

SCI-CONF.COM.UA

**MODERN SCIENTIFIC RESEARCH:
ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS
AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

**PROCEEDINGS OF V INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
OCTOBER 24-26, 2021**

**BERLIN
2021**

MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Proceedings of V International Scientific and Practical Conference

Berlin, Germany

24-26 October 2021

Berlin, Germany

2021

UDC 001.1

The 5th International scientific and practical conference “Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects” (October 24-26, 2021) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2021. 686 p.

ISBN 978-3-954753-03-1

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2021. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/v-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-24-26-oktyabrya-2021-goda-berlin-germaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: berlin@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2021 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2021 MDPC Publishing ®

©2021 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Вінюков О. О., Бондарева О. Б., Коробова О. М., Вискуб Р. С.* 15
АГРОБІОЛОГІЧНИЙ ДОБІР СОРТІВ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ ЗА
АДАПТИВНИМИ ОЗНАКАМИ В ПІВНІЧНО-СХІДНОМУ СТЕПУ
УКРАЇНИ.
2. *Петрова О. І., Шевчук Н. П., Іванова К. М.* 19
ТЕХНОЛОГІЯ ВІДТВОРЕННЯ СТАДА УКРАЇНСЬКОЇ ЧЕРВОНОЇ
МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ.

BIOLOGICAL SCIENCES

3. *Косенчук Н. П., Косенчук С. М., Кірова Т. С.* 24
ТРОПІЗМИ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА ПРИСТОСУВАННЯ РОСЛИН
ДО УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ.

MEDICAL SCIENCES

4. *Abaturov A. E., Kryvusha O. L., Babych V. L.* 29
INTERCONNECTION BETWEEN QUALITY OF LIFE OF INFANTS
AND VITAMIN D AND CALCIUM.
5. *Pavlovska Yu. O., Mandryk O. Ye.* 33
MELDONIUM IN COMBINED THERAPY OF STABLE ANGINA OF
TENSION OF TENSION AND GASTROESOPHAGEAL REFLUX
DISEASE.
6. *Sharun A. I.* 35
ADJUSTMENT DISORDERS AS A STRESS-RELATED DISORDER IN
THE COMMUNITY: A LONGITUDINAL STUDY OF MEDICAL
STUDENTS, WHO HAS SUFFERED PSYCHO-EMOTIONAL STRESS.
7. *Vovk S., Vashcenko V.* 39
MODERN DIRECTIONS OF HEALTHCARE DEVELOPMENT IN
UKRAINE.
8. *Абдумаджидов А. А., Бахтияр Г. А., Тошпулатова Лазиза Эрали кизи,* 42
Атаходжиева Бехруза Мурот кизи
АСПЕКТЫ РОЛИ ГОРМОНОВ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ.
9. *Абдумаджидов А. А., Усмонова Диера Равшан кизи,* 48
Упаходжаева М. У., Равшанова Дилобар Хасан кизи
ДИСФУНКЦИЯ ЭНДОКРИННОЙ СИСТЕМЫ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА
СОСТОЯНИЕ СЕРДЕЧНО СОСУДИСТОЙ СИСТЕМЫ.
10. *Абдумаджидов А. А., Юсупова К. А.* 54
ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕЙСТВИЯ ВИТАМИНА Д
НА ОРГАНИЗМ.
11. *Азизова Г. Д.* 60
ОПТИМИЗАЦИЯ ДИАГНОСТИКИ СИНДРОМА
ГИПЕРАНДРОГЕНИИ РАЗЛИЧНОГО ГЕНЕЗА.

12. *Аскарьянц В. П., Каюпова Гаухар Акназар кизи, Рахматова Комила Бахтиер кизи, Собиржонова Сарвиноз Соибжон кизи* 62
ИЗУЧЕНИЕ АКТИВНОСТИ И ТОПОГРАФИИ ЭНТЕРАЛЬНЫХ ФЕРМЕНТОВ У ВЗРОСЛЫХ КРЫС.
13. *Аскарьянц В. П., Ларин Е. А., Дзивинская Ю. С., Крайнова Д. Р.* 68
К ВОПРОСУ О ФУНКЦИОНАЛЬНОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ НЕРВНОЙ РЕГУЛЯЦИИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ПИЩЕВАРЕНИЯ.
14. *Аскарьянц В. П., Тошмаматова Маржона Сарвар кизи, Махмудова Умида Бахром кизи, Абдувахидова Севара Талъатбек кизи* 73
К ВОПРОСУ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ВЫРАЖЕНИЯ ДИНАМИКИ ТРОФИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ В СЛИЗИСТОЙ ОБОЛОЧКЕ ЖЕЛУДКА.
15. *Аскарьянц В. П., Фаизова А. З., Фомина К. А., Ким Е. В.* 78
К ВОПРОСУ О ВЗАИМОСВЯЗИ МОТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЖЕЛУДКА, ДВЕНАДЦАТИПЕРСТНОЙ КИШКИ И ЖЕЛЧЕВЫДЕЛИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ.
16. *Гаврюшов Д. Н., Сенчук А. Я., Калюжная В. Н., Бойко В. Н., Зорик В. А.* 84
ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ОРГАНОВ МАЛОГО ТАЗА: ДИАГНОСТИКА, КЛИНИКА, ЛЕЧЕНИЕ.
17. *Герасименко О. І., Герасименко К. О., Герасименко Т. А.* 96
ПАТОМОРФОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА АЛКОГОЛЬНОЇ ЕНЦЕФАЛОПАТІЇ.
18. *Гайструк Н. А., Chiaberashvili Nugzar-Petre, Павлікевич А. В., Гайченя І. О., Гайструк А. В.* 100
СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЯВЛЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ПОРУШЕНЬ У СПОРТСМЕНІВ В РЕАЛІЯХ СВІТОВИХ ПАНДЕМІЙ.
19. *Комилова.К. Р., Маматкаримова.Б. Б.* 107
МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАТОЛОГИИ ЖЕЛУДОЧНО-КИШЕЧНОГО ТРАКТА.
20. *Кравченко Т. Ю., Лотыш Н. Г., Папинко Р. М., Гарынычева Т. А.* 113
ЗАТЯЖНОЕ ТЕЧЕНИЕ ВНЕБОЛЬНИЧНЫХ ПНЕВМОНИЙ У ДЕТЕЙ: АНАЛИЗ ПРЕДИКТОРОВ В УСЛОВИЯХ COVID-19.
21. *Маматкаримова Б. Б.* 115
МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАТОЛОГИИ ДЫХАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ.
22. *Насретдинова М. Т., Махмудова Н. Р., Хайитов А. А., Махмудова Д. М.* 122
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ДИАГНОСТИКИ У ДЕТЕЙ С ХРОНИЧЕСКИМ ГНОЙНЫМ РИНОСИНСИТИСОМ.
23. *Тихонова Л. В., Бариева Д. В.* 129
ЦИСТИЦЕРКОЗ ЯК ОДНЕ ІЗ ПАРАЗИТАРНИХ НЕВРОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ЛЮДИНИ.

24. *Шадиев А. Э., Махмудова Д. М., Хайитов А. А., Насретдинова М. Т.* 133
 ДИАГНОСТИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ НАЧАЛЬНЫХ ФОРМ БОЛЕЗНИ
 МЕНЬЕРА.
25. *Шадиев А. Э., Махмудова Д. М., Хайитов А. А., Насретдинова М. Т.* 142
 ПРИНЦИПЫ ПАТОГЕНЕТИЧЕСКОЙ ТЕРАПИИ У БОЛЬНЫХ С
 БОЛЕЗНЬЮ МЕНЬЕРА.
26. *Шомиров Д. А., Шомиров А. К., Нишанова Ф. П.* 150
 ПРОФИЛАКТИКА АПИКАЛЬНОГО ПРОЛАПСА ПОСЛЕ
 ТОТАЛЬНОЙ ГИСТЕРЭКТОМИИ.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

27. *Skrebtsova K. S., Kotenko Ya. M., Levadna I. M.* 153
 MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE SEEDS OF CITRULLUS
 LANATUS (THUNB.) MANSF.
28. *Пестун І. В., Мнушко З. М.* 155
 РОЗВИТОК ОМНІКАНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ НА
 ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ.

CHEMICAL SCIENCES

29. *Aliyeva Nezeket Aqil, Magerramova Metanet Yaqub, Zeynalov Eldar Bahadir* 158
 THE IODINATED MULTILAYER CARBON NANOTUBES AS A
 STABILIZER FOR SILOXANE RUBBERS.
30. *Велиева Нугяр Асиф кызы* 160
 ОЧИСТКА АТМОСФЕРЫ ОТ ВЫБРОСОВ.

TECHNICAL SCIENCES

31. *Bernatsek V., Zanko N., Labetska M.* 164
 DETERMINATION OF THRESHOLD VALUES FOR COLOR
 DISTRIBUTION OF OFFSET IMPRINTS.
32. *Korzhyk V., Khaskin V., Grynyuk A., Peleshenko S., Illiashenko Ye., Shcheretskiy V., Ganushchak O.* 167
 ACHIEVEMENTS OF THE E.O. PATON ELECTRIC WELDING
 INSTITUTE IN THE FIELD OF WELDING THIN SHEET ALLOYS FOR
 AUTOMOTIVE APPLICATIONS.
33. *Korzhyk V., Khaskin V., Grynyuk A., Shcheretskiy V., Peleshenko S., Ganushchak O., Shevchenko V.* 175
 APPLICATION OF LASER WELDING TECHNOLOGIES IN THE
 AUTOMOTIVE INDUSTRY (REVIEW).
34. *Григоренко С. М., Селіфонова К. О., Громов В. В.* 183
 АНАЛІЗ АПАРАТНОЇ ТА ПРОГРАМНОЇ СТРУКТУРИ САУ
 КОНТРОЛЮ ПАРАМЕТРАМИ ТЕПЛИЦІ.
35. *Григоренко С. М., Скоробогатов С. Т., Скрипкін А. О.* 187
 АНАЛІЗ АЛГОРИТМУ ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ В
 СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОБОТОМ.

36.	<i>Григоренко С. М., Левдіков М. О., Дудін Є. І.</i> ВИКОРИСТАННЯ БЕЗДРОВОТИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОБІЛЬНИХ СИСТЕМАХ КЕРУВАННЯ АВТОНОМНИМИ ПРИСТРОЯМИ.	189
37.	<i>Дощенко Г. Г.</i> ОПТИМИЗАЦИЯ РЕЖИМОВ СУДОВОЙ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПРИ ЭЛЕКТРОСНАБЖЕНИИ С БЕРЕГА.	192
38.	<i>Крайнюк Е. В., Буц Ю. В., Богатов О. И.</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ COVID-19.	199
39.	<i>Медведєва О. Ю., Катрич А. В., Строєнко Н. Г., Леонтьєва І. О.</i> ВИВЧЕННЯ СТАНДАРТНИХ ФРАЗ МІЖНАРОДНОЇ МОРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МАЙБУТНІМИ МОРЯКАМИ.	206
40.	<i>Піхоцький Н. Т.</i> РОЗРОБКА FRONT-END ЧАСТИНИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВЕБ-РЕСУРСУ ПОСЛУГ ТАТУ СТУДІЇ.	211
41.	<i>Потапова К. Р., Праздникова М. О., Кучмій О. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛГОРИТМУ КАННІ ЩОДО РОЗПІЗНАВАННЯ МЕЖ ОБ'ЄКТІВ.	215
42.	<i>Сысоев С. В., Кузнецов Ю. А.</i> МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПОЛЕТА БЕСПИЛОТНОГО ЛЕТАТЕЛЬНОГО АППАРАТА В СРЕДЕ SIMULINK.	219
43.	<i>Ульянко А. Л., Дорофєєв Ю. І.</i> РОЗПІЗНАВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ ЯК СЕРВІС.	227
44.	<i>Фиалко Н. М., Динжос Р. В., Шеренковский Ю. В., Меранова Н. О.</i> ВЛИЯНИЕ УРОВНЯ ПЕРЕГРЕВА РАСПЛАВА ПОЛИМЕРОВ НА ТЕПЛОФИЗИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА НАНОКОМПОЗИТОВ.	230
45.	<i>Штрибець В. В., Байрамова О. В., Ткаченко В. В.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДУ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ НА ПАЛИВО У СУДНОПЛАВНІЙ КОМПАНІЇ.	232
46.	<i>Штомпель Ю. М., Бокшан С. В.</i> АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ.	238
PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES		
47.	<i>Мустафаєва Парвин Маил кызы</i> ОСНОВНЫЕ СВОЙСТВА И СПОСОБЫ НАХОЖДЕНИЯ НЕОПРЕДЕЛЕННОГО ИНТЕГРАЛА В ПРАКТИКЕ СТУДЕНТОВ.	244
ARCHITECTURE		
48.	<i>Яровицька Н. А., Савченко Т. В.</i> СЕМАНТИКА ЯК АРХІТЕКТУРНА МОВА.	249

49. **Яровицька Н. А., Сумченко В. О.** 254
ЕКО ЕСТЕТИКА В АРХІТЕКТУРІ: ЗАПРОШЕННЯ ДО РОЗМОВИ.
50. **Яровицька Н. А., Вінтер О. А.** 260
ФІЛОСОФІЯ ТА АРХІТЕКТУРА: ДІАЛОГ СЕНСІВ.

PEDAGOGICAL SCIENCES

51. **Ihnatova O., Koval T.** 265
EUROPEAN VECTOR TOWARDS ORGANIZATION OF TEACHER TRAINING IN GERMANY.
52. **Kovalenko A.** 269
PEDAGOGICAL ASSISTANCE IN PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION AND REALISATION OF STUDENTS.
53. **Lunhol O. M.** 273
AUGMENTED REALITY APPLICATIONS IN MEDICAL PHYSICS CLASSES.
54. **Romaniuk S. M.** 277
PARADIGM OF DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE COURSE FOR SPECIFIC PROFESSIONAL PURPOSE.
55. **Shastalo V., Herman L., Shulga I., Makarska Ye.** 287
PECULIARITIES OF DISTANCE TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS ON MOODLE, ZOOM AND GOOGLE MEET PLATFORMS.
56. **Аветісова І. С., Гончарова К. В.** 294
НЕОБХІДНІСТЬ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ.
57. **Балануца О. О.** 298
ДІЛОВИХ ГРА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ДИПЛОМАТА.
58. **Бондаренко Г. М., Бендюк А. О.** 302
ФАХОВА СПЕЦИФІКА ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.
59. **Вініченко Л. В.** 307
ФАКУЛЬТАТИВИ З БІОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ 10-11 КЛАСІВ.
60. **Вовк Т. В.** 312
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГАЛУЗЕВОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ НА РІВНІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.
61. **Гриджук Т. І., Дрогомерецька О. І., Ключініський І. Д., Мергель Т. В., Налужна Т. В.** 317
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ.

62.	<i>Гузенко О. М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ.	321
63.	<i>Доманюк О. М.</i> ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ОСВІТНІМ НАПРЯМОМ «ДИТИНА В СЕНСОРНО- ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ».	326
64.	<i>Збаравская Л. Ю.</i> СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ.	334
65.	<i>Кремнова Л. О.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА-ЛІНГВІСТА ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В МЕДИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.	341
66.	<i>Орленко Н. А., Ракитіна Т. І., Совгіря Т. М., Коротя В. В.</i> КОНЦЕНТРАЦІЇ УВАГИ ЯК ОДНА З СКЛАДОВИХ УСПІШНОЇ ГРИ У НАСТІЛЬНОМУ ТЕНІСІ.	344
67.	<i>Ольшевський Б. О., Ткачук Є. Л., Козачук Д. С.</i> ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ І ВИБОРУ ЗАСОБІВ ШВИДКІСНО- СИЛОВОЇ ПІДГОТОВКИ В СПОРТИВНИХ ІГРАХ.	348
68.	<i>Самойлова І. В., Горішняк О. О., Карнова Т. С., Фомінська А. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОДИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ДИЗАРТРИЄЮ.	353
69.	<i>Скрипник О. А.</i> ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.	359
70.	<i>Скибицький І. Г., Долініна М. М., Лавор Н. Л.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ КПІ ДО АКАДЕМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.	366
71.	<i>Снедкова Л. А., Снедков А. І.</i> СТАН РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРАЦЯХ ПСИХОЛОГІВ, ПЕДАГОГІВ.	369
72.	<i>Трофименко І. В., Іваненко В. М., Федунів В. М., Чебан В. І.</i> ВИЗНАЧЕННЯ ВЕРТИКАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ НАПРУЖЕНОСТІ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО РАДІОНАВІГАЦІЙНОГО ПОЛЯ ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛІ ШУЛЕЙКИНА-ВАН ДЕР ПОЛЯ.	374
73.	<i>Толмачова І. Г.</i> ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТФОРМ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.	380
74.	<i>Ульянова В. С., Рощенко О. О., Левченко В. І.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАСОБУ НА УРОКАХ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ.	385

75. **Форостовець С. В., Петросян Л. В.** 390
ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЛІЦЕЇСТІВ ТА УЧНІВ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ.
76. **Хань Тао** 396
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ
КИТАЮ.
77. **Янь Чженьюй** 399
ДО ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ НА МИСТЕЦЬКИХ
ФАКУЛЬТЕТАХ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ КИТАЮ.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

78. **Афанасієнко А. В.** 402
ОСОБИСТІСНА ЗРІЛІСТЬ ПСИХОЛОГА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА
УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.
79. **Бондар К. М., Алісова А. С.** 407
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ СЕНСОРНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ В РОБОТІ ІЗ ЗОРОВИМ ГНОЗИСОМ НА
ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ У СТАРШІЙ ШКОЛІ.
80. **Гавріяш О. В.** 412
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТА ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У
ПІДЛІТКОВОМУ ТА МОЛОДШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.
81. **Калмиков Г. В.** 416
ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ЛІКУВАННЯ СЛОВОМ.
82. **Павлюк М. М., Чеголя А. В.** 423
ВПЛИВ ЧИННИКА ОСОБИСТІСНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА
ВИНИКНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ МЕНЕДЖЕРІВ
ОРГАНІЗАЦІЙ.
83. **Туриніна О. Л., Ісакова Т. С.** 432
МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ
ПСИХОТЕРАПІЇ У РОБОТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА.
84. **Шиловская Е. Н.** 439
РАЗВИТИЕ ДЕЦЕНТРАЦИИ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ
ИНТЕРПРЕТАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ У МЛАДШИХ
ШКОЛЬНИКОВ.

JOURNALISM

85. **Музика Т.** 446
РОЗВИВАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (ДЛЯ ДІТЕЙ ВІД 0 ДО 3-Х РОКІВ) НА
КНИГОВИДАВНИЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.

ART

86. *Гриценко О. Е.* 452
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ.
87. *Лисун Я. Я.* 456
ПЛЮЗІОНІЗМ У МОНУМЕНТАЛЬНОМУ ЖИВОПИСІ ЕПОХИ
БАРОКО. ПРИЙОМИ ТА ТЕХНІКИ «TROMPE-L'ŒIL».
88. *Пандирєва Є. А.* 464
ГЕНЕЗА ГРАФІТІ СТИЛЮ, ЯК ПУБЛІЧНОГО МИСТЕЦТВА В
ПІВНІЧНІЙ ТА ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ.
89. *Шевченко К. С.* 470
ТЕХНОЛОГІЯ MOTION CAPTURE ЯК ЗАСІБ ВИРАЗНОСТІ У
МУЛЬТИМЕДІЙНОМУ ДИЗАЙНІ.

HISTORICAL SCIENCES

90. *Samofatov M.* 475
INTERNATIONAL CONSEQUENCES OF THE SOVIET-ITALIAN OIL
DEAL OF 1960.
91. *Рудницька Л. В.* 481
ТРУДНОЩІ ПОЧАТКУ ВІДБУДОВИ РОКИТНІВСЬКОГО СКЛЯНОГО
ЗАВОДУ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.

CULTUROLOGY

92. *Чеберко Г. В.* 485
ФЕСТИВАЛІ ІГРОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СУЧАСНИЙ ВИД МАСОВОГО
ВИДОВИЩА.

LITERATURE

93. *Мелешко В. А., Бурлака О. В.* 488
КАЗКА СТАРОГО МЛИНА СПИРИДОНА ЧЕРКАСЕНКА: ДО
ЗАГОЛОВКА ТВОРУ ТА ЙОГО ДОМІНАНТНОГО КОМПОЗИЦІЙНО-
СТИЛЬОВОГО ПРИЙОМУ.

PHILOLOGICAL SCIENCES

94. *Riabokin N. O., Danyliuk L. V., Sichova D. Yu., Torba O. A.* 495
DEDUCTIVE TEACHING – RULE DRIVEN LEARNING.
95. *Дячук Н. В., Криворучко Т. В.* 502
СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР ХУДОЖНЬОГО
СПРЯМУВАННЯ.
96. *Загора К. С.* 506
ІДІОМАТИКА РОМАНУ НІЛА ГЕЙМАНА ТА ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА –
«ДОБРІ ПЕРЕДВІСНИКИ»: ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ.

97. *Закриничная Н. И., Шмакова Л. Н.* 513
ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НЕКОТОРЫХ СОВРЕМЕННЫХ
ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА С
ИСТОРИЧЕСКИМ ПРОИСХОЖДЕНИЕМ (НА МАТЕРИАЛЕ САЙТА
DEUTSCHE WELLE).
98. *Поліщук Л. П., Пушкар Т. М.* 516
МОВЛЕННЄВІ ЗАСОБИ І СТРАТЕГІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В
АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.
99. *Рахімова О. К., Левицька Н. В.* 522
ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД ЕВФЕМІЗМІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ.
100. *Чігарева А. А.* 528
ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ
ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

101. *Каніца В. Ф.* 531
НООСФЕРНО-НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ
ФОРСАЙТ РОЗВИТКУ ФІЛОСОФІЇ НОО-ОСВІТИ В
ГНОСЕОМЕТРИЦІ НООСФЕРНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ.
102. *Синий С. П., Шевелёва-Гаркуша Н.* 540
ИСТОРИЯ ОСНОВАНИЯ ХРИСТИАНСКОЙ ЦЕРКВИ.

ECONOMIC SCIENCES

103. *Dmytryshyn R., Vdovenko N.* 548
COMMON FISHERIES POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND
WAYS OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE AND REALIZATION
ACCORDING TO THE IDEAS OF THE STUDENT SELF-
GOVERNMENT COUNCIL "NADIYA".
104. *Hridin O. V.* 553
PREREQUISITES AND FEATURES OF USING THE "JUST IN TIME"
OPERATING SYSTEM AT THE PRESENT STAGE OF ECONOMIC
DEVELOPMENT.
105. *Kovalenko H. V., Potochylova I. S.* 559
"SOFT SKILLS" THAT ARE NECESSARY FOR EMPLOYEES IN THE
HOTEL AND RESTAURANT INDUSTRY.
106. *Mazhynska V. R.* 563
PRACTICAL ASPECTS OF MANAGERIAL STAFF MOTIVATION AT
METALLURGICAL ENTERPRISES.
107. *Novykova I. V., Kulikov O. P.* 566
MANAGEMENT OF THE MECHANISM OF NORMATIVE AND LEGAL
REGULATION OF SOCIO-ECONOMIC RELATIONS IN
CONSTRUCTION.
108. *Venger V.* 569
FEATURES OF JAPAN'S FOREIGN TRADE POLICY.

109. *Vodolazska O. I.* 573
THE ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF STATE FINANCIAL CONTROL IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY.
110. *Zhuntsze Chzhao, Tszypen Chen, Goncharenko I.* 578
INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF ENTERPRISE MANAGEMENT.
111. *Безкоровайний З. Г.* 584
РОЛЬ ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ В ЕФЕКТИВНОМУ ВИКОРИСТАННІ РЕСУРСІВ.
112. *Вядрова Н. Г., Писаренко А. С.* 589
ПОШУК ЕФЕКТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.
113. *Грузький Ю. О.* 594
ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ.
114. *Іванова Л. С.* 600
МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «СІЛЬСЬКЕ СПІВТОВАРИСТВО».
115. *Корнієнко О. М., Хижняк А. Р.* 607
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ.
116. *Кукліна Т. С., Гурова Д. Д., Мамотенко Д. Ю., Цвілий С. М., Журавльова С. М.* 611
РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА РЕСТОРАННОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.
117. *Махотка Т. В., Бащеванжи Н. В., Кабісов Д.* 618
ФІНАНСОВЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ.
118. *Міщенко В. А., Другова О. С.* 626
СУЧАСНИЙ КОНТЕНТ КОНТРОЛІНГОВОГО УПРАВЛІННЯ.
119. *Слободяник І. М., Ткачук О. О.* 633
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ.
120. *Ситницький М. В.* 638
РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ.

LEGAL SCIENCES

121. *Khosha V., Sabadash I., Davydenko D.* 643
PROBLEMS OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTIONS OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE.

122.	Конєв І. Є. ПРОБЛЕМАТИКА РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.	649
123.	Лець О. В. ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ.	655
124.	Оніщик Ю. В., Жук Л. Б. ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДУ ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ.	659
125.	Павловська А. О., Шевяков М. О. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ.	665
126.	Пильгун Н. В., Ципан А. С. МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА.	670
127.	Шинкар Т. І. ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДОСТУПУ ГРОМАДЯН ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.	677
128.	Юрчак В. С. ДОТРИМАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.	683

AGRICULTURAL SCIENCES

АГРОБІОЛОГІЧНИЙ ДОБІР СОРТІВ ПШЕНИЦІ ОЗИМОЇ ЗА АДАПТИВНИМИ ОЗНАКАМИ В ПІВНІЧНО-СХІДНОМУ СТЕПУ УКРАЇНИ

Вінюков Олександр Олександрович,

д. с.-г. н., с. д., директор

Бондарева Ольга Браунівна,

к. т. н., с. н. с., учений секретар

Коробова Оксана Миколаївна,

к. с.-г. н., завідувач відділу

селекції та насінництва зернових і кормових культур

Вискуб Роман Станіславович

старший науковий співробітник

Донецька державна сільськогосподарська дослідна станція НААН

м. Покровськ, Україна

Вступ. Створення високопродуктивних сортів є найбільш ефективним та централізованим засобом підвищення величини та якості врожаю зерна. Тому, ретельний та науково-обґрунтований підбір сортів до конкретних умов вирощування дозволяє суттєво знизити ризики недобору врожаю зерна.

Ефективною умовою стабілізації врожаїв озимої м'якої пшениці по роках є селекція на високу пластичність, на стійкість нових сортів до несприятливих факторів середовища, що можливо при створенні сортів в зоні, де вони проявляються. Сорти Донецької ДСДС НААН України створені на основі оцінок та аналізі селекційних фонів, які сприяють прояву мінливості, закріплюють досягнені параметри ознак, усувають різницю між ними, забезпечують екологічний напрямок селекції і сприяють обґрунтуванню добору продуктивних і адаптивних генотипів пшениці озимої.

Мета. З метою визначення адаптивного потенціалу сортів пшениці озимої

упродовж 5 років (2016–2020 рр.) проводили екологічне випробування сортів провідних селекційних центрів.

Матеріали і методи. Дослідження виконувались у польовій сівозміні ДДСДС НААН. Повторність у дослідах 3-кратна. Розміщення ділянок – систематичне. Площа облікової ділянки становила 40-80 м².

Ґрунт – чорнозем звичайний мало гумусний важкосуглинковий. Технологія вирощування була загальноприйнятою для північної частини Степу України та відповідала зональним і регіональним рекомендаціям.

Основні методи досліджень: польовий, лабораторний, вимірювальний, розрахунково-порівняльний, графічний, аналізу.

Результати досліджень. В середньому за роки досліджень, найбільший рівень урожайності зерна (5,87–6,20 т/га) забезпечили сорти: Ігрита, Колумбія, Попелюшка, Олексіївка (табл. 1).

Таблиця 1

Урожайність зерна сортів пшениці озимої екологічного сортовипробування

Назва сорту	Урожайність зерна по роках, т/га					
	2016	2017	2018	2019	2020	Середня
Ігрита	4,21	3,50	9,01	8,10	6,20	6,20
Колумбія	5,37	3,00	7,76	7,80	6,70	6,13
Попелюшка	6,91	2,16	7,01	6,87	6,72	5,93
Ужинок	5,53	2,41	7,77	7,93	5,71	5,87
Богиня	3,73	3,37	7,36	8,12	5,77	5,67
Епоха	5,17	3,25	7,00	7,20	5,74	5,67
Краплина	4,59	3,07	6,87	7,53	5,59	5,53
Перемога	5,15	3,81	5,23	7,66	5,49	5,47
Юзовська	4,37	3,75	5,91	7,93	5,39	5,47
Жайвір	5,84	3,12	5,90	6,67	5,81	5,47
Білосніжка	5,00	3,02	5,75	7,99	5,25	5,40

Турунчук	4,97	3,34	6,05	6,93	5,06	5,27
Білиця	4,47	2,87	6,65	6,65	5,00	5,13
Одеська 267	3,65	2,99	6,02	7,99	5,00	5,13
Альянс	4,51	2,61	6,40	6,63	4,85	5,00
Олексіївка	5,01	3,89	6,74	8,00	5,71	5,87
Статна	3,57	2,62	6,66	6,82	4,69	4,87
Розкішна	3,82	2,43	5,81	6,23	5,70	4,80
Донецька 48	4,22	3,76	4,50	8,12	4,51	5,02

Серед найпродуктивніших сортів пшениці озимої слід виділити ті, які демонструють мінімальні зміни показника врожайності за роками – це Олексіївка, Богиня, Донецька 48, Ігрита, тобто характеризуються стабільним проявом ознаки.

Особливості агрокліматичних умов східної частини Північного Степу України, зокрема дефіцит запасів продуктивної вологи в ґрунті, у критичні фази розвитку рослин – кушіння та колосіння, потребують пошуку екологічно пластичних посухостійких сортів пшениці озимої, які формуватимуть у сприятливих за погодними умовами роки урожайність зерна пшениці озимої – 7,5–8,1 т/га, а в умовах посухи забезпечуватимуть високу зернову продуктивність посівів з прогнозованою урожайністю – 5,2–5,9 т/га.

Отримані дані свідчать, що залежно від агроекологічних особливостей сортів ефективність використання рослинами можливостей агроценозу під час вегетації по-різному впливало на приріст значень показників продуктивності рослин відповідно генетично обумовлених особливостей сорту, які були закладені при його створенні. Так, значно в меншій мірі спостерігався приріст маси 1000 зерен у сорту Епоха (2,23 % проти 7,26 % для сорту Богиня, 6,7 % – Олексіївка, 6,94 % – Альянс). Щодо показника кількості продуктивних зерен, то сорти Епоха (7,2 %) та Альянс (6,5 %) формували значно меншу прибавку за цим показником порівняно з сортом Богиня (13,7 %) та Олексіївка (16,8 %). За кількістю зерен у колосі та довжиною колосу всі сорти мали приблизно рівні

прибавки над стандартом, лише Альянс, у середньому на 4 % – більшу кількість зерен у колосі та на 5 % – меншу довжину колосу, порівняно з іншими сортами.

У процесі дослідження адаптивних властивостей рослин пшениці озимої різних селекційних центрів в умовах східної частини Північного Степу України був застосований запатентований графічний алгоритм аналізу (ПУ № 88521 від 25.03.2014 р.) в аспекті підвищення рівня їх екологічної пластичності, який дає змогу охарактеризувати сорти Богиня та Олексіївка, як більш пластичні порівняно з сортом Епоха та Альянс у посушливих умовах східної частини Північного Степу України. Це проявляється через рівномірність впливу факторів зовнішнього середовища на показники продуктивності пшениці озимої сортів Богиня та Олексіївка.

Найбільш консервативний характер у реакції усіх сортів на фактори зовнішнього середовища має показник кількості зерен у колосі. Тож, представлений спосіб аналізу дозволяє прогнозувати і підбирати додаткові технологічні заходи та компоненти сумішей реагентів, що підвищували б його приріст. Використання вище зазначеного методу добору сортів до конкретних ґрунтово-кліматичних умов вирощування дозволяє стабілізувати рівень виробництва зерна за рахунок використання сортів, які на генетичному рівні відрізняються високою адаптивністю.

Висновки. Агробіологічний добір сортів пшениці озимої за адаптивними ознаками в північно-східному Степу України за графічним аналізом визначив сорти пшениці озимої Богиня та Олексіївка як найбільш пластичні через найбільший приріст значень показників продуктивності.

ТЕХНОЛОГІЯ ВІДТВОРЕННЯ СТАДА УКРАЇНСЬКОЇ ЧЕРВОНОЇ МОЛОЧНОЇ ПОРОДИ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ

Петрова Олена Іванівна,
кандидат с.-г. наук, доцент
Шевчук Наталя Петрівна,
доктор філософії, асистент
Іванова Катерина Миколаївна
здобувач вищої освіти
Миколаївського національного
аграрного університету
м. Миколаїв, Україна

Вступ./Введение./Introductions. Відтворення стада – це комплекс організаційно-господарських, зооветеринарних і технологічних заходів. Відтворення є складним виробничим процесом і головним фактором, який викликає лактацію. Тому, ці процеси тісно взаємопов'язані. Поряд з молочною продуктивністю відтворення є однією з господарсько-корисних ознак, за якою повинна проводитись селекція.

Мета роботи./Цель работы./Aim. Метою роботи було проаналізувати відтворювальну здатність корів української червоної молочної породи великої рогатої худоби.

Матеріали і методи./Материалы и методы./Materials and methods. Матеріалом дослідження були корови української червоної молочної породи. Матеріал опрацьовували на персональному комп'ютері з використанням програми Microsoft Office Excel.

Результати і обговорення./Результаты и обсуждение./Results and discussion. Прискорення відтворення молочного поголів'я є одним із головних факторів інтенсифікації тваринництва. Відтворення стада залежить, перш за все, від строків першого осіменіння телиць, тривалості сервіс періоду корів і темпів оновлення стада (табл. 1).

Таблиця 1

Показники відтворювальної здатності корів

Сервіс-період, днів			Сухостійний період, днів				
Кількість корів, гол.	середня	понад 90	кількість корів, гол.	середня	до 51	51-70	понад 70
667	125	-	386	67	121	394	85
Отелилося корів і нетелей, гол.	Перебіг отелень, голів		Мертвонароджених телят, голів	Абортувало, голів		Збереженість телят, %	
	легкий	важкий		нетелей	корів		
667	631	36	22	3	12	100	

Рівень відтворення стада зумовлюється інтенсивністю використання маточного поголів'я, технологією утримання тварин, селекцією маток і бугаїв, темпами оновлення стада, організацією осіменіння корів і телиць, збереженням молодняка та запровадженням цілого ряду організаційних заходів. Молочна продуктивність корів і їх відтворювальна здатність в значній мірі залежить від живої маси і віку осіменіння телиць.

Визначальними критеріями повинні бути розвиток і жива маса тварин. Вік осіменіння телиць – від 16 місяців при живій масі не менше 360 кг. Корів слід осіменяти в першу охоту, яка найчастіше настає через 30-45 днів після отелення. Для цього слід надавати особливої уваги підготовці корів до отелення, забезпеченню нормальних родів і перебігу післяродового періоду. При сервіс періоді, що не перевищує 60-80 днів можна одержати 100 телят від 100 корів за рік, більшу кількість молока і м'яса.

Одним із головних питань відтворення стада є визначення оптимальних строків осіменіння. В практичних умовах момент осіменіння визначають за ознаками тічки або статевого збудження. Однак запліднюваність у цей період низька, тому що тічка і статеве збудження відбувається задовго до охоти та овуляції, і тому часто осіменіння безрезультатне. Найкращим строком осіменіння є друга половина охоти або через 8-12 годин від початку охоти, оскільки яйцеклітина зберігає запліднювальну здатність протягом 4-8 годин, а спермії в середовищі яйцепроводів біля 20 годин. У цей період відмічається посилена гіперемія переддвір'я піхви та розкриття шийки матки, сильно виділяється шийковий слиз. Вибір тварин в охоті здійснюється під час моціону

або прогулянок не менше трьох разів протягом дня: з 6-9, 14-15 і 17-19 годин. Корів і телиць, як правило осіменяють з інтервалом 10-12 годин перед доїнням.

Для поліпшення роботи з відтворення стада ДП «Племрепродуктор «Степове» Миколаївської області організований ветеринарний контроль за станом здоров'я корів:

- враховується і аналізується захворювання обміну речовин за формами прояву причинами виникнення;
- для виявлення прихованого перебігу хвороб, обміну речовин проводяться вибіркові контрольні дослідження тварин;
- проводяться систематичні клініко-гінекологічні дослідження всіх безплідних тварин (через 1 місяць після отелення, перегулюючи 3 і більше разів);
- непридатних до відтворення корів виводять з відтворювального поголів'я, не допускаючи масової задачі безплідних корів на забій протягом одного кварталу;
- тільність визначають ректально через 2-2,5 місяці після останнього осіменіння корів і телиць, або за допомогою УЗІ-діагностики.

Маточне поголів'я ДП «Племрепродуктор «Степове» Миколаївської області має задовільні показники відтворної здатності, які характерні для високопродуктивних порід (табл. 2).

Таблиця 2

**Відтворювальні показники корів-первісток
української червоної молочної породи (n = 40)**

Показники	Параметри	
	$\bar{X} \pm S_x$	$C_v, \%$
Сервіс-період, днів	149±6,5	38,5
Сухостійний період, днів	65±1,8	28,4
Вік першого осіменіння, днів	527±4,9	9,9
Коефіцієнт відтворювальної здатності	0,93±0,02	14,8

Дещо збільшену тривалість сервіс-періоду мають корови первістки господарства. Так, тривалість сервіс-періоду тут складає 149 днів, при оптимумі 60-80 днів.

Нижче наведені показники нормальної відтворювальної функції великої рогатої худоби, якими керуються спеціалісти-тваринники у своїй роботі:

- тічка у корів починається за 10-15 годин до статевої охоти і триває в середньому близько 30 годин (із коливанням від 3 до 36 годин);
- овуляція відбувається після зникнення зовнішніх ознак охоти, в середньому на 13-25 годин пізніше, можливе коливання (2-24 год.);
- для підвищення заплідненості необхідно проводити парування корів двічі: одразу після виявлення охоти, а потім через 10-12 годин;
- сервіс-період високопродуктивних корів становить 70-80 днів;
- міжотельний період корів не перевищує 12 місяців;
- тільність корів за нормальних умов годівлі і утримання триває в середньому 285 днів з коливанням від 260-300 днів.

Щоб уникнути яловості корів чи знизити її, необхідно проводити ранню діагностику тільності. У виробничих умовах частіше використовують ректальний або вагінальний методи. Нині застосовується рання гормональна діагностика тільності великої рогатої худоби на 19-23 день після осіменіння. Вона дозволяє виявити до 97-100% тварин із неефективним осіменінням.

Плодючість тварин, як і тривалість їхнього життя, склалися в процесі їхнього еволюційного розвитку. Нормально розвинені тварини мають здатність до розмноження і характеризуються певною плодючістю. Але здатність може порушуватися, тварини можуть бути неплідними.

Неплідність – це нездатність статевозрілих тварин до відтворення потомства внаслідок природних або набутих у процесі використання причин. Вони зумовлюються порушеннями в годівлі, утриманні і використанні тварин, недотриманням правил техніки штучного осіменіння, хворобами статевих та інших органів. Неплідність може бути тимчасовою або постійною. За оптимальних умов здорова самка регулярно дає приплід. Тварину, яка 1-2 міс. після родів або після досягнення господарської зрілості не запліднилася, вважають неплідною і організовують комплекс заходів щодо профілактики

неплідності, виходячи з конкретних господарських умов. Нерідко неплідність ототожнюють з поняттям яловості, а це невірно.

Яловість – це недоодержання приплоду від маточного поголів'я впродовж року, що призводить до порушення відтворної здатності тварин. Після закінчення господарського року підраховують кількість ялових корів. Яловість визначають у відсотках відношенням кількості недоодержаного приплоду до запланованого від маток, що були в господарстві на початку року [1].

У господарствах структуру стада спрямовують на збільшення виробництва продукції. Виділяють такі статево-вікові групи тварин: бугаї-плідники, корови, нетелі, телиці старше одного року, телиці до року, бички старше одного року, бички до року. Може ще бути група худоби на відгодівлі [2].

Структура стада – це співвідношення статевих і вікових груп худоби в стаді, виражене у відсотках до загальної чисельності поголів'я. У господарствах структуру стада спрямовують на збільшення виробництва продукції. Основними факторами, що визначають структуру стада є напрям галузі скотарства, вік молодняка, призначеного для реалізації, темпи зростання поголів'я, терміни виробничого використання тварин, вік першого парування, вихід молодняка.

Висновки./Выводы./Conclusions. Для маточного поголів'я великої рогатої худоби досліджуваного стада характерним є задовільні відтворювальні якості. Тривалість сервіс-періоду складає 149 днів, а коефіцієнт відтворювальної здатності 0,93.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Технологія виробництва молока і яловичини / В. І. Костенко, Й. З. Сірацький, Ю. Д. Рубан та ін. К. : Аграрна освіта, 2010. 530 с.
2. Підпала Т. В. Скотарство і технологія виробництва молока та яловичини. Миколаїв : МДАУ, 2006. 359 с.

BIOLOGICAL SCIENCES

ТРОПІЗМИ ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА ПРИСТОСУВАННЯ РОСЛИН ДО УМОВ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

**Косенчук Наталія Петрівна,
Косенчук Світлана Михайлівна,**
викладачі

Кірова Тетяна Сергіївна,
студентка

Відокремлений структурний підрозділ
Ногайський фаховий коледж
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного
м. Приморськ, Україна

Вступ./Introduction. Підвищення врожайності сільськогосподарських культур є важливою проблемою сьогодення. Один із шляхів її вирішення – застосування ритмів фізіологічних процесів рослин. Сучасні дослідження в галузі фізіології рослин свідчать про існування природних механізмів, за допомогою яких може реалізуватися природна поведінка. Класичний приклад – орієнтація рослин у напрямку світла, поворот стебла і голівки квітки до сонця, розкриття пелюсток назустріч світлу. У сонячний день листки евкаліптових дерев посушливих зон згортаються ребром і пропускають сонячні промені так, що знайти тінь в евкаліптовому гаю нелегко. Такі дерева демонструють “оборотний ефект жалюзі”. Всі дії здійснюються автоматично, під впливом фізичних і хімічних процесів. Звичайна можливість рослин пристосуватись до будь-якого середовища має велике значення для вивчення потенційних можливостей їх адаптаційного прогресу. Головним механізмом поступового розвитку рослин виступають тропізми, тому їх різнобічне вивчення є особливо актуальним [1].

Мета роботи./Aim у підвищені практичної цінності особливого природного феномену поведінки рослин – тропізмів.

Конкретизації мети і її розкриттю сприяли такі завдання:

1. Розкрити сутність тропізмів, дати об'єктивну характеристику головному механізму забезпечення розвитку і життєдіяльності рослин у різних видах їх рухових процесів.

2. Охарактеризувати специфіку впливу зовнішніх умов довкілля на ріст і розвиток рослин.

3. Відобразити практичну цінність явища тропізмів у фізіології, генетиці рослин, а також можливість застосування фітогормонів та інших синтетичних регуляторів у рослинництві.

Матеріали та методи./Materials and methods.

Об'єктом дослідження стали рослини – носії автоматичних процесів, які відбуваються в результаті фізико-хімічних реакцій між організмом і зовнішнім середовищем.

Предметом послужили тропізми як елементарні автоматизми у складі трансцендентної поведінки рослин, які реалізують природні механізми просторової орієнтації рухів (наближення або віддалення) до біологічно важливих об'єктів зовнішнього світу.

Новизна роботи полягає в особливому погляді на систему тропізмів як перший етап структури основних типів пристосовницької поведінки рослин.

Разом з обміном речовин, ростом і розвитком рух є характерною властивістю рослин. Рух рослин – це зміна положення органів рослин у просторі, обумовлена різними факторами зовнішнього середовища: світлом, температурою, вологою, силою ваги, хімічними елементами та інш. Рухи рослин відносяться до скороминучих процесів. В основі рухів лежить подразливість рослин. Ростову реакцію, яка спричинює вигин органа або частини рослини в бік зовнішнього стимулу, що визначає напрямок руху, називають тропізмом. Ростові рухи пов'язані з ростом органів у довжину внаслідок збільшення об'ємів клітин за рахунок надходження води до вакуолі й

одночасного росту клітинної оболонки. Серед численних рухів найбільш значне місце належить тропізмам – змінам положення органів у закріплених у ґрунті рослин, які викликаються односторонньою дією зовнішнього подразника. Згинання рослин у бік діючого фактора (подразника) називають позитивним тропізмом, а в протилежну від діючого фактора сторону – негативним [2].

Залежно від природи подразника розрізняють гео-, фото-, гідро-, аеро-, травмотропізми тощо.

Фототропізми. Із зовнішніх факторів, які впливають на рух рослин, особливе значення має світло. При позитивному фототропізмі вигинання органа у бік джерела світла відбувається перш за все внаслідок затримки росту освітленого боку органа і посиленого росту його затіненого боку. Місце сприйняття подразнення світлом знаходиться ближче до верхівки органу, ніж зона вигину, а між цими ділянками відбувається проведення подразнення.

Геотропізми. Поряд зі світлом сила тяжіння є головним фактором, який визначає положення рослин у просторі. Геотропізмом називають здатність рослин сприймати і реагувати на земне тяжіння. Наочним прикладом геотропної реакції є напрям росту дерев на гірських схилах: розташування дерев не залежить від стрімкості схилу і спрямоване від центру Землі. Негативно геотропні органи або їх частини ростуть у напрямі від центру Землі. Головний корінь у рослин звичайно наділений позитивним геотропізмом, росте прямо вниз, а головне стебло, наділене негативним геотропізмом, прямо вгору. Кінчик головного кореня, виведеного з вертикального положення, вигинається вниз. Завдяки такій здатності до геотропічних вигинів корені паростків завжди спрямовуються вниз, а стебла – вгору, незалежно від того, як лягло насіння при сівбі.

Геотропний вигін, так як і фототропний, тісно пов'язаний з ростом. Іноді під дією злив або сильних вітрів спостерігається вилягання хлібів, які через деякий час піднімаються, при цьому, якщо вилягання станеться в період колосіння або цвітіння хлібів, то буде підніматися тільки верхня частина стебла, здатна ще до росту.

Хемотропізм. Хімічні речовини також можуть викликати спрямовані ростові рухи. Корені виявляють позитивний хемотропізм у першу чергу до фосфатів, двоокису вуглецю і кисню. Цей рух сприяє наближенню їх до багатих поживними речовинами і добре керованих зон ґрунту. Хемотропізм відіграє важливу роль у процесах запліднення вищих рослин. Пилкова трубка в стовпчику маточки росте в напрямі зародкового мішка під впливом речовин, які виділяються яйцеклітинами, що досягають. Корені вищих рослин ростуть у ґрунті в напрямі грудочок органічних і мінеральних добрив, внесених у вигляді гранул, і не ростуть у тих шарах ґрунту, що мають несприятливі для їх росту властивості. У кореня хемотропний самий його кінчик, а вигин знаходиться в зоні розтягання. Завдяки хемотропізму рослина здатна засвоювати добрива, уникати їх надлишкового нагромадження. Це пов'язано з рухом кореня (ростом) у напрямку наявних добрив чи при надлишку їх – від добрив.

Гідротропізм. Його можна розглядати як особливу форму хемотропізму. Сприйняття подразнення, що зумовлює гідротропізм, проходить у кінчику кореня. Можливо, перш за все має значення різниця тургорного тиску у клітинах, а в наступних процесах беруть участь і ростові речовини. Корені дуже чутливі до вологості середовища, в якому вони розміщуються, і завжди спрямовують ріст у бік більшого зволоження.

Інші тропізми можуть бути викликані термічними, електричними і травматичними подразниками, нерівномірним розподілом кисню (термотропізми, електротропізми, травмотропізми, аеротропізми) [1].

Результати та обговорення./Results and discussion. Теоретичні знання простих автоматизмів можливо використовувати у психології та психофізіології, бо тропізми є своєрідною формою реалізації природної поведінки рослин до умов їх життєдіяльності.

Вивчення рухів рослин допомагає пізнати дію ростових речовин, особливості росту рослинних організмів. Розробка способів регуляції рухів рослин має практичне значення для рослинництва.

Висновки./Conclusions. За результатами наукового дослідження були

зроблені такі висновки:

1. В ході дослідження було виявлено, що тропізми дійсно є специфічною формою пристосування рослин до різних умов середовища, а також одним з основних чинників забезпечення їх розвитку і життєдіяльності.

2. Вплив зовнішніх умов на ріст і розвиток рослин обумовлений різноманітними чинниками, серед яких можна виділити кліматичні (вода, світло, тепло, газовий склад повітря тощо); едафічні (структура ґрунту, його хімічний склад); біотичні (різноманітні мікроорганізми, рослини, тварини). Всі вони діють у сукупності, і їх дія найтісніше пов'язана між собою та взаємообумовлена.

3. Явище тропізмів відіграє значну роль у фізіології, генетиці рослин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. М. М. Макрушин, Є. М. Макрушина. Фізіологія рослин. «Нова книга», 2006.

2. С. Д. Петренко, О. В. Петренко. Фізіологія рослин з основами мікробіології (навчальний посібник). - Київ, «Аграрна освіта», 2009.

MEDICAL SCIENCES

INTERCONNECTION BETWEEN QUALITY OF LIFE OF INFANTS AND VITAMIN D AND CALCIUM

Abaturov Aleksandr E.

DM, Professor, Head of Department
of the pediatrics 1 and medical genetics,

Kryvusha Olena L.

PhD, Associate Professor of the Department
of pediatrics 1 and medical genetics,

Babych Veronika L.

PhD, Assistant of the Department
of pediatrics 1 and medical genetics,
Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine.

Introduction. The use of indicators of children's quality of life is actual in pediatrics. The purpose of this is personification of the treatment process, monitoring the course of diseases, assessment the effectiveness of the prevention and rehabilitation programs, determination the complex influence of chronic diseases on the child, prediction the adverse effects of the disease [Herasymova O.V. at al., 2018]. Treatment is considered optimal, which not only increases life expectancy, but also improves its quality. Many methods of treatment do not affect the prognosis but can significantly improve the quality of life of the child, reducing the manifestations of the disease and the frequency of complications.

In recent years, the quantity of research work on the topic role of vitamin D and calcium in the human body is growing. Vitamin D is involved in the regulation of serum calcium concentration [Bouillon R., Carmeliet G., 2018]. The physiological role of vitamin D is to regulate calcium-phosphorus metabolism and bone metabolism. An integral part of a healthy lifestyle of children is to maintain the daily needs of vitamin D and calcium [Abaturov A.E., Borisova T.P., Kryvusha O.L.,

2015; Chang S.W., Lee H.C., 2019; Abaturov A.E. et al., 2020].

Given the inherent physiological relationship between vitamin D and calcium, it is important to establish the possibility of the combined effect of vitamin D and calcium on the quality of life of infants.

The aim: to assess the quality of life of infants and to establish the possibility of medical correction of the main indicators of quality of life under the influence of the combined use of vitamin D and calcium.

Materials and methods. WHO has developed guidelines for developing quality of life questionnaires for use in work with children. In general, standardized are questionnaires that have been tested in clinical trials and clinical practice and have adequate psychometric properties (reliability, validity, sensitivity). Unfortunately, in Ukraine there is no standardized questionnaire for assessing the quality of life of infants. Taking into account the purpose of our work, we have designed our own questionnaire based on the main criteria of existing European and American children's questionnaires for assessing quality of life. We observed 30 clinically healthy infants who had received a suspension containing Ca carbonate and vitamin D₃ (cholecalciferol), 2.5 ml 3 times a day for 2 months. The medical drug is approved for use for children starting from 1 month of age.

Statistical analysis of the results was carried out using the program "STATISTICA 6.1" (№ AGAR909E415822FA). Depending on the test results, parametric and nonparametric methods of statistics were used. Differences between the signs were considered statistically significant at $p < 0.05$.

Results and discussion. The analysis of the results of the study of subjective assessment of parents of quality of life of infants on the basis of the main parameters of the questionnaire revealed symptoms of functional gastrointestinal disorders, autonomic dysfunction syndrome, established features of age circadian rhythm, emotional status, biological resistance, ability to adapt, and neuropsychological development, assessed the state of the microclimate in the family.

Based on the correlation analysis of infants before treatment was defined the presence of a positive relationship between quality of life and the state of biological

resistance ($r = + 0.51$; $p < 0.05$); natural feeding ($r = + 0.56$; $p < 0.05$); symptoms of functional gastrointestinal disorders ($r = + 0.58$; $p < 0.05$); parameters of emotional status ($r = + 0.62$; $p < 0.05$); signs of autonomic dysfunction syndrome ($r = + 0.63$; $p < 0.05$); neuropsychological development ($r = + 0.65$; $p < 0.05$); features of adaptability ($r = + 0.66$; $p < 0.05$).

After treatment with vitamin D and calcium the study of the correlation diagram of the interconnection between the quality of life and the established indicators of development of the examined infants demonstrated the disappearance of connection between the quality of life and symptoms of functional gastrointestinal disorders and symptoms of autonomic dysfunction. After treatment, there was set a decrease in the strength of the correlation between the quality of life of infants and the parameters of emotional status ($r = + 0.36$; $p < 0.05$); indicators of neuropsychological development ($r = + 0.35$; $p < 0.05$) and ability to adapt ($r = + 0.44$; $p < 0.05$). The questionnaire developed by us contained a significant part of biopsychosocial issues, which allowed us to establish a number of patterns after analyzing the results of the questionnaire. It was found that the parents we interviewed had paid much more attention to the physical components of the child's development and did not focus on the numerous indicators of the child's psycho-emotional state, considering them secondary.

Analysis of the data shows that the physiological rate of physical development of the child is not always a guarantee of emotional comfort of the child and may be accompanied by manifestations of gastrointestinal disorders, markers of autonomic dysfunction, changes in circadian age rhythm. These changes in a child's behavior can be related to many factors. A retrospective analysis of our data on the quality of life of infants before and after correction with a combination of vitamin D₃ and calcium shows that we managed to influence some indicators of the quality of life of the child through nutritional correction. We believe that conducting a survey among parents to determine the quality of life of the child can be used as one of the clinical and anamnestic method of early diagnosis of deficient conditions, which will guarantee timely correction and avoid severe manifestations and complications of

micro- and macronutrient deficiency.

Conclusion:

1. In the analysis of the main parameters of the assessment questionnaire of the quality of life of infants was determined the interconnection between the quality of life of infants and the presence of symptoms of functional gastrointestinal disorders, autonomic dysfunction syndrome, features of age circadian rhythm, emotional status, biological resistance, abilities to adaptation, indicators of physical and neuropsychological development, the microclimate in the family.

2. The combined use of vitamin D and calcium by infants for two months brought to the disappearance of the interconnection between quality of life and symptoms of functional gastrointestinal disorders, as well as symptoms of autonomic dysfunction.

3. The combined use of vitamin D and calcium in the recommended dose of 2.5 ml 3 times a day for 2 months is characterized by a high safety profile, improves the quality of life of the child and can be recommended for infants.

MELDONIUM IN COMBINED THERAPY OF STABLE ANGINA OF TENSION OF TENSION AND GASTROESOPHAGEAL REFLUX DISEASE

Pavlovska Yuliana Olegivna
student

Mandryk Olga Yevhenivna
candidate of medical sciences, assistant
Department of internal medicine,
clinical pharmacology and professional diseases
Higher State Scientific Establishment
“Bukovinian State Medical University”
Chernivtsi, 58000

To learn the meldonium effect on the course of gastroesophageal reflux disease (GERD), GERD clinic, indicators endoscopy of the esophagus and its pH monitoring with comorbid stable angina of tension of tension.

Material and methods. The study included 88 patients with stable angina of tension of tension I-II FC with comorbid endoscopically positive GERD (A, B, C) aged 48 to 79 years. At baseline and after 30 days of treatment all patients were conducted (complaint questionnaire GSRS (Gastrointestinal Symptom Rating Scale)) and instrumental (esophagogastroduodenofibroskopy and 24-hour pH-measuring lower third of the esophagus) in order to identify the state of the esophageal mucosa, the frequency of occurrence, an amount, length and type (acid, alkaline) of gastroesophageal reflux. All patients involved in the study were divided into two groups: 1st (n=43) took the basic therapy for the treatment of stable angina of tension (nitrates, beta-blockers, statins, clopidogrel) and GERD (proton pump inhibitors, prokinetic, antacid) in medium therapeutic doses, 2nd group (n=45) received the same basic therapy, except for nitrates, and, in addition, meldonium 500 mg 2 times a day for 30 days.

Results. Analysis of the results showed that patients in 2 group which had meldonium to base treatment leads to a reduction of severity of gastrointestinal symptoms, restoring the clearance of the esophagus with a significant decrease of

occurrence, quantity per day, duration of acid gastroesophageal reflux, compared with those patients that received only basic therapy treatment of stable angina of tension and GERD, where the clinical symptoms of GERD contrary strengthened.

Conclusions. In patients with stable angina of tension and gastroesophageal reflux disease was found increased frequency of occurrence, quantity per day, duration of acid gastroesophageal reflux, changes of esophageal clearance.

ADJUSTMENT DISORDERS AS A STRESS-RELATED DISORDER IN THE COMMUNITY: A LONGITUDINAL STUDY OF MEDICAL STUDENTS, WHO HAS SUFFERED PSYCHO-EMOTIONAL STRESS

Sharun Anastasiia Ihorevna

Postgraduate

Dnipro State Medical University

Dnipro, Ukraine

Introductions. Stress-related diseases have been predicted to become major contributors to the Global Disease Burden within the next 20 years. Stress related disorders, including post-traumatic stress disorder (PTSD), acute stress reaction (also known as acute stress disorder), adjustment disorder, and other stress reactions, refer to a group of psychiatric conditions that are preceded and triggered by an identifiable trauma or other life stressors. With considerable variation in response to adverse events, people with stress related disorders might represent a population with the most severe physiological dysregulation as a result of severe stress. Mental health is one of the most significant determinants of life quality and satisfaction. Different psychological and psychiatric studies conducted in multiple developed and developing countries across the past decades have shown that prevalence of stress, anxiety, and depression is higher among university students compared with the general population. Untreated poor mental health can cause distress among students and, negatively influence their quality of lives and academic performance, including, but not limited to, lower academic integrity, alcohol and substance abuse as well as a reduced empathetic behaviour, relationship instability, lack of self-confidence, and suicidal thoughts. We conducted a controlled longitudinal cohort study to explore the association between psychoemotional disorders and adjustment disorder among medical students.

Aim. The study aim was to establish discover the most relevant psychopathological features of adjustment disorder in students, who have experienced psychoemotional stress, on the basis of studying their clinical-

psychopathological peculiarities and use of modern psychometric researches.

Materials and methods. The analysis included results obtained from 4 groups of students ($n = 249$ average, age 20.88 ± 2 , both sexes), 2 groups experienced a traumatic event (respondents — children of ATO soldiers, internally displaced persons (IDP)). The research was conducted on the basis of the Dnipro State Medical University (DSMU) and the Dnipro Basic Medical College (DBMC). The participants were informed about the aim of the study and no identification or names were recorded so as to maintain confidentiality. The study participants were informed of their right to refuse or stop participating at any time during the interview. Finally, data were collected after obtaining written informed consent from the participants. During the examination, clinical, psychopathological, anamnestic, socio-demographic, and psychodiagnostic research methods were used. The research involved the use of several standardized measurement tools, including The questionnaire of severity of psychopathological symptoms (Symptom CheckList-90-revised, L.R. Derogatis, in adaptation by N.V. Tarabrina, 2001); The Scale of the astenical state (L. D. Malkova, according to adaptation by T. H. Chertov based on MMPI); quality of life scale; Integrative Test of Anxiety (A.P. Bizyuk, L.Y.Vasserman, B.V. Iovlev, 2005); The Leonhrad-Schmieschek's Questionnaire (H. Schmieschek, 1970); Scales of psychological well-being (K. Ryff, 1989, Adaptation by T. D. Shevelenkova, P. P. Fesenko, 2005).

Results and discussion. Results from the current study suggest that stress experienced by students from 2 main groups is multifactorial (displacement trauma, broken social network, health issues, social discrimination, examination stresses, age problems, awareness of the content of professional activity in the world of self-realization and self-actualization). Despite the wide range of individual differences, common themes were uncovered in the categories: burnout-related challenges, facilitators of burnout, facilitators of wellbeing, and coping strategies. Recognizing burnout is an important first step that may lead to broader understanding and help build interventions to support the individual and address institutional barriers to resiliency and resident wellbeing.

The findings from the current study with the help of the Symptom Check List-90 Revised - SCL-90 questionnaire revealed that the value of interpersonal sensitivity dominated among the leading psychopathological symptoms; the respondents noted feelings of personal inadequacy and inferiority (0.78 ± 0.07), self-condemnation, feelings of anxiety and noticeable discomfort in the process of interpersonal interaction. Depression (0.63 ± 0.06) was defined in the main group alongside with anxiety, lack of interest to life, lack of motivation, loss of life energy, sense of hopelessness, thoughts about suicide. Somatic symptoms (0.50 ± 0.06) in the form of headache, tension, muscle discomfort and etc. were also expressed. The lowest scores were obtained on the scales of psychoticism (0.20 ± 0.03), phobic symptoms (0.28 ± 0.04), which reflects the absence of hallucinatory-paranoid symptoms and severe fears.

Among students of the main groups there were higher average levels for severity of asthenic manifestations on the scale of asthenic condition (45.62 ± 1.11 points, at $p \leq 0.001$, compared with students of the control groups who had the lowest results and amounted to 39.51 ± 1.06 points, respectively.

The general indicator of quality of life among students of the DSMU main group was 7.97 ± 0.15 points, at $p \leq 0.01$, and among students of the control group it was 8.65 ± 0.16 ; the respective values among DBMC students were 7.87 ± 0.40 and 8.8 ± 0.22 points. During the study it was revealed that the students showed the worst indicators of spiritual realization (6.25 ± 0.23 points), physical well-being (7.39 ± 0.14) and emotional well-being (7.45 ± 0.17).

Among students with identified accentuations, the largest group consisted of persons with hyperthymic type (49.13%), the second place was taken by the group of students with the exalted type of accentuation (43.93%), the third place was taken by the group of people with the fixedness-type accentuation. The groups of dysthymic (3.03%), pedantic (4.61%), excitation-type (8.44%) accentuation were presented in a much lesser extent. Students who have experienced a psychoemotional stress have higher trait and state anxiety indicators compared to the Control Group, as can be seen from the diagram (Table 1).

Table 1

Indicators of the trait and state anxiety of students of the Dnipro State Medical University (DSMU) and the Dnipro Basic Medical College (DBMC)

	Self-assessment of trait anxiety (M)						Self-assessment of state anxiety (M)					
	Emotional discomfort	Asthenic component of anxiety	Phobic component	Anxious assessment of the nervous system	Social protection	General indicator	Emotional discomfort	Asthenic component of anxiety	Phobic component	Anxious assessment of the nervous system	Social protection	General indicator
DSMU, the Main Group	5,64	5,28	4,60	5,65	4,57	5,37	3,26	4,15	3,73	5,02	4,07	3,83
DSMU, the Control Group	4,37	4,17	3,57	4,42	3,33	3,77	1,78	2,83	2,60	3,53	3,08	1,92
DBMC, the Main Group	4,91	4,82	4,42	4,21	3,39	4,39	3,03	4,09	3,94	3,91	3,67	3,76
DBMC, the Control Group	4,70	4,50	3,53	4,37	2,70	4,00	2,13	3,33	2,53	3,70	3,17	2,53

The association of low level of mental well-being with high level of state anxiety ($r = -0.6$) and trait anxiety ($r = -0.45$) was confirmed.

Conclusions. The analysis of clinical and psychopathological features of the examined students with a traumatic event history gave an opportunity to determine negative expectations about interpersonal interaction and communication, self-condemnation, feelings of anxiety, lack of interest in life, lack of motivation, loss of vital energy, feelings of hopelessness, suicidal thoughts, somatic symptoms such as headache, tension, muscle discomfort and dysfunctions of cardiovascular, gastrointestinal and respiratory systems. Also, there were higher average levels for severity of asthenic manifestations. The association of low level of mental well-being with high level of state anxiety ($r = -0.6$) and trait anxiety ($r = -0.45$) was confirmed. Future studies are required to investigate long-term effects of experiencing stress-related diseases on students. A longitudinal study with a large randomly recruited sample size is required. The obtained results may have important practical implications, especially in the therapy of people exposed to trauma.

MODERN DIRECTIONS OF HEALTHCARE DEVELOPMENT IN UKRAINE

Vovk Svetlana

doctor of Science in public administration,
associate professor,
professor

Vashcenko Valeriia

PhD in Economics,
Donetsk National Medical University
Mariupol, Ukraine

Introductions. In order to ensure the economic development of the country, one of the priorities of public policy should be to strengthen the health of the population as one of the main factors of national security. Changes and reforms in the field of health care at various stages of social development should be carried out by government bodies at all levels. They must be gradual and comprehensive and anticipate socially expected results[2, c. 161].

Aim. The main goal is to analyze the current directions of health care reform in Ukraine.

Materials and methods. Separation of powers in health care management between local state administrations and local governments is currently an important problem [5, p. 68]. To increase the efficiency of the existing health care system, it is necessary to implement the following:

- 1) improvement of legislative support of the health care system, in particular:
 - determination at the legislative level of the basic package of medical services free of charge, guaranteed by the state, which in the future will be the basis for the introduction of health insurance;
 - ensuring legislative protection of the rights of patients and medical workers in Ukraine through the adoption of the Law of Ukraine "On Protection of Patients' Rights";
- 2) strengthening the resource provision of the health care system, including:

- introduction of a monitoring system that would assess the effectiveness of public spending in terms of qualitative consequences for public health, and not only on the basis of statistics on visits to medical institutions or length of hospital stay;

- promoting the development of social partnership between the state and representatives of private medicine by involving them in social programs:

- organizational support for cooperation between the public, departmental and private sectors of public health services;

3) stimulating the development of voluntary health insurance, which requires:

- stimulating the use of the system of official joint payments of the population in the process of medical care. Tax benefits (income tax) should be provided for those who use private medical services;

- introduction of mechanisms for financing by insurance companies of preventive measures aimed at reducing the risk of disease, improving the health of the population and thus reducing the number of insured events;

4) improving the quality of health services:

- ensuring the development of new and updating existing medical standards and clinical protocols for the provision of evidence-based medical care with the parallel control of the Ministry of Health of Ukraine, local executive bodies, local governments and civil society institutions over the implementation and compliance with these standards;

- creation of a program of continuous improvement of the quality of health care services (including through distance learning, computerization of doctors' workplaces, etc.), which are provided at different levels of POPs, improvement of the out-of-department system (licensing, accreditation, certification) and departmental (independent examination) quality control;

- development and implementation of a network of rehabilitation facilities aimed at restoring an active lifestyle and working capacity of citizens;

5) improving the quality of staffing of the health care system:

- elimination of disparity in health care staffing, introduction of a long-term forecasting system by categories of medical staff in accordance with health care

needs, taking into account the strategy and pace of systemic transformation of the sphere, external and internal migration processes and natural resignation;

- providing advanced rates of training and retraining of general practitioners of family medicine, family nurses, nurses with higher education.

Results and discussion. The result of the reform should be the creation of a national model of health care, the activities and infrastructure of which will meet public needs and take into account all the peculiarities of Ukraine. The development and implementation of reforms must take into account such regional features as the structure of morbidity, the material condition of treatment and prevention facilities, the availability and characteristics of sports, health, recreational facilities, population density, the state of transport and logistics, climate and natural conditions, ecological situation in the region, etc.

Conclusions. The functioning of the health care system requires human resources, financial resources, information, equipment and materials, transport, communications, as well as general management and leadership. The effective functioning of the health determined by the following main system-forming factors:

- improvement of the organizational system;
- development of infrastructure and health care resources;
- availability of a sufficient number of trained medical personnel (who will be able to solve the tasks set before health care).

REFERENCES

1. State management of health care reform in Ukraine. view. - K .; Lviv: NAPA, 2012 240 p.

2. Some issues of improving the health care system: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of February 17, 2010 N 208. Access mode: zakon1.rada.gov.ua

3. On the procedure for reforming the health care system in Vinnytsia, Dnipropetrovsk, Donetsk regions and the city of Kyiv: Law of Ukraine: adopted on July 7, 2011 N 3612-VI [Electronic resource] - Access mode: zakon.rada.gov.ua

АСПЕКТЫ РОЛИ ГОРМОНОВ ЩИТОВИДНОЙ ЖЕЛЕЗЫ

Абдумаджидов Абдулхай Абдулхакович

к.м.н. доцент кафедры

Фармакологии и физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Бахтияр Гулафруз Абдулла

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Тошпулатова Лазиза Эрали кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Атаходжиева Бехруза Мурот кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Рост и развитие здорового ребенка, формирование интеллекта, становление ЦНС, репродуктивного здоровья, иммунитета во многом определяются состоянием его эндокринной системы. Известно, что тиреоидные гормоны являются важнейшими регуляторами формирования и созревания головного мозга плода на этапе внутриутробного развития. Никакие другие гормоны подобного эффекта не дают. Только материнскими гормонами щитовидной железы (ЩЖ) обеспечивается полноценная анатомо-морфологическая закладка основных компонентов ЦНС в I триместре беременности (коры, подкорковых ядер, мозолистого тела, полосатого тела, субарахноидальных путей), формирование улитки слухового анализатора, глаз, лицевого скелета, легочной ткани.

По мнению ряда авторов, адекватный уровень тиреоидных гормонов в организме матери является необходимым условием нормального развития плода. Установлено, что новорожденные от матерей с патологией ЩЖ

страдают перинатальной энцефалопатией, анемией, внутриутробной гипотрофией. Могут иметь место аномалии развития плода, наиболее часто при этом поражаются ЦНС и эндокринная система.

Как отмечено в литературных источниках, что тиреоидные гормоны имеют исключительное значение для обеспечения нормального роста и развития плода, дифференциации его органов и тканей, регуляции метаболических процессов, формирования адаптивных реакций. Они влияют на обмен белков, липидов, электролитный баланс, участвуют в становлении процессов терморегуляции, ossификации, синтезе сурфактанта в легких плода .

Декомпенсированное течение заболеваний ЩЖ в I триместре беременности увеличивает риск возникновения врожденных аномалий развития, а в более поздние сроки – риск рождения ребенка с внутриутробной гипотрофией, гидроцефалией или в асфиксии. Трансплацентарный перенос тиреоблокирующих антител у женщин с хроническим аутоиммунным тиреоидитом, высокие дозы таких препаратов, как пропилтиоурацил или мерказолил, могут угнетать функцию ЩЖ новорожденного, приводя к формированию у него клинической картины гипотиреоза различной степени выраженности . Наоборот, трансплацентарное влияние тиреостимулирующих антител приводит к риску развития неонатального тиреотоксикоза у детей. В некоторых случаях возможно проникновение к плоду как блокирующих, так и стимулирующих антител, что может давать полиморфную клиническую картину у новорожденного, меняющуюся с течением времени.

Известно, что дефицит йода особо опасен во время беременности, поскольку недостаточное поступление его в организм еще больше усугубляется возрастающими потребностями в нем ЩЖ как матери, так и ребенка. В таких условиях значительно повышается риск выкидышей, врожденных аномалий плода, а у родившихся детей – гипотиреоза и умственной отсталости.

Специалистами отмечен тот факт, что в эмбриональном периоде развития тиреоидные гормоны обеспечивают процессы нейrogenеза, миграции нейроцитов, дифференцировку улитки, формирование слуха и церебральных

структур, которые отвечают за моторные функции человека. В регионах с выраженным дефицитом йода преобладает неврологический кретинизм, характеризующийся, помимо значительного дефекта интеллектуального развития, сенсоневральной глухотой, немотой и тяжелыми моторными нарушениями.

Зарубежными и отечественными авторами отмечено, что гипотироксинемия на ранних сроках беременности сопровождается повышенным риском неврологических нарушений у ребенка. Это создает определенную перспективу для дальнейших исследований. Во-первых, следует уточнить, является ли гипотироксинемия самостоятельным и единственным фактором, прямое воздействие которого обуславливает риск нарушения развития плода. Так, в ряде работ показано, что у детей, матери которых во время беременности были носительницами АТ-ТПО без снижения функции ЩЖ, имелось снижение показателей интеллектуального развития. Во-вторых, серьезным является и вопрос о том, насколько стойки выявленные патологические изменения. Большинство исследователей изучали психомоторное развитие достаточно маленьких детей, в связи с чем большой интерес представляет длительное наблюдение за ними, вплоть до взрослого возраста.

В то же время менее выраженный дефицит гормонов в этот период приводит к развитию более легких психомоторных нарушений, тугоухости и дизартрии (неврологический субкретинизм). Легкий дефицит тиреоидных гормонов, не вызывая серьезных ментальных нарушений, все же может помешать реализации генетического уровня интеллектуальных возможностей ребенка.

При обследовании новорожденных выявлено, что дети матерей, не получавших заместительную гормональную терапию во время беременности, имеют меньшую массу тела, чем дети здоровых женщин.

Известно, что плацента является относительно совершенным барьером, не позволяющим свободному Т3 и свободному Т4 матери переходить к плоду,

поэтому ребенок не обязательно должен унаследовать гипотиреоз при наличии такового у матери.

Кроме того, плацента является физическим барьером для тиреоидных гормонов и обладает ферментом дейодиназой, разрушающей свободный Т3 и свободный Т4. Плацента также относительно непроницаема для ТТГ.

Однако после родов своевременно выявленный врожденный гипотиреоз легко подвергается коррекции при помощи заместительной гормональной терапии, учитывая же, что процессы миелинизации в головном мозге происходят еще в течение года после рождения, нарушение умственной деятельности у детей развиваться не будет.

При материнском гипотиреозе формирование ЦНС плода с первых недель беременности нередко может проходить в условиях дефицита тиреоидных гормонов и носить необратимый характер.

Известно, что тяжелая недостаточность йода во время беременности приводит к гипотироксинемии матери и плода. Гипотироксинемия матери может вызвать необратимые повреждения головного мозга плода с умственной отсталостью и неврологическими нарушениями.

Следовательно, патология щитовидной железы у женщин, связанных с дефицитом йода способствуют срыву адаптационного периода и нарушению дисэмбриогенезных развитий .

Одновременно установлено, что нервно-психическое развитие детей от матерей с эндемическим зобом в регионе йодного дефицита средней тяжести характеризуется более низкими показателями всех функций, особенно сенсорного развития и поведенческих реакций в неонатальном периоде, по сравнению с детьми от матерей без зоба, и они в 8,3 раза чаще имеют отклонения тиреоидного статуса, который коррелирует с тиреоидным статусом их матерей и размерами щитовидной железы новорожденных.

Таким образом, по данным многих авторов, гипотиреоз беременной наиболее опасен для развития плода, в первую очередь для формирования его ЦНС. Причем заболевание матери оказывает более неблагоприятное

воздействие на формирование и функционирование центральных структур мозга плода, чем гипотиреоз, обусловленный нарушением закладки самой ЩЖ плода. Это объясняется тем, что в первую половину беременности ЩЖ плода практически не функционирует и в норме развитие нервной системы происходит под воздействием материнских гормонов. Во второй половине беременности при наличии врожденного гипотиреоза будет интенсифицироваться трансплацентарный перенос материнского Т4, который компенсирует недостаток тиреоидных гормонов у плода.

Подводя итог литературного обзора можно сказать, что изучение влияния патологии щитовидной железы у матери на адаптационный период новорождённых остаётся актуальной проблемой и исследования в этом направлении продолжаются.

ЛИТЕРАТУРА

1. Смолей Н.А. Сравнительный анализ методов диагностики и лечения патологии щитовидной железы при беременности / Н. А. Смолей, Л. В. Гутикова // Медицинская панорама. – 2014. - № 6. – С. 46-49.

2. Соснина С.Ф., Окатенко П.В. Эндокринно-обменные расстройства у детей работниц предприятия атомной энергетики // Здоровоохранение РФ. – 2018. – №4. – С.211-219.

3. Павлова Т. В., Малютин Е. С., Петрухин В. А. Современные клинимоρφологические аспекты гипотиреоза при беременности // Актуальные проблемы медицины. – 2012. – №16 (135). – С.40-43.

4. Ляхнович Н.А. Роль патологии щитовидной железы в развитии осложнений перинатального периода / Н.А. Ляхнович // Педиатрия XXI века: проблемы и перспективы: материалы Респ. науч.-практ. конф., посвящ. 50-летию кафедры детских болезней УО «ГрГМУ», Гродно, 14 декабря 2012 г. / Гродн. гос. мед. ун-т; Н. С. Парамонова (отв. ред.). – Гродно, 2012. – С. 135-138.

5. Wang Z, Zang J, Shi Z, et al. Iodine status of 8 to 10 years old children within 20 years following compulsory salt iodization policy in Shanghai, China. *Nutr J.* 2019;18(1):63. doi:10.1186/s12937-019-0491-x.
6. Vithanage M, Herath I, Achinthya SS, et al. Iodine in commercial edible iodized salts and assessment of iodine exposure in Sri Lanka. // *Arch Public Health.* 2016;74:21. doi:10.1186/s13690-016-0133-0
7. Torres MT, Francés L, Vila L, et al. Iodine nutritional status of women in their first trimester of pregnancy in Catalonia. // *BMC Pregnancy Childbirth.* 2017;17(1):249. Published 2017 Jul 26. doi:10.1186/s12884-017-1423-4
8. Pathak R, Chaudhary C, Agarwalla R, Shaikh Z, Goel RK, Patvegar B. A community-based case-control study to investigate the role of iron deficiency in the persistence of goiter. // *Indian J Endocrinol Metab.* 2016;20(4):517-522. doi:10.4103/2230-8210.183466

ДИСФУНКЦИЯ ЭНДОКРИННОЙ СИСТЕМЫ И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА СОСТОЯНИЕ СЕРДЕЧНО СОСУДИСТОЙ СИСТЕМЫ

Абдумаджидов Абдулхай Абдулхакович

к.м.н. доцент кафедры

Фармакологии и физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Усмонова Диера Равшан кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Упаходжаева Мирана Убайдуллаевна

студентка.

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Равшанова Дилобар Хасан кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Распространенность патологии эндокринной системы в популяции составляет 0,1%, у женщин репродуктивного возраста не менее 0,5%. Высокие показатели заболеваемости в молодом возрасте обуславливают возникновение интереса к анализу взаимосвязи нарушений в сердечно сосудистой системе (ССС) у этих пациентов. Однако большинство исследований посвящено проблеме гипотиреоза как причине нарушения сердечно сосудистой системе, тогда как состояние этой системы при тиреотоксикозе остается мало изученным.

Как показывают данные литературных источников, что высокие показатели заболеваемости эндокринных патологий, а особенно такого редкого заболевания как болезнь Грейвса (БГ) в молодом возрасте обуславливают возникновение интереса к анализу взаимосвязи нарушений в сердечно сосудистой системе (ССС) у этих пациентов. Однако большинство

исследований посвящено проблеме гипотиреоза как причине нарушения сердечно сосудистой системе, тогда как состояние этой системы при тиреотоксикозе остается мало изученным.

Специалистами этой области отмечен тот факт, что тиреоидные гормоны оказывают геномное и внегеномное действие на мышечные клетки сердца. Геномное воздействие осуществляется проникновением трийодтиронина (Т3) в клетку, где он связывается с ядерным рецептором; рецептор, в свою очередь связывается с особым участком ДНК; к участку подходит мРНК, считывает информацию, затем направляется к рибосоме, которая и производит синтез необходимых белков. Следует учесть, что присутствие Т3 обеспечивает не только синтез, но и подавление образования некоторых компонентов функционального скелета сердечной мышцы. Одним из важных моментов является то, что при избытке тиреоидных гормонов происходит повышенный синтез саркоплазматического ретикулума, ингибирование синтеза фосфоламбана и усиление его фосфорилирования. Усиление фосфорилирования фосфоламбана приводит к подавлению его эффекта (подавление захвата Ca^{2+} саркоплазматическим ретикуломом), т.е. при гипертиреозе повышается аффинность SERCA к Ca^{2+} , что в свою очередь улучшает диастолическое расслабление сердечной мышцы.

При тиреотоксикозе со стороны сердечно сосудистой системы часто наблюдается синусовая тахикардия в покое, суправентрикулярная тахикардия, включая трепетание и мерцание предсердий с сердечной недостаточностью (СН) или без неё. Исследование, проведенное среди у 103 пациентов с тиреотоксикозом в Нигерии представило следующую структуру сердечно сосудистых заболеваний: СН наблюдалась у 42%; мерцательная аритмия (МА)- у 25%; гипертензия-у 53%; сочетание МА и СН-у 18% пациентов.

Следует отметить, что причина тиреотоксикоза влияет на степень кардиоваскулярного риска: пациенты с токсическим (ТУЗ) имеют более высокий риск, чем пациенты с БГ, вероятно из-за более пожилого возраста; и

пациенты с БГ имеют более высокие риски развития аутоиммунного поражения клапанов, кардиомиопатии и легочной гипертензии.

Анализ литературных источников показал, что крупное исследование, проведенное в течение 12 лет на 26 707 пациентах, показало об увеличении сердечно сосудистой смертности при субклиническом тиреотоксикозе. Для изучения этого вопроса были проведены два недавних метаанализа, в одном из них исследовались 17 когорт, а в другом исследовались данные индивидуального уровня у 52 674 участников.

В обоих анализах сделан вывод о том, что при субклиническом тиреотоксикозе повышается риск сердечно сосудистой смертности с коэффициентами риска 1,52 и 1,29 соответственно. В метаанализе на индивидуальном уровне относительные риски не различались в зависимости от возраста, пола, ранее существовавших сердечно сосудистых заболеваний (ССЗ) или наличия факторов риска ССЗ. Однако риск повышался у пациентов с уровнем ТТГ $<0,1$ мЕд / л по сравнению с ТТГ на уровне 0,1-0,4 мЕд/л. Некоторые из этих исследований, включая метаанализ, также изучали не фатальные сердечно сосудистые пришествия при субклиническом тиреотоксикозе результаты оказались аналогичными.

Самые последние данные указывают на то, что у субъектов с субклиническим тиреотоксикозом, риск развития СН гораздо выше, особенно у пожилых пациентов и у пациентов с более низким уровнем ТТГ. При этом механические изменения включают в себя увеличение массы левого желудочка и нарушение функции левого желудочка при субклиническом тиреотоксикозе (облегчаются при лечении).

Кроме того, два исследования показали нарушение толерантности к глюкозе и снижение чувствительности к инсулину при субклиническом тиреотоксикозе, предположительно это может способствовать увеличению сердечно сосудистого риска.

А также в литературе отмечено, что аритмии - еще одна проблема, возникающая при субклиническом тиреотоксикозе. Sawin и др. впервые

сообщили об увеличении риска фибрилляции предсердий в 2,8 раза у пациентов с субклиническим тиреотоксикозом в возрасте старше 60 лет в 1994 году, а последующие исследования подтвердили, что при субклиническом тиреотоксикозе увеличивается риск возникновения аритмий, особенно фибрилляции предсердий.

В самом крупном исследовании на сегодняшний день (исследовались лица с медианой 5,5 лет), самый высокий относительный риск фибрилляции предсердий произошел у молодых пациентов, возможно, из-за того, что другие причины у пациентов с более низким уровнем ТТГ чаще усиливаются возрастом.

Тем не менее, абсолютные показатели частоты фибрилляции предсердий у молодых пациентов были значительно ниже; например, у женщин в возрасте до 65 лет показатели фибрилляций предсердий составили 2,3 случая на 1000 человеко-лет (относительный риск 1,89 по сравнению с женщинами-мужчинами с возрастом), тогда как у женщин в возрасте 65 лет и старше показатели заболеваемости были на уровне 22,7 на 1000 человеко-лет (относительный риск 1,27 по сравнению с женщинами в эутиреоидном состоянии с возрастом). Аналогичные тенденции наблюдались и у мужчин. Еще одно исследование, основанное на популяции, показало, что при субклиническом тиреотоксикозе риск развития инсульта у лиц старше 50 лет повышается с коэффициентом риска 3,39, хотя недавний метаанализ риска инсульта при субклиническом тиреотоксикозе показало, что количество инцидентов недостаточно для построения окончательных выводов.

В дополнение к этим эпидемиологическим исследованиям, исследования меньшего числа испытуемых с субклиническим тиреотоксикозом выявили увеличение частоты сердечных сокращений в состоянии покоя и во время тренировки, снижение вариабельности сердечного ритма и увеличение частоты предсердных и желудочковых экстрасистол предсердий и желудочков, которые облегчаются при лечении СКТ.

В совокупности эти данные являются веским аргументом в пользу лечения субклинического тиреотоксикоза у пожилых пациентов для избегания аритмий и возможного последующего инсульта. Менее понятна ситуация с молодыми пациентами до сих пор не до конца ясно следует ли лечить их с целью профилактики тех же показателей. Самые последние данные свидетельствуют о том, что относительные риски сердечно сосудистой смертности и фибрилляции предсердий повышаются у молодых, а также пожилых пациентов с субклиническим тиреотоксикозом. Тем не менее, абсолютные риски этих событий у молодых пациентов очень низки, поэтому коэффициент риска/пользы от лечения пациентов с более низким СКТ не до конца ясен. Решения клинического выбора в этих случаях должны приниматься индивидуально для каждой ситуации.

Таким образом, в конце литературного обзора можно сказать ,что дисфункции со стороны эндокринной системы всегда остается актуальным вопросом в медицине.

ЛИТЕРАТУРА

1. Старкова Н.Т. Клиническая эндокринология // Санкт-Петербург. - "Питер". -2002.-566с.
2. Стронгин Л.Г., К. Г. Корнева, А. В. Петров, Е. А. Некрасова, Н. З. Подупейко, Б. В. Саранцев, Н. Ю. Орлинская, Н. И. Тарасова, Ю. В. Солдатова: Развитие диффузного токсического зоба на фоне предшествующего гипотиреоза. Проблемы эндокринологии, 2007, Т, 53, №3. 38–41.
3. Vanderpump M. The epidemiology of thyroid disease // British Medical Bulletin. – 2011. – Vol. 99. – P. 39–51
4. Vargas-Uricoechea H., Bonelo-Perdomo A., Sierra-Torres C. Effect of thyroid hormones on the heart // Clin Invest Aterioscl. – 2014. – Vol. 26. – P. 296-309
5. Sundaresh V, Brito JP, Wang Z, Prokop LJ, Stan MN, Murad MH, Bahn RS 2013 Comparative effectiveness of therapies for Graves' hyperthyroidism: a

systematic review and network meta-analysis. *J Clin Endocrinol Metab* 98:3671–3677.

6. Stan MN, Durski JM, Brito JP, Bhagra S, Thapa P, Bahn RS 2013 Cohort study on radioactive iodine-induced hypothyroidism: implications for Graves' ophthalmopathy and optimal timing for thyroid hormone assessment. *Thyroid* 23:620–625.

ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ДЕЙСТВИЯ ВИТАМИНА D НА ОРГАНИЗМ

Абдумаджидов Абдулхай Абдулхакович

к.м.н. доцент кафедры

Фармакологии и физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Юсупова Камилла Алишеровна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Значимость витамина D для организма человека в настоящее время определяется не только способностью регулировать остеогенез и созревание скелета, но и другими очень важными функциями. С низким содержанием витамина D в организме, обусловленным дефицитом потребления с продуктами питания и недостатком солнечного ультрафиолетового излучения, связан повышенный риск развития целого ряда хронических заболеваний и тяжелое течение различных патологических процессов.

Анализ литературных источников показал, что согласно современным представлениям, низкая обеспеченность организма витамином D является одним из факторов риска развития эндокринных нарушений (сахарного диабета 1 типа, ожирения), сердечно-сосудистых заболеваний, злокачественных новообразований (толстой кишки, молочной, предстательной желез), а также хронических воспалительных и аутоиммунных заболеваний (воспалительных заболеваний кишечника, рассеянного склероза). Именно поэтому растет интерес к количественной оценке и пониманию механизмов обмена витамина D в организме человека.

Зарубежными и отечественными авторами установлено, что в последние годы стало известно, что многообразие биологических и клинических эффектов витамина D обусловлено не только обеспеченностью им организма, но и

функциональным состоянием рецепторов к витамину D (VDR — vitamin D receptor). Взаимодействие VDR с гормонально активной формой витамина D определяет выраженность влияния последнего на органы и системы организма в норме и в условиях патологии. Исследования, проведенные на молекулярном уровне, позволили выделить в структуре VDR три основные области: ДНК—связывающую, соединительную и витамин-О-связывающую. Центральной структурой ДНК-связывающих областей VDR является незаменимый микроэлемент цинк. Обусловленные дефицитом цинка изменения в структуре VDR снижают активность и, соответственно, регулирующее влияние витамина D на физиологические процессы в различных органах и системах. Показано, что при дефиците цинка снижается не только активность Л/ТЖ, но и значительно уменьшается их количество.

Данные мировой литературы свидетельствуют о проблеме недостаточности витамина D, которая приобретает масштаб эпидемии и совпадает с ростом распространенности неинфекционных заболеваний (НИЗ). Популяционные исследования среди детского населения также указывают о высокой распространенности гиповитаминоза D. Согласно результатам исследования, проведенного в Объединенных Арабских Эмиратах, несмотря на наличие достаточной инсоляции, установлена более высокая частота дефицита витамина D у детей от 8 до 14 лет по сравнению с детьми 2-7 лет. В связи с чем, были разработаны национальные рекомендации.

Хотя активной формой витамина D в организме является 1,25(OH)₂D, известно, что наиболее чувствительным, точным и часто используемым маркером поступления витамина D является 25(OH) D₃. Это связано с тем, что 1,25(OH)₂D является короткоживущим метаболитом витамина D, период его полураспада составляет всего 4–6 часов, а уровень может сохраняться неизменным или даже несколько повыситься при развитии дефицитных состояний за счет индукции синтеза почками под влиянием паратгормона. Кроме того, концентрация 1,25(OH)₂D ниже в тысячи раз чем 25(OH) D. При адекватном поступлении витамина D и росте концентрации 25(OH)D, кривая

прироста $1,25(\text{OH})_2\text{D}$ имеет бифазную форму: по достижении концентрации $25(\text{OH})\text{D}$ в 100 нмоль/л выходит на плато.

Известно, что до 80% витаминам Д может синтезироваться в коже при достаточной инсоляции открытой поверхности кожи ультрафиолетовым излучением длиной волны 280-315 нм. Но синтез витамина Д зависит от угла падения лучей солнца, т.е. географической широты, времени года и времени суток. Также, длительное пребывание в помещении, смуглый цвет кожи интенсивный загар, недостаточная физическая активность, высокая облачность снижает продукцию витамина Д. Географическое расположение нашей страны выше 350 северной широты является одной из причин низкого статуса витамина Д. Полученные результаты свидетельствуют о том, что поступающий с пищей и синтезом в коже витамин Д не обеспечивает адекватный уровень в организме для поддержания здоровья. В связи с чем, актуальным является разработка национальных программ по профилактике и лечению недостаточного и дефицитного уровней витамина Д у детей и беременных женщин.

В современном научном сообществе не ослабевает внимание к исследованиям, касающимся влияния витамина Д на организм беременной женщины и плод. В настоящее время изучается роль витамин Д, начиная с I триместра беременности в процессе имплантации и формирования плаценты, что определяет дальнейшее течение беременности. Вследствие того, что матка содержит рецепторы к витамину Д, дефицит витамина Д приводит к нарушению сокращения и слабости родовой деятельности. Витамин Д, как полагают, важен в развитии и формировании плаценты. Плацента производит и реагирует на метаболиты витамина Д, где витамин Д действует как модулятор имплантации, стимулирует продукцию цитокинов и иммунный ответ на инфекцию. С дефицитом витамина Д связывают ряд осложнений беременности: прерывание беременности в I и II триместрах, развитие плацентарной недостаточности, преэклампсии, нарушений сократительной активности матки, увеличение частоты проведения кесарева сечения. В то же время дефицит

витамина D во время беременности приводит к нарушению кальциево-фосфорного обмена, остеопении в послеродовом периоде и увеличению риска переломов. По существующим данным, недостаточное получение ребенком витамина D в антенатальном периоде и на первом году жизни может приводить к замедлению внутриутробного и постнатального роста ребенка, нарушению течения периода адаптации новорожденного, метаболическим сдвигам в организме, нарушению формирования и минерализации костей. Важность поддержания оптимального уровня минерального обмена при беременности для обеспечения потребностей плода не подлежит сомнению. Установлено, что даже физиологически протекающая беременность сопряжена с повышенными потребностями в поступлении минералов. По данным ряда авторов, дефицит макро- и микронутриентов регистрируется у 83% беременных. Это аргументирует известные рекомендации по назначению витаминно - минеральных комплексов, содержащих кальций, витамин D, эссенциальные микроэлементы, беременным. Имеются данные, что недостаток в организме кальция способствует развитию осложнений беременности, в числе которых гестозы и нейровегетативные нарушения. С другой стороны, доказано, что экстрагенитальная патология, особенно заболевания желудочно-кишечного тракта, патологическое течение гестационного периода (поздние гестозы, угроза прерывания) приводят к срыву напряженного кальциевого гомеостаза и костного метаболизма у беременных, нарушению транспорта минералов через плаценту, развитию их дефицита и нарушению формирования костной массы у плода.

Ранняя диагностика дефицита витамина D возможна только при определении биохимических параметров метаболитов в крови. Самым достоверным показателем обеспеченности организма холекальциферолом является содержание кальцидиола, как в сыворотке, так и плазме крови. 25(OH)D3 имеет период полураспада около 2-3 недель. Он включает в себя витамин D, полученный из продуктов питания и витамин D, который вырабатывается в коже после пребывания на солнце. Время полураспада в

кровоотоке другой активной формы витамина D – кальцитриола составляет всего 4 часа . Кальцитриол циркулирует в 1000 раз более низкой концентрации, чем 25(OH)D₃, а уровень его в крови жестко регулируется сывороточными уровнями паратгормона (ПТГ), кальция и фосфатов. Таким образом, кальцитриол (25(OH)D₃) является метаболитом витамина D, который используется для определения его статуса в организме человека. Пока продолжается активное обсуждение – какой уровень кальцитриола является достаточным, а какие показатели относятся к недостаточности. В современном мире пересмотрены нормы содержания витамина D в сыворотке крови. До настоящего времени считали, что дефицит витамина D в организме человека определялся при значениях менее 8 нг/мл. В 1997г. Шарпу М.С. с соавторами доказали, что только при концентрации кальцитриола от 30 до 40 нг/мл достигается оптимальное соотношение между количеством 25(OH)D₃ и 19 уровнем ПТГ и оптимальный баланс данных биологически активных веществ в организме. Исследования фармакологическими пробами доказали значительное повышение уровней ПТГ, если исходные уровни кальцитриола были ниже 20 нг/мл. Значение ПТГ имеет обратную связь с уровнем 25(OH)D₃, оптимальный баланс достигается при показателях кальцитриола 30-40 нг/мл. Уровень витамина D должен быть таким, при котором блокируется избыточный синтез ПТГ.

Таким образом, в конце литературного анализа хотелось бы отметить о ценности дальнейшего изучения этой проблемы в медицине в целом .

ЛИТЕРАТУРА

1. Смирнова Г.И., Румянцев Р.Е. Витамин D и аллергические болезни у детей. Российский педиатрический журнал. 2017;20(3):166–172. DOI: 10.18821/1560-9561-2017-3-166-172
2. Чекман И.С., Гончарова Н.А. Фармакология витамина D. Современная педиатрия. 2017;2(82):63-69. DOI: <https://doi.org/10.15574/SP.2017.82.28>

3. Нароган М.В., Рюмина И.И., Крохина К.Н., Зубков В.В., Захарова И.Н., Климов Л.Я., Курьянинова В.А. Витамин D у новорожденных и недоношенных детей. Неонатология: новости, мнения, обучение. 2018;6(3):134-138
4. Лукьянова Е.М., Антипкин Ю.Г., Квашина Л.В., Омельченко Л.И. Классификация, диагностика, профилактика и лечение рахита. Здоровье Украины.2009;8-13.
5. Мальцев С.В., Архипова Н.Н, Шакирова Э.М., Колесниченко Т.В. Особенности фосфатно-кальциевого обмена у новорожденных. Практическая медицина.2012;7(39):9-12.
6. Tous M., Villalobos M, Iglesias L. Vitamin D status during pregnancy and offspring outcomes: a systematic review and meta-analysis of observational studies. European Journal of Clinical Nutrition.74:36–53.
7. Spyridon N., Carol L., Daniel V.. Understanding vitamin D metabolism in pregnancy: From physiology to pathophysiology and clinical outcomes. Metabolism. 2018;86: 112-123. <https://doi.org/10.1016/j.metabol.2017.10.001>.
8. Ramagopalan, S. V. A ChIP-seq defined genome-wide map of vitamin D receptor binding Associations with disease and evolutions. Genome Res.2015;20(10):1352—1360
9. Peroni D, Trambusti I, Di Cicco M. Vitamin D in pediatric health and disease. Pediatric allergology and immunology.2020;34(S24):54-57. <https://doi.org/10.1111/pai.13154>
10. Hashemipour, S., Lalooha, F., Zahir Mirdamadi, S., Ziaee, A. Effect of vitamin D administration in vitamin D-deficient pregnant women on maternal and neonatal serum calcium and vitamin D concentrations: A randomised clinical trial. British Journal of Nutrition.2013; 110(9): 1611-1616. doi:10.1017/S0007114513001244

ОПТИМИЗАЦИЯ ДИАГНОСТИКИ СИНДРОМА ГИПЕРАНДРОГЕНИИ РАЗЛИЧНОГО ГЕНЕЗА

Азизова Гуззал Джамбуловна
Республиканский специализированный
научно-практический медицинский центр
акушерства и гинекологии

Введение. Многочисленные исследования в нашей стране и за рубежом посвящены различным вопросам, связанным с проблемой гиперандрогении (ГА) у женщин. Синдром гиперандрогении является одним из самых частых гормональных нарушений у женщин репродуктивного возраста. Актуальность изучения гиперандрогении обусловлена высоким риском развития метаболических нарушений, сердечно-сосудистых расстройств и бесплодия. Однако в настоящее время этиология и патогенез данного заболевания все еще остаются не до конца ясными.

Цель исследования: оценить диагностической ценности клинико-лабораторных и инструментальных данных у пациенток с гиперандрогенией.

Материал и методы. Проведено ретроспективный анализ за период с 2018 по 2020 гг. обследовано 202 женщины с клиническими проявлениями ГА различного генеза и нарушением репродуктивной функции, обратившихся в консультативную поликлинику РСНПМЦ акушерства и гинекологии МЗ РУз. Возраст обследованных женщин варьировал от 18 до 35 лет, что в среднем составил $25,8 \pm 3,28$ года. На первом этапе проведенных исследований проанализированы анамнез заболевания, показатели объективного и антропометрического исследования, проведено ультразвуковое исследование матки и яичников, щитовидной железы и гормональное исследование.

Результаты исследования. Результаты интерпретации клинических и гормональных исследований позволил нам сформировать группы пациентов для дальнейшего углубленного обследования механизмов развития ГА. Анализ гирсутизма: у 81% пациенток повышенное оволосение отмечали на верхней губе

и подбородке; возраста менархе: у 60,4 % было ранее наступление менархе; акне: у 48 % пациенток; алопеции: у 11,4%, результатов ультразвукового исследования- у 60,8 % пациенток обнаружили увеличение объёма яичников за счёт гиперэхогенной стромы с множеством антральных фолликулов свыше 10-15 шт, диаметром от 2 до 9 мм, расположенных по периферии яичников, увеличения уровня ЛГ, соотношение коэффициента ЛГ/ФСГ- 3,1 у 51,5 % женщин, и нормальных показателей тиреоидных гормонов и пролактина. На основании результатов анализа клинико-анамнестических, инструментальных исследований нам удалось сформировать I ую - группу женщин и предположительно выдвинуть гипотезу о ГА яичникового происхождения.

На основании распространенного гирсутизма (преимущественно рост волос в области поясицы и внутренней поверхности бедра), позднее начало менархе у 14%, наследственный фактор развития- у 28,7 %, вместе с тем по данным УЗИ у 39,2% исследуемых женщин средний объём яичников был в норме и количество антральных фолликулов не превышало 6-8 шт., а также повышенных значений свободного тестостерона у 63,4%, ДГЭАС в крови у 28,7% и повышение значений 17-ОН-прогестерона наблюдали у 20 % пациенток. Поэтому нами была выдвинута гипотеза о возможном надпочечниковом генезе выявленной ГА. По нашим данным из общего числа обследованных 202 женщин ГА яичникового генеза обнаружили приблизительно у 123 (61%) пациенток, ГА надпочечникового генеза у 40 (19,8 %), остальные 39 (19,3%) пациенток были признаки гиперандрогении за счет гиперпролактинемии, дисфункции щитовидной железы или смешанного генеза.

Вывод. Поэтапный подход диагностики позволил нам снизить спектр необходимых гормональных и инструментальных методов обследований и избежать сложности в интерпретации клинических и гормональных проявлений. Дальнейшим этапом планируемых исследований предполагается более углубленное исследование внутрияичниковых механизмов формирования нарушений менструального цикла и репродуктивного здоровья в целом.

ИЗУЧЕНИЕ АКТИВНОСТИ И ТОПОГРАФИИ ЭНТЕРАЛЬНЫХ ФЕРМЕНТОВ У ВЗРОСЛЫХ КРЫС

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Каюпова Гаухар Акназар кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Рахматова Комила Бахтиер кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Собиржонова Сарвиноз Соибжон кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Аннотация: Несмотря на большое количество работ, на сегодняшний день все еще нет однозначного определения понятия «стресс». По мнению одного из ведущих специалистов в этой области Т.Кокса (1981), любые определения и описания стресса, существующие в настоящее время, являются недоработанными и неполными, их следует считать лишь поводом для дискуссий, а не принимать как нечто неопровержимое.

Ключевые слова: стресс, транквилизатор, гомогенат, тонкая кишка, ферменты, топография, активность

Все большее внимание привлекают вопросы о зависимости протекания стресс - реакции от возраста (1,2,3), пола (4), индивидуальных генетических (5,6), типологических (7), эмоциональных (8) и поведенческих особенностей организма (9).

Известно, что в стрессорную реакцию организма почти всегда вовлекаются органы пищеварения. Этот вопрос достаточно хорошо изучен в онтогенетическом аспекте. Однако в доступной литературе мы не нашли данных о состоянии пищеварительной системы в норме и при стрессах у взрослых животных, отличающихся между собой поведенческими характеристиками, например, по степени агрессивности, и у их потомства, а также об особенностях действия транквилизатора феназепама при стрессе у этих особей. Следует учесть, что результаты изучения агрессивного поведения животных и душевнобольных позволяют говорить о принципиальном сходстве механизмов агрессивного поведения млекопитающих.

Цель работы: изучить активность и топографию энтеральных ферментов у взрослых нелинейных крыс.

Материалы и методы: В эксперименте использовали белых нелинейных лабораторных крыс различного возраста. Опыты проводились на взрослых крысах-самцах массой тела 180-200 г. Использовались три группы взрослых крыс – так называемая «смешанная» группа (животные не проверялись на агрессивность), неагрессивная и агрессивная группы, в которых животные тестировались на агрессивность, связанную с болью, по методике А.Л.Рылова.

Иммобилизационный стресс вызывали путем принудительной иммобилизации в течение 24 часов. Феназепам вводили перорально за 30 минут до стресса в дозе 2мг/кг. В качестве контроля использовали крыс с соответствующей поведенческой характеристикой, которым перорально вводили эквивалентное количество дистиллированной воды. После 24-часового голодания крыс умертвляли путем декапитации.

В гомогенате слизистой оболочки, снятой вдоль всей тонкой кишки, или снятой отдельно с двенадцатиперстной кишки, с трех равных между собой нижележащих участков, условно названных проксимальным, медиальным и дистальным (для выяснения топографии ферментативных активностей) с помощью фотоэлектроколориметрических методов определяли активности энтеральных ферментов: моноглицеридлипазы – методом А.М.Уголева и

М.Ю.Черняховской; глицин-1-лейциндипептидгидролазы- методом А.М.Уголева и Н.М.Тимофеевой; амилазы – методом Smyth a. Roe в модификации А.М.Уголева; сахаразы – методом Nelson в модификации А.М.Уголева; лактазы – методом Dahlquist.

Активность ферментов рассчитывали на единицу массы сырой ткани слизистой оболочки тонкой кишки и выражали в мг/мин/г для амилазы и мкмоль/мин/г для остальных ферментов. Адгезия энтероцитов измерялась методом А.Г.Меликянц и соавт. Во всех опытах измерялись масса тела крыс, масса слизистой оболочки по участкам тонкой кишки, длина и диаметр кишки, длина и диаметр кишки. Визуально с помощью лупы определялось наличие язв, эрозий или кровоизлияний в слизистой оболочке; их количество рассчитывалось на 1см^2 ее поверхности. Статистическую обработку полученных результатов проводили методом Стьюдента и Фишера с вычислением средних арифметических величин M , их стандартных ошибок m , показателей достоверности различий сравниваемых величин t и P . Величину $P \leq 0,05$ рассматривали как показатель достоверных различий.

В зависимости от поведенческих особенностей животных, имеются вариации в активности и топографии ферментов и адгезии энтероцитов на протяжении всей тонкой кишки. Эти параметры близки между собой у крыс из смешанной и неагрессивной группы, у агрессивных же особей отмечается картина, резко отличная от двух вышеописанных групп: масса слизистой оболочки по участкам тонкой кишки у них больше, активность энтеральных ферментов, кроме лактазы, в гомогенате слизистой оболочки, снятой вдоль всей тонкой кишки, выше; топография ферментов иная, адгезия энтероцитов ниже.

Активность ферментов в гомогенате слизистой оболочки, снятой вдоль всей тонкой кишки, у взрослых крыс из смешанной, неагрессивной и агрессивной группы ($M \pm m, n=6$)

Таблица 1

Фермент	Группа крыс		
	Смешанная	Неагрессивная	Агрессивная
Моноглицеридлипаза (мкмоль//мин/г)	5,8±0,2	5,8±0,3 P≥0,1	9,6±0,3 P≤0,01
Дипептидгидролаза (мкмоль/мин/г/)	10,9±0,2	12,0±1,1 P≥0,05	19,7±0,9 P≤0,01
Амилаза (мг/мин/г)	204,6±7,8	208,1±7,4 P≥0,1	307,3±6,4 P≤0,05
Сахараза (мкмоль/мин/г)	14,0±0,6	15,2±0,6 P≥0,05	32,1±0,7 P≤0,01
Лактаза (мкмоль/мин/г)	0,42±0,03	0,49±0,04 P≥0,05	0,44±0,04 P≥0,1

Иммобилизационный стресс по-разному влияет на функциональные показатели тонкой кишки в зависимости от поведенческих особенностей у взрослых крыс. Эти изменения похожи у крыс из смешанной и неагрессивной группы. Так, стресс не вызывает гибели особей из этих групп. У них происходят разнонаправленные сдвиги активностей энтеральных ферментов в гомогенате слизистой оболочки, снятой вдоль всей тонкой кишки: активность моноглицеридлипазы и амилазы снижается, дипептидгидролазы и сахаразы – повышается, лактазы – не изменяется. Топография всех ферментативных активностей изменяется, в основном, за счет смещения их максимума в дистальный сегмент.

У взрослых агрессивных крыс иммобилизация вызывает гибель 20% особей, ингибирует активность всех ферментов, а распределение ферментативных активностей становится равномерным по длине тонкой кишки. В неагрессивной и агрессивной группах эрозии появляются вдоль всей кишки, но особенно много их в двенадцатиперстной кишке и проксимальном отделе; в смешанной группе эрозии обнаруживаются только в двенадцатиперстной кишке и проксимальном отделе.

Общим для стресса у всех взрослых крыс, независимо от их поведенческих особенностей, является снижение массы тела и массы слизистой оболочки по участкам тонкой кишки, а также снижение адгезии энтероцитов, особенно в двенадцатиперстной кишке и проксимальном отделе.

Большинство нарушений функционального состояния тонкой кишки после иммобилизации в трех изученных группах крыс не исчезают даже через 48 часов, хотя в количественном отношении они несколько уменьшаются к этому сроку. На фоне профилактического введения феназепама в трех изученных группах стрессорная реакция протекает по-иному, чем у крыс из тех же групп, но без введения транквилизатора. Феназепам лучше корректирует нарушения в морфо - функциональном состоянии тонкой кишки при стрессе у взрослых агрессивных крыс по сравнению с особями из смешанной и неагрессивной группы, что проявляется, например, в более быстрой нормализации исследованных показателей у крыс из неагрессивной группы.

Выводы: В зависимости от поведенческих особенностей существует собственная норма для активности и топографии энтеральных ферментов.

У взрослых агрессивных особей масса слизистой больше, активность ферментов, кроме лактазы, выше, адгезия энтероцитов ниже, чем у крыс из смешанной и неагрессивной группы.

Иммобилизационный стресс по-разному влияет на морфо-функциональные показатели тонкой кишки у взрослых крыс в зависимости от их поведенческих характеристик:

а) у агрессивных крыс стресс приводит к летальным исходам в 20% случаев;

б) общим для стресса у взрослых крыс, независимо от их поведенческих особенностей, является снижение массы тела и массы слизистой оболочки по участкам тонкой кишки, снижение адгезии энтероцитов и появление эрозий, особенно в оральных отделах;

4. Феназепам лучше корректирует нарушения в функциональном состоянии тонкой кишки при иммобилизационном стрессе у взрослых агрессивных крыс по сравнению с особями из смешанной и неагрессивной группы.

5. Профилактическое введение феназепама практически не оказывает протективного воздействия при иммобилизационном стрессе у крысят в

возрасте 21 дня, независимо о поведенческих особенностей их родителей. Протективное действие транквилизатора начинает проявляться у крысят в возрасте 30 дней, особенно, рожденных от агрессивных родителей.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Ackermann H/ Ubergang phosphororganischer insectizide in der Embrio-Bildung der PO-Derivate und Auslosurig toxischer Symptome. Germany. 2005. N 126. 23-29.
2. Best, Taylor. Physiological Basis of Medical Practice. -USA, 2005.
3. Chatterjee. Human physiology. Medical alied agency. -India - Calcutta, 2007.
4. Stuart J.Fox. Human physiology. WCB and Oxford. -England, 1993.
5. Textbook of Medical Physiology / A.C.Guyton. -M.D. Philadelphia-London -Toronto - Tokyo, 2008.
6. Физиология пищеварения/ Под ред.А.В.Соловьева.- СПб.: Наука, 2000.
7. Физиология человека. В 2-х тт. / Под ред. В.М.Покровского, Г.Ф.Коротько. -М.: Медицина, 1997.
8. Рянская О.М., Ахраров Х.Х. Влияние теплового стресса на формирование функций органов пищеварения в онтогенезе//Мат.II съезда физиологов Средней Азии и Казахстана. - Душанбе, 2001. С.23.
9. Рянская О.М., Аскарьянц В.П., Ахроров Х.Х. Становление функций органов пищеварения в раннем постанальном онтогенезе в норме и при стрессе//Тошкент болалар тиббиет олийгохининг 30 йиллигига бағишланган илмий анжуманинг материаллари. –Тошкент. 2002.

К ВОПРОСУ О ФУНКЦИОНАЛЬНОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ НЕРВНОЙ РЕГУЛЯЦИИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ПИЩЕВАРЕНИЯ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Ларин Евгений Алексеевич

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Дзивинская Юлия Станиславовна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Крайнова Дарья Романовна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Аннотация. Согласно современным физиологическим представлениям, все органы и системы организма находятся в тесном функциональном взаимодействии, осуществляемом нейро- гуморальными путями, при включении гормонального звена регуляции, под постоянным коррегирующим влиянием высших отделов нервной системы – коры головного мозга и подкорковых вегетативных центров, главным образом, таламо-гипоталамической области. В свою очередь, постоянная афферентная импульсация с интерорецепторов внутренних органов, поступающая в высшие отделы нервной системы, ведет к образованию по принципу временной связи условных – интерорецептивных рефлексов, аналогичных получаемым в ответ на экстерорецептивные раздражители.

Ключевые слова: илеоцекальная область, пилорическая часть желудка, тонкий кишечник, толстый кишечник, секреторная, моторная функция, хемо-,

механо-интерорецепция.

Экспериментальные данные, подробно и убедительно представленные в трудах физиологов (Быков К.М., Курцин, Полтырев, Риккль и др.), с большой очевидностью свидетельствуют о сложных функциональных взаимосвязях всех звеньев аппарата пищеварения. Многочисленными экспериментами доказано, что секреторная и двигательная функция желудка, моторная функция тонкого и толстого кишечника и желчевыводящей системы печени тесно связаны, и в физиологических условиях строго координированы.

Роль раздражения нервно-рецепторного аппарата желудка в деятельности других отделов пищеварительной системы получила широкое освещение в свете учения об интерорецепции внутренних органов. Доказано, что раздражение механо- и хеморецепторов желудка при заполнении его пищей сопровождается рефлекторными сокращениями как тонкого, так и толстого кишечника. Движения тонкой кишки, незначительные и поверхностные при пустом желудке, через 10-15 мин после приема пищи достигают максимума интенсивности и держатся на таком уровне в течение всего периода пищеварения. Одновременно появляется усиление двигательной активности толстой кишки – желудочно - кишечный рефлекс.

Согласно экспериментальным данным, рефлекторные влияния при механическом, химическом или термическом раздражении нервных рецепторов желудка могут выражаться не только в усилении, но и в торможении двигательной активности кишечника. Характер рефлекторного ответа зависит от интенсивности раздражения, а также и от исходного состояния мускулатуры и нервно-рецепторного аппарата кишечника.

В физиологических условиях заполнение желудка сопровождается сокращением терминального отрезка подвздошной кишки с открытием илеоцекального сфинктера и переходом содержимого в слепую кишку – гастро-илеальный рефлекс. Напротив, переполнение дистальной петли подвздошной кишки ведет к рефлекторному сокращению привратника с торможением

опорожнения желудка. Доказано, что раздражение интерорецепторов желудка стимулирует секрецию поджелудочной железы и желчно-секреторную функцию печени, ведет к усилению сокращений желчного пузыря с эвакуацией желчи в 12-ти перстную кишку. При термических, химических раздражениях, перерастяжении стенок желудка и при некоторых патологических состояниях, наоборот, наблюдается рефлекторное угнетение желчеотделения и панкреатической секреции.

Таким образом, импульсы с механо-, хемо- и барорецепторов желудка оказывают постоянное воздействие на функциональное состояние всех отделов пищеварительной системы. В свою очередь, и желудок находится под воздействием афферентной импульсации со стороны других отделов пищеварительного тракта и желчевыводящей системы печен. Доказано, что раздражение механо- и хеморецепторов различных отделов кишечника, особенно наиболее богато иннервированных слепой и прямой кишки, сопровождается изменениями секреции, тонуса и двигательной деятельности желудка. В сложной патологии пищеварительной системы большое место занимает илео-цекальная область, обладающая высокой физиологической активностью и определяемая наряду с пилорической частью желудка и прямой кишки как один из «узловых пунктов брюшной полости».

Доказано путем сравнения характера и интенсивности ответных реакций желудка на раздражения, идущие с илео-цекальной области до и после перерезки основных нервных стволов, что главным передатчиком рефлекторных импульсов является симпатическая система, а главной станцией на пути этих импульсов – солнечное сплетение.

Очевидно, что в патологических условиях функциональные взаимосвязи желудка и илео-цекального отдела кишечника имеют особенно большое значение. Заболевания илео-цекальной области, в частности, червеобразного отростка, должны неизбежно отражаться на состоянии секреции и двигательной-эвакуаторной функции желудка; с другой стороны, патологические изменения желудка, особенно его пилорического отдела, а также 12-ти перстной кишки

могут вести к спастическим реакциям со стороны илео-цекального сфинктера, а также сфинктеров проксимальных отделов толстого кишечника.

Взаимосвязь деятельности различных отделов кишечника и желчевыводящей системы печени доказана на богатом экспериментальном материале. Интерорецептивная сигнализация с различных сегментов тонкой и толстой кишки оказывает закономерное влияние на желчевыделительную функцию печени. Так, раздражение механо- и хеморецепторов тонкой кишки сопровождается торможением желчевыделения в рефлекторной фазе с последующей стимуляцией в нейро-гуморальной фазе. При экспериментальном воспалении изолированной петли тощей кишки наблюдаются выраженные дискинетические расстройства желчевыводящих путей по тормозному типу. Раздражение нервных рецепторов проксимального и дистального участков тонкой кишки, слепой и прямой кишки ведет к рефлекторному торможению выхода желчи в 12-ти перстную кишку с удлинением латентного периода ответа на пищевые раздражители. Одновременно с рефлекторным двигательным ответом увеличивается количество и изменяется качественный состав отделяемой желчи. Торможение эвакуации желчи в 12-ти перстную кишку, несмотря на усиление желчеотделения, создает условия для застоя желчи в желчных путях. Интерорецептивная сигнализация при раздражении рецепторов илео-цекальной области ведет к особенно выраженным нарушениям функции желчеотделения, усилению моторики желчного пузыря и в то же время – торможению эвакуации желчи в 12-ти перстную кишку в результате повышения тонуса и спазма концевой отдела общего желчного протока. Эти данные свидетельствуют о том, что рефлекторные влияния с илео-цекальной области могут быть причиной возникновения дискинезий желчевыводящих путей.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Best, Taylor. Physiological Basis of Medical Practice. -USA, 2005.
2. Chatterjee. Human physiology. Medical allied agency. -India - Calcutta,

2007.3.Stuart J.Fox. Human physiology. WCB and Oxford. -England, 1993.

4. Textbook of Medical Physiology / A.C.Guyton. -M.D. Philadelphia-London -Toronto - Tokyo, 2008.

5. Физиология пищеварения/ Под ред.А.В.Соловьева.- СПб.: Наука, 2000.

6. Физиология человека. В 2-х тт. / Под ред. В.М.Покровского, Г.Ф.Коротько. -М.: Медицина, 1997.

7. Рянская О.М., Ахраров Х.Х. Влияние теплового стресса на формирование функций органов пищеварения в онтогенезе//Мат.П съезда физиологов Средней Азии и Казахстана. - Душанбе, 2001. С.23.

8. Рянская О.М., Аскарьянц В.П., Ахроров Х.Х. Становление функций органов пищеварения в раннем постанальном онтогенезе в норме и при стрессе//Тошкент болалар тиббиет олийгохининг 30 йиллигига бағишланган илмий анжуманинг материаллари. –Тошкент. 2002. –Б.

К ВОПРОСУ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОГО ВЫРАЖЕНИЯ ДИНАМИКИ ТРОФИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ В СЛИЗИСТОЙ ОБОЛОЧКЕ ЖЕЛУДКА

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Тошмаматова Маржона Сарвар кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Махмудова Умида Бахром кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Абдувахидова Севара Тальятбек кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Актуальной проблемой физиологии остается определение факторов и роли их в поддержании стабильности тканевой дифференцировки, тканевого метаболизма, структурно-функциональной организации тканей и органов. Без основательных знаний роли отдельных факторов в развитии и поддержании структурно-физиологической организации тканей органов и систем организма невозможны создание оптимальных условий содержания и кормления животных, разработки эффективных приемов профилактики, диагностики и лечения заболеваний. В постнатальный период, особенно на его ранних этапах происходит совершенствование и окончательное формирование структурной и функциональной организации органов и систем. Вопрос о специфике нервно-гормонально-тканевых отношений на этих этапах онтогенеза требует особого внимания в силу его большой научной и практической важности.

Как отмечают авторы литературных источников, что наибольший удельный вес заболеваемости и падежа животных приходится на ранний возраст и связан с нарушениями состояния и деятельности разных органов и систем организма, их механизмов нервно-гормональной регуляции.

Как известно, в онтогенезе животных происходит гетерохронное и избирательное созревание центральных и периферических структур, обеспечивающих приспособление деятельности внутренних органов и организма в целом к моменту каждой очередной смены способа взаимодействия с соответствующими условиями внешней среды, воздействий на организм экологических факторов. Соответственно концепции системогенеза важнейшими закономерностями жизни организма являются непрерывное развитие, поэтапное включение и смена его функциональных систем, обеспечивающих адекватное приспособление на различных этапах постнатального онтогенеза.

И.П.Павловым был найден принципиально новый подход к изучению физиологии процессов утомления. На примере подчелюстной слюнной железы он доказал, что во время деятельности наряду с процессами траты интенсивно происходят и процессы восстановления. Дальнейшее развитие этого вопроса Г.В.Фольбортом и его школой позволило установить, что работоспособность любого органа есть результат баланса противоположно направленных процессов, названных им процессами «истощения и восстановления функциональных потенциалов». Не останавливаясь на том, насколько удачно это название, следует подчеркнуть, что основные положения концепции Г.В.Фольборта выдержали критерии практики. Важнейшим в работах Г.В.Фольборта и его сотрудников является доказательство того факта, что «утомление до определенного предела» вызывает повышение восстановительных процессов в работающей ткани. Таким образом, утомление является необходимым элементом тренировки.

Во время отдыха, наступающего после деятельности, различают два состояния: а) состояние восстановленности, б) состояние упроченной

восстановленности. В зависимости от того, в каком из этих состояний производится повторная работа, наступает либо хроническое утомление, ведущее к переутомлению, либо тренировка. Это и ряд других заключений Г.В.Фольборт положил в основу физиологического обоснования рациональных режимов деятельности.

Основываясь на его положениях, проводятся поиски показателей, с помощью которых можно непрерывно, не изменяя функционального состояния органа или ткани, определять, в каком состоянии – восстановленности или упроченной восстановленности – они находятся.

В качестве показателя функционального состояния ткани была избрана температура. Обоснованием такого выбора являлось то положение, что в основе всякой функции лежат процессы обмена веществ, которые сопровождаются процессом выделения энергии, в основном, за счет процессов окисления. При этом более 50% выделяющейся энергии переходит в тепловую энергию непосредственно, а в конечном итоге и вся энергия превращается в тепловую. Таким образом, показатели теплового баланса органа могут в определенной степени являться интегральным показателем уровня и направления обменных процессов в его тканях и, следовательно, служить косвенной характеристикой их функционального состояния.

В исследованиях учитывали то обстоятельство, что температура ткани результатом двух противоположно направленных процессов: теплообразования и теплоотдачи. Следовательно, кровоснабжение органа, колебания кровотока в нем не могут не сказываться на результатах теплового баланса ткани и на ее температуре. Поэтому параллельно с наблюдением за динамикой температуры органов регистрировалось и изменение в них кровотока. Оказалось, что в нормально функционирующих органах между этими процессами в основном имеет место параллелизм. Однако, объяснить изменения его кровотока нельзя, так как даже при выключении кровотока характер основных изменений температуры сохраняется.

Нужно думать, что причина этого явления заключается в том, что в норме кровоснабжение органа регулируется в соответствии с уровнем обменных процессов в нем, благодаря чему и не происходит значительного перегрева работающего органа. Однако небольшие сдвиги в его температуре, которые остаются некомпенсированными теплоотдачей, позволяют судить о происходящих в нем обменных процессах. Конечно, непосредственным свидетельством об уровне и направлении обменных процессов могли бы служить результаты наблюдений теплообразования в органе. К сожалению, это весьма сложно. Применяя резистографическую методику для обеспечения постоянного кровоснабжения почки и, определяя теплопотери с кровью (по артериовенозной разнице температур), с ее поверхности (с помощью датчиков теплового потока) и с мочой (по количеству ее и температуре), показано, что колебания температуры почки и теплообразования параллельны и, несмотря на постоянство кровоснабжения в условиях опытов, сохраняют те же закономерности, которые свойственны колебаниям температуры почки при обычном ее кровоснабжении.

Эти закономерности изменения температуры, оказавшиеся общими для различных органов и тканей независимо от их строения и функции, состоят в наличии колебаний, которые могут быть разделены на 4 основных периода. Два из них имеют место во время деятельности и выражаются кратковременным снижением температуры органа непосредственно вслед за переходом его в деятельное состояние или даже во время латентного периода. Снижение температуры сменяется значительным повышением ее, продолжающимся на протяжении деятельности органа.

Таким образом, анализируя литературные источники мы пришли к единому мнению о ценности изучения этой проблема в целом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Богородский Л.Ю. Прогноз и профилактика острых эрозий и язв желудочно-кишечного тракта у больных в критическом состоянии: Дисс. канд. мед. наук: 14.00.37/ Саратов. 2000. 110с.
2. Ведерников В.Е. Клинико-патогенетическая характеристика хронических(полных) гастродуоденальных эрозий и их дифференцированное лечение: Дисс. канд. мед. наук: 14.00,05 / Пермь, 2000.23 с.
3. Вейс, Л.Е. Применение сульфатно-натриево-кальциевой минеральной воды санатория «Ува» в лечении детей с заболеваниями желчевыделительной системы: автореф. дис.канд. мед. наук / Л.Е. Вейс Ижевск, 2000. - 19 с.
4. Маев И.В., Вьюнцова Е,С.т Лебедева Е,Г. Использование коллоидного Субимтрэта висмута в схемах эрадикационной терапии у больных с эрозиями желудка И Росс. жури. Гастроэтерол,, гепатояогнн, коллол роктол ог нн,-2003 .- №3, приложение J&19-C.27-28,
5. Прусасв А.В. Современные оптические методы исследования гемодинамики // Мат.3-го Всеросс, симп. « Применение лазерной доплеровской флоуметрии в медицинской практике».-М.2000.-С.40-44.
6. Zuckerman J,R.,Shuman R. Therapeutic goals and treatment options for prevention of stress ulcer syndrome H Amer med.- 2002.-Vol.83-№6A.-P.29-35.
7. Walsh, T.N. Predictive factors for the success of neoadjuvant therapy in upper gastrointestinal cancer / T.N. Walsh // World Gastroenterology News.-2001.-Vol.6.-P.37.

К ВОПРОСУ О ВЗАИМОСВЯЗИ МОТОРНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЖЕЛУДКА, ДВЕНАДЦАТИПЕРСТНОЙ КИШКИ И ЖЕЛЧЕВЫДЕЛИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Фаизова Альбина Зиннуровна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент,

Фомина Ксения Александровна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт.

г. Ташкент

Ким Евгений Валериевич

студент

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Несмотря на непрекращающийся поток информации о механизмах, обуславливающих теснейшую взаимосвязь желудка, тонкой кишки и желчевыделительной системы, в настоящее время мы, видимо, се еще не знаем многих и, может быть, главных закономерностей регулирования моторной и секреторной деятельности различных органов пищеварительного аппарата.

В настоящем сообщении приводятся литературные данные, выдвигаются проблемы, требующие внимания физиологов.

Известно, что во время сильных сокращений желудка и кишечника акт еды тормозит на короткое время моторику 12-ти перстной кишки. Вслед за торможением наступает возбуждение моторики. Раздражение интерорецепторов желудка вызывает изменение тонуса и моторной активности 12-ти перстной кишки. И желчевыделительной системы.

Хорошо известен факт торможения эвакуации содержимого желудка, после того, как в 12-ти перстную кишку переходит жирная пища. Одновременно с этим начинается сокращение желчного пузыря и выход желчи в кишку.

Используя метод одновременного наложения фистул на концевой отдел общего желчного протока, желчный пузырь и желудок, Н.Е.Соловьев установил в хронических опытах на собаках возрастание давления в желчном пузыре и выход желчи через концевую фистулу общего желчного протока с незначительным запаздыванием во времени после начала периодической деятельности желудка. Его же данные свидетельствуют о том, что во время пищеварения наблюдается совпадение усиления моторики желудка и повышение давления в желчном пузыре.

На основании опытов, проведенных в институте физиологии имени И.П.Павлова, можно сделать вывод о том, что сокращения шейки желчного пузыря не совпадают с сокращениями пилорического канала. Ритмическая работа шейки желчного пузыря происходит в своем собственном ритме. Было также установлено, что после выхода пищи из пилорического канала сфинктеры концевого отдела общего желчного протока, выбрасывая порцию желчи, затем, по всей вероятности, уменьшают ее выход. Следующее сокращение шейки желчного пузыря начинается значительно раньше, чем очередная перистальтическая волна желудка достигнет антрального отдела.

Несмотря на то, что имеются обстоятельные работы о строгой взаимозависимости моторной деятельности сопряженных отделов желудка и 12-ти перстной кишки, имеются данные, позволяющие предположить, что моторная активность проксимальных отделов 12-ти перстной кишки может протекать в ином ритме, чем антрального отдела желудка. Лишь иногда их деятельность оказывается согласованной.

В настоящем сообщении мы не обсуждаем хорошо изученный рефлекторный механизм передачи влияний на желудочную секрецию, моторную активность желудка, 12-ти перстной кишки и функцию

желчевыделительной системы, мы делаем попытку рассмотреть некоторые особенности воздействий так называемых интерстициальных гормонов на моторную функцию желудочно-кишечного тракта.

Основываясь на экспериментальных данных, Гроссман (1966) утверждал, что в антральном отделе желудка образуется гастрин, который может освобождаться в результате стимуляции блуждающего нерва, раздражения хеморецепторов и растяжения антрального отдела желудка. Таким образом, акт еды, прохождение пищи по пищеводу и наличие ее в желудке освобождают гастрин. Начинается сложная цепь влияний, объединяющих деятельность желудка, 12-ти перстной кишки и желчевыделительной системы.

Стимуляция выхода секретина, который увеличивает выделение воды и электролитов в секрете панкреатической железы. Секретин, как и энтерогастрон, тормозит секрецию соляной кислоты в желудке. Кроме того, секретин усиливает желчеобразование. После введения секретина закрывается сфинктерный аппарат концевого отдела общего желчного протока. Желчный пузырь при этом расширяется, что является вполне понятным: он выполняет роль резервуара желчи и во время пищеварения. Расширение желчного пузыря вызывает также торможение движений тонкой кишки.

Таким образом, продвижение пищи по пищеварительному тракту то усиливает, то ослабляет секрецию соляной кислоты и не остается безразличным для функции внепеченочных желчных путей.

Переход пищевых масс из желудка в 12-ти перстную кишку совпадает с появлением в ней целого ряда биологически активных веществ, таких как энтерогастрон, вилликинин, дуокринин, энтероантелон, холецистокинин, панкреозимин и др. Но в настоящее время известны и другие эффекты их на органы желудочно-кишечного тракта. Так, например, внутривенное введение собакам экзогенного холецистокинина вызывает сокращение желчного пузыря и способствует выходу желчи в 12-ти перстную кишку, изменяя ее подвижность. Но одновременно с этим угнетаются моторика и секреция желудка.

Переход химуса из желудка в 12-ти перстную кишку угнетает моторную и секреторную деятельность желудка не только рефлекторно, но и вследствие выделения ряда гормонов (холецистокинин, энтерогастрон и др.). В свою очередь замедление эвакуации содержимого из желудка неизбежно должно угнетать выделение (или образование) упомянутых гормонов. Таким образом, существует нейрогуморальная регуляция деятельности желудка со стороны 12-ти перстной кишки и желчевыделительного аппарата.

Остановимся еще на одном аспекте гормональной регуляции пищеварительного аппарата. В последние годы из мочи человека и животных были выделены вещества, активно влияющие на функции желудка, 12-ти перстной кишки и желчевыделительной системы (уроантелон, урогастрон, уропанкреозимин, урохолецистокинин, урвилликинин и др.). Сведения о них имеются в обзорах Сватоса (Svatos, 1957) и Гроссмана (Grossman, 1966). Установлено, что после внутривенного введения от сытой собаки-донора мочи, содержащей, согласно литературным данным, урохолецистокинин, у собаки-реципиента происходил выход желчи в 12-ти перстную кишку. Он начинался с первых минут после введения и продолжался в среднем 15-20 минут. Через 20 минут выход желчи в 12-ти перстную кишку уменьшался или прекращался совсем. Изменение формы желчного пузыря, наблюдавшееся во всех опытах, и изменения его объема были непродолжительными и часто совпадали с выходом желчи в кишку. Ни в одном случае не наблюдалось сильного сокращения желчного пузыря. Полученные данные позволяют предположить, что внутривенное введение урохолецистокинина вызывает расслабление сфинктеров концевой отдела общего желчного протока и способствует выходу желчи в 12-ти перстную кишку.

Также не входя в подробное обсуждение вопроса, подчеркнем лишь, что имеются веские основания, позволяющие предполагать наличие в пищеварительном тракте веществ, действующих в направлении, противоположном основному гормону, - так называемых антигормонов, например, антихолецистокинина (Svatos, 1959, 1960; Caroli et al., 1960, 1961;

Dahl a. Sarles, 1961). Как и следовало ожидать, скорость и степень освобождения по крайней мере некоторых гормонов регулируется реакциями, ими же вызванными. Например, образование гастрина тормозится после того, как антральный отдел тормозится кислым содержимым желудка (Grossman, 1966). Нужно полагать, что перед нами факт большого физиологического значения, поскольку мы имели возможность убедиться, что почти каждый желудочно-кишечный гормон воздействует на ряд функций многих органов пищеварительного тракта и каждая функция этих органов обеспечивается более, чем одним гормоном.

При построении рабочей гипотезы о механизмах регуляции деятельности желудка, 12-ти перстной кишки и желчевыделительной системы, совершенно необходимо учитывать роль центральной нервной системы (лимбической коры, гипоталамуса, гипофиза и т.д.) и вегетативного отдела нервной системы (Беллер, 1967; Черниговский, 1967, и др.). Передача влияний из головного мозга к висцеральным системам осуществляется и гуморальным путем, по так называемой системе гипофиз-надпочечники (Porter et all; Gray, Kasture a. Dorle).

Сложность нервных и гормональных взаимоотношений, осуществляющих регуляцию функций пищеварительного тракта, существует и в том, что для многих органов обнаружена возможность влиять на органы желудочно-кишечного тракта, расположенные проксимально от места образования гормонов. Видимо, это «обратная связь» играет несколько не меньшую роль, чем импульсы, идущие от орального конца пищеварительного тракта. Не этим ли можно объяснить неудачные попытки получить положительный ответ желчевыделительной системы при раздражении голодной собаки мясом?

В настоящее время актуальным является не столько вопрос о том, какой нерв и каким образом действует на организм пищеварительного, а скорее то, каким образом происходит взаимодействие нервных и гормональных факторов. Ответ на этот вопрос является важным не только теоретически, он важен и для клиники. В качестве примера сошлемся на тот факт, что патология

желчевыделительной системы может быть вызвана отсутствием (или избытком) соответствующего гормона, наличием (или избытком) антигормона. Но можно также представить себе и такое положение, когда в организме уровень того и другого гормона является нормальным, а восприимчивость к гормону в силу каких-то неизвестных нам причин может быть резко ослабленной или усиленной.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бакурадзе А.Н. В сб.: Физиол. и патол. пищеварит. системы. Под ред. В.В.Парина. М., 1963. С.12-16.
2. Богач П.Г. Механизмы нервной регуляции моторной функции тонкого кишечника. Киев, 1961.
3. Климов П.К. Механизмы регуляции функций желчевыделительной системы. Автореф. дис.1967.
4. Черниговский В.Н. Нейрофизиологический анализ кортико-висцеральной дуги. Л., 1967.,110 с.
5. Grossman M.I. Amer. J. Digest. Diseases, v.11, №2, pp. 90-96.

УДК 618.3: 616.6 - 022

ОСОБЕННОСТИ ТЕЧЕНИЯ ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ОРГАНОВ МАЛОГО ТАЗА: ДИАГНОСТИКА, КЛИНИКА, ЛЕЧЕНИЕ

Гаврюшов Д. Н.

к.м.н. ассистент кафедры
Акушерства и гинекологии

Сенчук А. Я.

д.м.н. проф. зав. Кафедры
Акушерства и гинекологии

Калюжная В. Н.

к.м.н. ассистент кафедры
Акушерства и гинекологии

Бойко В. Н.

ассистент кафедры
Акушерства и гинекологии

Зорик В. А.

врач-ординатор

Кафедра акушерства и гинекологии

ЧВУЗ «Киевский медицинский университет»

Актуальность проблемы воспалительных заболеваний органов малого таза (ВЗОМТ) продолжает оставаться наиболее широко распространенной патологией, которая в свою очередь диагностируется у женщин, как причина разнообразных репродуктивных нарушений. Среди гинекологической патологии, пациентки с ВЗОМТ составляют 60– 65% амбулаторных гинекологических больных и до 30% – госпитализированных [1].

Однако, к большому сожалению, специалисты все чаще сталкиваются с затруднениями в своевременной диагностике ВЗОМТ в связи со слабо выраженными симптомами и разнообразием клинической картины, что ведет к несвоевременному и неадекватному выбору лечебной тактики. Считается общепризнанным фактом, что пусковым механизмом в развитии ВЗОМТ является воздействие микробного фактора, при этом развитие воспалительного процесса, а также особенности его течения и исход определяются не только

самим инфектом, но и состоянием макроорганизма, а также условиями внешней среды. Результаты многочисленных исследований убедительно доказали, что ВЗОМТ у женщин все чаще приобретают полимикробную этиологию, включая не только возбудителей инфекций, передаваемых половым путем (*Neisseria gonorrhoeae*, *Chlamydia trachomatis*, *Mycoplasma genitalium*, *Trichomonas vaginalis*), но и условно-патогенные микроорганизмы [2, 15,16]. Так, некоторые исследователи указывают на значимую роль групп аэробных грамположительных бактерий родов *Streptococcus*, *Staphylococcus*. Одной из многих сложностей остается рост частоты стертых форм заболевания с отсутствием классической клинической симптоматики и/или атипичное течение на фоне высокого риска наличия антибиотикорезистентных штаммов. В свою очередь, лечение, начатое с опозданием всего лишь на несколько дней, существенно повышает риск осложнений [3, 17, 18].

Так, по данным ряда исследований, причиной развития трубного бесплодия в 55–85% случаев является отсутствие своевременной терапии ВЗОМТ. У женщин, которые имели в анамнезе ВЗОМТ риск развития внематочной беременности повышается в 7–10 раз. Воспаление с точки зрения патофизиологии – это процесс защитно-приспособительного характера, направленный на уничтожение агента, вызвавшего повреждение, и восстановление поврежденной ткани; с клинических позиций – это болезнь, характеризующаяся местными и общими проявлениями. Морфологические изменения при воспалительном процессе складываются из 3 взаимосвязанных фазовых компонентов: альтерации, экссудации и пролиферации. При воспалительном процессе наблюдается повреждение ткани с выбросом биологически активных веществ – медиаторов воспаления.

К клеточным медиаторам воспаления относят группу веществ, которые образуют клетки, принимающие участие в развитии воспаления, – полиморфно-ядерные лейкоциты, в основном нейтрофилы и базофилы, которые являются источником высокоактивных лизосомальных гидролаз, клеточных белков, простагландинов, лейкотриенов, интерлейкинов, биогенных аминов [4, 5].

Биосинтез простагландинов осуществляется в клетках различных тканей под действием циклооксигеназы (ЦОГ) и конечной простагландинсинтазы. Различают два типа ЦОГ: ЦОГ-1 и ЦОГ-2. Считается, что ЦОГ-1 определяет базальный уровень простагландинов, а ЦОГ-2 запускает синтез простагландинов при стимуляции (например, при воспалении).

Доказано несколько простагландин Е-синтаз. Простагландин Е2 образуется простагландин Е-синтазой из простагландина Н2. Считается, что микросомальная простагландин Е-синтаза-1 является ключевой формой фермента, синтезирующего простагландин Е2. Также обнаружен белок – переносчик простагландина (PGT, SLCO2A1), который опосредует клеточный захват простагландинов. Кроме того, простагландины способны влиять на активность фермента аденилциклазы, регулирующего содержание в клетке циклический аденозин-3',5'-монофосфата (цАМФ). Так как гормональная регуляция осуществляется с участием цАМФ, один из возможных механизмов действия простагландинов заключается в корректировке (усилении или ослаблении) действия гормонов путем влияния на биосинтез цАМФ. Простагландины не являются медиаторами боли. Однако они в свою очередь повышают чувствительность ноцицептивных рецепторов (сенсibiliзируют их) к медиаторам боли, которыми являются гистамин и брадикинин [6, 7]. Обращает на себя внимание тот факт, что цитокиновая активность в очагах воспаления непосредственно оказывает влияние на гонадотропную функцию гипофиза, что приводит к нарушению продукции гонадотропных гормонов, дисфункции в выработке стероидных гормонов яичниками, нарушению овуляции.

Известно, что наиболее частое последствие хронического сальпингоофорита – абсолютная или относительная прогестероновая недостаточность. Хроническая ановуляция, являющаяся следствием ВЗОМТ, так же сопутствующий сальпингит создают серьезный риск развития злокачественных новообразований яичников. В настоящее время именно хроническое воспаление маточных труб расценивается как основной фактор

риска рака яичников [8, 19]. Термин ВЗОМТ объединяет целый спектр воспалительных заболеваний верхнего отдела женского репродуктивного тракта и обычно считается результатом восходящей инфекции из эндоцервикса, которая может привести к развитию эндометрита, сальпингита, параметрита, оофорита, tuboовариальных абсцессов и пельвиоперитонита [9, 10]. Основной жалобой пациенток, обращающихся к специалисту, чаще всего остаются болевые ощущения различной степени интенсивности в области нижних отделов живота или поясницы, нарушения менструального цикла в виде обильных длительных кровяных выделений из половых путей, дизурические явления. В результате гинекологического осмотра могут быть выявлены болевые ощущения при смещении шейки матки, пальпации матки с ее размягчением и/или боль по ходу придатков матки.

При формировании пиосальпинкса, пиовара, tuboовариальных абсцессов в области придатков матки или кзади от нее могут определяться неподвижные, объемные, болезненные образования без четких контуров, неравномерной консистенции, нередко составляющие единый конгломерат с телом матки. Обращают на себя внимание выделения различной степени интенсивности – от слизисто-гнойных до сукровично-кровяных с неприятным запахом. В клиническом анализе крови выявляются лейкоцитоз, сдвиг лейкоцитарной формулы влево, лимфопения, повышение СОЭ, уровня С-реактивного белка, диспротеинемия. В анализе мочи возможны повышение содержания белка, лейкоцитурия, бактериурия, что свидетельствует о поражении уретры и мочевого пузыря. При бактериоскопии мазков из влагалища и цервикального канала характерны повышение числа лейкоцитов, наличие кокковой флоры, гонококков, трихомонад, псевдомицелия и спор дрожжеподобного гриба. Более достоверные результаты дает микробиологическое исследование содержимого маточных труб и брюшной полости, полученное при лапароскопии, лапаротомии или пункции.

Ультразвуковое исследование органов малого таза позволяет не просто заподозрить инфекционный процесс в малом тазу при обнаружении усиления

кровотока в области маточных труб по результатам доплерометрии, но и уточнить форму ВЗОМТ, визуализируя увеличение размеров тела матки, нечеткость границы между эндометрием и миометрием, изменение эхогенности последнего (чередование участков повышения и понижения эхоплотности), расширение полости матки с гипоехогенным содержимым и мелкодисперсной взвесью (гной), а при соответствующем анамнезе – наличие внутриматочного контрацептива или остатков плодного яйца при эндометрите и/или расширение маточных труб, свободной жидкости в малом тазу (воспалительный экссудат), притом диагностическая ценность метода повышается при сформировавшихся воспалительных тубоовариальных образованиях неправильной формы с нечеткими контурами и неоднородной эхоструктурой. Объем, характеристики и расположение свободной жидкости в малом тазу могут свидетельствовать о разрыве гнойного образования придатков матки. Для диагностики острых форм ВЗОМТ наиболее информативна лапароскопия.

Она позволяет определить воспалительный процесс матки и придатков, его выраженность и распространенность, провести дифференциальную диагностику заболеваний, сопровождающихся картиной острого живота, для определения правильной тактики. Пиосальпинкс визуализируется как ретортообразное утолщение трубы в ампулярном отделе, стенки трубы утолщены, отечны, уплотнены, фимбриальный отдел запаян, в просвете гной. Пиовар выглядит как объемное образование яичника с гнойной полостью, имеющей плотную капсулу и наложение фибрина. При формировании тубоовариального абсцесса образуются обширные спайки между трубой, яичником, маткой, петлями кишечника, стенкой таза. Для окончательной верификации диагноза требуется гистологическое исследование биоптата пораженной зоны. Следует помнить, что несвоевременное и/или нерациональное лечение, так же как снижение реактивности организма, свойства возбудителя в том числе и высокая его резистентность к антибактериальным препаратам, приводят к хронизации воспалительного процесса. Длительное повреждение тканей репродуктивных органов ведет к

дистрофическим изменениям, из-за сужения просвета кровеносных сосудов нарушается микроциркуляция, в результате чего снижается синтез половых стероидных гормонов, что проявляется нарушениями менструальной функции, бесплодием. Следствием перенесенного острого или подострого воспаления придатков матки становится спаечный процесс в малом тазу между трубой, яичником, маткой, стенкой таза, мочевым пузырем, сальником и петлями кишечника.

Заболевание приобретает затяжное течение с периодическими обострениями. Постоянные тупые ноющие боли в нижних отделах живота различной интенсивности с иррадиацией в поясницу, прямую кишку, бедро, т.е. по ходу тазовых сплетений, сексуальные расстройства – снижение либидо, диспареуния – сопровождаются психоэмоциональными (раздражительность, нервозность, бессонница, депрессивные состояния) и вегетативными нарушениями и значительно снижают качество жизни. В связи с описанным выше не вызывает сомнения важность своевременного начатого лечения. В результате целого ряда исследований доказано: чем раньше установлен диагноз и начата терапия ВЗОМТ антибактериальными препаратами, тем ниже частота развития осложнений.

В большинстве случаев ВЗОМТ лечение может осуществляться амбулаторно, поскольку примерно в 60% случаев наблюдается субклиническое течение заболевания, в 36% – легкое или среднетяжелое и лишь в 4% – тяжелое. Основаниями для госпитализации женщин с ВЗОМТ являются: невозможность исключения острой хирургической патологии (например, острый аппендицит), беременность, отсутствие эффекта от пероральной антибактериальной терапии или неспособность пациентки соблюдать или переносить амбулаторный пероральный режим терапии, тяжелая форма заболевания, тошнота, рвота, высокая лихорадка, tuboовариальный абсцесс. Решение о хирургическом лечении необходимо рассматривать при тяжелом состоянии больной, а также при диагностировании абсцесса в малом тазу. Спектр действия антибактериальных препаратов при лечении ВЗОМТ должен включать

большинство потенциальных возбудителей и прежде всего *S. trachomatis*, *N. gonorrhoeae*, грамположительные кокки, облигатные анаэробы. Схемы антибактериальной терапии ВЗОМТ многообразны, но необходимо отметить, что число контролируемых исследований, направленных на оценку эффективности различных схем, недостаточно. Рекомендации по режимам антибактериальной терапии ВЗОМТ варьируют в зависимости от страны по причине того, что не все препараты, используемые в международной практике, согласно американским и европейским рекомендациям, доступны или широко распространены в той или иной стране.

Однако основные принципы выбора антибактериальной терапии одинаковы: широкий спектр действия (гонококки, хламидии, аэробная и анаэробная микрофлора и др.); безопасность применения с минимальными нежелательными лекарственными реакциями; разрешение для приема в период беременности и лактации; предпочтение в отношении препаратов с меньшей кратностью приема, а также с возможностью монотерапии; необходимость создания высоких концентраций в тканях репродуктивных органов; эффективность препаратов должна быть подтверждена в контролируемых исследованиях. Для того чтобы осуществить ступенчатую терапию желательно выбирать препараты, имеющие как парентеральную, так и пероральную формы выпуска. Алгоритм лечения ВЗОМТ должен учитывать все звенья патогенеза заболевания. Механизмы патогенного воздействия инфекционных агентов на репродуктивную функцию женщин многообразны. С учетом того, что практически ни одно лекарственное средство не активно против всех возбудителей ВЗОМТ, выбор антибактериальных препаратов в таких случаях сегодня основан на комбинированном применении антибиотиков с целью обеспечения перекрытия спектра основных, в том числе устойчивых возбудителей.

Целесообразно использовать в практике схемы, предложенные рекомендациями CDC 2015 г. по лечению ВЗОМТ, основанные на принципах доказательной медицины, с учетом доступности этих препаратов. [11]. Режимы

для стационарного лечения: цефокситин 2 г внутривенно 4 раза в день или цефотетан 2 г внутривенно 2 раза в день + доксициклин 100 мг внутрь или внутривенно каждые 12 ч, затем доксициклин 100 мг внутрь 2 раза в день до 14 дней + метронидазол 400 мг внутрь 2 раза в день до 14 дней; клиндамицин 900 мг внутривенно 3 раза в день + гентамицин 2 мг/кг внутривенно, затем 1,5 мг/кг 3 раза в день или 3–5 мг/кг каждые 24 ч, затем клиндамицин 450 мг 4 раза в день до 14 дней или доксициклин 100 мг внутрь 2 раза в день до 14 дней + метронидазол 400 мг внутрь 2 раза в день до 14 дней. Режимы для амбулаторного лечения: цефтриаксон 500 мг внутримышечно 1 раз в день или цефокситин 2 г внутримышечно 1 раз с пробенецидом 1 г внутрь + доксициклин 100 мг внутрь 2 раза в день 14 дней + метронидазол 400 мг внутрь 2 раза в день 14 дней; офлоксацин 400 мг внутрь 2 раза в день или левофлоксацин 500 мг внутрь 1 раз в день + метронидазол 500 мг внутрь 2 раза в день 10–14 дней. Альтернативные режимы: офлоксацин 400 мг внутривенно 2 раза в день 14 дней + метронидазол 500 мг внутривенно 3 раза в день 14 дней; ципрофлоксацин 500 мг внутривенно 2 раза в день 14 дней + доксициклин 100 мг внутрь или внутривенно 2 раза в день + метронидазол 500 мг внутривенно 3 раза в день 14 дней; цефтриаксон 500 мг внутримышечно 1 раз в день + азитромицин 1 г внутрь в 1 и 8 -й день; моксифлоксацин 400 мг 1 раз в день 14 дней. В процессе лечения необходимы тщательный контроль эффективности и своевременное принятие решения о смене антибактериального препарата. Это следует делать при отсутствии эффекта в течение 2–3 суток или еще раньше при утяжелении состояния, развитии нежелательных лекарственных реакций у пациентки.

Также в случае отсутствия признаков клинического улучшения в течение 72 ч от начала лечения требуются уточнение диагноза (возможно, необходимо хирургическое вмешательство) и переход с перорального на парентеральное применение препаратов. Как и при других инфекциях, антибиотики необходимо назначать в адекватных дозировках. Большинство авторов считают, что независимо от вида антимикробной терапии (парентеральная,

ступенчатая или пероральная) общая ее продолжительность должна составлять 14 дней. Возможно, такая длительность необходима для проведения полной эрадикации возбудителей с целью предотвращения рецидивов и осложнений в дальнейшем, однако данных по отдаленной эффективности различных режимов терапии практически нет. Учитывая тот факт, что течение ВЗОМТ сопровождается болевым синдромом, в комплекс терапии включают НПВП [12]. Периферический механизм действия данной группы препаратов обеспечивается подавлением активности ЦОГ-1 и ЦОГ-2, участвующих в метаболизме арахидоновой кислоты, конечными продуктами которого являются простагландины.

Они, блокируя ЦОГ, препятствуют развитию воспалительного процесса либо способствуют снижению интенсивности болевых ощущений, которые, являясь мощным стрессовым фактором, приводят к свехраздражению лимбико-ретикулярных структур. Блокируя синтез простагландинов, НПВП действуют на основной механизм возникновения боли. Согласно данным зарубежного исследования, у крыс женского пола ненаркотические анальгетики: диклофенак натрия, индометацин, напроксен, нимесулид, кеторолак и целебрекс – дают более выраженный и продолжительный анальгетический эффект, чем у самцов. Это может быть обусловлено более медленной элиминацией лекарств из женского организма. Печень самки характеризуется более низким содержанием цитохрома P450 и менее выраженной активностью амидопирин-N-, индометацин-O- и напроксен-O-деметилазы. Никаких связанных с полом различий в фармакодинамике не наблюдалось для мелоксикама и эторикоксиба, бензофуурокаина, амисона, ацетилсалициловой кислоты, которые являются субстратами преимущественно для CYP3A [13]. В лечении 400 пациентов в возрасте от 18 до 71 года (многоцентровое исследование) были оценены клиническая эффективность и переносимость нимесулида при лечении аднексита – 72 пациента, цервицита – 78, эндометрита – 18, миометрита – 22 и комбинированных расстройств – 210. Всех больных лечили нимесулидом в гранулированной форме по 100 мг

дважды в день в среднем 19,5 дня. Терапия дала хорошие результаты при всех видах заболеваний, при этом наблюдалось значительное снижение выраженности симптомов. Препарат обладал хорошим профилем переносимости [14]. Механизм действия Нимесила связан с преимущественным ингибированием образования ЦОГ-2 и других воспалительных медиаторов, продуцирование которых контролируется стимуляцией 3,5'-цАМФ. Нимесил является многофакторным препаратом для борьбы с воспалением и болью, имеет относительно низкое проявление побочных эффектов желудочно-кишечного тракта по сравнению с другими представителями НПВП. Данный факт обусловлен его низкой склонностью к ингибированию физиологически значимого ЦОГ-1 в слизистой оболочке желудочно-кишечного тракта. Следовательно, применение НПВП (Нимесил) является патогенетически обоснованной и эффективной фармакотерапией в комплексном лечении у пациенток с ВЗОМТ.

ЛИТЕРАТУРА

1. Серов В.Н, Тихомиров А.Л. Современные принципы терапии воспалительных заболеваний женских половых органов. Методическое пособие. М., 2002. / Serov V.N, Tihomirov A.L. Sovremennyye principy terapii vospalitel'nyh zabolevanij zhenskih polovyh organov. Metodicheskoe posobie. M., 2002.

2. Шуршалина А.В. Оптимизация тактики ведения пациенток с воспалительными заболеваниями органов малого таза. Гинекология. 2012; 14 (2): 32–5. / Shurshalina A.V. Optimizaciya taktiki vedeniya pacientok s vospalitel'nyimi zabolevaniyami organov malogo taza. Gynecology. 2012; (2): 32–5.

3. Серов В.Н., Дубницкая Л.В., Тютюник В.Л. Воспалительные заболевания органов малого таза: диагностические критерии и принципы лечения. РМЖ. 2011; 19 (1). / Serov V.N., Dubnickaya L.V., Tyutyunik V.L. Vospalitel'nye zabolevaniya organov malogo taza: diagnosticheskie kriterii i principy lecheniya. RMZh. 2011; 19 (1).

4. Серов В.Н., Тихомиров А.Л. Современные принципы терапии

воспалительных заболеваний женских половых органов. Методическое пособие. М., 2002. / Serov V.N., Tihomirov A.L. Sovremennye principy terapii vospalitel'nyh zabolevanij zhenskih polovyh organov. Metodicheskoe posobie. M., 2002.

5. Справочник по акушерству, гинекологии и перинатологии. Под ред. Г.М.Савельевой. М.: МИА, 2006; с. 487–501. / Spravochnik po akusherstvu, ginekologii i perinatologii. Pod red. G.M.Savel'evoj. M.: MIA, 2006; s. 487–501.

6. Марков Х.М. Простагландины. Успехи физиологических наук. 1970; 1 (4). / Markov H.M. Prostaglandiny. Uspekhi fiziologicheskikh nauk. 1970; 1 (4).

7. Prostaglandins. N.Y., (Annals of the New York Academy of sciences, v. 180); The prostaglandins. Progress in research, cd., Oxf. – Lancaster, 1972.

8. Мальцева Л.И., Шарипова Р.И., Гафарова Е.А. Лечение воспалительных заболеваний органов малого таза у женщин. Казань, 2016. / Mal'ceva L.I., Sharipova R.I., Gafarova E.A. Lechenie vospalitel'nyh zabolevanij organov malogo taza u zhenshchin. Kazan', 2016.

9. Рациональная фармакотерапия в акушерстве и гинекологии. Руководство для практических врачей. Под ред. В.И. Кулакова, В.Н. Серова. М.: Литтерра, 2005; с. 724–7. / Racional'naya farmakoterapiya v akusherstve i ginekologii. Rukovodstvo dlya prakticheskikh vrachej. Pod red. V.I.Kulakova, V.N.Serova. M.: Litterra, 2005; s. 724–7.

10. Серов В.Н., Дубницкая Л.В., Тютюнник В.Л. Воспалительные заболевания органов малого таза: диагностические критерии и принципы лечения. РМЖ. 2011; 1: 46. / Serov V.N., Dubnickaya L.V., Tyutyunnik V.L. Vospalitel'nye zabolevaniya organov malogo taza: diagskie kriterii i principy lecheniya. RMZh. 2011; 1: 46.

11. Прилепская В.Н., Сехин С.В. Воспалительные заболевания органов малого таза: диагностика и тактика ведения больных. Рос. вестн. акушера-гинеколога. 2015; 4: 101–6. / Prilepskaya V.N., Sekhin S.V. Vospalitel'nye zabolevaniya organov malogo taza: diagnostika i taktika vedeniya bol'nyh. Ros. vestn. akushera-ginekologa. 2015; 4: 101–6.

12. Клинические рекомендации. Акушерство и гинекология. Под ред. В.Н.Серова, Г.Т.Сухих. 4-е изд., перераб. и доп. М., 2014. / *Klinicheskie rekomendacii. Akusherstvo i ginekologiya. Pod red. V.N.Serova, G.T.Suhih. 4-e izd., pererab. i dop. M., 2014.*
13. Voloshchuk NI, Pentiuk AA, Durnev AD. Sex-related differences in the antinociceptive effect of some non-narcotic analgetics in rats: the role of biotransformation. *Klin Farmakol* 2005; 68 (4): 56–9.
14. Chiantera A, Tesauro R, Di Leo S et al. Nimesulide in the treatment of pelvic inflammatory diseases. A multicentre clinical trial conducted in Campania and Sicily. *Drugs* 1993; 46 (Suppl. 1): 134–6.
15. Шуршалина А.В. Воспалительные заболевания органов малого таза: современная тактика терапии. *Гинекология*, 2011, 3(5): 23-26. Shurshalina AV. Pelvic inflammatory diseases: modern tactics of therapy. *Gynecologiya*, 2011, 3 (5): 23-26.
16. Short VL, Totten PA, Ness RB et al. Clinical presentation of *Mycoplasma genitalium* infection versus *Neisseria gonorrhoeae* infection among women with pelvic inflammatory disease. *Clinical Infectious Diseases*, 2009, 48(1): 41-7.
17. Mishori R, McClaskey EL, Winklerprins VJ. Chlamydia trachomatis infections: screening, diagnosis and management. *Am Fam Physician*, 2012, 86(12): 1127-32.
18. Рафальский В.В., Довгань Е.В., Остроумова М.В. Подходы к рациональному выбору антибактериальной терапии воспалительных заболеваний органов малого таза у женщин. *Гинекология*, 2010, 12(3): 6-11./ Rafalsky VV, Dovgan EV, Ostroumova MV. Approaches to the rational choice of antibacterial therapy for pelvic inflammatory diseases in women. *Gynecologiya*, 2010, 12 (3): 6-11.
19. Вдовиченко Ю.П. Воспалительные заболевания органов малого таза – комплексный подход для эффективной терапии // *Здоровье женщины*. – 2012. – № 4. – С.102-108.

ПАТОМОРФОЛОГІЧНА ДІАГНОСТИКА АЛКОГОЛЬНОЇ ЕНЦЕФАЛОПАТІЇ

Герасименко Олександр Іванович

д.мед.н., професор

Герасименко Костянтин Олександрович

к.мед.н.

Герасименко Тетяна Анатоліївна

асистенти

Донецький національний медичний університет

м. Лиман, Україна

Вступ. Алкогольні енцефалопатії (грец. Enkephalos – головний мозок і pathos – страждання, хвороба) – одна з груп металкогольних психозів, що розвиваються внаслідок хронічного алкоголізму. Енцефалопатія – захворювання, яке супроводжується дистрофічними змінами тканини мозку, що призводить до порушення його функції. Для них характерне поєднання психічних розладів із системними соматичними і неврологічними порушеннями, нерідко домінуючими в клінічній картині. Вважається, що алкогольна енцефалопатія може бути визнана як причина смерті за наявності в медичних документах померлої особи діагностування лікарем-психіатром-наркологом «алкоголізму».

В судово-медичній практиці, поряд з кримінальними випадками причини смерті, нещасними випадками тощо, трапляються випадки смерті за нез'ясованих обставин (в умовах неочевидності) або за умов неадекватної поведінки загиблого. Тому певний інтерес має виявлення під час судово-медичної експертизи трупа (або патологоанатомічного дослідження трупа) морфологічних ознак енцефалопатії, що дозволить вирішити ряд важливих питань, зокрема щодо причини смерті та під час розслідування пригоди.

Виявлення морфологічних ознак енцефалопатії можливе шляхом патоморфологічного дослідження головного мозку. Оскільки патоморфологічні зміни при алкогольній енцефалопатії розвиваються переважно в білій речовині

та в підкіркових структурах, а кора відносно збережена, то й тканину для патогістологічного дослідження слід забирати і з цих ділянок.

Мета роботи. За даними судово-медичної експертизи трупів осіб, що померли поза лікувальними закладами (дома) та мали свідчення про регулярне вживання алкоголю з'ясувати наявність патоморфологічних (гістологічних) ознак енцефалопатії.

Матеріал та методи дослідження. Під час гістологічного дослідження понад 15000 актів судово-гістологічного дослідження померлих осіб було виявлено 40 випадків з морфологічними змінами в головному мозку, які можна трактувати як енцефалопатію. Забрана під час розтину трупа тканина ущільнена методом заливки в парафін. За допомогою санного мікротому СМ-2 виготовлено зрізи. Забарвлення препаратів виконане гематоксиліном та еозином. Мікроскопічне дослідження проведено шляхом світлової мікроскопії у прохідному світлі за допомогою мікроскопа KONUS 5605 BIOREX-3 збільшенням x40; x100.

Результати та обговорення. Із 40 випадків, що мали патоморфологічні зміни в головному мозку, які можна трактувати як енцефалопатію, 90% – чоловіки, і особи 10% – жінки. Середній вік всіх осіб – 52 роки. Серед причин смерті на момент судово-медичного дослідження трупа (розтину) мали місце травми різного генезу, в т.ч. самогубство, підозра на отруєння алкоголем або наркотичними речовинами, різні захворювання (гіпертонічна хвороба, рак шлунку тощо), набряк головного мозку неуточненого генезу.

Під час макроскопічного дослідження головного мозку в переважній більшості випадків спостерігалось помірне кровонаповнення судин м'якої мозкової оболонки та речовини головного мозку, виразні ділянкові зміни не виявлені за винятком випадків з черепно-мозковою травмою.

Не було виявлено також макроскопічних змін у центральних звивинах, підкоркових ядрах, зорових горбиках стовбура мозку. На поперечних зрізах межа між сірою і білою речовиною чітка, шлуночки не розширені. М'які мозкові оболонки у всіх спостереженнях були дещо набряклі, з ознаками

венозного повнокров'я.

Враховуючи те, що однією з частих причин енцефалопатії є захворювання печінки (хронічна печінкова недостатність, в т.ч. зумовлена виразною жирковою дистрофією та цирозом), нами проаналізовані морфологічні зміни в печінці у дослідженій групі спостережень. З'ясовано, що виразна жирова дистрофія гепатоцитів (дрібно- та крупнокрапельна) спостерігалася в 35%, в т.ч. з проявами цирозу печінки 6%. Т.ч., в певній кількості випадків (третья частина) етіологічним чинником енцефалопатії слід вважати патологію печінки, тобто мала місце печінкова енцефалопатія, яка в свою чергу найвірогідніше є наслідком надмірного вживання алкоголю, а в решті випадків нез'ясованого генезу.

Мікроскопічне дослідження тканини мозку засвідчило наявність ділянок у вигляді дистрофічно-проліферативних змін. Виявляються ділянки нейронів з набуханням цитоплазми (гідропічна дистрофія нервових клітин), ділянковий гіперхроматоз, що можна розцінювати, як ранні зворотні морфологічні зміни нейронів. Поряд з цим, є ділянки ушкодженнями нейронів з лізисом ядер і ядерця, з гомогенізацією цитоплазми, формування клітин-тіней, вакуолізацією цитоплазми, перицелюлярним набряком, лізисом відростків у поєднанні з нейронофагією. Тобто є поєднання незворотних структурних змін з гострими альтеративними ушкодженнями нейронів із хронічними – пікноз, зморщування ядер з виразною атрофією цитоплазми. У цих ділянках на фоні повнокров'я судин спостерігається значне розширення перикапілярних просторів.

Ушкодження нейронів супроводжувалося проліферацією нейроглії і макрофагів (виразним сателітозом) та іноді мікроділянковим спонгіозом.

Окрім того, спостерігалася дифузна атрофія мозку зі зменшенням числа нейронів і дегенеративними змінами в них, дрібні ділянки некрозу і демієлінізації в білій речовині з проліферацією гліальних клітин, набряк мозку, мікрогеморагії в речовині мозку, іноді з ознаками стазу крові, набряку і повнокров'я мозкових оболонок.

Висновки. Таким чином, в тканині головного мозку у ряді випадків під

час дослідження трупів виявляються морфологічні зміни, які слід розцінювати як прояв енцефалопатії: в нейронах має місце поєднання гострих і хронічних альтеративних ушкоджень і компенсаторно-приспосувальних процесів: набухання нейронів, ділянковий гіперхроматоз і хроматоліз в поєднанні з помірним сателітозом макроглії; незворотними структурними ушкодженнями нейронів є лізис ядра (каріолізис) і ядерця з гомогенізацією цитоплазми, формування клітин-тіней, вакуолізація цитоплазми, перицелюлярний набряк, нейронофагія. Враховуючи те, що абсолютна більшість померлих належали до категорії осіб, що зловживали алкоголем, найвірогідніше те, що в цих випадках мала місце алкогольна енцефалопатія.

Виявлені шляхом патогістологічного дослідження морфологічні ознаки енцефалопатії можуть бути важливим чинником під час проведення судово-медичної експертизи як доказ можливих різних життєвих порушень функції головного мозку, зокрема, розлади пам'яті та свідомості, відсутність ініціативи, головний біль, бажання померти, запаморочення, депресії або ж бути безпосередньою причиною смерті.

СУЧАСНИЙ ПІДХІД ДО ВИЯВЛЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ПОРУШЕНЬ У СПОРТСМЕНІВ В РЕАЛІЯХ СВІТОВИХ ПАНДЕМІЙ

Гайструк Наталія Анатолівна

д.м.н., проф.
кафедри акушерства та гінекології №2

Chiaberashvili Nugzar-Petre

голова видавницького
будинку «Грузинська еліта», журналіст

Павлікевич Анна Владиславівна

лікар-психолог-інтерн ВОКПЛ
ім. акад. О. І. Ющенко ВОР

Гайченя Інна Олександрівна

лікар-інтерн, ст. лаборант
кафедри акушерства та гінекології №2

Гайструк Анатолій Віталійович

студент ВДПУ ім. М. Коцюбинського

Вступ. Останніми роками у світі спостерігається поширення феномена зростання кількості сюжетів усесвітніх катастроф, одним із таких сюжетів є пандемія COVID-19, що стала серйозним випробуванням для всього людства. Стрімко поширюючись планетою та загрожуючи здоров'ю і життю мільйонів людей коронавірус фактично підпорядкував життя на Землі новітнім безпрецедентним правилам. Глобальна пандемія, локдаун, соціальна і фізична ізоляція, самоізоляція проникли у всі сфери життя і змінили спосіб життя людства абсолютно непередбачуваним чином.

Серед великої кількості карантинних обмежень також мало місце закриття спортивних закладів та заборона проведення спортивних змагань. Велика кількість спортсменів залишились без повноцінних тренувань, без змагань та у ізоляції. Також не потрібно виключати дію самого збудника на організм людини. Це все вплинуло на фізичну та психологічну форму тих, хто присвятив своє життя спорту та спортивним досягненням.

Два роки безперервних досліджень науковці довели що збудник COVID – 19 вражає не тільки органи та системи, а й має вплив на психоемоційну сферу

життя. Саме психологічні розлади можна віднести до постковідних наслідків, що потребують корекції та покращення якості життя. Тому виникла необхідність у створенні методів діагностики, профілактики та лікування тривожно-депресивних розладів.

Мета. Зменшити рівень тривожності та фактори, які впливають на розвиток психоемоційних розладів у спортсменів під час пандемії COVID – 19, шляхом своєчасного виявлення, корекції та профілактики комплексною терапією, що включає соціомедійну арттерапію.

Матеріали та методи. Збудник COVID – 19 вражає не тільки органи та системи, а й має вплив на психоемоційну сферу життя. Саме психологічні розлади можна віднести до постковідних наслідків, що потребують корекції та покращення якості життя. Професором Гайструк Н.А. та співавторами було розроблено авторські методи скринінгу тривожно депресивних розладів (авторські анкети), що мають великий практичний потенціал. Тест на виявлення тривоги під час пандемії COVID-19 – призначений для скринінгового обстеження людей на наявність та рівень вираженості ознак тривожно-депресивних розладів. Корекція даних порушень за допомогою різних психологічних методик значно покращує якість життя та пришвидшує одужання. Одним із засобів впливу на психоемоційну сферу пацієнта є соціомедійна арт-терапія. Можливість поширення та використання цього методу через мережу Інтернет робить його надзвичайно доступним в Україні і за її межами. В умовах карантину важливим моментом є дотримання карантинних заходів та продовжувати працювати в режимі онлайн. Можемо стверджувати, що серед оперативних технологій важливим моментом є вільний обмін методик лікування та профілактики, над чим ми і працюємо надалі.

Результати досліджень. На жаль, пандемія COVID-19 суттєво позначилася і на сфері спорту. Якщо навіть відкинути прями ризики, пов'язані із захворюванням на коронавірусну інфекцію, скасування величезної кількості змагань, перенесення Олімпійських ігор, закриття стадіонів та інших публічних місць для тренувань на карантин – все це не могло не вплинути на фізичну та

психологічну форму тих, хто присвятив своє життя спорту найвищих досягнень.

Авторська анкета на виявлення рівня тривожності у спортсменів під час пандемії COVID-19 – призначена для скринінгового обстеження спортсменів на наявність та рівень вираженості ознак тривожно-депресивних розладів. Дана анкета була розроблена на основі клінічних спостережень, які дозволили виявити набір найбільш значущих симптомів і найбільш частих скарг. Після співвідношення цього списку параметрів з клінічними описами тривожно-депресивних розладів, що містяться у літературі, було розроблено опитувальник, що включає в себе 16 симптомів та скарг. Ці твердження розміщені в міру збільшення питомого внеску симптому в загальний ступінь важкості. Відповідно до ступеня вираженості симптому, кожному пункту присвоєні значення: 1 (ніколи не виникають такі скарги або симптоми), 2 (декілька днів), 3 (більше половини часу), 4 (майже щодня, даний симптом або скарга має великий вплив на життя людини) (рис. 1.).

Дана анкета була проведена та перевірена на вибірці у 100 осіб різної вікової категорії, різного соціального статусу та різних видів спорту: авторською анкетною на виявлення рівня тривожності під час пандемії COVID – 19, тестом Спілбергера-Ханіна (самооцінка рівня тривожності в даний момент часу та особистісної тривожності), шкалою Гальмінтона (для оцінки рівня тривоги), методикою вимірювання рівня тривожності Тейлор (призначений для вимірювання проявів тривожності) та ММРІ (багатофакторний особистісний опитувальник).

При аналізі результатів, слід мати на увазі, що загальний підсумковий показник по шкалі може знаходитися в діапазоні від 0 до 48 балів. При цьому чим вище підсумковий показник, тим вище рівень тривожності. При інтерпретації показників можна використовувати наступні орієнтовні оцінки тривожності: До 10 балів – низька/мінімальна; 11-22 бали – помірна; 23 – 33 бали – середня; 34 бали і більше – висока.

Слід зауважити, що анкета була переведена на дві мови: українська та

грузинську. Тобто, даний метод можна використовувати і у Грузії також.

ОПИТУВАЛЬНИК

№	Твердження	Ніколи	Декілька днів	Більшу половину часу	Майже щодня
1	Ви відчували занепокоєння, тривогу або страх?	0	1	2	3
2	Чи відчували Ви появи хронічної втоми (збільшення часу відновлення організму), або апатії (байдужість, зниження зацікавленості)?	0	1	2	3
3	Чи маєте цефалгії напруження у ділянці голови (головні болі)?	0	1	2	3
4	Чи відчуваєте ви задишку або біль у грудній клітці під час незначного фізичного навантаження (якщо перед цим таке не спостерігалось)?	0	1	2	3
5	Чи відчуваєте Ви підвищення серцебиття, без видих на те причин?	0	1	2	3
6	Чи збільшилась потреба у стимулюючих препаратах?	0	1	2	3
7	Чи спостерігались у вас напади нудоти або рвоти без видимих причин?	0	1	2	3
8	Чи відчували Ви, що концентрація вашої уваги є знижена або порушена?	0	1	2	3
9	Чи підвищилась у вас конфліктність з тренером/товаришами по команді?	0	1	2	3
10	Чи підвищилась кількість конфліктів або непорозумінь у сімейних відносинах?	0	1	2	3
11	Чи помічали ви зниження фізичної активності, безсилля?	0	1	2	3
12	Чи відчували Ви зниження координації рухів?	0	1	2	3
13	Чи збільшилась кількість травмвань за останній термін часу?	0	1	2	3
14	Чи погіршились Ваші тренувальні/спортивні результати?	0	1	2	3
15	Ви вважаєте, чи збільшилась Ваша нервовість чи агресивність?	0	1	2	3
16	Чи відчуваєте Ви бажання закінчити займатися спортом?	0	1	2	3

Рис. 1. Авторська анкета на виявлення рівня тривожності у спортсменів під час пандемії COVID-19

Корекція даних порушень за допомогою різних психологічних методик значно покращує якість життя та пришвидшує одужання. Одним із засобів впливу на психоемоційну сферу пацієнта є соціомедійна арттерапія.

Соціомедійна арттерапія — це соціальна сторона психотерапевтичної допомоги, рішення індивідуальних проблем пацієнтів за допомогою великої кількості соціомедійного матеріалу, що наявний в інтернеті. Матеріал представлений у вигляді відео, аудіо, блогів інших людей. Одним із таких

матеріалів є відеоролик, який створений для спортсменів у період світової пандемії.

Ми оцінили вплив сеансів соціомедійної арттерапії на рівень тривожності у спортсменів. Виявилось, що пропонуване лікування супроводжується зниженням рівня психоемоційних симптомів, що є доказом депримуючого впливу соціомедійної арттерапії.

Висновки. Будь-який масштабний спалах небезпечної інфекції чинитиме негативний вплив на людей і суспільство. Пандемія COVID-19 стала серйозним випробуванням для всього людства. Ситуативна залученість до пандемії COVID-19 широких верств населення може зумовити появу нових психічних симптомів в осіб, які раніше не мали психічних хвороб; погіршення стану тих, хто страждає на такі захворювання; дистрес у доглядальників пацієнтів із психічними та соматичними недугами. Вона має серйозні згубні наслідки для життєдіяльності, соціального життя, економічного ландшафту та політичної стабільності.

Постковідний період включає у собі різні психічні порушення: напруга, тривога, стрес, депресія, панічні напади, генералізований тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад, неврози, психози та навіть аутоагресія із суїцидом. На частоту і ступінь прояву психоемоційних порушень впливають преморбідний стан, структура особистості, важкість захворювання та наявність провокуючих факторів, якими є стрес.

Корекція даних порушень за допомогою різних психологічних методик значно покращує якість життя та пришвидшує одужання. Одним із засобів впливу на психоемоційну сферу пацієнта є соціомедійна арттерапія. Можливість поширення та використання цього методу через мережу Інтернет робить його надзвичайно доступним в Україні і за її межами.

В умовах карантину важливим моментом є дотримання карантинних заходів та продовжувати працювати в режимі онлайн. Можемо стверджувати, що серед оперативних технологій важливим моментом є вільний обмін інформацією. Новітній міжнародний напрямок соціомедійна арттерапія

створена для лікування, корекції та профілактики психоемоційних порушень. Даний метод є ефективним способом, який зменшує прояви тривожно – депресивних симптомів, над його удосконаленням ми працюємо надалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. The 9th International scientific and practical conference “Fundamental and applied research in the modern world” (April 14-16, 2021) BoScience Publisher, Boston, USA. 2021. P. 251 - 258.
2. Авторське право «Скринінг тривожно-депресивних розладів при інфікуванні Covid-19 та комплексна біорегуляційна профілактика ускладнень» 2021 р.
3. The 2 nd International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (October 6-8, 2021) Perfect Publishing, Vancouver, Canada. 2021. P. 94 – 102.
4. The 7th International scientific and practical conference - Eurasian scientific congress. Barca Academy Publishing, Barcelona, Spain. 2020. – P. 51-59.
5. The 6th International scientific and practical conference “Perspectives of world science and education”. CPN Publishing Group, Osaka, Japan. 2020. – P. 89-95.
6. <https://www.physiology.org/publications/news/the-physiologist-magazine/2020/september/the-physiology-of-covid-19?SSO=Y>
7. The 8th International scientific and practical conference “Actual trends of modern scientific research” (March 14-16, 2021) MDPC Publishing, Munich, Germany. 2021. - P. 125-132.
8. Cardwell MS. Stress: pregnancy considerations. *Obstet Gynecol Surv* 2013;68:119–29.
9. Pat. 11490 Ukraine. A method of correcting psychosomatic disorders in the military with post-traumatic stress disorder. Korolova Natalia Dmitrievna (UA); Gaystruk Natalia Anatoliyivna (UA); Stenianskyi Roman Pavlovich (UA); Gaystruk Anatoliy Vitaliyovych (UA)

10. Pat. 93774 Ukraine. METHOD OF PREVENTION OF PSYCHOGENIC DISEASES IN EMERGENCY SITUATIONS. Korolova Natalia Dmitrievna (UA); Gaystruk Natalia Anatoliyivna (UA); Stenianskyi Roman Pavlovich (UA); Gaystruk Anatoliy Vitaliyovych (UA)

11. Pat. 82755 Ukraine. A method of correcting psychosomatic disorders in children. Gastruk N., Stenianskyi R., Laiko L, Gastruk A.

12. The 7th International scientific and practical conference “Results of modern scientific research and development”, Barca Academy Publishing, Madrid, Spain. 2021, 48-59 p.

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАТОЛОГИИ ЖЕЛУДОЧНО–КИШЕЧНОГО ТРАКТА

Комилова К. Р.

Студентка

Ташкентского Педиатрического Медицинского Института

г. Ташкент

Маматкаримова Б. Б.

Студентка

Ташкентского Педиатрического Медицинского Института

г. Ташкент

Болезни органов пищеварения остаются глобальной проблемой современной медицины, притягивает внимание как практикующих врачей, так и организаторов здравоохранения. Заболевания желудочно-кишечного тракта и цирроз печени относятся к числу наиболее часто встречающихся патологии в мире. Причинами этого могут служить образ жизни современного человека (стрессы, нерациональное питание, малоподвижность и вредные привычки) также причинами могут служить загрязнение окружающей среды, употребление в рационе питания некачественных и генномодифицированных продуктов питания, врожденная предрасположенность, аутоиммунные заболевания, сбои в эндокринной системе, побочные действия лекарственных препаратов.

Заболевания желудочно – кишечного тракта затрагивают также детей и подростков и занимает ведуще место в структуре соматической патологии детского возраста. К настоящему времени активно изучаются эпидемиологические и профилактические аспекты патологии органов пищеварения. Уделяют большое значение здоровому образу жизни родителей и детей, на мониторинг течения беременности, генетическому консультированию и пренатальной диагностики патологии плода.

Цель: Изучить морфологические особенности патологии желудочно – кишечного тракта, а также выявить причины возникновения цирроза печени на

основе научных данных.

Материал и методы: Для изучения морфологических особенностей патологии желудочно – кишечного тракта и для определения причины возникновения цирроза печени мы использовали следующие статьи.

- 1) Петров В.Н. Лапотников В.А. «Цирроз печени»
- 2) Михеева Ольга Михайловна, Ефремов Леонид Иванович, Ли Е.Д., Селеванова Г.Б., Кузнецов О.О. «Цирроз печени»
- 3) Гималетдинова И.А. «Диагностика и лечение осложнений цирроза печени»
- 4) Осипенко М.Ф., Бикбулатова Е.А., Холин С.И. «Цирроз печени. Как продлить жизнь больному?»
- 5) Могилевец Э.В. «Хирургические аспекты коррекции асцитического синдрома у пациентов с циррозом печени и портальной гипертензией»
- 6) Еремина Елена Юрьевна «Аутоиммунные заболевания печени и беременность»
- 7) Циммерман Яков Саулович «Первичный билиарный цирроз печени: современные представления».
- 8) Коровина Нина Алексеевна, Захаров И.Н., Малова Н.Е. «Синдром холестаза у детей»
- 9) Макарова И. О., Павлов Ч.С., Шеманаева Т.В., Воеводин Ш. М., Муравей А.Ю. «Современный взгляд на проблему лечения хронического гепатита во время беременность».
- 10) Полутина Т.Е., Маев И.В. «Применение гепатопротекторов при лечении болезней печени».
- 11) Лоранская И.Д., Сычев Д.А., Парусов А.И. «Осложнения цирроза печени».
- 12) Решетняк В.И. «Печенечно – клеточная недостаточность».
- 13) Винницкая Е.В., Мареева Д.В., Воробьева Н.Н., Дорофеев А.С., Юнусова Ю.М., Колечника И.А., Ефремов Л.И., Щербаков П.Л. «Синдром перекреста аутоиммунного гепатита и первичного билиарного цирроза с

исходом в цирроз печени, осложненный фатальным тонкокишечным кровотечением».

14) Литвицкий Петр Францевич, Мальцева Л.Д., Морозова О.Л. «Типовые формы патологии печени у детей».

15) Еремина Е.Ю. «Алкогольная болезнь печени».

16) Захаренко А.Г., Кравченко Е.В. «Терапевтические возможности адеметионина в лечении заболеваний печени с внутрипеченочным холестазом».

17) Голованова Е.В., Петраков А.В., Носкова К.К. «Внутрипеченочный холестаз при хронических заболеваниях печени».

18) Осадчук Алексей Михайлович, Гаранин Андрей Александрович, Куртов Игорь Валентинович, Бетанели Тенгиз Шотович «Заболевания печени, имеющие эпонимические названия: от прошлого к настоящему».

19) Буеверов А.О. «Холестатические аутоиммунные заболевания печени».

20) Ивашкин В.Т., Шептулина А.Ф., Райхельсон К.Л., Лосик Е.А. «Аутоиммунные заболевания органов пищеварительной системы».

Результаты исследования: Цирроз печени – хроническое диффузное заболевания печени, характеризуется нарушением нормального строения и функции, в результате некроза и уменьшения массы функционирующих клеток т.е. гепатоцитов, приводящих в последствии к разрастанию соединительной ткани (фиброза), образованию узлов регенерации и сосудистых анастомозов. Эти нарушения приводят к проявлению клинически важных симптомов – нарушение дезинтоксикационной, белково – синтетической и других функций печени, а также портальной гипертензии.

1) По словам Михеева О.М. и Селеванова Г.Б. при гистологическом исследовании можно увидеть фиброз с формированием ложных долек. В зависимости от размеров ложных долек различают следующие виды цирроза печени:

I. Микронодулярный цирроз печени при котором ложные дольки имеют размер 3-5 мм, состоящие из части одной дольки, окруженные тонким слоем соединительной ткани.

II. Макронодулярный цирроз печени при котором ложные дольки имеют размер 2-3 см, состоящие из частей нескольких долек, окруженные широкими слоями коллагеновых волокон содержащих сосуды, которые отводят кровь воротной вены в вены печени, что приводит к эндотоксинемии.

III. Смешанный цирроз печени сопровождающаяся наличием тонкой перегородки между крупными узлами, портальными трактами и печеночными венами.

2). По результатам исследования ряда научных данных ЦП чаще всего является исходом или конечной стадией хронических вирусных гепатитов В, С и Д. Причиной цирроза печени могут быть не только инфицирования гепатотропными вирусами и аутоиммунными процессами, но и могут быть длительное злоупотребление алкоголем приводящим к алкогольному циррозу печени, также воздействием на печень токсических веществ в быту и на различных производствах например: тяжелые металлы, хлорированные углеводороды и нафталины, бензол и его производные и другие. Причинами возникновения цирроза печени могут быть применение некоторых лекарственных средств такие как: (цитотоксические, наркотические, гормональные противозачаточные препараты и гепатотоксические антибиотики), генетические нарушения обмена железа - гемохроматоз и меди – болезнь Вильсона - Коновалова, заболевания желчевыводящих путей - холестаза, врожденный дефицит α_1 – антитрипсина. Не смотря на эти данные в ряде случаев не удается выяснить причину возникновения этого заболевания, в том числе и билиарного цирроза печени, который чаще встречается у молодых женщин и сопровождающаяся прогрессирующим поражением мелких внутripеченочных желчных протоков, воспалительными процессами, некрозом, регенерацией желчевыводящих путей. Повреждения клеток печени приводит к некрозу гепатоцитов, которая связана с ишемией в центральной зоне ложных долек результатом которого является снижения кровотока. Характеризующаяся уменьшением количества венозных и артериальных сосудов и проводящих к капилляризации оставшихся синусоидов, которые

расположенные по бокам ложных долек.

3) Результаты исследования Литвицкого, Мальцева и Морозова показывают что, наиболее частой причиной цирроза печени у детей являются различные заболевания гепатобилиарной системы – вирусные и аутоиммунные гепатиты, токсическое поражения печени, билиарная атрезия печени, гипоплазия внутрипеченочных желчных протоков, метаболические нарушения такие как: (дефицит альфа-1 антитрипсина, гликогеновая болезнь, семейный внутрипеченочный холестаз, порфирии, муковисцидоз), первичный склерозирующий холангит, правожелудочная сердечная недостаточность. В большинстве случаев у детей может встречаться врожденный фиброз печени, основным признаком которого является большее или меньшее распространения портального фиброза, имеющая клиническое проявление в виде портальной гипертензии.

Выводы: 1) Изучив данные научные статьи о морфологических особенностях патологии ЖКТ и причин возникновения цирроза печени мы пришли к выводу что, клиническое течение цирроза печени отличается большим разнообразием: от полного отсутствия клинических проявлений до выраженных и быстро прогрессирующих признаков поражения печени. При циррозе печени наблюдается дефицит желчных кислот в кишечнике, которая приводит к снижению бактерицидности желчи и избыточному бактериальному росту в кишечнике. Микрофлора кишечника разрушает ферменты и приводит к снижению содержания и активности, нарушая процессы пищеварения и всасывания, а при алкогольном циррозе печени через 4 – 10 недель после прекращения приема алкоголя количества коллагена и гиалуроновой кислоты, которые находятся в стенках синусоидов уменьшается.

2) Изучив данные научных статей мы узнали что, термин «цирроз» происходит от древнегреческого слова *kirrhos* – лимонно – желтый цвет. С каждым годом увеличивается число заболеваемости циррозом печени. В экономически развитых странах цирроз печени входит в состав шести основных причин смерти лиц в возрасте от 35 до 60 лет, которая составляет от

14 до 30 случаев на 100 тысяч населения. Несмотря на то, что многие этиологические факторы, характеризующие цирроз печени, хорошо известные и в современной медицине существуют эффективные этиотропные терапии. Но несмотря на это, смертность от цирроза печени и осложнений остается высокой.

3) К счастью медицина не стоит на месте, во всем мире ведутся профилактические мероприятия устраняющие увеличения цирроза печени среди населения. К профилактическим мероприятиям можно отнести процедуры предупреждения заражением гепатитами различного рода, которые являются частой причиной цирроза печени. Рекомендуется вести здоровый активный образ жизни, отказаться от приема алкоголя и соблюдать сбалансированную диету, не злоупотреблять жареными продуктами. Особое внимания нужно уделять к применению лекарственных средств, нужно относиться с осторожностью при чрезмерном приеме. Обязательно стоит также позаботиться о неблагоприятных экологических условий окружающей среды, которые непосредственно оказывают негативное влияние на клетки печени.

Имеется также эффективные методы предупреждения данного заболевания: одним из них является прием гепатопротекторных препаратов при заболеваниях печени. Они защищают клетки печени восстанавливают функции и их активность, уменьшает воспалительные процессы и приостанавливает развитие фиброза. Своевременная обращения к специалистам увеличивает шансы на успешное лечения и продлению жизни. Именно поэтому не стоит забывать что, при малейшем подозрений проявления данного заболевания или угрозу его развития нужно незамедлительно обратиться к специалистам.

ЗАТЯЖНОЕ ТЕЧЕНИЕ ВНЕБОЛЬНИЧНЫХ ПНЕВМОНИЙ У ДЕТЕЙ: АНАЛИЗ ПРЕДИКТОРОВ В УСЛОВИЯХ COVID-19

**Кравченко Татьяна Юрьевна,
Лотыш Надежда Григорьевна,
Папинко Роман Марьянович,**

к.мед.н., доцент

Одесский национальный медицинский университет
г. Одеса, Украина

Гарынычева Татьяна Александровна

КНП «Детский консультативно-диагностический центр
им. Ак. Б. Я. Резника» ОГС

Введение. По данным современной классификации пневмоний критериями затяжного течения является отсутствие регресса пневмонических симптомов в течение 6 недель и более. Для проведения корректирующих мероприятий во избежание трансформации процесса в затяжное течение целесообразно учитывать критерии риска.

Цель работы. Проанализировать особенности пневмонического процесса у детей в зависимости от характера течения в условиях COVID-19.

Материал и методы. Под наблюдением находилось 30 детей с острым течением внебольничной пневмонии, 20 детей – с затяжным, в возрасте от 1 года до 14 лет. Диагноз пневмонии устанавливали в соответствии с критериями действующего протокола №18 «Дитяча пульмонологія». В группах обследованных преобладали дети дошкольного возраста, соответственно, $(76,6 \pm 7,7)\%$ и $(60,0 \pm 10,9)\%$. Достоверных гендерных отличий не обнаружено.

Результаты и обсуждения. Установлено, что начало заболевания при остром течении пневмонии у $(80,0 \pm 7,3)\%$ было типичным (острое начало, фебрильная температура, симптомы интоксикации), при затяжном – у $(60,0 \pm 10,9)\%$.

В случаях затяжного течения внебольничной пневмонии отмечена поздняя госпитализация (после 6-го дня) и запоздалое назначение

антибиотикотерапии у $(65,0 \pm 10,6)\%$ пациентов, что значительно выше, чем при остром течении ($p < 0,01$). Существенно отличалось число выявленных осложнений: при остром течении – у $(16,6 \pm 6,8)\%$ диагностирован фибринозный плеврит, при затяжном течении у $(45,0 \pm 11,1)\%$ – фибринозный и выпотные плевриты, ($p < 0,01$). Локализация внебольничной пневмонии при остром течении подтверждена рентгенологически: левосторонняя у $(23,3 \pm 7,7)\%$, правосторонняя – $(56,6 \pm 9,0)\%$, двусторонняя – $(20,0 \pm 7,3)\%$, при затяжном течении, соответственно, $(45,0 \pm 11,1)\%$, $(25,0 \pm 9,6)\%$, $(30,0 \pm 10,2)\%$, что свидетельствует о достоверном доминировании левосторонней локализации пневмонии у детей.

Выводы. В ходе работы проведен анализ взаимосвязей выявленных особенностей с характером течения пневмоний, установлены корреляционные связи умеренной силы с отсроченным назначением антибиотиков, поздней госпитализацией, левосторонней локализацией процесса.

Учет выявленных предикторов затяжного течения при внегоспитальных пневмониях у детей будет способствовать оптимизации лечебных мероприятий с момента поступления пациента для профилактики развития осложнений и хронизации пневмонического процесса.

МОРФОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ПАТОЛОГИИ ДЫХАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ

Маматкаримова Б. Б.

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт

г. Ташкент

Пневмония – это острое инфекционное заболевание особенно бактериальной этиологии, характеризующееся образованием воспалительного инфильтрата в тканях легких. Заболеваемость среди населения пневмонией составляет в среднем значении 5 – 10 %, то есть ежегодно из 100 заболевает примерно 5- 10 человек. Этот показатель значительно выше у детей и лиц старше 60 лет. Но в последние годы это значение изменилось в худшую сторону, за счет появления COVID-19, который влечет за собой в основном поражение тканей легких в нижних долях. Таким образом можно в какой-то степени дифференцировать пневмонию вызванной вирусом COVID-19 и пневмонию другой этиологии.

Пневмонией по данным статистики чаще болеют мужчины, чем женщины. У ряда больных (до 30%) пневмония не диагностируется, протекая под маской бронхита или других болезней, не только дыхательной системы.

Лечение пневмонии в последнее время является одной из самых актуальных проблем в современной медицинской практике. Пневмония является достаточно распространенным заболеванием органов дыхания. С каждым годом течение данного заболевания усугубляется, так как появляются все больше новых штаммов вирулентных микроорганизмов, являющихся возбудителями пневмонии. Действие антибиотиков слабеет, летальность заболевания увеличивается. Летальность от пневмонии составляет в среднем 1- 5%, при тяжелых формах болезни достигает 40- 50%. Среди всех причин смерти человека пневмония занимает 4-е место после сердечно - сосудистых заболеваний, злокачественных новообразований, травм и отравлений, а среди

всех инфекционных заболеваний – 1-е место.

Цель: Изучить морфологические особенности патологии органов дыхательной системы, выявить все существующие в настоящее время причины возникновения и дальнейшего развития пневмонии, методы профилактики, а также определить дальнейших перспектив в разрешении проблемы резистентности бактерий к антибиотикам по научным данным.

Материалы и методы: Мы для изучения морфологических особенностей патологии органов дыхательной системы и для выявления причин возникновения и развития пневмонии воспользовались следующими научными статьями:

1. «Пневмония - актуальная проблема медицины» Фатуллаева Г.А., Богданова Т.М.
2. «Пневмония» Таточенко В.К., Самсыгина Г.А., Синопальников А.И., Учайкин В.Ф.
3. «Что скрывается за синдромами затяжной пневмонии» Синопальников А.И., Зайцев А.А.
4. «Пневмонии у больных циррозами печени» Казакова Р.В.
5. «Пневмония: актуальная проблема медицины XXI века» Чучалин А.Г.
6. «Современные аспекты внебольничной пневмонии» Круглякова Л.В., Нарышкина С.В., Одиреев А.Н.
7. « Роль грамотрицательных бактерий в патологии нижних дыхательных путей» Новиков Ю.К.
8. «Пневмонии у сложных больных» Дворецкий Л.И.
9. « Внебольничная пневмония в педиатрии : тактика фармакологической коррекции центральные аспекты фармакоэкономики» Сиукаева Д.Д., Немятых О.Д.
10. «Современные подходы к выбору антибиотика для терапии внебольничной пневмонии у различных категорий пациентов» Зырянов С.К., Бутранова О.И.
11. «Принципы антибактериальной терапии внебольничных инфекций

респираторного тракта у детей» Коровина Н.А., Заплатников А.Л., Захарова И.Н.

12. «Внебольничная пневмония у детей : алгоритмы диагностики и антибактериальной терапии» Малахов А.Б., Зинкевич А.П., Алискандиев А.М., Дронов И.А., Анджель А.Е., Коваленко И.В., Арсланова А.Ю., Денисова В.Д.

13. «Внебольничная пневмония: диагностика и дифференциальная диагностика» Синопальников А.И.

14. «Дифференциальная диагностика криптогенной организуемой пневмонии у больного с вторичным иммунодефицитом» Байгозина Е.А., Совалкин В.И., Подгурская Е.П.

15. «Клинико – функциональная характеристика изменений в легких при хронических заболеваниях печени» Пащенко И.Г., Денисов А.А., Пащенко Н.Н., Марковцева М.В., Клочкова Т.С.

16. «Различные варианты поражения легких при циррозе печени» Калачева Т.П., Чернявская Г.М., Белобородова Э.И., Рачковский М.И., Конаплев Д.И.

17. «Нозокомиальная пневмония у травматологических больных : результаты проспективного наблюдательного исследования» Жданюк А.С., Стецюк О.У., Сивая О.В., Гудков И.В., Кречикова О.И.

18. « Внебольничная пневмония у госпитализированных больных : клинические рекомендации» Зайцев А.А., Синопальников А.И.

19. «Антибактериальная терапия тяжёлой внебольничной пневмонии у взрослых – нужны ли новые препараты?» Рачина С.А., Захаренков И.А., Яцышина С.Б., Бобылев А.А., Хрулева Ю.В.

20. «Амбулаторная Пульмонология в современных отечественных рекомендациях и исследованиях» Круглякова Л.В., Бугаева Л.И.

Результаты исследования:

1. По словам Фатуллаева Г.А. и Богданова Т.М. стало известно, что возбудителями пневмонии могут быть практически все известные инфекционные агенты: чаще – грамположительные и грамотрицательные

бактерии (пневмококк, гемофильная палочка, золотистый стафилококк и другие), реже – микоплазмы, хламидии, легионеллы, вирусы гриппа и респираторно-синцитиальные инфекции.

Возможны ассоциации двух и более микроорганизмов. Этиологическая структура пневмонии зависит от условий возникновения болезни. Чаще всего пневмония, вызванная этими патогенами развивается после перенесенного переохлаждения, или как осложнение ОРВИ.

2. По данным научной статьи «Пневмония» среди факторов риска пневмонии выделяют, помимо инфекций (особенно вирусных) верхних дыхательных путей, обструкцию бронхиального дерева и нарушение легочной гемодинамики.

3. Синопальников и Зайцев утверждают, что травмы, послеоперационный период, массивная инфузионная терапия и стресс (эмоциональное перенапряжение) могут стать причинами развития пневмонии.

4. Результаты исследования следующей научной статьи «Пневмонии у больных циррозами печени» показывают, что причинами возникновения пневмонии являются не только выше перечисленные факторы, но и вредные привычки, радиация, вдыхание токсических веществ и иммунодефициты.

5. Чучалин А.Г. в своей статье «Пневмония: актуальная проблема медицины XXI века» подразделяет все пневмонии на 4 группы на основании эпидемиологических и клинико – патогенетических особенностей:

I. Внебольничная (внегоспитальная) пневмония, развившаяся во внебольничных условиях, в том числе «атипичная» пневмония, вызванная «атипичными» внутриклеточными микроорганизмами.

II. Внутрибольничная (госпитальная или нозокомиальная) пневмония, развившаяся в течение 48 – 72 часов и более после поступления больного в стационар по поводу другого заболевания.

III. Пневмония при иммунодефицитных состояниях (врожденный иммунодефицит, ВИЧ – инфекция, лекарственная (ятрогенная) иммуносупрессия).

IV. Аспирационная пневмония – воспаление лёгких, возникающее при вдыхании или пассивном попадании в лёгкие различных веществ в массивном объеме, чаще всего в практике – рвотных масс. Воспаление возникает через специфические свойства субстанций, вызывающих сильные воспалительные реакции. К аспирационной пневмонии часто приводит регургитацию (затекание) желудочного содержимого в дыхательные пути при кардиопульмональной реанимации, шоке, нарушениях сознания и др.

6. В статье «Современные аспекты внебольничной пневмонии» говорится, что для каждой группы пневмоний характерен свой спектр инфекционных возбудителей, что позволяет более целенаправленно назначать антибактериальную терапию на начальном этапе лечения до верификации возбудителей болезни.

7. Результаты предыдущей статьи находят свои подтверждения в утверждениях Новикова Ю.К.:

I. При внебольничной пневмонии наиболее частыми возбудителями являются : пневмококк (40 – 60 %)

микоплазмы (15 – 20 %)

гемофильная палочка (15 – 25 %)

золотистый стафилококк (3 - 5 %)

клебсиелла пневмонии (3 – 7%)

легионеллы (2 – 10%)

респираторные вирусы (2 – 15%)

II. Для внутрибольничной (нозокомиальной) пневмонии наиболее характерны грамотрицательные инфекционные агенты :

клебсиелла пневмонии (палочка Фридендера)

синегнойная палочка

кишечная палочка

протей а также золотистый стафилококк и анаэробы

III. Возбудителями пневмонии у больных с иммунодефицитными состояниями кроме обычных грамположительных и грамотрицательных

бактерий являются :

цитомегаловирусы, считающиеся маркерами ВИЧ – инфекции пневмоцисты,

патогенные грибы, атипичные микобактерии

IV. Аспирационная пневмония чаще всего вызывается ассоциациями золотистого стафилококка и грамотрицательных бактерий с анаэробными микроорганизмами, всегда присутствующими в полости рта и носоглотки.

8. Результаты исследования Дворецкого Л.И. показали, что в периоды эпидемий гриппа возрастает этиологическая роль вирусно – бактериальных ассоциаций, а также условно – патогенных микроорганизмов. Повреждая слизистые оболочки дыхательных путей, респираторные вирусы (вирусы гриппа, аденовирусы, респираторно – синтициальные и др.) открывают «ворота» для бактериальной флоры, чаще всего стафилококков.

9. В следующей статье «Антибактериальная терапия тяжёлой внебольничной пневмонии у взрослых – нужны ли новые препараты?» описывается досконально пневмония при иммунодефицитных состояниях или пневмоцистная пневмония. Возбудители пневмоцистной пневмонии по словам экспертов ведущих в сфере пульмонологии свои научные труды, обычно выявляются в лёгких здоровых людей, однако вызывают воспалительный процесс только у лиц с иммунодефицитом, то есть пневмоцистная пневмония является оппортунистической инфекцией. Как правило, этот вид пневмонии наблюдается у пациентов со злокачественными опухолями, ВИЧ/СПИД или на фоне приёма иммунодепрессантов.

10. Круглякова Л.В. и Бугаева Л.И. с учетом патогенетических факторов пневмонии делят на первичные и вторичные. Первичная пневмония развивается по типу острого инфекционно – воспалительного процесса у прежде здорового человека, вторичная – возникает на фоне хронических заболеваний органов дыхания или патологии других органов и систем.

По механизму развития вторичная пневмония часто является бронхопневмонией – сначала развивается локальный бронхит, а затем

воспалительный процесс распространяется на альвеолярную ткань.

Выводы: Изучив научные статьи морфологических особенностей патологии органов дыхательной системы и причин возникновения пневмонии мы пришли к следующим выводам:

1. Определение этиологии пневмонии является трудной задачей. На начальном этапе этиологический диагноз является эмпирическим (предположительным) и ставится с учетом клинических и эпидемиологических данных.

2. Так, при развитии внутрибольничной пневмонии у больного в гнойном хирургическом отделении наиболее вероятна стафилококковая этиология.

3. Внебольничная долевая пневмония чаще всего бывает пневмококковой.

4. Групповая вспышка характерна для микоплазменной пневмонии.

5. Даже при наличии хорошо оснащенной микробиологической лаборатории этиологию пневмонии удастся установить лишь в 50 – 60 % случаев.

6. Пневмоцистная пневмония развивается у лиц с иммунодефицитом, в основном наблюдается у пациентов со злокачественными опухолями, ВИЧ/СПИД или на фоне приёма иммунодепрессантов.

7. При регургитации (затекании) желудочного содержимого в дыхательные пути может развиваться аспирационная пневмония.

8. Этиологическая структура пневмоний зависит от условий возникновения болезни. Чаще всего пневмония развивается после перенесенного переохлаждения, или как осложнение ОРВИ.

9. Учитывая патогенетические факторы пневмонию можно подразделить на первичную и вторичную.

10. Таким образом, причин возникновения и развития пневмонии множество. К их числу добавился еще вирус COVID – 19, который в основном поражает нижние доли легких и обеспечивает развитию двухсторонней пневмонии.

УДК: 616.216.053

**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ДИАГНОСТИКИ У ДЕТЕЙ С
ХРОНИЧЕСКИМ ГНОЙНЫМ РИНОСИНУСИТОМ**

Насретдинова Махзуна Тахсиновна

Научный руководитель:

д.м.н., профессор

Махмудова Нигина Равшановна

Ассистент

Хайитов Алишер Адхамович

Старший ассистент

Самаркандский государственный медицинский институт,

кафедра Оториноларингологии №2,

Республика Узбекистан, г. Самарканд

Махмудова Диляфруз Максумовна

Врач-оториноларинголог

Гормедобъединение

Аннотация: В последние годы широко обсуждается вопрос о возможности выделения группы так называемых «свободнорадикальных видов патологии». Высокая чувствительность тестов, отражающих метаболические реакции мембранного уровня при хронических синуситах, объясняется структурно-функциональным состоянием мембран клеток и обладает большей информативностью для оценки тяжести патологического процесса.

Ключевые слова: риносинусит, свободнорадикальные виды, метаболические реакции, антиоксидантная защита, информативность.

В последние годы широко обсуждается вопрос о возможности выделения группы так называемых «свободнорадикальных видов патологии», при которых развитие окислительного стресса является важным патогенетическим звеном развития болезни. Многочисленными исследованиями доказано патогенетическое значение адаптационных реакций организма при различных вирусных и бактериальных инфекциях, в том числе и при синуситах. К

настоящему времени получены многочисленные данные, свидетельствующие о том, что окислительный стресс сопровождается активацией процессов перекисного окисления липидов (ПОЛ) и снижением антиоксидантной защиты. Известно, что характер метаболических процессов в организме во многом зависит от состояния тиол-дисульфидной системы антиоксидантной защиты (ДОЗ), которая является самым чувствительным звеном в ОЗ и первая реагирует на воспаление [1,2,3,6, с. 219,185,34-35,34-37].

Исследованиями показано значение антиоксидантной недостаточности как пускового механизма в нарушении процессов гомеостаза в организме. В соответствии с выдвинутой концепцией развития воспаления, в ответ на действие экзогенных и эндогенных факторов возрастает интенсивность адаптивных реакций, результатом побочного действия которых является увеличение количества свободных радикалов [1,6, с. 219, 34-37].

Проводились отдельные исследования по изучению окислительно-восстановительных процессов при хроническом синусите у взрослых в различные сроки заболевания и возможность проведения корригирующей терапии с целью снижения частоты обострений и возможных осложнений синусита [2,6, с. 185,34-37]. Вместе с тем, комплексных исследований по изучению характера изменений ДОЗ и степени дефицита антиоксидантов у детей, страдающих хроническим синуситом, в различные сроки терапии не проводилось. В литературе недостаточно данных о терапевтической коррекции нарушений в системе АОЗ у детей с хроническим заболеванием околоносовых пазух. В свете современных данных перспективным является изучение роли тиоловых соединений ДОЗ и продуктов ПОЛ в патологических процессах при хроническом синусите у детей [2,4,5, с. 185,390,177].

Целью нашего исследования является изучение антиоксидантной защиты у детей при хроническом гнойном синусите и оценка клинической эффективности препарата Актовегина как метаболического корректора.

Проведено обследование и лечение 48 детей в возрасте от 5 до 15 лет с обострением различных форм хронического гнойного синусита. Мето-

дологической основой проведенного исследования являлся системный подход на уровне всего организма в целом. С этой целью, разработан диагностический алгоритм, включающий: изучение анамнеза, клинические данные, функциональные параметры слизистой оболочки полости носа, данные рентгенологического, по показаниям КТ исследований околоносовых пазух и ультразвуковое исследование, исследование компонентов антиоксидантной защиты (сульфгидрильных (SH) групп, дисульфидных групп (SS), коэффициента SH/SS, активность каталазы в сыворотке крови), исследование продуктов перекисного окисления липидов (уровень малонового диальдегида (МДА) и диеновых конъюгантов (ДК)).

Все дети были распределены на две группы: основная (26 детей), контрольная (22 детей). Детям основной и контрольной групп назначалась стандартная традиционная терапия, по показаниям проводились пункция и зондирование околоносовых пазух, хирургическая коррекция. Детям основной группы к стандартной терапии добавляли препарат Актовегин согласно возрастной дозировке. Детям контрольной группы препарат Актовегин не назначался.

Оценку клинической эффективности проводили на основании субъективных (головные и лицевые боли, количество и характер отделяемого, затруднение носового дыхания, состояние обоняния) и объективных (дыхательная функция, транспортная функция мерцательного эпителия, эндоскопические, рентгенологические и УЗИ данные) данных, так же изучали показатели ДОЗ (сульфгидрильных (SH) групп, дисульфидных групп (SS), коэффициента SH/SS и активность каталазы в сыворотке крови) и продуктов ПОЛ (МДА, ДК) на 10, 20 день лечения и через год. Оценку тиоловых соединений проводили по методике В.В.Соколовского, активность каталазы в сыворотке крови определяли по методике Гаврилова-Мажуль с тиобарбитуровой кислотой (ТБК), продуктов диеновых конъюгантов (ДК) в сыворотке крови по методу Стальной.

Все больные дети и родители отмечали хорошую переносимость

препарата, каких-либо неприятных ощущений не испытывали. Аллергической реакции не отмечали.

У относительно здоровых детей не наблюдалось значительного снижения восстановленных тиолов (490 ± 5) и увеличение содержания окисленных форм (145 ± 4) а, следовательно, тиодисульфидный коэффициент находился в пределах нормальных значений. Проведенные исследования у детей основной группы, страдающих хроническим гнойный синуситом, выявили до лечения снижение уровня SH-группы в сыворотке крови до 350 ± 5 мкмоль/л, что соответствовало уменьшению в 1,4 раза по сравнению с относительно здоровыми детьми ($450-500$ мкмоль/л). У детей контрольной группы также отмечено снижение уровня SH-группы до 348 ± 5 по сравнению с относительно здоровыми детьми. Так же выявлено до лечения у детей основной и контрольной групп глубокое снижение каталазы сыворотки крови с 336 ± 6 мм/г.с. до 190 ± 5 мм/г.с. Одновременно отмечено достоверное увеличение продуктов перекисного окисления липидов. В отношении здоровых детей (345 ± 14 нмоль/мл) выявили у всех исследуемых с хроническим гнойным синуситом (ХГС) возрастание диеновых конъюгантов (ДК) до 495 ± 18 нмоль/мл сыворотки крови, возрастание содержания малонового диальдегида (МДА) с $0,76 \pm 0,01$ нмоль/мл до $1,89 \pm 0,11$ нмоль/мл (табл.1).

Таблица 1

Состояние систем перекисного окисления липидов и антиоксидантной защиты у детей с хроническим гнойным синуситом

Показатели ПОЛ и АОЗ	Основная группа (n=26)	Контрольная группа (n=22)	Норма
SH (мкмоль/л)	348 ± 5	$346 \pm 5^*$	450-500
SS, (мкмоль/л)	157 ± 6	144 ± 4	100-130
K SH/SS	$2,3 \pm 0,5$	$2,5 \pm 0,5^*$	3,5-5,0
Каталаза, мм/г.с.	188 ± 5	167 ± 6	336-342
МДА, нмоль/мл	$1,87 \pm 0,11$	$1,7 \pm 0,1$	0,71-0,76
ДК, нмоль/мл	493 ± 18	487 ± 14	384-411

Выводы: Таким образом, оценивая антиоксидантную активность при обострении ХГС у детей, следует отметить угнетение антиоксидантной

системы. Хорошо прослеживается недостаточность антиоксидантной роли каталазы при ХГС (188 ± 5 мм/г.с.), что на 1,8 раз ниже нормы.

Анализируя результаты биохимических исследований сыворотки крови у детей с ХГС, можно заключить, что уровень накопления продуктов ПОЛ достигает максимальных значений. Исследования в динамике показали, что к 10 дню лечения наблюдалось незначительное компенсаторное увеличение содержания SH-группы в сыворотке крови 394 ± 5 мкмоль/л у 13 (54,2%) детей основной группы и 372 ± 5 мкмоль/л у 8 (40%) детей контрольной группы. Однако их уровень был снижен в среднем в 1,4 раза по сравнению с относительно здоровыми детьми. Показатели тиол-дисульфидного обмена свидетельствовали об имеющемся дисбалансе окислительно-восстановительных процессов в организме. На фоне применения препарата Актовегина у детей основной группы видна отчетливая картина угнетения пероксидации: понижение количества МДА до $1,60 \pm 0,02$ нмоль/мл у 14 (58,3%) детей основной группы, у 9 (45%) детей контрольной группы только до 1,72 нмоль/мл (табл.2).

Таблица 2

Состояние систем перекисного окисления липидов и антиоксидантной защиты на 10 день лечения у детей с хроническим гнойным синуситом

Показатели ПОЛ и АОЗ	Основная группа (n=26)	Контрольная группа (n=22)	Норма
SH (мкмоль/л)	394 ± 5	$372 \pm 5^*$	450-500
K SH/SS	$2,5 \pm 0,5$	$2,3 \pm 0,6^*$	3,5-5,0
Каталаза, мм\г.с.	201 ± 2	174 ± 4	336-342
МДА, нмоль/мл	$1,60 \pm 0,02$	$1,72 \pm 0,01$ 0,71-0,76	0,71-0,76
ДК, нмоль/мл	493 ± 18	488 ± 14	384-411

На 20 день лечения наблюдался еще более значительный регресс окислительно-восстановительных процессов у детей основной группы 20 (83,3%), у детей контрольной группы 13 (65%). К концу курса лечения выявили повышение SH-группы в сыворотке крови по сравнению с исходными концентрациями, нарастание тиолдисульфидного коэффициента. Так же отмечено достоверное угнетение пероксидации и активация ДОЗ у 19 (79,1%)

детей основной группы и у 12 (60%) контрольной группы (табл. 3).

Таблица 3

Состояние систем перекисного окисления липидов и антиоксидантной защиты на 20 день лечения у детей с хроническим гнойным синуситом

Показатели ПОЛ и АОЗ	Основная группа (n=26)	Контрольная группа (n=22)	Норма
SH (мкмоль/л)	448±4	394±4*	450-500
SS, (мкмоль/л)	134±4	146±5	100-130
К SH/SS	3,4±0,5	2,9±0,6*	3,5-5,0
Каталаза, мм\г.с.	329±2	225±3	336-342
МДА, нмоль/мл	0,80±0,01	1,24±0,01	0,71-0,76
ДК, нмоль/мл	415±16	479±13	384-411

Клиническая эффективность лечебного воздействия выявила у большинства больных в основной и контрольной группах отличные и хорошие результаты. Отличные достигнуты у 13 (54,1%) детей основной группы, хорошие у 9 (37,5%), удовлетворительные у 2 (8,3%); контрольная группа: отличные - 9 (45%), хорошие - 7 (35%), удовлетворительные - 2 (10%). При катамнестическом наблюдении через год выявлено у 2 (8,3%) детей основной группы один рецидив, от двух до трех рецидивов у 6 (30%) детей контрольной группы. Таким образом, отмечается положительная динамика клинической эффективности лечебного воздействия в обеих исследуемых группах, в большей степени в основной группе детей с хроническим гнойным синуситом. Из полученных результатов можно предположить, что высокая чувствительность тестов, отражающих метаболические реакции мембранного уровня при хронических синуситах, объясняется структурно-функциональным состоянием мембран клеток и обладает большей информативностью для оценки тяжести патологического процесса. А также исследование показало не только высокую терапевтическую эффективность препарата Актовегина, но и доказывает его антиоксидантный эффект, который ведет к снижению числа рецидивов заболевания после проведенной терапии, что дает возможность рекомендовать его как необходимое средство в комплексную терапию при хронических заболеваниях околоносовых пазух.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Баркаган З.С. Диагностика и контролируемая терапия нарушений гемостаза /З.С. Баркаган, А.П. Момот. - М.: Ньюдиамед, 2001.- С.219.
2. Карпова Е.Н., Усеня Л.И., Байкова В.Н. Биохимическая оценка процессов свободнорадикального перекисного окисления липидов и антиоксидантной защиты у детей с хроническим гнойным верхнечелюстным синуситом // Российская ринология. - 2005. - №2. - С. 185.
3. Никонович Н.В., Говорун М.И., Гофман В.Р. Фармакологическая коррекция оксидативного стресса у больных острыми синуситами //Рос. ринология. - 2003. - №2. - С.34-35.
4. Пискунов Г.З., Пискунов С.З. Клиническая ринология. - М.: Миклош.-2002-390 с.
5. Чеснокова Н.П., Понукалина Е.В., Бизенкова М.Н. и др. Активация свободнорадикального окисления - эфферентное звено типовых патологических процессов - 2006.-Изд-во СГМУ. - 177 с.
6. Чеснокова Н.П., Мареев О.В., Капустина Н.Ю. Характер и механизмы развития метаболических расстройств при хроническом синусите // Современные наукоемкие технологии. – 2008. – № 3 – С. 34-37
7. Hirano T., Aklra S., Taga T. Biological and clinical aspects of interleukin-6 // Immunology Today 1990; 11: 443-9

ЦИСТИЦЕРКОЗ ЯК ОДНЕ ІЗ ПАРАЗИТАРНИХ НЕВРОЛОГІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ ЛЮДИНИ

Тихонова Людмила Володимирівна

канд. мед. наук, доцент кафедри неврології №1
Харківський національний медичний університет

Баришева Даріна Володимирівна

здобувач вищої освіти ІІ медичного факультету,
Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна

Актуальність. На сьогоднішній день існує безліч захворювань нервової системи, які мають широке поле патологій різноманітної етіології та симптоматики. Оскільки нервова система забезпечує регуляцію діяльності усіх систем організму, то порушення її функцій може згубно впливати на функціональну активність інших органів та систем. Одним із захворювань паразитарної етіології є цистицеркоз, що у 60% випадків вражає саме головний мозок. Ця хвороба несе загрозу для мільйонів людей при масивній міграції в неендемичні зони. В результаті цього кожен рік гине понад 100 000 чоловік або стають інвалідами на все життя. Одним з головних завдань для сучасної медицини є викорінення даної патології та розповсюдження заходів масової профілактики [1].

Мета роботи. Метою нашої роботи було проаналізувати наявні літературні джерела щодо симптоматики хвороби, її патогенетичних факторів та лікування, а також дослідити вплив цистицерку на нервову систему людини.

Матеріали та методи. Матеріалами, якими ми користувалися під час написання роботи, є медична література вітчизняних та закордонних авторів, результати експериментальних досліджень вчених та статті, опубліковані науковими інтернет-виданнями.

Результати. Нейроцистицеркоз – паразитарне захворювання нервової системи, викликане проникненням личинок *Taenia solium*, що знаходяться в м'ясі свинини, в головний мозок, де вони трансформуються в інкапсульовані

фіни. Після потрапляння личинки в тканини виділяють чотири стадії подальшого розвитку [2]. Перший етап заснований на міграції цистицерків в центральну нервову систему, розташованих в зонах інтенсивного кровопостачання, близько в половині випадків формується дифузний набряк головного мозку. На другій стадії проходить формування тонкостінної кісти з рідиною та живими личинками всередині. Третя стадія полягає в розвитку запальної реакції оточуючих тканин, що призводить до загибелі цистицерків з перетворенням їх на казеозні маси. На четвертому етапі відбувається заміщення кісти сполучною тканиною та подальша петрифікація, в результаті чого утворюється неактивний кальцифікований вузлик.

Нейроцистицеркоз має широкий спектр форма та клінічних проявів, це залежить від місця розташування кіст (паренхіматозна, субарахноїдальна, внутрішньошлуночкова, спинальна).

Паренхіматозна форма характеризується локалізацією цистицерків між сірою та білою речовиною головного мозку. Головними проявами є судоми, що посилюються при загибелі гельмінта, зниження м'язової сили в кінцівках, порушення мови, координації рухів, ураження лицьового нерва, амбліопія.

Субарахноїдальна форма супроводжується менінгіальними симптомами (напади нудоти та блювоти, напруження м'язів шиї), підвищенням внутрішньочерепного тиску, причому його ступінь залежить від розмірів личинок та їх локалізації, а також пригніченням свідомості аж до коми.

Внутрішньошлуночкова форма зазвичай проявляється синдромом підгострої гідроцефалії в зв'язку з підвищенням внутрішньочерепного тиску, синдромом Брунса (періодичний головний біль, порушення свідомості, вимушене положення голови).

Спинальна форма – уражується шийний та грудний відділи, супроводжується здавленням спинного мозку з формуванням синдрому Броун - Секара, нетриманням сечі і калу, розладами чутливості, болі в кінцівках стріляючого характеру [3].

Нейроцистицеркоз має важливе соціальне значення, оскільки є однією з

найпоширеніших причин придбаної епілепсії. Саме тому необхідно вчасно проводити діагностичні методи, аби передбачити ускладнення хвороби. Для проведення діагностування цистицеркозу використовуються як абсолютно безпечні методи дослідження – рентгенологічний, ультразвуковий та комп'ютерна томографія, так і сучасні імунодіагностичні методи – імуноферментний аналіз (ІФА), реакція зв'язування комплементу (РЗК). При використанні даних методів необхідно одночасно проводити дослідження зразків крові, спинномозкової рідини та слини, аби виключити можливість прехресних реакцій з іншими гельмінтами [4].

В залежності від локалізації фін призначають консервативне або хірургічне лікування. Основним протипаразитарним препаратом є Празиквантел. Головний ефект обумовлений здатністю при низьких дозах підвищувати проникність мембран клітин гельмінтів для іонів кальцію, що супроводжується генералізованим скороченням мускулатури та переходом у стійкий параліч, який веде за собою загибель паразитів. При високих - викликає пошкодження тегумента черв'яків, що робить паразита чутливим до імунної системи господаря [5].

Однак у випадках неефективності протипаразитарних препаратів чи наявності одиничних фін, розташованих у шлуночках головного мозку, наявності внутрішньої гідроцефалії призначають хірургічне лікування, а саме вентрикулоперитонеальне шунтування [6].

Висновки. Нейроцистицеркоз – досить небезпечна хвороба для здоров'я та життя хворого. Завдяки науковим досягненням знайдені методи ефективної діагностики і результативної терапії, що дозволяють вчасно зробити прогноз на майбутнє. Для уникнення інфікування *T. solium* необхідно в першу чергу проводити вакцинацію свиней, дотримуватися правил особистої гігієни, термічної обробки м'яса, а також поліпшити санітарні умови місць масового перебування людей.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Del Brutto O H, Sotelo J, Roman G C. Neurocysticercosis: A Clinical Handbook. Ліссе, Нідерланди; Swets & Zeitlinger 1998
2. URL: <https://emedicine.medscape.com/article/1168656-overview> (дата звернення 14.10.2021)
3. Шевага В.М. Неврологія: підручник / В.М.Шевага, А.В.Паєнок, Б.В.Задорожна. – 2-е вид., перероб. І доп.-К.: Медицина, 2009.-. 656с.
4. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3350327/> (дата звернення 17.10.2021)
5. Medina M.T., Rosas E., RubioDonnadieu F., Sotelo J. Neurocysticercosis as the main cause of lateonset epilepsy in Mexico Arch. Intern. Med. — 1990. — Vol. 150. — P. 325327
6. Takayanagui O.M., Jardim E. Aspectos clinicos da neurocisticercose. Analise de 500 casos Arq. Neuropsiquiatr. — 1983. — Vol. 41. — P. 51-63.

**ДИАГНОСТИЧЕСКИЕ ПРИЗНАКИ НАЧАЛЬНЫХ
ФОРМ БОЛЕЗНИ МЕНЬЕРА**

Шадиев Анвар Эркинович

Ассистент

Самаркандский государственный медицинский институт,
кафедра Оториноларингологии №2,
Республика Узбекистан, г. Самарканд

Махмудова Диляфруз Махсуновна

врач оториноларинголог,

Самаркандская городская больница,
Республика Узбекистан, г. Самарканд

Хайитов Алишер Адхамович

Старший преподаватель кафедры оториноларингологии №2,
Самаркандский государственный медицинский институт,
Самарканд, Узбекистан.

Научный руководитель:

Насретдинова Махзуна Тахсиновна

д.м.н., профессор

Самаркандский государственный
медицинский институт,

кафедра Оториноларингологии №2,
Республика Узбекистан, г. Самарканд

Аннотация. Течение болезни Меньера наблюдается у каждого второго больного и даже чаще. Несмотря на высокую частоту моносимптомного развития заболевания, многие авторы рассматривали это как атипичное течение болезни Меньера и даже выделяли кохлеарную и вестибулярную ее формы. Убедительных аргументов в пользу такой точки зрения, по нашему мнению, не приводится. Было обследовано 52 человека, которые подверглись оториноларингологическому осмотру, подробному аудиометрическому и вестибулометрическому обследованию. В каждой из рассмотренных групп больных снижение возбудимости на стороне поражения было наиболее типичной реакцией вестибулярной системы на гидропс лабиринта.

Ключевые слова. Болезнь Меньера, гидропс, вестибулярные реакции, нистагм.

Диагноз болезни Меньера, как правило, основывается на выявлении известной триады симптомов. Однако у многих больных патологический процесс во внутреннем ухе в начальном периоде не всегда проявляется развернутой клинической картиной [1,2,3,7]. Заболевания чаще начинается шумом в ухе и снижением слуха, реже на первое место выступают вестибулярные расстройства. Нередко проходят годы, прежде чем патологический процесс примет законченную клиническую форму и можно будет диагностировать заболевание. Данные литературы позволяют считать, что такое течение болезни Меньера наблюдается у каждого второго больного и даже чаще. Несмотря на высокую частоту моносимптомного развития заболевания, многие авторы рассматривали это как атипичное течение болезни Меньера и даже выделяли кохлеарную и вестибулярную ее формы. Убедительных аргументов в пользу такой точки зрения, по нашему мнению, не приводится [5,9,11,12]. Естественным было бы выяснение вопроса о том, не является ли моносимптомное начало заболевания более частым и типичным выражением его ранней формы, а развитие заболевания с приступа, включающего всю триаду симптомов, более редким и менее типичным.

В связи с этим мы проанализировали длительность периода, проходящего с момента появления первых симптомов заболевания до установления диагноза, и попытались выяснить не имеют ли первые симптомы каких-либо черт, которые позволили бы диагностировать заболевание в самом раннем периоде. Это представляется важным в первую очередь потому, что рано начатое лечение может предупредить нарастающее ухудшение слуха, которое к моменту установления диагноза у большинства больных достигает степени выраженной тугоухости [4,6,7,8].

Многие авторы ссылаются на эксперимент с гидропсом лабиринта, который поддерживался от 6 недели до 4 месяцев и не вызывал необратимых

изменений в клетках внутреннего уха. Это убедительно подтверждает необходимость раннего лечения, последнее может обеспечить восстановление функции внутреннего уха и в то же время предотвратить вовлечение в процесс второго уха, которое в течение 5 лет поражается у 33 % больных.

Приведенные данные указывают на то, что рано начатое лечение может предотвратить переход заболевания в необратимую стадию, проявляющуюся постоянным головокружением и прогрессирующим снижением слуха [2,5,10,11].

Целью исследования явилось ранее выявление начальных форм болезни Меньера.

Методы исследования: Нами было обследовано 52 больных с болезнью Меньера в период с 2012-2018 года, обратившихся амбулаторно в клинику №1 Самаркандского медицинского института. Среди них было 18 мужчин, 34 женщины в возрасте от 18 до 54 лет. Средний возраст мужчин 38 лет, средний возраст женщин 36 лет. Все больные подверглись оториноларингологическому осмотру, подробному аудиометрическому и вестибулометрическому обследованию. Было выяснено, что у 20 (38,4 %) больных заболевание проявлялось только симптомами нарушения слуха - шумом в ухе, снижением слуха, у 22 (42,3 %) больных - только нарушениями вестибулярной функции: приступообразным головокружением, изменением вестибулярной возбудимости и у 10 (19,3 %) больных - периферическим кохлеовестибулярным синдромом, из них только у 3 больных - классической Меньеровской триадой.

Из приведенных выше данных видно, что у 42 (80,7 %) больных патологический процесс в раннем периоде был четко ограничен в одной из двух частей внутреннего уха - кохлеарной или вестибулярной. Оказалось, что у 49 из 52 обследованных больных в начальном периоде болезнь проявилась или моносимитомно, или таким сочетанием двух симптомов, которое не позволяло диагностировать заболевание.

После выяснения перечисленных выше фактов представлялось важным установить, какой период проходит с момента появления первых симптомов до

полного развития клинической картины и уточнения диагноза [3]. Анализ этих данных показал, что в начале первого года, т. е. в сравнительно раннем периоде, болезнь Меньера была диагностирована у 13 больных; у 39 больных, е. более чем у 2/3 больных, для развития полной клинической картины и уточнения диагноза потребовалось от 2 до 10 лет и более. Все это время в связи с неустановленным диагнозом больным не проводилась рациональная терапия. Приведенные данные позволяют заключить, что ранний диагноз болезни Меньера представляет важную задачу, решение которой может способствовать существенному улучшению результатов лечения.

Результаты исследования: Рассмотрим теперь основные данные о состоянии слуховой и вестибулярной систем у наших больных.

У 13 больных с длительностью заболевания до 1 года (1-я группа) среднее снижение слуха составило 37 дБ. При этом у 4 больных слух в зоне речевых частот не было нарушено, у 4 больных снижение слуха не превышало 30 дБ, т. е. приблизительно у 2/3 больных первые атаки не привели к тяжелому нарушению слуховой функции. Почти у 1/3 больных 1-й группы регистрировалась выраженная тугоухость, функция громкости, определявшаяся по дифференциальному порогу силы звука и SiSi-тесту, оказалась нарушенной у 9 (69 %) больных, 4 (31% больных ФУНГ отсутствовал. Шум в ухе, усиливавшийся на высоте приступа, отмечен у 6 больных 1-й группы.

У 32 больных (2-я группа) с продолжительностью заболевания от 1 года до 8 лет среднее снижение слуха составило 58 д.Б. Только у 1 больного слух не был нарушен в зоне речевых частот, в этом случае ФУНГ отсутствовал. У 4 больных ФУНГ не определялся из-за глухоты. У 27 (84,4 %) больных выявлен ФУНГ, у 26 больных зарегистрирован односторонний шум в ухе.

У 7 больных (3-я группа) с продолжительностью заболевания до 10 лет и более среднее снижение слуха составило 64 дБ. У 5 (71,4 %) больных определялся ФУНГ, у 2 выявлена односторонняя глухота. У 7 больных был односторонний шум в ухе. Установлена определенная зависимость между степенью снижения слуха и продолжительностью заболевания. Функция

слышимости меньше всего пострадала у больной 1-й группы, у 1/2 этих же больных ФУНГ не определялся, что существенно затруднило ранний диагноз заболевания. Во 2-й и 3-й группах ФУНГ был выявлен у 52 больных. Следует отметить, что в группу больных с отсутствием ФУНГ мы включили 6 человек с односторонней глухотой, так как выявление односторонней глухоты не облегчает задачу топического диагноза. Таким образом, в раннем периоде заболевания почти у 11 больных и при длительном течении у 15 больных отсутствовал один из основных признаков поражения кохлеарного рецептора.

Спонтанный нистагм зарегистрирован у 14 (26 %) из 52 обследованных. Сравнительно невысокая частота выявления спонтанного нистагма, очевидно, обусловлена тем, что почти все больные наблюдались в межприступном периоде. В 1-й- группе больных он был отмечен у 1 больных, во 2-й - реже, в 3-й-половины больных. Существенной зависимости между продолжительностью заболевания и частотой спонтанного нистагма нами не установлено. Очевидно, отсутствие спонтанного нистагма не исключает болезнь Меньера, а выявление его имеет относительное диагностическое значение.

Из 52 больных вестибулярная возбудимость на стороне процесса оказалась сниженной у 49 (94,2 %), повышенной у 2, нормальной у 1. В каждой из рассмотренных групп больных снижение возбудимости на стороне поражения было наиболее типичной реакцией вестибулярной системы на гидропс лабиринта. Однако диагностическое значение этого симптома весьма относительно, так как он неспецифичен и наблюдается при многих процессах. При определении феномена ускоренного нарастания вестибулярной возбудимости (ФУНВВ) выявлены следующие данные. Положительный ФУНВВ зарегистрирован у 49 (94 %) больных. В 1-й группе он наблюдался у 12 больных и отсутствовал у 1, во 2-й и 3-й группах наблюдался у 37 больных и отсутствовал у 2.

Таким образом, ФУНВВ был выявлен почти у всех больных независимо от продолжительности заболевания. Этот феномен, по нашим данным, появляется в самом раннем периоде и все время сопровождает патологический

процесс.

Приводим наблюдение раннего диагноза болезни Меньера.

Больной Е., 26 лет, обратился 17/II 2017 г. с жалобами на шум в левом ухе, головокружение в виде приступов с тошнотой и рвотой. Заболевание началось шума в ухе, затем через 3 мес присоединилось головокружение. Эндоскопически ЛОР-органы не изменены, на рентгенограммах шейного отдела позвоночника и краниограммах патологии не обнаружено. Кровь и моча без особенностей. Слух не нарушен, ФУНГ не выявлен. При исследовании вестибулярной функции установлены снижение вестибулярной возбудимости ФУНВВ. Это, а также приступообразное головокружение с выраженной вегетативной реакцией позволили нам диагностировать болезнь Меньера. Рекомендованный курс лечения больной не выполнил. Приступы нарастающей интенсивности продолжались. При повторном обследовании через год снижение слуха в зоне речевых частот достигло 52 дБ. Выявлен ФУНГ.

В этом наблюдении диагноз болезни Меньера основывался на выявлении ФУНВВ. Необходимо отметить, что снижение слуха и ФУНГ в этот период еще не наблюдались, через непродолжительное время процесс приобрел развернутую клиническую форму болезни Меньера. В результате сопоставления субъективных ощущений с результатами исследования слуховой и вестибулярной функций у больных в раннем периоде болезни Меньера (1-я группа) было выявлено, что у 8 из 13 больных заболевание началось моносимптомно, у 5 проявилось симптомами поражения слухового и вестибулярного отделов лабиринта. К моменту установления диагноза у 2 больных заболевание проявилось кохлеовестибулярным синдромом. Необходимо подчеркнуть, что среднее снижение слуха у больных с развернутой клинической картиной было выражено значительно, в 8 случаях наблюдался ФУНГ, у всех больных вестибулярная возбудимость на стороне процесса была сниженной и в 12 случаях ФУНВВ оказался положительным.

Таким образом, у 7 больных в раннем периоде заболевания, несмотря на ранние сроки и нечеткость клинической картины, диагноз не представлял

значительных трудностей. У других больных к моменту обращения моносимптомно заболевание субъективно продолжало оставаться только приступами головокружения. На основании классических принципов в этих случаях поставить диагноз болезни Меньера было бы невозможно. По данным клинического обследования этих больных у 5 из них слух в зоне речевых частот оставался нормальным, у 1 повышение порогов слуха достигало 20 дБ, т. е. тональный слух был нарушен минимально. Положительный ФУНГ был выявлен только в 3 случаях. У всех 6 больных отмечено снижение вестибулярной возбудимости на стороне процесса. Окончательный диагноз в этих 6 случаях мог быть поставлен тогда, когда заболевание приобрело бы все характерные для него черты. У всех 6 больных этой группы дозированное калорическое раздражение выявило ФУНВВ. Этот объективный признак поражения рецепторного отдела вестибулярной системы был основным симптомом и учетом приступообразного течения он позволял в каждом случае диагностировать раннюю форму болезни Меньера.

Успех лечения болезни Меньера, по мнению всех без исключения клиницистов, зависит от стадии, на которой начинается курс фармакотерапии или выполняется хирургическое вмешательство. Самый благоприятный эффект достигается тогда, когда симптомы сохраняют способность флуктуировать. Это очень надежный признак отсутствия необратимых изменений.

Таким образом, настоящая работа была проведена с целью выяснения особенностей клиники начальных форм болезни Меньера и обоснования возможности диагноза в этом периоде.

Выводы: Приведенные данные позволяют заключить, что у 94 % больных начальная форма болезни Меньера может проявляться или малосимптомно, или стертой кохлеовестибулярной симптоматикой. Поэтому первая часть диагностической задачи решается успешно, если любой субъективный кохлеарный или вестибулярный симптом (односторонний шум в ухе, снижение слуха, приступ головокружения и др.) создает предпосылку для подозрения на возможность водянки лабиринта. У больных со снижением слуха

правомерность такого предположения обосновывается наличием пяти типичных для болезни Меньера признаков слуховой дисфункции. Это достигается выявлением одностороннего снижения вестибулярной возбудимости (парез лабиринта) симптома, который свидетельствует о периферическом характере процесса, и наконец обнаружением объективного ФУНВВ.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Nasretdinova M. T., Karabaev H. E., Sharafova I. A. Application of methodologies of diagnostics for patients with dizziness //CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MEDICAL AND NATURAL SCIENCES. – 2020. – Т. 1. – №. 1. – С. 29-33.
2. Nasretdinova M. T., Karabaev H. E. Vestibular neuronitis-the problem of systemic dizziness //European science review. – 2019. – Т. 2. – №. 1-2. Singh R.K., Singh M. Otorhinolaryngology Clibics: An International Journal. 2012. Vol. 4(2). P. 81–85.
3. Joseph C. Segen, Concise Dictionary of Modern Medicine, New York, McGraw-Hill, 2006. ISBN 978-88-386-3917-3
4. Douglas M. Anderson; A. Elliot Michelle, Mosby's medical, nursing, & Allied Health Dictionary sesta edizione, New York, Piccin, 2004. ISBN 88-299-1716-8
5. Singh R.K., Singh M. Otorhinolaryngology Clibics: An International Journal. 2012. Vol. 4(2). P. 81–85.
6. Wolschner U., Strösser W., Weiser, M., Klein P. Treating vertigo-combination remedy therapeutically equivalent to dimenhydrinate: results of a reference-controlled cohort study. Biol Med. 2010. Vol. 30. P. 184–190.
7. Lang T.A., Sestic M. (2011) as described statistics in medicine. An annotated guide for authors, editors and reviewers. Lane. with engl. Ed. V.p. Leonov. -M.: practical medicine, -480 p.
8. Baloh R.W, Honrubia V. (2006) Clinical Neurophysiology of the

Vestibular System. -New York: Oxford University Press, -432 p

9. Насретдинова М. Т., Карабаев Х. Э. Совершенствование методов диагностики у пациентов с головокружением //Оториноларингология Восточная Европа. – 2017. – Т. 7. – №. 2. – С. 194-198.

10. Омонов Ш. Э., Насретдинова М. Т., Нурмухамедов Ф. А. Оптимизация методов определения ушного шума при различной патологии //Вестник Казахского Национального медицинского университета. – 2014. – №. 4.

11. Насретдинова М. Т., Карабаев Х. Э. Головокружение в лор-практике //инновационные технологии в медицине детского возраста северокавказского федерального округа. – 2017. – С. 216-219.

12. Насретдинова М. Т., Карабаев Х. Э. Оценка классических диагностических вестибулярных тестов у пациентов с кохлеовестибулярными нарушениями //Оториноларингология Восточная Европа. – 2017. – №. 3. – С. 323-329.

УДК: 616.281-008.55-06:618.11

ПРИНЦИПЫ ПАТОГЕНЕТИЧЕСКОЙ ТЕРАПИИ У БОЛЬНЫХ С БОЛЕЗНЬЮ МЕНЬЕРА

Шадиев Анвар Эркинович

Ассистент

Самаркандский государственный медицинский институт,
кафедра Оториноларингологии №2,
Республика Узбекистан, г. Самарканд

Махмудова Диляфруз Махсуновна

врач оториноларинголог,

Самаркандская городская больница,
Республика Узбекистан, г. Самарканд

Хайитов Алишер Адхамович

Старший преподаватель кафедры оториноларингологии №2,
Самаркандский государственный медицинский институт,
Самарканд, Узбекистан.

Научный руководитель:

Насретдинова Махзуна Тахсиновна

д.м.н., профессор

Самаркандский государственный
медицинский институт,
кафедра Оториноларингологии №2,
Республика Узбекистан, г. Самарканд

Резюме. Болезнь Меньера - негнойное заболевание внутреннего уха, характеризующееся увеличением объема эндолимфы. Кроме того, известно, что начало заболевания у женщин нередко совпадает с периодами физиологического или патологического снижения гормональной функции яичников: геморрагическая фаза менструального цикла, нарушения менструального цикла, сопровождающиеся гипоэстрогенией. Нами было исследовано 18 человек, проведено аудиометрическое, вестибулометрическое и электронистагмографическое исследование. Лечение больных проводили в период ремиссии на протяжении 2-3 менструальных циклов в при непрерывном контроле в виде динамических гормональных исследований экскреция половых

стероидов.

Ключевые слова: Меньер, эстрогены, прогестерол, кортикостероиды, нистагм, гидропс.

Разработка патогенетической терапии болезни Меньера представляет значительные трудности, поскольку этиология и патогенез данного заболевания до настоящего времени остаются невыясненными [1]. В литературе, посвященной данному вопросу, имеются высказывания о том, что в патогенезе местных сосудистых реакций, приводящих к гидропсу лабиринта, известную роль играют эндокринные факторы. Кроме того, известно, что начало заболевания у женщин нередко совпадает с периодами физиологического или патологического снижения гормональной функции яичников: геморрагическая фаза менструального цикла, нарушения менструального цикла, сопровождающиеся гипоэстрогенией (аменорея, олигоменорея, состояние после экстирпации матки, придатков и т. п.). В то же время, нет наблюдений возникновения приступов болезни Меньера во время беременности и при других физиологических или патологических состояниях генеративной сферы женского организма, сопровождающихся гипоэстрогенией [2,3]. Основными женскими половыми гормонами, образующимися у женщин детородного возраста, преимущественно в яичниках, являются эстрогены и прогестерон. Последний занимает центральное место в биосинтезе стероидов, эстрогенов, в частности кортикостерона и альдостерона, т. е. гормонов, играющих ведущую роль в регуляции метаболических процессов в организме (углеводный, водный, электролитный баланс, кальциевый обмен), а также оказывающих воздействие на проницаемость стенок венул и капилляров посредством изменения полимеризации кислых мукополисахаридов около сосудистой соединительной ткани и влияющих на состояние свертывающей системы [4,6].

В предыдущих сообщениях были проанализированы результаты биохимического исследования половых стероидов женщин при болезни Меньера и влияние состояния гормонального обмена на возникновение и

развитие вестибулярных нарушений при данной патологии. При этом у большинства женщин (78 %) при болезни Меньера выявлено значительное (в 2-3 раза) по сравнению контролем снижение экскреции прегнандиола - метаболита прогестерона - и эстрогенов на фоне приступа нарушений и повышение экскреции данных гормонов до нормы в период ремиссии [5]. Экскреция андрогенов в период приступа повышалась в 2-3 раза по сравнению с контролем, а в период ремиссии была ниже нормы. Эти данные, несомненно, свидетельствуют о значительном изменении баланса стероидных гормонов в период приступа болезни Меньера, что является отрицательным патогенетическим фактором, способствующим прогрессированию заболевания. С учетом вышеизложенного нами была разработана схема гормонотерапии приступов вестибулярных нарушений при болезни Меньера [3,6].

Нами была отобрана группа из 18 женщин с болезнью Меньера, обратившихся в клинику №1 Самаркандского медицинского института в ЛОР отделение. Больные обращались в период с 2015-2018 года в возрасте больных от 30 до 50 лет. При исследовании гормонального фона у них были обнаружены характерные изменения в экскреции половых стероидов, основное заболевание характеризовалось частыми приступами головокружения, снижением слуха на одно или оба уха, шумом в ухе, нарушением статики, возникающими, либо за 1-3 дня, либо на фоне геморрагической фазы менструального цикла. Диагноз болезни устанавливался после тщательного клинического, аудиологического и вестибулометрического обследования. Аудиологическое обследование включало тональную пороговую, надпороговую (Si-Si-тест) и речевую аудиометрию, определение порогов восприятия слуховой чувствительности к ультразвуку по Б. М. Сагаловичу, вестибулометрическое и электронистагмографическое исследование с помощью вращательных и калорических тестов. Умеренная степень снижения слуха на основные речевые частоты (500, 1000 и 2000 Гц) до 50 дБ была установлена у 12 больных, более выраженная у 6. Нормальные пороги слуховой чувствительности и латерализация ультразвука в хуже слышащее ухо зарегистрированы у всех 18

больных. По данным надпороговых тестов, у всех больных был отмечен выраженный феномен ускоренного нарастания громкости: дифференциальный порог восприятия силы звука колебался от 0,2 до 0,4 дБ, а SiSi- тест также достигал 1000 Гц. Таким образом, на основании результатов данных аудиологического обследования было установлено поражение, расцениваемое в литературе как проявление внутрилабиринтного гидропса. При вестибулометрическом исследовании у всех больных была выявлена гипофункция вестибулярного анализатора, преимущественно на стороне хуже слышащего уха. Длительность заболевания колебалась от 3 до 15 лет. У всех женщин данной группы был нормальный 28-дневный менструальный цикл. При гинекологическом обследовании клинических проявлений патологических изменений в системе генеративных органов выявлено не было. Диссоциация между нормальным менструальным циклом и характерным изменением в экскреции половых стероидов свидетельствует о том, что снижение экскреции половых стероидов не является абсолютным показателем низкого содержания их в женском организме, а лишь указывает на изменение образования их в яичниках и нарушение метаболизма. По этой причине клинически может не быть нарушений менструального цикла, что и отмечено у обследованных нами женщин.

В период электронистагмографического исследования у больных с болезнью Меньера между приступами регистрируется экспериментальная вестибулярная норморефлексия. В период ремиссии обнаружена гипорефлексия на пораженной, следуя и на противоположной стороне. Но в основном, характерной особенностью является спонтанный нистагм, обладающий изменчивостью направления в период приступа. Но нельзя забывать об диагностических критериях болезни Меньера, представленных в таблице 1.

Таблица 1

Диагностические критерии болезни Меньера

Возможная	Наблюдаются приступы вестибулярного головокружения, без нарушения слуховой функции Нейросенсорная тугоухость в сочетании с вестибулярными нарушениями
Вероятная	Единственный приступ головокружения Снижение слуховой функции, подтверждённое аудиометрически Тиннитус или ощущение распирания в ухе Исключены другие причины заболевания
Достоверная	Несколько приступов головокружения длительностью более 20 минут Снижение слуховой функции, подтверждённое аудиометрически Тиннитус или ощущение распирания в ухе Исключены другие причины заболевания

К сожалению, имеющиеся методы объективной диагностики состояния внутреннего уха не позволяют выявлять достоверные признаки болезни, поэтому в основном наиболее распространёнными являются диагностические критерии, предложенные американской академией оториноларингологов. Лечение больных проводили в период ремиссии на протяжении 2-3 менструальных циклов в при непрерывном контроле в виде динамических гормональных исследований экскреция половых стероидов, гинекологическом, вестибулометрическом и аудиологическом обследовании. В качестве лечебных препаратов применили инфексдин и микрофоллин форте. Инфекундин (1 таблетка содержит 2,5 мг норэтинодрела и 0,1 г метоксиэтинилэстрадиол) в гинекологической практике применяется как средство для лечения состояний, в генезе которых лежит гипофункция яичников, выражающаяся в гипоэстрогении снижение продукции прогестерона, следовательно, введение данного препарата в определенной степени компенсирует в организме недостаток эстрогенов и прогестерона. Микрофоллин форте - препарат, компенсирующий недостаток организме эстрогенов, - назначается гинекологами при соответствующем нарушении гормональной функции яичников. Противопоказанием к применению инфекундина и микрофоллина форте являются злокачественные и доброкачественные новообразования половых органов и молочных желез,

мастопатии, эндометрит, склонность к маточным кровотечениям, тромбообразованию. Для исключения указанных заболеваний больных тщательно клинически обследовали (анализ крови, коагулограмма, флюорография, консультация гинеколога, терапевта). Лечение проводили по следующей схеме: инфекундин назначали за 5 дней до начала геморрагической фазы цикла - 2 дня по I таблетке один раз в день, 3 дня - по 1 таблетке два раза в день, 2 дня - по I таблетке один раз в день и 1 день - по 0,5 таблетки один раз в день, при отсутствии клинического эффекта в течение 2-3 менструальных циклов больным за 2 дня до начала менструации назначали микрофоллин форте по 0,05 мг два раза в день после еды в течение 5 дней. При наступлении клинического эффекта (прекращение приступов вестибулярных нарушений) через 3-5 месяцев в течение одного менструального цикла проводили курс закрепительной терапии: начиная с 5-го менструального цикла больные получали инфекундин по 1 таблетке в день в течение 20 дней или микрофоллин форте по 1 таблетке в день за 5 дней до начала менструального цикла в течение 7 дней.

Данное лечение проводили под контролем биохимического исследования экскреции половых стероидов в течение 1-3 циклов менструации. Результаты исследования представлены в таблице 2.

Таблица 2

**Экскреция половых стероидов у женщин с болезнью
Меньера в процессе гормонотерапии.**

Статистический анализ	Контрольная группа			До лечения		
	Эстрогены мг/сут	Прогестерон мг/сут	17-КС мкг/сут	Эстрогены мг/сут	Прогестерон мг/сут	17-КС мкг/сут
N	18	18	18	18	18	18
±m	21±1,3	0,86±0,05	18±1,5	9,2±0,7	0,47±0,04	20,0±1,2
P				P<0,001	P<0,001	P<0,5

Примечание: 17-Кс-17-кортикостероиды; N- число исследований

Из таблицы следует, что до лечения экскреция эстрогенов и прогестерона была достоверно снижена по сравнению с таковой в контрольной группе: эстрогена - до 9,2±0,7 (P<0,001), прогестерона до 0,47±0,04 (P<0,001).

Исследование этих гормонов на фоне гормонального лечения показало статистически достоверное повышение их содержания до уровня в контрольной группе: эстрогена до $21,0 \pm 1,3$ ($P < 0,001$), прогестерона - до $0,86 \pm 0,05$ ($P < 0,001$). Во время лечения исследование проводили на 22-24 й день менструального цикла при 28-дневном цикле и через 1- 2 месяца после курса лечения. В указанные после лечения сроки экскреция эстрогена и прогестерона снижалась почти до исходного уровня.

Таким образом, проводимая гормонотерапия носила заместительный характер. На фоне лечения наблюдалась относительная нормализация уровня половых стероидов. В связи с этим приступы головокружения прекратились у 6 больных, стали слабее и реже у 8 больных, у 4 женщин состояние не изменилось. Следует отметить, что меньший эффект отмечен у женщин в возрасте около 45 лет, являющемся периодом угасания эндокринной функции половых желез и снижения способности организма к лабильному ответу на применение компенсаторной терапия гормональными препаратами. Об этом можно судить по тому, что в процессе лечения экскреция половых стероидов у этих больных в среднем не отличалась от таковой у лиц более молодого возраста, у которых был получен хороший эффект от гормонотерапии.

На основании результатов гормонального обследования и лечения следует полагать, что гормональная терапия женщин с болезнью Меньера, протекающей на фоне гипофункции яичников, достаточно эффективна для купирования приступов вестибулярных расстройств. Эта терапия носит заместительный характер. Можно думать, что при этом происходит относительная нормализация водно-солевого обмена в организме и как следствие снижение гидропса в лабиринте. В комплексе с другими медикаментозными средствами эта терапия может быть рекомендована для лечения болезни Меньера, поскольку, кроме восполнения дефицита эстрогенов и прогестерона в организме женщины, она не подавляет гормональной функции желез внутренней секреции. Это подтверждено отсутствием синдрома отмены, а также данными биохимического исследования.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Насретдинова М. Т., Карабаев Х. Э. Совершенствование методов диагностики у пациентов с головокружением //Оториноларингология Восточная Европа. – 2017. – Т. 7. – №. 2. – С. 194-198.
2. Насретдинова М. Т., Карабаев Х. Э. Головокружение в лор-практике //инновационные технологии в медицине детского возраста северо-кавказского федерального округа. – 2017. – С. 216-219.
3. Насретдинова М. Т., Карабаев Х. Э. Оценка классических диагностических вестибулярных тестов у пациентов с кохлеовестибулярными нарушениями //Оториноларингология Восточная Европа. – 2017. – №. 3. – С. 323-329.
4. Омонов Ш. Э., Насретдинова М. Т., Нурмухамедов Ф. А. Оптимизация методов определения ушного шума при различной патологии //Вестник Казахского Национального медицинского университета. – 2014. – №. 4.
5. Singh R.K., Singh M. Otorhinolaryngology Clinics: An International Journal. 2012. Vol. 4(2). P. 81–85.
6. Wolschner U., Strösser W., Weiser, M., Klein P. Treating vertigo-combination remedy therapeutically equivalent to dimenhydrinate: results of a reference-controlled cohort study. Biol Med. 2010. Vol. 30. P. 184–190.

ПРОФИЛАКТИКА АПИКАЛЬНОГО ПРОЛАПСА ПОСЛЕ ТОТАЛЬНОЙ ГИСТЕРЭКТОМИИ

Шомиров Дилшод Абдухамидович
Доктор философии (PhD)

Шомиров Абдухамид Кучкарович
Кандидат медицинских наук

Нишанова Феруза Пулатовна
Кандидат медицинских наук
Республиканский специализированный
научно-практический медицинский
центр акушерства и гинекология
г. Ташкент, Узбекистан

Введение. Если в прежние годы опущение и выпадение внутренних половых органов считалось заболеванием преимущественно пожилого возраста, то в последние годы наметилась тенденция к омоложению женщин с пролапсом гениталий и увеличение этих больных в репродуктивном возрасте.

Цель исследования. Профилактика пролапса культи влагалища путем усовершенствования хирургической техники тотальной гистерэктомии у женщин с ожирением.

Материалы и методы исследования. В основную группу включено 178 пациенток с ожирением, ИМТ от 30 до 40, которым проведена операция экстирпация матки лапаротомным доступом по усовершенствованной технике укрепления культи влагалища. У 106(39,9%) пациенток ИМТ находилось в диапазоне от 30 до 34, у остальных 72(60,1%) - от 35 до 40.

В группу сравнения включены 104 пациентки также с ожирением, ИМТ от 30 до 40, с экстирпацией матки лапаротомным доступом с ушиванием культи влагалища по традиционной методике. У 45(43,3%) пациенток ИМТ в диапазоне от 30 до 34, у остальных 59(56,7%) - от 35 до 40.

Необходимо отметить, что пациентки обеих групп были сопоставимы по возрасту, соматическому статусу, гинекологической заболеваемости, все с

ожирением 1-2 степени.

Результаты и их обсуждения. Для подтверждения эффективности усовершенствованного метода ушивания культи влагалища нами проанализированы различные характеристики особенностей течения раннего послеоперационного периода такие как: продолжительность операции, объем кровопотери, цифры максимального подъема температуры тела, количество дней с повышенной температурой тела, количество койко-дней после операции, а также количество женщин с культитом и гранулемой.

Продолжительность операции тотальной гистерэктомии по усовершенствованной технологии варьировала от 45 до 75 минут, в среднем $52,5 \pm 1,5$ минуты.

При традиционном методе абдоминальной тотальной гистерэктомии продолжительность операции варьировала от 90 до 110 минут, $98,6 \pm 5,6$ мин., ($p < 0,05$). Таким образом, в основной группе она составила в среднем $52,5 \pm 1,5$ мин., что было достоверно короче, чем в группе сравнения - $98,6 \pm 5,6$ мин., ($p < 0,05$). Как показали наши исследования, в первые сутки после проведения оперативного вмешательства у пациенток как основной группы, так и группы контроля в плазме крови увеличивается содержание всех изучаемых цитокинов.

Так, наблюдается повышенное содержание в периферической крови ИФН- γ в основной группе и составляет $11,28 \pm 0,66$ пг/мл против $8,21 \pm 0,25$ пг/мл до операции, в группе сравнения его уровень в первый послеоперационный день также достоверно выше показателя до операции и составляет $15,77 \pm 0,58$ пг/мл ($p < 0,05$).

Аналогичную картину мы наблюдаем в содержании уровня ИЛ-4, который составляет в основной группе $11,26 \pm 0,53$ пг/мл ($p < 0,05$) и в группе сравнения $15,79 \pm 0,59$ пг/мл ($p < 0,05$) против $6,32 \pm 0,27$ пг/мл до операции.

Концентрация ФНО- α в периферической крови достоверно выше в обеих группах по сравнению с показателем до операции и составляет $11,68 \pm 0,39$ пг/мл в основной группе и $15,44 \pm 0,71$ пг/мл в группе сравнения против $6,32 \pm 0,27$ пг/мл до операции и $p < 0,05$.

Аналогичная картина наблюдается и в содержании ИЛ-6 - 11, 41±0, 72пг/мл, 16,6±0,7пг/мл против 5,34±0,16 пг/мл, соответственно ($p < 0,05$).

Выводы.

1. Сравнительное изучение параметров операции и послеоперационного периода позволило выявить, что проведение операции по разработанной методике позволяет снизить продолжительность операции в 2 раза ($p < 0,05$); уменьшить объем кровопотери в 1,5 раза ($p < 0,05$); развитие культи и послеоперационных осложнений в 2 раза; сократить койку дни в 2,6 раза.

2. Применение усовершенствованной техники экстирпации матки способствует меньше дисбалансу провоспалительных цитокинов и соответственно снизить гнойно-септических осложнений в послеоперационном периоде.

3. Выполнение гистерэктомии женщин с ожирением по разработанной методике, способствует созданию естественного «дренажа» и предупреждает пролапса культи.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

MORPHOLOGICAL FEATURES OF THE SEEDS OF CITRULLUS LANATUS (THUNB.) MANSF

Skrebtsova K. S.

Ph.D., assistant

Kotenko Ya. M.

undergraduate

National University of Pharmacy

Levadna I. M.

teacher, secondary school of I-III grades № 128

Kharkiv, Ukraine

Introductions. *Citrullus lanatus* (Thunb.) Mansf. - one of the species of the genus *Citrullus* of the family Cucurbitaceae. The plant possesses analgesic, antihepatotoxicity, antiinflammatory, antisecretory, anthyperlipidemics, antibacterial, antifungal, antigiardial, antioxidant, antiulcerative, gastroprotective and laxative activity.

Aim. Study of the morphological structure of seeds of *Citrullus lanatus* grade "Ogonyok".

Materials and methods. Seeds of *Citrullus lanatus* grade "Ogonyok" were harvested in August 2021 from cultivated specimens. Study of the morphological structure was performed using pharmacognostic analysis methods.

Results and discussion. Seeds of *Citrullus lanatus* grade "Ogonyok" are flat, elliptical, oval or broadly oval in shape with an elongated nose; the surface is shiny, smooth, black or dark brown in color. When the dense seed coat breaks, whitish fragile cotyledons are visible. The size of the seeds varies from 5 to 10 mm in length, 3-12 mm in width and 1,5-2 mm in thickness.

The mass of 1000 seeds is from 75 g. The moisture content of the seeds is 10%.

The characteristic features are the color and consistency.

Conclusions. The obtained results of the study of the morphological structure of seeds of *Citrullus lanatus* grade "Ogonyok" will be used in the creation of projects of normative and technical documentation for this type of raw material.

РОЗВИТОК ОМНІКАНАЛЬНОГО МАРКЕТИНГУ НА ФАРМАЦЕВТИЧНОМУ РИНКУ

Пестун Ірина Володимирівна,

доктор фарм. н., професор,
Національний фармацевтичний університет
м. Харків, Україна

Мнушко Зоя Миколаївна,

доктор фарм. н., професор
Харківська медична академія післядипломної освіти,
м. Харків, Україна

Вступ. Сучасні тенденції світового ринку, пов'язані з посиленням боротьби за споживача продукції, за пізнаваність бренда компанії, використання технологічних конкурентних переваг тощо зумовлюють і процеси в фармацевтичному секторі. Зокрема, розвивається омніканальний маркетинг, який передбачає практику інтеграції кількох каналів із метою створення цілісного та послідовного обслуговування клієнтів. Внаслідок чого досягається синергетичний ефект. Важливою умовою є максимальна взаємоузгодженість кожного каналу збуту та просування з іншими й надає максимальні можливості для пошуку товару, ознайомлення із пропозиціями продавця, здійснення вибору, замовлення, оплати. Відповідно, певної уваги заслуговує дослідження рівня впровадження та використання принципів омніканального маркетингу фармацевтичними компаніями.

Мета роботи. Метою роботи є аналіз та узагальнення інформації про стан і тенденції омніканальних стратегій та заходів суб'єктів фармацевтичного ринку.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження були дані наукової літератури, законодавчі та нормативно-правові акти України в сфері лікарського забезпечення населення. Методи дослідження – контент-аналіз, логічний, системно-аналітичний.

Результати та обговорення. Омніканальний маркетинг на

фармацевтичному ринку розвивається під впливом досить високої конкуренції між представленими товарами (переважно лікарськими засобами зарубіжного та вітчизняного виробництва) й суб'єктами господарювання в межах основної сфери їх діяльності; змін в правовому регулюванні (наприклад, в дії соціальної програми «Доступні ліки», дозвіл електронної реалізації лікарських засобів); пандемії коронавірусу COVID-19; змін в комунікативно-інформаційній політиці компаній та засобах її проведення; *цифровізації*; *змін у перевагах і поведінці споживачів* та деяких інших. Особливо важливе значення має використання омніканальної стратегії та інтегрованого підходу до обслуговування пацієнтів і лікарів, що значною мірою визначають споживання ліків. Якщо говорити про роздрібний ринок реалізації фармацевтичного товару, то суттєві переваги в використанні омніканального маркетингу мають аптечні мережі, забезпечені значно більшими ресурсними можливостями порівняно з окремими аптеками. Під впливом інформаційних технологій аптечні заклади для зв'язку з пацієнтами все більше використовують мережу Інтернет; мобільні додатки для інформування та прийняття замовлень на ліки і виробу медичного призначення, електронну торгівлю, SPIN – технології тощо. Однак варто пам'ятати, що при взаємодії з пацієнтами аптечних закладів важливими є низка складових – якість товарів та послуг, доступність, рівень кваліфікації персоналу, дотримання фармацевтичної опіки, запровадження додаткових послуг.

В цілому омніканальність на фармацевтичному ринку найбільше проявляється через поєднання традиційних та діджитал-каналів просування лікарських засобів, в якому під впливом пандемії акценти зміщуються на діджиталізацію. Використовуються такі інструменти як віддалена комунікація та електронні розсилки, реклама/інформація в інтернеті для лікарів (водночас залишаються й візити медичних представників з використанням і особистих, і віддалених комунікацій), проведення онлайн конференцій та ін. Звертається увага на використання маркетингологами фармацевтичних компаній онлайн-платформ для взаємодії з лікарями і фармацевтами, при цьому переваги віддаються взаємодії з лікарями (до того ж, з їх боку демонструється більша

зацікавленість). Особливе значення набуває інформаційно-комунікативна робота з сімейними лікарями, оскільки саме вони найбільшою мірою впливають на структуру реалізації лікарських засобів, особливо внаслідок посилення контролю за відпуском ліків за рецептами, введення електронних рецептів, розширення програми «Доступні ліки». Має сенс і проведення деяких заходів для лікарів з метою ознайомлення з сучасними правовими положеннями, особливостями комунікацій з пацієнтами та їх родичами – оформлення інформованої згоди, робота з запереченнями, вирішення конфліктних ситуацій тощо; інформування про відсутність на ринку лікарських засобів внаслідок закінчення терміну реєстрації; про використання та розробку інформаційних систем та іншого, що відповідає сучасним запитам і викликам часу.

Висновки. Показано, що омніканальний маркетинг має позитивні тенденції на фармацевтичному ринку, демонструє ефективне поєднання різних інформаційно-комунікативних каналів, заходів та інструментів.

CHEMICAL SCIENCES

THE IODINATED MULTILAYER CARBON NANOTUBES AS A STABILIZER FOR SILOXANE RUBBERS

Aliyeva Nezeket Aqil

laboratory assistant, master

Magerramova Metanet Yaqub

chemistry senior researcher, assistant professor

Zeynalov Eldar Bahadir

doctor of chemistry, professor,

corresponding member of the Academy of Sciences

Nagiyev Institute of Catalysis and Inorganic Chemistry,

Azerbaijan National Academy of Science,

H. Javid Ave. 113, AZ1143 Baku, Azerbaijan

It is well-known item that polymer materials and composites are subject to the harsh influence and stresses during storage, processing and performance, losing their initial properties and integral stability. The use of antioxidants to protect polymers from oxidation is related to the most promising approaches closely connected with terminating chain oxidation processes, modifying supramolecular structure, diffusing reactants and additives in the condensed environment, etc. The currently presented issue is devoted to utilize the capacity of the nanocompounds to prevent disruptive oxidative degradation of rubbers. We present results of application of iodinated multilayer carbon nanotubes (J-MWCNT) as stabilizes-antioxidants for polydimethylsiloxane (PDMS) rubber.

Multi-walled carbon nanotubes (MWCNT) was synthesized from propane using CVD-technology. Iodinated samples of MWCN were obtained in the laboratory scale by a simple procedure. As a result of the modification iodine atoms were impregnated on the surface and covalently linked to MWCNT. Such structure of J-MWCNT was proved by SEM and Raman spectroscopy [1].

The stabilizing activity of the prepared J-MWCNT samples was tested on the PDMS rubber. For that, the suspension of J–MWCNT in benzene solution of PDMS was first prepared followed by the solvent evaporating and the composite drying at the room temperature.

The prepared composites J-MWCNT@PDMS was subjected to the thermic analysis. Differential thermal and thermogravimetric (TG) analysis of the starting material using was performed. Differential thermal analysis (DTA) profiles showed substantial shifts of exothermic peaks on the higher temperatures, up to 40°C. As well as, at the same time, a strong delay in the disruptive reactions of the J-MWCNT@PDMS rubbers was observed.. The TG results showed that the percentage of the mass loss for the pristine PDMS at 200°C was 5wt. %, at 300 °C - 6 wt.%, while for the J-MWCNT@PDMS rubber it was 2 and 4% respectively.

The polydimethylsiloxane rubbers are related to the rather thermostable polymers and usually require either non-chain stabilizers-antioxidants, or utilize the special approaches to ensure long-lived durability at super high temperatures [2]. In this view and taking into account that energy of dissociation of the C-I bond is only 239 kJ/mol, use of the iodinated carbon nanostructures seems to be reasonable to provide the balanced stability of the PDMS rubbers at temperatures up to 350°C .

REFERENCES

1. Abdullayeva S.H., Huseynov A.B. et al. (2017) Fabrication and Investigation of conductive polymeric nanocarbon composites based on iodine-functionalized multi-walled carbon nanotubes. AJP, 22(3), 53-61.
2. Zhou, W., Yang, H., Guo, X., & Lu, J. (2006). Thermal degradation behaviors of some branched and linear polysiloxanes. Polymer degradation and stability, 91(7), 1471-1475

ОЧИСТКА АТМОСФЕРЫ ОТ ВЫБРОСОВ

Велиева Нигяр Асиф кызы

научный работник

Азербайджанский Государственный Университет

Нефти и Промышленности

г. Баку, Азербайджан

Введение. Самоочищения – одна из особенностей атмосферы. Самоочистка воздуха происходит в результате сухого и мокрого выпадение примесей, абсорбции их поверхностью, уничтожение растениями, изменение бактериями, микроорганизмами и другими путями. Посадка растений способствует чистке воздуха от пыли, оксидов углерода, диоксидов серы и других веществ. Лучшие поглощающие свойства тополь, липа, ясень. Одно взрослое дерево липы может накопить десятки килограммов диоксида серы в течение суток и превращает его в безопасное вещество. В очистке атмосферного воздуха большая роль принадлежит микроорганизмам и почвенным бактериям. Микроорганизмы перерабатывают на 1 м² до 81 т в сутки оксидов и диоксидов углерода при температуре +16...+36°С. Тем не менее возможности природы самоочищения имеют ограничения, их следует учитывать при разработке нормативов.

Цель работы: получить компетентность в проведении экспериментов и анализ продуктивности очистки воздуха путем адсорбции и абсорбции.

Материалы и методы. Промышленный прогресс XVIII-XIX вв. дала человечеству много важнейших открытий — паровой двигатель, развитие металлургии, текстильная промышленность, машиностроение и прочее другое.

Впрочем развитие тяжелой промышленности, прогресс промышленный, рост потребления продуктов нефтепереработки привели к возникновению мировой проблемы — загрязнения окружающей среды. В 2021 году общий объем выбросов загрязняющих атмосферу составил 32,3 млн т. Обезвреживание как пыли, так и газов происходит в рамках одного устройство.

Применяется несколько физических принципов для очищения, принимаемые принципы позволяют выделять твердые частицы от потока запыленных газов.

Физические способы основываются на использовании электростатических и электрических полей, конденсации, охлаждения, поглощения, кристаллизации,

В химических способах применяются реакции окисления, восстановление, нейтрализации, катализация, термоокисление. Химическая реакция, в которую вступают компоненты смеси, нейтрализует вредные вещества. В устройстве, работающей по этому принципу, реагенты выступают основным звеном по сравнению с процессами конденсации, адсорбции, абсорбции, термическому воздействию. Каталитическая очистка газовых выбросов относится к числу достаточно широко используемых способов химического метода очистки газовых выбросов, эти методы базируются на реакциях с участием твердых катализаторов. Вследствие взаимодействия нейтрализуются вредные примеси, содержащиеся в газе, и переходят в безвредные соединения. Они могут быть направлены в окружающую среду или уничтожены.

Физико-химические способы основаны на принципах сорбции, коагуляции и флотации. Абсорбция основана на поглощении одного или нескольких вредных веществ жидким поглотителем, который называется абсорбентом. Как абсорбент применяются вода, кислые, щелочные и другие растворы. Абсорбционная установка, которая используется для удаления газовых загрязнений, называется абсорбером (рис.1).

Скруббер

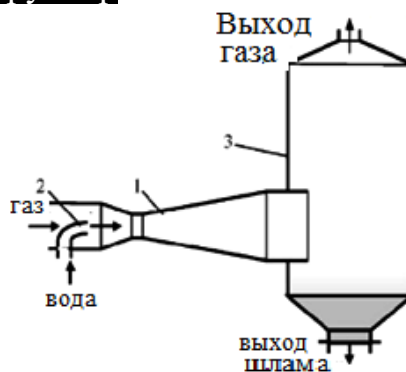

Рис.1. Аппаратура метода абсорбции

Скруббер Вентури для мокрой очистки газа от пыли: 1-сопло Вентури; 2-форсунки для ввода жидкости; 3-каплеуловитель. Хемосорбция базируется на поглощении газов и пара жидкими и твердыми поглотителями, в результате чего образуются химические соединения. Этот метод используется при очистке выбросов через вентиляции гальванических участков. 3%- й раствор едкого натра является растворителем для очистки выбросов от хлористого водорода. Этот способ также используется для очистки выбросов от оксидов азота.

Способ адсорбции базируется на селективном изъятии из газовых смесей вредных примесей с помощью твердых адсорбентов. Активированный уголь, ионообменные смолы наиболее широко применяется как адсорбент.

По номограммам или за аналитическими зависимостями рассчитываются геометрические параметры адсорбента. Как катализатор используют платину, металлы платинового ряда, окиси меди, двуокись марганца, пятиокись ванадия и т.д. Список индикаторных трубок приведен в таблице 1. Они предназначены для контроля загрязняющих веществ в воздухе.

Таблица 1

Индикаторные трубки

№	Наименование	Концентрация мг/м ³
1	Аммиак	5-40 10-100
2	Арсин	0,05-3,0
3	Ацетилен	30-1200
4	Ацетон	60-1200
5	Бензин	50-800
6	Бензол	2,0-40

продолжение таблицы 1

7	Бром пары)	0,5-8,0
8	Диоксид серы	5-80
9	Диоксид углерода	0,01-0,5 об.%
10	Керосин	100-2000
11	Кислород	1-25 об.%
12	Озон	0,1-2,0
13	Оксид углерода	2,5-60
14	Оксид азота	2,5-45,0

Результаты и обсуждения. В результате технологических процессов выбрасываются загрязняющие вещества. Эти процессы осуществляются на производственных и перерабатывающих предприятиях различных отраслей промышленности, таких как газо- и нефтехимия, металлургия и энергетика. Образующиеся в процессе производства газы и жидкости очищались, например, от аммиака и углекислого газа, в пределах, обоснованных экономическими, а не санитарными нормами. С развитием экологических принципов, методов оценки последствий загрязнения окружающей среды и признанием негативного влияния органических и химических загрязняющих веществ, содержащихся в выбросах промышленных предприятий, на законодательном уровне были утверждены санитарно-гигиенические нормы их производственной деятельности. Законом зафиксирована необходимость применения стандарта - очистка газовых выбросов в атмосферу. Более того, очистка газовых выбросов, в которых содержатся токсичные вещества - обязательное условие во всех отраслях народного хозяйства.

Выводы. Выбор методы очистки газа зависит от следующих факторов: природы и концентрации загрязнителей, требуемой степени очистки, фонового загрязнения окружающей атмосферы, объемов очищаемых газов и их температуры, требуемых финансовых и технических затрат, наличия необходимого оборудования, сорбента, катализатора, природного газа и т.п., вероятность утилизации продуктов улавливания и потребности в них.

TECHNICAL SCIENCES

DETERMINATION OF THRESHOLD VALUES FOR COLOR DISTRIBUTION OF OFFSET IMPRINTS

**Bernatsek Volodymyr,
Zanko Nataliya,
Labetska Marta**
Ph.D., Associate Professor
Ukrainian Academy of Printing
Lviv, Ukraine

Introductions. Understanding of such concepts as color characteristics, the dependence of color perception on the surface of the observed object and light sources, the problems of coordination of parameters and standardization in the reproduction of the color original, criteria for evaluating color images, etc., reveals the essence of how determine the color difference between the two samples. After all, color is a feeling that arises in the brain of a particular person, so it is subjective. Whereas an objective assessment of color is given only when measuring its coordinates in hardware-independent systems using instruments (usually spectrophotometers). Comparisons of color specifications and actual printing results can be made on the basis of numerical data obtained from measurements. The validation test is a comparison of measurements made on some color samples with data known to be the standard. Then the difference between the sample and the standard is determined [1-3].

Aim. The aim of the research was to evaluate the color differences between the standard and experimental samples of offset printing by visual and colorimetric methods (by accurate instrumental determination of ΔE).

Materials and methods. Impressions obtained on a sheet-fed offset printing machine Heidelberg GTO-52 were selected as test samples for research [4]. A set of

Dielle Color 8300 inks and VEGA GLOSS paper with a weight of 115 g/m² were used for printing. The spectrophotometer GRETAG MACBETH of model Spectro Eye was used to determine the color coordinates of the test samples.

The research methodology involved assessing the color difference in different parts of the image between the reference imprint and the three samples selected from the beginning, middle and end of the run (samples №1, №2 and №3, respectively).

Results and discussion. The results of measurements of color coordinates L*a*b* of the 100% fields of blue, purple and yellow inks on the reference imprint and determined by the spectrophotometer values of ΔE between it and the test samples are given in table 1. These measurements are made to be able to compare the value of ΔE with tolerances for color deviation regulated by ISO 12 647-2 [5].

Table 1

The results of measurements of color coordinates and ΔE values

Color of the sample	Cyan	Magenta	Yellow
Standard L*	54,21	46,25	88,00
a*	36,52	72,47	-6,24
b*	-48,23	-5,33	90,02
Sample 1 ΔE	0,76	1,62	0,61
Sample 2 ΔE	3,59	3,29	6,12
Sample 3 ΔE	1,18	1,49	1,52

When visually comparing the three studied samples, which were selected from the beginning, middle and end of the circulation, with the reference, the obvious difference is not noticeable. Only with careful consideration are there slight differences in body color.

The type of paper on which printing was carried out corresponds to the standards of the ISO standard type 1: glossy coated without wood L* = 94, a* = 0, b* = - 3. For this type of paper, the standard regulates the tolerances for deviations in pure inks within 5. As shown by the measurement results presented in table 1, the tolerances for deviations for yellow ink in sample №2 exceed the norm ΔE ≥6. Therefore, by visual assessment, the difference between the colors of the studied imprints can be called acceptable. However, based on the results of colorimetric measurements, it can be argued that the sample №2 should be considered defective.

Conclusions. Visual assessment of color differences between the standard and

the test samples cannot be considered accurate enough, because even if the value of color is exceeded twice, the result can be considered acceptable by visual assessment. Accurate colorimetric evaluation showed exceeding the allowable value of ISO 12647-2: 2004 ΔE . From this we can conclude that when processing images, the PC operator can use on-screen color proofing (including in the case of a calibrated monitor) only for an approximate assessment of colors, because it is subjective and does not always give the correct result. To avoid conflict situations between the contractor and the customer, the concept of signature or contract color. In this case, the relationship between the parties is regulated by the standard. The value of the color differences between the signed imprint and any circulation imprint must be within the tolerance for color dies of the control scale according to ISO 12647-2: 2004. Therefore, the issues to be discussed should be conditioned in advance, including tolerances for color differences and methods for determining them. Determining the indicator that will indicate the color differences between the samples is of great importance in the tasks of quality control of color reproduction in printing and other areas of production, where high accuracy of color transfer is required.

REFERENCES

1. Domasev M. Color, color management, color calculations and measurements / M. Domasev, S. Gnatyuk. - St. Petersburg: Piter, 2009. – 224 p.
2. Kovalskiy B. M., Zanko N. V., Pysanchyn N. S., Shovgenyuk M. V. Research colorimetric parameters prints according to standard ISO 12647-2:2013 // Science and Education a New Dimension: Natural and Technical Sciences, III(8), 73, 2015, P. 111-115.
3. Fraser Bruce. Color Management / Bruce Fraser, Chris Murphy, Fred Bunting. - M.: Williams, 2006. – 560 p.
4. Heidelberg Retrieved from: <http://drukarstvo.com/ru/heidelberg-gto-52/>.
5. ISO 12647-2: 2004 / Amd 1: 2007 - Management of processes for the production of color halftone images, trial and overlay imprints - Part 2: Offset sheet printing.

**ACHIEVEMENTS OF THE E.O. PATON ELECTRIC WELDING
INSTITUTE IN THE FIELD OF WELDING THIN SHEET ALLOYS FOR
AUTOMOTIVE APPLICATIONS**

Korzhyk Volodymyr

Corresponding Member of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Doctor of Technical Sciences,

Khaskin Vladyslav

Doctor of Technical Sciences,
China-Ukraine Institute of Welding,
Guangdong Academy of Sciences,
Guangdong Provincial Key Laboratory
of Advanced Welding Technology, Guangzhou, China;
E. O. Paton Electric Welding Institute of National academy
of Ukraine, Kiev, Ukraine;

Grynyuk Andrii

PhD, China-Ukraine Institute of Welding,
Guangdong Academy of Sciences,
Guangdong Provincial Key Laboratory
of Advanced Welding Technology, Guangzhou, China;

Peleshenko Sviatoslav

Postgraduate student,
Department of Welding Production National Technical University
of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Kiev, Ukraine.

Illiashenko Yevhenii

Ing., Postgraduate student,
E. O. Paton Electric Welding Institute
of National academy of Ukraine, Kiev, Ukraine;

Shcheretskiy Volodymyr

PhD,

Ganushchak Oleg

Ing.,
China-Ukraine Institute of Welding,
Guangdong Academy of Sciences,
Guangdong Provincial Key Laboratory
of Advanced Welding Technology, Guangzhou, China;
E. O. Paton Electric Welding Institute
of National academy of Ukraine, Kiev, Ukraine;

Introductions. Recently, the attention of researchers of welding processes all over the world is increasingly attracted by the problem of laser welding of car body elements. Domestic research institutes are also operating in line with global trends. In particular, the E.O. Paton Electric Welding Institute of National academy of Ukraine (Kiev, Ukraine) over the past two decades has carried out a number of studies aimed at increasing the productivity and quality of welding of automotive parts through the use of laser radiation.

Aim. The purpose of this work is to briefly familiarize the reader with the main achievements of the E.O. Paton Electric Welding Institute of National academy of Ukraine (PWI) in the field of welding thin sheet steels and aluminum alloys for the tasks of the automotive industry.

Results and discussion. Research carried out at PWI shows that it is advisable to replace the laser-GTAW process with a laser-plasma welding process in order to increase the welding productivity with a simultaneous decrease in the heat input. Various types of arrangement of heads for welding and cutting were considered – with paraxial (Fig.1,a) and coaxial (Fig.1,b) laser radiation supply [1-2]. A number of studies were also carried out on laser-plasma and laser-microplasma welding of steels, aluminum and titanium alloys in the thickness range of 0.5-3.5 mm (Fig.2-4) [3-6].

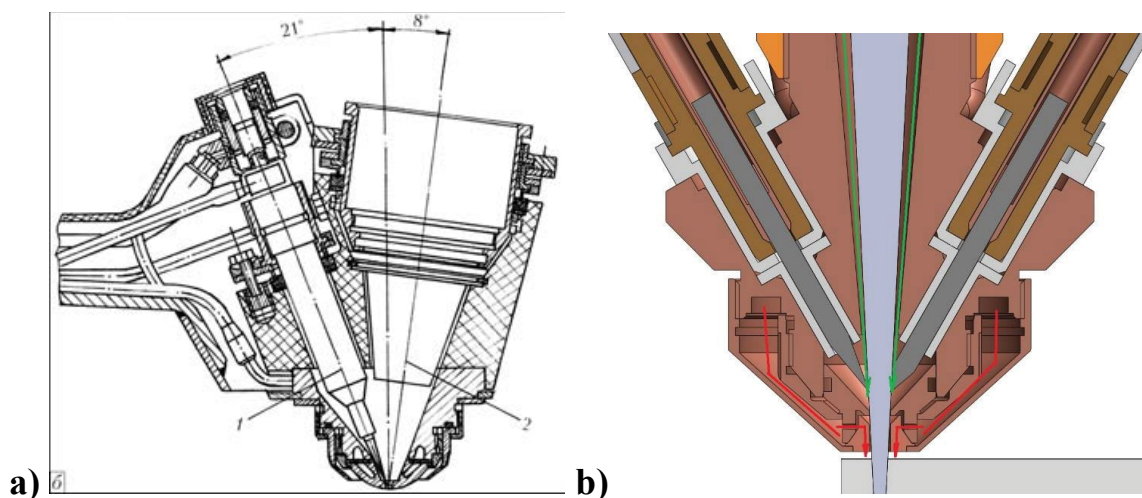

Fig.1. Supply of laser radiation in laser-plasma welding heads: a) – paraxial [1]; b) – coaxial [2].

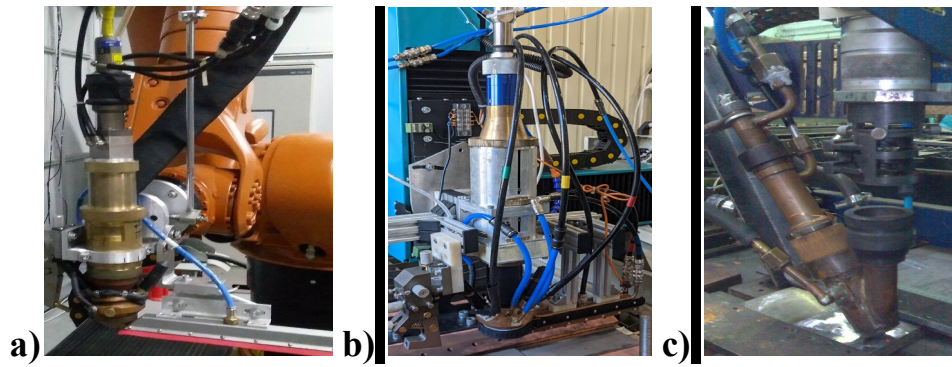

Fig.2. Examples of heads for hybrid welding, developed in PWI [3]: a) – laser-microplasma; b) – laser-plasma; c) – laser-TIG.

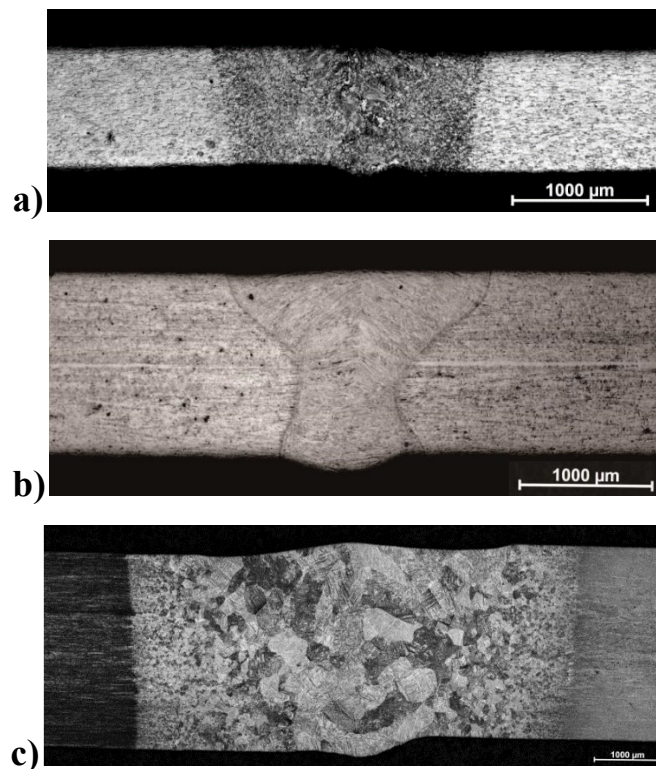

Fig.3. Results of laser-microplasma welding: a) – Q235 steel ($\delta=1$ mm); b) – SUS304 steel ($\delta=1.5$ mm); c) – titanium alloy TC4 ($\delta=3$ mm).

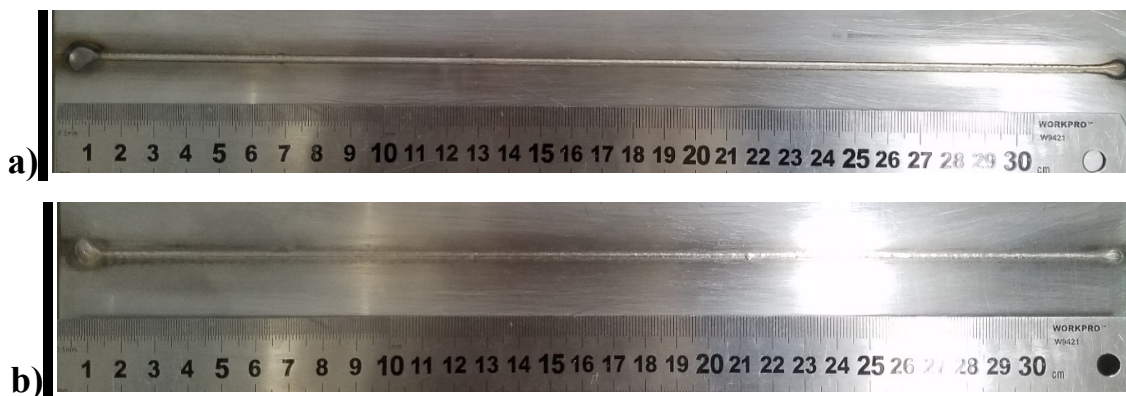

Fig.4. General view of the butt welded joint of SUS304 steel ($\delta=1$ mm) obtained by laser-microplasma welding: a) – top side; b) – the root of the seam.

The studies have shown that the use of hybrid laser-plasma welding of thin sheet steels and alloys makes it possible to increase the welding speed up to 4 times in comparison with plasma and up to ~50% in comparison with laser. In this case, in the case of laser-plasma welding of aluminum alloys, an important advantage of the process is the possibility of cathodic cleaning of the surface from the oxide film. The chemical composition of the resulting welded joints is close to the composition of the base metal, and their ultimate tensile strength is 90-95% of the strength of the base metal, which exceeds the properties of similar joints obtained by arc welding. The structures of welded joints of steels and alloys obtained by the hybrid method have a finer dispersion of the weld metal and a narrow fusion zone in comparison with arc welding methods, which, in terms of mechanical properties and residual deformations, brings them closer to the joints obtained by the laser method (Fig.5).

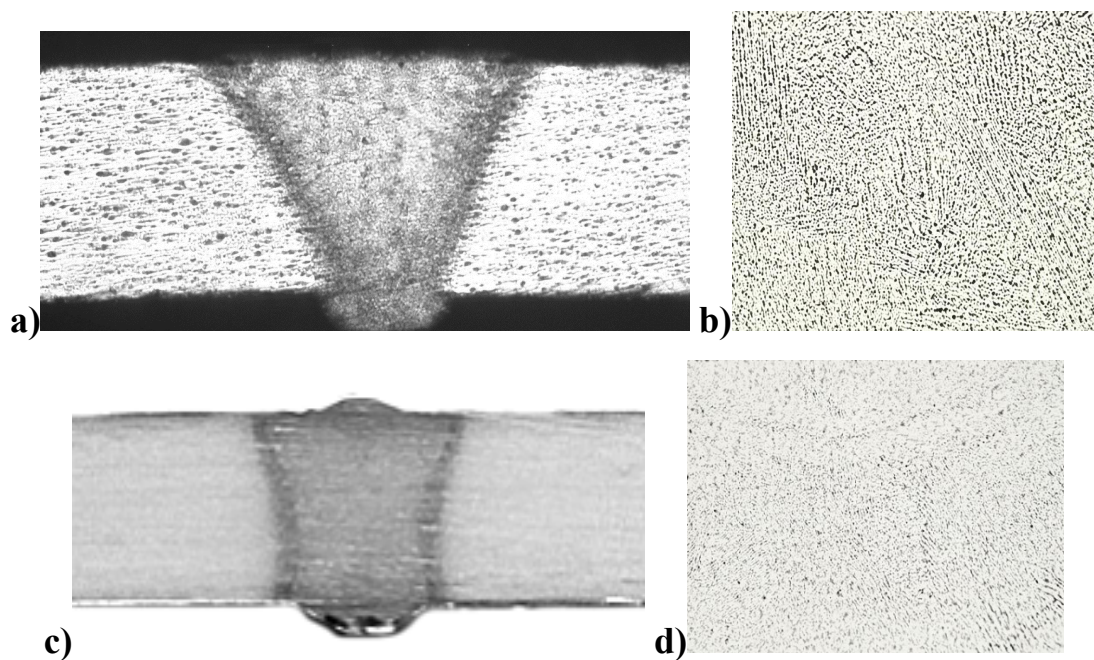
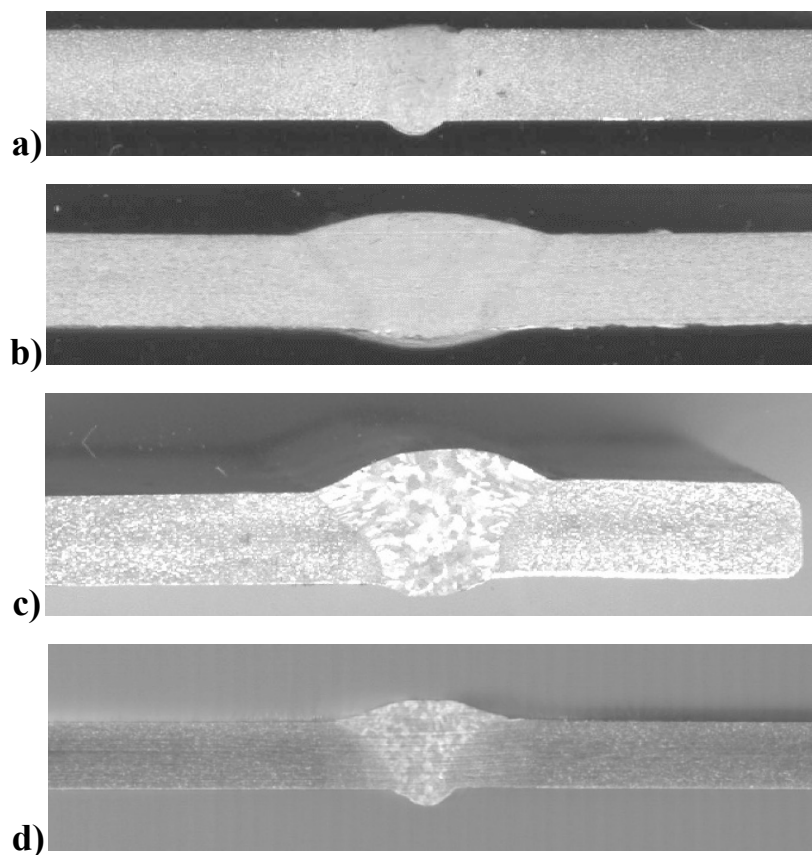

Fig.5. Structures of butt joints of aluminum alloy 1561 ($\delta=1.4$ mm) obtained [7]:
a), b) – laser-plasma welding at a speed of $V = 150$ m/h; c), d) – laser welding at
a speed of $V=300$ m/h; a), c) – seam cross-sections, $\times 25$; b),
d) – microstructures, $\times 500$.

In addition to laser-plasma welding, hybrid laser-MIG/GMAW welding can be used as one of the promising modern methods of joining heavily loaded vehicle assemblies. This method can be used to connect parts with a wall thickness of 3...8 mm (Fig.6-7). The main advantages of such welding are reduced requirements for

butt preparation, improved formation of the upper and root beads of the weld reinforcement, additional alloying of the weld metal due to the metal of the welding wire, etc. [8-9]. The hybrid laser-MIG/GMAW process allows to reduce the power of laser radiation, partially replacing it with a much cheaper power of the electric arc: for steels - at the rate of 1 kW of arc instead of 0.5 kW of laser radiation for $d > 5$ mm and one to one for $d < 4$ mm; for aluminum alloys with $d < 4$ mm, such a replacement is expressed in a significant decrease in the laser radiation power threshold required for stable welding, as well as in an increase in the welding speed up to 5 times compared to the speed of the MIG/GMAW process.

**Fig.6. Cross-sections of butt joints of aluminum alloy 1561 ($\delta=3$ mm), made [9]:
a) – laser welding ($V=60$ m/h); b) – laser welding with filler wire ($V=30$ m/h); c)
– laser-MIG welding ($V=120$ m/h); d) – alloy 1561 ($\delta=2$ mm) by laser-MIG
welding ($V=260$ m/h).**

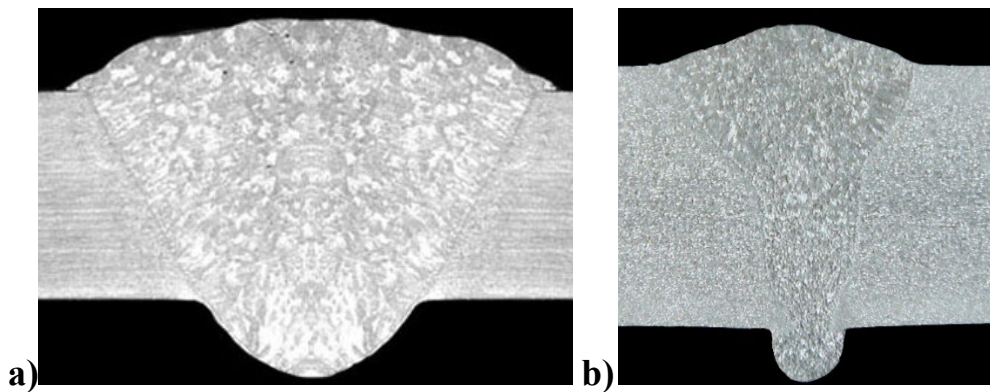

Fig.7. Comparison of cross-sections of joints of aluminum alloy 1561 ($\delta=6$ mm), made by pulsed MIG (strength $\sigma_w=306...312$ MPa) (a) and laser-MIG (strength $\sigma_w=328...334$ MPa) (b) welding at a speed of 60 m/h.

For the problems of the automotive industry in Ukraine, PWI also carried out research on the development of laser welding technologies using special techniques [10]. Such techniques included: selection of the focal length of focusing optics, the use of filler wires and fluxes, adjustment of the gap between the welded edges, the use of pulse modulation of radiation. Positive results were obtained both in increasing the welding speed and in the quality of weld formation (Fig.8). Mechanical tests of samples from steels and aluminum alloys welded using such techniques confirmed the satisfactory strength of the joints (not less than 90% of the strength of the base metal).

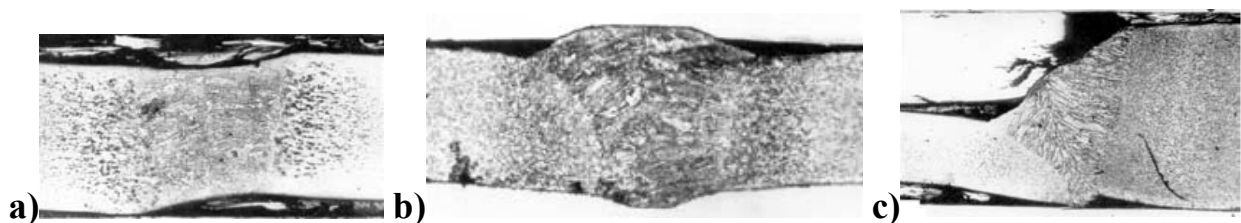

Fig.8. Structures of welded joints of carbon steel ($\delta=0.8$ mm), made by laser welding [18]: a) – short-focus optics ensured welding speed $V=540$ m/h b) – filler wire $\varnothing 0.8$ mm improved weld formation at $V=420$ m/h; c) – multi-thickness ($\delta = 0.8$ and 2.0 mm) joint at $V=240$ m/h.

Thus, PWI has developed the foundations for a number of innovative laser and hybrid (laser-MIG/GMAW, laser-plasma) welding technologies, which are capable of providing high-performance welding of vehicle elements with the required quality of the resulting joints.

Acknowledgments.

This work was supported by:

- project of the Guangzhou Economic and Technological Development Zone 2019GH19, China;
- project "The National Key Research and Development Program of China (grant number 2020YFE02053000)", China;
- project of Guangdong Academy of Sciences №2018GDASCX-0803 "Research and development of laser and plasma technologies for hybrid welding and cutting", China.

REFERENCES.

1. Krivtsun I.V., Shelyagin V.D., Khaskin V.Yu., Shulym V.F., Ternovoj E.G. (2007). Hybrid laser-plasma welding of aluminium alloys // *The Paton Welding Journal*, No.5. – P. 36-40.
2. Korzhyk V., Khaskin V.Yu., Perepychay A., Illiashenko E., Peleshenko S. (2020). Forecasting the results of hybrid laser-plasma cutting of carbon steel // *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, V.2/1(104). – P. 6-15. (DOI: <http://dx.doi.org/10.15587/1729-4061.2020.199830>)
3. Khaskin V., Korzhyk V., Bernatsky A., Gos I., Kostash S., Voitenko O. (2018). Analysis of features of technological schemes of processes of laser-plasma cutting and welding // *Austria-science*, V.20. – P. 34-43.
4. Khaskin V., Korzhyk V., Babych O., Cai Detao, Luo Ziyi, Han Shanguo (2018). Hybrid laser-microplasma welding of thin-sheet steel SUS304 // *Colloquium-journal*, #12(23). - P. 56-64.
5. Khaskin V., Korzhyk V., Babych O., Bernatsky A., Voitenko O. (2018). Modeling of laser-plasma welding of stainless and carbon thin-sheet steels by finite element method // *Colloquium-journal*, №13(24). - P. 55-61.
6. Krivtcun I., Khaskin V., Korzhyk V., Klochkov I., Kvasnytskyi V., Babych O., Cai D., Lo Z., Han Sh. (2019). Hybrid laser-microplasma welding of thin-sheet titanium alloy Ti-Al-V // *PolyWeld–2019: MATERIALS of the International*

conference Innovative technology and engineering in welding and allied processes, 23 – 24 may 2019, 96 p. – P. 58-60.

7. Orishich A.M., Malikov A.G., Shelyagin V.D., Khaskin V.Yu., Chayka A.A. (2016). Optimisation of the processes of laser, microplasma and hybrid laser–microplasma welding of aluminium alloys // *Welding International*, V.30:12. – P. 957-961. (DOI: <http://dx.doi.org/10.1080/09507116.2016.1157338>)

8. Shelyagin V.D., Khaskin V.Yu., Garashchuk V.P., Siora A.V., Bernatsky A.V. and Sakharnov A.V. (2002). Hybrid CO₂-laser and CO₂ consumable-arc welding // *The Paton Welding Journal*, No.10. – P. 35-38.

9. Shelyagin V.D., Khaskin V.Yu., Nabok T.N., Bernatsky A.V., Siora A.V. (2005). Hybrid laser-arc welding carbon steels and aluminum alloys // *Proceedings of the National Academy of Sciences of Ukraine*, No.7. – P. 97-102.

10. Shelyagin V.D., Khaskin V.Yu., Siora A.V., Sakharnov A.V., Goncharenko E.I. (2003). Laser welding of thin-sheet steels using special approaches // *The Paton Welding Journal*, No.1. – P. 39-43.

APPLICATION OF LASER WELDING TECHNOLOGIES IN THE AUTOMOTIVE INDUSTRY (REVIEW)

Korzhyk Volodymyr

Corresponding Member of the National Academy
of Sciences of Ukraine,
Doctor of Technical Sciences,

Khaskin Vladyslav

Doctor of Technical Sciences,
The Paton Welding Institute
of the National Academy of Sciences
of Ukraine, Kiev, Ukraine;

China-Ukraine Institute of Welding,
Guangdong Academy of Sciences,
Guangdong Provincial Key Laboratory
of Advanced Welding Technology, Guangzhou, China;

Grynyuk Andrii

Shcheretskiy Volodymyr

PhD,

The Paton Welding Institute of the National Academy of Sciences
of Ukraine, Kiev, Ukraine;

Peleshenko Sviatoslav

Postgraduate student,
Department of Welding Production National Technical University
of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute",
Kiev, Ukraine.

Ganushchak Oleg

Ing.,

The Paton Welding Institute of the National Academy
of Sciences of Ukraine, Kiev, Ukraine;

Shevchenko Vytalyi

PhD,

China-Ukraine Institute of Welding,
Guangdong Academy of Sciences,
Guangdong Provincial Key Laboratory
of Advanced Welding Technology, Guangzhou, China;

Introductions. Recently, the attention of researchers of welding processes all

over the world is increasingly attracted by the problem of laser welding of car body elements. The use of laser radiation allows: due to high welding speeds to increase the productivity of the process; to reduce residual deformations of welded products due to high thermal locality; increase the mechanical properties of joints by obtaining fine-grained weld and HAZ structures. The introduction of laser welding in the automotive industry is also facilitated by a significant reduction in the cost of laser technology that has occurred in recent decades.

Aim. The aim of this work is to review the use of lasers for welding thin sheet steels and aluminum alloys in the automotive industry.

Results and discussion. In the automotive industry, laser welding is used for a number of different applications. An example is laser welding of tailor blanks and patchwork blanks (Fig.1). Such blanks are welded in advance, and then welded in the corresponding places of the car body. Welding of the body during its assembly can also be carried out by a laser method (Fig.2,a). In this case, specialized welding heads with a pressure roller are used (Fig.2,b).

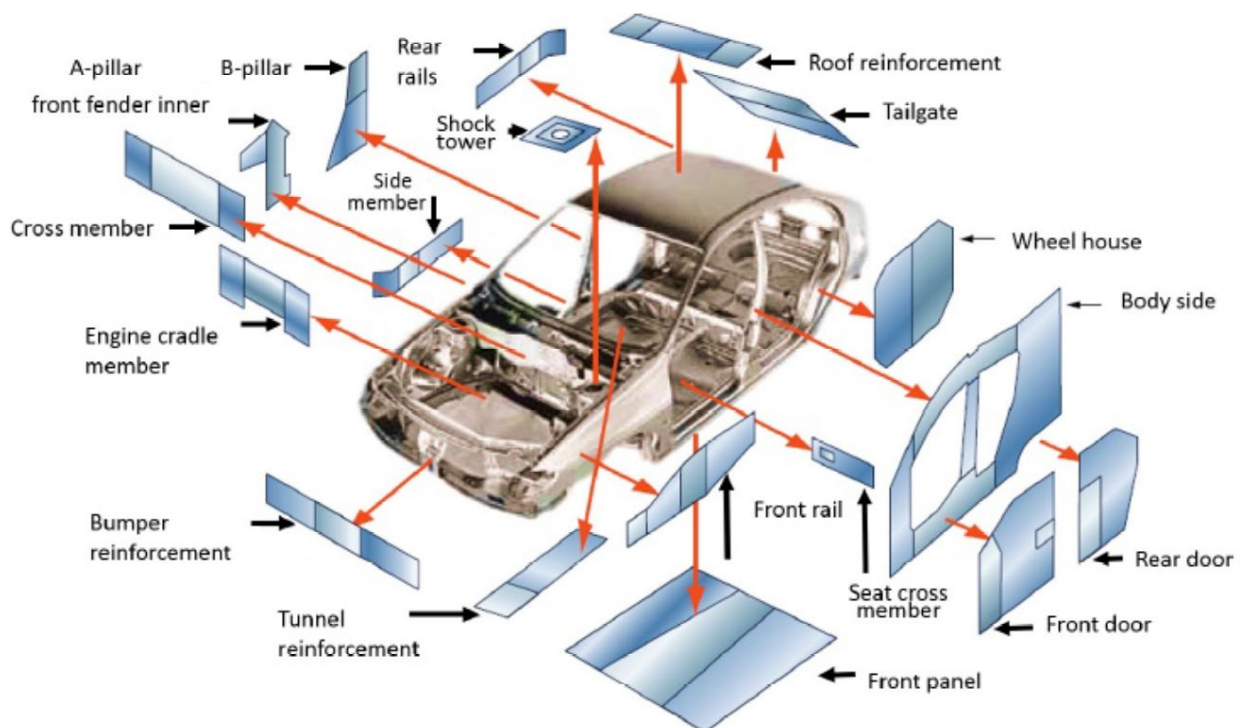

Fig.1. Key Applications of Butt-Welded and Overlap-Welded Car Body Fragment Blanks, published with permission from ArcelorMittal Tailored Blanks, Merelbeke, Belgium [1].

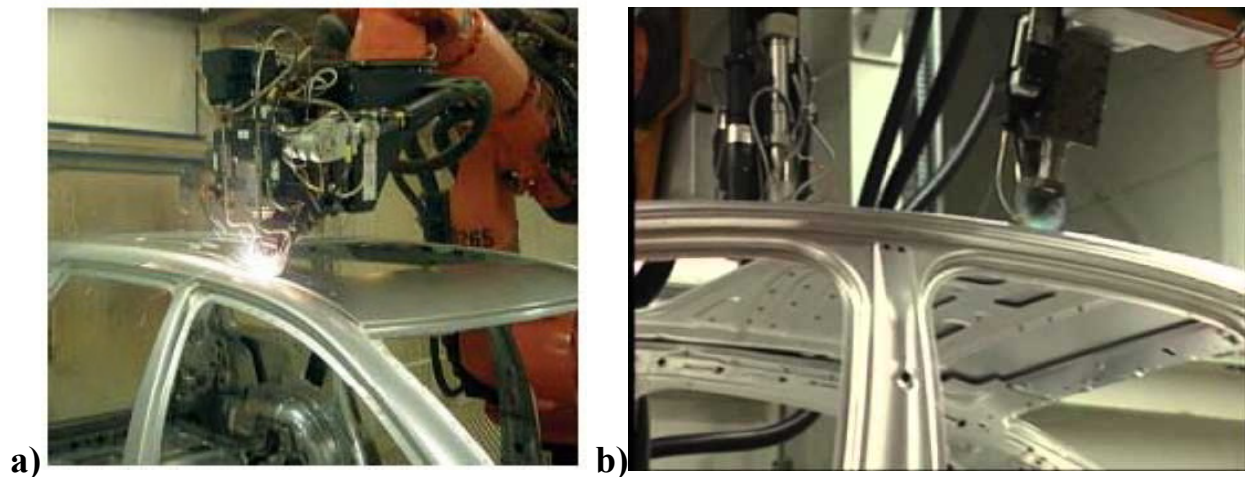

Fig.2. Laser welding of the roof of a Volvo XC 90 car with simultaneous squeezing of the sheets with a roller in front of the laser beam (a) using a Permanova Lasersystem AB laser welding head (b) [2].

Recently, laser and hybrid laser-MIG/GMAW welding is increasingly used in the automotive industry to connect body elements, fragments of load-bearing beams, etc. This is facilitated by a number of advantages such as minimization of residual deformations, high productivity and mechanical properties (Fig. 3).

Fig.3. Test for convexity of a workpiece-simulator of a fragment of a car body, welded with a laser.

Among the main directions of laser welding, depending on the types of welded joints and the materials to be joined, the following can be distinguished:

1. Welding of steel or aluminum alloy parts.

1.1. Welding of thin sheet ($\delta=0.5...1.5$ mm) parts. The main types of seams: butt (Fig.4,a), overlap (Fig.4,b), slotted (Fig.4,c).

1.2. Welding of thin-sheet ($\delta=0.5...1.5$ mm) parts to thicker-walled ($\delta=3...8$ mm) parts from similar materials. The main types of seams: multi-thickness (Fig.4,d), slotted (Fig.4,e), overlap (Fig.4,f).

1.3. Welding of parts with walls $\delta=3\text{...}8$ mm thick. The main types of seams: without groove in one or 2 passes (Fig.4,g), with one-sided Y-shaped groove (Fig.4,h), with double-sided X-shaped groove (Fig.4,i).

2. Welding (Fig.5) and brazing (Fig.6) zinc-coated steel sheets. Typically, laser welding is carried out without additives (Fig.6,a), and brazing is carried out using solder in the form of a copper-based wire (Fig.6,b).

3. Welding of parts from dissimilar materials, for example, parts from steel with a part from aluminum alloy with a slotted seam (Fig.7,a) or butt-weld of bimetal – steel clad with aluminum (Fig.7,b). Such parts can be both thin-walled (Fig.7,a) and thick-walled (Fig.7,c). In addition to the actual welding, welding-brazing can be performed (Fig.7,c).

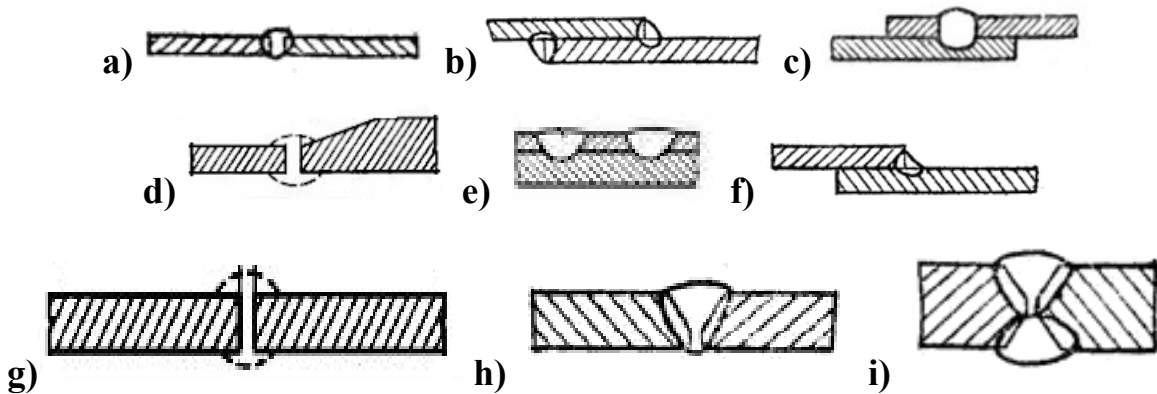

Fig.4. The main types of welded joints used in the automotive industry [3].

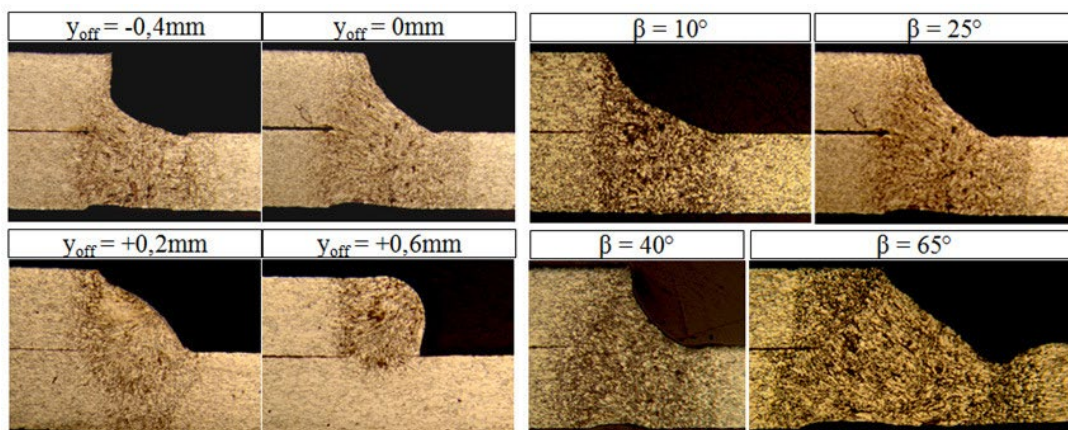

Fig.5. Influence of welding head positioning y_{off} (left) and side tilt of the welding head β (right) on weld geometry ($P_L=1.45$ kW, $v_s=3$ m/min, β (left)= 25° , y_{off} (right)=0 mm, $D_f=640$ μm , $d_B=0.8$ mm, welded steel DX54) [4].

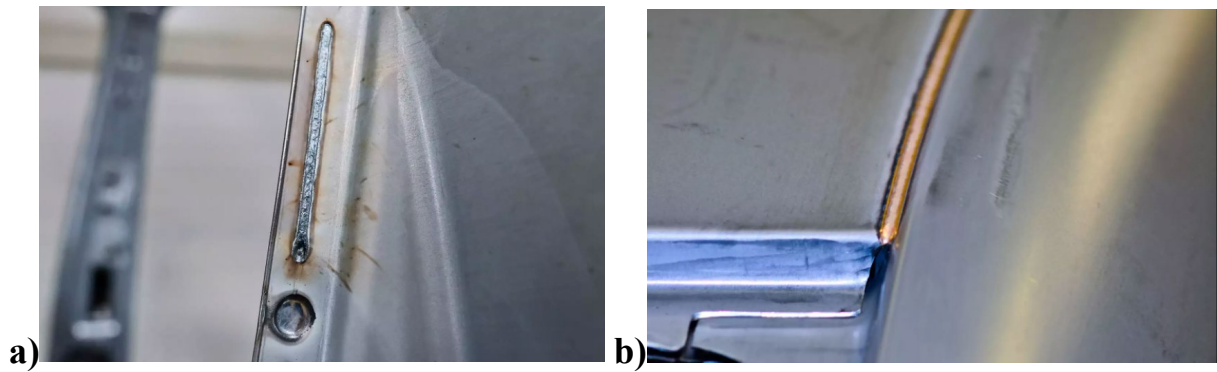

Fig.6. Examples of laser welded seams (a) and copper wire soldering (b) in the manufacture of a crossover Volkswagen Tiguan.

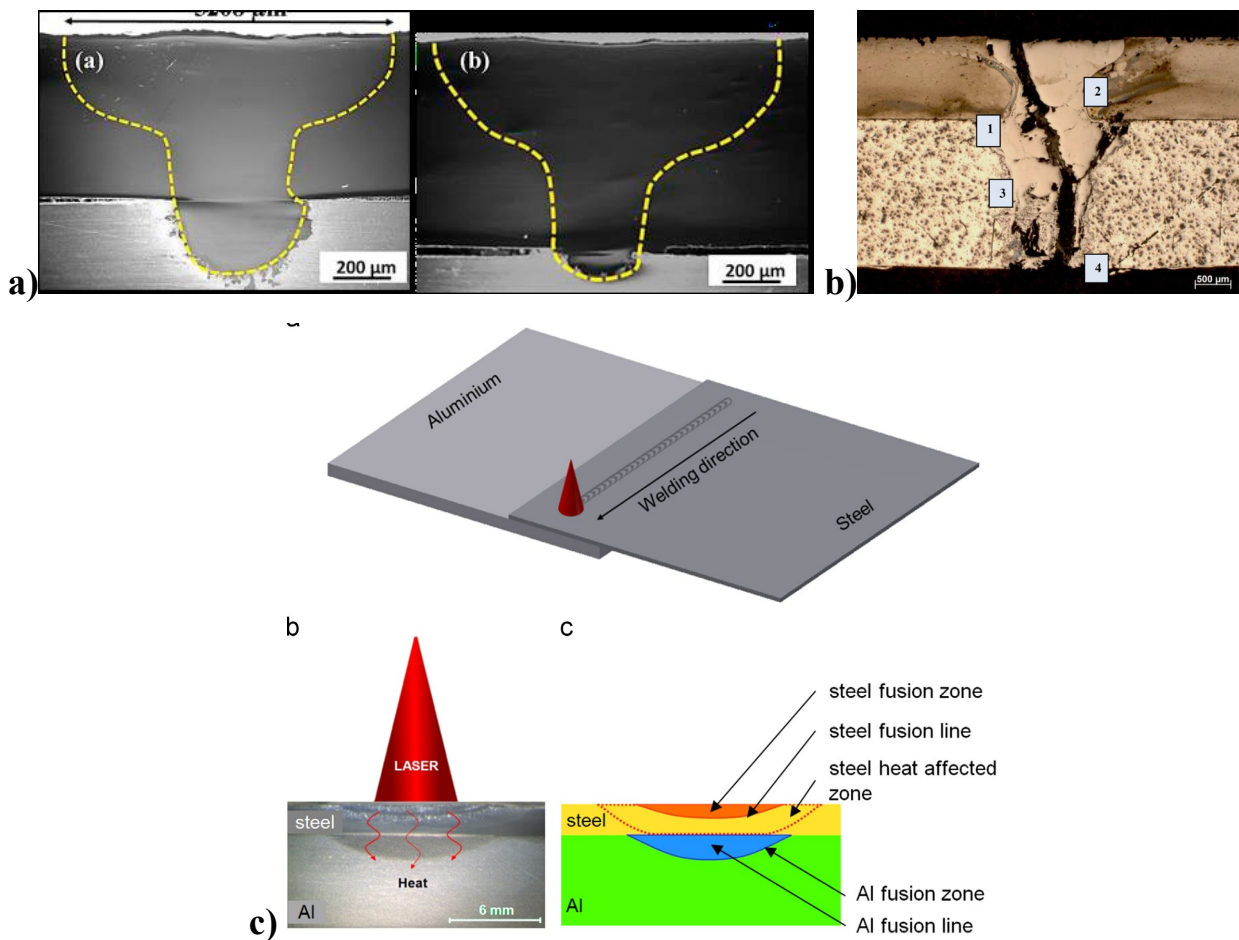

Fig.7. Laser welding of steel with aluminum: a) – welding of thin sheets of steel and aluminum alloy with a slotted seam [5]; b) – butt welding of bimetal aluminum (EN AW-6060) – steel (DC04) [6]; c) – welding-brazing of a part made of XF350 steel ($\delta=2$ mm) to a part of aluminum alloy AA5083-H22 ($\delta=6$ mm) [7].

Some typical products and joints produced by laser welding in solving problems of the automotive industry are shown in Fig.8. It can be not only the elements of the body and the supporting frame, but also the parts of the chassis, various support systems, etc.

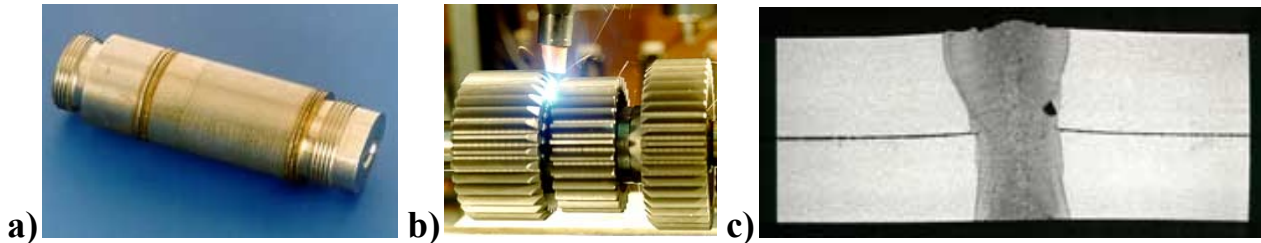

Fig.8. Examples of laser welded products [8]: a) – solenoid body; b) – a block of gears of a transmission; c) – overlapping of a sheet of aluminum alloy 5754 ($\delta=1.6$ mm), welded at a speed of 5 m/min.

The work [9] showed the possibility of obtaining reliable gap-free overlap joints from galvanized steel DP980 using laser welding and hybrid welding with laser radiation and a non-consumable tungsten electrode arc (laser-GTAW). For overlapping galvanized steel DP 980, a new welding procedure has been proposed using GTAW as an auxiliary preheat source with a fiber laser as the main heat source (Fig.9). Using this newly developed welding method, completely defect-free welds were obtained. X-ray Photoelectron Spectroscopy (XPS) is performed to analyze the chemical composition of a surface preheated with a GTAW torch.

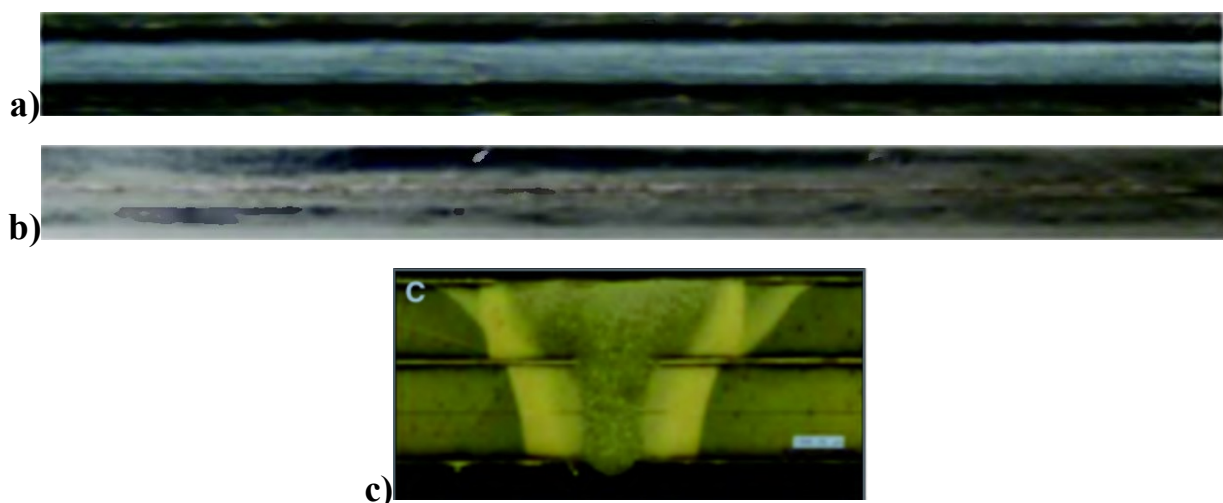

Fig.9. Joint types of hybrid laser-GTAW welding with preheating [9]: a) – from above; b) – from below; s) – seam cross-section (laser power 3000 W, arc current 200 A, welding speed 30 mm/s).

Conclusions.

1. Laser welding is used to: join thin sheet car body elements such as tailor blanks and patchwork blanks; load bearing elements such as frame, struts, bridges; parts of automobile units.

2. In addition to laser welding itself, laser-MIG/GMAW and laser-GTAW hybrid welding are used.

3. To connect the elements of automotive equipment, welding of thin-sheet ($\delta=0.5...1.5$ mm) parts, structures with an average wall thickness ($\delta=3...8$ mm) and welding of thin-sheet ($\delta=0.5...1.5$ mm) parts to thicker ($\delta=3...8$ mm).

4. In cars, both homogeneous (steel and aluminum alloys) and dissimilar (most often steel and aluminum alloys) materials are welded to each other. Welding galvanized carbon steel is also an important task.

Acknowledgments.

This work was supported by:

- project of the Guangzhou Economic and Technological Development Zone 2019GH19, China;

- project "The National Key Research and Development Program of China (grant number 2020YFE02053000)", China;

- project of Guangdong Academy of Sciences №2018GDASCX-0803 "Research and development of laser and plasma technologies for hybrid welding and cutting", China.

REFERENCES.

1. Tasalloti H., Kah P., Martikainen J. (2015). Laser overlap welding of Zn-coated steel on aluminium alloy for patchwork blank applications in the automotive industry // Reviews on Advanced Materials Science, V.40(3). – P. 295-302.

2. Lahti K.E. (2012). ONE + ONE – MORE THAN TWO! // ESAB Automation Department, Gothenburg, Sweden. Electronic source: <http://www.nisa.net.ua/spip.php?article58>

3. Technology of electric welding of metals and alloys by melting. Ed. acad.

B.E.Paton. – M., "Mechanical Engineering",1974. – 768 p.

4. Roosa C., Schmidt M. (2014). Remote Laser Welding of zinc coated steel sheets in an edge lap configuration with zero gap // *Physics Procedia*, V.56. – P. 535-544. (DOI: <https://doi.org/10.1016/j.phpro.2014.08.025>)

5. Indhu R., Manish T., Vijayaraghavan L., Soundarapandian S. (2020). Microstructural and mechanical properties of complex phase steel to aluminium alloy welded dissimilar joint // *Procedia Manufacturing*, V.48. – P. 267-272. (DOI: <https://doi.org/10.1016/j.promfg.2020.05.047>)

6. Karcza K., Koniecznyb J., Labiszb K., Gołombeka K., Janicki D. (2019). Dissimilar Steel-to-Aluminum Joint Structure Made in Laser Welding Technology // *ACTA PHYSICA POLONICA A*, Vol.135, No.2. – P. 187-192. (DOI: <https://doi.org/10.12693/APhysPolA.135.187>)

7. Meco S., Pardal G., Ganguly S., Williams S., Pherson N.Mc. (2015). Application of laser in seam welding of dissimilar steel to aluminium joints for thick structural components // *Optics and Lasers in Engineering*, V.67. – P. 22-30. (DOI: <https://doi.org/10.1016/j.optlaseng.2014.10.006>)

8. Industrial lasers and applications in automotive welding // *Make It With Lasers* TM Workshop entitled "Lasers in the Automotive Industry", Nissan Motor Manufacturing (UK) Ltd, Sunderland, 22 October 1998. Электронный peccыpc:<https://www.twi-global.com/technical-knowledge/published-papers/industrial-lasers-and-applications-in-automotive-welding>

9. Yang S.L., Kovacevic R. (2009). Welding of Galvanized Dual-Phase 980 Steel in a Gap-Free Lap Joint Configuration // *Welding Journal*, V.88. – P. 168-s – 178-s.

10. Krivtsun I.V., Shelyagin V.D., Khaskin V.Yu., Shulym V.F., Ternovoj E.G. (2007). Hybrid laser-plasma welding of aluminium alloys // *The Paton Welding Journal*, No.5. – P. 36-40.

**АНАЛІЗ АПАРАТНОЇ ТА ПРОГРАМНОЇ СТРУКТУРИ САУ
КОНТРОЛЮ ПАРАМЕТРАМИ ТЕПЛИЦІ**

Григоренко Світлана Миколаївна,
к.т.н., старший викладач
Селіфонова Катерина Олександрівна,
Громов Владислав Віталійович

студенти
Державний університет «Одеська Політехніка»
м. Одеса, Україна

Вступ. / Introductions. У статті розглянуті існуючі апаратно програмні засоби для побудови САУ контролю параметрів тепличного комплексу, що дозволяє відображати інформацію про поточні показники як в текстовому, так і в графічному вигляді.

Актуальність роботи пов'язана з проблемами постійної зміни навколишнього середовища і клімату, що спонукали до активного використання тепличних комплексів з складними автоматизованими структурами управління параметрами. Програмне забезпечення розроблене саме з цією метою дозволяє відстежувати, вирівнювати, зберігати і відображати параметри теплиці.

Мета роботи. / Aim. Створити програмне забезпечення для автоматизованої теплиці з використанням бездротові технології обміну даними Wi-Fi, що не потребує великих витрат і споживає малу кількість енергії.

Головним завданням такої автоматизованої системи є контроль кліматичних умов, необхідних для росту певного типу рослини. Сенсори безперервно збирають інформацію про тиск, вологість, температуру повітря і стан ґрунту. Ці дані порівнюються з еталонами вирощуваної культури і вживаються необхідні заходи з вирівнювання показників. Також важливими завданнями є збереження отриманих даних для подальшого аналізу і відправка відомостей про поточні процеси оператору.

Матеріали і методи. / Materials and methods. Найпоширенішими апаратно-програмними засобами, призначеними для побудови простих систем автоматики в даний час є Arduino з безкоштовною програмною оболонкою (Arduino IDE) для написання програм, їх компіляції та програмування апаратної частини.

Основна перевага Arduino полягає в можливості роботи в будь-якій операційній системі. Що до середовища розробки для Arduino, то воно працює на полегшеному варіанті мови C ++ з безліччю постійно оновлених стандартних бібліотек, необхідних для роботи з підключеними сенсорами.

Для взаємодії з користувачем і для подальшої роботи над клієнтською частиною була вибрана мова HTML, так як вона є найбільш поширеною і оптимальним чином підтримується і інтерпретується браузерами.

Що стосується мови стилю, то тут варто розглянути мову CSS (з англійської - каскадні таблиці стилів) .

При виборі СУБД для збереження даних зупинилися на PostgreSQL і драйвер Psycopg2 для роботи з Python. PostgreSQL була обрана через її об'єктно-реляційну структуру і високої надійності. Драйвер Psycopg2 обійшов конкурентів, завдяки тому, що вже давно використовується і сумісний з різними веб-серверами. Веб-сервером для нашого проекту став Tornado. Даний фреймворк зарекомендував себе високою продуктивністю, підтримкою великого числа відкритих з'єднань одночасно.

Для первинного взаємодії з користувачем будемо використовувати мови розмітки і стилю: HTML і CSS, які є флагманами в своїх категоріях. HTML оптимізований під різні браузери, CSS виграє у конкурентів за рахунок пристосованості під HTML-сторінки і простоту використання, так один файл з описом стилів може бути застосований до кількома HTML-сторінок.

В основі програмного забезпечення лежить методологія об'єктно-орієнтованого програмування, суть якої полягає в поданні програми у вигляді сукупності об'єктів, кожен з яких є екземпляром певного класу. Тому для опису структури програми можна скористатися мовою об'єктно орієнтованого

моделювання UML, версія 2.4.1 якого прийнята в якості міжнародного стандарту ISO / IEC 19501: 2012.

Архітектура програмного забезпечення складається з декількох модулів (рис.1).

Назва модуля	Короткий опис
Модуль Arduino	Зчитування даних з датчиків, управління роботою пристроїв подачі води, кондиціонування і т.д.
Модуль зберігання даних	Зберігання даних з датчиків за допомогою інструментів бібліотеки <u>Momoko</u>
Клієнт-серверний модуль	Обробка запитів користувачів
Модуль роботи з камерами	Завантаження зображень з камер, встановлених в тепличному комплексі
Сполучний модуль	Забезпечення взаємної роботи модулів

Рис. 1. Опис модулів архітектури ПО

Розглянемо схему апаратних засобів тепличного комплексу і місце розробляється ПО в ній (рис.2).

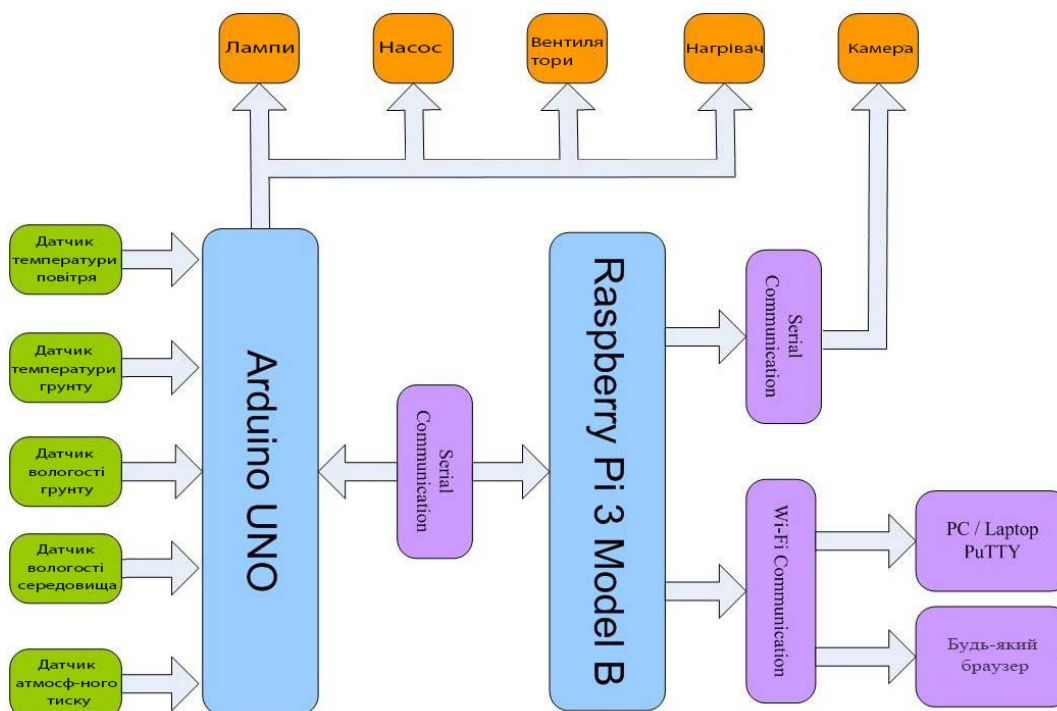

Рис. 2. Схема апаратних засобів і технологій їх комунікацій

На схемі наочно зображена технологія взаємодії основних модулів (фіолетові блоки). Модуль мікроконтролера Arduino взаємодіє з мікрокомп'ютером Raspberry через Serial порт. Також через Serial Communication Raspberry працює з камерою. Для розробника взаємодія з модулями відбувається по Wi-Fi мережі, за допомогою програми PuTTY. Така взаємодія можлива, так як мікрокомп'ютер Raspberry підключений до роутера. Отримати доступ до роутера можна за допомогою будь-якого браузера, досить перейти за адресою роутера в мережі. Таким же чином за адресою мікрокомп'ютера, клієнт за допомогою будь-якого браузера підключиться до системи і отримає візуальну інформацію про її роботу.

Результати та обговорення. / Results and discussion. В роботі було проаналізовано структуру програмного і апаратного забезпечення для автоматизованої системи вирощування тепличних рослин, які в подальшому, дозволять спростити розробку САУ контролю параметрами теплиці з удосконаленим інтерфейсом, що дозволить зробити його більш зрозумілим і доступним для кінцевого користувача.

Висновки. / Conclusions. Після доопрацювання і успішного тестування програмне забезпечення може бути використано при створенні і автоматизації невеликих теплиць, так як запропонований варіант відрізняється своєю дешевизною, простотою в збірці і налаштуванні.

АНАЛІЗ АЛГОРИТМУ ПРОСТОРОВОГО ОРІЄНТУВАННЯ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ РОБОТОМ

Григоренко Світлана Миколаївна,

к.т.н., старший викладач

Скоробогатов Святослав Тимофійович,

Скрипкін Артем Олександрович

Студенти

Державний університет «Одеська політехніка»

м. Одеса, Україна

Вступ. Створення автономних пристроїв на сьогодні є актуальним питанням. Обумовлено це в першу чергу, тим що людина починає досліджувати ті середовища, в яких вона не може проживати та перебувати довгий час, наприклад космос, морські та океанські впадини, радіоактивне середовище та інші. Також автономні пристрої знайшли своє місце і в повсякденних задачах: роботи пилососи, квадрокоптери, автопілоти для автомобілів та літаків.

Мета роботи: провести аналіз літературних джерел щодо алгоритмів просторового орієнтування та реалізувати його.

Матеріали та методи: створення системи орієнтування у просторі для автономного робота на базі мікроконтролера Arduino Mega 2560.

Результати та обговорення. Просторова орієнтація в контексті системи автоматичного управління на сьогодні дуже розвинена, вже 4 жовтня 1957 СРСР запустила перший штучний супутник Землі «Супутник - 1», яка на борту мала систему автоматичного управління космічним апаратом. Минуло вже 64 роки і сучасні ракети, літаки та автомобілі спроможні самостійно пересуватися у просторі без участі людини.

Під час створення автономних пристроїв однією із важливих завдань – є забезпечення їх датчиками, які є необхідними для успішного орієнтування на місцевості, а також їх програмне забезпечення. Існує безліч алгоритмів для

реалізації просторової орієнтації роботом, які можуть виявити та ідентифікувати об'єкт, а потім розробити сценарій дій робота.

Отримання даних про оточуючі перешкоди, які наявні в навколишньому середовищі, буде реалізоване за допомогою далекомірів. Далекомір – пристрій для вимірювання відстані від спостерігача, в нашому випадку робота, до об'єкта. Загалом використовується три види: інфрачервоні, ультразвукові і лазерні. Під час розробки робота був обраний інфрачервоний далекомір, тому що результати його вимірів є найбільш точними, а також присутній ультразвукової далекомір.

Для орієнтації на місцевості були обрані два інфрачервоних далекоміра моделі GP2Y0A021 фірми Sharp, які визначають відстань по відбитому променю світла в інфрачервоному спектрі. Даний далекомір має аналоговий вихід, з рівнем напруги, яка залежить від відстані між спостерігачем та об'єктом. Для прискорення процесу орієнтування на місцевості було задіяно два інфрачервоних далекоміра, які були скріплені разом.

Механізм для побудови карти місцевості ми обрали наступний: був створений тримач для далекомірів, який був закріпленний в свою чергу до сервоприводу, який обертає тримач від -90 до 90 градусів, що надає змогу роботу бачити перешкоди в секторі 180 градусів. Програмне забезпечення для орієнтації робота у просторі було розроблено на Arduino за допомогою мови програмування C++ та компілятора "AVR-GCC". Arduino має дві обов'язкові функції: перша "setup()", яка викликається одноразово при старті мікроконтролера, а друга "loop()", яка спрацьовує одразу після "setup()" та працює у нескінченному циклі протягом всього часу роботи мікроконтролера. У тілі функції "loop()" розроблено алгоритм обертання сервоприводу, на якому закріплені далекоміри, та обробка даних, отриманих з далекомірів.

Висновки. Алгоритм орієнтації у просторі – є одним із важливих у проектуванні сучасних автономних пристроїв. Для реалізації побудови карти можливо використовувати різноманітні датчики та алгоритми.

ВИКОРИСТАННЯ БЕЗДРОТОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МОБІЛЬНИХ СИСТЕМАХ КЕРУВАННЯ АВТОНОМНИМИ ПРИСТРОЯМИ

Григоренко Світлана Миколаївна,

к.т.н., старший викладач

Лєвдіков Мирослав Олексійович,

Дудін Єгор Ілліч

Студенти

Державний університет «Одеська Політехніка»

м. Одеса, Україна

Вступ. З кожним днем в область управління та автоматизації поступово проникає ряд бездротових технологій зв'язку, моніторингу, збору даних, організації мереж і контролю. Бездротові мережі являють собою технологію, яка постійно розвивається, що викликає великий інтерес з багатьох причин. Однією з причин такого інтересу є те, що такі мережі забезпечують мобільність портативних і ручних комп'ютерних пристроїв, завдяки чому з'являється можливість створювати більш автономні системи. Друга причина – низька вартість реалізації. У тих місцях, де прокладка кабелю проблематична, або вона взагалі неможлива, бездротова мережа є найоптимальнішим рішенням. Третя причина – це зручність у використанні. Користувач може керувати такими системами на великій відстані за допомогою комп'ютера або мобільного телефону.

Мета роботи. Оглянути технології бездротового зв'язку, які придатні для автономного керування мобільного пристрою.

Матеріали і методи. В якості прикладу візьмемо проект чотириколісного автономного робота, побудованого на базі контролера Arduino Mega 2560. Загалом, існує кілька типів зв'язку: інфрачервоне з'єднання, з'єднання за допомогою радіохвиль, з'єднання за допомогою мікрохвильових технологій. Виходячи з того, що метою є створення мобільної системи управління, розглянемо ті види бездротової передачі даних, які поширені в таких

пристроях, як планшети, мобільні телефони, ноутбуки.

Інфрачервона передача даних Infrared Data Association – група стандартів, що описує протоколи фізичного і логічного рівня передачі даних з використанням інфрачервоного діапазону світлових хвиль в якості середовища передачі. Цей порт відноситься до типу технологій короткої дії бездротової передачі даних, і дозволяє встановлювати зв'язок на короткій відстані в режимі точка-точка. Стандарт не передбачає створення локальної мережі на основі ІЧ випромінювання, оскільки мережеві інтерфейси складні і вимагають великої потужності. Інтерфейс використовує вузький ІЧ діапазон з малою потужністю споживання, що дозволяє створити бюджетну розробку.

Пристрій інфрачервоного інтерфейсу поділяється на два блоки: перетворювача (модулі приймача-детектора і діода з керуючою електронікою) і кодера-декодера. Блоки обмінюються даними по електричному інтерфейсу, в якому в тому ж вигляді транслуються через оптичне з'єднання з використанням універсального асинхронного приймально-передавача UART.

Наступний вид бездротової передачі даних, присутній у всіх сучасних мобільних пристроях, називається Wi-Fi. Wi-Fi відноситься до типу технологій середньої дії бездротової передачі даних і дозволяє встановлювати зв'язок до 100 метрів. Принцип роботи бездротової мережі Wi-Fi побудований на використанні радіохвиль, а сам обмін даними багато в чому нагадує переговори з використанням радіозв'язку. Можливе підключення двох абонентів в режимі точка-точка (Ad-hoc). При цьому точка доступу відсутня, а клієнти з'єднуються безпосередньо через мережеві адаптери.

Наступний протокол передачі інформації по бездротовому каналу зв'язку це Bluetooth. Bluetooth забезпечує обмін інформацією між такими пристроями, як кишенькові і звичайні персональні комп'ютери, мобільні телефони, ноутбуки, принтери, цифрові фотоапарати, мишки, клавіатури, джойстики, навушники, гарнітури на надійній, недорогій, повсюдно доступною радіочастоті для ближнього зв'язку. Зв'язок цих пристроїв може здійснюватися в радіусі до 20 метрів один від одного навіть в різних приміщеннях.

Головною особливістю інтерфейсу Bluetooth є те, що підтримуючі його пристрої з'єднуються один з одним автоматично, варто їм тільки опинитися в межах досяжності. Основу архітектури Bluetooth становить пікомережа (piconet), що складається з одного головного вузла і декількох (до семи) підлеглих вузлів, розташованих в радіусі 10 м. В одній і тій же кімнаті, якщо вона досить велика, можуть розташовуватися кілька пікомереж. Більш того, вони можуть навіть зв'язуватися один з одним за допомогою моста.

Основною перевагою Bluetooth є те, що це специфікація глобальної технології для бездротового зв'язку з низькою вартістю. Технологія Bluetooth призначена для усунення кабельних з'єднань між комп'ютерами, периферійними пристроями та іншими електронними пристроями.

Результати і обговорення. Бездротовий зв'язок стандарту Wi-Fi відрізняється високою швидкістю обміну даними і надійною безпекою, тому його часто використовують для створення мобільних систем управління. На відміну від інших видів зв'язку, Wi-Fi споживає помітно більше енергії, що може стати вирішальним фактором при проектуванні автономного робота. Використання інфрачервоного порту має занадто багато недоліків: він працює тільки поблизу, флуоресцентні лампи і яскраве сонячне світло заважають його роботі, також він має відносно низьку швидкість передачі даних. Крім цього, існує проблема перешкод, тому для створення систем управління має сенс розглядати технології бездротового радіозв'язку. На відміну від інфрачервоної передачі даних, пристрої Bluetooth можуть працювати крізь перешкоди, не вимагаючи прямої видимості. Недоліком технології є вузька смуга пропускання радіоканалів, що не дозволяє забезпечити велику швидкість передачі даних.

Висновки. Існуючі технології бездротового зв'язку є різноманітними за своїми технічними характеристиками та галузями використання. Найбільш оптимальним для задачі створення автономного керованого пристрою є стандарт зв'язку Bluetooth, який відповідає вимогам створення бюджетної системи керування мобільним об'єктом на відстані.

ОПТИМИЗАЦИЯ РЕЖИМОВ СУДОВОЙ ЭЛЕКТРОЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПРИ ЭЛЕКТРОСНАБЖЕНИИ С БЕРЕГА

Дощенко Галина Геннадиевна,

к.т.н., доцент

Херсонская государственная морская академия

г. Херсон, Украина

Введение. При электроснабжении судов в портах от береговых сетей следует руководствоваться действующими в данных портах инструкциями, Правилами техники безопасности, Правилами пожарной безопасности, а также Правилами устройства электроустановок (ПУЭ) [1-3].

Определенные этапы эксплуатации судов связаны с длительной стоянкой у пирсовых сооружений. Для целого ряда плавучих объектов такой режим технической эксплуатации является основным. Электроснабжение потребителей электрической энергии в этом режиме осуществляется от береговой сети. Обеспечение безопасности и надежности электроснабжения в данных условиях во многом зависит от качества электрической энергии.

Это обусловлено конструктивными, эксплуатационными, технологическими и нормативными особенностями судовой электроэнергетической системы.

Цель работы. Оптимизация режимов работы судовых потребителей при электропитании с берега и имитационное моделирование процессов взаимодействия судовой и береговой сетей является актуальной задачей.

Результаты и обсуждения. Основной задачей любой системы электроснабжения является бесперебойное обеспечение потребителей электрической энергией установленного качества. Для береговых потребителей показатели и нормы качества электроэнергии устанавливаются в точках ее передачи пользователям сетей низкого, среднего и высокого напряжения систем электроснабжения общего назначения переменного трехфазного и однофазного тока частотой 50 Гц согласно [4].

Судовые силовые сети постоянного тока допускается подключать к береговым сетям переменного тока только через соответствующие преобразователи электроэнергии.

Судовые однофазные сети переменного тока допускается подключать к береговым сетям переменного тока только через трансформаторы с питанием первичной обмотки линейным или фазным напряжением береговой сети.

При электроснабжении судна от сети трехфазного тока запрещается подключать отдельные приемники между фазами и заземляющей жилой кабеля.

Как правило, электроснабжение судов от береговых сетей переменного тока осуществляется через установленные на причалах стандартные электроколонки, которые и являются точками передачи электроэнергии. Подключение судовых электрических установок к береговым сетям осуществляется посредством распределительных щитов питания с берега (ЩПБ). Принципиальная схема электроснабжения судовых электрических установок от береговой сети с изолированной нейтралью представлена на рис. 1.

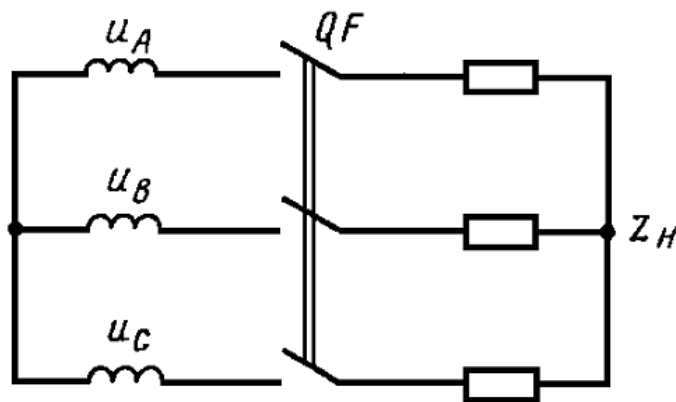

Рис. 1. Принципиальная схема электроснабжения судовых электрических установок от береговой сети с изолированной нейтралью

На рисунке 1: z_n – эквивалентное сопротивление нагрузки судовой сети, u_a , u_b , u_c – фазные напряжения источника. На ЩПБ заземляющую жилу кабеля присоединяют к корпусу судна; на электроколонке заземляющую жилу кабеля присоединяют к заземляющему зажиму.

Поскольку электроэнергия является продукцией то она должна обладать качеством. Качество электроэнергии в судовой электроэнергетической системе

(СЭЭС) определяется совокупностью показателей, характеризующих меру отклонения амплитуд, частоты и взаимных фаз мгновенных напряжений от их номинальных значений, а также искажения синусоидальности формы напряжения для 3-фазных потребителей. Электропитание судовых потребителей будет оптимальным, если фазные напряжения отвечают следующим условиям:

$$\begin{aligned}
 u_a &= U_{am} \cdot \sin(2\pi ft + \theta_a), \\
 u_b &= U_{bm} \cdot \sin(2\pi ft + \theta_b), \\
 u_c &= U_{cm} \cdot \sin(2\pi ft + \theta_c), \\
 U_{am} &= U_{bm} = U_{cm} = \sqrt{2U_H}, \\
 f &= f_H, \\
 \theta_a &= \theta_b = \theta_c = \frac{2\pi}{3}
 \end{aligned}$$

где u_a, u_b, u_c – действующие значения фазных напряжений;

U_{am}, U_{bm}, U_{cm} – амплитудные значения фазных напряжений;

U_H – линейное напряжение сети;

f – действующая частота сети;

f_H – номинальная частота сети;

$\theta_a, \theta_b, \theta_c$ – угол сдвига фазы действующего напряжения.

При электроснабжении судовых потребителей от собственных источников электрической энергии данные условия выполняются автоматически, за счет систем регулирования и автоматизации судовой электростанции. Современные судовые комплексы автоматизации позволяют обеспечить требуемые показатели качества электроэнергии как для установившихся, так и для переходных режимов СЭЭС. Упрощенная структурная схема автоматизации судовой электростанции представлена на рис. 2.

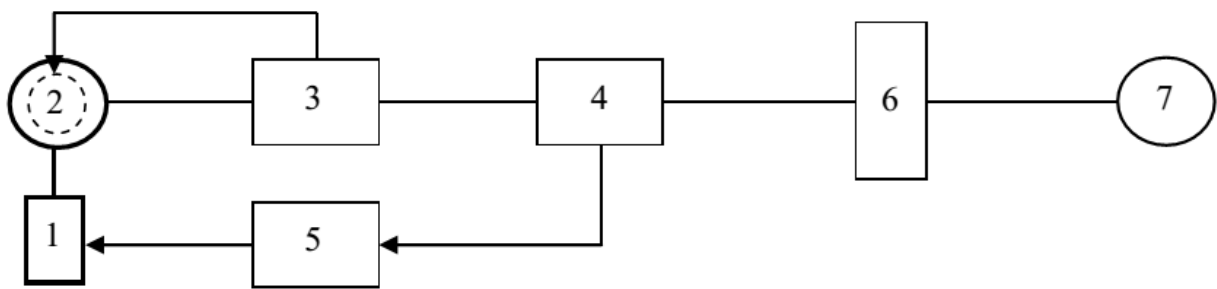

Рис.2. Упрощенная структурная схема автоматизации судовой электростанции: 1 – приводной двигатель; 2 – синхронный генератор; 3 – автоматический регулятор напряжения (АРН); 4 – автоматический регулятор частоты (АРЧ); 5 – система дистанционного автоматического управления приводным двигателем (ДАУ СДГ); 6 – электрическая защита; 7 – потребители электроэнергии

Электроснабжение судна с берега предполагает соблюдение требований качества электроэнергии и установившегося режима работы судовых потребителей. Однако на практике оба эти условия невозможно обеспечить по ряду объективных и субъективных причин. В первом случае потери напряжения в кабеле берегового питания снижают его значение на судовых распределительных устройствах. При удаленном расположении береговой колонки эти потери могут превышать допустимые значения.

Возникновение динамических режимов в СЭЭС при электропитании с берега, связанных с автоматическими пусками, переключениями судовых потребителей или изменением режимов их работы приводит к нарушению устойчивости системы и снижению надежности работы ее элементов. При одновременном воздействии указанных факторов возрастает вероятность возникновения внутренних дефектов и аварийных отказов, которые в последствии затрудняют эксплуатацию СЭЭС в стандартных режимах [5].

Для устранения указанных противоречий и оптимизации режимов работы судовой электростанции при электроснабжении с берега предлагается использовать схему, представленную на рис. 3.

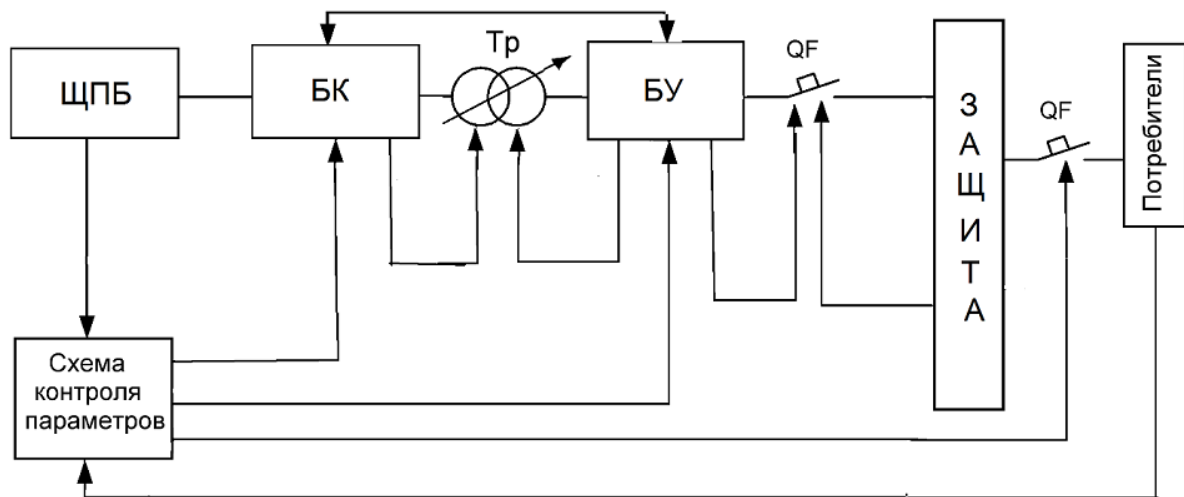

Рис. 3. Структурная схема оптимизации электроснабжения СЭЭС от собственных источников: ЩПБ – щит питания с берега; БК – блок контроля; Тр – регулируемый трансформатор; БУ – блок управления; QF – автоматический выключатель

Внедрение системы контроля и регулирования при электроснабжении с берега позволит обеспечить надежное и качественное электроснабжение потребителей, безопасность стоянки и сохранность элементов СЭЭС [6, 7]. Анализ представленной схемы позволяет ввести регулировочный коэффициент по напряжению, благодаря чему предоставляется возможность стабилизировать параметры напряжения в судовой электросети и обеспечить требования руководящих документов [1-3].

Вторым критическим параметром, определяющим состояние и устойчивость судовой электроэнергетической системы при электропитании с берега, является суммарный ток нагрузки и пусковые токи потребителей. Превышение установленных критериев по этому параметру приводит к срабатыванию защиты на береговой колонке и обесточиванию всех потребителей. Устойчивость системы в пусковых режимах и в режимах перегрузки, согласно схеме, представленной на рис. 3, обеспечивается дифференциальным блоком контроля параметров, который согласно заданной программе разгружает систему, отключая второстепенных потребителей, и выдает запрет на запуск потребителей с большими пусковыми токами. Кроме того, при пусках асинхронной нагрузки через блок управления (БУ)

регулирующим трансформатором T_p компенсируются потери реактивной мощности в электросети и ограничиваются пусковые токи.

Выводы. Таким образом, для обеспечения установленных показателей качества электрической энергии для судовой электросети при питании с берега необходимо учитывать ряд факторов, связанных с местом стоянки судна, способом подключения к береговой колонке, конструкцией щита питания с берега, режимом работы потребителей и суммарной мощностью системы в режиме стоянки. Для обеспечения вышеуказанных условий требуется обеспечение технической возможности контроля и регулирования основных параметров. Реализация данного принципа, в т. ч. на основе предлагаемой типовой схемы, позволяет обеспечить требуемое качество электрической энергии в судовой электросети, необходимую надежность электроснабжения потребителей и безопасность эксплуатации судна в режиме длительной стоянки [8].

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. International safety management code (ISM CODE) with guidelines for its implementation. – London: IMO, 2014. – 30 p.
2. Правила технической эксплуатации морских и речных судов. Электрооборудование. КНДЗ 31.2.002.07 – 96 с.
3. Пипченко А.Н. Электрооборудование, электронная аппаратура и системы управления / А. Н. Пипченко, В. В. Пономаренко, Ю. И. Теплов, В. А. Шевченко – Одеса. 2012. – 487 с.
4. Белов О.А. Общий алгоритм развития опасных ситуаций в судовых условиях / О.А. Белов // Наука, образование, инновации: пути развития: Материалы Восьмой всероссийской научно-практической конференции. – 2017. – С. 51–54.
5. Стадник А. И. Выбор метода многокритериальной оптимизации для управления водным транспортным // Лавриненко В. Ф., Стадник А. И., Тарохтей В. П. – К.: КДАВТ, Водный транспорт, 2014. – Вып. 3 (21). – С. 11–14.

6. Белов О.А. Процесс формирования постепенного отказа в технических системах / О.А. Белов // Наука, образование, инновации: пути развития: Материалы Шестой всероссийской научно-практической конференции. – 2015. – С. 44–49.

7. Черный С. Г. Применение технологии экспертного оценивания в задачах развития сценариев на примере транспортно-энергетической отрасли / С. Г. Черный // Вестник государственного университета морского и речного флота им. адмирала С. О. Макарова. – 2014. – № 4 (26). – С. 139–150.

8. Zhilenkov A. Investigation performance of marine equipment with specialized information technology / A. Zhilenkov, S. Chernyi // Energy Procedia. – 2015. – Vol. 100. – P. 1247–1252. doi: 10.1016/j.proeng.2015.01.490

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ
ВО ВРЕМЯ ПАНДЕМИИ COVID-19**

Крайнюк Елена Владимировна,

к.т.н., доцент

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет,

г. Харьков, Украина

Буц Юрий Васильевич,

д.т.н., проф.

Харьковский национальный экономический университет

имени Семена Кузнеця, г. Харьков, Украина

Богатов Олег Игоревич

к.т.н., проф.

Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет,

г. Харьков, Украина

Аннотация: Рассмотрены перспективы и проблемы реализации информационных технологий для обеспечения безопасности в условиях пандемии, а также способы повышения эффективности использования цифровых технологий для более эффективного управления рисками. В настоящее время широко распространено использование бесконтактных инфракрасных устройств для температурного скрининга. Но актуальным остается повышение точности данных систем для идентификации посетителей или персонала, имеющих инфекционное заболевание. В исследовании определены оптимальные условия использования прибора для бесконтактного температурного скрининга в условиях пандемии.

Ключевые слова: бесконтактное измерение температуры, достоверность, COVID-19.

Введение. Всемирная организация здравоохранения указала на активный спрос на цифровые технологии в условиях пандемии особенно в области здравоохранения, когда применяется массовый скрининг температуры,

отслеживается распространение заболеваемости, устанавливаются приоритеты в применении и распределении ресурсов, на основании чего разрабатываются ответные меры [1-3]. Современные реалии заставляют приспосабливаться к новым обстоятельствам. Начавшаяся еще до COVID-19 цифровизация всех сфер экономики в современных условиях значительно ускоряется. Пересматриваются способы телекоммуникации, защиты персональных данных, а также сдерживание распространения вируса и защиты на рабочем месте (табл. 1).

Целью работы стало рассмотрение перспектив и проблем реализации информационных технологий в сфере обеспечения безопасности в условиях пандемии, а также способов повышения эффективности использования методов дистанционного измерения температуры.

Результаты и обсуждение. Широко может быть использован интернет вещей (IoT), предназначенный например для наблюдения за инфицированными с целью уменьшения вероятности заражения. IoT включает сбор, передачу, анализ и хранение данных. Датчики в гаджетах (смартфонах) собирают информацию о состоянии здоровья, которая накапливается в облачном хранилище. IoT дает возможность отслеживать соблюдение карантина, измерение температуры, проводить дистанционную диагностику пациентов. Мониторинг и своевременная диагностика способствуют снижению вероятности заражения коронавирусом [4-6].

Мониторинг температуры во время вспышек инфекционных заболеваний стал обычным явлением. Используются различные подходы к мониторингу температуры на входах в общественные места. Распространено использование бесконтактных инфракрасных (ИК) устройств для температурного скрининга. Но актуальным является вопрос точности данных систем для идентификации посетителей или персонала, имеющих инфекционное заболевание. Некоторые авторы отмечают определенные недостатки массового скрининга с помощью ИК-устройств [7-9].

Инструменты реализации информационных технологий для борьбы с распространением COVID-19

Технологии	Назначение
Большие данные (Big Data)	Возможность отслеживать передвижение людей для предотвращения распространения эпидемии с помощью умных гаджетов
Робототехника	Доставка медикаментов, дезинфекция помещений
Технологии дополненной реальности (AR)	Учебные курсы для медицинских работников с использованием AR
3D-печать	Производство средств индивидуальной защиты, компоненты для медицинских аппаратов
Интернет вещей (IoT – Internet of Things) Датчики	Контроль ношения средств индивидуальной защиты (СИЗ), проведение идентификации, определение соблюдения карантинных мер, отслеживание состояния после выздоровления
Сеть датчиков. Аналитика для рабочего места (с помощью системы датчиков)	Слежение за соблюдением норм безопасности, использованием средств индивидуальной защиты
Искусственный интеллект и машинное обучение (AI and Machine Learning)	Видеокамеры с модулями для анализа работы персонала по определенным параметрам. Нейросеть идентифицирующая сотрудников в СИЗ. Машины обучаются простым действиям, например, переодевания больных в лечебных учреждениях для уменьшения контакта с инфицированными. Раннее выявление критически больных пациентов с COVID-19
Машинное зрение (Computer Vision) Дроны	При выявлении нарушений модуль видеоаналитики подсветит «проблемные» места в кадре и отправит сообщение руководителю Для навигации и общения в зоне повышенного риска

Aw прокомментировал не достаточную надежность ручных ИК-термометров и отметил неточности измерений и низкую чувствительность [10]. В работе [11] отмечаются трудности в использовании ИК-систем для выявления повышенной температуры в жарком климате. В научной литературе недостаточно внимания уделено изучению достоверности измерения температуры тела человека дистанционными методами. К медицинским термометрам предъявляются метрологические требования, как к средствам измерений, а также требования безопасности и электромагнитной совместимости. Применение средств измерений температуры того или иного вида определяется приемлемым способом измерения, необходимой точностью и скоростью измерения, требованиями безопасности. Типичные значения

метрологических характеристик представлены абсолютной погрешностью, диапазоном измерения, скоростью измерений (табл. 2).

Таблица 2

Нормативные документы и сравнительные характеристики медицинских термометров

Средства измерения температуры тела	Нормативные документы	Преимущества	Недостатки
Ртутный термометр	ДСТУ OIML R 7:2019 (OIML R 7:1979, IDT)	Высокая точность измерений, помехозащищенность, низкая стоимость	Необходимость плотного теплового контакта, содержание токсичной ртути, низкая скорость измерений 0,1 изм/мин, неудобство считывания показаний
Электронный термометр	ДСТУ OIML R 114:2019 (OIML R 114:1995, IDT)	Высокая точность и скорость измерений 0,1 ... 5 изм/мин, удобный цифровой экран, отсутствие токсичных веществ	Необходимость плотного теплового контакта, чувствительность к высокочастотным электромагнитным излучениям
ИК термометр	ДСТУ EN 60601-1-2-2015	Бесконтактный способ измерения, высокая скорость измерений 2 ... 30 изм/мин, удобный цифровой экран, отсутствие токсичных веществ	Чувствительность к высокочастотным электромагнитным излучениям, повышенное влияние условий измерений (движение воздушных масс, влажность, температура окружающей среды и др.)

ИК термометр воспринимает инфракрасное излучение нагретого объекта чувствительным к данному диапазону длины волн приемником, превращает температуру в электрический сигнал, измеряемый аналогово-цифровым преобразователем и отображает его на цифровом дисплее. Обеспечение бесконтактных, скоростных и безопасных измерений делает ИК термометр незаменимым средством для измерения температуры тела сотрудников при допуске на работу и в течение дня, его применение практически не вызывает потери рабочего времени на проведение измерений, исключает влияние самого объекта исследования на результат измерения, способствует качественному и своевременному выявлению больных сотрудников.

ИК термометры получают все большее распространение, но требуют строгого соблюдения методики измерений, что на практике редко выполняется.

Проведенный нами анализ дает возможность сформулировать требования и предложения по обеспечению достоверности при проведении измерений ИК термометрами при температурном контроле (табл. 3). Как видно из таблицы из 10 требований 6-8 требований обычно не выполняются на практике.

Таблица 3

**Требования и предложения по обеспечению достоверности
при измерении температуры тела с использованием ИК термометров**

Требования	Практическое соблюдение требований	Предложения
Использование в допустимых условиях окружающей среды (от 10 С до 40С), прогрев ИК термометра при резком изменении условий не менее 30 мин.	+	Проводить измерения в помещениях с заказным диапазоном температуры. Прогреть ИК термометр при резком изменении условий не менее 30 мин.
Направление ИК термометра в центр лба человека, перемещение по кругу в процессе измерения (от 2 с до 30 с)	-	Инструктаж и проведения тренировочных упражнений для операторов измерений
Чистая, сухая, без слоя косметики, без раздражений кожа, без волос поверхность лба человека	-	Использование сухой (влажной) салфетки для подготовки лица к измерениям
Спокойное физическое и эмоциональное состояние организма, отсутствие поверхностного перегрева или переохлаждения, например, при входе в помещение с жары или мороза	-	Проведение измерений с задержкой в несколько минут при наличии физической или эмоциональной активности, перегрева или переохлаждения перед измерениями
Отсутствие приема сосудосуживающих препаратов перед измерениями	Данные отсутствуют	Информирование оператора измерений для применения других способов
Отсутствие движения воздушных масс (сквозняков, вентиляторов, кондиционеров и т.д.)	-	Проведение измерений в уединенном просторном помещении - в углу, за ширмой или специальном кабинете
Обеспечить интервал между измерениями, необходимый для восстановления ИК термометра (от 5 с до 10 с)	+	Ограничить поток сотрудников на уровне от 6 ... 12 чел/мин.
Исключить влияние электромагнитных излучений в процессе измерений	-	Проведение измерений в режиме «Полет» мобильных телефонов, планшетов, ноутбуков и компьютеров
Очистка оптической системы ИК термометра	Данные отсутствуют	Проведение технического обслуживания и очистки согласно инструкции по эксплуатации
Проведение калибровки ИК термометра перед измерениями	-	В начале рабочего дня проводить калибровку по образцовому ртутному термометру

Выводы. Экспериментально установлено, что отсутствие проведения калибровки при измерении температуры тела 50 посетителей университета ИК термометром является причиной возникновения грубой систематической погрешности, которая требует исправления введением поправки. Для повышения достоверности измерений необходимо разработать и испытать простую и эффективную методику калибровки ИК термометров, пригодную в обычных эксплуатационных условиях.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Крайнюк О.В., Буц Ю.В., Барбашин В., Діденко Н.В. Перспективи диджиталізації у сфері охорони праці // Комунальне господарство міст, 2020, Т. 6, Вип. 159. – С. 130–138. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2020-6-159-130-138>
2. Крайнюк О.В., Буц Ю.В., Барбашин В.В. SWOT - Аналіз впровадження цифрових технологій для забезпечення безпеки праці // Комунальне господарство міст, 2021, Т. 3, Вип. 163. 234–238. doi.org/10.33042/2522-1809-2021-3-163-234-238
3. Hogan, D.E., Shipman, S., and Smith, K. Simple infrared thermometry in fever detection: consideration in mass fever screening. *Am J Disaster Med.* Winter. 2015; 10(1):69–74. doi.org/10.5055/ajdm.2015.0190
4. Nguyen, A.V., Cohen, N.J., Lipman, H., Brown, C.M., Molinari, N.A., Jackson, W.L., Kirking, H., Szymanowski, P., et al. Comparison of 3 infrared thermal detection systems with self-report for mass fever screening. *Emerg Infect Dis.* 2010; 16(11) : 1710–1717.
5. Suzuki, T., Wada, K., Wada, Y., Kagitani, H., Arioka, T., Maeda, K., and Kida, K. The validity of mass body temperature screening with ear thermometers in a warm thermal environment. *Tohoku J Exp Med.* 2010; 222(2): 89–95.
6. Nasajpour M. et al. Internet of Things for current COVID-19 and future pandemics: An exploratory study // *Journal of healthcare informatics research*, 2020. - С. 1-40.

7. Lee, I.K., Wang, C.C., Lin, M.C., Kung, C.T., Lan, K.C., and Lee, C.T. Effective strategies to prevent coronavirus disease-2019 (COVID-19) outbreak in hospital. *J Hosp Infect.* 2020. May; 105 (1): 102–103. doi.org/10.1016/j.jhin.2020.02.022
8. Gostic, K., Gomez, A.C., Mummah, R.O., Kucharski, A.J., and Lloyd-Smith, J.O. Estimated effectiveness of symptom and risk screening to prevent the spread of COVID-19. *E life.* 2020 Feb 24. doi.org/10.7554/eLife.55570
9. Oran, D.P., and Topol, E.J. Prevalence of Asymptomatic SARS-CoV-2 Infection: A Narrative Review. *Ann Intern Med.* 2020;173(5):362–367. doi.org/10.7326/m20-3012
10. Aw, D.J. The non-contact handheld cutaneous infra-red thermometer for fever screening during the COVID-19 global emergency *J. Hosp Infect.* 2020 Apr; 104 (4) : 451. doi.org/10.1016/j.jhin.2020.02.010
11. Guan, W.J., Ni, Z.Y., Hu, Y., Liang, W.H., Ou, C.Q., He, J.X., Liu, L., Shan, H., et al. Clinical Characteristics of Coronavirus Disease 2019 in China. *N Engl J Med.* 2020; 382(18):1708–1720.

ВИВЧЕННЯ СТАНДАРТНИХ ФРАЗ МІЖНАРОДНОЇ МОРСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МАЙБУТНІМИ МОРЯКАМИ

Медведєва Олена Юріївна,

к.філол.н, доцент

Катрич Альона Валентинівна,

старший викладач

Строєнко Наталія Георгіївна,

старший викладач

Леонтєва Ірина Олексіївна,

старший викладач

Дунайський інститут водного транспорту,
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Ізмаїл, Україна

Вступ. У морському ЗВО впродовж навчання англійської мови майбутні моряки повинні оволодіти та бути здатними розуміти та застосовувати стандартні фрази ІМО (International Maritime Organization).

Міжнародною морською організацією затвержені «Стандартні фрази для спілкування у морі Міжнародної морської організації (ІМО)», які необхідно знати будь-якому випускнику морського ЗВО, без будь-яких структурно-лексичних змін, які зможуть змінити інформаційне сприйняття. Адже, стандартні фрази морського спілкування затвержені саме для того, щоб стандартизувати міжнаціональну мову, сприяти більшій безпеці управління судном та загального судноводіння, поліпшення зв'язку та перемовин при плаванні у морі, на підходах до порту, на водних шляхах і в гаванях, а також для внутрішнього суднового спілкування на суднах з багатомовною командою.

Мета дослідження. Визначити специфіку вивчення стандартних фраз Міжнародної морської організації майбутніми моряками.

Матеріали та методи. Згідно Конвенції ПДМВ основною компетентністю із морської англійської мови є «вміння користуватися Стандартними фразами для спілкування у морі і використовувати англійську мову в усній і письмовій формі». [2].

Як відмічає М. Бурханов, «стандартні фрази складені на спрощеній англійській мові з використанням стандартних структур заради функціональності, тобто зниження можливості помилкового розуміння при усному, пов'язаному з безпекою, спілкуванні» [4, с. 211]. В довіднику «Стандартні фрази ІМО для спілкування на морі» наголошується на тому факті, що ці фрази часто використовуються в ситуаціях, коли люди знаходяться в умовах браку часу або в стані стресу і повинні приймати рішення в обмежений період часу.

Стандартні фрази ІМО для спілкування на морі [3] складені для надання допомоги в екстремальних ситуаціях з цілями:

- забезпечення безпеки судноводіння і управління судном;
- організації пошуку і рятування, встановлення зв'язку з лоцманами, портовими властями, екіпажами та іншими залученими в процес спілкування на морі сторонами;
- стандартизації мови, використовуваної в спілкуванні при плаванні, на підходах до порту, на водних шляхах, в гаванях і на судах.

Одним з основних факторів, що визначає безпеку судноводіння виступає стандартизація мови, використовуваної в спілкуванні при плаванні, на підходах до порту, на водних шляхах, на судах, в гаванях, а також при спілкуванні в іноземних екіпажах. Стандартні фрази призначені як для зовнішнього зв'язку, так і для внутрішньо-суднового спілкування. Іншими словами, стандартні фрази повинні стати мовою безпеки для усного обміну важливою інформацією між фахівцями морського профілю всіх країн.

Під час судноплавства виникає багато мовних бар'єрів і непорозумінь у спілкуванні між суднами, зі службою руху суден і т.п., тому необхідно активізувати зусилля, щоб використання стандартних фраз стало частиною стандартизованої морської освіти в усіх країнах.

Стандартні фрази для спілкування у морі на сьогодні є об'єктом обговорення і морських фахівців, і науковців, і авторів навчальних посібників із професійної англійської мови. Освітлюючи стандартні фрази для спілкування у

морі, Т. Грайс пропонує два-три завдання на занятті у наступній послідовності: «прослухайте/прочитайте розмову між, наприклад, судновим офіцером і службою руху суден, дайте відповіді на запитання, відтворіть розмову у ролях» [7, с. 18]. Визначимо, що у такого підходу є доцільність та системність. Л. Параскеві у своєму посібнику з морської англійської мови пропонує вправи у кожному тематичному розділі, орієнтовані на вивчення стандартних фраз для спілкування у морі і подає ширший діапазон завдань, наприклад: «Поєднайте дві частини роз'єднаних стандартних фраз», «Виберіть правильне слово для використання у наступних стандартних фразах для спілкування у морі», «Поставте речення у правильному порядку, щоб відтворити розмову» та ін. [8, с. 156]. Нам здається, що такий підхід більш доцільний та ефективний при вивченні та запам'ятовуванні стандартних фраз. В довіднику «Стандартні фрази ІМО для спілкування на морі» наголошується на тому факті, що ці фрази часто використовуються в ситуаціях, коли люди знаходяться в умовах браку часу або в стані стресу і повинні приймати рішення в обмежений період часу. У зв'язку з цим використовується «блокова мова», часто опускаються службові слова the, a (an), is / are. Крім того, однією морської англійської є стандартизація термінології (перш за все спеціальних термінів). До інших рис можна віднести: невживання синонімів, невживання скорочених форм, надання повних відповідей на питання, «так» чи «ні», і основних альтернативних відповідей на питання, - вживання однієї фрази для однієї події; структурування відповідних фраз за принципом: тотожне незмінне плюс змінне. Для реалізації навчальної мети початку слід: навчити правилам використання стандартного морського словника-розмовника, видаваного ІМО, в обсязі, необхідному для забезпечення безпеки, необхідно дати студентам уявлення про структуру словника-розмовника, про його призначення і про структуру стандартних фраз в цілому. Перед роботою з фразами ІМО слід познайомити студентів з правилами проголошення цифр і чисел, словами-показниками характеру повідомлення і можливими короткими відповідями на запитання.

Результати та обговорення. У Модельному курсі 3.17 «Морська

англійська мова» [1] подані рекомендації для викладачів морської англійської мови щодо методики вивчення стандартних фраз для спілкування в морі, головна порада: «Щоб студенти запам'ятовували фрази, необхідно регулярно виділяти час на їх повторення невеликими частинами», вона є важливою та ефективною, саме тому вважаємо, що вивчення хоча б однієї фрази слід реалізовувати під час кожного заняття.

На першому етапі педагогам потрібно реалізувати наступну послідовність дій:

- визначити перелік фраз, які необхідно першочергово вивчити студентам (адже їх досить багато, і не кожному студенту під силу запам'ятати усі);

- означити типи вправ для вивчення фраз;

- розробити послідовність завдань вивчення фраз;

- визначити методику проведення вправ (заучування, тренування у групі, ситуаційні вправи, ділові/рольові ігри тощо та їх поєднання);

- оцінити ефективність оволодіння студентами стандартними фразами (наприклад, рольові ігри, створення ситуацій професійної діяльності тощо).

Частка вправ, що рекомендується у Модельному курсі 3.17 «Морська англійська мова», передбачає запис необхідних стандартних фраз викладачем та/або студентами на звукові носії інформації з їх подальшим аудіюванням під час навчальних занять для тренування вимови, порівняння власних записів з аутентичними, розуміння змісту через традиційні комунікативні завдання для розвитку умінь аудіювання. Такі завдання, навчають формулюванню стандартних фраз. Стандартні фрази для спілкування у морі повинні бути необхідною складовою процесу навчання і підготовки моряків. Про це каже і науковиця О.Тирон, яка зазначає, що немає єдиних вимог до рівня володіння стандартними фразами для спілкування у морі в різних країнах, англомовні країни взагалі не ставлять за мету вивчення цих фраз на підставі того, що англійська й так їх рідна мова. Авторка вважає доцільним розробити єдиний екзамен із перевірки володіння стандартними фразами для спілкування у морі

[6, с. 134].

Висновки. Зазначимо, що в стандартних фразах поданих у спрощеному варіанті англійської мови, де пропущені артиклі, дієслово «be», використовується уникнення синонімів, скорочених форм, вживане надання повних відповідей до загальних і спеціальних запитань, а також послідовне вимовляння лише однієї фрази кожним учасником розмови.

Проте, саме ці фрази важливі під час небезпеки на судні. Саме тому майбутній моряк має володіти стандартними фразами і використовувати їх у потрібній ситуації. Навчання стандартним фразам у ЗВО має бути послідовним та усвідомленим, щоб студенти краще засвоювали матеріал та розуміли його необхідність для подальшої професійної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Model Course 3.17 «Maritime English» London : IMO publication. 2015.
2. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_053#Text (Дата звернення 20.09.2021)
3. Стандартные фразы ИМО – IMO Standard marines communication phrases. Санкт-Петербург : ЗАО ЦНИИМФ, 2012. 376 с.
4. Бурханов М.В. Справочник штурмана. Москва: Моркнига, 2010. 387 с.
5. Вохмянин С.Н. Деловой английский на море. Москва: Изд-во Транслит, 2013. 271 с.
6. Тирон О. М. З досвіду викладання англійської мови за професійним спрямуванням на факультеті судноводіння КДАВТ. *Водний транспорт*. 2012. № 2. с. 133-136.
7. Grice T. English for the Maritime Industry. *A Language course for seafarers*. Croydon : Idris Education Ltd., 2012. 129 p.
8. Paraskevi L. Papaleonida. Maritime English. Volume 1. URL: <https://maredu.gunet.gr/modules/document/file.php/ASP350> (Дата звернення 17.09.2021).

РОЗРОБКА FRONT-END ЧАСТИНИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВЕБ-РЕСУРСУ ПОСЛУГ ТАТУ СТУДІЇ

Піхоцький Назарій Тарасович

Студент ІV курсу
Університет Короля Данила
Івано-Франківськ, Україна

Анотація: в роботі розглянуто особливості оптимізації роботи тату студії з клієнтами шляхом розробки front-end частини інформаційного ресурсу. Розробка front-end частини передбачає створення зручного UI дизайну і верстку дизайну в повноцінний сайт. UI частина виконуватиметься в програмі Figma верстка здійснюватиметься за допомогою HTML/CSS і їх фреймворків.

Ключові слова: front-end дизайн, прототип, UI, UX, feedback, сторінка, сайт, клієнт.

Робота направлена на підвищення якості обслуговування шляхом оптимізації роботи тату студії з клієнтами. Після проведення аналізу видів послуг тату салонів, якості та послідовності їх надання, функціонування аналогічних застосунків та сайтів тату салонів, було визначено, що їх проблеми, які полягають у незручності користування. Це проявляється в різких переходах між контентом сайту та неможливості швидко знайти потрібну інформацію, розміщену навіть на видному місці, через те, що шрифт чи колірна гама не підлаштовується під користувача і є не читабельними, хоча виглядають красиво.

Як варіант вирішення наведених проблем запропоновано використати таку колірну гаму (рис.1) яка матиме змогу в майбутньому змінюватись відповідно від FeedBack користувачів а також UX.

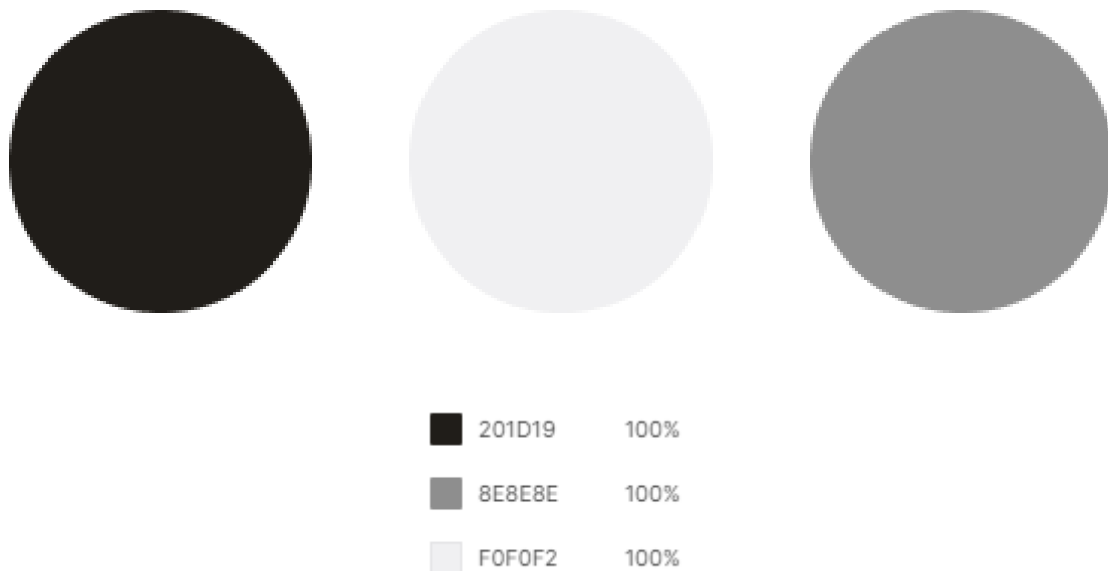

Рис.1 Запропонована колірна гама веб-ресурсу

Надалі буде розроблено:

- дизайн головної сторінки,
- форми реєстрації та авторизації,
- відновлення паролю клієнта,
- профіль,
- галереї тату,
- профіль тату майстрів в якому буде інформація про них їх роботи а також можливість записатись до них через профіль майстра.

Також додатково буде розроблено дизайн форми виконаного замовлення і надання коду номера чи QR коду, по якому клієнт може авторизуватись на рецепції салону для продовження роботи.

На даний час розроблено кілька частин прототипів (зразків) головної сторінки сайту, наведених на рис.2, та проводиться їх доопрацювання з метою виявлення найбільш зручного.

Також розроблено прототип сторінки оформлення виконаного замовлення (рис 3) з профілем майстра та QR кодом.

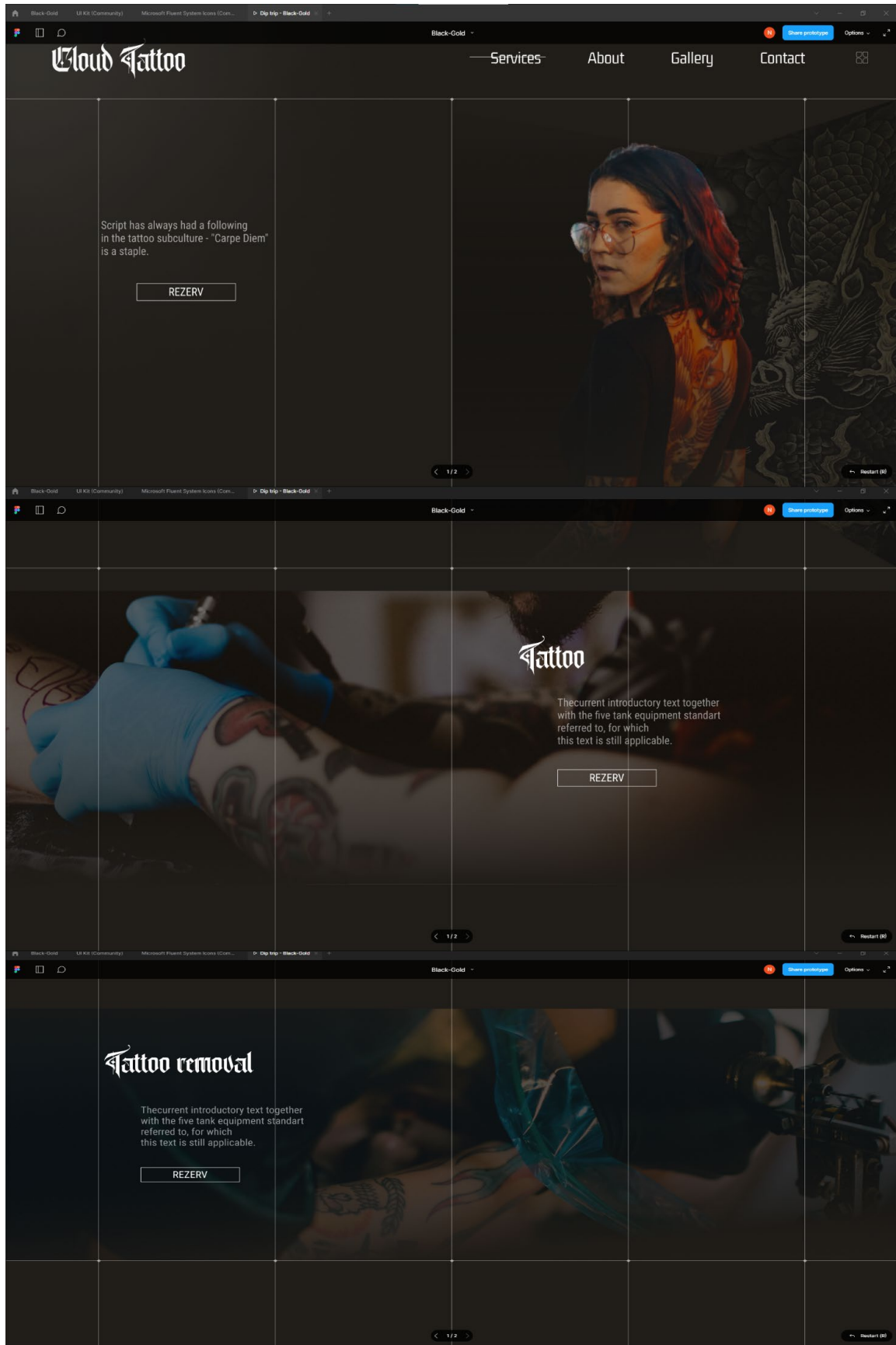

Рис. 2 Зразки головної сторінки сайту

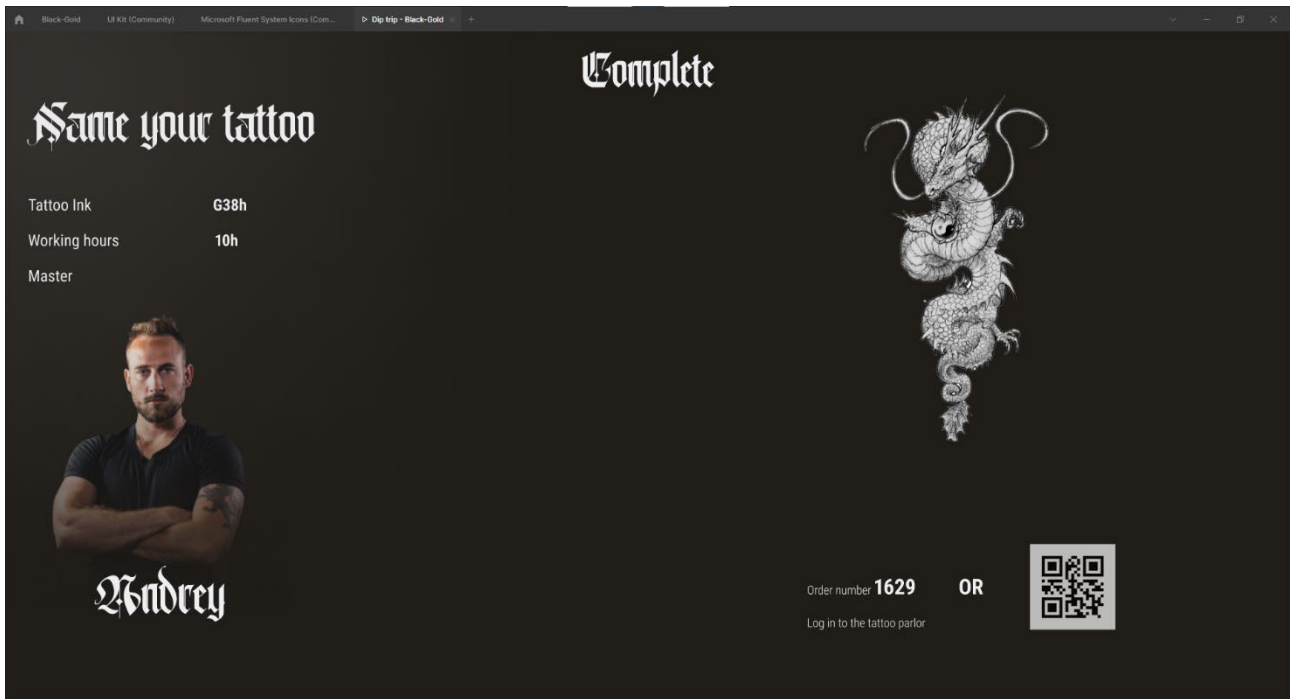

Рис. 3 Прототип сторінки оформлення виконаного замовлення

Висновки: в роботі розглянуто недоліки в системі онлайн обслуговування клієнтів тату салонами, які полягають у незручності користування сайтами через наявність різких переходів між контентом сайту та неможливістю швидко знайти потрібну інформацію, розміщену навіть на видному місці, через те, що шрифт чи колірна гама не підлаштовується під користувача і є не читабельними. Запропоновано змінити дизайн шляхом використання такої колірної гами яка матиме змогу в майбутньому змінюватись відповідно від FeedBack користувачів та UX.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. [figma.com/proto](https://www.figma.com/proto/VJhM1Q17Vxuv8m3fNQzvrM/Black-Gold?page-id=751%3A2&node-id=759%3A2&scaling=scale-down-width&starting-point-node-id=759%3A2) вебсайт. URL:
<https://www.figma.com/proto/VJhM1Q17Vxuv8m3fNQzvrM/Black-Gold?page-id=751%3A2&node-id=759%3A2&scaling=scale-down-width&starting-point-node-id=759%3A2>.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АЛГОРИТМУ КАННІ ЩОДО РОЗПІЗНАВАННЯ МЕЖ ОБ'ЄКТІВ

Потапова Катерина Романовна

к.э.н., доцент

Праздникова Маргарита Олександрівна

Магістрантка

Кучмій Оксана Олександрівна

старший викладач

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут

імені Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. З розвитком штучного інтелекту необхідно покращити техніки обробки зображень. Існують методи для обробки медійних файлів та з кожним разом вони все більш розвиваються і поліпшуються. Коли говориться про обробку зображень, розуміється не тільки поліпшення якості картинки (видалення шуму, збільшення різкості і т.д.), а й опис і аналіз предметів, що знаходяться на ній. Основна задача алгоритму Канні - пошук кордонів об'єктів, що розташовані на поверхні картинки.

Пошук меж об'єктів необхідний для використання у багатьох галузях діяльності людини та в буденних справах. наприклад, в медицині можна розпізнати пухлину, розмір тріщини. Для Google карт визначення кордонів об'єктів необхідно для визначення номерів будинків і тд. Також, покращення визначення границь зображення може використовуватися для ідентифікації конкретних написів на стінах або плакатах, що необхідно для комерційних цілей маркетингових фірм.

Найбільш популярні алгоритми для обробки зображень:

- 1) оператор Собеля
- 2) оператор Лапласа
- 3) алгоритм Канні

4) оператор Кірша

Мета роботи./Aim. Створення модифікації алгоритму Канні.

Матеріали та методи./Materials and methods. Перед застосуванням методу для зменшення обчислювальних витрат вихідне зображення піддається попередній обробці. Спочатку малюнок, представлений в колірній моделі RGB, перетворюють в модель YUV (або HSL, HSV і т.), в якій колір представляється як три компоненти - яскравість (Y) і дві кольороорізносних (U і V). Для цього кожен з складових кольору множиться на коефіцієнти переведення, є постійними в зв'язку з особливостями людського сприйняття. Для того щоб обчислення не були дуже громоздкі перед тим як застосовувати алгоритм Канні зображенню необхідна попередня обробка, а саме.

Якщо модель зображення RGB (дана модель має за собою властивість змішування зеленого, червоного та синього кольору завдяки чому з'являться нові кольори), то вона перетворюється на HSV (дана модель котра за собою має такі границі: Hue - колірний тон, Saturation - насиченість, Value (значення кольору) або Brightness - яскравість.) чи на YUV (яскравість (Y) і два кольороорізносних компонента (U і V) [2]) перетворення в RGB:

$$\begin{aligned} Y &= K_R \cdot R + (1 - K_R - K_B) \cdot G + K_B \cdot B \\ U &= B - Y \\ V &= R - Y \end{aligned} \quad (1)$$

Підставимо в цю систему рівнянь коефіцієнти, котрі постійні для людського зору:

$$\begin{cases} Y = 0,299 \cdot R + 0,587 \cdot G + 0,114 \cdot B; \\ U = -0,14713 \cdot R - 0,28886 \cdot G + 0,436 \cdot B; \\ V = 0,615 \cdot R - 0,51499 \cdot G - 0,10001 \cdot B. \end{cases} \quad (2)$$

Якщо вирішити цю систему, то можна отримати наступну векторну функцію, так як колірні складові не належить обробці.

$$RGBtoYUV = \begin{pmatrix} 0,299 \\ 0,587 \\ 0,114 \end{pmatrix}, \quad (3)$$

Де R, G і B - це компоненти (канали) колірної моделі RGB. Для подальшої обробки важлива тільки Y-складова, яка відповідає за яскравість [3].

За підготовкою зображення, метод знаходження меж Канні застосовується наступні кроки:

1. Згладжування: розмиття зображення для видалення шумів.
2. Знаходження градієнтів: краї повинні бути позначені там, де градієнти зображення має локальний максимум.
3. Придушення точок, які мають локальний мінімум: тільки локальні максимуми слід позначати краями.
4. Подвійне порогове значення: виявлення потенційних країв, котрі визначаються пороговим значенням.
5. Відстеження країв за допомогою гістерезису: Остаточні краї визначаються шляхом придушення всіх країв, які не з'єднані з дуже певним (міцним) краєм.

Результати та обговорення./Results and discussion. Проведено тестування алгоритмів обробки зображень та зведено визначено які алгоритми краще виділяють межі зображення(рис.1).

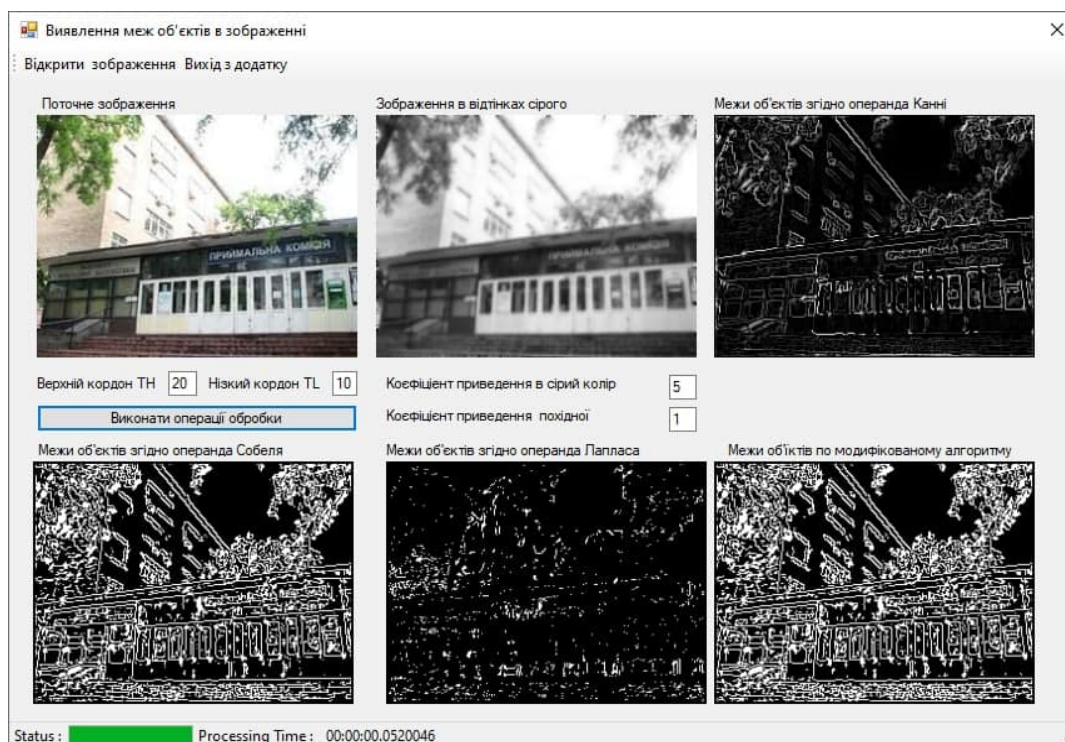

Рис 1. Виявлення меж об'єктів

Висновок./Conclusions. Кожен з існуючих алгоритмів визначення контурів має свої переваги і недоліки. Розглянувши результати їх застосування

було вирішено застосовувати модифікований алгоритм Канні, на основі якого визначено ваги чорного кольору пікселя і оточуючих його пікселів з визначенням швидкості збільшення ваги. Розроблений алгоритм можна використовувати для обробки статичних зображень, але кращі результати він дає при обробці потоку фотознімків (наприклад) завдяки більшій швидкості обробки в порівнянні з існуючими без істотних втрат якості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Fedorov D., Sumengen B., Manjunath B. S., Multi-focus imaging using local focus estimation and mosaicking // IEEE International Conference on Image Processing. — 2006, pp. 227–231.
2. YUV.: електрон. ресурс. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/YUV> (дата звернення: 18.10.2021).
3. John Canny. A computational approach to edge detection // IEEE Transactions on pattern analysis and machine intelligence. – 1986. – V. 8, № 6. – P. 679–698.
4. *Shapiro, LG & Stockman, GC* Computer Vision - Prentence Hall, 2001. - С. 137, 150.

МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ ПОЛЕТА БЕСПИЛОТНОГО ЛЕТАТЕЛЬНОГО АППАРАТА В СРЕДЕ SIMULINK

Сысоев Сергей Васильевич,
математик 1-й категории

Кузнецов Юрий Алексеевич,
к.т.н., доцент, нач. лаб.

Научно-производственное предприятие
Хартрон-Аркос Лтд
г. Харьков, Украина

Аннотация. В статье рассматриваются результаты исследовательской работы по разработке системы управления (СУ) беспилотного летательного аппарата (БПЛА) самолетного типа. В качестве исследуемой системы управления был принят автопилот с открытым исходным кодом Pixhawk. В качестве среды математического моделирования была выбрана среда Simulink пакета прикладных программ MATLAB. Полученные результаты позволили убедиться в работоспособности реализованных законов управления и послужили основой для разработки СУ опытного образца БПЛА самолетного типа.

Ключевые слова: беспилотный летательный аппарат; система управления; автопилот; математическое моделирование; Simulink; MATLAB.

Введение. В настоящее время, благодаря многочисленным преимуществам по сравнению с пилотируемой авиацией, как в гражданском, так и в военном применении, все большую значимость, приобретают беспилотные летательные аппараты. БПЛА могут использоваться для картографии, охраны и контроля состояния сельхозугодий, дистанционного анализа почвы, в геологии, для обнаружения аварий на транспортных системах и т.д. В военной сфере БПЛА применяются как новый компонент технологии ведения боевых действий, в частности, для проведения разведки с воздуха и

создания ударной среды. Особый интерес проявляется к классу малоразмерных БПЛА. Такие аппараты не требуют построения дорогостоящих взлетно-посадочных полос, имеют малые габариты и в разобранном виде могут легко транспортироваться, они также более доступны по финансовым соображениям [1].

Одним из важных компонентом БПЛА является система автоматического управления. Ее особенностью является то, что с уменьшением массово-габаритных характеристик БПЛА ужесточаются требования к массе, габаритам и энергопотреблению системы управления, а соответственно и к используемым в ней микроконтроллерам и датчикам: гироскопам, акселерометрам, магнитометрам, датчикам давления и др. Успехи развития микросистемной авионики позволяют обеспечивать системы управления БПЛА миниатюрными датчиками и микроконтроллерами. Не менее важным в создании систем управления БПЛА является развитие теории синтеза законов управления, реализуемых автопилотами, вопросы построения бесплатформенных инерциальных навигационных систем, систем ориентации и стабилизации, их комплексирования с источниками внешней информации, например, со спутниковыми навигационными системами, видеосистемами ориентации.

В современных научно-технических источниках уже достаточно изложений накопленного опыта по созданию СУ БПЛА [1, 2]. Поэтому в данной разработке исследуется известная СУ с открытым исходным кодом и рассматривается возможность ее применения в разрабатываемой системе.

Постановка задачи. В соответствии с техническим заданием на разработку системы управления БПЛА самолетного типа требуется, чтобы в программном обеспечении этой системы были реализованы все подсистемы, включая инерциальную систему, автопилот и управление полезной нагрузкой, реализована автоматизация всех стадий полета, от взлета до посадки. В данной работе также используются подсистемы: стабилизации угловых положений и угловых скоростей, поддержания заданной высоты и скорости полета, а также подсистема наведения.

В работе была поставлена задача исследовать методом математического моделирования известные СУ с открытым исходным кодом с целью применения наиболее удачных решений в разрабатываемой системе. В данных материалах приведены результаты исследования системы управления автопилота с открытым исходным кодом Pixhawk [3].

В качестве среды математического моделирования была выбрана среда Simulink пакета прикладных программ MATLAB. Simulink обладает собственной встроенной библиотекой для моделирования различных систем, удобен для описания типовых физических процессов и позволяет использовать готовые математические модели, что существенно упрощает и ускоряет процесс построения моделирующей задачи.

Описание задачи математического моделирования. На рис. 1 представлена блок-схема реализованных подсистем автопилота Pixhawk в среде Simulink.

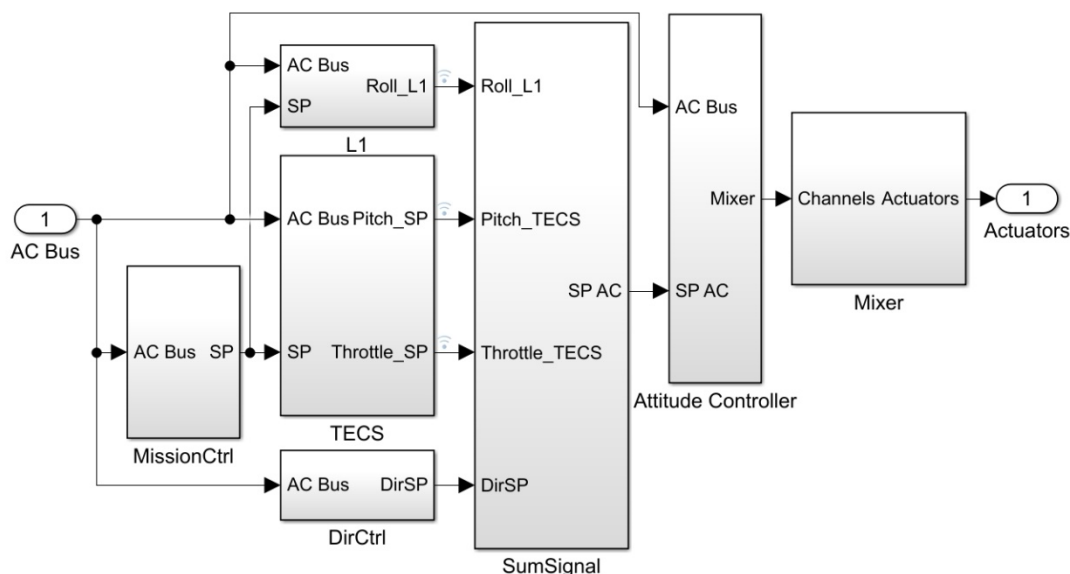

Рис. 1. Блок-схема реализованных подсистем автопилота Pixhawk

При реализации модели автопилота Pixhawk применен алгоритм управления TECS (Total Energy Control System), который при помощи расчета баланса между кинетической и потенциальной энергиями самолета выполняет управление его высотой и скоростью [4]. Также реализован алгоритм нелинейного наведения L1 для отслеживания траектории полета БПЛА [5]. Алгоритм использует пропорционально-дифференциальный регулятор при

следовании по прямолинейным участкам пути, он также содержит элементы упреждающего управления, которые позволяют осуществлять точное отслеживание при следовании по криволинейным траекториям.

В модели объекта управления аэродинамические коэффициенты рассчитываются методами интерполяции и аппроксимации в зависимости от скорости, высоты полета, угла отклонения управляющей плоскости, углов атаки и сноса (рис. 2).

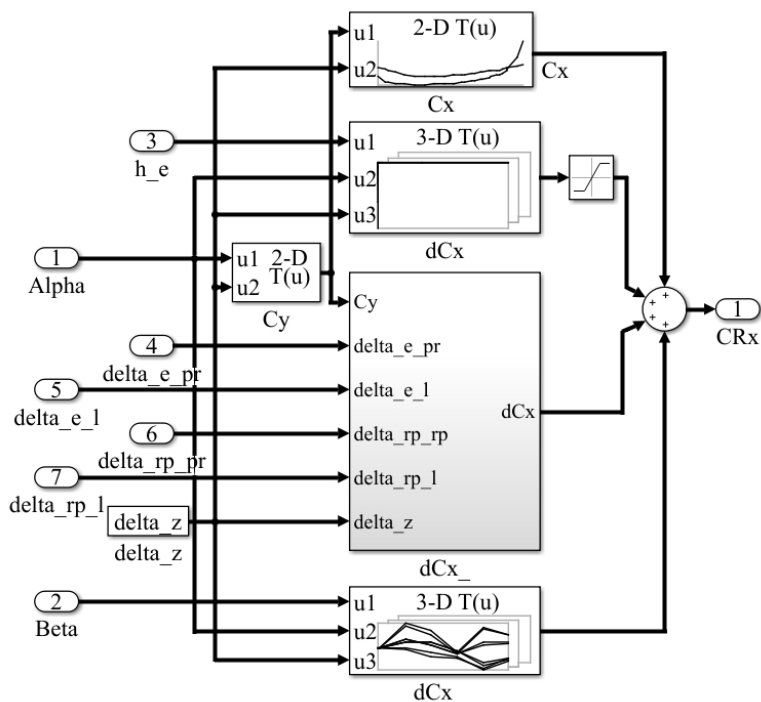

Рис. 2. Блок-схема расчета коэффициента силы лобового сопротивления

Такой способ ввода аэродинамических коэффициентов позволяет использовать значения узловых точек для построения графиков изменения данных коэффициентов. При этом точность вычисления значений коэффициентов остается на приемлемом уровне для проведения моделирования всех интересующих этапов полета летательного аппарата.

Большинство математических моделей окружающей среды и движения были взяты из стандартной библиотеки Simulink, в которой доступны уже реализованные блоки, как для выполнения простых математических операций, так и для моделирования сложных физических процессов [6].

Среди стандартных блоков, которые были использованы в данной моделирующей задаче, можно отметить:

- WGS84 Gravity Model – модель реализует математическое представление геоцентрического эквипотенциального эллипсоида Мировой геодезической системы (WGS84) [7];

- COESA Atmosphere Model – блок модели атмосферы, который реализует математическое представление поведения нижних слоев атмосферы;

- Wind Shear Model – модель сдвига ветра. Ее реализация основана на математическом представлении стандарта MIL-F-8785C. Величина сдвига ветра определяется как функция от высоты, скорости и направления ветра, измеренного на высоте 6 метров;

- 6DOF (Quaternion) – блок реализует уравнения движения с шестью степенями свободы относительно осей БПЛА в кватернионах;

- Aerodynamic Forces and Moments – блок вычисляет аэродинамические силы и моменты, воздействующие на центр тяжести БПЛА.

Результаты и обсуждение. В процессе исследований была выполнена проверка адекватности моделей автопилота и аэродинамики выбранного летательного аппарата, а также проведено моделирование:

- динамики БПЛА для нахождения областей устойчивости в заданных режимах полета и выбора оптимальных настроек автопилота (рис. 3, 4);

- полета БПЛА с выбранными настройками автопилота для проверки устойчивости к возмущающим воздействиям;

- полетных маневров по заранее заложенным траекториям типа «круг» и «восьмерка» (рис. 5, 6);

- полетных маневров по полетному заданию в виде контрольных точек (рис. 7);

- автоматического взлета с взлетно-посадочной полосы и посадки при помощи парашютной установки в заранее заданной зоне посадки.

Ниже представлены некоторые графики, полученные в процессе математического моделирования.

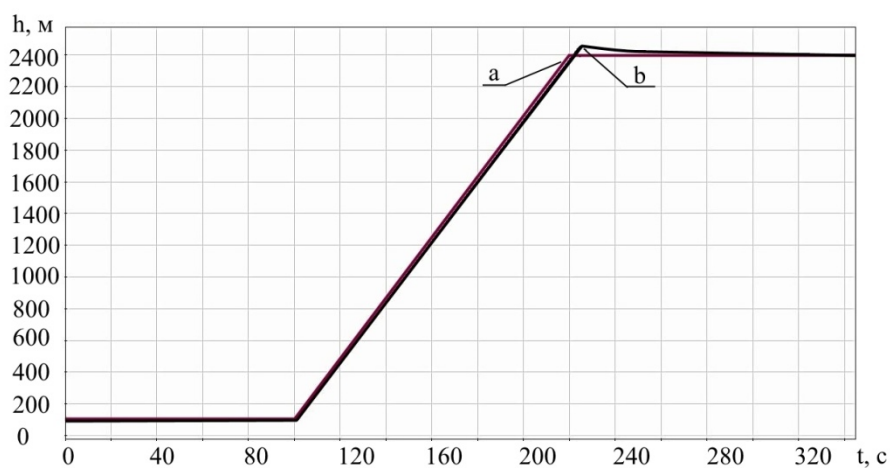

Рис. 3. Графики заданной (a) и фактической (b) высоты h во время выполнения маневра набора высоты со 100 м до 2400 м

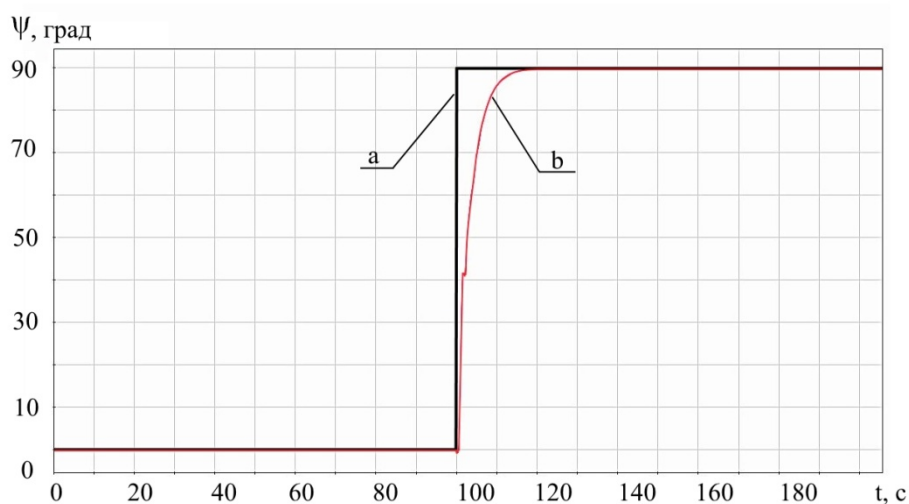

Рис.4. График заданного (a) и фактического (b) угла рыскания ψ при выполнении маневра разворота на угол 90

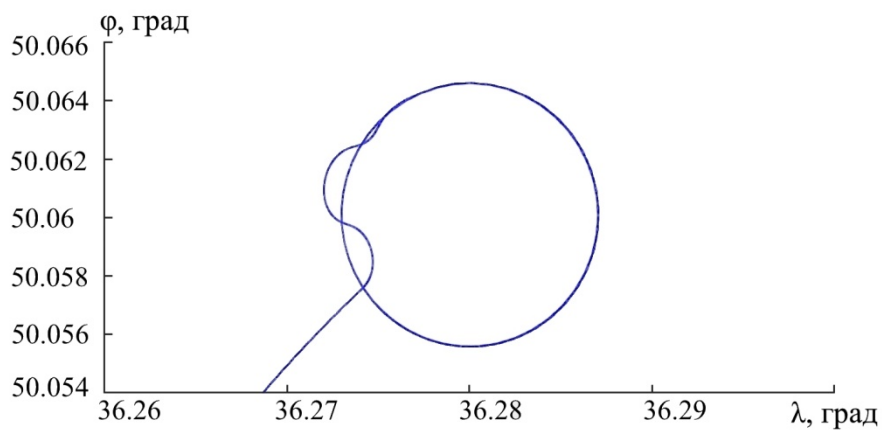

Рис. 5. Траектория движения типа «круг»:

λ – географическая широта, ϕ – географическая долгота

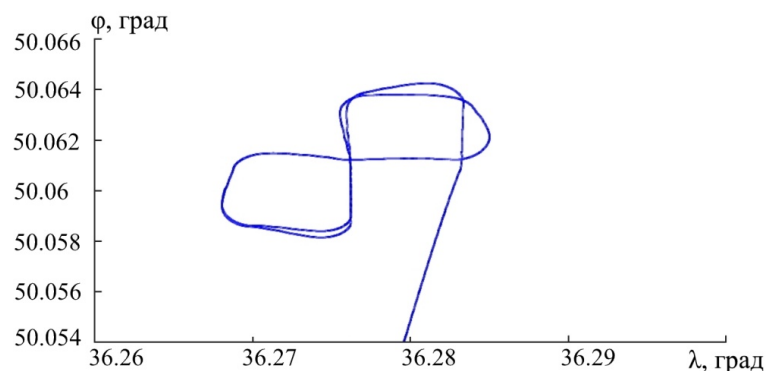
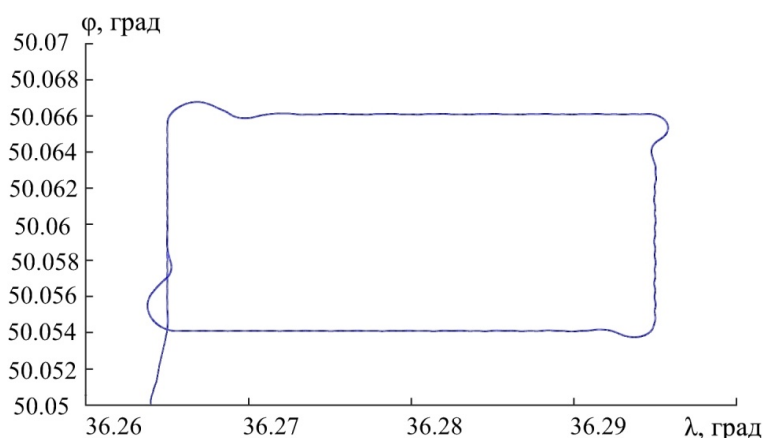

Рис. 6. Траектория движения типа «восьмерка»

**Рис. 7. Траектория движения по полетному заданию
в виде контрольных точек**

Как можно видеть из представленных результатов, разработанные в среде Simulink математические модели объекта управления, возмущающих воздействий и автопилота Pixhawk являются адекватными и позволили выполнить моделирование динамики БПЛА самолетного типа во всех основных режимах полета. Во время выполнения описанных выше работ программный продукт Simulink показал себя как удобное современное средство, позволяющее выполнять математическое моделирование сложных процессов и при этом использовать реализованные функции и модели, заложенные при разработке этого программного продукта. Пользоваться таким продуктом удобно независимо от уровня знаний языков программирования. Визуально-имитационная среда разработки позволяет интуитивно разобраться с минимально необходимым набором функций, а полный набор встроенной справочной информации помогает полностью раскрыть потенциал системы.

При всех достоинствах Simulink не лишен недостатков. Среди них следует отметить громоздкость многоуровневых блок-схем при построении сложных моделей, но при определенном опыте и соответствующем подходе можно добиться удобства в работе.

Выводы. Результаты, полученные при математическом моделировании полета БПЛА в Simulink, позволили убедиться в адекватности и работоспособности реализованных функций исследуемой системы автоматического управления и послужили основой для разработки в Научно-производственном предприятии Хартрон-Аркос ЛТД системы управления для опытного образца БПЛА самолетного типа.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Микросистемы ориентации беспилотных летательных аппаратов / Под ред. В.Я. Распопова. – М.: Машиностроение, 2011. – 184 с.

2. Рендал У. Биард. Малые беспилотные летательные аппараты: теория и практика. учеб. пос. / Биард У. Рендал, Тимоти У. МакЛэйн. – М.: Техносфера, 2015. – 312 с.

3. Audronis Ty. Designing Purpose-Built Drones for Ardupilot Pixhawk 2.1. Builddrones with Ardupilot / Ty Audronis. Packt Publishing, 2017. – 272 p.

4. Lorenz Meier, Petri Tanskanen, Friedrich Fraundorfer and Marc Pollefeys. PIXHAWK: A System for Autonomous Flight using Onboard Computer Vision // 2011 IEEE International Conference on Robotics and Automation. – 2011.

5. Soliman S. A. A New Algorithm for Nonlinear L1-norm minimization with nonlinear Equality Constraints / S. A. Soliman, G. S. Christensen, A. H. Rouhi // Computational Statistics & Data Analysis. – 1991. Volume 11, Issue 1, pp. 97-109.

6. Дьяконов В. П. Математические пакеты расширения MATLAB. Специальный справочник. учеб. пос / В. П. Дьяконов, В. В. Круглов. – С. Пб: Питер, 2001. – 480 с.

7. Дьяконов В. П. Simulink: Самоучитель. учеб. пос. / В. П. Дьяконов. – М.: ДМК-Пресс, 2015. – 782 с.

РОЗПІЗНАВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ЛЮДИНИ ЯК СЕРВІС

Ульянко Артем Леонідович,

аспірант

Дорофєєв Юрій Іванович,

д.т.н., професор

НТУ «ХП»

м. Харків, Україна

Анотація: В роботі розглянуто можливості надання технології розпізнавання емоційного стану людини на основі аналізу зображення обличчя у вигляді сервісу. Порівняно два підходи до розподілення алгоритму розпізнавання між клієнтом та сервером та способи їх інтеграції. Зроблено висновки щодо ефективності обох підходів.

Ключові слова: розпізнавання емоцій, сервіс, інтеграція, клієнт, сервер.

Вступ. На сьогоднішній день на ринку комп'ютерного зору багато компаній надають сервіси для розпізнавання емоційного стану людини [1, с. 85]. Існуючі сервіси зазвичай пропонують підхід, де від клієнта очікується повне зображення, а у відповідь він отримує інформацію щодо цього зображення, включаючи координати обличчя та результат розпізнавання однієї з семи базових емоцій на ньому (рис. 1). Зазвичай комунікація між сервісом та клієнтом відбувається за протоколом TCP, тому дослідження проведено в рамках використання цього протоколу.

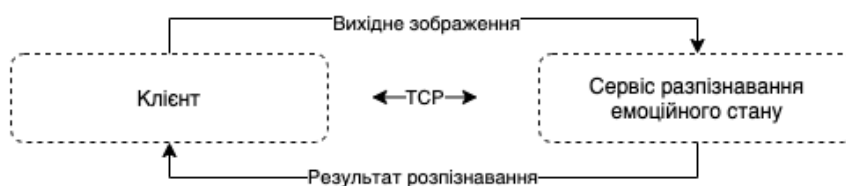

Рис. 1. Загальна схема системи розпізнавання емоційного стану

Вказаний підхід до реалізації процедури надання сервісу має певні недоліки. По-перше, витрачається значна кількість часу на передачу вихідного зображення, що створює вузьке місце для оптимальної роботи системи. По-друге, сервер, крім безпосереднього розпізнавання емоцій, виконує певні дії з метою підготовки зображення до розпізнавання, що збільшує навантаження на обчислювальні ресурси.

В якості альтернативного підходу запропоновано вдосконалити реалізацію алгоритму [1, с. 87] роботи системи розпізнавання емоційного стану людини таким чином, щоб частина його виконувалась на стороні клієнта, а ядро алгоритму – на стороні сервера (рис. 2).

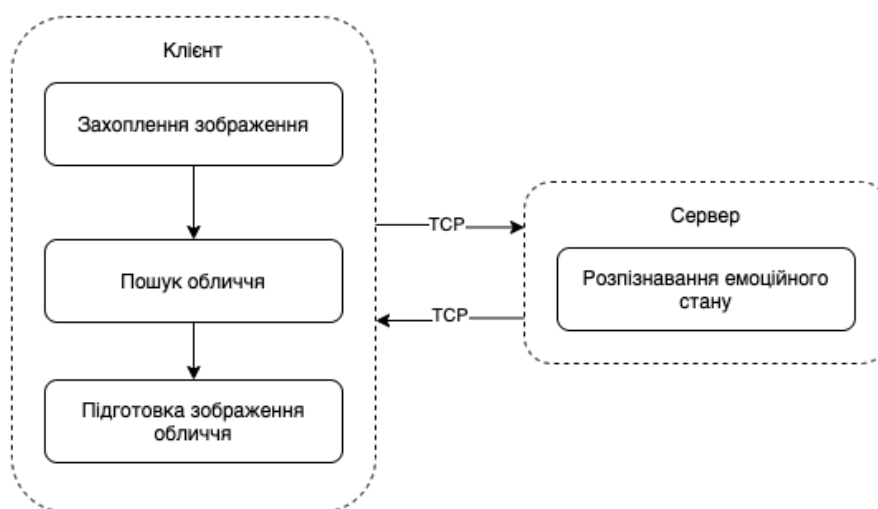

Рис. 2. Запропонована схема системи розпізнавання емоційного стану

В результаті вдалося зменшити кількість даних, які передаються мережею, що дозволяє мінімізувати час на виконання кожної ітерації розпізнавання. Також зменшується навантаження на сервер, що дає змогу скоротити час використання обчислювальних ресурсів. Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що навантаження на сервер може бути зменшено на 16 % за рахунок клієнта, а витрати на передачу даних вдоється скоротити до 80 % у порівнянні з традиційним підходом [2, с. 150].

Однак, такий спосіб розподілення алгоритму має деякі недоліки і буде максимально ефективним за певних умов. По-перше, процес інтеграції із стороннім програмним забезпеченням ускладнюється за рахунок того, що

висуваються певні вимоги до програмного та апаратного забезпечення клієнта. По-друге, відсутня програмна можливість захистити клієнтську частину алгоритму від неавторизованого доступу.

Отже, запропонований підхід реалізації сервісу розпізнавання емоційного стану людини на основі аналізу зображення за певних умов надає можливість оптимально розподілити ресурси між клієнтом та сервером, а також прискорює роботу розглянутого методу розпізнавання [1, с. 86].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ульянов А.Л., Дорофеев Ю. І. Обзор методов автоматического распознавания эмоционального состояния человека по изображению. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». (Серія: Системний аналіз, управління та інформаційні технології). 2020. № 1 (3). С. 85-89.

2. Ульянов А. Л., Коваленко С. В. Разработка системы распознавания эмоций для проведения интервью в режиме онлайн. XXII Міжнародний молодіжний форум "Радіоелектроніка та молодь у XXI. Харків, 2018 р. С. 150.

ВЛИЯНИЕ УРОВНЯ ПЕРЕГРЕВА РАСПЛАВА ПОЛИМЕРОВ НА ТЕПЛОФИЗИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА НАНОКОМПОЗИТОВ

Фиалко Наталия Михайловна

д.т.н., профессор, чл.-корр.

НАН Украины, зав. отделом

Институт технической теплофизики НАН Украины

г. Киев, Украина

Динжос Роман Владимирович

Николаевский Национальный университет

им. В. А. Сухомлинского

г. Николаев, Украина

Шеренковский Юлий Владиславович

к.т.н., ст. науч. сотр., вед. науч. сотр.

Меранова Наталия Олеговна

к.т.н., ст. науч. сотр., вед. науч. сотр.

Институт технической теплофизики НАН Украины

г. Киев, Украина

Введение. Применение принципиально новых материалов для изготовления элементов теплоэнергетического оборудования выдвигает серьезные требования к их эксплуатационным характеристикам. Одним из перспективных направлений в энергетике является использование полимерных микро- и нанокompозитов, в частности, их высокотеплопроводных и низкотеплопроводных модификаций. Для широкого внедрения новых материалов в практику необходимо иметь полную информацию об их теплофизических свойствах. Одной из основных теплофизических характеристик полимерных нанокompозитов является величина теплопроводности, значение которой является определяющим для условий применения. Проведенное исследование посвящено анализу зависимости теплопроводности полимерных нанокompозитов от температурного режима их получения.

Цель работы. Цель исследования состоит в установлении

закономерностей влияния температурного режима получения нанокompозитов на их теплопроводящие свойства.

Материалы и методы. Проведено экспериментальное исследование с нанокompозитами на основе полипропилена, наполненных углеродными нанотрубками. Установлена зависимость теплопроводности исследуемого материала от основного параметра температурного режима их получения – уровня перегрева расплава полимера относительно температуры его плавления. Нанокompозиты получены методом, базирующимся на смешении компонентов в расплаве полимера с применением специального дискового экструдера. В процессе получения композитов уровень перегрева расплава изменялся от 10 до 75К при варьировании массовой доли наполнителя от 0,3 до 10,0%.

Результаты и обсуждение. На основании полученных данных показано, что увеличение перегрева расплава полимера обуславливает повышение теплопроводности композитов. Однако по достижении определенного значения отмеченного перегрева его дальнейший рост не обеспечивает увеличение теплопроводности нанокompозитов. На основе установленной закономерности определен рациональный уровень данного перегрева. Этот уровень отвечает задачам получения высокотеплопроводных нанокompозитов и реализации соответствующей энергосберегающей технологии. В результате исследования получены данные об эффектах влияния величины перегрева расплава полимера на значения первого и второго перколяционных порогов для рассматриваемых нанокompозитов. Установлен факт большей чувствительности значения первого перколяционного порога к величине указанного перегрева.

Выводы. В результате экспериментального исследования получены зависимости теплопроводности полимерных нанокompозитов на основе полипропилена, наполненных углеродными нанотрубками, от уровня перегрева расплава полимера относительно температуры его плавления для широкого диапазона изменения температуры композитов.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДУ ПЛАНУВАННЯ ВИТРАТ НА ПАЛИВО У СУДНОПЛАВНІЙ КОМПАНІЇ

Штрибець Валерій Валерійович,

к.т.н., доцент

Байрамова Олена Вікторівна,

к.філос.н., доцент

Ткаченко Віталій Володимирович,

старший викладач

Дунайський інститут водного транспорту,

Державного університету інфраструктури та технологій

м. Ізмаїл, Україна

Вступ. Одним з дуже серйозних питань у судноплавних компаніях на сьогоднішній день є планування потреби палива на майбутній сезон. Традиційно встановлюються норми витрати палива, виходячи з даних минулої навігації [1]. Але при цьому робиться поправка на зміни обсягу роботи-вантажобігу:

$$V_n = \frac{\left(\sum_{i=1}^n V_{\phi_i} \right) \times \left(\sum_{j=1}^m A_{npj} \right)}{\sum_{i=1}^n A_{\phi_i}}, \quad (1)$$

де V_n – планова потреба палива на навігацію, тис. т;

V_{ϕ_i} – фактична витрата палива на i -ій лінії перевезення судноплавної компанії за результатами минулої навігації;

A_{npj} – прогнозний обсяг вантажобігу судноплавної компанії на навігацію на j -ій лінії перевезення, тис. т;

A_{ϕ_i} – фактичний вантажобіг компанії на i -ій лінії перевезення;

n – кількість ліній перевезення в попередню навігацію;

m – кількість ліній перевезення в плановану навігацію.

У загальному випадку $n \neq m$.

Для підвищення якості планування витрат на паливо використовується

метод моделювання бізнес-процесів. Його основу складає опис процесу через дії. Процесний підхід до планування витрат на паливо дозволяє встановити логічний взаємозв'язок всіх складових цього процесу. При цьому він охоплює весь цикл від початку планування до його завершення, враховуючи також зовнішні процеси, які впливають на кінцевий результат планування.

Намагання створити більш адекватну модель шляхом збільшення кількості факторів, які впливають на процес планування витрат на паливо, зазвичай ускладнює модель. Для зниження ступеня надлишковості при описі процесу планування необхідно використовувати різні види моделювання залежно від досліджуваних елементів процесу.

Таким чином, **метою роботи** є удосконалення методу планування витрат на паливо у судноплавній компанії.

Матеріали і методи. Добрі результати при плануванні витрат на паливо отримуються завдяки застосуванню функціонального та імітаційного моделювання.

При функціональному моделюванні процес планування представляється через чітко структуровані взаємозалежні функції. Для врахування взаємного впливу різних зовнішніх і внутрішніх умов на динамічні зміни характеристик процесу та оцінки ефективності розподілу ресурсів застосовується імітаційне моделювання. Розглянемо різні види моделювання, які дозволяють проаналізувати певні характеристики процесу та об'єкту моделювання.

Процесний підхід до планування складається з кількох стадій [2]:

1) побудова початкової моделі (0-ий рівень), яка характеризує теперішній порядок планування на підприємстві, його ключові елементи і межі процесу планування;

2) аналіз моделі 0-го рівня, виявлення протиріч, дублювання дій, взаємозв'язків з іншими процесами, коли встановлюються необхідність зміни процесу планування і уточнюється вихідна модель (уточнений 0-ий рівень);

3) побудова моделі, що відображає бажаний стан процесу планування, з урахуванням рекомендацій для підвищення його ефективності (1-ий рівень);

4) впровадження запропонованої моделі процесу планування витрат на паливо у практику діяльності судноплавної компанії, її апробація і внесення необхідних змін.

На рис. 1 наведена модель процесу планування експлуатаційних витрат на паливо в судноплавній компанії (0-ий рівень).

Рис. 1. Модель планування експлуатаційних витрат на паливо (“As is”)

Запропонована модель планування відрізняється простотою розрахунків. Але в цієї моделі не враховані певні напрямки оптимізації витрати палива [3]:

- 1) оптимізація організації судноплавства в компанії шляхом зниження порожнього ходу;
- 2) невідповідність перевезеного вантажу характеристикам судна;
- 3) нормування витрати палива не за паспортними даними судна, а за його фактичними режимами роботи і гідрологічними характеристиками суднового ходу;
- 4) відсутність оцінки ризику прогнозування для корегування плану;
- 5) адаптивна зміна плану при істотних змінах прогнозних параметрів плану від заданих.

При істотних змінах первісних прогнозних параметрів плану корегується модель процесу планування (адаптивна зміна плану). Тоді вихідна модель планування експлуатаційних витрат трансформується уточнену модель 0-го

рівня [4], зображену на рис. 2.

Рис. 2. Модель планування експлуатаційних витрат на паливо (“To be”)

В уточненій моделі планування не використовуються дані минулої навігації. Тому вхідними параметрами для корегування процесу планування витрат на паливо є:

- а) структура флоту і перевезень;
- б) плановані обсяги і маршрути перевезень;
- в) режими роботи суден для нормування витрати палива;
- г) експертні оцінки прогнозних ризиків.

Результатом декомпозиції удосконаленої моделі є наведена на рис. 3 контекстна модель 1-го рівня (“To be”). Вона враховує рекомендації щодо удосконалення процесу планування експлуатаційних витрат на паливо та дозволяє здійснити оперативне планування у формі календарного графіка (замість місячного і навігаційного планування) до кінця навігації за кожним судном окремо, а також за сукупністю основних і допоміжних елементів витрат.

Результати та обговорення. Розроблена модель планування експлуатаційних витрат на паливо в судноплавній компанії дозволяє знизити ризики планування і прогнозування витрат палива, вибрати оптимальний режим роботи суден судноплавної компанії для зниження витрати палива,

зробити планування адаптивним, перейти від планування палива на навігацію до оперативного планування.

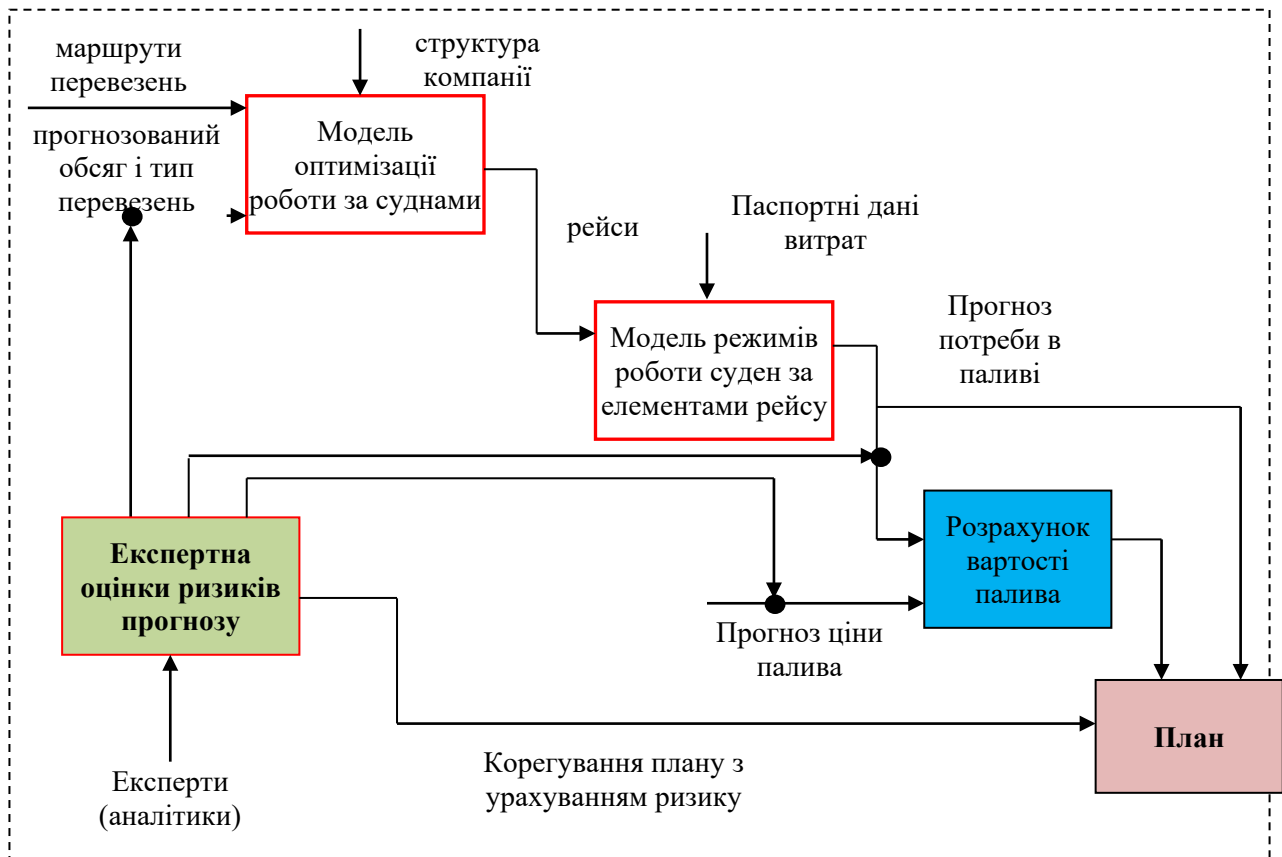

Рис. 3. Контекстна діаграма моделі планування експлуатаційних витрат на паливо (розроблена “To be”)

Основною процесного підходу є планування та урахування ризиків, а також отримання адекватних експертних оцінок щодо прогнозних витрат. Отже, подальші дослідження спрямовані на розробку методу оцінювання ризиків планування та формування методу експертного оцінювання ризиків у процесі планування витрат палива.

Висновки. Удосконалений метод планування витрат на паливо у судноплавній компанії базується на нормуванні за кожним із суден компанії. При цьому здійснений відхід від планування витрат за даними минулої навігації. Процес планування набуває риси адаптивності і виконується не на плановий період (навігацію), а на менші часові інтервали залежно від роботи компанії. Існуючі резерви зниження витрат на паливо дозволяють вносити оперативні зміни у план. Розроблений метод дозволяє оперативно вносити

зміни до плану при значних відхиленнях від прогнозу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарец А.В. Экономика организации (предприятий): учеб. пособие. Волгоград: ВолгГТУ, 2005. 312 с.
2. Биннер Хартмут. Управление организациями и производством. От функционального менеджмента к процессному. Москва : Альпина Паблицер, 2010. 282 с.
3. Бубер Б.П. Использование топлива на промысловых судах. Москва : Агропроиздат. 1986. 176 с.
4. Бородулин А.Н., Заложнев А.Ю., Шуремов Е.Л. Внутрифирменное управление, учет и информационные технологии. Москва : ПМСОФТ, 2006. 344 с.

АНАЛІТИЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ З ОХОРОНИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ

**Штомпель Юлія Миколаївна,
Бокшан Світлана Василівна**

викладачі

Київський електромеханічний фаховий коледж
м. Київ, Україна

Вступ. Одним з елементів співпраці України з Міжнародною організацією праці (МОП) зумовлюється необхідністю оновленням державних стандартів праці і нормативних документів до міжнародно-трудова норм та стандартів. На підприємствах залізничного транспорту України повинні застосовуватися принципи і норми міжнародного права з питань безпеки праці і управління ризиками, а саме конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці (МОП), стандарти міжнародної організації стандартизації (ISO).

Мета роботи. Мета та завдання полягають у визначенні правильного підходу до організації охорони праці на залізничному транспорті України за допомогою впровадження міжнародних стандартів з безпеки праці, аналіз можливих способів та шляхів вдосконалення умов праці керівництвом АТ «Укрзалізниця».

Матеріали та методи. Міжнародні стандарти з безпеки праці і управління ризиками. Аналітичний метод дослідження.

Результати та обговорення. Міжнародні стандарти з безпеки праці – це норми, що регулюють відносини щодо забезпечення здорових та безпечних умов праці, що містяться в різних міжнародно-правових (в т. ч. конвенціях і рекомендаціях МОП).

Міжнародні стандарти, що поєднані із системою управління охороною здоров'я та безпекою праці на підприємстві, дозволяють створювати ефективні системи захисту працівників, незалежно від галузі та напрямку діяльності

виробництва [4].

Небезпеки та ризики для безпеки та здоров'я працівників залізничного транспорту повинні бути визначені та проаналізовані. Попереджувальні заходи повинні бути здійснені у такому порядку пріоритетності:

- усунення небезпеки ризику;
- обмеження небезпеки/ризика у його формування шляхом використання технічних засобів колективного захисту або організації заходів;
- мінімізація небезпеки/ризика шляхом проектування безпечних виробничих систем, включаючи заходи адміністративного обмеження сумарного часу контакту з шкідливими виробничими факторами.

Ризик існує завжди, але прийняття рішень щодо його зменшення потребує структурованого підходу, тому для цього було розроблено серію міжнародних стандартів з ризик-менеджменту, а саме: ISO Guide 73:2009 Risk management – Risk assesment techniques. В Україні прийнято відповідні аналоги стандартів 2009 року: ДСТУ ISO Guide 73:2013 «Керування ризиком. Словник термінів», ДСТУ ISO/IEC 31010:2013 «Керування ризиком», ДСТУ ISO 31000:2014 «Менеджмент ризиків. Принципи та керівні вказівки», «Методи загального оцінювання ризику». Також одним з ефективних стандартів у сфері охорони праці є стандарт серії OHSAS 18001 «Система менеджменту охорони здоров'я та безпеки персоналу».

Дослідження свідчать, що в галузі залізничного транспорту значно більше витрат припадає на пільги та компенсації, що пов'язані з небезпечними і шкідливими умовами праці, ніж на техніку безпеки, заходи щодо запобігання виробничому травматизму і захворюваності, нормалізації умов праці. Співвідношення між витратами на поліпшення умов праці, охорону праці і витратам на доплати за несприятливі умови праці, пільгові пенсії та додаткові відпустки становить 1:8, а іноді й більше [2].

Незадовільний стан охорони праці у структурних підрозділах залізничного транспорту призводить до гальмування економічного та соціального прогресу країни унаслідок нещасних випадків на виробництві та

професійних захворювань, які складають 3% від світового валового внутрішнього продукту (ВВП). Таким чином, вдосконалення системи охорони праці є одним з актуальних питань на рівні як держави, так і окремого підприємства. На даний час удосконалення системи управління охороною праці (СУОП) можна досягти завдяки впровадженню міжнародних стандартів з безпеки праці та управління ризиками [4].

Міжнародний стандарт серії OHSAS 18001 «Система менеджменту охорони здоров'я та безпеки персоналу» є всесвітньо визнаною специфікацією, прийнятою в 2007 р. в якості Британського стандарту для оцінки системи управління охороною праці та виробничою безпекою. Впровадження даного стандарту дає можливість: раціонально використовувати кошти підприємства, які спрямовані на охорону праці, зберегти кваліфіковані кадри, отримати мінімізацію фінансових витрат, які виникають внаслідок небажаних подій, зменшити кількість виробничого травматизму.

OHSAS 18001 – це стандарт, на базі якого проводиться перевірка системи менеджменту професійної безпеки та здоров'я.

Визначення небезпек і оцінка ризиків залізничної галузі на основі серії стандартів OHSAS 18001 дозволяє:

- реалізувати системний управлінський підхід до вирішення питань менеджменту безпеки, систематизувати наявні знання про об'єкти, технологічні процеси;

- залучити весь персонал підприємства в технологічний процес;

- виявити місця появи найбільших ризиків, тобто тих контрольних точок, де необхідно перш за все докласти зусиль, вкласти кошти для вирішення першочергових проблем безпеки;

- проаналізувати наявність та якість існуючих заходів безпеки і розробити в разі потреби додаткові;

- оцінити можливість втрат, пов'язаних з аварійними ситуаціями, інцидентами, травмами та професійними захворюваннями.

Важливо відзначити, що сертифікація підприємства на предмет

відповідності вимогам OHSAS 18001 не усуває всі ризики і не звільняє підприємство від обов'язку виконувати всі необхідні законодавчі вимоги та державні норми і стандарти у сфері безпеки праці.

Стандарти серії ISO 31000 Risk management. У 2018 році було оновлено ISO 31000:2018 Risk management – Guidelines, цей документ змінив видання 2009 року. ISO 31000 було прийнято як національний стандарт більш ніж 50 національними органами стандартизації. ISO 31000:2018 – це стислий посібник, який допомагає організаціям використовувати принципи управління ризиками для поліпшення планування і прийняття більш ефективних рішень [1].

До основних складових управління ризиками стандарту входять: створення та захист цінностей, постійне покращення людських та культурних факторів, всебічно доступна інформація, структурований та комплексний підхід, комунікація та консультація, документування та звітність, моніторинг та перевірка, оцінка ризику.

Все це дозволяє вибудовувати на підприємстві інтегровану систему управління, створену на ризик-орієнтованому підході. Тому саме процес управління ризиком має стати невід'ємною складовою стратегії всієї АТ «Укрзалізниця». Оцінка ризику не може бути самостійною діяльністю, її необхідно повністю інтегрувати в усі компоненти процесів управління. В даному стандарті основна увага приділяється створенню та захисту цінностей як ключового компонента менеджменту ризиків й особливостям інших суміжних принципів (таких як постійне вдосконалення, залучення зацікавлених сторін), спрямованих на організацію і розгляд людських і культурних чинників.

Принципи ISO 31000 мають бути інтегровані в систему менеджменту, щоб гарантувати послідовність й ефективність управлінського контролю в усіх сферах діяльності підприємств залізничного транспорту. Наведені інструменти включатимуть стратегію і планування, організаційну стійкість, інформаційні технології, корпоративне управління, кадрові питання, дотримання вимог, якість, здоров'я та безпеку праці.

Стандарт ISO 31000 надає особам, які відповідальні за прийняття рішень,

і також відповідальним сторонам чіткіше зрозуміти ризики, що виникають на підприємстві, і які можуть вплинути на досягнення цілей, а також на адекватність й ефективність вже існуючих контрольних заходів.

Інтеграція України у європейське співтовариство, проведення ринкових реформ – все це обумовило не тільки удосконалення діючих правових норм, а й створення зовсім інших, що відповідають світовим стандартам та вимогам. Ці стандарти, як і вся чинна міжнародна правова система, будуються перш за все на принципах охорони праці та захисту прав людини.

У період коли роботодавці ставлять для себе основним завданням якнайшвидше і з мінімальним вкладенням засобів отримати найбільший прибуток, мало уваги приділяється, а часом і взагалі ігноруються вимоги безпеки праці, що негативно відбивається на працівниках, тому питання з охорони праці є одним з найважливіших на сучасному етапі життя нашого суспільства [3].

Висновок. Охорона праці – це багатогранне поняття, під ним слід розуміти не тільки забезпечення безпеки працівників під час виконання ними посадових обов'язків, насправді воно охоплює різні заходи. Наприклад, профілактика професійних захворювань, організація повноцінного відпочинку й харчування працівників під час робочих перерв, забезпечення їх необхідним спецодягом і засобами гігієни і навіть виконання соціальних пільг та гарантій. Отже, правильний підхід до організації охорони праці на підприємстві, якісна оцінка ризиків на підприємстві, впровадження нових міжнародних стандартів з безпеки праці дають працівникам почуття надійності, стабільності й зацікавленості керівництва у своїх співробітниках. Також керівник підприємства обов'язково повинен дотримуватися усіх приписів та вимог законодавства про охорону праці і нести відповідальність за їх порушення.

Таким чином, завдяки налагодженій охороні праці знижується також плинність кадрів, що в свою чергу позитивно впливає на стабільність роботи всієї галузі. Впровадження міжнародних стандартів з безпеки праці та управління ризиками на підприємствах залізничного транспорту перш за все

має на своїй меті покращити існуючий стан охорони праці та безпеки працівників.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. ISO 31000:2018 Risk management - Guidelines
2. Русаловський А.В. Правові та організаційні питання охорони праці: Навч. посіб. – 4-те вид., допов. і перероб. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
3. <http://www.nau.ua> – Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
4. ДСТУ ОHSAS 18001 – 2007 «Система менеджменту охорони здоров'я та безпеки персоналу. Вимоги».
5. Вененедіктова В.С. Охорона праці: європейські і міжнародні стандарти та законодавство України (порівняльний аналіз) / В.С.Венедіктова, В.П.Грохольський, М.І. Іншин, М.М. Клемпарський // Державний департамент з питань адаптації законодавства. Українська асоціація фахівців трудового права. – Харків – Київ, 2006. – 680с.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

УДК 152

ОСНОВНЫЕ СВОЙСТВА И СПОСОБЫ НАХОЖДЕНИЯ НЕОПРЕДЕЛЕННОГО ИНТЕГРАЛА В ПРАКТИКЕ СТУДЕНТОВ

Мустафаева Парвин Маил кызы

Гянджинский Государственный Университет

Кафедра Общая математика

Гянджа, Азербайджан

Аннотация: Особое место в изучении величин и их функций занимает интеграл и интегрирование. Изучение интеграции невозможно без изучения основных способов анализа и исследования числовых функций, таких как: средними, предельными, бесконечно малыми, бесконечно большими величинами, пределами, дифференциалами, производными.

Ключевые слова: интеграл, дифференциал, множитель, исходная подынтегральная функция.

Еще выдающийся историк математики профессор Фёдор Андреевич Медведев во введении к книге «Развитие понятия интеграла так охарактеризовал сущность интегрирования и процесс его развития в науке «... Интегрирование представляет собой абстрактное выражение разнообразнейших способов измерения величин, и по мере вовлечения в человеческое познание всё новых и новых объектов реальной действительности математики создают всё более и более общие схемы интеграционных процессов с тем, чтобы охватить всё расширяющийся круг объектов, подлежащих измерению» [1].

В данной статье рассмотрим наиболее актуальные задачи

неопределенного интеграла и раскроем способы их решения.

Неопределенный интеграл – это единство всех исходных функций $f(x)$, начиная с самой $f(x)$. На письме обозначается символической формулой $\int f(x)dx$. Если $F(x)$ – одна из исходных некоторой функции $f(x)$, то тождество всех исходных данной функции можно представить в виде $F(x) + C$, где C – постоянная произвольная.

Таким образом,

$$\int f(x)dx = F(x) + C. \quad (1)$$

Функция, исходная которой находится в определенном интервале, называется интегрируемой, а процедура поиска исходной называется интегрированием этой функции.

Существуют ряд терминологических выражений для интеграла. Начнем с самого знака интеграла- \int , подынтегральную функцию обозначает- $f(x)$, подынтегральное выражение обозначается $f(x)dx$, x – представляет переменную интегрирования; C – постоянную интегрирования;

Очевидно, что дифференцирование и интегрирование - взаимно обратные операции.

Действительно,

$$d \int f(x)dx = d(F(x) + C) = dF(x) = F'(x)dx = f(x)dx, \quad (2)$$

$$\int dF(x) = \int F'(x)dx = F(x) + C. \quad (3)$$

Если опустить промежуточные преобразования то, получится уравнение

$$d \int f(x)dx = f(x)dx \quad (4)$$

$$\int dF(x) = F(x) + C, \quad (5)$$

в котором соседние символы дифференциала d и интеграла \int как бы взаимно сокращены. В этом случае операция дифференцирования возвращает выражение, предшествующее ее интегрированию, тогда как операция интегрирования возвращает выражение, предшествующее

дифференцированию, с точностью до постоянного члена, что полностью соответствует определению.

Основные свойствами интеграла являются:

1. Интегрирование и дифференцирование представляют собой взаимно противоположные операции

$$\left(\int f(x) dx\right)' = f(x), \quad (1)$$

$$d \int f(x) dx = f(x) dx, \quad (2)$$

$$\int f'(x) dx = f(x) + C. \quad (3)$$

Иначе, если продифференцировать верное решение, то в любом случае, должна получиться первоначальная подынтегральная функция.

Из табличного интеграла $\int \sin x dx = -\cos x + C$.

Можно убедиться в верности данной формулировки. Возьмем производную от правой части:

$(-\cos x + C)' = -(\cos x)' + (C)' = -(-\sin x) + 0 = \sin x$ — исходная подынтегральная функция.

На примере данной формулировки, становится яснее, почему к функции $F(x)$ всегда приписывается константа C . При дифференцировании константа всегда превращается в ноль.

1. За знак интеграла можно вынести постоянный множитель:

$$\int c \cdot f(x) dx = c \cdot \int f(x) dx. \quad (4)$$

Действительно, $(c \cdot \int f(x) dx)' = c \cdot f(x)$ и, следовательно, функция $c \int f(x) dx$ является начальной для $c f(x)$.

2. Если функции $f(x)$ и $g(x)$ интегрируемы на определенном промежутке, то на том же промежутке интегрируема и их сумма (разность). При этом интеграл от алгебраической суммы функций равен алгебраической сумме интегралов:

$$\int (f(x) \pm g(x)) dx = \int f(x) dx \pm \int g(x) dx. \quad (5)$$

Для доказательства достаточно убедиться в том, что выражение в правой части этого равенства является начальной для функции $f(x) \pm g(x)$:

$$\left(\int f(x) dx \pm \int g(x) dx \right)' = \left(\int f(x) dx \right)' \pm \left(\int g(x) dx \right)' = f(x) \pm g(x).$$

Пусть $\int f(x) dx = F(x) + C$. Тогда для любой непрерывно дифференцируемой функции $x = u(t)$ выполняется равенство

$$\int f(u(t)) u'(t) dt = F(u(t)) + C. \quad (6)$$

Это свойство основывается на инвариантности формы первого дифференциала, согласно которому дифференциал dF сохраняет свою форму при замене независимой переменной на функцию другой переменной: $dF = F'_x dx = F'_t dt$.

В случае удачной замены переменной можно получить более простую для интегрирования функцию. Например, выражение $f(ax + b) dx$ преобразуется заменой переменной $t = ax + b$ к виду $\frac{1}{a} f(t) dt$ и, следовательно,

$$\int f(ax + b) dx = \frac{1}{a} F(t) + C = \frac{1}{a} F(ax + b) + C.$$

Решить неопределенный интеграл – это значит найти множество всех первообразных, а не какую-то одну функцию. В рассматриваемом табличном

примере $-\cos x + 5$, $-\cos x - \frac{4}{7}$, $-\cos x + \sin 2$, $-\cos x - e^3$ и т. д. – все эти функции

являются решением интеграла $\int \sin x dx$. Решений бесконечно много, поэтому

записывают коротко: $\int \sin x dx = -\cos x + C$, где $C = const$

В заключении, можно отметить, что несмотря на достаточно большую вариативность решений неопределенного интеграла, его всегда и легко проверить, в отличие от производных, где точную проверку можно осуществить разве что с помощью математических программ.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

- 1.Бесов.О.В. Лекции по математическому анализу. Москва 2014 год
2. Ермилова Н. А. Практикум по неопределенным интегралам . Учебно-методическое пособие Благовещенск 2003год.
- 3.Иванов Г.И. Лекции по математическому анализу. Часть 1. Москва .МФТИ 2011год
- 4.Медведев Ф.А. Развитие понятия интеграла..Либроком.2013 год[1] стр7
- 5.Петрович А.Ю. Лекции по математическому анализу. Введение в математический анализ. Часть 1. Москва. МФТИ 2012 год.
- 6.Смирнова В.Б, Морозова Л.Е. Неопределённый интеграл Учебное пособие Санкт-Петербург 2010 год
- 7.Яколев Г.Н Лекции по математическому анализу. Часть1.Физмалит.2004 год

ARCHITECTURE

СЕМАНТИКА ЯК АРХІТЕКТУРНА МОВА

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Савченко Таїсія Вікторівна

студентка

архітектурного факультету

Харківський національний університет

будівництва та архітектури ХНУБА

м. Харків, Україна

Вдохновение превращает инертный камень в драму рос.мов.

Ле Корбюз'є

Вступ. Сьогодні ми постійно стикаємося зі складними багатофункціональними комплексами, як суспільно-торгівельні та культурні центри. Тому осмислення ролі семантичної структури та її взаємовідносин з матеріальним рівнем формоутворення набуває особливого значення.

Метою даної роботи є виявлення ролі семантики у формоутворенні архітектурного середовища.

Матеріали і методи. Архітектура, як галузь соціально орієнтованої діяльності, розвивається у напрямі залучення до процесу проектування багатьох наук, серед яких філософія не є винятком. У формоутворенні одну з найважливіших ролей виконує семантика. Матеріально-просторова організація архітектури, що сприймається людиною в процесах життєвої діяльності, з'являється перед нею в якості смислової, семантичної структури. Це не лише "функціонально правильна" організація, а й складова частина соціальної інформації (її прагматика).

Результати і обговорення. Кожна культова система створювала власні парадигми, що визначили семантику геометричних фігур. Геометрія у свою чергу є основою архітектури й активно бере участь у формуванні її мови. Тож значення фігур перейшло з мови звичайної в архітектурну.

Таким чином, сприймаючи архітектурні форми, ми несвідомо зв'язуємо їх з певними чинниками, що породили ці форми, з прихованою в них інформацією. Наприклад, ще здавна за куполом закріпилося позначення небосхилу, а за ордерною системою – людини. Проте слід відмітити, що деякі трактування форми зазнавали змін унаслідок суспільної еволюції та переосмислення візуального образу, як вище названа ордерна система придбавала невичерпну змістовність в архітектурному ряду формоутворення історичних періодів саме тому, що в них синтезовано багато семантичних комплексів [1-2].

Семантика має декілька стійких закономірностей впливу на формоутворення. В першу чергу, формування архітектурних об'єктів передбачає їх насичення різноманітними значеннями і знаками. Наприклад, у процес сприйняття храму включається безліч значень, що беруть свій початок у релігійній символіці та міфології. Вони є складовою частиною ритуально-просторової, іконічної, світлової, кольорової, акустичної цілісності. Духовне багатство архітектурного об'єкту досягається завдяки його змістовному наповненню. Тому об'єкт, що позбавлений розвинених значень, є фактично бездуховним, а отже, малопривабливим для суспільства.

Останнім часом на бездуховність страждає більшість масових житлових забудівель, що не мають складного комплексу культурних значень та виглядають одноманітно. Навіть елементарне семантичне збагачення архітектури наділило б середовище необхідною змістовністю, у вигляді орієнтовних ознак, елементів масштабності, привнесення символів традиційності, підкреслення соціальної ролі різних просторів та архітектурних об'єктів і т. д [2].

Будь-яка система, що виникає під час формоутворення, виробляє певний

соціальний ефект. Таким чином здебільшого спираючись на ідеологічні та політичні цілі формування соціальної інформації, що визначають багато функціонально-просторових особливостей та безпосередньо архітектурних рішень у семантичному напрямку, формується загальна соціальна атмосфера. Наприклад, напрочуд міцні були деякі архітектурні тенденції періоду застою. Вираження потужності адміністративно-управлінського апарату увійшло в нашу архітектуру, як особливий предмет художньої символізації.

Той образний пафос був створений заради зміцнення уявлення про непорушність адміністративно-командної системи. Принцип відображення політично важливої інформації на величезних мозаїках і рельєфах, у той час, як організація життєвих процесів є вкрай примітивною, перетворював архітектуру на своєрідне гасло. Об'єктивне відображення політично-ідеологічних сенсів у архітектурній формі є частим явищем.

Головний вкладений сенс - звеличення володаря над суспільством - реалізувався в грандіозних спорудах та будівлях старовини: пірамідах, зіккуратах, форумах й амфітеатрах. У нацистській Німеччині будувалися помпезні будівлі імперських установ, покликані звеличити Третій рейх, розроблялися й частково здійснені проекти велетенських споруд, що несуть те ж смислове значення. Загалом це було відбиття думки, що перетворювалася на ідеологічну символіку, в результаті символічного або природного зв'язку архітектури та пануючої в суспільстві ідеології [1-3].

Глибока і багатогранна семантична обумовленість найнаочніше проявляється там, де форми вдосконалюються віками, де роль канонів, відпрацьованих конструктивних прийомів, систем архітектурних елементів має велике значення. Витягнуті до неба форми культової архітектури, як готичні шпилі, глави споруджень хрестово-купольної системи, чи мінарети або буддійські пагоди, обумовлені символічною семантикою - смисловими й образними асоціаціями форм характерних для різних етносів і регіонів, розвитком в архітектурі фалічної символіки, знакових аналогій з елементами образотворчого мистецтва. Саме ця багаточасова семантична обумовленість

формування робить його результати такими значними в ідейно-художній дії [3]. Закономірності конкретизації значень – особливо важливий критерій для формування. Одні значення змінюють свій ступінь конкретності, потрапляючи у взаємозв'язок з іншими.

Якщо просторова побудова площі за своїми пропорціями лише віддалено натякає на знайомі прототипи, то за введення туди колонади або аркади, що буде нагадувати історичні прототипи, це сконкретизує образ площі в цілому, оскільки виникнуть певні асоціації з образами, наприклад, європейського Відродження. Тобто окремі ознаки форм, кольору або розміри просторових елементів у системі створюють досить розвинені та більш конкретні асоціативні аналогії, ніж поодинокі.

Це об'єднання невизначених окремо натяків перетворює архітектурну форму на семантичну систему, створюючи змістовний шар художнього образу. Саме тому конкретизація значень відіграє дуже важливу роль в архітектурному формуванні. Вона подібна до конкретизації значень в тексті природної мови, що представляється як перетин одного слова семантичного поля з полями інших.

Висновки. Таким чином, семантика в цілому обумовлена художнім образом об'єкту, художньою ідеєю, особливостями його матеріальної морфології, а архітектура - це нескінченно складне комунікативно-знакове явище, в якому значення і знаки, сенси і образи, різні сторони змісту і форми знаходяться в органічному взаємозв'язку між собою, об'єднані специфічною психічною цілісністю процесу художнього сприйняття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Логунова М. В. Семантика геометрических фигур в современных фасадных решениях // Международный научно-исследовательский журнал. - [Електронний ресурс]. — 2017. — № 03 (57) Часть 4. — С. 55—58. — Режим доступу: <https://research-journal.org/technical/semantika-geometricheskix-figur-v-sovremennykh-fasadnykh-resheniyax/>. Дата доступу: 03.09.2020

2. Потаев Г. Семантика архитектурных ансамблей. - [Электронный ресурс]. - 2009. – Режим доступа: <https://ais.by/story/2492>. Дата доступа: 03.09.2020

3. Раппапорт А. Г, Сомов Г.Ю. Проблемы теории архитектурной формы // Форма в архитектуре: Проблемы теории и методологии. – Москва, 1990. - С. 164-335.

ЕКО ЕСТЕТИКА В АРХІТЕКТУРІ: ЗАПРОШЕННЯ ДО РОЗМОВИ

Яровицька Наталя Анатоліївна

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Сумченко Вероніка Олександрівна

Студентка
архітектурного факультету
Харківський національний університет
будівництва та архітектури (ХНУБА)
м. Харків, Україна

Вступ. У ХХ столітті екологія отримує розвиток у всіх сферах життя людини, в тому числі і в архітектурі. Екологія в архітектурі покликана розв'язувати проблеми комфорту і безпеки окремих будівель, цілих містобудівних утворень. Таке розуміння екології сприяє поліпшенню якості архітектурного середовища в технічних і матеріалознавчих аспектах. Однак це також призводить до розглядання екологічних категорій виключно в прикладному сенсі, що не сприяє розвитку екології щодо архітектури на вищому, філософському рівні.

Метою даної роботи є дослідження впливу філософії та культури на формування екоестетики в архітектурі.

Матеріали і методи. Для кращого розуміння проблеми слід розглянути екологію в цілому, шлях формування її повного поняття, і деякі пов'язані з нею напрямки в філософії і культурі.

Спочатку треба розглянути термін «екологія» в його первісному значенні, який запровадив німецький зоолог Е. Геккель у 1866 році: «Екологія - біологічна наука, що вивчає організацію та функціонування надорганізменних систем різних рівнів: популяцій, видів, біоценозів (спільнот), екосистем, біогеоценозів і біосфери. Також часто визначають як науку про взаємини організмів між собою і з навколишнім середовищем» [1].

Розглядаючи навколишнє середовище в цілому не можна знехтувати

впливом людини, яка фактично є найбільш активним суб'єктом у розвитку біосфери. Природничо-науковий підхід виявляється неспроможним, коли серед ключових факторів, що впливають на екологічний стан планети, виявляється вільна воля людини. Таким чином, екологія набуває характеру гуманітарної науки, розглядаючи соціальні та психологічні фактори. Багатьма дослідниками підкреслюється, що сучасна екологічна криза має не тільки культурологічні наслідки, а й значною мірою культурологічні причини. Втрачаючи свій об'єктивний характер, екологія як наука стає більш інтегративною і здатною культивувати глобальні ідеї і цінності. Екологія стає сполучною ланкою між природними і гуманітарними науками, що, на думку вчених, є об'єктивним процесом. Слід взяти до уваги і встановлення тісних зв'язків екології з гуманітарними науками, що виражається в активному запозиченні термінів. Екологія перетворюється в ідею і навіть в «практику». Розповсюдження отримують такі напрямки, як екософія, біософія, глибинна екологія [2].

Результати і обговорення. Екософія - один з напрямків в сучасній екологічній свідомості, що розглядає ставлення людини до природи в інтимно-особистісному, етичному, естетичному, релігійному аспектах. Для представників глибинної екології (А. Наесс, У. Андерсон, У. Фокс і ін.) зміна взаємовідносин суспільства і природи починається зі зміни самої структури нашого «я». Традиційне протиставлення «я» і навколишнього світу замінюється уявленням про те, що наше «я» - це поле, яке постійно розширюється, поглиблюється, зливаючись з усім наявним на планеті [3-7].

Глибинна екологія - термін запропонований норвезьким філософом А. Несс в 1973 році. У глибинної екології ми запитуємо, чи задовольняє сучасне суспільство фундаментальні потреби людей в любові, безпеці та можливості спілкування з природою, і, таким чином, ми ставимо під сумнів базові принципи нашого суспільства.

Розвиток подібних напрямків свідчить про істотний зв'язок між екологією і філософією. Такий зв'язок обґрунтовано необхідністю узагальнення та глобалізації понять, якими оперує екологія, зокрема понять, що належать до

людської свідомості.

Чимала заслуга в популяризації екології та перетворення її з біологічної науки в ключовий культурний феномен сучасності належить громадським організаціям, таким, як Грінпіс. Формуються екопоселення, на прилавках магазинів з'являються екопродукти, екокосметика, екоодяг, розвивається екотуризм. Для розвитку і функціонування всієї цієї індустрії недостатньо тільки технічних знань, важливою умовою є формування особливої екологічної свідомості, заснованої на гармонії з навколишнім світом і самим з собою. Часто екологічний стиль життя стає засобом маркетингу, що свідчить про актуальність даного напрямку в сучасному суспільстві [4].

У пошуках зображення філософських аспектів екології в архітектурі слід звернути увагу на такі явища:

1. При розвитку екологічних поселень і міст неодмінною умовою є чіткий регламент, який визначає матеріали та технології будівництва, щільність забудови, обмеження (або заборона) автомобільного руху. Такі регламенти найчастіше містять положення, що стосуються форм поведінки (сортування сміття, обмеження у використанні ресурсів та інше). Таким чином, екомісто не тільки використовує технологічні досягнення для реалізації екологічно позитивної програми. Особливу роль відіграє світогляд жителів, розвиток їх екологічної культури.

2. Архітектура і природа можуть виступати антитезою один одного або родинними системами в залежності від точки зору. Архітектура - явище антропогенного характеру, в той час, як природне середовище має природне походження. Однак якщо розглядати архітектуру і природу як середовище проживання, у них можна знайти багато спільного. При аналізі архітектури можуть бути застосовані методи, характерні для природних об'єктів. Показовими в цьому випадку тенденції запозичення понять, таких, як метаболізм і симбіоз, оформлення й активне використання термінів на стику архітектури та біології: Архітектурна біоніка, міська тканина і т.д.

3. Властива природі система причинно-наслідкових взаємозв'язків між

ієрархічними рівнями, що визначає характер того чи іншого організму в залежності від особливостей місця його існування і його місця в ієрархії видів, також властива архітектурним інфраструктурам. В іншому випадку це призводить до порушення функціонування містобудівних структур.

Таким чином, екологія в архітектурі присутня на двох рівнях: прикладному і концептуальному. На прикладному рівні ключове значення мають технології, що дозволяють забезпечити комфорт і безпеку будівель. Концептуальний рівень зачіпає філософські, культурологічні, смислові і естетичні аспекти проектування.

Естетика архітектури - одна з ключових характеристик архітектурного простору і найважливіша сфера архітектурної теорії. Також як екологія, естетика може проявлятися в архітектурі як формальна вказівка (пропорції, колористика, співмірність, масштаб, композиція), і в якості філософської основи проектування. Застосування приватних понять естетики без урахування їх концептуального і теоретичного значення призводить до стилістичної кризи в архітектурі [5;6].

У сучасному світі, коли спостерігається тенденція до стирання кордонів між наукою і творчістю, приватним і громадським, нормою й ексцесом, грань природного та антропогенного середовища також стає все більш і більш ефемерною. При тому, що вплив людської діяльності на природне середовище збільшується, починає формуватися особливе ставлення до природи та культури. Культура починає сприйматися як свого роду природне середовище, що володіє об'єктивними характеристиками й законами, а природа з джерела ресурсів перетворюється в активний суб'єкт [7].

Хоча природа слугувала джерелом мистецтва з моменту його появи, ідея вивчення природи як естетичного об'єкта з'явилася не так давно. Повернення до природи відбувається на новому рівні. Людина розуміє свою відповідальність перед планетою, разом з тим, визнає і виняткову силу природи. Такі «партнерські» відносини людини й навколишнім середовищем дозволяють на сучасному етапі говорити про діалог з біосферою на новому рівні. Творчість

Природи набуває самостійний статус.

Гармонія і доцільність як найбільш значущі характеристики результату природної творчості стають обов'язковими вимогами для людської творчості, сприймаючись тепер як філософські або навіть естетичні категорії. Так в кінці ХХ ст. в західній культурі з'являється поняття екоестетика (екологічна естетика). Даний термін найбільш широко розглянуто в роботах фінського дослідника Ю. Сепанма. Екоестетика досліджує естетичні властивості навколишнього середовища. Застосування екоестетичних категорій до архітектури особливо актуально, бо структура архітектурного середовища дуже складна і багато в чому уподібнюється природному середовищу.

Завдяки своїй синтетичній природі, екоестетика не обмежується тільки вивченням законів чуттєвого сприйняття, а тісно пов'язана з етичним і культурологічним аспектами. Провідну роль в екоестетиці грають такі категорії, як доречність, гармонія, взаємодія. Можна говорити про повернення до етико естетичного синтезу, характерному для стародавніх часів і втраченому починаючи з епохи Відродження, яка характеризується тенденцією автономізації естетичної сфери. Екоестетика прагне до відновлення та зміцнення зв'язків з етикою, у своїх дослідженнях розглядаючи ставлення людини до навколишнього середовища (природного і штучного) і відносини між людьми [7].

Висновки. Отже, для сучасної культури характерний процес гуманітаризації екології. Екологія наближається до філософії по колу проблем і методів. Зображення філософських аспектів екології в архітектурі стає більш явним, посилюється значення екологічної культури людини при формуванні архітектурного середовища. Глобальні закономірності екології виражаються в архітектурі через естетику архітектури. Синтетичний характер естетики архітектури виражається у двох аспектах: співвідношення етики й естетики, і ставлення до природи [7]. Екоестетика в архітектурі дозволяє враховувати не тільки формальні характеристики архітектурного середовища, пов'язані з теорією композиції та законами сприйняття, але й основоположні, філософські

максими архітектури, як альтернативного середовища проживання не менше складною, ніж природна.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біософія // Національна філософська енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://terme.ru/termin/biosofija.html>. Дата доступу: 26.09.2021
2. Екософія // Національна філософська енциклопедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://terme.ru/termin/ekosofija.html>. Дата доступу: 26.09.2021
3. Депенчук Н.П., Крисаченко В.С. Екологія і теорія еволюції (методологічний аспект). - Київ: «Наукова думка», 1987. - 236 с.
4. Ковешникова, Н. И. Философия экологического сознания в архитектуре – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://moluch.ru/archive/79/13813/>. Дата доступу: 26.09.2021
5. Попкова, Н. А. Философия Киси Курокава: симбиоз природы и архитектуры / Н. А. Попкова // Архитектура и современные информационные технологии. - 2015. - № 2 (31). - С. 21.
6. Прянишников, Н. Е. Философия зелёного движения и зелёные стандарты в архитектуре современной библиотеки / Н. Е. Прянишников // Библиотечное дело. – 2014. – № 21(231). – С. 23-27.
7. Симонова С. А. Архитектоника культуры: проблемы этико-эстетического синтеза – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dissercat.com/content/arkhitektonika-kultury-problemy-etiko-esteticheskogo-sinteza>. Дата доступу: 26.09.2021

ФІЛОСОФІЯ ТА АРХІТЕКТУРА: ДІАЛОГ СЕНСІВ

Яровицька Наталя Анатоліївна,

к.філос.н., доцент кафедри
суспільно-гуманітарних дисциплін ХНУБА

Вінтер Олександр Артурович

Студент

архітектурного факультету

Харківський національний університет

будівництва та архітектури (ХНУБА)

м. Харків, Україна

Архитектура строит свой миф о Вселенной, и, по-видимому, сила современной нам философской позиции зодчего - в овладении техногенным мифом и укреплении мифа антропосохранного (цит.рос.мов.)

И. Добрицина

Вступ. Архітектурний дискурс визначається здатністю впроваджувати нові стратегії, які спираються на особисту пам'ять та залучення культурного ландшафту з філософії, науки і техніки. Саме архітектура розчиняє зовнішній вплив різних інтелектуальних потенцій заради народження особистої сутності. Вона маніфестує розрив форми та функції, який надає нового статусу архітектурному об'єкту – «тексту», що звільняє останнього від припису композиції.

Подібність архітектури і філософії, перш за все, в тому, що їх сфери воістину безмежні, вони захоплюють майже всі області людського досвіду. По-друге, обидві області діяльності і мислення є автономними в тому сенсі, що самі виробляють основи своєї методології і логіки. Вони - як і мистецтво-самодостатні дисципліни.

Мета роботи. Мислення архітектора йде слідом за філософією і намагається «застосувати» або залучити філософські досягнення до виправдання своїх ініціатив, або до способу породження цих ініціатив. І

розмови про суверенітет і автономії архітектурної думки залишаються слабким аргументом перед лицем цієї очевидної залежності.

Матеріали та методи. В дослідженні використовується мода синтезу, аналізу, систематизації даних з філософсько-архітектурних напрямків. Ймовірно, в походженні філософії та архітектури також багато спільного - їх коріння сягає в жрецьку мудрість стародавнього світу, і розквіт припадає на античну класику, коли і архітектура і філософія досягли небаченого злету думки і творчості.

Але в подальшій історії з різних причин архітектура і філософія то віддалялися один від одного, то зближувалися. І не завжди їх зближення було очевидним. Готика, наприклад, могла б вважатися «філософією через каміння», як і середньовічна філософія «архітектурою думки».

Що стосується Нового часу, то тут архітектура зближується з філософією освіти і раціоналізмом, а в XIX столітті раціоналізм цей дає крен в сторону техніки, що і тривало в XX столітті в архітектурі модернізму.

В середині XX століття, при переході від модернізму до постмодернізму, можна бачити новий сплеск архітектурного філософствування - в основному в бік символізму, семіотики і філософії дискурсу, а до кінця XX століття в сторону комунікації і синергетики.

Результати і обговорення. Успіх архітектури останніх двох тисяч років почасти пояснюється її тісним зв'язком з технікою, писемністю і дизайном в новому синтезі. Залишається загадкою в цій історії до сих пір не знайшов свого пояснення феномен готики, але сучасна архітектура відкрито демонструє лавиноподібну здачу позицій техніці і зросло на технічній основі промислового дизайну.

Вже заклик Вітрувія, звернений до архітектора «слухати філософів» означає, що до початку Нового часу в Римській імперії відбулося перетворення філософії в основну сферу політичного і ідеологічного життя. Сам Вітрувій слухав з усіх філософів, швидше за все, Цицерона, для якого філософією стала перш за все риторика, як наука переконання. І Вітрувій запозичує цю мовну

риторичну філософію, підпорядковуючи їй логіку архітектурної композиції. Ледве архітектори Стародавнього Єгипту визнали б таке високе значення риторики або філософії. Як жерців вони втілювали в самих собі єдність логічного, технічного і містичного розуму.

Після Вітрувія майже дві тисячі років (з перервою на готику) архітектори придивляються до філософів, а пізніше до вчених, в тому числі і гуманітарних. Але вчені і філософи, якщо і посилаються на архітектуру - то аж ніяк не як на теорію, а вже, скоріше, як на свого роду природу, нехай навіть «другу природу». І коли вони пишуть, що у будь-якої споруди (в тому числі і філософської) повинен бути фундамент і ряд поверхів, то для них ця метафора мало відрізняється від можливого порівняння філософії і науки з деревом, у якого є коріння, стовбур і крона.

З годом на перший план вийшла така сторона зміни архітектури - її перетворення в дизайн, в ході якого трансцендентні цінності і символіка архітектури стали поступатися місцем еротичним цінностям і символам. Що ж стосується філософії продажності, то тут з усіх філософських теорем залишилася чинною одна - «хто платить, той і замовляє музику»

Психологічно такий стан архітекторів компенсується, як правило, якими то ностальгічними амбіціями, ще живими в самій назві професії, яке звучить більш, ніж гордо. Новий рівень професійної компетенції може повідомити архітектурі саме глобальний, планетарний масштаб проектування, хоча тут позиція лідера буде оскаржуватися безліччю інших професій, перш за все, - екологами. Однак є деякі підстави припустити, що завдання збереження планетарного середовища в її духовному змісті дозволять архітектурі вийти в лідери планетарного проектування.

Соціальні інститути зобов'язують сьогодні архітектора висловлювати свої ідеї в похмурі форми норм, інструкцій, проектної документації та дисертації. Він як службовець змушений виконувати всі приписи вищих владних інститутів. Втім, свобода слова, нарешті, добута демократичним рухом, поширюється і на професії, в тому числі на архітектуру.

Єдиною умовою, що обмежує цю свободу, залишається професійна совість. Це означає, що ідеї, висловлені у вигляді слів або малюнків, проектів або моделей не повинні бути продуктом хитрості і обману. А повинні виражати дійсне сприйняття світу і людини, з усією можливою силою і відповідальністю.

Звичайно, з перших же кроків він зустрине опір співтовариства вчених, філософів, політиків, обивателів і ін. Для повії така атмосфера виключає найменший залишок любові до справи. Але архітектор, якщо він насправді не продажна людина, повинен дивитися на все це, як на природну плату за свою автономію, ціну справжнього служіння. Не виключено, що його незалежність виявиться потрібна іншим і йому віддячать пошаною і любов'ю. Або не ризикуючи, він ніколи не заслужить нічого подібного. Стало бути, першою ознакою автономії і суверенітету залишається подолання страху і готовність ризикувати. Але не всякий ризик виправданий. Божевілля потрібно приборкати в самих собі до того, як воно стане зовнішнім звинуваченням.

Останнім залишається питання про цінності.

Навіщо потрібна архітектору автономія і суверенітет? Невже тільки заради соціального марнославства?

Зрозуміло, не марнославство рухає вільним творцем, а покликання. Значить, все питання в умінні розрізняти покликання і прислужування. Покликання зобов'язує служити, продажність - прислужувати.

Повертаючись до філософії, варто сказати, що саме вільнодумство філософії залишається найістотнішим прикладом для архітектури. У радянські часи філософи були в цьому відношенні поставлені в положення умовних євнухів. Ніяких відсебеньок, тільки тлумачення священних думок влади. Проте, архітектори в ті часи володіли деякою творчою свободою, тому що тоталітарна система цінувала образні вимірювання середовища.

Ступивши на шлях професійної автономії, архітектура може відновити той рівень ризикованої вільнодумства, який в новий час в більшій мірі, ніж архітектура демонструвала філософія.

Висновки. Таким чином, на сьогоднішній день зрозуміло, що філософія

не може замінити архітектурного мислення бо в ній розкриваються тільки загальні підстави мислення. і не присутня та конкретна робота. яка виправдовується тільки індивідуальними "тут і тепер", але в цій ситуативній конкретиці архітектор сам вибирає те. що не може підказати йому філософія, а саме, інтуїтивне розуміння зв'язку цієї ситуації з загальними принципами. Він може будувати цей зв'язок вільно беручи з філософії поняття і категорії. але застосування їх до свого матеріалу, своєю предметної субстанції.

Філософія завжди залишиться в такому зв'язку лише інструментом. А архітектурна думка роботою, в якій цей інструмент може бути частково (і досить вільне, якщо навіть не довільно) задіяна для отримання результату.

Отже архітектура – пізнавальна діяльність і род філософії. Мова цій філософії є архітектурна форма. В результаті архітектурний твір розглядається в аспекті інтуїтивного феноменального аналогу картини реальності буття. Уособлюючи певною формою пізнавального розуму, архітектура виявляє фундаментальні сутнісні проблеми часу, які стоять перед людством, перетворюючи їх в особисте буття. Сучасна традиція архітектури це діалог зовнішніх горизонтів.

PEDAGOGICAL SCIENCES

EUROPEAN VECTOR TOWARDS ORGANIZATION OF TEACHER TRAINING IN GERMANY

Ihnatova Olena

PhD of Pedagogical Sciences,
associate Professor, Department
of German Philology

Koval Tetiana

PhD of Pedagogical Sciences,
associate Professor, Department
of Art Disciplines of Preschool and
Primary Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine

Introduction. The organizational diversity in German teacher training has probably never been greater than for now. In the eleven federal states of the old Federal Republic for about three decades were different undergraduate courses, depending on the State either school level or school type related to a first state examination followed by a two-year legal traineeship.

The aim of article outlines the basic structure of teacher training in Germany, and in organizational terms as well as in terms of their content and goals. One focus is on the discussion of the conversion of teacher training to Bachelor and Master degrees. Finally, results on the effectiveness of teacher training are presented.

Discussion. The state examination was supplemented with the association to include further school level or school type-related training variants in the five eastern federal states.

With the beginning of the Bologna Process, since 1999, there are courses of

study that end with university bachelor's and master's degrees - these training variants exist more frequently in northern Germany than in the south.

At the same time, some federal states have shortened that Referendiat to 1.5 years, this shortening was applied for the Primary, Secondary and Real-school teacher training. Individual federal states have also introduced a completely new training phase in the form of an entry-level phase. With the Quedlinburg resolutions, the 16 federal states have only partially succeeded in creating a Formulate consensus on minimum requirements for teacher training in Germany (KMK, 2005).

In parallel to this organizational confusion, there is a trend towards standardization in Identify content and qualification issues. While the KMK does not succeed in formulating uniform structural specifications for teacher training, it passed standards in 2004. These draw a relatively precise profile of what teachers in Germany should know and should be able to do.

It can be noted as a common feature of the training structure in the 16 federal states, that the training takes place in two successive phases: a first scientific training phase at universities or universities of teacher education is followed by a second practical training phase at study seminars or seminar schools. Teacher training comprises four components: a subject-specific, a subject-didactic, an educational science and a school practical training.

The institutions involved in teacher training – universities or pedagogical Universities with far-reaching freedom of research and teaching as well as state study seminars or seminar schools – are organized differently and follow different guiding principles. Within the two training phases, the training again takes place under the responsibility of different institutions: At the universities, the technical and vocational training take place in different faculties, for a Future English and history teacher, for example, at a philological, philosophical and educational faculty.

The second phase includes training at main and specialist seminars as well as associated schools. Due to this distribution across different training institutions, which have an organizational and coordination of the content of the training components is difficult, the German Teacher training is often also characterized as

"fragmented" (Blömeke, 2001; Terhart, 2004). In addition, a form of fragmentation through individualization can be identified for the first phase of training. The grouping of students into years and classes, as it takes place internationally in many other countries, was in Germany so far unknown.

Access to teacher training is largely open. In federal states with an undergraduate training system, the application for a study place takes place after obtaining of the general higher education entrance qualification (Ihnatova, 2021). Further requirements (numerus clausus, professional Specializations in the form of advanced courses, practical experience, etc.) are usually not postulated.

In federal states that have already switched to the Bachelor's and Master's system, applications for a place in a Teacher Training-specific Master's degree program are made following the Bachelor's program. This is largely polyvalent, i.e., not directly related to the teaching profession.

When applying for a teacher-specific "Master of Education", which is recognized as the first state examination. However, certain conditions must be met in order to be admitted (Bellenberg & Thierack, 2003): the study of two subjects that correspond to subjects of the desired school level or type of school, as well as the study of a small proportion of job-related courses and the completion of a first internship. While the last two conditions are often used before or during, the first condition requires a careful planning of the choice of subjects in the Bachelor's program, if you want to keep the option open for teacher training.

Conclusions. With regard to tuition fees, the teacher training courses are subject to the usual regulations of a federal state. This means that in a part of Germany approx. 500 euros must be paid, while studying in other federal states is free of charge. In the second phase of teacher training, prospective teachers will be paid by the federal states if they are compared to practicing teachers also get a reduced salary.

REFERENCES:

1. Bellenberg, G. & Thierack, A. (2003). Ausbildung von Lehrerinnen und Lehrern in Deutschland. Bestandsaufnahme und Reformbestrebungen. Opladen: Leske und Budrich.
2. Blömeke, S. (2001). B.A.- und M.A.-Abschlüsse in der Lehrerausbildung – Chancen und Probleme. In N. Seibert (Ed.), Probleme der Lehrerbildung. Analysen, Positionen, Lösungsversuche (pp. 163–183). Bad Heilbrunn: Klinkhardt.
3. Ihnatova O., et al., Positive aspects and difficulties of teaching foreign languages in the blended learning course during COVID-19 pandemic//Laplace Em Revista. Volume 7, 2021, Issue 3a, pages: 538-547. DOI: 10.24115/S2446-6220202173A1454P.538-547
4. KMK (2004). Sekretariat der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland. Standards für die Lehrerbildung: Bildungswissenschaften. Beschluss der Kultusministerkonferenz vom 16.12.2004.
5. Terhart, E. (2004). Struktur und Organisation der Lehrerbildung in Deutschland. In S. Blömeke, P. Reinhold, G. Tulodziecki, & J. Wild (Eds.), Handbuch Lehrerbildung (pp. 37– 59). Bad Heilbrunn & Braunschweig: Klinkhardt & Westermann.

PEDAGOGICAL ASSISTANCE IN PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION AND REALISATION OF STUDENTS

Kovalenko Anastasiia

Student, course II, group 9ab

Faculty of International Trade and Law

Kyiv National University of Trade and Economics

Kyiv, Ukraine

Introduction. The integration processes, which taking place in Ukrainian society and their orientation to European standards, require very careful attention and improvement of all social and public institutions, including educational, cultural and so on. Today our educational reforms are clearly visible and create new promising conditions for education, development, education of the individual, the formation of appropriate competencies, qualities and norms. The set of formed competencies will enable students of general secondary education and especially its graduates to master and be able to solve problems of different content, to communicate in native and foreign languages, to have information and computer technology, to be able to organize their free time, study and independent work, to have social skills, to show creativity, abilities, initiative in various spheres of life. Equally important is the formation of competencies for making informed decisions about further personal development (educational or professional), the scope of their activities with which the young person connects his life path.

Aim. It is professional orientation that can actively influence the professional self-determination of students. Today there are a number of problems with vocational guidance in general secondary education institutions. Due to the excessive workload of teachers, their focus on the organization of the educational process and students' learning, so vocational guidance is fragmentary, respectively, in the future graduate's self-determination. Because of this situation, there is no conscious choice of profession, and young people make professional choices by trial and error. There is also a tendency to lack a strategy for career guidance. In most cases, in general

secondary education considerable attention is paid to the educational process, but not enough to the formation of the young person understanding, where he/she can apply the acquired knowledge and skills while combining their own capabilities and desires.

Such gaps in career guidance work create a number of contradictions:

1. Student youth is not ready for a conscious choice of profession;
2. In general, there are no regular professional consultations, explanations on professional self-determination at secondary education institutions;
3. Lack of participation of employers in career guidance work of general secondary education institutions.

Materials and methods. Therefore, career guidance work in general secondary education institutions needs to be modernized and updated. Nowadays, this process reaches a new level, which is associated with the use of innovative and traditional forms of pedagogical work and promising methods and tools of career guidance.

According to scientific research by A. Kovach, the use of museum pedagogy can be considered an innovative form of career guidance work among student youth. Museum pedagogy is a branch of pedagogical science that promotes the assimilation of information about the cultural heritage of peoples, as well as about the labor and intellectual activity of past generations [1].

The main purpose of career guidance work in general secondary education is to form in young students the competencies of profession free choice, including a set of characteristics that are necessary in the process of planning, adjusting and implementing a personal plan of professional development.

To achieve this goal there is a need to build and implement the following tasks:

- Activation of vocational guidance activities of students;
- Assistance in identifying and diagnosing their own individual characteristics, capabilities, potentials, abilities, etc.;
- Formation of skills related to mastering the future profession;

- Ensuring support for professional initiative of students;
- Assistance in the professional choice of profession in accordance with individual abilities [2].

Results and discussion. Execution of the first task is possible through the introduction of the following forms of work in the career guidance process: career guidance classes and projects; carrying out research activities in the field of various professions; organization of meetings with representatives of various professions and excursions to production; conducting and participating in trade fairs; use of diagnostic tools (career guidance questionnaires, questionnaires); use and demonstration of educational films, literature, etc. To provide assistance in identifying and diagnosing their own individual characteristics, capabilities, potentials, abilities of students, it is advisable to use the following forms of work: observation, interviews, interviews, writing cover letters, use of test and diagnostic techniques, projective techniques; use of various problem, game and training situations.

The formation of skills related to mastering the future profession is possible through the use of the following forms of work, namely: the use of professional tests; participation in career guidance projects, trainings, simulation trainings.

Providing professional support to students' initiative possible through the introduction of an individual professional orientation support; professional consulting, implementation and presentation of "portfolio" and case methods [3].

Assistance in the professional choice of profession in accordance with individual abilities is possible through the introduction of the following methods: professional counseling and individual career guidance for students.

Conclusions. To sum up, career guidance work in general secondary education institutions should be systemic in nature and aimed at improving its mechanisms. Another important aspect of career guidance work in general secondary education is to take into account the interests, abilities and inclinations of students.

Career guidance work should be aimed at activating the student, forming in him the desire to consciously choose a profession in accordance with their own capabilities and prospects for their development.

REFERENCES:

1. Вайдахер Ф. Загальна музеологія. – Лівів. – Літопис. – 2005. – 628 с.
2. Сівківська Л. Профорієнтаційна робота в системі профільного навчання. Науковий часопис НПУ ім М.П. Драгоманова. Серія 11. Соціологія. Соціальна робота .Соціальна педагогіка. Управління. Київ. Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2008. – С. 151-157.)
3. Zvarych I.M., Lavrychenko N.M., Zaitseva N.H., Chaika M.O., Skorobahata M.O. Potential of the Use of Social Networks in Teaching a Foreign Language in Higher Educational Institutions // International Journal of Learning, Teaching and Educational Research, Vol 19, No 5 (2020) - (SCOPUS) Режим доступу: <https://www.ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/2177>

AUGMENTED REALITY APPLICATIONS IN MEDICAL PHYSICS CLASSES

Lunhol Olha M.

PhD of Pedagogical Sciences,
Senior Lecturer of the Department
of Fundamental Disciplines
Donetsk National Medical University,
Kropyvnytskyi, Ukraine

Introductions. Modern development and the availability of the use of information and communication technologies in the educational process make it possible to modernize the process of teaching medical physics in accordance with the needs of modernity. Virtual and augmented reality technologies are actively being created and introduced into the educational process. The use of augmented reality applications during the training of medical physics makes it possible to visually, scientifically, cognitively present to students a significant number of physical phenomena and processes in an accessible and interesting form. However, any innovation requires the development of an appropriate methodology.

Aim. Analyze the current state of research on the use of augmented reality applications in education in general, and in medical physics classes in particular.

Materials and methods. To achieve the goal of the article, the following research methods were used: theoretical – analysis of psychological, pedagogical and methodological literature on the problem of informatization of the educational process of institutions of higher medical education, analysis of educational literature, educational standards and programs for professional and practical training of students in higher medical education; studying the principles of augmented reality applications in physics; empirical – observation, interviews with students and scientists and teachers on the relevance, effectiveness of introducing augmented reality applications into the educational process, analysis of the activities of teachers and students in the process of using augmented reality applications in teaching medical physics.

Results and discussion. Analysis of psychological, pedagogical, methodological and special literature on the problem of introducing augmented reality applications into the educational process of educational institutions in general, and institutions of higher medical education in particular, indicates the need to create a methodological system of teaching a new generation. Educational institutions in Ukraine are actively changing teaching methods, including books, adding elements of augmented reality, QR codes, links to recommended WEB-resources. Thus, domestic scientists S. Ponomar and L. Nezhyva substantiate the relevance and determine the prospects for the use of books on augmented reality in the cultural and literary field [1]. Matsokin D. and Pakhomova I. consider the method of implementing the STEM approach and augmented reality in the educational process on the example of the topics "Inventions of Leonardo" and "Bridges", offer options for using these applications in the lessons in natural disciplines [2]. Researchers from the Department of Informatics of the University of Applied Sciences and Arts (Dortmund, Germany) and the Institute of Medical Informatics, Biometrics and Epidemiology, Essen University Hospital (Essen, Germany) M. Eckert, J. Volmerg, Ch. Friedrich [3]. They argue that augmented reality is a technology that integrates digital information into the user's real environment, implements a new approach to treatment and education in medicine, helps in planning surgery and treating patients, and helps explain complex medical situations to patients and their families.

Teaching medical physics to a large extent takes place in the classroom and provides for the student's mastering of a significant amount of information from the physical and medico-biological processes, laws occurring in the human body. Since familiarization with many physical processes in a real context is not always possible for safety reasons (for example, the study of radioactive elements and their effect on the human body), costs or didactics, alternative methods are needed to achieve the learning goal. It is augmented reality that offers an extremely realistic learning experience for biomedical and physical processes. For example, scientists Hamza-Lup F., Santana A., Imielinska S., Mix S., Rolland J. [4] have developed and are actively introducing into the educational process the visualization of 3D dynamics of

the lungs, superimposed directly on the dummy or on the patient in the operating room. This application can be used directly in a medical physics lab to measure lung volume in a variety of ways. Among the applications that can be implemented in the teaching of medical physics, we highlight: Physics-AR, IPST AR Physics, Science Virtual Lab, AR Eye and many others. The augmented reality of these applications allows the student to qualitatively superimpose reality on additional information, in contrast to virtual reality, which completely immerses the user in an artificial environment. The main stages of application of augmented reality technologies in medical physics classes should include: involvement, interaction, research, creative work, analysis and evaluation of work results. Interactive visualization by means of augmented reality allows to optimize students' perception of information and improve the memorization of physical processes in biological organisms, stimulates the activation of internal potential resources of the individual and the development of mental cognitive processes.

Conclusions. Development and implementation of augmented reality applications in the educational process in the study of medical physics contributes to quality training and forms the professional qualifications of future medical professionals, which is based on three components: professional competence, subject competencies in natural sciences (primarily medical physics), technical competence.

LITERATURE

1. Паламар С. Методична модель застосування доповненої реальності на уроках читання в початковій школі/ Паламар С., Нежива Л. // Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. Збірник наукових праць № 34 (2). 2020 р. С. 6 – 13.
2. Мацюкін Д.В., Пахомова І.М. Використання технологій доповненої реальності під час викладання фізики // Проблеми сучасної освіти. 2020. № 10. С. 111-116.
3. Eckert M, Volmerg JS, Friedrich CM. Augmented Reality in Medicine: Systematic and Bibliographic Review. JMIR Mhealth Uhealth. 2019;7(4):e10967.

Published 2019 Apr 26. doi:10.2196/10967

4. Hamza-Lup F, Santhanam A, Imielinska C, Meeks S, Rolland J. Distributed augmented reality with 3-D lung dynamics—a planning tool concept. *IEEE Trans Info Technol Biomed.* 2007;11(1):40. doi: 10.1109/TITB.2006.880552

**PARADIGM OF DEVELOPING FOREIGN LANGUAGE COURSE
FOR SPECIFIC PROFESSIONAL PURPOSE**

Romaniuk S. M.

PhD, Ass. Prof.

Yaroslav Mudryi National Law University

Kharkiv, Ukraine

Annotation: This research is an analytical review of methodological theoretical grounds and practical experience of forming and improving professional intercultural competence of law students. The holistic approach is used to study the development of professional intercultural competence as a methodological paradigm within the Foreign language for specific purpose courses for students majoring in Law and International law. There is an emphasis that the professional intercultural competence of lawyers should be developed within the complex and specific course program based on the competence, instructive, student-oriented and multi- and interdisciplinary principles which determine the content, forms, and techniques of training and assessment, criteria and descriptors of competences and learning outcomes.

Keywords: professional intercultural competence, methodology tools, principled-pragmatic paradigm, specific purpose course

The movement towards globalization brings about dramatic changes in methodology of teaching and learning foreign languages (FLT/L). Simply, methodology at issue is a set of methods, techniques, practices and procedures (all this together corresponds to methodology tools (MTs)) that a teacher uses to teach FL or a learner uses to learn FL. A great number of theoretical and practical researches have been embodied in FLT/L know-hows intended for different age and interest groups, for various purposes, for different educational and non-educational institutions. The FLT/L methodological patterns are respectively based on the approaches and principles that have proved effectiveness of MTs. Thus, paradigm of

FLT/L methodology is an integrity of the approaches and principles including the respective MTs. Historically, since the first half of the 1800s the method paradigms have been replaced the post-method ones from the conscious (comparative) paradigm, direct and later neo-direct paradigms to the now dominating communicative one. A paradigm change (shift) has never led to the previous paradigm fully discarded as it is used to serve a fertile ground for birth and evolution of methodological theories. Moreover, they even co-exist and still compliment the newly emerged. The recent paradigm shift is a result of and response to radical fast-going changes in the globalized world. Not opposing each other the culture-oriented and principled-pragmatic paradigms are struggling for their domination over the communicative paradigm now. The analysis of arts and humanitarians researches related to FLT/L methodology proves the dominating prospects of principled-pragmatic paradigm (PPP) which will absorb the best MTs of the communicative and cultural-oriented ones. PPP is considered to be the breakthrough in methodology of FLT/L for specific professional purpose where the competence approach is a basic one. PPP “may be developed as the combination of five methods including content-based instruction, interculturalism in language studies, constructivism in language learning achieved through experiential-interactive learning procedures, blended language learning as a balanced organic unity of students’ off-line and online learning experiences and balanced use of communicative learning activities and noncommunicative language exercises”. [1, pp. 5-11]

According to the qualifications of the Council of Europe, there is the number of competences: social and political; inter-cultural; oral and written communication, including proficiency in several languages; information; professional, including the ability to learn and develop throughout life in the occupational and public spheres. Without going into detail it is clear that each competence is interrelated with all the others and dependent on the others. Inter-cultural competence, the ability to be an active partner in inter-cultural communication, to know and understand different culture, religion and language, could not be formed without development of communication competence including foreign language competence and without such

competences as adequate production and perception of information. In its turn information requires development of the number of competencies as proficiency in new information technologies, critical thinking and evaluation of the information received from different sources and its application. Thus, a competent specialist must have the complete set of competences which are formed and continue to develop them equally throughout his/her life.

Following the European credit transfer system of education which serves a tool for ensuring the quality of educating and training of competent professionals in the context of the Bologna process the TUNING Educational Structures in Europe Project is the benchmark for developing legal foreign language course programs in the current paradigm shift. The TUNING specifies the lines of approaches to be distinguished in specific areas: generic (general academic) competences, subject-specific competences, the role of ECTS as an accumulation system, approaches to learning, teaching, and assessment and the role of quality enhancement in the educational process (emphasizing systems based on internal institutional quality culture). By the five approaches the Tuning Methodology establishes the guidelines for developers of educational programs, including curriculum programs and course programs for specific areas. The generic competences are universal for all higher education cycles and degrees, namely instrumental, interpersonal and systematic competences. Instrumental competences include cognitive abilities, methodological abilities, technological abilities and linguistic abilities. Interpersonal competences: individual abilities like social skills (social interaction and co-operation). Systemic competences are abilities and skills concerning whole systems (combination of understanding, sensibility and knowledge; prior acquisition of instrumental and interpersonal competences required). Subject-specific competence are identified by the knowledge, skills, abilities or other behaviors critical to success in a job role or specific function, e.g. functional competence (ability to implement professional knowledge); intellectual competence (ability of analytical thinking); situational competency (ability to act in accordance with emerging circumstances); social competence (communication skills; ability to communicate, maintain liaison,

properly understand and interpret other people's thoughts, show own attitude, etc.). Specifically, generic communication competence is a combined competence of the above triple and implies understanding, reading, speaking, and writing in a foreign language (i.e. working in English as a foreign language). The TUNING also focuses on the difference of learning outcome and competences. Learning outcomes are statements of what a learner is expected to know, understand and/or be able to demonstrate after completion of learning. They can refer to a single course unit or module or else to a period of studies, for example, a first or a second cycle program. Learning outcomes specify the requirements for award of credit. Competences represent a dynamic combination of knowledge, understanding, skills and abilities. Fostering competences is the object of educational programs. Competences will be formed in various course units and assessed at different stages. The TUNING identifies the subject specific competences for nine subject areas e.g. Business Administration, Chemistry, Education Sciences, European Studies, History, Geology (Earth Sciences), Mathematics, Nursing and Physics. [2]

In 2010, guided by the approach of the EU TUNING Educational Structures project Expert Advisory Group (EAG) and a Discipline Reference Group (DRG) have developed a set of six Threshold Learning Outcomes (TLOs) for the Bachelor of Laws degree, a program of study recognized as meeting the academic requirements specified for the purposes of admission to practice as a legal practitioner in Australia. The project also included representatives from peak Australian legal organizations, together with senior legal educators from Australia, New Zealand, the United Kingdom, Canada, and the United States. The TLOs represent what a Bachelor of Laws graduate is expected "to know, understand and be able to do as a result of learning" and cover the areas of: knowledge; ethics and professional responsibility; thinking skills; research skills; communication and collaboration; and self-management. According to TCOs "appropriate" communication includes a knowledge and ability to work in plain English, as well as the use of legal, specialist terms where appropriate, in both traditional forms of communication (such as letters, briefs, questioning, and oral presentations) and contemporary forms of

communication (such as email, video-link, and interactive online communications).
[3]

So, it can be clarified that learning outcomes construct the totality of specific and/or general skills and knowledge which, if well learned and developed, accumulate in a competence. Here, it is helpful to refer to Bloom's Taxonomy theory [4] which is broadly interpreted and even criticized by scientists and practitioners in education while its role in the PPP development could not be overestimated. «A competency is the capability to apply or use a set of related knowledge, skills, and abilities required to successfully perform work functions or tasks in a defined work setting. Competences often serve the basis for skill standards that specify the level of knowledge, skills, and abilities required for success in the workplace as well as potential measurement criteria for assessing competency attainment. Thus, professional competence is the ability to perform quickly and accurately professional functions in standard conditions as well as to find effective solutions to professional problems in extraordinary conditions, the ability of long-life learning and of adapting to fast-changing conditions and labor market requirements. There is a boundary line between professional competence and such concepts as qualification and professionalism. Generally professional competence is referred to as the integrated set of competences required of a specialist to perform specific tasks, including narrow-profile jobs, where he\she is able to apply appropriate ways of thinking, special skills and abilities, as well as to predict a result of his\her actions. Professional training is commonly referred to as the process of forming new competence or improving the one acquired in the course of education or practice, the goal of which is achieving the target competence level by a student in order to perform his\her general or specific professional tasks and functions in future. The process involves theory, instructions, practice and assessment.

Law school graduates must achieve the full-fledged development of competences indispensable to the legal profession including functional competence (ability to implement professional knowledge); intellectual competence (ability of analytical thinking); situational competence (ability to act in accordance with

emerging circumstances); social competence (communication skills; ability to communicate, maintain liaison, properly understand and interpret other people's thoughts, show own attitude, etc.).

In view of the current paradigm shift in legal foreign language course programs it is essential to study experience of the leading suppliers of lawyers at the international labour market to understand how the problems of professional intercultural competence development can be solved within the English language course for specific purpose. For example, in the UK, party to the Bologna process, the autonomy of universities is one of the basic principles of higher education. It means that each university can develop its own courses and offer their own programs. The quality of higher education is controlled by an independent national body of the Quality Assurance Agency. Each university on its website publishes a sufficiently detailed description of the proposed programs with the list of basic and optional courses, the number of lectures, seminars, and individual classes so an applicant can choose the very set of courses or the program he/she needs for successful career. The most prominent feature of legal education in the UK is that law is studied through comparative approach based on the principle of inter-disciplinarity; that is, there are a great number of bachelor's programs that include, besides national law disciplines, the number of courses in law of other countries, especially European, and, certainly, the language of the country which law a student chose to study as a comparative one. Such programs are offered by various higher education institutions ranging from Oxford and Cambridge to lesser known universities: for example, University College London, University of Aberdeen, Birmingham Law School, etc. The comparative law four-year programs include a foreign language course intended to help students study law of another country in contrast to the three-year programs which are aimed at studying only national law. Another advantage of the comparative law programs is that students study one year (usually in their third year) at a university in the country which legal system they specialize. There they are taught in the foreign language and have opportunity to improve their inter-cultural communicative competence in the informal native-speaker' surrounding, and teaching, of course, is conducted in the

language of this country. Moreover, the UK universities put forward different requirements for the level of foreign language proficiency. Some require that applicants must prove their foreign language level by submitting the respective international tests certificates as these universities do not provide a foreign language as a separate discipline. Others, by contrast, offer intensive foreign language courses as a compulsory discipline during the first two years in order to prepare students for effective study abroad during the third year. One more significant feature, which can be taken into account in order to develop the programs for International law specialization, is a reasonable number of disciplines at every year. Thus, at the Faculty of Law in Oxford only three disciplines are taught in the first two trimesters: Constitutional Law, Criminal Law and so-called Roman Introduction to Private Law, the next four trimesters - six subjects: Administrative Law, Contract, Jurisprudence, Land Law, Delict, Trust Ownership. Concurrently, students study a foreign language, European law and elective courses are taken in their final year, and at some universities their list can contain dozens of titles. This approach allows students at the initial stage of training to avoid overloading information of a secondary nature and thus focus on basic disciplines, including the foreign language. Under the competence and student-centred approaches the experience of UK universities can serve as a guideline for developers of the curricula and course programs for Ukrainian law students as it creates the full-fledged educational environment for forming general, professional and specific competences of future lawyers.

Logically, the more pragmatic a professional education program is the more progress students make and the more practical value the curriculum or course has. Instructional effectiveness consultant M. David Merrill summarizes the number of researches on pragmatic and instructive approaches in the five basic common principles that “learning is promoted when: learners are engaged in solving real-world problems; existing knowledge is activated as a foundation for new knowledge; new knowledge is demonstrated to the learner; learners are required to apply their new knowledge or skill to solve problems; and learners are encouraged to integrate (transfer) new knowledge or skill into their everyday lives.” [5, 43] These all

principles assume that the instructional elements of demonstration, application, and feedback are necessary aspects of the educational experience in order to foster the development of competence in learners. The sooner a learner can apply his newly acquired knowledge and skills in practice, irrespectively his\her failures and successes the more the learner is motivated and encouraged to make progress. These principles provide detailed guidance regarding the types of instructional activities that facilitate professional learning and increase competence. Moreover, the implementation of these principles creates the learner-centered educational process at all levels by means of various MTs within PPP. Proceeding from the discussed above, the fundamental principles of Bloom's Taxonomy theory the cognitive and affective domains can be summarized as follows.

Notably, each domain has the number of levels with the definite set of instructional strategies and evaluation methods. For example, in the cognitive domain a learner accumulates knowledge and forms or improves skills which he\she needs for acquiring or improving a definite competence. It could be achieved by self-study or on a collaborative or a group basis, e.g. essays, presentations, case studies, etc., which can be evaluated by tests, interviews, debates, thesis, etc. In the affective domain a learner must succeed in the definite sequence of levels including *receive, response, value, organize, characterize by value*, to compare with the Bloom's Taxonomy theory which includes *remember, understand, apply, analyse, evaluate and create*. Thus, affective domain level refers to the competence level where the learner can develop a fluid and automatic response to novel situations. This requires the learner to enact and practice the acquired knowledge and developed personal heuristics in real world situations which can be implemented through the following instruction strategies: lectures, panel discussions, symposium, small group activities, projects, role play, etc. Here, evaluation methods vary from reflective or persuasive papers to journal writing and focus group activities.

Law is a subject of international community that's why it cannot be understood and practised today without an appropriate professional inter-cultural competence level that help Ukrainian lawyers be the full-fledged participants of international legal

practice. Modernization of the Ukrainian higher education is directly dependent on improving, professional language training based on the student-oriented, interdisciplinary, instructive and competence approaches.

Fundamentally, a level of the professional competence is determined by, in a general sense, the ability to perform accurately and reliably special functions both in normal and extreme circumstances, master everything new and adapt quickly to changing conditions. Along with the listed above constituents the professional competency also includes inter-cultural competency and is the product of interdisciplinary integration of the number of components. In order to maintain high standards in training Ukrainian lawyers who are competitive at the world labour market the mutual efforts of scholars, education administrators and practitioners, students and employers must be directed at creating the curricula programs and course programs for specific purpose to satisfy all stakeholders.

REFERENCES

1. Tarnopolsky, O. (2018) *Principled pragmatism, or well-grounded eclecticism: a new paradigm in teaching English as a foreign language at Ukrainian tertiary schools?*. Advanced Education, [S.l.], pp. 5-11 – [Electronic resource]. Access at : <http://ae.fl.kpi.ua/article/view/133270> (Accessed 12.10.2021)

2. González, J., Wagenaar, R. (2003) *Tuning Educational Structures in Europe. Final Report. Pilot Project-Phase* – [Electronic resource]. Access at : http://tuningacademy.org/wp-content/uploads/2014/02/TuningEUI_Final-Report_EN.pdf (Accessed 12.10.2021)

3. Kift, S., Field, R., Israel, M. (2011) *Bachelor of Laws: Learning and Teaching. Academic Standards Statement : Australian Learning and Teaching Council* – [Electronic resource]. Access at : https://books.google.com.ua/books/about/Bachelor_of_Laws.html?id=NlaQuAAACAAJ&redir_esc=y (Accessed 12.10.2021)

4. *Competency Reference Guide* (2018) – [Electronic resource]. Access at <https://s3.amazonaws.com/aspph-wp->

production/app/uploads/2014/02/CompetencyReferenceGuide1.pdf (Accessed 15.10.2021)

5. Merrill, D. M. (2002) *First principles of instruction* ETR&D, Vol. 50, No. 3, pp. 43–59 – [Electronic resource]. Access at <http://mdavidmerrill.com/Papers/firstprinciplesbymerrill.pdf> (Accessed 15.10.2021)

PECULIARITIES OF DISTANCE TEACHING FOREIGN LANGUAGE TO STUDENTS ON MOODLE, ZOOM AND GOOGLE MEET PLATFORMS

Shastalo Vira

PhD, assistant professor
Kharkiv National University named after V. Karazin
Kharkiv, Ukraine

Herman Lyudmyla

PhD, assistant professor
State Biotechnological Institute
Kharkiv, Ukraine

Shulga Iryna,

Makarska Yevheniia

Senior teacher
State Biotechnological Institute
Kharkiv, Ukraine

Introductions. The demand of modern Ukrainian society for specialists who are fluent in foreign languages necessitates the search of new constructive ideas to solve the problem of optimization and intensification of foreign language teaching for university competitors, their acquisition of new knowledge and improvement of language and speech competence. Today, graduates of Ukrainian universities must speak a foreign language aimed at both everyday communication and professional orientation. The level of their knowledge of a foreign language cannot be lower than B2 level in accordance with the "Pan-European Recommendations on Language Education". It is impossible to achieve this goal today without the using the latest information technologies. Computer technology, various software, the Internet, etc. allow to increase and diversify the educational material offered for learning, to make it interesting and accessible.

Aim. Given this goal in recent years, and especially during the coronavirus pandemic, Ukrainian higher education institutions have begun to implement a system of distance teaching, which is a form of teaching that is implemented mainly through distance teaching technologies, divided into pedagogical and informational ones.

Materials and methods. The pedagogical technologies of DT differ from the traditional ones, as they are based on indirect communication of teachers with students, which is carried out by means of telecommunication and methodology of individual work of students with electronic materials. Accordingly, information technologies are technologies to make the above-mentioned materials, their transmission and storage, as well as the organization and support of the distance teaching process through the means of telecommunication.

Results and discussion. One of the promising areas of work in the system of distance teaching foreign languages is an integrated approach to solve the main tasks that combine a set of technologies with high didactic potential and telecommunication technology, computer teaching foreign languages, multimedia technology and methods of intensive foreign language teaching in this system. The above-mentioned author, whose point of view we share, considers the following peculiarities of DT its advantages: flexibility (students taught distantly, generally do not attend classes, and study at their convenient time and place), modularity (the program is based on the modular principle, each separate course creates a holistic view of a particular subject area), parallelism (training takes place with professional activities or training in other areas simultaneously), efficiency (effective use of training areas and technical means, concentrated and unified presentation of information, use and development of computer modelling which leads to a reduction in training costs), manufacturability (use of the latest information technologies in the educational process), a large audience and social equality (equal opportunities for education regardless of residence place of residence, social status, etc.), the role of the teacher makes him a mentor. consultant, who must coordinate a cognitive process), a positive impact on students (increasing their creative and intellectual potential through self-organization, the desire for knowledge, etc.) [1]. To work out distance teaching courses is extremely useful both in terms of training applicants for the quarantine period and to ensure access to training materials for all applicants at a convenient time for them, especially for working applicants or for those studying at other universities. The Internet World Wide Web is a completely unique environment

that provides excellent informational and didactic opportunities to teach foreign languages. For example, when training future legal professionals, the following effective methods can be identified that can be practiced via the Internet: 1. Participation in national and international Internet conferences, which allows to increase language proficiency, develop mental outlook, to gain knowledge in a particular sphere; 2. Participation in competitions, contests, testing. In this way one can get an objective assessment of knowledge, assert oneself, prepare for exams, other competitions and contests. It should be noted that most applicants welcome participating in such online activities because they are disposed positively without fear unlike applicants in real situations; 3. Learning vocabulary, doing lexical tasks; 4. Practice pronunciation, work on dialogic and monologue speech; 5. Learning grammar and doing grammar exercises and test tasks; 6. Creating presentations in the Microsoft PowerPoint software environment. In general, both classical and innovative teaching methods should be used to increase the efficiency of the educational process.

Modern classes with the use of innovative technologies are more personalized, they are focused on the interests and abilities of each applicant. Under modern conditions of distance teaching some methods of interactive teaching are widely used. So, a teacher does not only teach the material, but becomes an active participant in the discussion, directing it in the right course. Here are some main methods of interactive teaching are the following: business games, discussions, conferences and debates that imitate problem situations inherent in the real professional activities of a specialist. The motivation to learn a foreign language is the professional need of an applicant to become a highly qualified specialist who can communicate in a foreign language. Innovative methods of teaching foreign languages are aimed at the development and self-improvement of an applicant as a person, to reveal his or her capabilities and potential. The main principles of modern teaching methods are the following ones: orientation of classes on applicants; purposefulness and content richness of classes; language integration and its mastering with the help of knowledge from other branches of science. It is important to implement individual, pair and

group work of applicants. In general, in recent years, training has shifted its ground to a leading role from a teacher to an applicant. If before a teacher was a main source of information, today he becomes a consultant, a supervisor, an expert or a moderator.

The main tasks of a foreign language teacher are the following ones: 1. formation and development of skills and abilities to read texts in a professional direction; 2. work to improve the monologue and dialogic speech of the applicants; 3. improvement of skills and abilities to translate texts in a professional direction; 4. expanding the vocabulary of applicants, acquaintance with the general and professional vocabulary of a foreign language; 5. revision of grammatical topics, work at English verb tenses; 6. formation of oral comprehension skills on the basis of adapted and authentic texts; 7. communicative direction of classes. The latter one is very important, because the specificity of a foreign language as a subject is that communication is not only the ultimate goal of teaching, but also a means to achieve it. Learning material is mastered better if the applicant does not perceive some information passively, but is involved in discussions and acts studying the material. Because of this, certain one-way systems for learning foreign languages in the form of videos, presentations, or written homework were criticized because they did not involve two-way interaction. The lack of direct interaction between an applicant and a teacher, that characterizes many modern distance education programs, is contrary to the goals of foreign language teaching. Therefore, MOODLE, ZOOM and GOOGLE MEET can be considered the best platforms for conducting foreign language classes. They provide direct interaction between the participants of the educational process, representing classes when video communication is used at your convenient time. The purpose of our work is to demonstrate the features to conduct DT foreign languages using MOODLE, ZOOM and GOOGLE MEET platforms, which are widely used by universities when teaching this discipline, to identify their opportunities, advantages and disadvantages. According to the definition of S.M. Romanyuk [2]. We interpret this term as “software that enables the implementation of pedagogical and information technologies of distance teaching by automation to create and acquire some knowledge in the distance teaching system, as well as by the availability of

means for three main users: a teacher, a student and an administrator”.

The MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment) platform is a system by an Australian scientist Martin Dugiamas, which is one of the most popular in the world and is used by about 20 million people. MOODLE is designed taking into consideration the achievements of modern pedagogy, and the main emphasis is on interaction between students and extensive use of discussion. The interface of the program is simple, convenient and efficient, the design has a modular structure, is easily modified, and language packages that can be connected allow you to achieve full localization. The main opportunities for a teacher: registration of students with the possibility of their personalization and differentiation of rights to access to educational materials, creation and conduct of online courses, reporting and statistics in education, control and evaluation of knowledge level, questionnaires and test working out, the possibility of integration with others information systems. Students can edit their note records , upload done tasks, look through test marks, communicate with a teacher via personal messages, a chat room, etc. The availability of educational materials, tasks for self-study work, etc. makes the work especially convenient [2, p. 320]. The main factor in the DT process on MOODLE platform is an interactive activity of teachers who attract students to it, using all the abilities of the platform. In the Moodle environment, the teacher acts as a course moderator. The platform provides an individual approach to each student. Course users can work with it at any time and in any place where there is Internet access. This platform can be successfully used to teach different types of language and speech activities (speaking, writing, reading, etc.). When organizing courses for students of different specialties, a teacher emphasizes one or another type of educational activity. Thus, for agricultural students, the priority is to work with authentic agronomic literature, to read it and obtain the necessary information. Therefore, it is necessary for a teacher to work out tasks for mastering professional vocabulary, checking the comprehension of what is read, and so on. When working with students studying "Tourism" preference is given to speaking, as most of them will work in travel agencies, go through a probation period course abroad, etc. DT

effectively solves this problem by online communication between a teacher and a student or between students. But with the great capabilities of this platform and the advantages over other platforms, it has its drawbacks. Thus, the MOODLE platform is not a stimulating factor in language teaching or learning, as well as for other platforms it is characterized by a lack of social interaction and fears of both teachers and students to learn the latest technologies and so on. The second platform that has got popular in DT recently is ZOOM platform, which is easy to be installed. It is necessary to emphasize the free service. In addition to its use for DT (lectures, workshops, video conferences, etc.), it can be used for other purposes by politicians, businessmen, etc. The advantages of this platform include high-quality video and audio communication with slow Internet, clear, easy-to-teach interface, the ability to share the whole screen or its part with conference participants, to include a browser demonstration, audio or video files, to open a textbook, to highlight a sentence or paragraph, to enlarge or reduce an image, to delete errors, or emphasize some important things. The built-in interactive board makes it possible to highlight and underline something important with colored markers, to save what is written for revision, etc., if students do not have the opportunity to use a microphone. There is a built-in chat room. It enables to communicate with both a group and an individual student. This is a private conversation in which errors are discussed, files to do individual tasks are transferred. One can record in a computer memory [2]. The recording feature gives an opportunity to review this lesson again or share it with the students who missed a class. The platform also provides an opportunity to correspond with all participants and transfer materials. Besides it ensures the possibility to communicate in pairs or groups, which is very important for the development of speech skills (this happens in a so-called session hall). A teacher decides how many rooms there should be, then can go and check how the communication is carried out. Disadvantages include the short duration of the free conference, the psychological unreadiness of students to demonstrate the home environment in which students work, the possibility of hacking the system and connecting unwanted third-party visitors who have access to a password and references. Another platform that also

has its advantages is GOOGLE MEET. With its help, you can organize video meetings, online classes with students and listeners. Up to 150 users can take part in the meeting at the same time. The lesson can last up to 300 hours continuously - unlike ZOOM, where the lesson can last no longer than 40 minutes. It is possible to show materials on the PC desktop during classes and seminars: during the meeting you can give access to your screen to show presentations or other information on the desktop. You can also schedule classes in advance, link them to GOOGLE calendar, and record classes while saving videos to GOOGLE Drive. Scheduled classes are synchronized automatically on all devices, so you can start the meeting on your computer and end it on another device, such as your phone.

Conclusions. Thus, using these platforms DT provides wide opportunities to improve the educational process in foreign languages teaching, encourages more effective mastering educational material by students.

LITERATURE:

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – Режим доступу: <http://Kievskiy-ruo.edu.kh.ua>
2. Романюк С.М. Дистанційне навчання іноземної мови: порівняльний аналіз сучасних платформ та онлайн-сервісі// Вісник Дніпропетр. ун-ту ім. А. Нобеля. Сер. Педагогіка і психологія. 2016. № 1 (11). – С. 318 – 324.
3. Форостюк І.В. Використання платформи Moodle в процесі викладання іноземної мови у нелінгвістичних ВНЗ // Наук. Вісник Міжнарод.гуманітарного ун-ту. Сер. Філологія. 2017. N 31. Т.3. С.191-192.

НЕОБХІДНІСТЬ СУЧАСНИХ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ ВИКЛАДАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Аветісова Ірина Сергіївна,

Кандидат педагогічних наук

Гончарова Катерина Василівна

Студентка

Донецький Національний Медичний Університет

м. Краматорськ, Україна

У статті розглядається проблематика застарілих систем викладання та важливість впровадження в систему більш актуальних інноваційних методів, які дають результати.

Ключові слова: навчальний процес, якість навчання, інновації, система, викладання, навички, педагог, учень.

Вступ. В наш час, в електронну епоху і еру інформаційних технологій, разом з розвитком суспільства, удосконалення вимагає і система освіти. У порівнянні з організацією навчання років 30-50 назад, зараз важливість традиційного методу викладання, як процесу передачі «готової» інформації від викладача учню, не є актуальною [4, с. 8-19]. Тому варто звернути увагу на те, які інновації варто включити в систему для того, щоб учні могли перейнятися темою, що викладається і перетворитися з пасивних слухачів в активних і зацікавлених учасників обговорення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчивши останні дослідження вчених в сфері актуалізації введення інноваційних методів в систему освіти, можна виділити роботи В. Г. Кременя (2005), та П. Ю. Сауха (2012) їх дослідження звертають увагу на проблеми і перспективи сучасного навчання і закликають до розгляду впровадження більш сучасних технологій в педагогічну практику.

Мета статті. Розповісти які результати забезпечує впровадження в педагогічну діяльність і систему освіти інноваційних методів, і як це вплине на

ставлення до навчання і засвоєння матеріалу серед учнів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підрастаюче покоління, як і суспільство в принципі, розвивається і весь час вимагає змін. Через величезну кількість інформації, яка постійно надходить звідусіль, з'являються нові, більш вдосконалені, вимоги до спілкування і позиції в суспільстві. Щоб займати не останні позиції в сучасному світі, важливо мати певні компетенції, які будуть корисні в будь-якій життєвій сфері.

Одними з таких найважливіших навичок є знання іноземної і державної мови, грамотність в основних науках і екології, підприємливість і ініціативність, інформаційно-цифрові навички і, найголовніше, бажання і вміння вчитися все життя. Дані компетенції нерозривно пов'язані між собою і важливі кожна по-своєму, але всі вони мають одну спільну рису - кожна прищеплюється людині на певному етапі освіти. Якість придбання цих навичок так само залежить від системи викладання, так як вміння подати інформацію має великий вплив на засвоєння матеріалу. Удосконалення методів навчання передбачено і законодавством України, як Закон України «Про вищу освіту» [2, електронний ресурс] в якому йдеться про «забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності».

Способи подачі інформації можна класифікувати за якістю запам'ятовування за допомогою піраміди навчання Едгара Дейла [1, електронний ресурс], де освоєний матеріал розміщений в порядку убудування методів від самого неідеального, до того, який дає більш якісні результати.

Мал. 1. Піраміда навчання [5, малюнок 1.]

Вивчаючи показники, можна з'ясувати, що засвоєння матеріалу у вигляді лекції дає всього 5% запам'ятовування, читання - 10%, аудіовізуалізація - 20%, а демонстрація - 30%. З методів, які забезпечують більш вагомі показники, виділені групове обговорення з показником запам'ятовування в 50%, практика конкретної роботи - 75% і найефективніший - це навчання засвоєного матеріалу іншого, тобто використання отриманих знань.

Суть інтерактивного навчання полягає в рівності думок дискутуючих. Спілкування базується на діалозі, під час якого спілкування будується на розвитку потрібної теми. В процесі використовуються групові роботи, творчі завдання та моделювання конкретних ситуацій. Під час цього, учні знаходять безліч навичок, як аналіз і рішення проблем, критичне мислення, прийняття аргументованих для себе, важливих рішень і вміння висловлювати власну думку під час спілкування.

Охарактеризувати інтерактивне навчання можна, виділивши основні нюанси під час проведення заняття, під час якого використовується дана система викладання [3, с 31-34]. Обов'язковим пунктом є залучення до процесу кожного присутнього на занятті, причому робота може бути організована різними способами: як групова і парна, так і індивідуальна. Обстановка повинна бути спокійною, стриманою і випромінювати підтримку, тим самим налаштовуючи на прагнення до навчання. Матеріал повинен подаватись різними методиками, використовуючи очну практичну і дистанційну систему. Особливо актуальними на даний момент є використання інформаційних технологій з сучасними мультимедійними можливостями (інтерактивні дошки, онлайн-платформи і тести, а також різноманітні програми).

Викладач так само повинен володіти рядом якостей і умінь, які йому зможуть стати в нагоді під час викладання. Він повинен бути зразком для наслідування перед учнями, забезпечувати певну атмосферу для сприятливої освіти і знаходити підхід до кожного учня. Крім позитивних людських якостей, учитель повинен бути професіоналом у своїй справі, що вимагає постійного розвитку та навчання новому, а також вміння використовувати сучасні

технології на практиці.

Якщо розумно використовувати систему інтерактивного навчання, можна домогтися величезних результатів в сфері освіти: прищепити учням бажання розвиватися і навчатися протягом життя, підвищити кількість професіоналів в різних сферах і поліпшити конкурентоспроможність фахівців на ринку праці, а також поліпшити соціалізованість для заняття активної позиції в суспільстві.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумувавши написане вище, можна сказати, що для того, щоб підвищити якість освіти в Україні, необхідно йти в ногу з часом і поступово впроваджувати інноваційні методи в систему викладання. Використовуючи різні комбінації методів, в залежності від завдання і заняття, викладачі повинні вміти донести інформацію так, щоб якість її розуміння і запам'ятовування була на вищому рівні. Таким чином, структура освітнього процесу повинна підлаштовуватися під сучасні стандарти і зміни в суспільстві, що призведе до позитивних результатів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. «Пирамида обучения. Какие методы обучения самые эффективные?» [Електронний ресурс]. – URL: https://pedsovet.su/metodika/6387_piramida_usvoenia_materiala
2. Закон України «Про вищу освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004) [Електронний ресурс]. – URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2235/>
3. Дичківська І. М. «Інноваційні педагогічні технології». – К.: Академвидав 2004. – С. 31 – 34.
4. П. Шевчук, П. Фенрих «Інтерактивні методи навчання: навч. посібник». – Щецин : WSAP, 2005. – С. 8 – 19.
5. Малюнок 1. «Піраміда навчання». [Електронний ресурс]. – URL: <http://fsp.kpi.ua/wp-content/uploads/2021/01/002.png>.

ДІЛОВИХ ГРА У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНЬОГО ДИПЛОМАТА

Балануца Олександр Олександрович,
кандидат економічних наук,
Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті

Анотація. У статті визначено ефективність використання ділових ігор у процесі професійної підготовки майбутніх дипломатів. З'ясовано, що ділова гра – це засіб розвитку професійного творчого мислення, під час якої майбутній фахівець набуває здатності аналізувати специфічні ситуації і вирішувати нові для себе професійні завдання. Ділова гра моделює поведінку відносин, які характерні для майбутньої діяльності дипломатів, сприяючи вирішенню професійних проблем. Ділова гра вимагає ґрунтовності підготовки і тривалого часу для проведення, але водночас є особливо ефективним методом підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері зовнішніх відносин.

Ключові слова: інтерактивні методи, ділова гра, професійна підготовка, майбутній дипломат.

При підготовці майбутніх дипломатів і фахівців-міжнародників до роботи за кордоном необхідно акцентувати увагу на їх творчому розвитку, умінню знаходити найраціональніші конструктивні, технологічні, організаційні і економічні рішення, а також добре орієнтуватися у відборі наукової інформації та вирішувати різноманітні, принципово нові завдання [3, с. 23]. Це зумовлює нове бачення цілей професійної підготовки майбутніх дипломатів, зміну її статусу, посилення ролі інтерактивних методів у системі професійної освіти.

Серед різноманіття інтерактивних технологій (методів) пропонуємо більш докладно зупинитися на ігрових методах навчання. Ефективність ігрових методів базується на інтенсивності передачі інформації, можливості розвитку самостійності, оволодінні навичками застосування професійних знань і вмінь.

Зауважимо, що навчальні ігри інтенсивно розробляються і використовуються в освітньому процесі за кордоном, особливо у США, Великій Британії, Франції, що підтверджується світовою історією розвитку вищої школи. У 70-і роки ХХ століття були створені великі об'єднання, які досліджували імітаційне моделювання, зокрема і у його педагогічному аспекті: Північноамериканська асоціація імітаційного моделювання та ігор (North American Simulation and Gaming Association – NASAGA) і Міжнародна асоціація імітаційного моделювання (International Simulation and Gaming Association – ISAGA). На конференціях, семінарах цих Асоціацій було визначено важливість використання ігор у навчальному процесі, особливо під час повторення та закріплення матеріалу, для посилення мотивації з використанням елементів змагання і суперництва; можливості врахування індивідуальних особливостей тих, хто навчається, завдяки розподілу ролей; інтеграцію та спільне використання знань, умінь та навичок з різних галузей в умовах значного емоційного залучення до рольової діяльності [4, с. 22–33].

Особливої уваги заслуговує метод «ділової гри». Ділова гра є одним із засобів формування професійних якостей. Метод ділової гри як метод навчання полягає в навчальному моделюванні ситуації, з якою майбутні дипломати зустрінуться в своїй професійній діяльності, щоб на моделях, а не на реальних об'єктах навчати майбутніх фахівців виконувати відповідні професійні функції. У процесі гри здобувачі виконують дії, близькі до тих, які можуть мати місце в реальній професійній або життєвій ситуації [2, с. 134].

Ділова гра – це засіб розвитку професійного творчого мислення, під час якої людина набуває здатності аналізувати специфічні ситуації і вирішувати нові для себе професійні завдання [1, с. 36]. Ділова гра моделює поведінку відносин, які характерні для майбутньої діяльності дипломатів, сприяючи вирішенню професійних проблем.

Специфічна мета ділової гри – підготувати учасників до вирішення складних проблем професійної діяльності шляхом застосування конкретних альтернативних дій. У ході ділової гри здобувачі в спеціально змодельованих

умовах вчаться оперативно аналізувати можливі ситуації, приймати оптимальні рішення, вести пошук розв'язання проблеми на основі певних параметрів, обирати найдоцільніші методи і прийоми дипломатичного інструментарію тощо. Ділові ігри проводять, зазвичай, з використанням спеціальної техніки, тренажерів або комп'ютерних програм.

Основними ознаками ділової гри є:

- моделювання професійної діяльності керівників і фахівців;
- спільна мета ролевих груп, які беруть участь у грі;
- наявність ролей і розподіл їх між учасниками гри;
- відмінність інтересів учасників (враховуються суперечливі інтереси учасників гри).

Оскільки на практиці трапляються різні непередбачувані ситуації, вони мають бути введені в гру для максимального наближення її до реальних умов. Рішення в ході гри приймають, зазвичай, в умовах неповної інформації з певним ризиком (невідомо, чи своєчасно надійде додаткова інформація, як складуться політичні обставини). Тому неповнота інформації – обов'язковий елемент ділової гри.

Цей метод передбачає прийняття та реалізацію певної послідовності рішень, кожне з яких залежить від рішення, прийнятого на попередньому етапі. Крім того етапи можуть повторюватися, причому на кожному з них можливі досить складні поєднання різних рішень. Ділова гра вимагає ґрунтовності підготовки і тривалого часу для проведення, але водночас є особливо ефективним методом підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері зовнішніх відносин [3, с. 21–22]. Ділові ігри сприяють розвитку здібностей майбутніх дипломатів до самонавчання і самовдосконалення у професійній сфері, дозволяють їм розвивати необхідні у майбутньому професійні якості, такі як: здатність працювати в команді, проявляти ініціативу, брати на себе відповідальність за рішення, визначати проблеми, ставити завдання і шукати шляхи їх вирішення, розвивати вміння аналізувати нові ситуації і вносити на їх основі корективи в практику.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверченко Л. К. Имитационная деловая игра как метод профессиональных компетенций. *Высшее образование сегодня*. 2013. № 10. С. 35–39. 1
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. М., 1991. 207 с. 2
3. Циватий В. Г. Дипломатія і підготовка дипломата ХХІ століття: традиції, інновації, моделі. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2004. Вип. 10(1). С. 11–31.
4. Meggery J. Developments in Simulation and gaming. In: *International yearbook of educational and instructional technology*. N.Y, 1978. P. 22–33.

ФАХОВА СПЕЦИФІКА ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Бондаренко Галина Миколаївна,

кан. пед. наук,

Бендюк Анастасія Олександрівна

студентка

факультету соціально-педагогічних наук та іноземної філології,

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

м. Харків, Україна

Введение./Introduction. На специфіку навчання дисципліни «Іноземна мова» впливають не лише соціально-економічні, політичні, соціокультурні фактори, але й особливості самого навчального предмета «Іноземна мова», його відмінності від інших дисциплін.

Об'єктом навчання на заняттях з іноземної мови виступає не наука про мову, а мовлення і мовленнєва діяльність індивіда. В цьому сенсі іноземна мова як навчальна дисципліна є, за влучним виразом І.О. Зимньої, «безпредметною», оскільки предметом мовлення можуть бути питання з будь-якої сфери людської діяльності, адже мовлення заради самого мовлення майже не існує.

На заняттях з іноземної мови студенти, звичайно ж, засвоюють певні знання про мову у вигляді мовних правил, однак це не виступає самостійною, кінцевою метою. Усвідомлення мовних явищ потрібно настільки, наскільки це допомагає здійснити головну мету – навчитись спілкуватись даною іноземною мовою, тобто взаємодіяти з представниками інших лінгвосоціумів. Студенти навчаються практичного користування мовою як новим засобом вираження думки про навколишній світ, закономірності якого вони вивчають в рамках інших предметів.

Цель работы./Aim. Мета навчання іноземної мови у немовних вищих навчальних закладах полягає у формуванні у студентів англійської професійно-спрямованої комунікативної компетенції – умінь і навичок

здійснювати спілкування в усній і письмовій формі у межах професійної сфери і тематики, визначених програмою для кожного фаху, дотримуючись традицій і норм, усталених у країні, мова якої вивчається.

Студентам – майбутнім фахівцям – необхідно набути англомовної професійно-спрямованої комунікативної компетенції, яка вважається сформованою, якщо майбутній фахівець використовує іноземну мову, щоб самостійно отримувати і розширювати свої знання і досвід.

Навчання іноземних мов у немовному ЗВО передбачає оволодіння студентами навичками й уміннями англомовної комунікації в суто професійних цілях. Головною метою професійного навчання є формування особистості фахівця, який ефективно здійснює трудову діяльність. Іншими словами, воно має забезпечити не тільки оволодіння сукупністю знань і умінь, включаючи комунікативну компетенцію іноземною мовою, що вивчається, а й формування професійно значущих якостей особистості, що посилює і робить значущим соціальний аспект будь-якого професійно-орієнтованого навчання. Важливу роль у цьому процесі відіграє мотивація вивчення іноземної мови, яка виражається в потребі організувати професійну комунікацію, у тому числі іноземною мовою. Тому однією з головних особливостей іноземної мови як навчальної дисципліни є професійно-орієнтований характер, що має відображатися у цілях та змісті навчання.

Головна задача викладача іноземної мови – сформувати навички і вміння використання іншомовних засобів для здійснення комунікації (передачі і сприймання інформації) іноземною мовою і вирішення при цьому певних практичних потреб. На перший план виступає, таким чином, практична, а саме комунікативна мета навчання, на що вказували ще Л. В. Щерба і І. В. Рахманов. Освітня і виховна цілі реалізуються у процесі виконання комунікативних завдань.

Материалы и методы./Materials and methods. Термін «методика» вживається педагогами для визначення різних за змістом понять. Наприклад, це слово часто можна почути у такій фразі: «Вчитель володіє чудовою методикою

викладання іноземних мов!» У цьому контексті під словом «методика» розуміють практичну сторону професійної діяльності вчителя, тобто сукупність конкретних методів, форм і прийомів його роботи.

З іншого боку, термін «методика навчання іноземних мов» вживається як назва однієї з педагогічних наук, яку ще називають окремою дидактикою, оскільки вона вивчає закономірності навчання такої специфічної дисципліни як «Іноземна мова». Термін «методика навчання дисципліні «Іноземна мова»» має також третє значення, а саме: він позначає теоретичну навчальну дисципліну, яка викладається у вищих навчальних закладах і є невід'ємним компонентом фахової підготовки вчителя іноземної мови.

Перед теоретичним курсом «методика навчання іноземних мов» ставляться такі завдання:

а) створити у студентів широку теоретичну базу, що розкриває загальні та спеціальні закономірності процесу навчання іноземної мови як засобу спілкування, освіти, виховання і розвитку і дозволяє у комплексі із знаннями суміжних з методикою наук психолого-педагогічного і філологічного циклів сформуванню уявлення про зміст і структуру педагогічної діяльності вчителя іноземної мови;

б) ознайомити студентів з історією розвитку методики, з найбільш відомими в сучасному світі методичними системами, підходами і тенденціями навчання іноземних мов;

в) на базі засвоєних теоретичних знань сформуванню у студентів професійно-методичні вміння викладача ІМ, тобто навчити їх планувати і організовувати навчальний процес, аналізувати і оцінювати навчальні матеріали, визначати шляхи виховання і розвитку студентів засобами іноземної мови, відбирати і застосовувати методи, форми, прийоми і засоби навчання відповідно до умов і цілей навчання (наприклад, як лаконічно і зрозуміло пояснити новий матеріал, як організувати під час уроку безперервну розумово-мовленнєву діяльність кожного студента, як проконтролювати засвоєний матеріал і т. і.);

г) розвивати творче методичне мислення студентів під час вирішення різноманітних практичних завдань;

д) залучати студентів до читання і опрацювання науково-методичної літератури з метою самовдосконалення і постійного підвищення своєї методичної компетенції;

е) навчити майбутніх вчителів методично грамотно висловлювати свої думки з тієї чи іншої методичної проблеми. З цією метою студенти повинні оволодіти методичною термінологією та її доречним вживанням у процесі аналізу уроків колег, своєї власної діяльності як викладача іноземної мови, у виступах на засіданнях секції викладачів та методичних конференціях.

Курс методики не дає готових рецептів на всі випадки організації навчання, тобто відповідей на те, які прийоми, вправи слід застосовувати в кожній групі на кожному занятті. Задача курсу «Іноземна мова» є значно більшою і значущою. Цей курс повинен дати в руки майбутніх учителів «компас», який допоможе їм самостійно визначати оптимальні і найбільш ефективні способи керування процесом формування механізмів іншомовного мовлення. Це є знання закономірностей оволодіння мовою як рідною, так й іноземною, тих процесів, які лежать в основі оволодіння мовленнєвою діяльністю, а також знання психологічних особливостей самих студентів.

Важливим для формування професійної компетенції вчителя є розуміння дидактичних основ навчання іноземних мов. З одного боку, методика базується на даних дидактики, з іншого, вона є джерелом інформації, досвіду щодо особливостей прояву загальних закономірностей навчання в процесі оволодіння іноземною мовою .

Дидактика та методика навчання іноземних мов мають спільний об'єкт дослідження – навчально-виховний процес, який розглядається як динамічна взаємодія викладача та студентів, у ході якої здійснюється стимулювання і організація активної навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок, формування особистісних рис та розвитку індивідуальних здібностей.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Навчальний матеріал має включати тексти для читання, тексти для перекладу, тренувальні вправи для розвитку навичок усного мовлення, навичок письма, словник спеціальних термінів, аудіо та відеоматеріали. Необхідно пам'ятати, що вивчення мови – це розвивальний і активний процес, головне в якому – вміння застосувати іноземну мову в потрібній ситуації. Враховуючи, що студент може добре знати свою майбутню спеціальність, але недостатньо володіти іноземною мовою, слід створювати необхідні умови для підвищення рівня володіння мовою. Одним із способів може вважатися створення позитивних емоцій. Для цього слід уникати тиску на студентів, дозволяючи їм мислити вільно, не надавати готових відповідей, даючи можливість студентам знаходити відповіді самостійно, використовувати цікавий, різноманітний матеріал а також інтерактивні технології навчання.

Выводы./Conclusions. Таким чином, серед передових методів у сучасному навчальному процесі навчання дисципліні «Інозмна мова» у закладах вищої освіти, велику увагу приділяють інтерактивним технологіям, оснований на особистісно орієнтованому підході до студента, спрямованих на розвиток не лише творчого потенціалу вивчаючого, але й на вміння мислити та швидко реагувати, покращуючи комунікаційні навички.

ФАКУЛЬТАТИВИ З БІОЛОГІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ УЧНІВ 10-11 КЛАСІВ

Вініченко Людмила Василівна

студентка

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ./Introduction. Глобальні суспільні зрушення мають систематичний, швидкий, незворотний характер. Вони обумовлені науково-технічним прогресом, швидкою інформатизацією, комп'ютеризацією та демократизацією суспільного життя. Згідно Концепції Нової української школи використання факультативів при викладанні шкільного курсу загальної біології сприятиме: реалізації індивідуальних темпів навчально-пізнавальної діяльності кожного учня; активізації самостійної роботи учнів, розширює можливості їхньої діяльності, а постійний зворотний зв'язок сприятиме підвищенню позитивного ставлення учнів до досліджуваного матеріалу. Більше того, будуть вирішені такі проблеми, як: брак навчального часу, проблеми з кількістю та якістю доступного в школі дидактичного матеріалу чи наочних посібників, низької мотивації до вивчення курсу біології у 10-11 класах.

Результати аналізу наукових джерел з проблеми дослідження засвідчили наявність суперечностей між необхідністю формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класів та недостатністю методичних рекомендацій щодо використання факультативів при викладанні шкільного курсу загальної біології. Необхідність розв'язання визначеної суперечності зумовила вибір теми дослідження: «Факультативи з біології як засіб формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класів». Визначення основних методичних підходів та педагогічних умов використання факультативів з біології як засобу формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класів.

Мета роботи./Aim. Визначення основних методичних підходів та

педагогічних умов використання факультативів з біології як засобу формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класів.

Матеріали та методи./Materials and methods. *теоретичні:* аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація психолого-педагогічної та методичної літератури з проблеми використання факультативів з біології як засобу формування науково-дослідницької компетенції учнів 10-11 класів; *емпіричні:* вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, практики загальноосвітньої школи (спостереження, анкетування), з метою визначення ефективності використання факультативів з біології як засобу формування науково-дослідницької компетенції учнів 10-11 класів, педагогічний експеримент; *математичні:* якісний і кількісний аналіз отриманих результатів з метою визначення рівня ефективності засвоєння знань та сформованості науково-дослідницької компетенції учнів.

Наукова новизна полягає в тому, що: уточнено можливості використання факультативів з біології як засобу формування науково-дослідницької компетенції учнів 10-11 класів на підставі обґрунтування педагогічних умов з метою підвищення рівня засвоєння учнями курсу загальної біології; набули подальшого розвитку поняття «факультатив», «компетенція», «формування науково-дослідницької компетенції».

Результати і обговорення./Results and discussion. Розкрито психолого-педагогічні особливості сприйняття інформації учнями 10-11 класів: центральними психологічними новоутвореннями старшого шкільного віку є професійне самовизначення і світогляд; формування особистої ідентичності, особистісного самовизначення в різних сферах життя, зростає потреба у співпраці з людьми, зміцнюються зв'язки зі своєю соціальною групою, з'являється почуття інтимності з певними людьми. Сприйняття інформації учнями 10-11 класів здійснюється за сприяння процесу багаторазового відтворення, встановлення асоціативних зв'язків з наявними у свідомості елементами й образами, а також великим емоційним потенціалом інформації.

Охарактеризовано ключові компетенції учнів 10-11 класів:

«компетенцією» є структурна одиниця процесу формування компетентності; «компетентність» – результат, сформованість компетенції (компетенцій); компетентною є людина, яка реалізує на практиці свою компетентність.

Розглянуто методичні засади формування ключових компетенцій учнів 10-11 класів на факультативах з біології. У цьому контексті уточнено сутність принципу додатковості на сучасному етапі розвитку біологічної освіти в старшій школі. Під ним ми розуміємо залучення додаткових освітніх ресурсів зважаючи на умови навчально-виховного процесу з метою його цілісності й завершеності. Одним з напрямків реалізації даного принципу, розглянуто факультативний курс з біології який є доповненням до основного змісту курсу біології, з метою ефективного формування ключових компетенцій учнів 10-11 класів.

Логікою даного дослідження передбачено, що для розуміння реального стану формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класів під час занять з біології було здійснено моніторинг даного процесу у практиці школи. Для цього шляхом анкетування була проаналізована готовність учителів до формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класів при викладанні шкільного курсу загальної біології, в якому взяли участь 7 респондентів (учителі біології, хімії, географії) КЗШ №113 (м. Кривий Ріг). У дослідженні брали участь учителі зі стажем роботи від 1 до 10 років.

За результатами опитування учителів з'ясовано, що вони намагаються застосовувати різні види науково-дослідницької діяльності учнів. Варто враховувати, що учителі відмічають й брак часу на розробку та використання науково-дослідницьких завдань, а також наголошують на недостатньому матеріально-технічному оснащенні, необхідного для організації даної діяльності учнів. Водночас, учителі зауважують на позитивному впливі науково-дослідницької діяльності на особистісне зростання як учнів.

Теоретичне значення полягає у: розробці педагогічних умов використання факультативів з біології як засобу формування науково-дослідницької компетенції учнів 10-11 класів. Одержані результати та

матеріали дослідження можуть бути корисними для учителів біології, студентів біологічних спеціальностей педагогічних ЗВО та слухачів інститутів післядипломної педагогічної освіти при розгляді питання застосування факультативів з біології. За результатами опитування учителів з'ясовано, що вони намагаються застосовувати різні види науково-дослідницької діяльності учнів на уроках біології. Варто враховувати, що учителі відмічають й брак часу на розробку та використання науково-дослідницьких завдань, а також наголошують на недостатньому матеріально-технічному оснащенні, необхідного для організації даної діяльності учнів. Водночас, учителі зауважують на позитивному впливі науково-дослідницької діяльності на особистісне зростання як учнів.

Практичне значення полягає в можливості використання її матеріалів учителями біології, студентами біологічних спеціальностей педагогічних ЗВО та слухачами інститутів післядипломної педагогічної освіти при розгляді питання застосування факультативів з біології.

Висновки./Conclusions. Розглянуто особливості організації самостійної роботи з біології учнів 10-11 класів. Встановлено, що самостійна робота учнів є невід'ємною складовою уроку «Біологія» та сприяє кращому засвоєнню матеріалу з предмету. На практиці вчителі не в повній мірі використовують науково-дослідницьку діяльність на уроках. Відповідно учні потребують додаткових занять для більш якісного пояснення, засвоєння та закріплення матеріалу з предмету «Загальна біологія». Уточнено поняття «компетенція» – це сукупність знань, умінь, навичок, які необхідні для здійснення конкретної діяльності. Компетенція є складовою компетентності».

Охарактеризовано факультативи з біології в системі формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класів. Встановлено, що на практиці не всі вчителі та не в повній мірі використовують науково-дослідницьку діяльність на уроках. Відповідно учні потребують додаткових занять для більш якісного пояснення, закріплення та засвоєння матеріалу з предмету.

Розроблено модель діяльності вчителя з формування ключових компетенцій учнів на основі використання факультативних курсів з біології для 10-11, основними компонентами якої є: проведення комплексної педагогічної діагностики, формулювання цілей навчання біології, відбір змісту навчального матеріалу, вибір форм навчально-пізнавальної діяльності учнів, комплексна оцінка рівня сформованості ключових компетенцій, коригування і подальше проектування навчального процесу.

Більшість респондентів (70%) вважають, що кінцевим результатом науково-дослідницької діяльності учнів є особистісний розвиток учня через його безпосереднє залучення до науки; 24% учителів у якості основного критерію оцінки реалізації науково-дослідницької діяльності обирають презентацію учнем свого наукового проекту; суспільну-значимість наукового доробку учня як критерій сформованості науково-дослідницької компетенції обрали 6 % педагогів.

Подальші дослідження можуть бути зорієнтовані на вивчення шляхів організації формування науково-дослідницьких компетенцій учнів 10-11 класу шляхом впровадження проектної діяльності на факультативних заняттях.

АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ГАЛУЗЕВОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ ОСВІТОЮ НА РІВНІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Вовк Тетяна Вікторівна,
старший викладач
кафедри менеджменту невиробничої сфери
Донецький державний університет управління
м. Маріуполь, Україна

Вступ. Однією з найважливіших аспектів розвитку вітчизняної освіти є модернізація вже існуючої галузевої моделі управління. В сучасних умовах управління системою освіти – це, перш за все, управління процесом її розвитку, а не тільки управління установами і людьми.

Управління екологічною освітою в сучасних умовах має бути орієнтоване на кінцевий результат. А сьогодні, в умовах технологічної революції, в умовах інформаційного суспільства кінцевим результатом системи національної освіти є конкурентоспроможність економіки держави, рівень розвитку високих технологій виробництва, високі показники внутрішнього валового доходу, високий рівень матеріального і духовного життя населення.

Мета роботи. Проаналізувати сучасний підхід до дослідження механізмів державного управління екологічною освітою в Україні.

Матеріали та методи. Оновними методами дослідження у роботі є аналіз наукових джерел, спостереження.

Результати та обговорення. Аналіз сучасних підходів до досліджень механізмів державного управління в екологічній освіті України та розгляд екологічної освіти, як об'єкту державного управління свідчать, що виникаючі проблеми не можуть бути вирішені в рамках існуючої парадигми управління освітніми ресурсами. Все більш необхідною є розробка та удосконалення механізмів управління екологічною освітою, які дозволять розглядати екологічну освіту в загальній середній освіті не як сукупність ізольованих груп

освітніх установ з відокремленими, негнучкими освітніми програмами, а як цілісну систему, здатну концентрувати ресурси в інтересах задоволення різноманітних освітніх потреб населення з одного боку, і забезпечувати розвиток економіки і соціальної сфери своєї території з іншого.

Якщо регіональна, муніципальна освітня мережа є об'єднанням освітніх установ за територіальною ознакою, то останнім часом все більшого поширення набувають освітні комплекси, як форма організації освітніх систем або, як об'єднання організаційно-інтегрованих освітніх установ, що реалізують комплекс взаємопов'язаних освітніх програм різного рівня. Де, екологічний компонент, має розглядати як компонент формування певних компетенцій, які людина має розвивати упродовж життя.

Система механізмів державного управління екологічною освітою в закладах загальної середньої освіти України – це, вплив на керовану систему освіти з метою забезпечення необхідної її поведінки. Тому, обговорюючи екологічні складові управління освітою, в першу чергу необхідно спиратися на уявлення про необхідну поведінку самої системи освіти, тобто на те, наскільки вона відповідає потребам особистості, суспільства, економіки тощо.

Для формування характеристики системи механізмів державного управління екологічною освітою на рівні закладів загальної середньої освіти узагальнено виділимо суб'єкти і об'єкти управління освітою України.

У даному випадку керовані системи (об'єкти управління) доцільно розділити на дві частини:

1. Система шкільної освіти - сукупність взаємодіючих спадкоємних освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня і спрямованості; мережі освітніх установ; органів управління освітою і підвідомчих їм установ і організацій [4]. Вона керується державою, а саме – ВРУ, Адміністрацією Президента України, КМУ, МОН та складається з органів управління освітою, інфраструктури системи освіти та освітньої мережі.

2. Освітня мережа – сукупність освітніх напрямів і освітніх установ, що їх реалізують.

Треба зазначити, що суб'єкт і об'єкт механізмів державного управління можуть збігатися, наприклад, якщо заклад має самоврядування або має місце партисипативне управління.

Як відзначають сучасні вітчизняні теоретики державного управління вплив механізмів державного управління на розвиток освіти створюють сукупність засобів, методів і ресурсів, які забезпечують впровадження запланованих заходів відповідно до поставлених завдань. Таким чином, Система реалізації механізмів державного управління розвитком освіти включає комплекс відповідних організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних заходів [2].

Процес впливу механізмів державного управління на екологічну освіту. В сучасних наукових доробках, щодо екологічної освіти в закладах загальної середньої освіти, не має загального підходу. Проте, обґрунтовуючи систему механізмів державного управління в екологічній освіті науковці пропанують розглядати цей процес відповідно до трьох позицій:

1. Лінійний процес управління.

Реалізація механізмів державного управління розвитком екологічної освіти як лінійного процесу передбачає, що основними організаційними умовами її успішного виконання є: чіткі цілі та стандарти діяльності; забезпеченість необхідними ресурсами (фінансовими, матеріальними, інформаційними, людськими тощо); ефективні організаційні структури; розроблені норми, що регламентують діяльність організацій та їх відносини із владними структурами; розвинена система комунікації та координації діяльності різних структур, залучених до процесу здійснення політики [23-28].

За цим підходом, на законодавчому рівні повинно бути чітко сформовано організаційні механізми в екологічній освіті, тобто, це затверджений перелік стандартів освітньої діяльності який забезпечує їх реалізацію. Але, на сьогодні, попре існуючого переліку екологічних компетенцій на рівні законів України про освіту, не має відокремлених стандартів які б йшли через усі навчальні компоненти освіти. Вони розрізнені та не систематизовані.

2. Комплекс дій різних державних структур.

Реалізація механізмів державного управління розвитком екологічної освіти як комплексом дій різних державних структур, що пов'язані з адаптацією всіх учасників протягом усього процесу функціонування механізмів до умов і завдань, які необхідно вирішувати. При цьому важливу роль відіграють інформаційні системи та канали зворотного зв'язку, що дають змогу дізнаватися про події, які відбуваються, та отримані результати [36-42].

Розгляд екологічної освіти у рамках цих досліджень було здійснено лише аспектино, однак аналіз верхньої сходинки ДУ ЕО ЗСО повинен продовжуватися і має охопити роль і функції нормативно-правового та економічного механізмів, які потрібно удосконалювати.

3. Розвиток екологічної освіти.

Реалізація механізмів державного управління розвитком екологічної освіти є діяльністю із відповідними принципами, що є формальною або неформальною, встановленою на початку або такою, що визначається учасниками здійснення політики на основі накопиченого досвіду[3, с.126].

Висновки. Отже, виконання принципів під час розроблення стратегії екологічної освіти в загальній середній освіті сформує можливість визначити роль кожного учасника та швидше реалізувати цілі. Розглянутий системний підхід у механізмах державного управління екологічною освітою може відбитися здебільше на діяльність органів місцевого самоврядування.

Закріплення в компетенції виконавчих органів сільських, селищних, міських рад аналогічних повноважень із тими, якими володіють місцеві державні адміністрації, а також вирішення багатьох питань, що стосуються інтересів місцевого населення, за участю місцевих державних адміністрацій призводить до того, що місцеві державні адміністрації виступають на відповідних територіях у ролі найбільш повноважних органів, які здійснюють не лише функції державної влади, а й самоврядні функції. Це спричиняє усунення органів місцевого самоврядування від здійснення реального управління на відповідній територіїю

ЛІТЕРАТУРА

1. Корженко В.В. Методологічні та евристичні інтенції сучасної концепції Governance. Державне будівництво. 2007. № 1. Ч.1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2007-1-1/doc/1/01.pdf>
2. Глобальний екологічний фонд (ГЕФ, англ. Global Environment Facility, GEF). URL: <https://www.thegef.org/> (дата звернення 11.07.2019)
3. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию. Принята конференцией ООН по окружающей среде и развитию, Рио-де-Жанейро, 3-14 июня 1992 года. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455#Text.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА МОДЕЛЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Гриджук Тетяна Ігорівна,

к.м.н., доцент

Дрогомерецька Оксана Ігорівна,

к.м.н., доцент

Клюфінський Ігор Дмитрович,

к.м.н., доцент

Мергель Тетяна Василівна,

к.м.н., доцент

Налужна Тетяна Василівна,

к.м.н., доцент

Івано-Франківський національний
медичний університет,
м. Івано-Франкіськ, Україна

Вступ. Головним завданням медичної освіти є підготовка кваліфікованих конкурентоспроможних кадрів із високим рівнем сформованості професійних знань, навичок і вмінь, творчого мислення, кращих людських якостей, національної свідомості. Очевидно, що в цьому процесі украй важливу роль мають відігравати викладачі, адже саме від їхнього потенціалу, врахування сучасних тенденцій розвитку вищої освіти, фахової області, вміння мотивувати студентів залежить розвиток майбутніх спеціалістів.

Мета. Розглянути психолого-педагогічну модель викладача вищого медичного навчального закладу та шляхи її корекції.

Матеріали і методи. Для досягнення поставленої мети використано теоретичні методи наукового дослідження: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми у педагогічній практиці, порівняння, спостереження й узагальнення.

Результати і обговорення. Сучасний педагогічний процес є багатогранною системою взаємодії викладача та студента, який спрямований на осмислення інформації та знань, вдосконалення практичних навиків із

предмету. Він є складним видом інтелектуальної праці, який вимагає великих зусиль та затрат часу. Професійна діяльність педагога – це духовний, інтелектуальний та культурний потенціал, що дозволяє розвивати учня як особистість. Така важливість ролі педагога та результатів його діяльності зумовлює відповідні високі вимоги як до особистості, так і до професійної майстерності викладача.

Відповідаючи вимогам вищої школи, викладач повинен мати глибокі знання й широку ерудицію в науково-предметній галузі, нестандартно мислити, бути креативним, володіти інноваційною тактикою і стратегією, методами вирішення творчих завдань; ґрунтовно знати педагогіку і психологію, зокрема андрагогіку, медико-біологічні аспекти інтелектуальної діяльності, володіти сучасними формами, методами, засобами й технологіями навчання; знати глобальні процеси розвитку цивілізації та функціонування сучасного суспільства, а також основи соціології, економіки, менеджменту і права; культуру усної та писемної форм літературної мови, володіти іноземними мовами, сучасними інформаційними технологіями, ефективними методами і прийомами міжособистісного спілкування. Все вище перераховане можна назвати різними видами компетентності: професійна, педагогічна, соціально-економічна та комунікативна.

Викладач вищої школи вирішує різноманітні педагогічні завдання, що є відображенням специфіки його професійної діяльності. Основними напрямками діяльності викладача вищого навчального закладу є: навчальна (педагогічна), науково-методична, науково-дослідна та виховна. Педагогічну складову прийнято вважати пріоритетною, але вона не може бути повноцінною при ігноруванні інших аспектів роботи. Організуючи навчальну діяльність студентів відповідно до нормативних вимог, викладач визначає мету і завдання конкретної дисципліни у взаємозв'язку з іншими предметами, обирає оптимальні форми і методи роботи, що сприяють активізації пізнавальної діяльності студента, форми контролю. Основними видами цієї діяльності є лекційні, семінарські та практичні заняття, консультації, заліки, екзамени,

керівництво практикою та науковими роботами тощо.

Науково-методична діяльність пов'язана з підготовкою навчального процесу, його забезпеченням і удосконаленням. Вона сприяє оптимізації робочого процесу, забезпечує формування умінь пошуку, обробки та систематизації зібраної інформації, введення у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів інформаційних технологій навчання.

Науково-дослідна діяльність має за мету організацію наукових досліджень у певній галузі знань, підвищення наукового рівня та розвитку творчого потенціалу викладача і студента. Наукова робота включає такі види: виконання планових науково-дослідних робіт, написання і видання підручників, монографій, наукових статей і тез, керівництво науково-дослідною роботою студентів.

Виховна діяльність полягає в організації виховного впливу на майбутніх фахівців у процесі викладання навчальних дисциплін і в позааудиторній роботі.

Вона включає такі види робіт: контроль за самостійною роботою студентів, перевірку конспектів, колоквиуми, співбесіди; роботу куратора груп; роботу керівників студентських наукових гуртків. Високим рівнем загальної культури викладача є сформований його науковий світогляд, стійка система національних і загальнолюдських духовно-моральних цінностей.

За статусом педагог і студенти перебувають на різних позиціях: викладач організовує взаємодію, а студент сприймає її і включається в неї. Тому педагог повинен допомогти студентові стати активним співучасником педагогічного процесу, забезпечити умови для реалізації його потенційних можливостей, тобто гарантувати *суб'єкт-суб'єктний характер педагогічних відносин* з основними їх ознаками: 1) особистісна орієнтація співрозмовників; 2) суб'єкт-суб'єктний характер спілкування; 3) готовність підтримувати позицію співрозмовника; 4) відхід від рольової позиції педагога.

Викладач медичного вузу має поєднувати в собі добрі теоретичні знання предмету, старанність, уважність та наполегливість у роботі з хворими, розвинений кругозір, володіння сучасними педагогічними технологіями та бути

яскравою особистістю з високими моральними якостями. Він має бути переконаним у тих позиціях, які транслює студентам, разом з тим, стимулювати їх до пошуку суті проблем та способів їх вирішення. Викладач повинен вміти виявляти під час взаємодії зі студентами належну повагу до них, незалежно від їхньої функціональної спроможності. Тому саме в особі викладача, який має бути наставником, студенти можуть отримати відповіді на свої запитання для подальшого самовдосконалення.

В умовах трансформаційних процесів у вищій школі України вагомим проривом у рівні професійної роботи викладачів медичних закладів є забезпечення короткотерміновими стажуваннями науково-педагогічних працівників як в інших вищих навчальних закладах держави, так і в європейських університетах. Таке стажування дає корисний обмін науковими ідеями, дослідницькими методами, досвідом педагогічної роботи, а також допомагає реалізації одного із базових принципів сучасної європейської освітньої політики – мобільності викладачів та студентів. Мобільність сприяє тому, щоб освіта була відкрита для нових тенденцій, а знання стали транснаціональним явищем.

Висновки. Професійно-педагогічна діяльність викладача вищого навчального закладу розглядається як інтегративна діяльність, у якій поєднуються предметний, науковий, психолого-педагогічний та виховний (ідеологічний) компоненти. Щодо викладачів, які працюють на клінічних кафедрах вищих медичних навчальних закладів, то невід’ємним є також лікувальний компонент.

Якість освіти починається з викладача. Саме його позиція, його роль у освітньому процесі, можливості для залучення студентів до найкращих практик, пов’язаних із дисципліною, визначають зацікавленість студентів, їхню мотивацію та бажання вибору закладу вищої освіти загалом.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕЛЕКТ-КАРТ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Гузенко Олена Миколаївна,
учитель української мови та літератури
м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Інтелект-карти доволі впевнено використовуються, як освітні інновації, та посіли поважне місце серед педагогічних технологій.

Мета роботи./Aim. Дана робота пропонує педагогічним працівникам можливості використання інтелект-карт на уроках української літератури, які допомагають підвищити ефективність навчального процесу.

Нові завдання сучасної освіти в Україні, що спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього освітнього процесу в закладі освіти, визначають нові пріоритети навчання та виховання, потребують формування ініціативної особистості, здатної до раціональної творчої праці. Підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільності добору та використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі методів навчання, а також від активізації всього освітнього процесу.

Останнім часом інтерактивні методи навчання швидко поширюються серед педагогів. Одним із ефективних методів інтерактивного навчання на етапі актуалізації або рефлексії є *використання інтелект-карт*: учням пропонується головне слово теми, а навколо – основні поняття, думки, ідеї та інше, потім між ними встановлюються зв'язки, виділяються аспекти, щодо яких потрібна додаткова інформація.

Такий прийом розвиває критичне мислення учнів. За допомогою «основних понять» учні висловлюють свої думки за темою.

Використання інтелект-карт особливо вдається на уроках української літератури, а саме: з розвитку зв'язного мовлення, виразного читання та під час уроків-аналізів літературних героїв. Інтелект-карти можна створювати в різних

програмних продуктах. Mind Map – це одна з технік візуалізації мислення. Інтелект-карти дозволяють представити інформацію швидше та наочніше, чим звичайні тексти, списки та таблиці, сприяють кращому засвоєнню інформації. Яскраві малюнки, графічні зображення та слова, що викликають певний асоціативний ряд, набагато легше запам'ятовуються і згодом швидше відтворюються, ніж інформація, зафіксована лінійним способом

Рис. 1. Література 70-90-х років XIX ст.

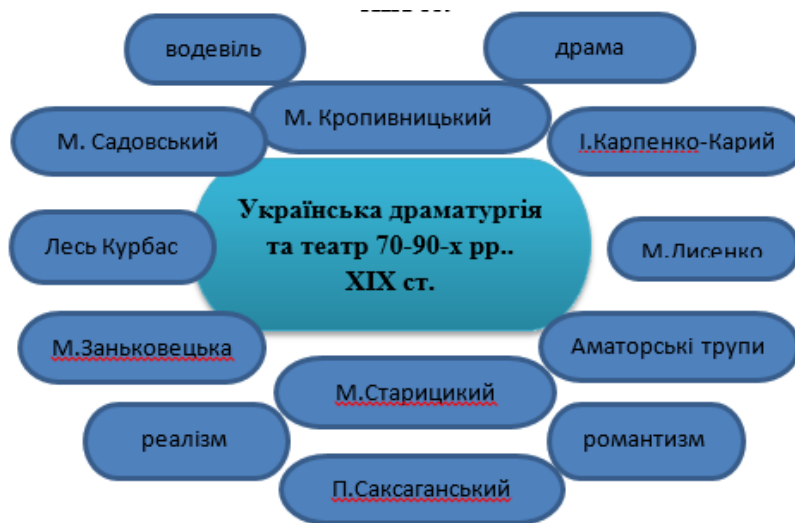

Рис. 2. Українська драматургія та театр 70-90-х років XIX ст.

Рис. 3. Панас Мирний

Рис. 4. Іван Карпенко-Карий

Рис. 5. Іван Франко

Рис. 6. Борис Грінченко «Каторжна»

Рис. 7. Михайло Коцюбинський «Intermezzo»

Рис. 8. Леся Українка. Лірика

Рис. 9. Леся Українка «Лісова пісня»

Висновки./Conclusions. Інтелект-карти допомагають розвивати креативне та критичне мислення, пам'ять та увагу учасників освітнього процесу, а також зробити процеси навчання більш цікавими та плідними.

**ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ
ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗА ОСВІТНІМ НАПРЯМОМ
«ДИТИНА В СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ»**

Доманюк Оксана Михайлівна,

к.пед.н., старший викладач

Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія

ім. Тараса Шевченка

м. Кременець, Україна

Вступ. На сучасному етапі розвитку України йде становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження в світовий освітній простір. Цей процес супроводжується суттєвими змінами в педагогічній теорії та практиці. Фахівці зазначають, що в Україні має стверджуватися стратегія прискореного, випереджувального інноваційного розвитку освіти і науки, повинні забезпечуватись умови для розвитку, самоствердження і самореалізації особистості впродовж життя [2].

Державним стандартом дошкільної освіти в Україні (Базовим компонентом дошкільної освіти, 2021) за основні пріоритети з-поміж інших визначено *сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну, дослідницьку компетенції*. Таке об'єднання не випадкове. У Стандарті ця компетентність характеризується як *«здатність дитини використовувати власну сенсорну систему в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності»* [2, с.10].

Складники інтегрованої компетентності – сенсорно-пізнавальний, логікоматематичний і дослідницький, співіснують у прямій залежності один від одного і водночас утворюють своєрідний ланцюг. *Сенсорно-пізнавальний* складник забезпечує пізнання (сприйняття) дитиною довколишнього світу засобами сенсорної системи (зір, слух, нюх, дотик, смак). *Логіко-математична компетентність* спирається на сенсорно-пізнавальну і ґрунтується на інших пізнавальних процесах – запам'ятовування, мислення, мовлення, уява.

Протягом дошкільного дитинства дитина опановує математичні поняття та дії (кількість, форма, величина, простір, час, лічба, вимірювання, обчислення), логічні операції, досліджує предмети, об'єкти довкілля. Оволодіння цими знаннями вимагає постійної уваги дитини до зовнішніх і внутрішніх властивостей цих предметів, особливостей їх використання, дослідження форми, величини предметів, їх просторового розташування, змін у часі, що забезпечується *дослідницькою компетентністю*. Тому у формуванні сенсорно-пізнавальної компетентності необхідно забезпечити накопичення дитиною сенсомоторного досвіду, бо він обумовлює засвоєння логіко-математичних понять, допомагає дитині в розумінні кількісних відношень, відношень величини, форми, простору тощо [10, с.16].

Різні аспекти формування у дітей елементарних математичних уявлень висвітлені в працях Н. Баглаєвої, О. Брежнєвої, Ф. Блехер, Л. Глаголевої, Л. Зайцевої, З. Лебедевої, В. Старченко, Т. Степанової, К. Щербакової та інших фахівців. Науковцями були проведені ґрунтовні дослідження з проблем математичного розвитку дошкільників, в яких увага акцентувалася на формуванні у дітей математичних знань про кількісні відношення, форму, величину предметів, орієнтування в просторі і часі (Р. Березіна, Л. Гайдаржийська, В. Колечко, З. Лебедева, Г. Леушина, К. Назаренко, Т. Степанова, А. Столяр, К. Щербакова та ін.), проблем розвитку пізнавальних інтересів та активності (О. Брежнєва, Л. Лохвицька та ін.), самостійності, оцінно-контрольних дій (О. Анищенко, О. Фунтікова та ін.), комплексного підходу до математичного розвитку дошкільників (Н. Баглаєва), формування елементарної математичної компетентності у дітей старшого дошкільного віку (Л. Зайцева).

Мета наукової роботи полягає у актуалізації проблеми математичного розвитку дітей дошкільного віку та обґрунтуванні значущості формування класифікаційних умінь дошкільників, як складових сенсорно-пізнавальної компетентності.

Результати і обговорення. Важливим аспектом компетентності дитини

за освітнім напрямом «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» є класифікаційні вміння – складні розумові дії, що складаються із комплексу аналітико-синтетичних операцій (*порівняння, аналіз, синтез, узагальнення*).

Класифікація – це розподіл предметів за групами чи класами за їх найбільш суттєвими ознаками. Класифікація допомагає дитині знайти у предметах і явищах певний порядок, систему їхніх взаємних зв'язків. Вона є природною властивістю розумової діяльності кожної людини [1, с.13].

Дослідженням свідчать, що діти дошкільного віку здатні оволодіти класифікацією в елементарній формі групування предметів за допомогою практичних дій (Л. Виготський, Л. Заков, С. Ладивір, О. Проскура). Вони можуть здійснювати перцептивно-практичні дії порівняння предметів, виявляти між ними подібність за певною зовнішньою ознакою (величина, форма, колір). Кожна яскрава ознака в групі подібних предметів стає стимулом для їх зіставлення чи групування. За допомогою класифікації у дітей формуються поняття про класи предметів та їх взаємозв'язки [5].

Для проведення класифікації, як зазначає Н. Баглаєва, треба вміти аналізувати, зіставляти предмети один з одним або окремі їх елементи, знаходити в них спільні й відмінні ознаки та здійснювати на цій основі узагальнення, розподіляти предмети на групи (класи) на основі спільних ознак [1]. Дитина дошкільного віку ще не здатна в повному обсязі оволодіти прийомами узагальнення та класифікації, оскільки їй важко засвоїти потрібні для цього елементи формальної логіки. Однак дошкільник може оволодіти певними вміннями, які потрібні для узагальнення та класифікації, зокрема:

1. Уміння відносити конкретний предмет, об'єкт до групи і, навпаки, виділяти із загального поняття одиничне.
2. Уміння групувати об'єкти на основі самостійно знайдених загальних ознак і позначати створену групу словом.
3. Уміння поділяти предмети за класами [7, с.7].

Класифікація передбачає поділ об'єктів за класами. Такий поділ завжди має відносний характер, оскільки багато об'єктів, унаслідок своєї складності, не

можуть належати тільки до якого-небудь одного класу. При цьому все залежить від основи, згідно з якою здійснюють класифікацію. Під основою класифікації розуміють ту ознаку, з точки зору якої ця множина (група) поділяється на класи. Саме тому класифікацію можна здійснювати за двома варіантами:

а) за заданим дорослим класом;

б) самостійний пошук основи для класифікації (цей варіант найчастіше використовують із дітьми старшого дошкільного віку, оскільки він потребує певного рівня логічного мислення) [9].

Згідно досліджень В. Старченко [7; 8], класифікація передбачає певну послідовність дій (етапів).

На *першому етапі* здійснюється засвоєння понять «подібний», «відмінний». Засвоєння цих понять відбувається за допомогою логічної операції *порівняння*, яка передбачає виявлення подібностей і відмінностей між предметами за їх суттєвими ознаками. Як відомо, пізнання предметів чи об'єктів навколишньої дійсності починається з чуттєвого сприймання, в процесі якого встановлюється відмінність чи подібність за різними ознаками (кольором, масою, температурою, призначенням тощо). Дитина молодшого дошкільного віку може порівнювати предмети чи об'єкти, виділяючи спочатку суттєві ознаки подібності й відмінності і лише пізніше – другорядні. Дитина старшого дошкільного віку може порівнювати предмети чи об'єкти, виділяючи спочатку істотні ознаки подібності й відмінності, а вже потім – другорядні. У схожих предметах чи явищах навколишнього життя є подібності і відмінності: наприклад, діти порівнюють троянду і гвоздику, в яких є подібні ознаки (обидві рослини мають коріння, листя, стебло, квіти з приємним і легким ароматом) і відмінні (різні аромати та кольори квітів, форми листочків, наявність і відсутність шипів). Саме завдяки прийомам порівняння дитина одержує знання про ознаки предметів, які стають основою для наступного етапу роботи.

Другий етап – виділення ознаки предмета на основі порівняння і зіставлення його з іншим об'єктом.

У процесі безпосереднього сприймання предметів і явищ навколишнього

життя діти виділяють ознаки предметів і явищ. Ознакою називають ті особливості предмета, за якими встановлюють схожість або відмінність предметів між собою. Ознаками можуть бути різні математичні параметри, а саме: форма, величина, товщина, висота, довжина тощо. Кожен предмет і явище матеріального світу мають численні різноманітні ознаки. Одні з них істотні, інші — неістотні. *Істотні* ознаки відображають природу предмета, його сутність і відрізняють його від усіх інших предметів. Істотними ознаками є загальні та необхідні ознаки, які належать усім предметам роду і без яких предмет немислимий (прикладом істотної ознаки для геометричних фігур може бути наявність або відсутність кутів, а неістотною — колір). *Неістотні* ознаки — це ознаки, наявність або відсутність яких не призводить до зміни природи предмета чи явища. Неістотні ознаки є ознаками нестійкими, зовнішніми, одиничними, які не виражають основних властивостей предмета. Проте відмінність між істотними та неістотними ознаками відносна: ознака, неістотна в одному відношенні, може виявитися істотною в іншому. Значною мірою встановлення істотної та неістотної ознаки залежить від дидактичного завдання, яке визначає о таку поділу: колір, величину, наявність кутів тощо.

І з багатьох ознак, характерних для різних груп предметів, молодші дошкільники, як правило, виділяють такі ознаки, що яскраво вирізняються і легко помічаються. Саме тому дорослому слід використовувати для порівняння предмети не тільки з яскравими і помітними ознаками, а й із так званими «прихованими» ознаками, які є менш помітними. Під час класифікації поділ відбувається за найістотнішою ознакою, такою, що визначає характер усіх останніх ознак предметів, які класифікуються, і дає змогу встановити для кожного класу чітко визначене місце серед інших класів [5, с.15].

Серед багатьох ознак, характерних для різних груп предметів, старші дошкільники, зазвичай, виділяють 2-3 яскраві й легко помітні ознаки предметів. Саме тому дорослому слід звертати увагу й на так звані «приховані» ознаки, які не впадають одразу в око [3].

У процесі життєдіяльності діти спроможні класифікувати не лише

спеціальний дидактичний матеріал, підготовлений вихователем. Предметом класифікації можуть бути ілюстрації, іграшки й атрибути до ігрової діяльності, листочки та плоди дерев, овочі, фрукти, одяг, взуття. Дошкільники здатні поділяти клас на підклас, наприклад: взуття зимове і літнє (ознакою є пора року), одяг для дівчаток і хлопчиків, для дорослих і дітей (ознакою є статеві чи пікові особливості).

Третій етап — визначення спільної ознаки предметів, які підлягають класифікації.

На цьому етапі суттєвим у виховній роботі з дошкільниками є уміння дітей не тільки виділяти окремі ознаки, і й знаходити спільні, які об'єднують певну групу предметів, чи, навпаки, відмінні, за якими ці предмети відрізняються між собою. При цьому важливо, щоб діти могли помічати спільні властивості не лише двох, а кількох предметів, а також відрізнити суттєву ознаку предметів, за якою здійснюється процес класифікації.

Четвертий етап — віднесення конкретного предмета чи об'єкта до заданого класу та групування їх на основі самостійно знайдених ознак.

Виконання цієї дії можливе за умови оволодіння дітьми елементарними способами узагальнення та засвоєння узагальнювальних слів, наприклад: меблі — ліжко, стіл, стілець, шафа; посуд — чашка, глечик, тарілка, каструля. Після проведеного об'єднання діти називають узагальнювальним словом клас, до якого входять ці предмети, і завершують процес класифікації [8].

Здійснюючи процес класифікації, слід брати до уваги такі правила:

- класифікація має здійснюватися за ознакою (визначеною дорослим або дитиною);
- предмети класифікації мають виключати один одного;
- сукупність усіх предметів має вичерпувати собою весь даний клас [7].

Отже, можна стверджувати, що вміння здійснювати класифікацію є важливою складовою сенсорно-пізнавальної компетенції дітей дошкільного віку, адже формування логічних прийомів є важливим чинником, який

безпосередньо сприяє розвитку процесу мислення дітей. Психологічні дослідження з аналізу способів та умов розвитку мислення дитини доводять, що методичне керівництво таким процесом не лише можливо, а й є ефективним, тобто при організації спеціальної системи роботи з формування й розвитку логічних прийомів мислення спостерігається значне підвищення результативності цього процесу незалежно від початкового рівня розвитку дитини.

Висновки. Таким чином, формування в дітей класифікаційних умінь є украй важливим із загальнорозвиваючої позиції. Розвиток логічного мислення дошкільника в процесі формування уміння міркувати, орієнтуватися в усьому, що його оточує, належно оцінювати життєві ситуації, приймати самостійні рішення, аргументувати свої міркування, помічати й розкривати причинно-наслідкові зв'язки в довкіллі є важливим компонентом його життєвої компетентності. Відтак, важливим завданням педагога є формування відповідних навичок, розвиток логічного мислення дітей під час ознайомлення з навколишнім світом у всіх його взаємозв'язках та залежностях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баглаєва Н. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: шляхи оптимізації // Палітра педагога. – 2002. – №2. – С. 12-14.
2. Базовий компонент дошкільньої освіти (Державний стандарт дошкільньої освіти) : Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.21 р. №33 [Електронний ресурс]. – URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (08. 10.2021).
3. Зайцева Л. Математична компетентність: диференційований підхід // Палітра педагога. – 2004. – №2. – С. 16-19.
4. Кривошея Т. Математичні головоломки: формуємо сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну та дослідницьку компетентність дітей // Палітра педагога. – 2021. – №1. – С.9-15.

5. Плетеницька Л., Крутій К. Логіко-математичний розвиток дошкільників (за програмою «Дитина в дошкільні роки»). – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2002. – 156 с.
6. Позднякова В. В., Заплаткіна Н. В. Логіко-математичний розвиток дошкільнят: інноваційні аспекти альтернативної технології математичної освіти // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки». – 2006. – № 5. – С. 64-66.
7. Старченко В. А. Формування логіко-математичної компетентності у старших дошкільників: навчально-методичний посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». – К.: Світич, 2009. – 80 с.
8. Старченко В. А. Цікава математика для молодшого дошкільника: навчально-методичний посіб. до Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». – К.: Наш час; Х.: Ранок, 2010. – 127 с.
9. Сучасні технології формування логіко-математичної компетентності в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. П. Тарнавської, Н. Ю. Рудницької, Ю. М. Мурашевич. – Житомир: ФОП «Левковець», 2015. – 430 с.
10. Щодо Методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти: Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-148 від 16 березня 2021 р. [Електронний ресурс]. –URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-do-onovlenogo-bazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti> (12.10.2021).

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ АГРАРНОЙ ОТРАСЛИ

Збаравская Леся Юриевна

к.пед.н., доцент

Подольский государственный
аграрно-технический университет
г. Каменец-Подольский, Украина

Введение. Образование на современном этапе развития общества является главным направлением социальной сферы, позволяющим самоактуализировать и совершенствовать личность. Образование является лишь одной из социальных признаков общества, но не менее важно, чем бытовые условия, занятие, доходы, производство и прочее. Сегодня перед высшей школой стоит вопрос подготовки профессиональных специалистов, обладавших знаниями, соответствующими последним достижениям научно-технического прогресса.

Проблеме совершенствования обучения будущих инженеров аграрной отрасли посвящено немалое количество диссертационных исследований: Л.В.Масленниковой, О.Е. Рихтера, О.Г. Глазунова, И.А. Колосок, М.П.Хоменко, О.В. Полозенко, С.С. Якубовской и других. Вместе с тем, исследований, посвященных комплексном подходе к проблеме подготовки по физике студентов инженерных специальностей с учетом их будущей профессиональной деятельности, до сих пор нет.

Целью работы является попытка восполнить пробелы комплексного подхода к проблеме подготовки по физике и определение основных критериев и направлений совершенствования физического образования будущих инженеров аграрной отрасли.

Материалы и методы. Для достижения поставленной цели мы использовали такие методы исследования: теоретический анализ философской и психолого-педагогической литературы по теме исследования с целью отбора

и осмысления фактического материала; анализ концепций, теорий и методик, имеет целью выявление путей решения исследуемой проблемы, максимально приближенной к будущей профессиональной деятельности студентов.

Основное требование времени - поднять роль высшего и среднего образования как важного фактора долгосрочного влияния на экономику, поступательного движения общества. Система подготовки специалистов и, прежде всего, высшая школа должны быть действенным орудием, проводником единой государственной и научно-технической политики. Главное качество квалифицированного специалиста - умение грамотно и ответственно выполнять профессиональные задачи. Только обладая этими качествами, инженер может быть тем, кем он должен быть - центральной фигурой научно-технического прогресса.

Мы видим такие направления совершенствования высшего аграрно-технического образования в Украине:

1. Интеграция образования, науки и производства.
2. Усиление роли науки в высших учебных заведениях, в первую очередь фундаментальных исследований в системе подготовки инженерных кадров аграрной отрасли.
3. Создание учебно-научно-производственных комплексов как базы для подготовки инженеров высшей квалификации.
4. Оценка качества специалиста, который выпускается, через создание квалификационных характеристик, стандартов качества.
5. Усиление индивидуального подхода, развитие творческих способностей студентов.
6. Создание новых программно-методических комплексов.
7. Целевая подготовка специалистов.

Для решения всех этих многочисленных проблем необходимо выявить главную составляющую, общую для реализации каждого из перечисленных выше направлений, методов и средств.

Создание единой системы высшего аграрно-технического образования на

основе Болонской декларации должно происходить с учетом ориентации на реальную интеграцию образования, науки и производства. Соответственно, в процессе подготовки специалиста главными составляющими такой интеграции должны быть фундаментальность и профессиональная направленность знаний. Отсюда вытекает необходимость усиления роли фундаментальных исследований в подготовке инженерных кадров аграрно-технической отрасли.

Учебно-научно-производственные комплексы являются определяющими для решения всех вопросов единой системы аграрно-технического образования, поскольку учебная составляющая комплекса формирует учебные планы, рабочие программы, которые отвечают потребностям в знаниях будущих специалистов, с учетом конкретного производства. Научная составляющая комплекса вместе с фундаментальной наукой обеспечивает фундаментальность знаний на примерах конкретного оборудования и технологий производства. В данном случае, прежде всего, выделяются две составляющие высшей аграрно-технического образования - фундаментальность и профессионализм в конкретной отрасли производства.

Фундаментальная подготовка и специализация как направления перестройки высшего аграрно-технического образования обусловлена тем, что большая часть программы инженерного образования носит достаточно общий характер и не обеспечивает достаточно глубокой базы для приобретения компетенций, следовательно, возникла необходимость усиления фундаментальности и профессиональной направленности обучения с учетом специализации.

Отсутствие взаимосвязей между отдельными дисциплинами учебного плана по подготовке инженеров нужно ликвидировать или значительно уменьшать усилением значимости фундаментальных дисциплин, которые могут быть связующими элементами в создании целостной системы высшего аграрно-технического образования, но только при условии их профессионально направленного преподавания. Итак, непременным условием целостности системы высшего аграрно-технического образования является

фундаментальная и профессиональная направленность обучения.

В этом случае, важным вопросом, который подлежит исследованию, становится соотношение фундаментальных и технических знаний в багаже подготовленного специалиста, который должен быть рационально определенным в каждой дисциплине учебного плана. Этот вопрос должен решаться во время преподавания естественно-научных дисциплин усиления фундаментальности и профессиональной направленности обучения, а при преподавании технических дисциплин - усиление профессионализма на фундаментальной базе. Конечно, для такого преподавания необходимы новые специальные учебники, которые должны строиться на рациональном соотношении в каждой дисциплине двух составляющих - фундаментальности и профессиональной направленности обучения, а это требует и соответствующего переработки рабочих планов по естественно-научным и дисциплинам профессиональной и практической подготовки.

Просмотр общих ориентиров аграрно-технического образования привел к обеспечению потребности в фундаментальности физического образования, которая должна рассматриваться неразрывно с профессиональной направленностью полученных знаний. Такой подход позволит устранять большинство противоречий. Если подать систему подготовки инженеров аграрной отрасли в виде функциональной структуры, определяющей возможности ее внедрения в учебный процесс, то она будет выглядеть следующим образом: основной особенностью этой схемы есть ядро - фундаментальная и профессиональная направленность обучения физике, которая должна следующие основные положения:

– целостность образования при достижении цели - подготовка высококвалифицированного специалиста - не может быть достигнута без глубоких фундаментальных знаний по физике в сочетании с их профессиональной направленностью, так как произвольные современные технологии базируются на фундаментальных законах физики и их приложениях;

– направленность образования на адаптацию специалиста в обществе также не может быть осуществлена без глубоких фундаментальных знаний по физике, поскольку производство, современные технологии, природа и общество неразрывно связаны между собой;

– высокий профессионализм немислим без глубоких знаний физических законов и их применения в современных технологиях сельскохозяйственного производства.

– глубокие фундаментальные знания физических основ современных технологий позволяет специалисту найти и применить наиболее эффективные в конкретных экономических условиях технологические процессы, а эффективная компетентная работа специалиста, безусловно, будет служить ему социальной защитой в обществе.

Соответственно, для физики, как и для произвольной общенаучной дисциплины, ядром будет фундаментальность знаний и их профессиональная направленность.

Это возможно наглядно представить с анализа схемы (рис. 1), которая не противоречит новой системе подготовки специалистов в Украине, но в представленной схеме возможно объединить некоторые компоненты единой системы высшего аграрно-технического образования.

А именно:

– усиления вузовской науки и учебно-научно-производственные комплексы;

– стандарты качества;

– усиления индивидуального подхода, развитие творческих способностей с индивидуальной подготовкой;

– усиления фундаментализации из-за требований кафедр и установления соотношений фундаментальных и технических знаний;

– создание новых учебников и рабочих программ.

Из анализа схемы единой системы высшего аграрно-технического образования, видно, что в основе всех ее элементов лежит интеграция

фундаментальности и профессиональной направленности обучения. Но эта система развивается постоянно, а при этом ее основа - интеграция фундаментальности и профессиональной направленности остается почти неизменной.

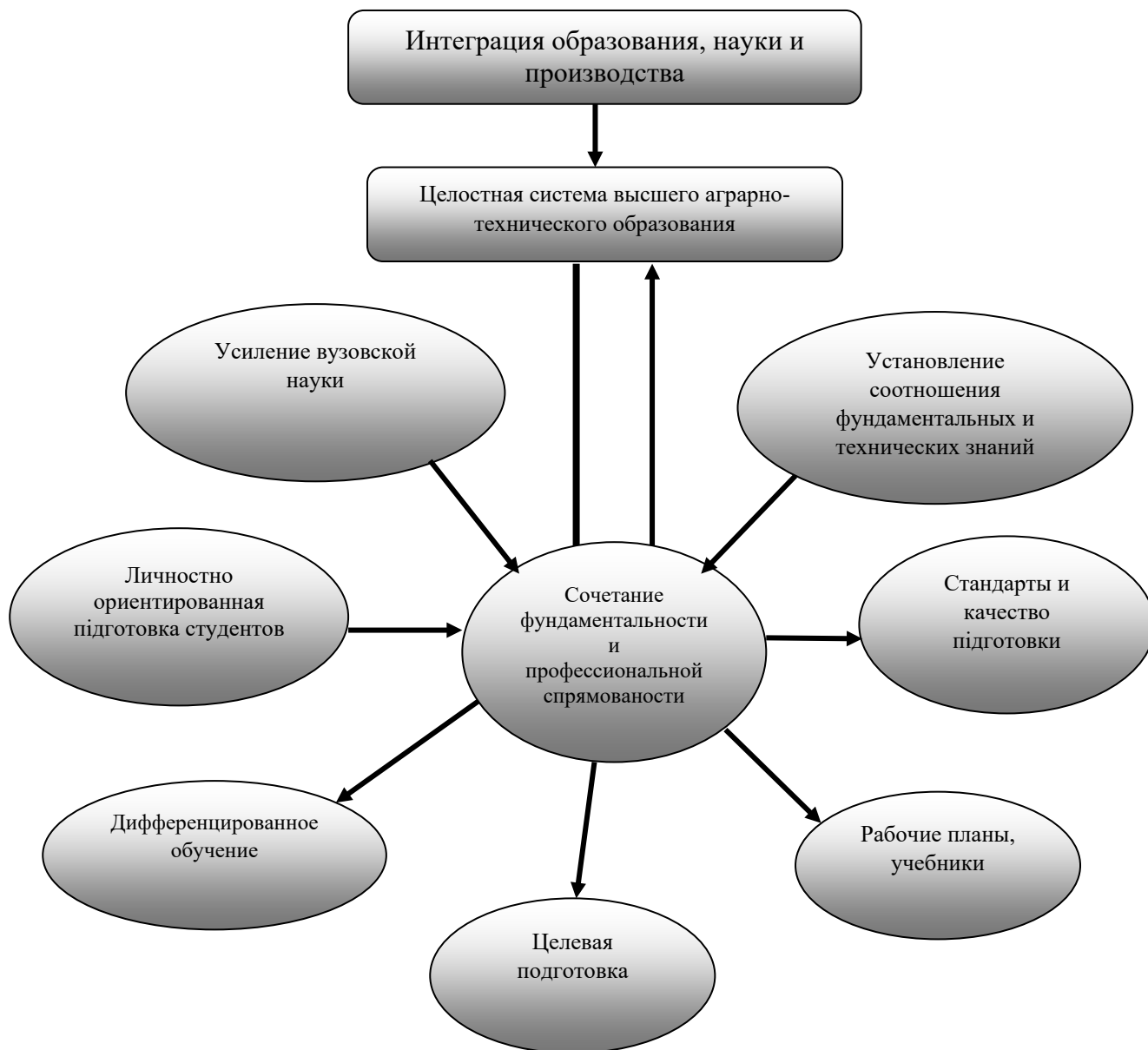

Рис. 1. Компоненты системы высшего аграрно-технического образования

Результаты и обсуждение. Для выявления уровня подготовки студентов инженерных специальностей по физике было проведено экспериментальное исследование, которое показало, что курс физики в высшем аграрно-техническом учебном заведении с фундаментального превратился в общеобразовательный предмет. Студенты не осознают цель обучения физике,

как фундамента будущей профессиональной деятельности, не могут трансформировать знания, которые получены на занятиях по физике, на дисциплины профессионально-практической подготовки и общетехнического цикла, а также при выполнении курсовых работ и дипломного проектирования. Выше приведенные факты позволяют сделать вывод о необходимости разработки концепции обучения физике студентов аграрно-технических учебных заведений и разработки конкретной методической системы обучения физике на основе единого принципа фундаментальности и профессиональной направленности обучения.

Выводы. Решение проблемы совершенствования подготовки инженерных кадров по физике требует пересмотра целей обучения, построения новых программ обучения, предусматривающих интеграцию фундаментальных и профессионально направленных знаний по физике, разработка, согласно ей, содержания, методов, форм и средств проведения занятий, позволяют достичь запланированных результатов обучения. Разработка методической системы обучения физике возможно только на основе интеграции двух принципов - фундаментальности и профессиональной направленности обучения будущих инженеров-аграриев.

ДОСЛІДЖЕННЯ ГОТОВНОСТІ ПЕДАГОГА-ЛІНГВІСТА ГУМАНІТАРНОЇ ОСВІТИ ДО ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ В МЕДИЧНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Кремпова Лариса Олександрівна

викладач кафедри мовної підготовки

Запорізький державний медичний університет

Introductions. На сучасному етапі проведено ряд наукових досліджень, об'єктом вивчення яких виявився стан готовності педагога-лінгвіста гуманітарної освіти до викладання. Переважно розвідки стосуються: готовності майбутніх спеціалістів до іншомовного спілкування (Л. Гапоненко), підготовки вчителів до діалогічного навчання (В.В. Морозов), формування професійної компетентності майбутніх вчителів іноземних мов (В. Баркас), формування комунікативної компетенції у майбутніх вчителів іноземних мов (А. Волченко, Т.В. Зубенко), теоретичних основ формування методичної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи (Б. Бігич).

Aim. На жаль, відсутні наукові розвідки, що досліджують готовність педагога-лінгвіста гуманітарної освіти до викладання дисципліни «Українська мова як іноземна», який вже працює у закладі вищої освіти.

Materials and methods. Аналіз українського та зарубіжного психолого-педагогічного, мовознавчого та методичного доробку доводить, що для якісної характеристики змісту професійної компетентності викладача української мови як іноземної в межах окреслених проблем з організації професійної готовності до викладання у медичному закладі вищої освіти необхідно розглядати навчальну ситуацію як один із засобів професійного становлення фахівця і його особистісного становлення в процесі проведення викладацької діяльності, що являє собою умову до подальшої адаптації та особливостей навчально-виховного процесу.

Results and discussion. У результаті проведеного дослідження уточнено тлумачення професійно-педагогічної готовності в декількох площинах

теоретичного розгляду: як системи компетенцій, що включає знання психології, педагогіки і методики в поєднанні з практикою викладання, спрямованою на формування особистості та стилю викладання педагога. зокрема педагогічна підготовка; змістовно-педагогічних і організаційно-методичних заходів на кафедрі, що полягають в забезпеченні готовності педагога до педагогічної діяльності; окремих конкретно-педагогічних компонентів; безперервної освіти, що охоплює три підсистеми (теоретичну, дослідницьку і практичну) і передбачає поступальність мети, зміст, методи і форми; єдності загальнопедагогічної (зміст дисципліни «Українська мова як іноземна») і предметно-методичної готовності.

Визначено, що професійна готовність викладача з «Української мови як іноземної» охоплює досконале знання української мови, пізнання культури країни іноземних студентів, що навчаються; розвиток здібностей здійснювати навчальну і мовну діяльність (самоосвіту); збагачення етичної та естетичної культури; досконале володіння вміннями говоріння, читання, аудіювання, письма як засобами спілкування, матеріалом вузькоспеціалізованих медичних тем, знання медичної термінології.

Результатом готовності до викладання дисципліни «Українська мова як іноземна» в контексті дослідження визначено професійну компетентність викладача, що тлумачиться як сформована інтегральна характеристика, яка передбачає володіння необхідною сукупністю компетенцій і особистісних характеристик, що дають змогу ефективно виконувати завдання педагогічної діяльності у різних професійних ситуаціях, що виникають у процесі набуття досвіду роботи зі студентами – іноземними громадянами.

Професійну готовність викладача як модель варто розглядати у системі інтегративного комплексу взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, де поєднуються його основні складники: мета, педагогічні умови, зміст підготовки, засоби та її результат.

Ефективне функціонування моделі професійної готовності викладача великою мірою забезпечується експлікацією її у навчальне середовище на

засадах як нормативного, так і ситуативного спрямування процесу викладання, що реалізується насамперед шляхом спостереження за навчальною ситуацією у ході відкритих занять; системне використання педагогічної діагностики вищого навчального закладу, що дозволяє отримувати інформацію про хід професійної діяльності, необхідність коригування її змісту (анкетування, вебінари, конференції, курси підвищення кваліфікації тощо).

З'ясовано, що професійна готовність викладача до викладання Української мови як іноземної формується під впливом педагогічного, психологічного та фахового компонентів.

Подана модель реалізується шляхом визначення рівня готовності викладача до викладання «Української мови як іноземної», що уможливорює удосконалення компетенцій на кожному з цих рівнів.

Критеріями визначення рівня професійної готовності викладача з мовної підготовки іноземних студентів визначено: мотиваційно-ціннісний (сукупність мотивів і потреб, які спонукають викладача до розвитку власної професійної компетентності); когнітивний (представлений системою знань, якими повинен володіти педагог); практичний (забезпечується реалізацією системи відповідних професійних компетенцій); рефлексивний (визначається здатністю організовувати свою подальшу самоосвіту, самовдосконалення, саморозвиток у сфері викладання української мови як іноземної).

Залежно від прояву показників зазначених критеріїв у майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи можна стверджувати про сформованість певного рівня професійної компетентності в цілому (високий, достатній, середній, низький).

Conclusions. Таким чином, у результаті обґрунтування ключових дефініцій визначено педагогічні умови формування професійної готовності викладача закладу вищої освіти, що працює з іноземними студентами, визначено критерії та рівні сформованості професійної компетентності фахівців профілю.

КОНЦЕНТРАЦІЇ УВАГИ ЯК ОДНА З СКЛАДОВИХ УСПІШНОЇ ГРИ У НАСТІЛЬНОМУ ТЕНІСІ

Орленко Наталія Анатоліївна

канд. пед. наук, доцент,

Ракитіна Тетяна Іванівна

Совгіря Тетяна Миколаївна

Коротя Володимир Владиславович,

ст. викладач

Национальный авиационный университет

м. Київ, Україна

Анотація. В статті розглянуто вплив концентрації уваги на хід гри в настільний теніс. Розглянуто вплив навантаження та фізичної втоми на показники гри. З'ясовано, що чим гірша фізична підготовка спортсмена, тим швидше він починає втрачати концентрацію уваги та координацію, що в свою чергу, призводить до технічних помилок під час виконання ударів. Доведено, що специфіка гри настільного тенісу дозволяє цілеспрямовано, поступово з урахуванням індивідуальних властивостей розвивати концентрацію уваги.

Ключові слова: концентрація уваги, настільний теніс, фізична підготовка, спортсмен.

Настільний теніс – один з найпопулярніших і захоплюючих видів спорту де масовий інтерес пов'язаний з його спільністю, доступністю, емоційним характером і оздоровчою спрямованістю. Для виконання успішного удару тенісисту важливо бути достатньо зібраним та добро скоординованими, а також він сприяє удосконаленню діяльності основних фізіологічних систем організму (нервової, серцево-судинної, дихальної), покращенню фізичного розвитку, фізичної підготовки, вихованню позитивних морально-вольових якостей.

На жаль, під час навантаження та фізичної втоми ці показники зніжуються. В результаті, чим гірша фізична підготовка спортсмена, тим швидше він починає втрачати концентрацію уваги та координацію, що в свою

чергу, призводить до технічних помилок під час виконання ударів.

Так, особливості настільного тенісу пов'язані з швидкою зміною ігрової ситуації і колосальної емоційним навантаженням в якій спортсмен починає не встигати думати про свої дії і працює найчастіше інтуїтивно, завдяки передбаченню і інтуїції, надаючи грі особливу красу.

Під час гри спортсмен зосереджується на отриманні та обробці прямий конкретної інформації про дії суперника, оцінці ситуації в грі і за попередньою інформацією, знанні теоретичних основ і характеристик суперника робить вибір оптимального та ефективного дії. Всі ці операції займають частки секунди, а такі мікрозадания повторюються кожен секунду, і тільки за одну гру спортсмен вирішує десятки таких завдань. Крім того, спортсмен постійно запам'ятовує загальну картину матчу, запам'ятовує результат і обговорює можливі прийоми. Але в той же час він постійно спостерігає за м'ячем, не втрачаючи його з поля зору навіть на частку секунди. І гра ведеться з неймовірною швидкістю, тому для успіху в настільному тенісі важлива висока концентрація уваги.

Крім того, загальна фізична підготовка – важливий фактор успішності учасників гри, бо його високий рівень зміцнює здоров'я, сприяє гармонійному розвитку тіла і створює важливу основу для досягнення високих результатів у конкретному виді спорту. Ці аспекти фізичної підготовки враховуються протягом усього процесу навчання і підготовки тенісистів.

Також, оволодіння технічними і тактичними навичками залежить від рівня розвитку фізичних і специфічних навичок настільного тенісу. Чим вище рівень розвитку особливих якостей і навичок, тим швидше спортсмени опанують ази техніки і тактики.

Беручи до уваги всю багатогранність спорту, на базі кафедри фізичного виховання та спортивної підготовки НАУ розроблена спеціальна програма навчання усіх аспектів гри через призму фізичного виховання, що, безумовно, позитивно позначається на фізичному вихованні. рівень здоров'я і гри учня. В кінцевому підсумку ми спостерігаємо популяризацію настільного тенісу, який

займає домінуюче місце в системній і структурній ієрархії сучасного спорту.

Ігрова діяльність у настільному тенісі характеризується виконанням різноманітних швидких дій. Ігрові ситуації, що раптово змінюються, дефіцит часу для прийняття рішення та виконання самого рухового акту ставлять підвищені вимоги до розвитку концентрації уваги. Висока ступінь концентрації уваги є основним чинником успішної гри тенісиста для досягнення високих спортивних результатів. Різноманітні обертання м'яча та швидкість його руху в ігрових ситуаціях вимагають підвищеної уваги. Так, специфіка гри настільного тенісу дозволяє цілеспрямовано, поступово з урахуванням індивідуальних властивостей розвивати концентрацію уваги.

Для проведення дослідження розвитку концентрації уваги у студентів НАУ у процесі занять з настільного тенісу нами були відібрані та задіяні дві вправи:

- гра двома м'ячами;
- утримання м'яча на столі, рухаючись по колу на швидкості – «крутилівка».

Ці вправи проводилися впродовж навчального року під час тренувальних занять серед студентів НАУ у кількості 40 чоловік. На початку дослідження ними були отримані вихідні данні у 20 гравців високої кваліфікації – група «А» та у 20 гравців другої збірної – група «В».

Так, у гравців високої кваліфікації помилок при виконанні вправ було значно менше, ніж у гравців другої збірної. Наприкінці дослідження гравці обох груп значно поліпшили свої результати. Результати дослідження мали такі показники провідних вправ на початку та наприкінці експерименту:

- у першій вправі – гра двома м'ячами на початку дослідження становила десять помилок за одну хвилину у групі «А» та десять у гравців – групи «В». При завершенні експерименту: у групі «А» – чотири помилки, а у групі «В» – дванадцять помилок;
- у другій вправі – утримання м'яча на столі, рухаючись по колу на швидкості по чотири чоловіка з вибуванням після п'яти втрат м'яча, становить

у групі «А» п'ять хвилин на початку дослідження та сім хвилин наприкінці дослідження. А у групі «В» результати розподілилися таким чином: дві хвилини на початку дослідження і п'ять хвилин – наприкінці дослідження.

Проведені дослідження дали нам можливість зробити висновок про доцільність застосування вказаних вправ на заняттях з настільного тенісу для гравців – тенісистів НАУ з метою вдосконалення їх тактично-технічних дій, а також звернути увагу на комплексний розвиток і вдосконалення фізичних якостей таких як: сила, швидкість, витривалість, спритність.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ І ВИБОРУ ЗАСОБІВ ШВИДКІСНО-СИЛОВОЇ ПІДГОТОВКИ В СПОРТИВНИХ ІГРАХ

Ольшевський Богдан Олександрович,
Ткачук Євгеній Леонідович,
Козачук Дар'я Сергіївна
Студенти
Вінницький державний
педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна

Вступ. У сучасному суспільстві, що характеризується соціально-економічними проблемами, погіршенням екологічної обстановки, зростанням психоемоційної напруженості, істотно збільшуються вимоги до фізичного стану, а отже до фізичного виховання. Велику роль в системі фізичного виховання відіграють спортивні ігри, що сприяють всебічному фізичному розвитку, моральному і естетичному вихованню підростаючого покоління. Сучасні технології швидкісно-силової підготовки спортсменів не знайшли ще повного застосування в тренуванні юних спортсменів. В останні десятиліття відбулися значні зміни в розвитку спортивних ігор з яких найбільш істотними є: збільшення темпу гри, збільшення кількості виконуваних технічних прийомів, зростання фізичних навантажень. Це призводить до постійного пошуку і вдосконалення засобів і методів спортивного тренування.

Мета роботи. Проаналізувати особливості методики і вибору засобів швидкісно-силової підготовки в гандболі.

Методи дослідження. Аналіз науково-методичної літератури.

Результати дослідження. Основним засобом підготовки гандболістів є вправи. Вони мають принципово важливе значення для досягнення цілей і виконання завдань виховання і підготовки гандбольних команд. Як основний засіб підготовки, вправи відрізняються за якістю, використанням, вимогливістю і складністю.

При виборі вправ і методів їх використання необхідно враховувати безліч чинників. Правильний вибір вправ - ключове питання спортивного тренування. При визначенні вправ враховуються функціональний стан і психологічна стійкість спортсменів, рівень їх фізичної підготовленості, методи використання вправи і емоційний фон, на якому вони виконуються.

Як зазначає Ж.Л. Козіна (2017), доцільно використовувати різноманітні вправи придатні для навчання або вдосконалення окремого прийому гри або комплексу дій, відповідних їх специфіці ігрової діяльності. Вузьке коло вправ мало активізує гравців і психічно стомлює їх. При цьому не всі вправи досить ефективні. Тому безперервна різноманітність за рахунок малоефективних вправ може йти на шкоду якості підготовки. При виборі вправи ми стикаємося з такими принциповими поняттями, як доцільність і ефективність вправи. Вправа доцільна в тому випадку, якщо за своїм характером вона безпосередньо впливає на виконання конкретного завдання. Під ефективністю слід розуміти ступінь впливу вправи на виконання поставленого завдання.

У своїх дослідженнях В.М. Костюкевич (2019) підкреслює, що успішність спортивного тренування залежить не тільки від правильного вибору вправ, але і від їх використання. При цьому в першу чергу слід звернути увагу на величину навантаження. Воно повинно вимірюватися різними співвідношеннями обсягу, інтенсивності та складності вправи. Обсяг і інтенсивність навантаження пов'язані також із дозуванням вправи, тобто з кількістю їх повторень за одиницю часу, і тривалістю відпочинку між ними. Істотні відмінності в дозуванні вправ можна спостерігати при проведенні фізичної та техніко-тактичної підготовки. При розвитку фізичних якостей тільки точним дозуванням вправи можна досягти ефективності. Це означає використання певної кількості повторень, встановлення інтенсивності вправи, визначення тривалості перерв між ними і серіями вправ.

У технічній і тактичній підготовці дозування вправи заздалегідь не планують. Кількість повторень вправи тут не є вирішальним фактором. Воно залежить від ефективності навчання, швидкості освоєння нових вправ і від

успішності оволодіння поставленими завданнями. Правильний підбір засобів для того чи іншого виду підготовки пов'язаний з необхідністю визначення способу їх застосування. Визначенням методу фактично встановлюється характер використання засобів. Вибір методу, як і засобів підготовки, визначається головним чином завданням, що вирішується з урахуванням віку, статі, функціонального стану займаючихся. Крім того, необхідно пам'ятати, що один і той же метод в залежності від виду підготовки визначає різну спрямованість застосування вправи. Так, наприклад, повторний метод при фізичній підготовці використовується з метою розвитку фізичних якостей, в той час як в навчанні прийомам гри він дозволяє опанувати структурою рухів.

Гра в гандболі вимагає перш за все прояву швидко - силових здібностей: гравці повинні проявляти силові здібності при виконанні рухів з м'ячем і без м'яча (кидків, ривків, стрибків, поштовхів і ін) в дуже короткі відрізки часу. Сила і швидко - силові якості необхідні гандболісту в його змагальній діяльності. Для виховання їх слід забезпечити гармонійний розвиток всіх м'язових груп, удосконалювати здібності гравця, використовувати силу з різною ігровою діяльністю.

Як засоби розвитку сили використовують загально-розвиваючі вправи без обтяжень і з обтяженнями (з гандбольними і набивними м'ячами, гімнастичними палицями і ін.), Вправи в упорах, метання легких предметів на дальність і силу, передачі м'яча на велику відстань та ін. Ефективні, як засоби виховання швидко-силових якостей, стрибкові вправи: настрибування на предмети (лавки, тумби тощо) висотою до 25-30 см з подальшим відскоком вгору або в сторону; стрибки в довжину (з розбігу і з місця) і в висоту, багатоскоки і т.п.

Для подальшого розвитку сили м'язів застосовують вправи з обтяженнями, що впливають на дві найбільш важливі для гандболістів групи м'язів: м'язи стопи, гомілки і стегна, м'язи тулуба і плечового поясу.

Для розвитку першої групи м'язів використовують біг на короткі дистанції, різні стрибки і стрибкові вправи, вправи з обтяженнями і спеціальні

вправи з м'ячем.

Друга група м'язів розвивається за допомогою загальнорозвиваючих вправ з обтяженнями і без обтяжень. При вихованні силових здібностей, швидко-силові вправи повинні превалювати над власне силовими. На етапі спортивного вдосконалення значне місце відводиться вихованню швидко-силових здібностей. В якості засобів в цьому випадку необхідні вправи, структура яких близька до техніки виконання рухів гандболіста з м'ячем і без м'яча.

У разі необхідності підбирають вправи, спрямовані на вдосконалення групи м'язів, які відстають у розвитку плечового поясу, задньої поверхні стегна, гомілки. Можна застосувати в тих же цілях вправи зі штангою, гирями, гантелями. Проте надмірне захоплення цими засобами може негативно позначитися на вдосконаленні рухових навичок та викликати погіршення внутрішньом'язової координації. Досвід сучасного спортивного тренування дозволяє вважати, що для розвитку швидко-силових якостей необхідні як динамічний і статичний режими роботи м'язів. Однак, щоб домогтися найбільш ефективного спеціального силового розвитку, слід строго враховувати специфічні особливості, характерні для кожного режиму.

Основні засоби розвитку швидко-силових здібностей у гандболістів - стрибки в довжину і у висоту, багатоскоки, вистрибування поштовхом однієї і обох ніг, після чого ривки, а так само метання, вправи з відносно невеликими обтяженням, що виконуються в швидкому темпі спеціальні вправи з м'ячем (кидки з різних дистанцій, передачі та ін). Особливий акцент робиться на розвитку "вибухової" сили ніг. Крім методу повторного виконання вправ використовується "спряжений" метод, який дає можливість виховувати силові здібності в процесі роботи над технікою гри.

У ряді командно-ігрових видів спорту велике значення при підборі тренувальних методик, спрямованих на підвищення рівня швидко-силової підготовленості спортсменів, надається індивідуальному підходу до гравців різного амплуа. Все більша увага, при підборі тренувальних навантажень,

приділяється характеру зусиль прикладених спортсменом під час змагальної діяльності, згідно свого амплуа.

Багато авторів (С.Г. Кушнірюк, 2014; А.А. Кірілов, 2018; О.О. Мітова, 2019; В.Д. Черкас, 2009) вважають, що вправи, які використовуються для розвитку швидкісно-силових якостей, повинні за своєю структурою і характером виконання відповідати змагальній вправі.

Висновки. Все зазначене вище обумовлює нагальну необхідність в розробці і науковому обґрунтуванні ефективних засобів і методів швидкісно-силової підготовки гандболістів різних вікових груп.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОСОДИЧНОЇ СТОРОНИ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ З ДИЗАРТРИЄЮ

Самойлова Ірина Володимирівна,

Кандидат педагогічних наук, доцент

Горішняк Олена Олегівна,

Карпова Таміла Сергіївна,

Фомінська Анна Анатоліївна,

Студентки

Комунальний заклад

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

м. Харків, Харківська область, Україна

Вступ./Introduction. Наприкінці ХХ – початку ХХІ століть особливо зосередились над порушеннями просодичної сторони мовлення у дітей з тяжкими порушеннями мовлення як логопеди, дефектологи, так і лікарі-отоларингологи, фоніатори. В експериментальних дослідженнях спеціалісти вирішили, що тільки комплексний медико-педагогічний та логопедичний підхід до порушень просодичної сторони мовлення найбільш сприятливо впливає на особистість дитини, на корекцію голосу та розвиток його функцій. Дана проблема є актуальною серед дошкільників із тяжкими мовленнєвими порушеннями, зокрема для дітей з різними формами дизартрії, оскільки останні часом в Україні зростає дана категорія дітей [2].

Дослідженням цього факту займалися Н. В. Вісневська, С. Ю. Конопляста, В. М. Синьов, В. В. Тарасун, В. В. Тищенко, М. К. Шеремет та інші [2]. Наукові розробки щодо дизартрії в логопедії, пов'язані з іменами відомих неврологів, психіатрів, психологів, педагогів та нейрофізіологів, такими як О. Ф. Архіпова,, Л. І. Белякова, О. М. Винарська, Л. В. Лопатіна, О. М. Мастюкова, І. І. Панченко, Н. Г. Пахомова, Г. В. Чиркіна, Л. М. Шипіцина та багато інших [4]. Засновниками вітчизняного розвитку наукових проблем в області фізіології і патології голосу вважаються С. Н. Малютін, Ф. Ф. Заседателев, Л. Д. Работнов, І. І. Левідов, М. І. Фомічов, В. Г. Єрмолаїв. Саме вони почали шукати причини

виникнення порушень голосового апарату, розробляли наукові основи для постановки голосу, вивчали типи дихання і значення дихальної системи. Окремими питаннями щодо порушення голосу як одного з симптомів мовленнєвих порушень (дизартрії, алалії, ринолалії) в своїх дослідженнях описує О. С. Алмазова, Л. С. Волкова, Н. В. Серебрякова, Л. С. Лопатіна, Т.Б.Філічева. Методичні рекомендації по відновленню голосу при різних формах його порушеннях розробили О.В. Лаврова, С.Л. Таптапова, О.С. Орлова [3].

Мета роботи./Aim. Дослідити особливості просодичної сторони мовлення у дітей з дизартрією.

Матеріали і методи./Materials and methods. Аналіз і синтез наукових статей, вивчення наукової літератури за темою роботи, складання бібліографії, цитування.

Результати./Results. Було описано особливості просодичної сторони мовлення при різних видах дизартрії. Розглянуто методики та комплексний підхід щодо корекційних заходів для усунення дизартрії.

У дітей, які мають дизартричні порушення спостерігається відставання у фізичному розвитку, соматична слабкість, визначається деяка неврологічна симптоматика, порушення зі сторони вегетативної нервової системи, недорозвинення психічних процесів: уваги, уяви, пам'яті, мислення, мовлення, сприйняття [7]. Для дизартрії характерними є певні особливості, що залежать від проявів і від походження. Особливістю дизартричних порушень є їх патогенетична спільність з руховими розладами. Насамперед це виявляється у характері порушень загальної і мовленнєвої моторики [8]. Окрім розладів артикуляційної моторики у всіх дітей спостерігаються розлади дихання і голосоутворення, все це значною мірою визначається тонічними спазмами дихальних і фонаційних м'язів і наявністю гіперкінезів. Для дітей з дизартрією характерним є скорочене, уривчасте дихання з різко обмеженим видихом. Довільне підключення голосу утруднене, через це усні відповіді дітей можуть переривати фрази та слова, часто вони починають говорити на вдиху, і їх

мовлення набуває «захлинального» характеру [8].

У логопедії термін «просодичний» відноситься до позначення явищ висоти, тривалості, сили голосу. Просодика відноситься до акустичних характеристик усного мовлення і включає такі компоненти, як темп, ритм, паузу, інтенсивність, тон мовлення, інтонація [2]. У дослідження просодичної сторони при дизартрії, мовлення дітей переважно оцінюють як монотонне, без емоційної чи інтонаційної виразності, голос слабкий, немелодійний, глухий, хрипкий, монотонний, здавлений, тьмяний, напружений, переривчастий, є назалізація, слабка модуляція, тембр у цих дітей частіше низький, а темп мовлення помітно уповільнений або прискорений [1]. Особливості просодичних порушень відмічають при різних формах дизартрії. При корковій дизартрії мовлення напружене й уповільнена [3]. При псевдобульбарній дизартрії мовлення повільне, афонічне, загасаюче, погано змодульоване, відзначається нозальний відтінок у голосі [3]. При екстрапірамідній дизартрії мовлення наче змазане, невиразне, голос з нозальним відтінком, різко порушена просодична сторона мовлення, інтонаційно-мелодійна структура й темп. Емоційні відтінки в мовленні не виражені, воно є монотонним, одноманітним, немодульованим. Спостерігається згасання голосу, що переходить в незрозуміле бурмотіння [3].

При мозочковій дизартрії мовлення дитини уповільнене, товчкоподібне, скандоване, з порушеною модуляцією наголосів та загасанням голосу до кінця фрази. Виражена назалізація більшості звуків [3]. У дошкільників з дизартрією виділяють чотири ступені сформованості просодичної сторони мовлення (за О.Є. Артемовою) [1]. Ступінь низька — грубі порушення просодичних компонентів. Наявні недоліки тембру, сили і висоти голосу, вони яскраво виражені, помітні самій дитині і оточуючим. Процес комунікації порушений. Дітям недоступні завдання, які передбачають довільну зміну ритмічних і звуковисотних характеристик. Порушення інтонаційного оформлення висловлювань носить стабільний характер у всіх видах мовленнєвої діяльності. Ступінь недостатня — зміни голосу носять незначний характер. Зміни

просодики стосуються окремих або всіх її компонентів. Спостерігаються труднощі при виконанні спеціальних завдань на відтворення різних ритмічних і інтонаційних структур. Однак спонтанне мовлення, особливо в емоційно значущій ситуації, може бути досить виразним [1]. Ступінь середня — непостійне або нестійке відхилення від норми за одною або парою просодичних характеристик. Спонтанне мовлення досить інтоноване, але при виконанні спеціальних завдань можливі неточності або окремі помилки при передачі ритмічного і мелодійного малюнка. Ступінь висока — сформованість просодичних характеристик. Діти мають нормальний тембр, діапазон їх голоси за силою і висотою відповідає віковим нормам. Сформована темпо-ритмічна сторона мовлення. Дошкільнята в повній мірі володіють усіма способами передачі різних типів інтонації. У спонтанному мовленні використовують всі засоби інтонаційної виразності і не відчують труднощів при виконанні спеціальних завдань [1].

Науковці займаючись проблемою дизартрії, визначили шляхи клініко-педагогічної реабілітації, рекомендуючи саме комплексний підхід щодо корекційних заходів для усунення дизартрії [5]. Він базується на трьох блоках. Перший блок – медичний, який визначає невролог. Дітям призначаються медикаментозні засоби, ЛФК, фізіотерапія, масаж та ін. Другий блок – психолого-педагогічний, який включає в себе розвиток сенсорних функцій (слуховий гнозис, зоровий гнозис тощо) та вправи на розвиток і корекцію просторових уявлень і графічних навичок, конструктивного праксису, мислення та пам'яті. Третій блок – логопедична робота, що проводиться в основному за індивідуальним планом [5]. Щодо корекційно-логопедичної роботи з формування просодичного компонента, то все починається з головного базового етапу для усіх послідовуючих. Підготовчо-проектувальний етап, метою якого є розвиток у дітей сенсомоторного рівня мовленнєво-рухової організації як початкової ланки формування просодики [7]. На сьогодні існує багато інших методик для корекції та розвитку просодичної сторони мовлення, ось деякі з них: методика диференційованої логопедичної дії з урахуванням механізму

порушення, запропонована М. В. Мохотаєвою – використання музикотерапії. Вона сприяє подоланню дихальних, артикуляційних, слухових, голосових порушень, зниженню мовленнєвої тривожності [6]. У роботах Ю. О. Філатової, Н. Н. Гончарової, О. В. Прокопенко у першу чергу виступає робота над корекцією ритмічної організації мовлення [6]. С. Г. Щербак розглядала питання розвитку просодики в загальному контексті разом із формуванням усного монологічного мовлення, де просодія представлена з точки зору трьох компонентів реалізації мовленнєвих засобів: лінгвістичного, лінгвістично-когнітивного й комунікативно-когнітивного. Окрім цього порушення голосу усувають на музичних й вокальних заняттях. А однією з сучасних методик О.В.Караулової для дітей з дизартрією є фонологоритміка, за допомогою якої утворюється злиття фонетичної ритміки і логоритміки [6].

Висновки./Conclusions. Враховуючи все вище сказане, робимо висновок, що розглянуте питання має істотне значення серед медицини, педагогіки, психології, соціології [2]. І варто зауважити, що на сьогодні існує безліч порад і вправ різних науковців, щодо усунення порушень голосу, але немає єдиної ефективної методики для роботи над просодикою у всіх дітей із тяжкими мовленнєвими порушеннями [4]. І це, на мою думку, зумовлює перегляд, розробку та подальші впровадження методів і форм корекційно-логопедичної роботи в цілях усунення порушень просодичної сторони мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Є. Е. Формирование просодики у дошкольников с речевыми нарушениями. *Монографія МДГУ ім. М. А. Шолохова*. Москва, 2008. 123 с.
2. Боряк О. В. Корекція просодичної сторони мовлення дітей старшого дошкільного віку з дизартрією засобами логопедичної ритміки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. Вип. 18. С. 13-17
3. Волкова Л.С. Логопедія. Навчальний посібник для студентів пед.

інститутів за фахом Дефектологія. Москва : Просвітництво, 1989. 528 с .

4. Голуб А. В. Актуальні проблеми діагностики та корекції мовлення при різних формах дизартрії у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2011. Вип. 17. С. 46-49

5. Дідкова Л. М. Корекційна робота при стертій дизартрії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2013. Вип. 23. С. 63-66

6. Дубчак В.В., Крилова О.В. Использование логопедических технологий в коррекции просодических нарушений у детей с дизартрическими расстройствами. *Colloquium-journal частина 3*. Warszawa, Polska, 2020. Вип. 13(65) С. 43-45

7. Конопляста С. Ю., Галущенко В. І. Розвиток сенсомоторного рівня мовленнєво-рухової організації у дітей старшого дошкільного віку зі стертою дизартрією. *Логопедія*. 2013. № 4. С. 43-48

8. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник. Київ : Видавничий Дім "Слово", 2010. С. 148-160

ЗАЛУЧЕННЯ УЧНІВ ДО НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Скрипник Олена Анатоліївна

вчитель хімії та біології,
спеціаліст вищої категорії

Дружківська загальноосвітня школа I-III ступенів №1
Дружківської міської ради Донецької області

Вступ. Серед актуальних завдань сучасної школи є такі, як: зацікавлення учнів навчанням, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості, виховання школяра як життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення. Одним із шляхів вирішення цих завдань є залучення учнів до науково-дослідницької діяльності. При цьому учень актуалізує свої знання, вдосконалює навички аналізу та проведення експерименту, намагається вирішити поставлені перед ним завдання, робить відповідні висновки та узагальнення.

Формування науково-дослідницьких вмінь в учнів – це дуже тривалий та складний процес, який відбувається під керівництвом учителя. Основними формами залучення школярів до пошуково-дослідницької діяльності є участь у роботі гуртків, товариств, творчих лабораторій, індивідуальна та групова робота учнів над науково – дослідницькими проєктами та роботами, також це науково – практичні конференції, семінари, конкурс – захист науково – дослідницьких робіт Малої академії наук.

Мета роботи. Основними завданнями науково-дослідної роботи в школі є:

- формування у школяра інтересу до наукової творчості, навчання методиці та способам самостійного вирішення науково-дослідних завдань;
- розвиток творчого мислення і самостійності, поглиблення та закріплення теоретичних і практичних знань, отриманих під час навчання;
- виявлення найбільш обдарованих і талановитих школярів, використання їх творчого й інтелектуального потенціалу для вирішення

актуальних завдань.

Матеріали та методи. Одним із перших кроків вчителя – керівника науково-дослідницької роботи є вивчення пізнавальних інтересів учнів, що впливає як на вибір теми дослідження, так і на хід роботи над нею. Головним фактором при виборі теми є стійкий пізнавальний інтерес до неї учня та його бажання вирішити цю проблему. Під час роботи над темою, вчитель, разом з учнем знайомиться з методикою проведення дослідження, допомагає у вирішенні поставлених завдань та формулюванні отриманих висновків. Але всі ці види діяльності повинні поєднуватися з самоосвітньою роботою учнів: вмінням працювати з літературою (робити аналіз тексту, обирати головне, пов'язане з темою дослідження), робити математичну та статистичну обробку отриманих даних, правильно за критеріями оформити науково-дослідницьку роботу. Процес науково – дослідницької роботи складається з основних етапів:

1. Підготовчий: виявлення учнів, які будуть займатися науково-дослідницькою діяльністю та визначення напрямку дослідження.

2. Теоретичний: вибір теми дослідження, визначення галузі дослідження, формулювання проблеми, мети, завдань та гіпотези дослідження, вибір об'єкту та предмету дослідження, вибір методів дослідження, робота з літературними джерелами.

3. Практичний: обробка інформації, виконання експерименту, оцінка отриманих результатів, формулювання висновків, оформлення роботи.

4. Рефлексія: захист науково-дослідницької роботи.

Основні вимоги до науково-дослідницьких робіт для участі у конференціях та конкурсах – захистах: чіткість та доступність викладеного матеріалу, особливо в літературному обзорі, відповідність темі роботи її змісту, чітке формулювання мети, завдань, гіпотези, висновків, актуальність та практична значущість науково-дослідницької роботи, ораторські здібності та ерудиція автора, вміння підтримувати дискусію та висловлювати свою власну думку, знання необхідної термінології, культура виступу під час захисту роботи.

Труднощі, з якими стикаються учні при організації науково-дослідної діяльності: слабе володіння термінологією та навиками виконання експерименту, дефіцит методичної, наукової літератури; велика завантаженість учнів та відсутність часу; швидке «перегоряння» учнів під час роботи; відірваність цього виду діяльності від життя.

Тому, одне з завдань школи – не лише надати учням певні знання, але й навчити їх використовувати їх, а, в разі необхідності, й творчо опрацьовувати.

Результати та обговорення. Пропоную деякі теми та тези науково-дослідницьких робіт своїх учнів з біології та хімії.

Тема «Дослідження безпеки синтетичних миючих засобів»

Побутова хімія посідає важливе місце в нашому житті – миття посуду та підлоги, прання та прибирання квартири, освіжувачі повітря тощо. Ми часто чуємо, який засіб дієвіший під час прибирання квартири і який краще купувати. Проте дуже мало інформації ми чуємо про склад побутової хімії, про якість цих засобів, не знаємо, як впливає побутова хімія на нас і наших близьких.

Мета роботи: розширити уявлення людей про хімічний склад засобів побутової хімії, про їх вплив на здоров'я людини, дослідити склад миючих засобів для посуду та пральних порошоків, їх вплив на здоров'я людини.

В якості гіпотези було висунуто припущення про те, що до складу миючих засобів для посуду та пральних порошоків входять речовини, що шкідливо впливають на людину, рН пральних порошоків не відповідають рН шкіри людини.

Для перевірки гіпотези були поставлені і вирішені наступні завдання: з'ясувати з різних джерел інформації склад миючих засобів та пральних порошоків, вплив їх на здоров'я людини; дослідити український ринок з продажу побутової хімії; дослідним шляхом визначити фізико-хімічні характеристики миючих засобів для посуду та пральних порошоків; зафіксувати результати дослідження, зробити висновки; використати матеріал даної роботи на тижні хімії та біології в нашій школі. Об'єкт дослідження: товари побутової хімії – пральний порошок та миючі засоби для посуду. Предмет дослідження:

властивості миючих засобів для посуду та прального порошку.

Актуальність теми визначається широким асортиментом і масовим використанням засобів побутової хімії, які є агресивними речовинами, що вимагають обережного використання. Експериментально були визначені фізико – хімічні характеристики миючих засобів для посуду та пральних порошків: оцінка запахів ароматів, висота піни, рН розчинів, миюча здатність, поверхневий натяг розчинів пральних порошків, наявність глицеролу в миючих засобах для посуду та сульфатів у пральних порошках.

У результаті роботи були зроблені наступні висновки:

1. Проаналізувавши інформацію з різних джерел виявила, що не всі пральні порошки та засоби для миття посуду такі безпечні, як про них кажуть в рекламах і на упаковках, але на етикетках СМЗ є застерігаючі надписи, щодо негативного впливу на здоров'я людини.

2. На підставі отриманих у ході дослідження даних та інформації на етикетках, найбезпечнішими, на мій погляд, є пральні порошки - «Ariel» та «Вухатий нянь», які за ціною не набагато дорожчі, ніж «Gala» й «Sky» та миючі засоби для посуду - «Fairy» та «Вухатий нянь».

3. Популярність пральних порошків, що користуються найбільшим попитом, обумовлена тільки роботою рекламних компаній, через те, що миючі засоби схожі за своїм складом.

Тема «Вплив плоскостопості на фізичний розвиток дітей та підлітків»

Здоров'я стоп - це здоров'я всього організму, а тому і правильна хода та правильний розподіл маси тіла по поверхні землі та, відповідно, здорові суглоби та м'язи є ознакою здорових внутрішніх органів. Ще в давнину люди визначили, що на стопі знаходиться безліч біологічно активних точок, які пов'язані з усіма внутрішніми органами, а також неправильний догляд за ними - ломота в ступнях та безліч захворювань.

Мета роботи полягає в тому, щоб експериментально дослідити наявність у школярів старшої школи плоскостопості, проаналізувати причини

виникнення та види плоскостопості, а також розробити рекомендації для профілактики та корекції плоскостопості.

Під час виконання роботи визначила такі завдання:

вивчити теоретичний матеріал з даної теми; проаналізувати причини виникнення даної хвороби; провести анкетування учнів щодо обізнаності про плоскостопість, а також дослідження по виявленню плоскостопості в учнів 10 – 11 класів; опанувати методи дослідження та оцінки склепіння стопи; узагальнити отримані результати та сформулювати висновки, рекомендації щодо профілактики.

Актуальність: нерідко плоскостопість є однією з причин порушення постави. При плоскостопості, що супроводжується ущільненням склепіння стоп, різко знижується опорна функція ніг, змінюється положення тазу, стає важко ходити. Об'єкт дослідження: стопи учнів 10 – 11 класу Дружківської загальноосвітньої школи I-III ступенів №1. Предмет дослідження: профілактика плоскостопості у школярів. У ході роботи використовувала такі методи дослідження: анкетування учнів, методи систематизації теоретичного матеріалу, експериментальне визначення, методи Фріндланда та Чіжіна.

Висунута гіпотеза, на мою думку, підтвердилася. Якщо людина буде володіти необхідними знаннями про плоскостопість, її вплив на здоров'я, навчиться правильно використовувати набуті знання, то є надія, що здоровий спосіб життя стане її потребою. Причинами плоскостопості в дітей, якщо це не вроджена вада, можуть бути: діяльність, коли дитина з якихось причин змушена по кілька годин поспіль стояти, надлишкова маса тіла, деградація м'язів і слабкість зв'язкового апарату стопи, захворювання нервової системи, травми стопи, рахіт. У результаті дослідження з'ясувалося, що з 33 учнів, які брали участь у дослідженні: 2 учнів мають різку плоскостопість(вони знаходяться на обліку у лікаря-ортопеда), 3- мають помірну плоскостопість, інші - нормальне склепіння.

Вилікувати набуту плоскостопість можливо тільки в дитинстві, у дорослих - лише пригальмувати. Тому так важливо вчасно досліджувати стопи

в учнів і, за необхідності, раніше починати лікування плоскостопості.

Тема «ЕНЕРГЕТИЧНІ НАПОЇ: КОРИСТЬ ЧИ ШКОДА»

Сучасній людині дуже часто доводиться докладати фізичних зусиль, переживати емоційні потрясіння й стреси, що ведуть до втрати працездатності, фізичного та розумового виснаження, безсоння. На таких людей і розрахована реклама енергетичних напоїв, що обіцяє всім швидке відновлення сил і хороший настрій. Тому вивчення впливу енерготоніків на організм людини є, у наш час, особливо актуальним.

Гіпотеза: надмірне вживання енергетичних напоїв дає нам енергію та забирає наше здоров'я. Мета роботи: вивчити хімічний склад, біологічну роль основних компонентів енерготоніків і провести експериментальне дослідження щодо якісного та кількісного вмісту їх основних складових речовин. Завдання: здійснити аналіз розповсюджених у ЗМІ даних про хімічний склад і вплив енергетичних напоїв на організм людини; методом анкетування виявити знання підлітків щодо впливу енергетичних напоїв на організм; провести порівняльний аналіз напоїв на основі етикеток; визначити фізико-хімічні показники: вміст кофеїну, таурину, глюкози, вітаміну С, значення рН середовища продукту й барвників; зробити висновки. Об'єкт дослідження: енергетичні напої. Предмет дослідження: складові енергетичних напоїв.

Експериментально розглянуті органолептичні властивості та склад напоїв на етикетках, якісно визначені кофеїн, глюкоза, барвники, консерванти, вітаміни та кислотність середовища розчинів енергетиків.

У ході вивчення літератури та проведеного дослідження, я з'ясувала, що: енергетичні напої, незважаючи на свою назву, такими не є, оскільки не містять жодної енергії; допомагаючи зняти втому, енергетичні напої активують внутрішні сили нашого організму; основною тонізуючою речовиною, що входить до складу енергетиків, є кофеїн; небажано вживати енергетичні напої під час занять спортом і при високих фізичних навантаженнях, через те, що і те й інше викликає підвищення артеріального тиску та прискорення серцебиття; вітаміни, що містяться в напоях у великих кількостях, також не матимуть

позитивного впливу на здоров'я; кращий спосіб для відновлення сил - повноцінний відпочинок, нормалізація фізичних навантажень, дотримання режиму сну та активності.

Дослідження енергетичних напоїв показали, що висунута гіпотеза частково правильна. Енергетичні напої не несуть у собі ніякої енергії, вони беруть її з нашого організму, при цьому забираючи здоров'я.

Висновки. В умовах профільної диференціації навчання перед учителем стоїть низка складних завдань, пов'язаних, перш за все, із розвитком творчого потенціалу школярів. Учні повинні брати участь у науково-дослідницькій роботі. Учитель має стати організатором і першим науковим керівником учнівської дослідницької роботи. Робота вчителя в цьому напрямку не повинна носити стихійний, безсистемний характер. Тільки продумана, логічно побудована система занять з організації науково - дослідницької діяльності учнів, дасть очікувані результати. Учень, озброєний науковими методами пізнання, зуміє виявити проблему і не тільки зрозуміти та вивчити її, а й самостійно запропонувати нестандартне, креативне, оригінальне рішення. Саме такий випускник сьогодні затребуваний суспільством.

А вчитель, дотримуючись системи роботи з організації науково - дослідницької діяльності учнів, виконує соціальне замовлення суспільства – формує конкурентоспроможного випускника.

УДК 796.012

ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ КПІ ДО АКАДЕМІЧНИХ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Скибицький Ігор Глібович

канд. пед. наук доцент

Національний технічний університет України (КПІ)

Факультет біомедичної інженерії

Кафедра фізичного виховання

Долініна Мила Милкіна

Лавор Ніна Леонідівна

Національний університет харчових технологій

Кафедра фізичного виховання

Старші викладачі

Анотація. В роботі досліджується вплив мотивації студентів до занять фізичним вихованням і рухової активності. Аналізується зв'язок між мотивацією та фізичним розвитком студентів.

Ключові слова: фізичний розвиток, мотивація, опитування, фізичне виховання, контрольні нормативи.

Аналіз практичної роботи з фізичного виховання у ВНЗ дає підставу зробити висновок про незадовільний фізичний розвиток студентів. Підставою до такого висновку є результати здачі контрольних нормативів. Так, зокрема, за даними тесту Купера, який проводився після карантину, на початку 2021 навчального року, тільки 2% з 300 студентів КПІ, які займаються фізвихованням на 2 курсі, виконало норматив на добре. Це ми пов'язуємо з недостатнім обсягом рухової активності сучасної молоді і відповідно, відсутністю мотивації до занять фізкультурою і спортом.

Мотив (лат. Moveo - рухаю) - це матеріальний або ідеальний предмет, досягнення якого виступає сенсом діяльності. Мотив представлений суб'єкту у вигляді специфічних переживань, що характеризуються або позитивними

емоціями від очікування досягнення даного предмета, або негативними, пов'язаними з неповнотою цього положення [1,с.,27 2,с.,70; 3,с.,11]. Для усвідомлення мотиву потрібна внутрішня робота [4,с.,27; 5,с.,70;]. Вперше термін «мотивація» вжив у своїй статті А. Шопенгауер (1888).

Виходячи з цього, метою нашої роботи стало дослідження мотивації студентів до занять фізичним вихованням. Для вирішення цієї мети нами було проведено опитування студентів. Опитування проводилось на початку навчального року. Всі опитані проходили карантин на загальних підставах. Досліджувались 300 студентів 2 курсу які займаються фізвихованням один раз на тиждень (що дуже мало). Всі студенти, за даними медогляду, були віднесені до основної медичної групи., Тобто відхилень в стані здоров'я не виявлено. Студентам було задано 350 питань. Відповіді на найбільш цікаві, на наш погляд, представлені нижче. Згідно з даними опитування показник свого здоров'я студенти оцінили наступним чином: 90,6% жінок і 65,3% чоловіків як «добре». Цікаво відзначити, що у чоловіків кожен п'ятий студент біля оцінки «добре» поставив оцінку «задовільно» і «погано». З числа опитаних 92,5% студентів займаються фізкультурою і спортом епізодично, або взагалі не займаються, 7,5% займаються регулярно (відвідують фітнес центри і комерційні секції за видами спорту). З них ранкову гігієнічну гімнастику не робить ніхто. На питання щодо ставлення до фізичного виховання були отримані наступні відповіді. Як до можливості «розрядки», зняття напруги зміні виду діяльності отримано 30,4% позитивних відповіді. 19% вважають, що фізичне виховання є необхідним, і вони займаються фізичними вправами на академічних заняттях з інтересом. Кожен сьомий студент відповів, що він відноситься до предмету як до обов'язкового заняття.

Погодилось з тим, що фізкультура сприяє зміцненню здоров'я, 27,5%, загартовуванню 17,7% з 27, 5%. На те, що заняття спортом сприяють цікавому проведенню вільного часу відповіли 17,0% чоловіків і 16,8% -жінок. На питання: які форми занять вам сподобалися, були отримані відповіді: спортивні секції-36,4%, самостійні заняття 23,2%, в навчальній групі 14,9%, ніякі - решта

опитаних -28,5%. Слід зазначити, що тільки в 4% сімей опитаних студентів заохочувались заняття фізичним вихованням.

Найбільш популярними видами спорту в програмі з фізичного виховання є: спортивні ігри у студентів чоловіків -44,3%, у жінок, пріоритетними видами є аеробіка, гімнастика, плавання, легка атлетика (всього 18,9%). Виходячи з отриманих відповідей видно, що у студентів не сформована позитивна мотивація до занять фізичною культурою і спортом. Відсутні знання про користь фізичної культури і вплив її на організм людини. Відсутня підтримка занять здоровим способом життя в родині. Немає відповідної державної пропаганди для оздоровлення молоді методами фізичного виховання.

Висновки.

1. У студентів відсутня позитивна мотивація до занять фізичним вихованням.

2. Відсутня інформаційна складова про вплив фізичних вправ на організм людини.

3. Відсутня державна програма оздоровлення молоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Амосов Н.М. Енциклопедія Амосова. / М. М. Амосов. Київ. Здоров'я.- 2005.- 820 с.

2. Ананьев Б.А. Вибрані психологічні праці. / Б.А.Ананьев. М., 1980. Т.3. С. 70-78.

3. Вердербер Р., Вердербер К. Психологія спілкування. / Р.Вердербер, К. Вердербер. СПб., 2003. 250 с.

4. Родіонов А.В. Психологія спорту вищих досягнень. / А.В.Родіонов. М.ФІС. 1979. 290 с.

5. Скибицький І.Г. Дослідження впливу мотивації на психічний стан спортсмена // І.Г.Скибицький Проблеми формування здорового способу життя молоді. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів, 2010, С. 69 – 77

СТАН РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМИ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРАЦЯХ ПСИХОЛОГІВ, ПЕДАГОГІВ

Снедкова Людмила Антонівна

кан.мист. доцент ХГПА,

Снедков Антон Ігорович

викладач вищої категорії

Харківський фаховий вищий коледж мистецтв,

м. Харків, Україна

Введение./Introduction До вивчення феномену акторської майстерності в діяльності педагогів, педагогічної майстерності зверталися: О.А. Абдулліна, Є.С. Барбіна, І.А. Зязюн, Н.М. Тарасевич, Р.І. Хмелюк (у контексті психолого-педагогічних проблем становлення майбутніх учителів); М.М. Барахтян, Л.Ф. Спірін (формування професійних умінь); В.О. Кан-Калик, О.М. Леонтєв (культура і акторська майстерність спілкування); А.Й. Капська, Р.І. Короткова (оволодіння культурою мовлення); В.Ц. Абрамян, П.В. Галахова, Г.І. Переухенко (театральна педагогіка); І.С. Дмитрик, Г.О. Олійник та інші (формування педагогічної техніки і технології, логіко-емоційної виразності читання).

Взаємодія педагогіки і театру має глибокі історичні й соціальні корені. Навчання і виховання учнів із застосуванням елементів театрального мистецтва у педагогічній діяльності здійснювалося і в давні і в новітні часи (Аристотель, Квінтіліан, Платон, Сократ, Цицерон, Я.А.Коменський, С.Полоцький та інші).

Нетрадиційний метод театрального мистецтва – театралізацію (яскраву, образну, емоційну форму) в навчанні і вихованні студентів практикували Ф. Прокопович, Г.С. Сковорода. Цей метод у педагогічній діяльності використовували видатні педагоги: Я. Корчак, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та інші. Можливості театрального мистецтва у підготовці вчителів до педагогічної діяльності на сучасному етапі розвитку досліджують Н.А.Абалкін, В.Ц.Абрамян, М.М.Барахтян, Р.Х.Баталов, Р.І.Короткова та інші.

Вони розглядають акторську майстерність як педагогічне мистецтво, як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку.

Історія науки знає багато прикладів, коли видатні вчені були водночас і блискучими лекторами; М.В. Ломоносов, Д.І. Менделєєв, К.А. Тімірязєв, Н.Н. Лузін, О.Ю. Шмідт - цей список можна було б продовжити. На жаль, не всім педагогічний талант дається від народження, і якщо його немає, його обов'язково потрібно виховувати, розвивати в собі. О.С. Макаренко сподівався, що прийде час, коли майбутніх педагогів будуть навчати тому, як увійти в аудиторію, де і як стояти, як привітати, як посміхнутись і навіть як подивитись на своїх вихованців.

На важливість імпровізаційних умінь педагога вказували ще К.Ушинський, А.Макаренко, В.Сухомлинський, а також сучасні вчені С.Дудель, В.Загвязинський, В.Кан-Калик, Н.Кузьміна, М.Нікандров та ін. У психолого- педагогічній літературі дослідниками проблеми педагогічної імпровізації (Л.Берікханова, В.Смиренський, В.Харькін, Т.Фокіна) розроблені й запропоновані різні підходи до формування імпровізаційної готовності у студентів та вчителів, визначені структура та компоненти цієї готовності, а також умови її досягнення.

Цель работы./Aim. Отож, можна говорити про необхідність навчання імпровізування, про включення імпровізації у процес професійної підготовки майбутнього викладача.

Материалы и методы./Materials and methods. В останнє десятиліття проблема педагогічної майстерності досліджувалась багатьома вченими. У їхніх роботах досліджується проблема підготовки викладача творчого, що має яскраву індивідуальність, здатного до безперервного самовиховання і самоосвіти.

Педагогічна майстерність – це своєрідний сплав особистої культури, знань і світогляду вчителя, його всесторонньо теоретичної підготовки з удосконаленням оволодіння прийомами навчання й виховання, педагогічною

технологією та передовим досвідом. Разом з тим – це вид діяльності, який торкається переважно внутрішньої сфери вчителя: бажання стати майстром педагогічної справи; переконання в тому, що майстерність забезпечує не лише високу результативність праці, а й почуття задоволення від неї, утвердження себе як фахівця.

В Концепції національного виховання про сутність виховання на Україні, про особистість вчителя і завдання його творчості (розділ п'ятий "Критерії ефективності виховної діяльності педагога") вказується: Педагогічна майстерність — комплекс властивостей особистості вчителя, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

У праці „Розмова з молодим директором школи” В.О. Сухомлинський зазначив: „Досвід багатьох років переконує, що суттю педагогічної творчості є думка, ідея, яка пов’язана з тисячами повсякденних явищ. Педагогічна ідея – це, образно говорячи, повітря, на якому плывуть крила педагогічної майстерності”.

Результаты и обсуждение./Results and discussion.

Першим ввів поняття "майстерність вихователя" і "педагогічна техніка" А.С. Макаренко у своїй статті " Деякі висновки з мого педагогічного досвіду": "Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом... але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта".

В.О.Сухомлинський продовжив розвиток теорії про педагогічну майстерність. У працях В.О.Сухомлинського "Сто порад вчителю", "Павлиська середня школа", "Як виховати справжню людину", "Розмова з молодим директором школи" та багатьох інших велика увага приділяється творчості вчителя в становленні справжньої людини, громадянина, патріота Батьківщини. "Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що в житті, - з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її громадянське й інтелектуальне обличчя, її місце і роль у житті, її щастя" . Артистизм є необхідним компонентом педагогічного професіоналізму

й майстерності. У науковій літературі визначення цього поняття подається неоднозначно. Так, В.Загвязинський уважав, що артистизм – це особлива, образно-емоційна мова творення нового; проникливий стиль співтворчості педагога й учня, орієнтований на розуміння й діалог з іншим; витончене й тонке мереживо створення живого почуття, знання й змісту, що народжуються “тут і зараз”.

Це здатність майже миттєво переключатися на нові ситуації, опинятися в новому образі. Це багатство особистісних проявів, образний шлях постановки й вирішення проблеми, гра уяви, добірність, натхнення, відчуття внутрішньої волі. О.Булатова, доповнюючи визначення В.Загвязинського, відзначає, що артистизм – не тільки здатність красиво, переконливо щось передати, але й передати, емоційно впливаючи на вихованця.

Справжній артистизм – це краса й багатство внутрішнього світу педагога, уміння вирішувати завдання, проектувати майбутнє, представляючи його в образах, використовуючи фантазію та інтуїцію, гармонійно зіставляючи логічне й естетичне. Артистизму не можна навчитися, прочитавши або запам’ятавши положення, що містяться у книгах. Можна зрозуміти й прийняти ідеї, включитися в роботу щодо виявлення й розвитку здібностей і вмінь, пов’язаних з фантазією та інтуїцією, імпровізацією, технікою й виразністю мови й рухів, відкритістю, переконливістю у служінні добру й красі, у пробудженні й вирощуванні кращих якостей довірених педагогові молодих людей.

Висновки./Conclusions. Взаємодія педагога й вихованців завжди пов’язана зі спілкуванням, яке проявляється у стилі поведінки, яка виражається в манері говорити, висловлювати свої почуття й настрої, у рухах і жестах. У зв’язку з цим проблема формування артистизму особистості майбутнього вчителя й оволодіння ним акторсько-сценічними вміннями є актуальною. Поставлений голос, добре розвинене мовлення, природні й невимушені жести, висока комунікативна культура є складовою професійних умінь педагога.

У педагогічній діяльності утворюється особлива структура здібностей, яка втілює в собі взаємодію педагогічних, літературних, акторських,

режисерських умінь, що підпорядковуються педагогічній спрямованості. Їх розвиток сприяє вирішенню безлічі завдань: підвищенню ефективності педагогічної взаємодії, створенню творчої атмосфери співробітництва в педагогічному процесі й максимальному розкриттю творчого потенціалу всіх його учасників.

**ВИЗНАЧЕННЯ ВЕРТИКАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ НАПРУЖЕНОСТІ
ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОГО РАДІОНАВІГАЦІЙНОГО ПОЛЯ
ЗА ДОПОМОГОЮ МОДЕЛІ ШУЛЕЙКИНА-ВАН ДЕР ПОЛЯ**

Трофименко Ірина Валеріївна

к.т.н., доцент

Іваненко Віталій Миколайович

старший викладач

Федунов Валерій Миколайович

старший викладач

Чебан Валерій Іларіонович

старший викладач

Дунайський інститут водного транспорту
Державного університету інфраструктури та технологій
м. Ізмаїл, Україна

Вступ. Форма периметра зони дії локальних диференціальних підсистем (ЛДПС) системи радіонавігації, що працюють у діапазоні середніх хвиль (СХ), вважається одним з найважливіших експлуатаційних параметрів. Зазвичай, ця форма визначається шляхом розрахунку дальності поширення сигналу контрольно-коригувальні станції (ККС). Цей сигнал містить коригувальну інформацію з урахуванням параметрів приймально-передавального обладнання. Відомі кілька актуальних моделей, що дозволяють вирішити таке завдання.

За допомогою моделі М.В. Шулейкіна-Б. Ван дер Поля амплітуду вертикального електричного компонента електромагнітного поля можна визначити безпосередньо в точці прийому при однорідній підстилаючої поверхні. Модель академіка В.А. Фока використовується при поширенні радіохвиль над однорідною підстилаючою поверхнею при значній загоризонтній дифракції.

Професор Е.Л. Фейнберг розповсюдив зазначені моделі для випадку полікомпонентної підстилаючої поверхні. Він встановив закономірності нелінійних переходів поля при перетинанні границь ділянок типу "суша-море", "море-суша", "суша-море-суша", "море-суша-море". Для цього у загальне

рішення вводиться гранична умова, яка характеризується параметрами конкретного приймально-передавального обладнання.

Цікаві результати отримані за допомогою апроксимаційної моделі, заснованої на теоремі сегментації: $N = dn + \beta m$, де $d = 0, 1, 2, \dots$, $\beta = 0, 1, 2, \dots$. За її допомогою можна визначити безпосередньо дальність дії ККС, що працює в діапазоні СХ. При цьому враховуються параметри приймально-передавального обладнання та неоднорідності будь-якої великої кількості ділянок пласкої полікомпонентної підстилаючої поверхні.

Основним фактором, що впливає на поширення поверхневих радіохвиль, особливо у СХ діапазоні, є підстилаюча поверхня. Вона, як правило, володіє неоднорідними електромагнітними властивостями. Тому таку поверхню представляють у вигляді кусочно-однорідної поверхні, де кожна з ділянок має достатню довжину порівняно з довжиною радіохвилі λ . Це дозволяє вважати перехідні області між ділянками досить малими у порівнянні з довжиною хвилі. Таким чином, особлива увага має приділятися визначенню електромагнітних властивостей ділянок кусочно-однорідної підстилаючої поверхні.

Таким чином, **метою роботи** є розробка алгоритму визначення вертикальної складової напруженості диференціального радіонавігаційного поля на основі моделі Шулейкіна-Ван дер Поля.

Матеріали і методи. Проаналізуємо фактори, які впливають на розповсюдження радіохвиль. Ефективні значення параметрів підстилаючої поверхні залежать від декількох характеристик ґрунту та їх комбінацій: вмісту вологи у ґрунті, його температури, робочої частоти, загальної геологічної структури земної поверхні, ефективної глибини проникнення радіохвилі у ґрунт та бічного розкиду хвиль тощо. Поширення радіохвиль над поверхнею, заповненою рослинністю, будинками, іншими особливостями рельєфу, значно збільшує поглинання електромагнітної енергії.

Як основні характеристики ґрунту, які впливають на її електромагнітні властивості виділимо такі.

- 1) *Вміст вологи в землі.* Частотні залежності електричних параметрів

ґрунтів різної вологості можуть змінюватися у декілька разів [1-3]. Так, при збільшенні вмісту води провідність ґрунту покращувалася і досить швидко досягала максимальних значень. На глибині більше 1 м має стабільний і значний показник вологості ґрунту.

2) *Вплив температури.* У зразках різного типу ґрунту вплив температури на температурний коефіцієнт провідності складає приблизно 2% на градус шкали Цельсія. Вплив температури на температурний коефіцієнт діелектричної проникності є майже непомітним [1-3].

3) *Вплив частоти.* Електромагнітні параметри підстилаючої поверхні (які, як відмічено, помітно залежать від вмісту води) змінюються з частотою. Причому, помітна зміна провідності відбувається тільки при аномально низьких величинах вмісту води в ґрунті. А зміна діелектричної проникності в основному обумовлена явищами поляризації.

4) *Геологічна структура.* Ефективні параметри визначаються не тільки характером поверхневого шару ґрунту, але і шаруватістю поверхні по глибині.

5) *Вплив непрямих радіотрас.* При розрахунку радіолінії необхідно враховувати параметри підстилаючих поверхонь не тільки вздовж основної траси, але також і в зоні проходження непрямих радіотрас. Передбачається, що зона проходження даних радіотрас – це перша напівхвильова зона Френеля, тобто еліпс, з фокусами в точці установки приймача та передавача, причому велика a й мала b осі визначаються за формулами:

$$a = D + \frac{\lambda}{2}; b = \sqrt{D\lambda}. \quad (1)$$

б) *Поглинання енергії предметами, розташованими в області розповсюдження.* Як правило, предмети, розташовані на поверхні землі, безпосередньо не впливають на електромагнітні властивості підстилаючої поверхні. Але такі перешкоди можуть помітно послабляти радіохвилі, які перетинають їх або поширюються в безпосередній близькості. Наприклад, встановлено, що загасання поверхневої вертикально поляризованої хвилі частотою 75 МГц при поширенні над лісистю місцевістю є набагато більшим,

ніж для хвиль з горизонтальної поляризацією [4].

Земні поверхні мають незначні або значні нерівності. Перші поверхні можна замінити згладженою поверхнею з тими ж електромагнітними параметрами. А поверхні зі значними нерівностями можна замінити згладженою поверхнею з еквівалентними електричними параметрами. Їх вибирають так, щоб викликані реальною нерівної поверхні поглинання земних радіохвиль відповідали поглинанню, створюваному еквівалентною згладженою поверхнею у заданому діапазоні частот (таблиця 1) [5, 6].

Таблиця 1

Енергетичні характеристики ґрунтів

Тип підстиляючої поверхні	ϵ	Граничні значення		Середні значення	
		γ [сим/м]		ϵ	γ [сим/м]
		min	max		
Морська вода	80	1	4,3	80	4
Прісна вода	80	0,001	0,024	80	0,001
Вологий ґрунт	10-30	0,003	0,03	10	0,01
Пісок середньої вологості	-	-	-	10	0,001
Сухий пісок	-	-	-	5	0,0033
Сухий пісок (пустелі)	-	-	-	2	10^{-4}
Сухий ґрунт	3-6	$1,1 \times 10^{-5}$	0,002	4	0,001
Ліс	-	-	-	-	0,001
Великі міста	-	-	-	-	$7,5 \times 10^{-4}$
Гориста місцевість	-	-	-	-	$7,5 \times 10^{-4}$

Розглянемо алгоритм визначення вертикальної складової напруженості диференціального радіонавігаційного поля на основі моделі Шулейкіна-Ван дер Поля. Дана модель дозволяє розраховувати амплітуду E_{m1B} (вертикального електричного компонента електромагнітного поля) безпосередньо на поверхні землі в точці прийому, коли випромінювачем є вібратор, розташований поблизу напівпровідної поверхні [7].

$$E_{min} = \sqrt{2}E_{МСВ}|W|, \tag{2}$$

де $E_{МСВ}$ – амплітудне значення напруженості електричного поля у вільному просторі (В/м). Залежність множника ослаблення від чисельної відстані для різних значень $tg\delta = 60\gamma\lambda / \epsilon$ наведена на рис. 1.

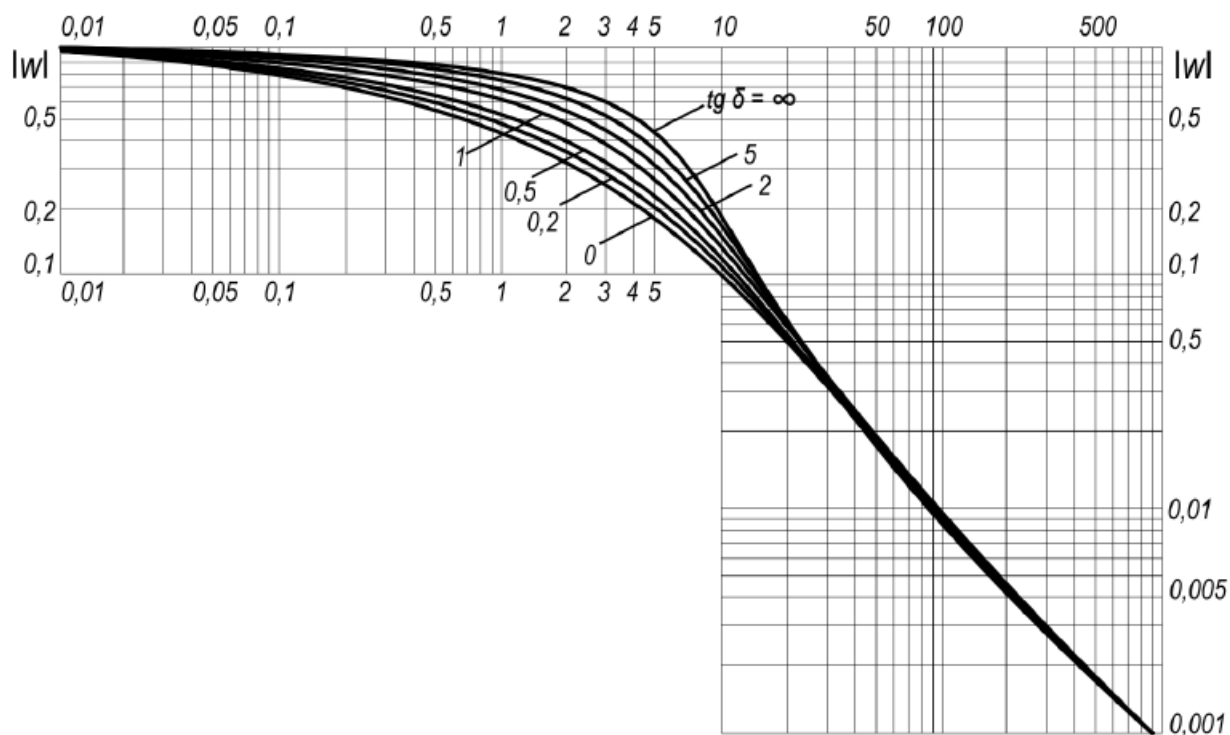

Рис. 1. Залежність множника ослаблення від чисельної відстані

Для значень $\rho < 25$ розрахувати множник ослаблення можна за формулою

$$\rho = \frac{\pi r}{\lambda} \cdot \frac{\sqrt{(\varepsilon - 1)^2 + (60\gamma\lambda)^2}}{\varepsilon^2 + (60\gamma\lambda)^2} \quad (3)$$

При зіставленні експериментальних даних та теоретичних розрахунків, зроблених за формулою (2), установлені границі застосовності формули М.В. Шулейкина-Ван дер Поля. Вони наведені в таблиці 2 [8-11].

Таблиця 2

Границі застосовності формули М.В. Шулейкина-Ван дер Поля

Діапазон хвилі λ , м	Максимальна відстань, км
200-20 000	300-400
50-200	50-100
10-50	10

Результати та обговорення.

1) проаналізовано основні фактори, які впливають на розповсюдження радіохвиль;

2) установлені границі застосовності формули М.В. Шулейкина-Ван дер Поля.

Висновки. Модель М.В. Шулейкина та В. Ван дер Поля ефективна для малих відстаней при поширенні радіохвиль над однорідною підстилаючою

поверхнею та малих значеннях загоризонтної рефракції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Фейнберг Е.Л. Распространение радиоволн вдоль земной поверхности. Москва : Наука, 1999. 495 с.
2. Фейнберг Е.Л. Распространение радиоволн вдоль реальной поверхности. 1946. № 10. С. 410–418.
3. Леонтович М.А. Решение задачи о распространении электромагнитных волн вдоль поверхности земли по методу параболического уравнения. Исследования по распространению радиоволн. Вып. II/ под ред. В. А. Фока. Москва : АН СССР, 1948. С. 13–49.
4. Каретников В.В. Топология дифференциальных полей и дальность действия контрольно-корректирующих станций высокоточного местоопределения на внутренних водных путях. СПб.: СПГУВК, 2008. 352 с.
5. Щукин А.Н. Распространение радиоволн. 2-е изд., испр. и доп. М.: Связьиздат, 1960. 214 с.
6. Фок В.А. Приближенная формула для дальности горизонта при наличии сверхрефракции. *Радиотехника и электроника*. 1965. Т. 1. С. 560–574.
7. Никитин М.М. Модель непосредственного расчета дальности действия и зоны покрытия контрольно-корректирующих станций: труды Рос.-Польск. НТК «Анализ, прогнозирование и управление в сложных системах». СПб.: СПГУВК, 2002. С. 162–167.
8. Введенский, Б.А. Распространение ультркоротких радиоволн [к 80-летию со дня рождения]. Москва: Наука, 1973. 408 с.

**ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТФОРМ У
ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Толмачова Ірина Георгіївна

доктор філософії

Відокремлений структурний підрозділ

Лисичанський педагогічний фаховий коледж

Державного закладу Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті йдеться про освітні електронні платформи як сучасний підхід навчання здобувачів освіти. Зазначено актуальність використання електронних платформ у закладах вищої освіти у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби COVID-19. Охарактеризовано розвідки учених щодо дидактичних можливостей електронних платформ у процесі навчання здобувачів освіти. Підкреслено, що заклади вищої освіти мають підготувати майбутніх фахівців до роботи з електронними налаштуваннями та медіазасобами загалом з метою навчання учнів покоління Z. Йдеться про формування медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи через систематичне використання здобувачами освіти електронних платформ.

Ключові слова: медіазасоби, заклади вищої освіти, майбутні вчителі початкової школи, дистанційне навчання, освітні електронні платформи.

Вступ. Сучасні зміни в освіті диктують учителям початкової школи нові тенденції до навчання молодших школярів. Це пов'язано, в першу чергу, з бурхливим розвитком медіазасобів, завдяки яким сьогодні можна без перешкод користуватися електронною літературою, практикувати освітні привілеї електронних додатків, сервісів та платформ. Варто зазначити, що заклади вищої освіти мають підготувати майбутніх фахівців до опанування професійними знаннями через використання низки медіазасобів з відповідними

налаштуваннями. По-перше, використання медіазасобів у процесі професійної підготовки дозволить здобувачам освіти ознайомитися з переліком електронних платформ, які стануть у нагоді в майбутній професійній діяльності, по-друге, майбутні вчителі зможуть на теоретичному та практичному рівнях згенерувати ідеї щодо якісного й ефективного викладання дисциплін у початковій школі, по-третє, сформувати медіакомпетентність як важливу рису фахівця нової генерації.

З 2020 року форма освітнього процесу у закладах освіти різних рівнів кардинально змінюється у зв'язку з розповсюдженням коронавірусної хвороби COVID-19 [1, 2]. Основною формою навчання є дистанційна, що передбачає використання широкого спектру сучасних медіазасобів, а також відповідних додатків, сервісів. У зв'язку з цим постає питання аналізу дидактичних можливостей електронних платформ, які дозволять ефективно реалізовувати освітній процес, а також сформувати медіакомпетентність майбутніх учителів початкової школи.

Мета роботи. Отже, *метою нашої розвідки* є аналіз та висвітлення дидактичних можливостей електронних освітніх платформ у процесі навчання майбутніх учителів початкової школи.

Матеріали і методика. У роботі було використано теоретичні методи дослідження, зокрема, аналіз наукової педагогічної, психолого-педагогічної літератури для окреслення загальних положень досліджуваної теми. Уважаємо, що слід звернутися до трактування поняття «освітні електронні платформи».

До проблеми організації освітнього процесу через електронні платформи звертаються як зарубіжні (О. Пантелєєв, О. Пауткіна, М. Фірстов, Н. Шамоніна), так і українські вчені (А. Кушнірук, В. Шевченко та ін.). Так, дослідник О. Назаров стверджує, що дистанційні освітні електронні платформи – це сучасні підходи навчання здобувачів освіти [3]. Зважуючи на бурхливий розвиток медіазасобів, ми погоджуємося з думкою дослідника, адже вже сьогодні необхідно орієнтувати майбутніх фахівців до роботи з сучасними електронними налаштуваннями й додатками, що, своєю чергою, сприятиме

модернізації педагогічної діяльності в інформаційному просторі та формуванню медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи.

О. Пироженко зважає на те, що електронні освітні платформи – це інформаційна локація в мережі Інтернет, функцією якої є накопичення наукової, навчальної інформації, завдяки якій реалізуються загальні принципи освітнього процесу [4].

Л. Манукян пропонує класифікацію освітніх платформ, зокрема, платформи для дистанційного навчання в закладах різних рівнів; системи для впровадження дистанційного навчання з елементами електронного навчання; платформи для корпоративного навчання; платформи для проведення бізнес-тренінгів. Також дослідник акцентує увагу на те, що майбутні фахівці мають володіти прийомами роботи з актуальними на сьогодні електронними платформами, адже в пріоритеті сьогодні є дистанційна форма навчання [5]. Тому, без базових навичок роботи з освітніми платформами унеможлиблюється ефективність професійної підготовки, а також формування медіакомпетентності майбутніх учителів як ключової риси фахівця інформаційної ери.

Цікавою є думка Ж. Карбозової, яка виокремлює низку електронних платформ (онлайн конференція Zoom, Casco Webex Meetings тощо) для роботи в дистанційному форматі зі здобувачами освіти. Дослідниця зауважує, що електронні освітні платформи стануть у нагоді для упровадження в заклади освіти сучасного інтерактивного навчання, налагодження зворотних зв'язків між усіма учасниками освітнього процесу, а також дозволить об'єктивно оцінювати знання здобувачів освіти. Уважаємо, що такі заняття з використанням електронних платформ сформують у майбутніх учителів початкової школи позитивну мотивацію щодо використання медіазасобів у майбутній професійній діяльності, упровадження елементів електронного навчання в процес роботи з молодшими школярами [6, с. 25].

В. Шевченко підкреслює, що освітні можливості електронної платформи Moodle дозволяють організувати освітній процес (синхронно чи асинхронно) та ефективно впливають на модернізацію навчання майбутніх фахівців. Науковець

підкреслює необхідність і важливість використання зазначеної електронної платформи під час контролю знань здобувачів освіти. Цікавою є думка дослідника щодо формування позитивної мотивації у студентів до опанування навчальним матеріалом через медіазасоби. Визначено переваги зазначеної електронної платформи: необмежена кількість здобувачів освіти; організація самостійного опрацювання матеріалу; урізноманітнення форм контролю; індивідуалізація навчання здобувачів освіти; мотивація до пошуку оптимальних умов навчання; удосконалення практичних умінь, навичок щодо роботи з електронними платформами та медіазасобами загалом [7].

Результати і обговорення. Отже, освітні електронні платформи – певна інформаційна мережева локація з ґрунтовною базою наукових матеріалів, що сприяє ефективній реалізації освітнього процесу в дистанційному форматі. У ході застосування освітніх електронних платформ майбутні вчителі мають можливість у дистанційному форматі (з елементами електронного навчання) опановувати навчальним матеріалом, по-друге, удосконалюються практичні уміння й навички щодо роботи з медіатекстами та інтерфейсом електронних платформ (завантаження матеріалів на електронну хмару, скачування й редагування текстів, комунікація з викладачами, одногрупниками через електронну пошту, організація відеозустрічей та зворотних зв'язків тощо), по-третє, формується професійна позиція вчителя початкової школи, усвідомлення значущості медіазасобів для виконання завдань педагогічного спрямування, по-четверте, завдяки освітнім електронним платформам майбутні фахівці стають медіакомпетентними професіоналами, що стане запорукою успішного й ефективного навчання учнів покоління Z.

Висновки. В умовах діджиталізації освіти майбутні вчителі початкової школи мають бути готовими до роботи з медіазасобами та відповідними налаштуваннями, додатками, сервісами. Сьогодні однією з педагогічних інновацій є електронні платформи, використання яких, по-перше, зумовлює ефективну реалізацію освітніх завдань; по-друге, модернізує та актуалізує навчання у закладах вищої освіти; по-третє, сприяє формуванню

медіакомпетентності майбутніх учителів початкової школи. Уважаємо, що набуті знання, уміння, навички роботи з електронними платформами дозволять майбутнім учителям швидко адаптуватися до змін та реформ в освіті XXI століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Щодо організації освітнього процесу. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu> (дата звернення 20.09.2021 р.).
2. Щодо тимчасового переходу на дистанційне навчання. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-timchasovogo-perehodu-na-distancijne-navchannya> (дата звернення 20.09.2021 р.).
3. Назаров А.И. Опыт использования платформы электронного обучения Blackboard в бакалавриате. Отечественный и зарубежный опыт. Открытое образование. 2014. № 5. С. 59–67.
4. Пироженко Е.Е. Педагогический потенциал электронных образовательных платформ в обучении иностранному языку. Иностранные языки в контексте межкультурной коммуникации. 2021. № XIII. С. 309–314.
5. Манякун Л.А. Сравнительный анализ платформ для дистанционного обучения. Ученые записки Тамбовского отделения РoCМУ. 2018. № 12. С. 212–217.
6. Карбозова Ж. Методы использования электронных образовательных платформ и ресурсов в процессе дистанционного обучения естествознания. The Scientific Heritage. 2021. № 63. С. 24–27.
7. Шевченко В.Б. Використання електронної навчальної платформи Moodle для англомовного тестування. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 67. Т. 2. С. 200–203.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАСОБУ НА УРОКАХ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ

Ульянова Вікторія Станіславівна,

докт. пед. наук,

Рощенко Ольга Олегівна,

викладач вищої категорії,

Левченко Вікторія Іванівна

викладач вищої категорії

факультету фізичного виховання та мистецтв,

КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

м. Харків, Україна

Введение./Introductions. Інформаційно-комп'ютерні технології набувають все більшого поширення на уроках гуманітарного циклу. Сьогодні не виникає сумнівів у необхідності і ефективності їх використання. Стан сучасної освіти такий, що процес навчання відбувається в умовах постійного збільшення потоку інформації, що призводить до перевантаженості освітніх програм. У цих умовах, якість освіти залежить від правильної організації навчальної роботи і від професіоналізму і компетентності вчителя. Освіта це безперервний і динамічний процес, основне завдання вчителя - створення індивідуальної зацікавленості в придбанні знань, вміння застосовувати їх у повсякденному житті.

Основою будь-якого навчального курсу є наступні проблеми:

1. Передача учням деякого обсягу навчальної інформації, яка повинна бути ними засвоєна і послужити основою (фактичним матеріалом) для формування навчальних умінь і навичок. Зрозуміло, що процес передачі інформації повинен постійно перебувати під контролем, а значить, супроводжуватися вибудованою системою зворотних зв'язків, що дозволяють викладачеві відстежувати те, наскільки нова інформація сприймається слухачами, включається в їх загальнотеоретичні і практичні уявлення про досліджувані об'єкти (предмети, явища), наскільки вона є зрозумілою і

дохідливою.

2. Створення навчальної взаємодії між учителем і учнями, а також забезпечення роботи учнів з навчальним матеріалом, в процесі чого повинні формуватися базові навчальні компетенції, пов'язані з формуванням навчальних умінь і навичок. Значення цього процесу для підготовки кваліфікованого фахівця важко переоцінити, оскільки мова йде про формування тих якостей і ціннісних норм, які в подальшому забезпечують професійну компетентність.

3. Організація контролю за процесом і результатами навчання, отримання адекватних відповідей на питання, пов'язаних з якістю навчального процесу в цілому і окремих його етапів, а також рівнем, що досягається учнями в процесі навчання.

Цель работы./Aim. Рішення поставлених проблем полягає в застосуванні різних форм і методів інформаційно-комп'ютерних технологій. Головним завданням використання комп'ютерних технологій є розширення інтелектуальних можливостей учнів. Комп'ютер використовується як найдосконаліший інформаційний засіб на уроках гуманітарного циклу, поряд з використанням книги, телевізора, відеомагнітофона.

Материалы и методы./Materials and methods. Досить цікавим методом роботи на заняттях є використання інтерактивної дошки. Дослідження впливу технології на навчання показали, що завдяки інтерактивній дошці звичайні уроки перетворюються в цікаву і захоплюючу гру. Це помітно по результатам, які поліпшуються від заняття до заняття. Застосування комп'ютерних програм в викладанні дозволяє організувати індивідуальну роботу, використовуючи диференційований підхід в навчанні, роботу в групах, самостійну роботу учнів. На уроках із застосуванням ІКТ триває робота по закріпленню навчальних навичок і формуванню умінь здійснювати дослідницьку діяльність. В учнів, які працюють з комп'ютером, формується більш високий рівень самоосвітніх навичок, умінь орієнтуватися у величезному потоці інформації, вміння аналізувати, порівнювати, аргументувати, узагальнювати, робити висновки. Інтерактивне обладнання дозволяє створювати різноманітні схеми, таблиці,

вибудувати матеріал по різних позиціях, інтенсифікуючи процес навчання, роблячи його наочним. Метод слайдів полегшує вчителю подачу матеріалу. Урок стає набагато яскравішим і цікавішим, що значним чином впливає на розвиток уваги і критичного мислення. Використання слайдів активізує увагу учнів, викликає зацікавленість та розвиває увагу. Учні можна давати завдання самостійно готувати презентації своїх робіт на інтерактивній дошці. Завдяки інтерактивній дошці, учні мають можливість бачити великі зображення, діаграми і таблиці. Всі перераховані прийоми довели свою ефективність, тому що розвивають діяльнісний підхід в процесі вивчення суспільствознавчих курсів.

Застосування сучасних технічних досягнень, інформаційних технологій сьогодні стає першочерговим завданням викладача будь-якої дисципліни, так як наш «продукт» - це сформовані компетентності: інформаційні, комунікативні і так далі. Важливо не стільки «заповнити» багаж учня окремими знаннями, скільки «покласти» туди путівники, які дозволять йому вбудуватися в сучасне динамічне суспільство.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Наведемо приклади застосування інформаційних технологій (робота з програмою підготовки презентацій Power Point) на уроках. Введення методу проєктів в освітній процес школи змушує переглянути призначення інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Тепер це не самоцінний об'єкт вивчення, а засіб, що дозволяє вчителю як працювати над формуванням ключових компетентностей учнів, так і організувати самостійне освоєння інформації учнем. Одним з актуальних напрямків впровадження інформаційних технологій в освітній процес є мультимедійні презентаційні технології. Презентації у вузькому сенсі слова - це електронні документи свого роду, які відрізняються комплексним мультимедійним вмістом і особливими можливостями управління та відтворенням (може бути автоматичним або інтерактивним). Робота з програмою підготовки презентацій Power Point дозволяє сформувати в учнів інформаційні та комунікативні компетентності. Змінюється і характер взаємин

між учителем і учнями, вони стають повноправними організаторами уроку.

В рамках основної школи можна не ставити вікові обмеження для реалізації даної технології, тому успішно впроваджуємо цю технологію на уроках літератури і в 5 класах, і в 11-их. Адже мультимедійні презентації дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння великої кількості знань. Досить часто на уроці учні виступають з підготовленими повідомленнями, доповідями, творчими завданнями. Застосовуючи комп'ютерні технології, цей вид роботи робиться творчим і цікавим. Для цього всього лише досить допомогти учням освоїти навички складання презентації по темі їхнього виступу.

Етапи роботи учнів над створенням мультимедійної презентації:

1. Знайомство з правилами створення електронної презентації.
2. Вибір теми презентації за курсом навчального предмета.
3. Збір інформації з обраної теми презентації та її аналіз.
4. Відбір і розміщення на слайдах зібраної інформації.
5. Оформлення презентації в програмі MS Power Point.
6. Демонстрація електронної презентації
7. Рефлексія.

Робота зі створення слайдових презентацій дуже подобається учням, вони стають творцями свого освітнього продукту, створюють його для того, щоб ним могли скористатися їх однокласники, а також інші учні і вчителі школи. Отримані учнями в ході роботи над створенням мультимедійних презентацій навички і способи діяльності і є тими ресурсами, оволодіння якими необхідно для формування інформаційної та комунікативної компетентностей.

Висновки./Conclusions. Підводячи підсумки даної статті, можна сказати, що використання інформаційних технологій допомагає вчителю підвищувати мотивацію навчання учнів до предмету і призводить до цілого ряду позитивних наслідків:

1. Психологічно полегшує процес засвоєння матеріалу учнями;
2. Збуджує жвавий інтерес до предмету пізнання;

3. Розширює загальний кругозір учнів;
4. Дає змогу використовувати наочності на уроці;
5. Підвищує інтерес до вивчення предмету;
6. Надає більш повне засвоєння теоретичного матеріалу;
7. Дає змогу оволодіти учням умінням здобувати інформацію з різноманітних джерел, обробляти її за допомогою комп'ютерних технологій;
8. Формує вміння коротко і чітко формулювати свою точку зору.
9. Підвищує продуктивність праці вчителя і учнів на уроках гуманітарного циклу.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЛІЦЕЇСТІВ ТА УЧНІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Форостовець Сергій Володимирович,

кандидат історичних наук,
керівник Комунального закладу
Харківський ліцей з посиленою
військово-фізичною підготовкою
Рятувальник

Харківської обласної ради

Петросян Лариса Вікторівна,

педагог Комунального закладу
Харківський ліцей з посиленою
військово-фізичною підготовкою
Рятувальник

Харківської обласної ради

м. Харків, Україна

Ведення: Сучасний етап розвитку педагогічних технологій зумовлений багатьма чинниками, серед яких ми виділяємо такі, на наш погляд, основні: зростання суми теоретичних знань, потрібних сучасній людині як члену суспільства для формування її світогляду; інтернаціоналізація освітніх процесів та зростаюча мобільність сучасних людей в процесах одержання середньої освіти, професійної діяльності та спілкування на побутовому рівні; зростання рівня професійних вимог до спеціалістів з точки зору професійних компетенцій, які потрібно постійно розширювати, удосконалювати та змінювати протягом усього періоду професійної діяльності; розповсюдження складних професійно орієнтованих інформаційних систем, що постійно удосконалюються, виявляючи тенденції до уніфікації, глобалізації та стандартизації методів та засобів опрацювання інформації; поширення та проникнення в усі сфери діяльності глобальної інформаційно-телекомунікаційної мережі, яка зробила революцію в сучасній інформаційній технології.

Мета дослідження: Метою даного дослідження являється розгляд

основних складових та доцільності формування інформаційної культури учнів та ліцеїстів загальноосвітніх закладів.

Методи та матеріали: Для проведення дослідження були проведені використовувалися методи аналізу і синтезу, методи мопаративного та контентного аналізу, метод абстрагування та інші, для дослідження використовувалися матеріали дослідження таких вчених (М.І. Жалдак, А.М. Гуржій, В.А. Кудін, М.М. Левшин та інші)

Інформатизація освіти пропонує широке використання засобів інформаційних і комунікативних технологій у процесі навчання та виховання, в керівництві навчально-виховним процесом, автоматизації інформаційно-методичного забезпечення ліцеїв та загальноосвітніх закладів.

Доцільність та ефективність використання інформаційної технології в навчальному процесі нерозривно пов'язані з поняттям інформаційної культури, рівень якої передбачає істотну модифікацію інформаційних потоків, корелює з новими напрямками сучасної гуманітарної наук, до як належать і педагогіка з її теоретичними та дидактичними освітніми та виховними технологіями.

Інформаційна культура як складне соціальне явище, і дослідження яке актуалізується з розвитком інформатизації суспільства, є об'єктом вивчення різних наукових дисциплін. У сучасній педагогічній науці вимогам до інформаційної культури особистості, проблемам її формування, в тому числі і при використанні сучасних комп'ютерних засобів навчання у навчально-виховному процесі, приділяється значна увага (М.І. Жалдак, А.М. Гуржій, В.А. Кудін, М.М. Левшин та інші).

Інформаційна культура формується під впливом комплексу культурних, особистісних, політичних, інформаційно-технологічних умов, які дають імпульс виникненню потреби самоусвідомлення людини, виробленню власного погляду на світ і своє місце в ньому, та зрештою, становленню людини як особистості. Отже, доречним є доповнення змісту «інформаційна культура» таким взаємопов'язаним аспектом як інформаційна компетенція.

Проблемі інформаційної компетентності (і її складової - інформаційної

грамотності) присвячено значну кількість робіт як теоретико-методологічного, так і прикладного характеру. Наприклад, у роботі П.В. Беспалова розроблено підходи до формування комп'ютерної компетентності як поєднання мотивації, здібностей, знань і вмінь людини, виділені види і рівні, що характеризують показники особистісної зрілості суб'єкта як користувача інформаційних технологій. Структура інформаційної компетентності особистості потребує врахування не тільки інструментальної (комп'ютерної технологічної) складової, а й особистісно-творчої, компоненти які на відміну від інструментальної, сьогодні досліджується недостатньо.

Отже, структура інформаційної компетентності повинна включати в себе такі складові: 1. *Комп'ютерна грамотність* - сформованість функціональних навичок опрацювання даних. Характерні підходи до визначення комп'ютерної грамотності акумульовано у запропонованій в «Педагогічному словнику» дефініції: «Здатність використовувати електронно-процесорну техніку з метою зберігання, обробки й використання інформації».

Результати й обговорення: аналіз робіт, присвячених цьому питанню, свідчить, що превалює підхід до комп'ютерної грамотності як до початкового рівня освоєння комп'ютерної техніки, який передбачає наявність умінь використовувати прості прикладні програми, окремі універсальні та спеціалізовані прикладні програмні засоби

2. *Комп'ютерна компетентність*, яка значною мірою зумовлюється сталою внутрішньою мотивацією до освоєння інформаційних технологій, передбачає цілісну систему знань у галузі інформатики, пізнання себе як активного суб'єкта інформаційного суспільства. На цьому рівні діяльність ліцеїстів може бути охарактеризована як «комп'ютерна творчість». Це поняття в «Педагогічному словнику» розкривається таким чином: «Цим терміном може визначатися як розв'язання людиною творчих знань за допомогою комп'ютера, так і реалізація творчих проектів у галузі комп'ютерних наук.

3. *Інформаційна компетентність* як інтелектуальна особистісна складова в освоєнні інформаційного простору, яка передбачає опанування вмінь

сприймати й осмислювати різну інформацію, спираючись на інформаційний підхід у дослідженні та використанні всіх інформаційних феноменів (система інформаційного аспекту відносин особистості і суспільства, державної інформаційної політики тощо) а також на системне уявлення про зміст, сутність і мету інформатизації, забезпечення інформаційної безпеки й екології інформаційного середовища.

Отже зауважимо, що *інформаційна компетентність* - це інтегрована здатність людини, яка ґрунтується на особистісному гуманістичному підході до процесів інформатизації суспільства, передбачає інтелектуальні та технологічні вміння інформаційної взаємодії, проявляється в освоєнні інформаційного простору суспільства з використанням нових інформаційних технологій

Формування інформаційної культури ліцеїстів та учнів загальноосвітніх закладів – це насамперед, формування системи знань, навичок та вмінь, що необхідні вчителям та вихователям для використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у своїй навчальній діяльності. Зміст інформаційної культури для ліцеїстів та учнів загальноосвітніх закладів має свою специфіку. Головним компонентом цього змісту є психолого-педагогічні особливості застосування комп'ютера у навчальних закладах.

Одним із найважливіших завдань навчання і формування інформаційної культури. Є оволодіння ліцеїстами та учнями узагальненими прийомами розв'язування задач, адже від способу розв'язування задачі значно залежить ефективність використання комп'ютера. Крім того, головною метою використання комп'ютера в навчальному процесі і подальшій професійній діяльності є інтелектуальний розвиток людини, розширення і розкриття її творчого потенціалу. Таким чином, загальне вміння розв'язувати задачі стає передумовою розвитку творчого потенціалу людини. Найважливішим компонентом інформаційної культури є формування вміння практичного використання комп'ютера в процесі розв'язування практичних задач в процесі власної навчально-пізнавальної діяльності.

У процесі формування інформаційної культури учнів доцільно розкрити

роль комп'ютера у справі розв'язування завдань виховання та розвитку особистості. Цей аспект загальної підготовки ліцеїстів та учнів загальноосвітніх закладів освіти має виняткове значення, оскільки багато з них і досі вважають комп'ютерну техніку в школі тільки засобом розв'язування математичних задач та проведення різноманітних обчислень. Використання інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальному процесі виступає своєрідним каталізатором, який призводить до якісних змін системи освіти в цілому, у тому числі, й в змісті навчання. Комп'ютер поступово перетворюється на своєрідний вимірник ефективності обраних навчальних стратегій. Оскільки вже сьогодні певний базовий рівень інформаційної культури вимагається від кожного члена суспільства, адже вміння використовувати засоби інформаційно-телекомунікаційних технологій набуває виняткового значення щодо політехнізації навчання та загальної підготовки ліцеїстів та учнів до майбутньої професійної діяльності.

Інформаційно-телекомунікаційні технології навчання мають якісні відмінності традиційних технологій не є простим додатком до існуючих методичних систем навчання, вони вносять суттєві корективи в усі компоненти методичної системи (мета, зміст, методи, засоби та організаційні форми навчання). Інформаційно-телекомунікаційні технології навчання мають також суттєві відмінності між собою, зумовлені тим, що в їх основу закладено різні теоретичні засади, а також тим, що за допомогою таких технологій реалізуються різні функції навчання, та реалізуються вони по-різному.

Висновки: Отже розглянувши основні складові та проблему формування інформаційну культуру ліцеїстів та учнів загальноосвітніх закладів, можемо зробити висновок що в сучасних умовах глобалізації та інформатизації суспільства формувати інформаційну культуру слід не лише на рівні середньої освіти, а починати з дошкільного виховання. Проте, слід зазначити, що запровадження нових інформаційних технологій навчання не повинно бути самоціллю. Воно має бути педагогічно виправданим, розглядатися передусім з погляду педагогічних переваг, які вони може забезпечити порівняно з

традиційною методикою навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Беспалов П.В. Комп'ютерна компетентність в контексті особистості орієнтованого навчання/П.В. Беспалов.-2018.-№4.-С.41-45
2. Матвієнко О.В. Забезпечення інформаційної екології як соціальної функції інформаційного спеціаліста/ О.В. Матвієнко//К.-2020.-С. 373-375
3. Ярмаченко М.Д. Педагогічний словник, Педагогічна думка/М.Д. Ярмаченко .К.-2019.-С.501

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОРТЕПІАННОГО НАВЧАННЯ
СТУДЕНТІВ-МУЗИКАНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ ПЕДАГОГІЧНИХ
УНІВЕРСИТЕТІВ КИТАЮ**

Хань Тао

аспірант кафедри
освітології та інноваційної педагогіки
ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Вступ. У програмі підготовки студентів педагогічних університетів чітко вказано, що випускники повинні володіти добрими професійними якостями вчителів музичного мистецтва і мати можливість займатися базовою музикою. Студенти, що спеціалізуються на грі на інших музичних інструментах, також повинні мати навички гри на фортепіано. З цього неважко бачити, що всі педагогічні університети націлені на виховання вчителя музичного мистецтва високого професійного рівня. Головна вимога - наявність у студентів професійних якостей вчителя музичного мистецтва. Однак опитування виявило, що музична грамотність студентів деяких факультетів мистецтв нерівномірна, а їх практичні навички фортепіанної гри дуже слабкі.

Метою даної статті є дослідження фортепіанного навчання студентів-музикантів різних спеціальностей факультетів мистецтв педагогічних університетів Китаю.

Результати та обговорення. Традиційною формою навчання гри на фортепіано є індивідуальні уроки, один на один з викладачем. Викладач навчає тільки одного учня за раз, дотримуючись трьох основних вправ - повернення в клас - новий клас. В останні роки в зв'язку з розширенням набору різко збільшилася кількість учнів, через це виникла проблема недостатнього обсягу викладацького складу. Очевидно, що індивідуальні заняття один на один не можуть гарантувати виконання навчальних завдань. Професійні курси фортепіано є обов'язковими курсами для всіх музичних спеціальностей, будь то

виконання інструментальної музики, виконання вокальної музики або спеціальності музичної освіти, ви повинні вивчити фортепіано. Якщо навчання проводиться відповідно до індивідуальних занять, очевидно, що кількість вчителів і кількість годин у класі не можуть бути гарантовані на необхідному рівні. Якщо навчати в класі 40 або 50 осіб не можливо забезпечити студентів відповідно до їх здібностей. Тому груповий клас з двох-чотирьох чоловік є більш відповідним методом навчання. Групування групових занять - важлива частина педагогічної роботи. Через відносно складний набір студентів до педагогічних університетів та велику різницю у віці існують п'ятирічні випускники звичайних середніх шкіл, а також звичайні випускники середніх шкіл, а рівні володіння фортепіано у студентів розрізняються. Перед об'єднанням в групи вчителі повинні повністю проаналізувати навички учнів і групувати учнів практично однакового рівня, що сприяє плавному розвитку педагогічної роботи. Це допоможе перш за все, щодо вибору навчальних матеріалів, заощадивши час на пояснення і демонстрації в класі. По-друге, вчитель вказує на різні недоліки учнів: учні можуть вчитися один у одного, робити висновки один від одного і домагатися ефекту індивідуальних уроків в груповому класі. По-третє, відповідні методи навчання, такі як гра в чотири руки, використовуються для посилення колективних здібностей учнів в ансамблі і накопичення досвіду акомпанементу, підготовки до художньої практики. Таким чином, тільки ретельно організувавши групові уроки гри на фортепіано, учні можуть отримати більше практичних навичок гри на фортепіано в обмежений час.

В даний час при навчанні гри на фортепіано у педагогічних університетах зазвичай використовується підручник «Базовий курс фортепіано», виданий Шанхайським музичним видавництвом в 1982 році в чотирьох томах. Крім того, є «Творче зібрання» І. Баха і фортепіанні сонати Й. Гайдна, В. Моцарта і Л. Бетховена. Зміст цих підручників охоплює широке коло і універсальні вміння. При складанні підручників з гри на фортепіано для педагогічних університетів слід враховувати особливості адаптації учнів до потреб

соціальної зайнятості після закінчення навчання, підвищувати значущість національної народної музики і збільшувати вміст імпровізованого акомпанементу, щоб учні могли бути компетентні у виконанні робочих завдань, будь то на викладацьких посадах або на масовому культурному ринку. При груповому навчанні вчитель дозволяє учням займатися музикою індивідуально, що є хорошою практикою. Завдяки сольному виступу в груповому класі учні можуть проявити свої психологічні якості, подолати нервозність і закласти міцну основу для справжнього виступу на сцені.

Висновок. Музично-педагогічна освіта в моїй країні в останні роки постійно розвивається. У масштабах шкільної освіти, створенні дисциплін і реформі викладання досягнуті великі успіхи, але все ще є деякі проблеми. Реформі викладання фортепіано у педагогічних університетах ще належить пройти довгий шлях. До тих пір, поки у нас буде правильна орієнтація в управлінні університетами, наукові методи навчання, навчальні матеріали та гнучкі практичні засоби, ми безумовно зможемо прокласти новий шлях в навчанні гри на фортепіано у студентів-музикантів різних спеціальностей факультетів мистецтв педагогічних університетів і виховати артистичні таланти для суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гао Юйю, Вэнь Бэй. О музыкальном образовании в педагогических университетах. Журнал Северо-Восточного университета. 2003. Выпуск 2. С. 82-89.
2. Вей Тінге. Міркування про фортепіанні аранжування Ван Цзяньчжона // Музикознавство Китаю. 1999. № 2. С. 70.
3. Хуан Даган. Мистецтво викладання фортепіанної гри Чжоу Гуанженя. Пекін: Изд-во центральної консерваторії, 2007. 652 с.

ДО ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ НА МИСТЕЦЬКИХ ФАКУЛЬТЕТАХ У ПЕДАГОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ КИТАЮ

Янь Чженьюй

аспірант кафедри
освітології та інноваційної педагогіки
ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Вступ. У зв'язку з поширенням коронавірусної інфекції усі сфери суспільного життя пройшли трансформацію до нових умов існування. Безліч навчальних закладів по всьому світу змушені були перейти на дистанційний формат навчання. Отримання освіти сьогодні стало однією з найдоступніших можливостей для людини. Згідно зі статистичними даними інтернет-видання Чайна Сайнс (China Science Publishing) масштаби ринку онлайн-навчання в Китаї і кількість одержувачів онлайн-освіти в останній рік значно зросли. У 2019 році ринок онлайн-освіти досяг 404,1 млрд юанів, в 2020 році - 458, 8 млрд юанів. Число користувачів онлайн-освіти Китаю в 2019 році досягло 261 млн чоловік, а в 2020 році - 309 млн чоловік.

Метою дослідження є вивчення досвіду запровадження дистанційного навчання та здійснення освітнього процесу на факультетах мистецтв у педагогічних університетах в Китаю.

Результати та обговорення. Одним з перших, хто став впроваджувати дистанційну освіту ще в 1960-х рр. був Китай. На початку 1960-х рр. в Пекіні та інших великих містах були створені перші регіональні телевізійні університети (RTVU), які повинні були допомогти дорослим здобути освіту. У період з 1960 по 1966 рр. більше 8000 студентів стали випускниками і більше 50000 закінчили річні курси навчання в рамках навчальних програм Пекінського Телевізійного університету [1]. У 1996 році ректор університету Цінхуа Ван Дачжун вперше запропонував використовувати дистанційну онлайн-освіту. У 1997 році в результаті співпраці Університету Хунань і Компанії Хунань Телеком з'явився перший онлайн-університет. У 1998 році Міністерство освіти

офіційно затвердило проект дистанційної освіти для ряду університетів, включаючи Пекінський Університет, Цінхуа, Університет Чжецзян, Університет Хунань тощо. У 1999 році Міністерство освіти опублікувало документ «Погляд на розвиток дистанційної освіти в Китаї». У 2000 році Міністерство освіти опублікувало «Методи регулювання веб-сайтів і онлайн-шкіл». З 2010 році в КНР активно і послідовно випускалися різні документи, ініціювалося створення і перегляд національних відкритих онлайн-курсів і керуванню університетами по створенню різних онлайн-курсів, таких як MOOC. У 2011 році 11 університетів отримали дозвіл на запуск проектів дистанційної освіти [3]. Так, у 2019 році Міністерство освіти КНР ініціювало «Проект висновку Міністерства освіти про створення якісних курсів бакалаврату», що сприяло реалізації плану «На створення університетів і спеціальностей світового рівня» (до кінця 2050 г.). В рамках стратегії пропонувалося завершити створення висококласних онлайн-курсів національного рівня за 4000 дисциплін, змішаних (онлайн і офлайн) курсів національного рівня за 6000 дисциплін до 2021 року.

Останніми роками педагогічні університети створили велику кількість онлайн-платформ з метою обміну онлайн-курсами [2]. Види освітніх платформ в Китаї можна розділити на п'ять типів відповідно до їх функціями, а саме: відео в реальному часі; спільне використання ресурсів; платформи управління навчальним процесом; інтерактивні платформи; платформи-конференції. Що стосується дистанційного навчання на факультетах мистецтв в педагогічних університетах Китаю, то онлайн-навчання компенсує недоліки традиційних офлайн-курсів, таких як відсутність місця, часу і ресурсів вчителя. Візьмемо, наприклад, курс лекцій відомого піаніста Лі Джу Хена «Аналіз викладання фортепіано в Азії, Канаді та США». Лекції підсумовуються і демонструються особисто. Метод гри використовується для того, щоб студенти відчули звук фортепіано, навчилися цінувати фортепіанні твори. Виступи з доповіддю під час трансляції не тільки підвищує рівень виступів студентів на сцені, а й підвищує їх психологічні якості, зменшує їх нервозність на сцені.

Висновки. В останні роки мережева інформаційна технологія широко використовується в сфері освіти, долаючи часові та просторові обмеження традиційних офлайн-курсів, учні можуть вибирати курси відповідно до своїх власних потреб у навчанні, щоб по-справжньому реалізує автономне навчання. Більшість викладачів фортепіано повною мірою використовують ресурси для навчання онлайн і поєднують онлайн та офлайн навчання, щоб підвищити ефективність навчання гри на фортепіано.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сунь Синьшэнь. Дистанционное обучение в Китае. Телевидение и образование (информация к размышлению) // Вестник Московского университета. Серия: Журналистика. 2009. № 4. С. 99.

2. Чэнь Вэйвэй. MOOC, SPOC, микроклассы и инвертированные классы: анализ и переосмысление практического применения // Журнал Нанкинского университета Сяочжуан. 2015. № 6. С. 117-121.

3. Шаренкова Т.А. Глобальные тенденции в образовании КНР // Россия - Китай: диалог в условиях глобализации: сборник статей I Международного российско-китайского симпозиума / Чита, 2019. С. 287-291.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ОСОБИСТІСНА ЗРІЛОСТЬ ПСИХОЛОГА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Афанасієнко Анна Валеріївна

студентка

Приватне акціонерне товариство

Вищий навчальний заклад

Міжрегіональна академія управління персоналом

м. Київ, Україна

Вступ. Успішність професійної діяльності психолога в значній мірі визначається його професійною компетентністю і особистісними особливостями. Професійна компетентність включає в себе не тільки знання, вміння і навички, а й володіння прийомами і технологіями діяльності, бачення діапазону професійних можливостей.

В наш час одним з провідних запитів суспільства постає наявність значної кількості висококваліфікованих фахівців, які бажають і вміють здійснювати просвітницьку, діагностичну, корекційну, розвивальну, консультативну та інші види діяльності. Задля цього необхідним є належний рівень підготовки психологів, вдосконалення їх професійного рівня та зростання особистісної зрілості.

Метою роботи є теоретичне дослідження особливостей формування особистісної зрілості психолога-консультанта.

Матеріали та методи. Дослідження особистісної зрілості здійснено в гуманітарній психології: А. Маслоу (самоактуалізована особистість); К. Роджерса (повноцінно функціонуюча особистість); в аналітичній психології К. Юнга (цілісна особистість); в працях Г. Олпорта, К. О. Абульханової-Славської, Л.І Анциферової, О.О. Бодалева, Д. О. Леонтєва, А. О. Реана та ін.

(зріла особистість). У сучасній українській психології феномен особистісної зрілості розглядається багатьма науковцями (М. Й. Боришевський, С. Л. Братченко, Т. М. Титаренко, О. С. Штепа, Ю.З. Гільбух, О. В. Завгородня, Л. В. Потапчук та ін.). Були використані такі методи дослідження як аналіз, синтез та узагальнення психолого-педагогічної та медичної літератури з окресленої проблеми.

Результати та обговорення. С. Ю. Головін визначає зрілість (дорослість) як стан, до якого приходить організм в кінці періоду розвитку. Хронологічні рамки періоду зрілості достатньо умовні і визначаються завершенням юності і началом періоду старіння [1]. У великій психологічній енциклопедії зрілість розглядається як самий тривалий віковий період онтогенезу. У цей період відбувається найвищий розвиток духовного світу особистості, фізичних та інтелектуальних здібностей. Л. Г. Буряк, А. Г. Портнова, І. Ю. Кулагіна, В. М. Коллюцький, О. В. Горбунова, О. Н. Маркова та ряд інших авторів відмічали, що зрілість – це така якість особистості, яка не має жорсткої прив'язки до віку та являється признакою досягнення особистістю стану найвищого ступеню свого розвитку та досконалості, це інтегральна якість особистості, яка вивчається багатьма науками, вважається порою повного розквіту особистості, коли людина може реалізувати увесь свій потенціал, добитися найвищих успіхів в усіх сферах життя.

В словнику української мови визначається, що «зрілість» – це стан організму, який досяг повного розвитку, високий ступінь розвитку, досконалості, майстерності [2]. Поняття «зрілість» доволі часто використовується як характеристика розвитку людини на різних вікових етапах. В такому разі про зрілість кажуть як про відповідність розвитку людини нормі, яка відповідає визначеному віковому періоду [3]. За думкою Б. Г. Ананьєва, труднощі визначення об'єктивних критеріїв зрілості людини привели до заміни поняття «зрілість» поняттям «дорослість».

На даний час функціонує визначення особистісної зрілості як вищого рівня розвитку людини, пов'язаного з формуванням і стабілізацією у неї певних

якостей. Інколи поняття особистісної зрілості ототожнюють з поняттям здорова особистість як синонім цього слова.

Основними рисами зрілості особистості психолога є такі як комунікативна компетентність, рефлексивність і здатність до самопізнання, прагнення до саморозвитку, емпатійність, емоційна стійкість і стійкість до стресів, відповідальність, суб'єктність, тактовність і толерантність, гнучкість мислення і поведінки, креативність, здатність приймати рішення та спостережливість [4].

В результаті професіографічного аналізу діяльності психолога-консультанта можна дійти висновку, що для його професійної підготовки необхідною є [5]:

– підтримка мотиваційної спрямованості на самопізнання, самовдосконалення і самоактуалізацію;

– створення умов для креативного, творчого, позитивного і гуманістичного ставлення психолога до себе і до оточуючих людей;

– розвиток під важливих в даній професійній діяльності якостей: інтелектуальних, комунікативних, емоційно-чуттєвих, мотиваційно-вольових, духовно моральних;

– формування навичок здійснення функцій по підтримці процесу діалогу з клієнтом на основі довіри, присутності, рефлексувань, усвідомлення, відповідальності.

Психологічну готовність до професійної діяльності, слід визначати як відносно стійкий стан, що характеризується базовими (зокрема, характерологічними) і програмуєчими (мотиваційними та інтелектуальними) властивостями особистості і виявляється в активно позитивному ставленні до професії, в сформованості професійної самосвідомості. Мотиваційний компонент є провідним (системоутворюючим) компонентом готовності до професійної діяльності. В цілому психологічну готовність до професійної діяльності можна вважати фундаментальною умовою успішності її здійснення.

В готовності до діяльності психолога-консультанта системоутворюючими

є ціннісно-сутнісний і мотиваційно-вольовий аспекти. Психологічне консультування, здійснюване в різноманітних формах, на основі різних теоретичних підходів і методичних засобів, завжди є діалогом між консультантом-професіоналом і людиною, яку консультують. Психолог-консультант має бути співзвучним, чуйним, уважним в діалозі з клієнтом, оскільки саме в результаті співзвуччя психолога-консультанта і клієнта збільшується можливість надання і отримання психологічної допомоги.

Діалогова форма спілкування в процесі консультування є основоположною через її універсальності щодо існування людини. Мається на увазі спілкування з собою, спілкування з іншими, спілкування з навколишнім світом в цілому.

Важливим у формуванні особистісної зрілості психолога є професійна підготовка психолога-консультанта, модель якої включає наступні важливі етапи [6]:

- набуття необхідних для здійснення професійної діяльності теоретико-методичних знань;
- накопичення власного життєвого досвіду за допомогою його переживання, рефлексувань, усвідомлення, прийняття відповідальності за здійснювані дії і особистісний ріст;
- формування професійно важливих особистісних якостей, умінь і навичок;
- включення досвіду, знань, умінь, навичок в контекст власного життя і розвиток індивідуального стилю професійної діяльності;
- становлення професійної майстерності.

Особистісна зрілість психолога-консультанта передбачає успішне вирішення життєвих проблем, розуміння себе, терпимість і відвертість у відношенні до себе. Про особистісну зрілість психолога консультанта свідчить наявність таких навичок: соціальна сприйнятливість і емоційний інтелект, активне слухання, розмовна мова, критичне мислення, сервісна орієнтація, судження і прийняття рішень, активне навчання, письмова мова, переконання,

вміння вести переговори, вирішення складних проблем, інструктування, координація, стратегії навчання, науковий підхід, оцінку функціонування систем, успішний тайм-менеджмент, вміння управляти кадровими ресурсами тощо.

Висновки: На основі аналізу психолого-педагогічної літератури було встановлено, що особистісна зрілість це множина характеристик, які формуються у людини в різні періоди його розвитку та які дозволяють організувати його життя таким чином, щоб він міг проявити себе в період дорослості. Було встановлено, що спеціальна процесуально-професійна підготовка це найважливіша складова системи формування особистісної зрілості психолога-консультанта, оскільки забезпечує становлення його гуманістичної спрямованості та свідомої психологічної готовності до виконання діяльності з надання допомоги в ціннісно-сутнісному і мотиваційно-вольовому аспектах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Головин С. Ю. Словарь психолога-практика. Изд. 2-е, перераб. Минск: Харвест, 2005. 976 с.
2. Білодід І. К. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970–1980
3. Паттурина Н. П. Проблема зрелости в современной психологии. Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2006. Вып. 17, т. 7. С. 113–126
4. Кот Т.В. Психолого-акмеологические факторы развития диагностической компетенции будущего психолога: Дис. канд. психол. наук. Тамбов, 2011. 225 с.
5. Лебедева А.А. Развитие профессионально важных качеств психолога-консультанта: Дис. канд. психол. наук. СПб., 2012. 173 с.
6. Портнова А.Г. Личность зрелость: подходы к определению. Сибирский психологический журнал. 2008. №27. С. 37- 42.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДІВ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В РОБОТІ ІЗ ЗОРОВИМ ГНОЗИСОМ НА ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Бондар Катерина Миколаївна

доцент, кандидат психологічних наук

Алісова Аліна Сергіївна

студентка

Криворізький державний педагогічний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку всіх значимих сфер людського життя все ще залишаються прогалини та проблеми, які є викликом як для науковців, так і для практиків. Чимала кількість дітей – від раннього віку до підліткового та юнацького, мають труднощі, що безпосередньо пов'язані із сприйняттям інформації, її подальшою обробкою та сенсорною інтеграцією. Кількість дітей, що мають проблеми в інтеграції сенсорної інформації вражають – за даними різних досліджень цифри коливаються від 10 до 55 %, а у разі відхилень у розвитку ця цифра ще більша [1, с. 46-47]. Чималого значення сенсорна інтеграція відіграє в цілісному та всебічному розвитку особистості. Особливу увагу слід приділити саме підлітковому та юнацькому віку, оскільки даний етап відіграє важливу роль у подальшому професійному самовизначенні. Сенсорна інтеграція є саме тим методом, який допоможе підліткам подолати учбові труднощі, що пов'язані з обранням майбутнього фаху.

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та емпіричному дослідженні методів сенсорної інтеграції в роботі із зоровим гнозисом на профорієнтаційних заняттях у старшокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження. в сучасному світі який інтенсивно розвивається все більшої уваги приділяється вивченню теорії сенсорної інтеграції, яка набула широкого розповсюдження не тільки для роботи з дітьми з особливими потребами, а й з дітьми які розвиваються

відповідно до віку. Так, в другій половині ХХ століття американська психологиня Джейн Айрес зі штату Оклахома, проводячи різні практико-орієнтовані дослідження помітила проблему, яка заважає у розвитку, щонайменше кожної десятої дитини. Ба більше, до цього така проблема залишалась поза увагою науковців. Так, Дж. Айрес наголошувала, що більшість дітей, які мають проблеми з навчанням, поведінкою, комунікацією – мають порушення у роботі сенсорних систем [2, с. 9].

А.Б. Заплатинська зазначає, що поняття сенсорного розвитку та його дослідження розвивались завдячуючи працям М. Монтессорі [4, с. 55]. Спираючись на роботи відомої італійської педагогині, автор вказує, що «дитина розвивається шляхом соціального наслідування. Тому сенсорна культура – це результат засвоєння дитиною культури створеної суспільством; це загальноприйняті уявлення про предмети, їх колір, фактуру, розмір, кількість і ін.» [4, с. 55]. Американська дослідниця Л.-Дж. Міллер, предметом дослідження якої було порушення обробки сенсорної інформації (SPD – Sensory Processing Disorder), вказує, що загалом порушення у обробці сенсорної інформації зустрічаються щонайменше у 5-10 % дітей, що проживають на території США. Ґрунтовне дослідження Л.-Дж. Міллер, проведене разом із колегами на початку ХХІ ст. показало ще більш вражаючі результати – кожна двадцята дитина має труднощі в буденному житті через SPD[6].

На думку Т.В. Кондратьєвої, сутнісна особливість явища сенсорної інтеграції є зрозумілою, оскільки «жодна з частин нервової системи не працює сама по собі: інформація передається від однієї її частини до іншої. Дотик допомагає зору, зір – тримати рівновагу, рівновага – відчувати положення тіла у просторі і рухатись, рух допомагає навчанням» [2, с. 9]. Таким чином, нашому мозку конче необхідна стимуляція, оскільки вона «збуджує» мозок та створює в ньому функціональну активність, завдячуючи чому ми можемо дихати, їсти, говорити чи читати.

Так, завдячуючи достатній стимуляції – підвищується кількість нейронних зв'язків між клітинами головного мозку. Отримуючи сенсорні

сигнали із зовнішнього та внутрішнього простору наш мозок організовує її, структурує, відбувається селекція головної інформації та другорядної, тощо. Але, загалом весь цей процес визначає і забезпечує розвиток всієї нервової системи дитини [2, с. 10].

В.С. Спасібухова зазначає, що «сенсорно-інтегративна терапія спрямована на підвищення здатності мозку сприймати й організовувати сенсорну інформацію, що створює умови для формування адаптивних реакцій, розвитку моторних і психічних функцій, освоєння практичних навичок та видів діяльності відповідно до психоневрологічних потреб дитини» [5, с. 42].

А.Б. Заплатинська вказує, що «сенсорно-інтегративна терапія – це надання дитині такої кількості та інтенсивності відповідних стимулів (сенсорних, вестибулярних, пропріоцептивних, тактильних), що створить умови стимуляції центральної нервової системи шляхом формування її діяльності і покращення функціонування синаптичних з'єднань» [4, с. 56].

Дослідники зазначають, що у випадку коли дитина народжується здоровою, то її сенсорна стимуляція є достатньою, а, отже, проблеми у формуванні та розвитку мовлення, рухових функцій чи поведінки також відсутні. Але зараз, не зважаючи на розвиток медицини та загалом системи охорони здоров'я, кількість дітей, які народжуються з бодай найменшими патологіями розвитку є вражаючою. Так, гіпоксія, яка знаходиться на одному з перших місць серед захворювань новонароджених впливає на порушення у роботі інтеграційної системи мозку. В таких випадках є значний ризик розвитку у дітей різних порушень, які можуть спричинити дисфункцію сенсорної інтеграції. Важливо зазначити, що те, як дитина переробляє інформацію, яка поступає із зовнішнього та внутрішнього світу впливає на розвиток її чуттєвої сфери, мислення та поведінки. А отже, будь-які порушення які впливають на інтеграцію отриманої інформації головним мозком буде впливати на те, як дитина оволодіває побутовими навичками, як навчається та комунікує з дорослими чи однолітками. Таким чином, важливим завданням для розвитку повноцінно функціонуючої особистості є приділення уваги у формуванні

системи інтеграції.

Розглянемо більш детально, яку саме сенсорну інформацію «інтегрує» наш мозок:

- інтероцептивні – відчуття, які поступають від внутрішніх органів (ЧСС, частота дихання, відчуття голоду чи збудження і т.п.);
- тактильні – відчуття від дотиків, тиску, тощо;
- пропріоцептивні – відчуття положення тіла у просторі, відчуття, які отримуємо від м'язів, зв'язок і т.п.;
- вестибулярні – відчуття руху, сили тяжіння та рівноваги.

Окрім вказаних сенсорних зон, людина отримує інформацію ще й від органів чуттів – зір, слух, нюх, смак.

На думку Дж. Айрес, головною системою, яка забезпечує нормальну роботу та функціонування нервової системи є саме вестибулярна, яка є головним «диригентом» відчуттів, які поступають з інших сенсорних каналів інформації [3]. Саме вестибулярна система задіяна в оволодінні мовленням, координації рухів, м'язовій активності, відповідає за невербальну комунікацію та ін. У разі зниження активності вестибулярної системи наслідком можуть бути порушення артикуляції та затримка мовленнєвого розвитку. Чому це відбувається – через те, що діти не можуть ідентифікувати сенсорну інформацію, яка надходить від артикуляційних органів, що в результаті спричиняє проблеми у рухах, які необхідні для артикуляції [2, с. 15-16].

Як бачимо, рівні сенсорної інтеграції побудовані таким чином, щоб від простих сенсорних сигналів та стимулів переходити до більш складних, які загалом включені у формування різних навичок у дітей.

Висновки. Формування та розвиток сенсорних відчуттів завдяки методу сенсорної інтеграції є підґрунтям для всебічного та гармонійного розвитку дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вакуленко Ю. Сенсомоторний батьківський опитувальник: адаптація на українській вибірці нормотипових дітей та дітей з розладами аутистичного спектра. *Психологія: реальність і перспективи*, 2020 № 14. С. 42-52. URL: https://www.prar.rv.ua/index.php/prap_rv/article/view/149.
2. Сенсорная интеграция – метод коррекции первичного нарушения при расстройствах аутистического спектра: методическое пособие / под ред. Т.В. Кондратьевой. Самара. 2018. 122 с. URL: <http://xn--d1ammlw.xn--p1ai/%D1%81%D0%B5%D0%BD%D1%81%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%8F%20%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F.pdf>.
3. Айрес Дж. Ребенок и сенсорная интеграция. Понимание скрытых проблем развития. Москва : Теревинф, 2020. 272 с.
4. Заплатинська А.Б. Становлення поняття «сенсорна інтеграція» у педагогіці. Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна. 2013. Вип.
5. Молчанов Д. Теорія сенсорної інтеграції Джин Айрес та її застосування у дитячій нейрореабілітації. *Здоров'я України*. № 4. 2012. С. 42. URL: http://health-ua.com/pics/pdf/ZU_2012_Nevro_4/42-43.pdf.
6. Нарушение обработки сенсорной информации. *Ассоциация специалистов сенсорной интеграции* : веб-сайт. URL: <http://sensint.ru/articles/intervyu-s-lyusi-dzheyn-miller-doktor-mediciny-i-saroyshon-doktor-nauk-specialist-po-otl>.

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ТА ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ СТРАХІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ТА МОЛОДШОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Гавріяш Олександра Віталіївна

Студент

Міжрегіональна Академія Управління Персоналом

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. В умовах сучасної дійсності проблема дослідження емоції старху є досить актуальною враховуючи нестабільну ситуацію в світі, пандемію, нескінченні економічні кризи, широкий потік інформації, тощо.

Проблема вивчення страхів особливо актуальна у дітей молодшого шкільного та підліткового віку. Оскільки саме ці вікові періоди відрізняються високою соціальною сензитивністю, зростанням вимог до дитини. Соціальні потрясіння, швидкі зміни у житті, сімейні негаразди, негативний вплив оточення призводять до перевантаження психічної діяльності дитини і підлітка. Все це тягне за собою появу психічної напруженості, та прояву тривожності, різних видів страхів і фобій.

Мета роботи./Aim. Метою роботи є дослідження психологічних чинників та засобів подолання страхів у підлітковому та молодшому юнацькому віці.

Матеріали і методи./Materials and methods. Проблемою страхів в психологічній науці займалися В. Астапов, І. Бабарикін, Ф. Березін, Н. Виноградова, Е. Грек, Н. Левітів, І. Сеченов, Ч. Спілбергер та інші. Методи дослідження: теоритичні – порівняння, аналіз, синтез, абстрагування, емпіричні – шкала соціальної компетентності Прихожан

Результати і обговорення./Results and discussion. Проведений теоритичний аналіз проблем страхів та тривожності та їх впливу на психічне здоров'я дитини показав, що підвищена тривожність і страхи формуються факторами неблагополуччя сімейного виховання, психосоматичними проявами, депривацією, сформованою в ранньому віці, індивідуальними особливостями індивіда.

До переважаючих факторів, які викликають почуття тривожності належить побудова міжособистісних стосунків із однолітками, сім'єю, соціальним оточенням дитини. Робота з тривожною дитиною займає тривалий час та проводиться у трьох напрямках: підвищення самооцінки; навчання дитини вмінню володіти собою в конкретних, найбільш вразливих ситуаціях; зняття м'язового напруження.

Шкала соціальної компетентності (А. М. Прихожан).

Емпіричною базою нашого дослідження визначено заклад загальної середньої освіти №128 м.Києва. Вибірку склали 51 учень, з них 25 учнів 6 класу віком 11-12 років та 26 учнів 10 класу віком 15-16 років.

Шкала призначена для підлітків 11-16 років, дозволяє виявити як загальний рівень соціальної компетентності підлітків у відповідності з віком, так і компетентність в окремих областях.

Вивчення соціальної компетентності показало, що серед досліджуваних підлітків середні значення вказують на підвищений рівень самостійності та ставлення до обов'язків. На другому місці знаходиться розвиток спілкування та впевненість в собі. У 80% підлітків соціальна компетентність відповідає віковій та знаходиться в межах соціально-психологічного нормативу, у 20% – соціальна компетентність в цілому відповідає віковій та знаходиться в межах соціально-психологічного нормативу. В групі молодшого юнацького віку (група 2) також на першому місці знаходиться категорія «самостійність», на другому, з незначним відривом – «розвиток спілкування».

Було встановлено, що досліджувана вибірка підлітків характеризується показниками, які не виходять за межі показників норми соціально-психологічної адаптації. Нормативні середні показники в групі досліджуваних підлітків не перевищені. Пониженими виявилися показники за шкалою «шкала неправди», що вказує на достовірність отриманих результатів. В групі 2 отримані результати, хоча й відрізняються показниками, але також не виходять за межі середніх значень, окрім шкали неправди.

Вивчення особливостей вираженості шкільної тривожності показало

підвищений рівень тривожності в групі 1 за такими чинниками шкільної тривожності, як страх ситуації перевірки знань, загальна тривожність, страх невідповідності очікуванням оточуючих, загальний рівень шкільної тривожності, страх самовираження та низька фізіологічна опірність стресу.

В групі 2 отримані результати вказують на підвищений рівень тривожності лише за такими чинниками шкільної тривожності, як страх невідповідності очікуванням оточуючих, загальний рівень шкільної тривожності, та низька фізіологічна опірність стресу. В групі 2 зовсім не виражена фрустрація потреби в успіху, переживання соціального стресу, страх самовираження – в усіх 100% респондентів вона на низькому рівні. Привертає на себе увагу високий рівень страху невідповідності очікуванням оточуючих – який у досліджуваних цієї групи спостерігається на високому рівні у 63% респондентів.

Результати вивчення вираженості соціофобії в групах дослідження мало відрізняються між собою: третина респондентів в обох групах мають помірну вираженість соціофобії, решта – демонструють нормальні показники. Досліджувані групи відрізняються такими характеристиками соціально-психологічної адаптації, як рівень адаптивності, мірою прийняття себе; такими складовими шкільної тривожності, як загальна тривожність в школі, переживання соціального стресу, фрустрація потреби в досягненні успіху та страхами самовираження та страху ситуації перевірки знань. Якісний аналіз відмінностей показав, що групи 1 і 2 не відрізняються між собою показниками ситуативної та особистісної тривожності, показниками соціальної компетентності та окремими показниками соціально-психологічної адаптації. Натомість, можна говорити про те, що, попри те, що в обох досліджуваних групах показники соціально-психологічної адаптації знаходяться в межах середніх, вони відрізняються більшою адаптованістю в групі молодшого юнацького віку, вищим рівнем прийняття себе в цій же групі.

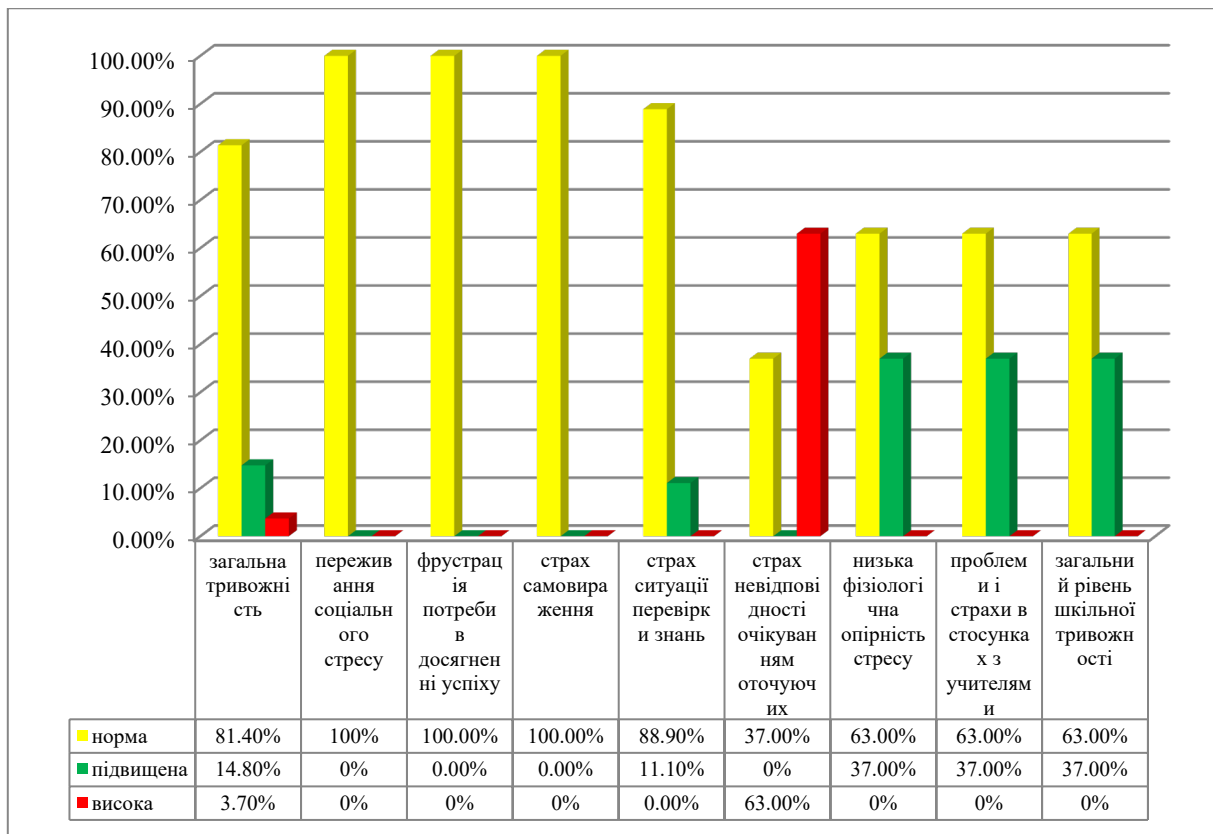

Рис. 1 Рівень вираженості страхів у групі 1

Висновки./Conclusions. Робота з психопрофілактики і подолання тривожності в дітей старшого шкільного віку повинна носити не вузько функціональний, а загальний, індивідуально-орієнтований характер, спрямований на ті фактори середовища і характеристики розвитку, які в кожному віці можуть стати причиною тривожності. Роботу варто здійснювати на рівні всіх структурних компонентів тривожності, з орієнтацією на її вікові і статеві «піки» та індивідуальні «зони уразливості» для кожної дитини. Існують різні види терапії, які використовуються в практичній роботі зі страхами. На наш погляд, для такої роботи найбільше підходять методи ігрової та арт-терапії. Оскільки показники в групах підлітків та школярів молодшого юнацького віку відрізнялися між собою лише за окремими складовими, то нами було прийняте рішення, що обидві групи приймуть участь в Груповому консультуванні методами Емоційно-образної терапії. Мета: зниження рівня тривожності до стану норми з контролем результату й закріпленням позитивного ефекту до кінця корекційної програми та надалі.

ПСИХОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД ЛІКУВАННЯ СЛОВОМ

Калмиков Георгій Валентинович

д.психол. наук, доцент
професор кафедри психології
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна

Вступ. Довгий час вважалося, що психотерапія – розділ медицини, і нею може займатися тільки лікар, що було головним правилом. Дискусії з цього питання тривають до сьогодні. Проте в даний час психологія посіла, як засвідчує сучасна психотерапевтична реальність, своє власне достойне місце як в наукових аспектах психотерапії, так і в психотерапевтичній практиці лікування психологічними методами.

Психотерапія, яка започаткувалася в надрах медицини, традиційно, як вже зазначалося, містить в своєму визначенні слово «лікування». Психологи через це неодноразово намагалися ввести у науковий обіг свій власний термін, аналогічний психотерапії, як наприклад – «психокорекція». Однак він не прижився в психотерапії та набув зовсім іншого значення, пов'язаного з психологією розвитку і педагогічною психологією. Зате доречним став уведений психологами термін «психологічне консультування» в значенні короткострокової психотерапії (1-7 зустрічей), в результаті якої мав би бути отриманий конкретний психотерапевтичний ефект. Однак, психологічне консультування, як відомо, не передбачає постановки діагнозу, тобто того, що пацієнт отримує в результаті медичного консультування. В психології, як вважає більшість психотерапевтів, не варто і немає особливої необхідності і практичного сенсу ставити психологічний діагноз (Павлов, 2004). Важливо допомогти вирішити проблему психологічного характеру, знайти доречні слова і фрази, які лікують, а не калічать душу людини, мобілізують її внутрішні сили, актуалізують глибоко приховані індивідуальні ресурси підсвідомих і свідомих пластів психіки. І саме в цьому, психолінгвістичному – мовленнєво-мовному –

аспекті психотерапії її майбутнє. Тільки психолінгвістика здатна озброїти психотерапію та її фахівців метамоделями психотерапевтичних дискурсів, які спроможні найдоцільніше й найдоречніше впливати на почуття, підсвідомість/свідомість і поведінку людини в кожному конкретному випадку, забезпечити прояв нових, більш значущих, патернів сприймання, мислення і дій (Калмиков & Доброскок, 2020b).

Від початку свого становлення психотерапія, як лікування словом, була за своїм змістом і методами психолінгвістично орієнтованою, хоча й для багатьох її засновників психолінгвістичний аспект психотерапії не був предметом їхнього аналізу й усвідомлення. З огляду на відсутність у фундаторів психотерапії об'єктивізації мовленнєво-мовних – психолінгвістичних – феноменів, вони розвивали психотерапію лише як психологічний напрямок науки і практичної діяльності психотерапевтів і психоаналітиків, не усвідомлено, інтуїтивно будуючи при цьому психотерапевтично зорієнтовані фрази і дискурси та вибираючи доречні в цьому сенсі слова.

Мета роботи – здійснити психолінгвістичний аналіз сучасних психотерапевтичних підходів.

Матеріали і методи. Матеріалами для аналізу психотерапевтичних підходів є погляди представників різних психотерапевтичних шкіл щодо засобів впливу на клієнтів.

Використовувалися теоретичні **методи**, зокрема: систематичний огляд сучасних психотерапевтичних джерел, системний тематичний психолінгвістичний їх аналіз, систематизація і узагальнення отриманих в результаті аналізу даних.

Результати і обговорення. Сучасна психотерапія – це розроблена наукою і перевірка на практиці система планомірних психологічних впливів на психіку людини з метою поліпшення її психічного і фізичного стану за допомогою таких засобів, як: мовлення психотерапевта, паузи, жести, міміка, музика, вербальні, невербальні й інші засоби.

В психологічній науці найбільш поширеним визначенням психотерапії є

така дефініція: психотерапія – це система лікувального впливу на психіку і через психіку на організм людини. Психотерапія часто визначається і як діяльність, спрямована на позбавлення людини від різних проблем психологічного характеру (емоційних, особистісних, соціальних тощо). Але при цьому в цих і багатьох інших визначеннях психотерапії їх автори не згадують, який засіб є провідним засобом психологічного впливу на психіку людини, з якими іншими засобами він гармонійно співіснує. Хоча при найпростішому аналізуванні стає зрозумілим, що провідним засобом впливу були і залишаються нині мовленнєво-вербальні засоби. Тому це твердження має стати, на наш погляд, головним принципом психотерапії. Також необхідно наголосити на тому, що не існує психотерапії в її узагальненому значенні. Психотерапія – це загальне поняття, а кожний вид психотерапії потрібно спеціально виокремлювати, оскільки він завжди відноситься до якоїсь конкретної школи: чи до психоаналізу, чи групового аналізу, чи когнітивно-поведінкової психотерапії, чи психодрами, чи іншого напрямку, і має свої специфічні засоби впливу.

В даний час термін «психотерапія» використовується в кількох значеннях: 1) наука (медична і психологічна); 2) медична і психологічна практика лікування; 3) система лікувального впливу; 4) діяльність, спрямована на позбавлення людини від проблем різного характеру; 5) метод лікування та ін. Отже, в сучасному науковому світі не існує єдиного загальноприйнятого погляду на психотерапію та схвалюваного всіма фахівцями визначення цього поняття (Холмогорова, 2000).

Психотерапія відрізняється від інших методів лікування такими специфічними особливостями:

1) при її проведенні застосовуються *методи психологічного впливу*, спрямовані на зміни в особистості (на відміну від засобів, що використовуються в медицині, фармакології, педагогіці, соціології та юриспруденції);

2) у психотерапії професійно використовують різні методи психологічного впливу, тобто підготовленими фахівцями і персоналом, які

діють усвідомлено і цілеспрямовано, вміють науково обґрунтовувати свої дії, відтворювати їх під час психотерапії з різними пацієнтами та оцінювати їх.

Найчастіше психотерапія рекомендована при: а) переживанні людиною складної життєвої ситуації; б) проходженні нею через вікові кризи; в) переживанні особистих внутрішніх конфліктів; г) наявності явищ соціальної дезадаптації після перенесення психотравмуючих подій; д) соматичних захворюваннях, е) психічних розладах тощо (<https://vemakids.com.ua/ua/education-center/psyhoterapiya>).

Для якої вікової категорії потрібна психотерапія? Вважається, що психотерапія доцільна у роботі з клієнтами будь-якої вікової категорії, зокрема з дітьми при врахуванні їх типових особливостей. У роботі з дітьми психотерапія має спрямовуватися на попередження дисгармонійного особистісного розвитку й сприяти розвитку вміння спілкуватися з однолітками, грати, дотримуючись встановлених правил, підвищенню мотивації та розвитку навчальної діяльності, покращенню соціального функціонування у цілому, розвитку особистісних якостей, самоконтролю, корекції самооцінки, гармонізації емоційного стану. При роботі з дітьми у цей процес обов'язково залучаються батьки і педагоги, спільно вирішують завдання психологічної та педагогічної корекції (там само).

В даний час існує кілька напрямів в психотерапії, які ґрунтуються на положеннях основних психологічних спрямувань і течій та психотерапевтичних шкіл:

- когнітивний напрям (когнітивна психотерапія), заснований на когнітивному підході в психології;
- поведінковий напрям (поведінкова психотерапія), заснований на психології біхевіоризму;
- раціонально-емоційно-поведінковий напрям – терапія, близька до когнітивної психотерапії, але використовує також і поведінкові аспекти;
- динамічний напрям (психоаналіз), заснований на глибинній психології;
- гуманістичний напрям (клієнт-центрована психотерапія К. Роджерса –

розмовна психотерапія, соматичний підхід, духовний підхід), пов'язаний з гуманістичною психологією;

- екзистенційний напрям (екзистенційна терапія), сформований як доповнення психології та психотерапії ідеями екзистенціальної філософії. Мета такого поширення ідей – підвести пацієнта до осмислення свого життя, усвідомлення своїх життєвих цінностей і на їх основі змінити свій життєвий шлях з прийняттям повної відповідальності за свій вибір. Екзистенційний напрямок включає як один із різновидів логотерапію, яка базується на пошуку та аналізі смислів існування;

- гуманістичний напрям (гештальт-терапія), заснований на експериментально-феноменологічному і екзистенційному підходах;

- драматично-імпровізаційний напрям (психодрама Я. Морено) – підхід, що використовує драматичну імпровізацію для вивчення внутрішнього світу клієнта, яка дозволяє розвивати спонтанність, краще усвідомлювати свій рольовий репертуар, виявляти і вирішувати рольові конфлікти;

- транзактний напрям (транзактний аналіз Е. Берна), заснований на ідеї про те, що людина спілкується і діє, виходячи з одного з «Его-станів» (Дитина, Дорослий, Батько). Взаємодія між двома людьми, кожен з яких знаходиться в якомусь «Его-стані», називається «транзакцією». Самоставлення людини також розглядається через призму внутрішніх взаємодій «Его-станів» Батька, Дорослого і Дитини (Кроль & Пуртова, 2000).

Крім того існує велика кількість видів психотерапії та налічується більше 400 методів. Різновиди психотерапії класифікують за певними ознаками, виділяючи серед них великі групи.

Поділ психотерапевтичних напрямків здійснюється:

а) за кількістю учасників: 1) індивідуальна психотерапія; 2) групова психотерапія;

б) за завданнями: 1) пошукова психотерапія; 2) корегувальна психотерапія;

в) за цілями: 1) процесуальна психотерапія; 2) цілеорієнтована

психотерапія;

г) за ступенем теоретичного узагальнення: 1) аналітична психотерапія;
2) феноменологічна психотерапія;

д) за роллю, яку виконує терапевт: 1) директивна психотерапія;
2) недирективна психотерапія;

е) за відношенням вирішуваної проблеми до медичних (в тому числі психопатологічних) проблем: 1) клінічна психотерапія; 2) неклінічна психотерапія;

є) за застосовуваними для терапії областями і видами діяльності: 1) заснована на використанні мистецтва і творчості – арт-терапія; 2) на основі використання ігрової діяльності – ігрова психотерапія (Петровский, 1986).

Існує й багато інших класифікацій психологічно орієнтованих терапій.

На сучасному етапі розвитку психотерапії існує велика кількість психотерапевтичних напрямків, в межах яких використовують різні методи психологічного впливу.

Виділяють найбільш поширені в практиці роботи психотерапевтів види і напрями психотерапії. Серед них такі, як: тілесно-орієнтована, позитивна, когнітивна, екзистенціальна, когнітивно-поведінкова та ін.

В яких випадках потрібно використовувати ті чи інші види (або напрями) психотерапії? Вважається, що розібратися в причинах допоможе гіпноз, психоаналіз, гештальт-терапія, екзистенційна терапія. Виробити корисні звички і позбутися від шкідливих – когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), раціональна, реконструктивно-особистісна психотерапія. Вирішити проблему нестандартно, без класичної бесіди – арт-терапія, тілесно-орієнтована терапія, гіпноз. Подолати проблеми при спілкуванні в колективі або всередині сім'ї – групова, сімейна психотерапія, психодрама. Крім вищезазначених напрямків в психотерапії існує велика кількість інших методик і шкіл. Найбільш популярні серед них такі види психотерапії: реконструктивно-особистісна, психоаналіз, тілесно-орієнтована, раціональна, групова, сімейна, психодрама, гештальт-терапія, еріксонівський гіпноз, екзистенційна, пісочна терапія тощо

(<https://medalvian.ru/zhurnal/psihoterapiya/>).

В психотерапевтичному процесі, незалежно від виду психотерапії, що використовується терапевтом, умовно виділяють три етапи. На першому етапі психотерапевт аналізує інформацію, надану клієнтом, визначає стратегію терапевтичних заходів, кількість сесій, оптимальний напрямок, методи та техніки. На другому етапі цей процес проходить у недирективній формі, мета якого сприяти перегляду клієнтом його життєвих цілей, ціннісних орієнтацій, ставлення до себе та інших. На третьому етапі, якщо відбувається покращення стану клієнта, психотерапевт виконує підтримуючу функцію, надаючи переважно консультативні послуги.

Подальше становлення психотерапії пов'язане з психолінгвістикою, її методами і метамоделями аналізу і створення дискурсів, потрібних для лікування вербальними засобами.

Висновки. Отже, перспективний розвиток психотерапії як науки і практики лікування словом пов'язуємо передусім з психолінгвістикою, яка дає змогу виокремити ефективні мовленнєво-мовні стратегії і дискурсивні тактики психологічного впливу; переконливо довести значення неклінічної психотерапії у вирішенні завдань психологічної допомоги, надати вагомі аргументи на користь психології при вирішенні довготривалих дискусій про те, чи дійсно психотерапія це лише галузь медицини, чи вона може бути й галуззю психології.

Тому перспективи подальшого розвитку психотерапії також пов'язуємо з аналізом ролі мовленнєвої особистості психотерапевта в психотерапевтичному альянсі.

ВПЛИВ ЧИННИКА ОСОБИСТІСНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НА ВИНИКНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ МЕНЕДЖЕРІВ ОРГАНІЗАЦІЙ

Павлюк Марія Михайлівна
д.п.н, професор кафедри психології

Чеголя Анна Володимирівна

Студент

Міжрегіональна Академія управління персоналом
м. Київ, Україна

Введение./Introduction. Стрес має великий вплив на продуктивність та діяльність менеджерів як членів організації. Менеджери під впливом певних психічних станів можуть поводитися так, що стає відчутним відображення їх поведінки на ефективності організації. У статті визначено вплив особистісної відповідальності менеджерів компанії ТОВ «Нова Пошта» на виникнення їхнього професійного стресу.

Для визначення впливу особистісної відповідальності менеджерів компанії ТОВ «Нова Пошта» на виникнення їхнього професійного стресу було обрано «Тест на стрес та депресію» – 8-факторний особистісний опитувальник Спілбергера у адаптації Радюка; Опитувальник діагностики особистісного симптомокомплексу відповідальності (ОДОСВ) І. О.Кочаряна. Статистичний аналіз здійснювався за допомогою коефіцієнта кореляції Пірсона.

Актуальність дослідження обумовлена зростанням наукового інтересу до проблем професійного стресу та його наслідків для організацій. У той час, як фізіологічні аспекти стресу та його наслідки вже давно досліджуються у психології та медицині і деякі аспекти професійного стресу вивчаються на прикладах професій, пов'язаних з екстремальними умовами, вплив стресів на професійну діяльність менеджерів і – ширше – успішність функціонування організацій є порівняно новим полем наукових досліджень. Незважаючи на те, що стрес є певною мірою корисним, а у певних випадках навіть важливим для

активізації людей, однак, йому притаманне велике коло побічних ефектів та наслідків. Тому стрес має великий вплив на продуктивність та діяльність менеджерів як членів організації.

Цель работы./Aim. Мета статті – визначити вплив особистісної відповідальності менеджерів компанії ТОВ Нова Пошта на виникнення їхнього професійного стресу

Материалы и методы./Materials and methods. Вибірку емпіричного дослідження склали 40 осіб менеджерів, що працюють у компанії «Нова пошта» у віці 26 – 48 років, 20 чоловіків та 20 жінок.

Відповідно до мети було підібрано релевантні методи емпіричного дослідження: «Тест на стрес та депресію» – 8-факторний особистісний опитувальник Спілбергера у адаптації Радюка; Опитувальник діагностики особистісного симптомокомплексу відповідальності (ОДОСВ) І. О.Кочаряна.

Опитувальник Спілбергера розроблений для первинного виявлення стресу і депресії та для оцінки ситуативної і особистісної тривожності. Тест Спілбергера дозволяє оцінити рівень нервового напруження і, зокрема, рівень емоційного стресу. Оцінюються значення чотирьох основних емоційних станів на момент опитування і зазвичай (допитливості, тривоги, агресії і депресії) У сумі виходить 8 шкал: Інтерес (інтенсивність допитливості) (Інт); Агресія (інтенсивність агресії) (Агр); Тривога (інтенсивність тривоги) (Трив); Депресія (інтенсивність депресії) (Депр); Допитливість (частота допитливості) (Доп); Агресивність (частота агресії) (Агрть); Тривожність (частота тривоги) (Тривть); Депресивність (частота депресії) (Депрть).

Така властивість як відповідальність може бути представлена як особистісний симптомокомплекс [3]. Тому для діагностики відповідальності було обрано Опитувальник діагностики особистісного симптомокомплексу відповідальності (ОДОСВ) І. О. Кочаряна [2]. Ця методика діагностики відповідальності спрямована на виявлення вираженості у досліджуваних типологічних варіантів відповідальної поведінки. Завдання відображають когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти, і зачіпають такі сфери

прояву відповідальності як сім'я, навчання, здоров'я і міжособистісні відносини. Опитувальник містить 67 запитань і дозволяє визначити 5 шкал, кожна з яких визначає тип відповідальності: 1. Принциповість (Пр); 2. Самоствердження (Самоств); 3. Нормативність (Норм); 4. Етичність (Ет); 5. Самопожертва (Самоп). Кожна шкала опитувальника містить твердження за відповідним типом відповідальності.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Результати діагностики стресу за методикою «Тест на стрес та депресію» – 8-факторний особистісний опитувальник Спілбергера у адаптації Радюка надано у Таблиці 1.

Таблиця 1

Результати діагностики стресу менеджерів компанії «Нова пошта» за методикою «Тест на стрес та депресію» Спілбергера у адаптації Радюка

Рівні	ШКАЛИ	
	Осіб	%
	Інтерес	
Низький (<19 балів)	17	42,5
Помірний (19 – 31 бал)	23	57,5
Високий (>31 балів)	0	0
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Агресія	
Низький (<9 балів)	0	0
Помірний (9 – 17 балів)	37	92,5
Високий (>17 балів)	3	7,5
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Тривога	
Низький (<12 балів)	29	72,5
Помірний (12 – 24 бали)	11	27,5
Високий (>24 балів)	0	0
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Депресія	
Низький (<9 балів)	5	12,5
Помірний (9 – 21 бал)	30	75
Високий (>21 бал)	5	12,5
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Допитливість	
Низький (<26 балів)	11	27,5
Помірний (26 – 36 балів)	24	60
Високий (>36 балів)	5	12,5

РАЗОМ:	40	100
Рівні	Агресивність	
Низький (<14 балів)	18	45
Помірний (14 – 22 бали)	21	52,5
Високий (>22 бали)	1	2,5
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Тривожність	
Низький (<13 балів)	27	67,5
Помірний (13 – 23 бали)	13	32,5
Високий (>23 балів)	0	0
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Депресивність	
Низький (<12 балів)	12	30
Помірний (12 – 22 бали)	20	50
Високий (>22 балів)	8	20
РАЗОМ:	40	100

З таблиці 1 ми бачимо, що за шкалами «Тривога» та «Тривожність» у більшості осіб стрес виявляється на низькому рівні, а за шкалами «Агресія», «Інтерес», «Депресія», «Допитливість», «Агресивність», «Депресивність» – на помірному. Серед досліджуваних немає таких, у кого б стрес виявлявся на високому рівні за шкалами «Інтерес», «Тривога» та «Тривожність» та на низькому за шкалою «Агресія» (Рис. 1).

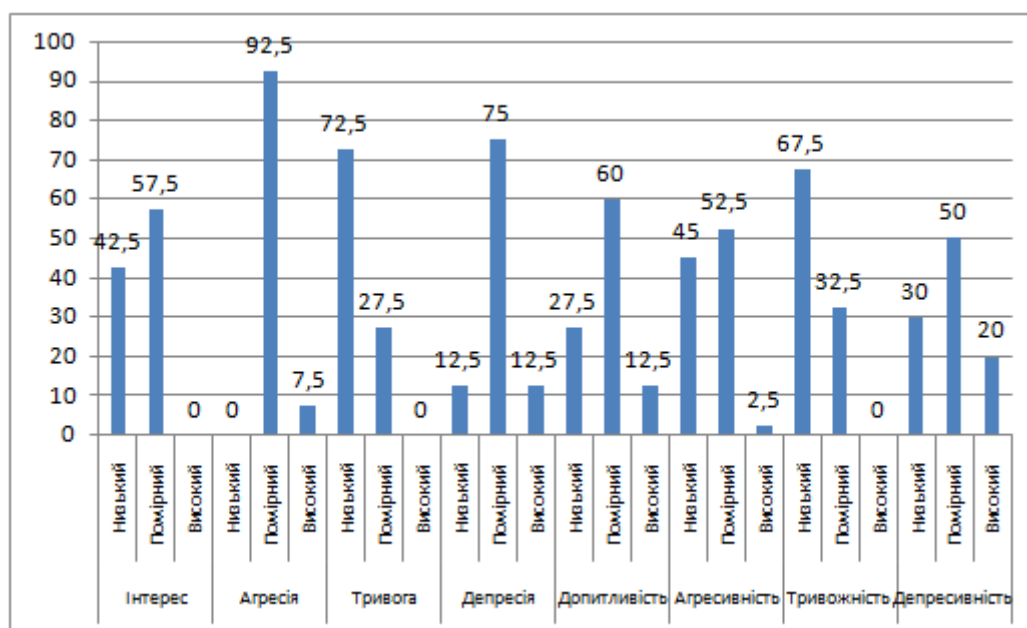

Рис. 1. Результати діагностики стресу менеджерів компанії «Нова пошта» за методикою «Тест на стрес та депресію» Спілбергера у адаптації Радюка, %

Якщо проаналізувати середні бали по групі, то показники стресу у групі на низькому рівні виражено за шкалами «Тривога» ($x_{сер} = 9,1 \pm 0,32$) та «Тривожність» ($x_{сер} = 10,3 \pm 0,59$), а на помірному рівні виражено за шкалами «Інтерес» ($x_{сер} = 9,2 \pm 0,34$), «Агресія» ($x_{сер} = 14,1 \pm 0,16$), «Депресія» ($x_{сер} = 15,1 \pm 0,93$), «Допитливість» ($x_{сер} = 29,5 \pm 1,12$), «Агресивність» ($x_{сер} = 14,1 \pm 0,7$) та «Депресивність» ($x_{сер} = 15,6 \pm 1,31$).

На наступному етапі здійснювалася диференціальна діагностика такої риси, як відповідальність, яка була визначена з точки зору її системного характеру і представлена як особистісний симптомокомплекс за методикою І. Кочаряна «Опитувальник діагностики особистісного симптомокомплексу відповідальності» (ОДОСВ). За допомогою методики діагностики відповідальності було виявлено прояв у досліджуваних менеджерів типологічні варіанти їхньої відповідальної поведінки.

Сирі бали було переведено у стени та результати діагностики наведено в Таблиці 2.

Таблиця 2

Результати діагностики рівня відповідальності менеджерів компанії «Нова пошта» за методикою ОДОСВ

Рівні	ШКАЛИ	
	Осіб	%
	Принциповість	
Низький (1-4 стени)	5	12,5
Помірний (5-8 стенів)	11	27,5
Високий (9-12 стенів)	25	62,5
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Самоствердження	
Низький (1-4 стени)	25	62,5
Помірний (5-8 стенів)	6	15
Високий (9-12 стенів)	9	22,5
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Нормативність	
Низький (1-7 стенів)	19	47,5
Помірний (8 – 14 стенів)	4	10
Високий (15-21 стени)	17	42,5
РАЗОМ:	40	100

Рівні	Етичність	
Низький (1-3 стени)	21	52,5
Помірний (4-7 стенив)	11	27,5
Високий (8 – 10 стенив)	8	20
РАЗОМ:	40	100
Рівні	Самопожертва	
Низький (1-4 стени)	3	7,5
Помірний (5-8 стенив)	30	75
Високий (9-12 стенив)	7	17,5
РАЗОМ:	40	100

З таблиці 2 ми бачимо, що за шкалою «Самоствердження», «Нормативність» та «Етичність» у більшості осіб рівень відповідальності виявляється на низькому рівні, за шкалою «Самопожертва» рівень відповідальності виявляється на середньому рівні; за шкалою «Принциповість» рівень відповідальності виявляється на високому рівні (Рис. 2).

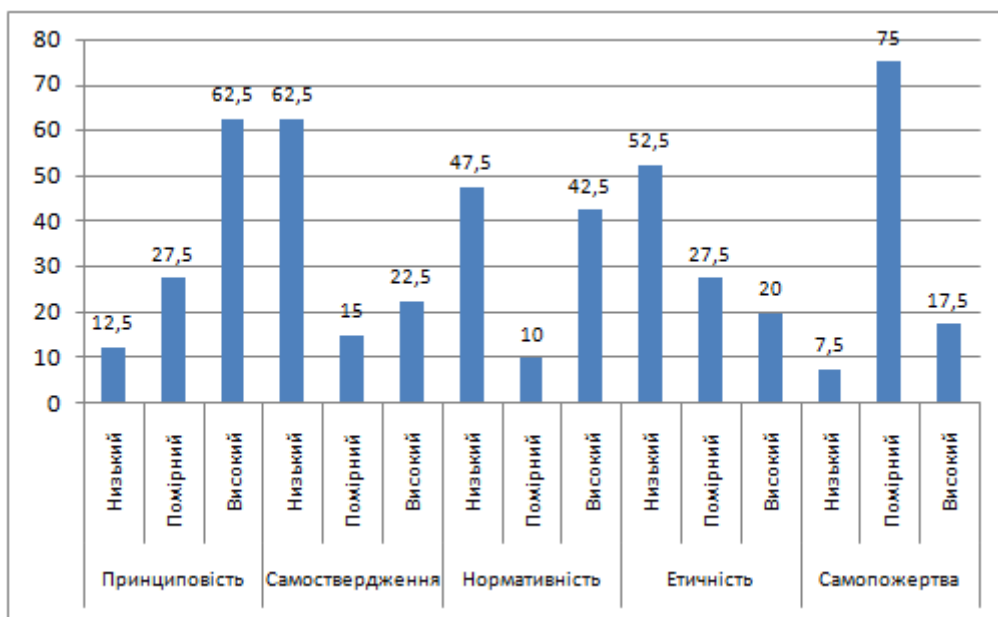

Рис. 2. Результати діагностики рівня відповідальності менеджерів компанії «Нова пошта» за методикою ОДОСВ

Якщо проаналізувати середні стени по групі, то відповідальність виражена дещо вище низького рівня за шкалами «Самоствердження» ($x_{сер} = 4,7 \pm 0,31$), «Етичність» ($x_{сер} = 3,9 \pm 0,21$), на середньому рівні – за шкалами «Нормативність» ($x_{сер} = 9,1 \pm 1,16$) та «Самопожертва» ($x_{сер} = 7,0 \pm 0,09$), дещо вище середнього рівня – за шкалами «Принциповість» ($x_{сер} = 8,6 \pm 0,23$). Отже, за середніми стенами досліджувані шкали не виявляються ані на дуже

низькому, ані на дуже високому рівнях 3 метою визначення впливу відповідальності, яка була визначена з точки зору її системного характеру, і представлена як особистісний симптомокомплекс за методикою І. Кочаряна було здійснено кореляційний аналіз між варіантами відповідальної поведінки менеджерів та їхнім професійним стресом (Таблиця 3).

Таблиця 3

Вплив варіантів відповідальної поведінки менеджерів ТОВ «Нова пошта» на їхній професійний стрес

№ з/п	Шкали	Шкали стресу							
		Інт	Агрес	Трив	Депр	Допит	Агресць	Тривць	Депрць
1	Принц	0,5747***	-	-	-	-	-	-	-
2	Самоств	-	0,5044***	-	-	-	0,5100***	-	0,3139*
3	Норм	-	-	-	-	-	-	-	-
4	Етичн	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Самопож	-	-	-	-0,3252*	-	-	-	-

* $p \leq 0,05$

** $p \leq 0,05$

*** $p \leq 0,001$

З Таблиці 3 ми можемо зробити висновок, що такі типи відповідальної поведінки, як «Принциповість», «Самоствердження», та «Самопожертва» статистично достовірно корелюють із певними показниками професійного стресу менеджерів.

Зокрема, такий тип відповідальної поведінки, як «Принциповість» має зв'язок із показником «Інтерес» на дуже високому рівні статистичної достовірності ($r = 0,5747$, $p \leq 0,001$). Кореляція позитивна. Тож чим більше менеджери схильні обирати принциповість як тип відповідальної поведінки, тим інтенсивніше вони відчують інтерес до того, що відбувається навколо. Такі досліджувані схильні вважати, що більшість важливих подій в їхній професійній діяльності було результатом їх власних дій, що вони можуть ними керувати, і, отже, відчують свою власну відповідальність за ці події і відчують великий інтерес до них.

Такий тип відповідальної поведінки, як «Самоствердження» має зв'язок із показником «Агресія» також на дуже високому рівні статистичної

достовірності ($r= 0,5044$, $p\leq 0,001$). Менеджери з таким типом відповідальної поведінки не вільні, оскільки коренем їхньої поведінки є потреба бути прийнятими начальством, а згодом вони шукають визнання і підлеглими. Вони відповідальні для інших, а не перед собою. Слабкий самоконтроль і внутрішня напруженість таких людей особистостей призводять до того, що їх відповідальність може супроводжуватися інтенсивним відчуттям агресії до тих, хто не визнає їхніх заслуг.

Поступово відчуття агресії стає частіше, що відбивається у кореляції цього показника із показником «Агресивність» ($r= 0,5100$, $p\leq 0,001$).

Неможливість менеджерів, що самостверджуються, виконати покладені на себе обов'язки можуть обумовити розвиток у них такого стану, як «Депресивність» ($r= 0,3139$, $p\leq 0,05$), який може виявлятися у байдужості до дисципліни.

Такий тип відповідальної поведінки, як «Самопожертва» має зв'язок із показником «Депресія» ($r= -0,3252$, $p\leq 0,05$). Кореляція негативна. Отже, чим більше досліджувані менеджери схильні до самопожертви як типу відповідальної поведінки, тим менш вони схильні відчувати депресію. «Самопожертва». Це можна пояснити тим, що такі менеджери у своїй діяльності більш орієнтовані на інших, ніж на себе, тож у випадку неможливості реалізації власних амбіцій вони менш схильні вдаватися до депресивного настрою.

Такі типи відповідальної поведінки, як «Нормативність» та «Етичність» не здійснюють статистично достовірний вплив на професійний стрес досліджуваних менеджерів.

Выводи./Conclusions. Отже, можна зробити висновок, що різні типи особистісної відповідальної поведінки менеджерів організацій можуть як сприяти виникненню у них професійного стресу, так і попереджувати його. Зокрема, такий тип відповідальної поведінки, як «Самоствердження» є чинником виникнення таких показників стресу, як «Агресія», «Агресивність» та «Депресивність». А такий тип відповідальної поведінки, як «Принциповість»

підвищує інтерес до подій, що відбуваються навколо, що знижує депресивність. Тип поведінки «Самопожертва» попереджує виникнення відчуття депресії та у цілому запобігає емоційному вигоранню.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дубчак Г.М. Психологія становлення професійної стресостійкості майбутніх фахівців соціономічних професій / Г. М. Дубчак: дис. д-ра психол. наук. – К., 2018. – 387 с.
2. Кочарян И. А. Опросник диагностики личностного симптомокомплекса ответственности (ОДЛСО) и оценка его психометрических характеристик / И. А. Кочарян // Вісник Харківського національного університету. Серія «Психологія». – 2008. № 807. – С. 180 – 186.
3. Кочарян О.С. Типологічні особливості організації особистісного симптомокомплексу відповідальності / О.С.Кочарян, І. О. Кочарян // Актуальні проблеми практичної психології. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2006. – С. 120 – 123.
4. Муздыбаев К. Психология ответственности / К. Муздыбаев. – Ленинград.: Наука, 1983. – 239 с.
5. Brief A. P. Psychological stress and the workplace: A brief comment on Lazarus' outlook / A. P. Brief // Occupational stress. – Washington, DC: Taylor and Francis, 2015. – P. 15–19.

МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ТІЛЕСНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ У РОБОТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

Туриніна Олена Леонтіївна,
канд. психол. наук, професор
Ісакова Тетяна Степанівна

Студент

Міжрегіональна Академія управління персоналом
м. Київ, Україна

Вступ./Introductions. У сучасних стрімко мінливих умовах існування людина постійно піддається різноманітним впливам зовнішнього середовища, які розхитують її психічний стан. І впоратися з цим чимдалі стає можливим лише за допомогою кваліфікованого психолога, який проведе відповідну необхідну консультативну або корекційну роботу. Серед відомих та поширених психокорекційних методик та технологій можна назвати гештальт-терапію, арттерапію, психодраму, танцювальну терапію, структурні сімейні розстановки, ериксонівський гіпноз, символдраму, піскову терапію тощо. Особливе місце у цьому ряду посідає тілесно-орієнтована терапія.

Над питанням єдності душі та тіла свого часу працювало багато авторів: З.Фрейд, С.Ференци, А.Адлер, Г.Гродек, В.Райх, К.Юнг, А.Лоуен, Ф.Перлз, М.Фельденкрайз, Ф.Александр, А.Янов та багато інших.

Основні задачі тілесно-орієнтованої терапії – це усунення глибоких затисків, болів в різних областях тіла, відновлення усіх тілесних функцій, психічне та фізичне розслаблення, та, як результат, уміння розуміти та вирішувати свої психологічні проблеми. Отже, тілесна терапія включає фізичний параметр у груповий досвід і пропонує альтернативу надмірно когнітивному й розумовому груповому методам і є сильним методом вивільнення емоцій, але, у цей же час, залишається одним із самих суперечливих психотерапевтичних методів. Тому стає зрозумілою тенденція сучасних представників тілесної терапії до пошуку нових форм і напрямків.

Метою цієї роботи є дослідження ефективності застосування новітньої

технології глибинного дотику у вирішенні психологічних проблем клієнтів. Технологія глибинного дотику є зовсім новою, у літературі вона представлена явно недостатньо, існує потреба дослідити вплив технології на різноманітні властивості особистості.

Матеріали і методи./Materials and methods. Система тіло-свідомість уже містить у собі винятково потужні й добре розвинені механізми саморегуляції. Більшість людей щодня переживають десятки мікростресів і цілком успішно з ними справляються, те ж стосується й фізіологічних проблем. Більше того, можливості організму в принципі дозволяють тривалий час обходитися без води й без їжі, купатися в ополонці, ходити по розпеченому вугіллю, самостійно зцілюватися від невиліковних з позиції сучасної медицини захворювань тощо.

Більшість проблем тіла (включаючи й серйозні захворювання) насправді беруть початок у свідомості, з іншого боку м'язові блоки відбивають «блоки» у свідомості людини і є ефективними ключами доступу для рішення особистісних проблем і розвитку особистості.

Механізм виникнення блоків наступний. В момент психологічної напруги тіло стискається та людина переживає всю гаму емоцій, від жорстко негативних до позитивних та сексуально забарвлених. Якщо емоції усвідомлені та проявлені, за ними настає реакція, напруження уходить, а ситуація переходить на соціальний план. Якщо ж реакції не настає або людина стримала себе, то напруження залишилось, приводячи до того, що в тілі з'явився ряд блокувань, а на рівні соціуму трапилось „зависання” ситуації. До того ж, людина ще намагається накласти заборону на природні реакції власного тіла.

Якщо людина хоче висловитись, але не висловлюється, у неї з'являється специфічне напруження шиї, гортані, нижньої щелепи, вилиць, навкологубної ділянки та губ. Якщо вона не висловила в разі потреби емоції через плач, у неї напружуються лоб, вилиці, носо-губні складки, очі, та стисне грудну клітину. При пригніченні бажання припинити певну справу через почуття відповідальності почнуть нити плечі та нагадає про себе живіт. В результаті

отримання першого негативного досвіду стримування або переживання з'являється напруження, на яке накладатиметься новий шар напруження всі наступні рази, коли людина вирішуватиме аналогічну проблему.

У дослідженнях м'язових блоків В.Райх дійшов висновку, що розблокування застарілих блоків м'язів веде до специфічних ознак, а саме: відчуття потепління чи холоду, тремтіння, вібрація, свербіж. Ці відчуття виникають у результаті визволення вегетативної чи біологічної енергії.

Механізм перерозподілу енергії, на думку А.Ш.Тхостова, знаходить своє застосування в трьох принципово різних категоріях засобів психотерапевтичного впливу. Перша категорія здійснює перерозподіл енергії за рахунок цілеспрямованого впливу на м'язові блоки й затиски. У результаті неадекватно розслаблений м'яз активізується, а неадекватно напружений одержує можливість розслабитися за рахунок фізіологічного механізму позамежного гальмування. У другу категорію засобів можна включити всі способи роботи з диханням клієнта — адже кисень, одержуваний у процесі дихання, як відомо, є джерелом енергетичного харчування м'язів. У третю категорію засобів входять будь-які дії клієнта і його взаємодії з терапевтом або учасниками групи, що дозволяють йому одержати новий тілесний досвід.

Глибинні практики з'явилися на території колишнього СНД наприкінці 90-х років ХХ сторіччя і широко поширилися в Росії, на Україні, у Казахстані, Ізраїлі, Фінляндії, Швеції й інших країнах. Робота з їх розвитку тривала всі ці роки та продовжується по цей час. Корпус Глибинних Практик був створений президентом Міжнародної Асоціації АУРА І.Ченцовим, який зараз мешкає у Києві.

Результати та обговорення./ Results and discussion. Глибинний дотик — цікава та унікальна техніка, яка поєднує різноманітні системи самореалізації в одну інтеграційну модель. Робота проходить в групі, в парі та індивідуально. Це техніка впливу на організм увагою й диханням. Крім цього вибудовується ходьба, і даються вправи, що відновлюють, для самостійної роботи. Основна частина цієї практики, якою займаються постійно — спеціально поставлена

увага при виконанні вправ. Треба здійснити певний вплив, щоб увага не коливалась, а стала концентрованою. Краплинна увага дає основний цілющий процес. Стрижнева увага надає вивільнення й дає ефект, що тренує. Фонтанна увага дозволяє добратися до проблеми й місця її запису. Об'ємна увага дає правильне сприйняття простору й об'єктів, поміщених у цей простір. Мрячна увага - це перемикання на сутнісний план.

У даний час існує 4 глибинні практики, а саме, "глибинний дотик", "глибинна хвиля", "глибинний звук" і "глибинна гімнастика", які можна запропонувати будь-якій нормальній людині для підтримки й поліпшення її кондицій. Як показав досвід, глибинні практики дають прекрасний ефект при оздоровленні й реабілітації хворих. Вони також дають додаткові можливості для спортсменів.

Енергія в нашій тілесній житті приходить туди, де перебуває наша увага. Нам уже не вистачає енергії, узятій з хімічних реакцій метаболізму в клітках, що протікають автоматично. Ми маємо потребу в додатковій енергії, що управляється різними формами внутрішньої уваги. Від цього залежить наше здоров'я, як тілесне, так і психічне, наш настрій, почуття радості, задоволення від життя й багато чого іншого. Приплив додаткової енергії омолоджує клітки тіла. Глибинні практики, як форми роботи з нашою внутрішньою увагою, розкривають і реалізують сховані здатності людини. Найважливіша частина підготовки виробляється в специфічно вибудованій енергетичній ходьбі. У ній виправляються фізичні й енергетичні недоліки в поставі й манері рухатися.

Глибинний дотик дає потужний добродійний інтегральний вплив на всі підсистеми організму. Більшу частину часу життя ми або лежимо, або сидимо, або ходимо. Значно рідше ми перебуваємо в інших формах руху. Глибинний дотик вчить правильно лежати, сидіти, стояти й ходити. У результаті більша частина часу життя нашого організму протікає в умовах правильного функціонування. Це приводить до зникнення лівової частини причин наших хвороб. Це вивільняє внутрішні ресурси нашого організму для виправлення різних внутрішніх поломок.

Глибинна хвиля є індивідуальною формою підготовки. Основою дій у даній практиці служить, доволіно, свідомо створюваний, постійний натяг м'язів, незначно перевищуючий м'язовий тонус. На нього накладається хвилеподібний рух тулуба, таза й кінцівок. При цьому найважливішою частиною процесу є відстеження внутрішньою увагою виробленої м'язово-кісткової хвилі.

В процесі руху глибинної хвилі усередині тіла людини виникає змінений стан свідомості. У ньому відсутнє хаотичне метання думок, розум заспокоюється, емоційне тіло одержує правильне харчування. Наростає стан внутрішньої тиші, у якій можливі різні види внутрішнього бачення й слухання. Відбувається процес безпосереднього одержання знання у невербальній формі.

Глибинний звук як технологія представляє індивідуальну техніку роботи із собою. Вивчаються специфічні форми звуковилучення з використанням резонаторів і глибокої форми внутрішньої уваги, на якій виникає глибинний звук. Він як вібрація проникає в усі клітки організму. Відбувається процес енергетичного насичення й нормалізації всіх життєво важливих підсистем організму, реалізується більше тонкий спосіб взаємодії внутрішніх процесів.

Глибинна гімнастика заснована на м'язовому натягу, що нагадує натяг у глибинній хвилі, але перевищує його по силі. І характер руху й уваги зовсім інший. Рух іде уздовж так званого кільця натягу або стиску. Увага встигає простежити всю гаму змін у м'язах і суглобах у процесі руху. Виникає новий рівень усвідомлення. При цьому проробляється ще один енергетичний і тілесний шар організму. Наш внутрішній простір виявляється нами як тотожне по якості зовнішньому простору. Ми стаємо одним цілим.

Крім загального оздоровчого й духовного впливу можна відзначити збільшення питомої сили м'язів і значне виправлення дефектів у сухожиллях і суглобах, коли ми практикуємо глибинну гімнастику. Зменшується ймовірність м'язових спазмів. Ті люди, які мало рухаються, проводять багато часу за кермом, за комп'ютером, піддаються небезпеці хворобливих спазмів ніг. Тому для них глибинна гімнастика може стати рішенням даної проблеми.

Нами було проведено дослідження групи дорослих у кількості 20 осіб

віком від 18 до 44 років. На початку дослідження було зроблено припущення, що технологія глибинного дотику в якості тілесно-орієнтованої терапії сприятливо впливає на психічний стан тих, хто нею займається, допомагає у вирішенні психологічних проблем, покращує якість життя.

Для проведення психодіагностики було обрано методики, які дозволяють в цілому оцінювати психічний стан людини стосовно її відношення до життя. Було застосовано методику для комплексної оцінки переважного настрою людини „Самопочуття – активність – настрої”, тест на дослідження тривожності Спілбергера-Ханіна та особистісний опитувальник емоційного відношення А.Т.Джерсайлд. За результатами методик було з’ясовано, що група досліджуваних має високі показники особистісної та ситуативної тривожності, низький рівень самопочуття, активності, настрою та занепокоєння питаннями відчуття безглуздості існування, ворожого настрою, самотності, свободи вибору у власному житті тощо.

Групі досліджуваних було запропоновано пройти інтенсивний курс занять протягом п’яти днів по дві години поспіль, який через таку насиченість отримав назву інтенсив. Форми роботи: групова, парна, індивідуальна. Через тиждень після завершення інтенсиву глибинного дотику досліджувані повторно були опитані за зазначеними методиками. Результати показали суттєве поліпшення їх стану. Цікаво, що у них значно знизилась показники ситуативної тривожності. Але, якщо проаналізувати показники особистісної тривожності, то можна помітити тенденцію до деякого її зниження. Середні значення по особистісній та ситуативній тривожності зменшились відповідно на 11,6% (з 47,2 до 41,7) та 37,1% (з 34,55 до 26,2).

Після проведеного інтенсиву глибинного дотику у досліджуваних значно покращились показники самопочуття, активності та настрою. Середні значення по цим показникам збільшились відповідно на 12,3% (з 4,06 до 4,56) С, 13,2% (з 4,01 до 4,54) А та 10,2% (з 4,11 до 4,53) Н.

Найбільша кількість відповідей опитаних за особистісним опитувальником Джерсайльд після проходження інтенсиву глибинного дотику,

хоча і незначно змінилась, але все ж таки зменшилась з 37,8% до 34,4%, на 10% зменшилась кількість дуже сильно виражених станів.

Учасниками групи було висловлено думку, що в наш час дуже багато людей страждають від того, що не можуть прийняти своє тіло, полюбити його. Причиною цього є намагання відповідати розтиражованому образу людини фізично ідеальної, який міцно асоціюється з успішністю та благополуччям. Вони відмітили також, що інтенсив глибинного дотику дозволяє вдосконалювати своє тіло, впоратись з різноманітними хворобами, підвищити стійкість до стресу, розвинути гнучкість, пластичність, чуттєвість, увагу, покращити сон, отримати навички протистояння у конфліктних ситуаціях, навчитись краще розуміти та відчувати власні границі, як у тілесному, так і у соціальному плані, поліпшити якість свого життя.

Висновки./Conclusions. Таким чином, на підставі отриманих даних, можна стверджувати, що тілесно-орієнтована терапія в цілому та заняття глибинними практиками зокрема сприятливо впливають на психічний стан клієнтів практичного психолога: знижують рівень ситуативної та особистісної тривожності, підвищують рівень самопочуття, активності, настрою, – це підтверджує припущення щодо ефективності терапії, висунуте на початку дослідження.

РАЗВИТИЕ ДЕЦЕНТРАЦИИ КАК ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕРПРЕТАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Шиловская Елена Николаевна

кандидат психологических наук

институт психологии

имени Г. С. Костюка НАПН Украины

г. Киев, Украина

Введение./Introductions. Период младшего школьного возраста открывает новые возможности для развития ребенка. В частности, ребенок приобретает новую социальную роль, значительно расширяя круг общения.

С переходом к школьному обучению на новом уровне реализуется и потенциал развития ребенка. Он познает не только окружающий мир, но и самого себя, приобретая опыт переживания и осознания жизненных событий. Новый образ жизни, связанный со школой, требует переоценки ценностей, нового отношения не только к своему окружению, но и к собственной личности, что в свою очередь, дает толчок для интенсивного развития самосознания.

Актуальность исследования обусловлена новым подходом к изучению психологических особенностей детей младшего школьного возраста, в основе которого лежит взгляд на личность как автора собственной жизни.

Цель работы./Aim. Целью данной статьи является эмпирическое исследование развития способности младшего школьника к дискурсивному конструированию опыта.

Материалы и методы./Materials and methods. Согласно теоретической модели исследования, по которой работает лаборатория, среди ключевых процессов, определяющих развитие способности детей младшего школьного возраста к конструированию опыта, являются интеллектуальная инициация, стратегичность, рефлексия, децентрация. Особенности течения указанных процессов обуславливают основные уровни сформированности

интерпретационных процессов личности (передсмысловой, смысловой и метасмысловой).

Исследуя уровень сформированности интерпретационных процессов у младших школьников, мы использовали притчу. Использование притчи в практической деятельности доказывает, что уже сам процесс рассказа истории, определенным образом меняет состояние сознания ребенка, погружая его в смысловое поле притчи. Ребенок представляет ход мыслей описанных персонажей, переживает вместе с ними, часто накладывая события и поступки персонажей на свой собственный опыт. Важной особенностью является и наличие нескольких уровней осознания любой притчи. После ознакомления с содержанием рассказа, исследуемым было предложено выполнить задание, по которым можно предварительно определить уровень сформированности у ребенка интерпретационных процессов. В частности, о наличии у исследуемых передсмыслового уровня свидетельствует успешное выполнение следующих задач:

1. Разделите текст на части. Выделите их в тексте.
2. Составьте план текста.
3. Поставьте 3-5 собственных вопросов к тексту.

О сформированности смыслового уровня интерпретации может свидетельствовать выполнение задач:

1. Какую проблему в тексте пытается раскрыть автор?
2. Какова основная мысль текста?
3. Напишите продолжение текста.
4. Представьте, что ты встретился с автором текста. Поставь ему три вопроса.

И наконец, наличие у детей метасмыслового уровня интерпретации можно предварительно диагностировать, если младший школьник выполнит следующие задачи:

1. Что побудило автора к написанию текста?
2. Представь, что текст написан автором лично для тебя. Напиши свой

ответ автору (1-3 предложения).

3. Кому было бы полезно прочитать этот текст?

4. Какие трудности возникали у тебя в процессе выполнения заданий?

Стоит также учесть, что неполное выполнение перечисленных задач или выполнение не всех задач, соответствующих определенному уровню, может свидетельствовать о переходном уровне интерпретации. В частности, в отношении детей младшего школьного возраста мы имеем в виду переходную ступень от передсмыслового к смысловому, так как метасмысловый уровень у младших школьников в процессе исследования нами не был обнаружен.

Исследуя взаимосвязь между децентрацией и уровнем развития интерпретационных процессов, мы использовали детский вариант личностного теста Р.Кеттела и социометрию Морено. В методике Р.Кеттела при исследовании указанной связи мы принимали во внимание шкалу «экстраверсия».

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Смысловый уровень интерпретации выявлен у 9% испытуемых. Дети определили проблемную ситуацию произведения, сформулировали основную мысль и написали собственное продолжение текста. Однако у части исследуемых возникли проблемы с возможностью поставить вопрос к автору или эти вопросы носили исключительно формальный характер. Успешное выполнение поставленных заданий, на наш взгляд, связано с введением государственного стандарта начального образования, одним из важных направлений которого является формирование речевой компетентности школьников. Формирование указанной компетентности на этапе начального образования ребенка предполагает развитие способности слушать, воспринимать и воспроизводить полученную информацию; читать и понимать текст; вести диалог и участвовать в дискуссиях; развитие умения убеждать и отстаивать свою точку зрения, выражать собственные мысли, рассуждения, взгляды, как в устной, так и письменной форме. В процессе работы с текстом дети учатся выделять основную мысль, проблемные ситуации, отраженные в тексте, ставят свои

вопросы, связанные с содержанием. Таким образом, младшие школьники получают первые навыки ведения диалога с учителем, одноклассниками, а в последствии и с текстом. Однако перечисленные компетентности свойственны детям, которые много читают, и не только литературу, предусмотренную школьной программой.

Переходная ступень интерпретации была обнаружена у 34% испытуемых. Исследуемыми была сформулирована основная мысль произведения и написано собственное продолжение. Однако, возникли существенные сложности в определении проблемной ситуации текста. Поставить три вопроса к автору для детей данного возраста было довольно сложно. Исследуемые пытались задавать один - два вопроса, которые, с нашей точки зрения, носили формальный характер. (Для кого написан рассказ? Есть ли у автора дети? Когда написан рассказ? Почему выбрал именно такого героя? Как долго автор писал рассказы?). Однако чаще всего встречались ответы «не знаю, о чем спросить», «у меня нет вопросов». На наш взгляд, данная ситуация обусловлена тем, что у ребенка младшего школьного возраста только начинает формироваться и развиваться внутренний контекст восприятия окружающего мира и взаимодействия с ним. Вместе с тем достаточно весомым и определяющим в процессе интерпретации окружающей действительности у исследуемых данного возраста является внешний контекст, обусловленный прямым и косвенным влиянием взрослых, окружающих ребенка.

Передсмысловий уровень интерпретации в процессе исследования был обнаружен у 54% третьеклассников. Дети выделили логические части текста, составили план (не развернутый) и поставили свои вопросы к тексту, которые чаще всего касались главных героев или событий в тексте. К сожалению, у 7% исследуемых не сформированы интерпретационные процессы, о чем свидетельствует невозможность разделить текст на логические части, а соответственно и составить план текста. С нашей точки зрения, такая ситуация объясняется не только возрастными особенностями ребенка, но и недостаточной читательской деятельностью и, как следствие, недостаточным

развитием читательской компетентности у младшего школьника.

Как отмечает В.Мартыненко [1], читательская деятельность включает определенные структурные этапы, связанные между собой. В частности, первый этап обуславливается наличием потребности, мотива и цели чтения. Заметим, что потребность в чтении имеет незначительный процент детей младшей школы, а цель и мотив скорее обуславливается необходимостью выполнения определенной задачи и давлением со стороны взрослого, чем потребностью в чтении. На втором этапе происходит первичное восприятие содержания, что, по нашему мнению, открывает возможность для взаимодействия и коммуникации с текстом. Как правило, навыкам первичного восприятия текста и коммуникации с ним ребенок учится в школе и слишком редко родители придают этому должное внимание. Младший школьник, который не овладел навыками первичного восприятия содержания текста, не способен к углубленному пониманию содержания и его интерпретации, что предполагает следующий этап читательской деятельности. Последний этап - рефлексивный. На данном этапе ребенок дает собственную оценку прочитанному, выражает свое отношение к содержанию текста.

Мы предполагаем, что младшие школьники, у которых выявлен передсмысловой уровень интерпретации, скорее всего, овладели первым и вторым этапом читательской деятельности и на данном этапе своего развития еще не способны к углубленному пониманию текста.

Испытуемые, у которых не сформированы интерпретационные процессы, как правило, имеют недостаточное развитие навыков чтения, что затрудняет не только процесс понимания текста, но и сам процесс чтения. И как следствие, существенно усложняется развитие способности ребенка к конструированию опыта, что, прежде всего, предусматривает развитие интерпретационных процессов.

Однако, как мы уже отмечали, развитие способности детей младшего школьного возраста к конструированию опыта определяют также такие процессы как интеллектуальная инициация, стратегичность, рефлексия и

децентрация. Остановимся подробнее на процессе децентрации.

Развитие способности к децентрации как способности рассмотреть проблему с позиции другого в младшем школьном возрасте зарождается как способность к эмоциональной децентрации, которая заключается в умении ребенка отделиться от собственных эмоциональных переживаний и воспринять эмоций и эмоциональное состояние другого человека.

В.А. Прокофьева, И.В.Меечко [2] отмечают, что практика согласованности между младшими школьниками в коллективе приводит к развитию способности строить равноправное сотрудничество между ровесниками, которые думают и чувствуют по-разному. Дополнительное общение ребенка в группе сверстников переводит его на новую стадию эмоционального развития, которая характеризуется появлением у ребенка первых признаков способности к эмоциональной децентрации.

В результате проведения социометрической методики было установлено, что статус «желаемого» члена коллектива имеет 59% испытуемых (дети, имеющие 3-4 положительные выбора со стороны одноклассников), статус «звезда» имеет 12% испытуемых (5 и более положительных выборов). Таким образом, положительный статус в коллективе имеет 71% испытуемых. Вместе с тем 29% («отвергнутый» - 21%, «изолированный» - 8%) детей имеют неблагоприятный социальный статус, что, на наш взгляд, оказывает существенное влияние не только на развитие у младшего школьника коммуникативных навыков, но и на развитие личности в целом .

Результаты проведенного корреляционного анализа свидетельствует, что существует взаимосвязь между статусом ребенка в коллективе, его умением общаться и уровнем развития интерпретационных процессов. Положительная корреляция установлена между смысловым уровнем интерпретации и статусом «желаемый» (0,43), а также с показателем открытости (0,48) между переходным уровнем интерпретации и показателем открытости (0,45) между предсмысловым уровнем интерпретации и статусом «звезда» (0,51) и показателем «открытость» (0,49). Таким образом, открытость ребенка

младшего школьного возраста к общению с окружающими, его контактность и коммуникабельность, готовность к взаимодействию и хорошая социальная адаптация способствует развитию навыков общения, умению не только успешно взаимодействовать с окружением, но и занимать положительную социальную позицию в коллективе.

Открытость ребенка в общении положительно коррелирует с имеющимся смысловым, предсмысловым и переходным уровнем интерпретации, который был обнаружен при работе детей с текстом. Вместе с тем несформированность интерпретационных процессов положительно коррелирует со статусом изолированного члена коллектива (0,49) и показателем замкнутость (0,46).

Выводы./Conclusions. Рассматривая децентрацию как способность посмотреть на проблему с точки зрения Другого, мы предполагаем, что данная способность успешно развивается у ребенка младшего школьного возраста, который открыт к общению, готов к взаимодействию, доброжелателен и способен к состраданию и эмпатии. Открытость ребенка к общению с окружающими, на наш взгляд, способствует развитию способности к анализу и осознанию событий, происходящих в жизни младшего школьника. Наше предположение подтверждается результатами проведенного корреляционного анализа.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Мартыненко В.А. Структура и содержание читательской компетентности младших школьников. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32307655.pdf> (дата обращения 17.09.2021)

2. Меечко И.В. Особенности эмоционального развития детей младшего школьного возраста как фактор способности к эмоциональной децентрации. URL: file:///D:/Users/Professional/Downloads/VKhnpu_psychol_2013_45(2)_20%20(1).pdf (дата обращения 20.10.2021)

JOURNALISM

РОЗВИВАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ (ДЛЯ ДІТЕЙ ВІД 0 ДО 3-Х РОКІВ) НА КНИГОВИДАВНИЧОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Музика Тетяна,
студентка Галицького коледжу
ім. В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна

Дитяча література – це та література, яка буде необхідною завжди. Переконані, що для дитячого розвитку необхідна книга. Саме вона дає змогу дитині познайомитись зі світом не лише через текст, а й через різноманітні ілюстрації. Розвивальна література для молодшого дошкільного віку своєю структурою цим і вирізняється з поміж інших. Слід відзначити, що сьогодні стрімко розвиваються видавництва, які розповсюджують літературу для дітей віком від 0 до 3-х років.

Мета роботи – оцінка розвивальної літератури для дітей молодшого дошкільного віку (від 0 до 3-х років) на книговидавничому ринку України.

Застосовано методи класифікації, аналізу та узагальнення.

Актуальність запропонованої роботи визначається тим, що у науковому дискурсі відсутні дослідження розвивальної літератури для дітей молодшого дошкільного віку на книговидавничому ринку України.

Незважаючи на стрімкий розвиток дитячої літератури за останні декілька років, досліджень на цю тему не так вже й багато. Відсутність конкретної інформації щодо видань дитячої літератури не завдає перешкод на книговидавничому ринку. Талановиті дитячі письменники, рівень майстерності яких зростає з кожною книжкою, допомагають у створенні якісної, української, дитячої книги.

Огар Е. І. під терміном дитяча література розуміє «сукупність словесних творів художнього і нехудожнього характеру, адресованих дітям різних вікових категорій і створених з урахуванням специфіки дитячого сприйняття» [6, с. 9].

У літературознавчому словнику-довіднику пропонують наступне визначення: «дитяча література – це література, творена безпосередньо дітьми. До неї належать різні жанри фольклору (лічилки, дражнили, ігрові пісні та ін.), а також перші спроби пера юних початківців (поезія, проза тощо)» [5, с. 198].

Кизилова В. В. стверджує, що «література для дітей та юнацтва – це художні твори різних родів і жанрів, що на рівні своєї формозмістової єдності адресовані читачу відповідної вікової категорії, задовольняють його емоційні, естетичні й етичні запити, можуть мати подвійну рецепцію (дитина й дорослий), узалежнюються від законів, властивих художній словесності взагалі» [4, с. 5].

Ми пропонуємо таке визначення щодо даного поняття: дитяча література – це твори призначені для читання дітей різних вікових категорій. Вона несе комунікативно-психологічний вплив та бере участь у формуванні особистості.

«Розвиток літератури для дітей на сучасному етапі можна охарактеризувати такими ознаками: відсутністю тематичного обмеження; подоланням тематичних табу, які існували в радянській літературі; добре розвиненою жанровою системою літератури для дітей; у літературі для дітей молодшого і середнього шкільного віку домінує фантастичне над реальним; у літературі для читачів старшого шкільного віку – превалює реалістична проза; поетичні тексти адресовано здебільшого дітям дошкільного та молодшого шкільного віку, тоді як прозові – читачам-підліткам і юнацтву; у центрі оповіді знаходиться дитина, що не завжди є позитивним героєм; поглиблюється психологічна характеристика персонажів; використовуються фольклорні сюжети, мотиви та образи, а також переосмислюється літературна традиція попередніх епох; відбувається зміна у функціональних параметрах твору: він розрахований не тільки на те, щоб навчити і виховати, а й щоб реалізувати комунікативний процес (автор-текст-читач), запропонувати читачеві новий

емоційний досвід, розважити дитину» [7, с. 20].

Оскільки тема нашої роботи це розвивальна література молодшого дошкільного віку (для дітей 0-3 років), то її можна виділити як окремий вид дитячої літератури.

Діти у віці від 0-3 років не в змозі самотійно читати, тому батьки допомагають їм вивчати світ за допомогою розвивальної літератури. Зокрема це різні види книжок з ілюстраціями, книжки-гармошки, книжки-пазли, книжки з елементами, які рухаються, тактильні книжки, книжки з музичним супроводом та багато інших, які допомагають розвинути уяву, дрібну моторику, концентрацію уваги читача.

«Переважна більшість книжок для дітей наймолодшої вікової групи, які представлені на українському ринку, виготовлені в Китаї за ліцензіями іноземних видавництв. Такий стан речей дуже шкодить текстовому та ілюстративному наповненню, які лише формально перекладаються українською мовою і залишаються іноземними по суті» [3, с. 1].

Чіткої типології щодо дитячих видань немає, проте у нормативних документах Книжкової палати України, зокрема ДСТУ 3017—95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» зазначено таке поняття, як «книжка іграшка». Так, «книжка-іграшка – це видання особливих конструктивних форм, призначене для розумового та естетичного розвитку дітей» [2, с. 7]. «Розрізняють такі різновиди книжок-іграшок: книжка-ширмочка, книжка-вертушка, книжка з ігровим задумом, книжка-панорама, книжка-витівка, книжка-фігура» [2, с. 7].

Дослідниця Огар Е. виокремлює такі види «книжок-іграшок»: книжка-«забавка», книжка-конструктор, музична книжка-іграшка, книжка-«розкладанка», книжка-«шопка», книжка-«куліска», книжка-«вирубка», книжка-«панорамка», «ажурна» книжечка, книжки-«виклеюванки», книга з серії «доторкнися і відчуй», а також пальчикова книжка-іграшка.

Можемо навести приклади таких видань представлених на книговидавничому ринку України. Видаництво Книжкова Хата «Хтосики»,

Богдан «Хто це?», «Агусики вчаться говорити», Ранок «Ріпка», Мандрівець «Серія Добра Книжечка для дітей віком 3-6 місяців», «Серія Добра Книжечка для дітей віком 1-1,5 року», «Серія Добра Книжечка для дітей віком 2,5-3 роки», Школярник «Червона Шапочка».

«Психіка дитини є надзвичайно вразливою. Життя сприймається нею в образно-емоційному плані. Дитина може ставитися занадто емоційно навіть до повсякденних подій та явищ. Редактор повинен вміти оцінити те, як твір впливатиме на почуття юного читача, і виявити в авторському тексті фрагменти, які могли б негативно вплинути на психіку дитини» [6, с. 71].

Основна увага при підготовці видань для дітей молодшого дошкільного віку повинна зосереджуватися на проблемі їхнього ілюстрування: на виборі відповідної манери ілюстрування, способі розкриття змісту ілюстрацій, визначенні оптимального співвідношення в ілюстрації основних і другорядних деталей, їх колірному та форматному вирішенні тощо, а також на питаннях архітектури видання.

Проблема редагування та поліграфічного оформлення дитячих видань у сьогоденній час є актуальною, бо на території України діють лише 3 нормативно-правових документа, які чітко вказують на правила виготовлення дитячої літератури, що є недостатнім для охоплення усього процесу книговидавництва такого специфічного виду літератури.

Основними є: СОУ 18.1-02477019-11:2014 «Поліграфія. Видання для дітей. Загальні технічні вимоги», СОУ 18.1-02477019-07:2015 «Підручники і навчальні посібники для загальноосвітніх шкіл та інших типів середніх навчальних закладів. Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги» та ДсанПін 5.5.6-138-2007 «Гігієнічні вимоги до друкованої продукції для дітей». Вони призначені для виготовлення дитячих видань та містять в собі особливості та вимоги до кожної з визначених вікових груп користувачів, спираючись на психологічні особливості дитини відповідного віку. За ДСТУ 29-62002 «ілюстративність видання рекомендується не менше 75%. Ілюстрації повинні займати не менше 50% сторінки видання. Не рекомендується

розміщувати ілюстрації на нижній половині сторінки під текстом»[1].

В Україні немає видавництва яке б спеціалізувалось лише на видавництві розвивальної літератури. Але є видавництва які з поміж всієї продукції видають і такий вид літератури. Мова йде про видавничий дім «Школа» (розвивальна література займає 27% від загальної продукції видавництва), видавництво «Мандрівець» (розвивальна література займає 3% від загальної продукції видавництва), видавництво «Навчальна книга – Богдан» (розвивальна література займає 4% від загальної продукції видавництва), видавництво «Книжкова хата» (розвивальна література займає 61% від загальної продукції видавництва), видавництво «Ранок» (розвивальна література займає 9% від загальної продукції видавництва), АССА (що розвивальна література займає 2% від загальної продукції видавництва), VIVAT (розвивальна література займає 2% від загальної продукції видавництва).

Проаналізувавши видання розвивальної літератури різних видавництв та серій, бачимо, що кожна з книжок має певний вплив на розвиток дитини. Більшість розвивальної літератури випускають серіями. Наприклад, серія про тварин чи машини. Всі книги без виключень мають ілюстрації. При виборі ілюстрацій для серії Добра Книжечка видавництва «Мандрівець» враховували відповідності ілюстрацій до літератури розвивальної психології.

Слід відзначити, що проаналізовані книги мають якісне поліграфічне відтворення. Майже всі книги, окрім, книжки-подушки виготовлені з твердого картону. Кути книги є заокругленими, що гарантує безпеку під час гри дитини з книгою. Деякі з книг додатково проламіновані.

Весь текст який присутній у виданнях є з кеглем більше ніж 12, що є правильним для підготовки дитячих видань. Текст розміщений на такому фоні, що є зручним для прочитання. Загалом аналіз видань показав, що література для дітей віком від 0 до 3-х років зосереджена на розвитку у дітей уваги, мовлення, уваги, моторики, пам'яті та демонстрації почутого або ж побаченого.

Висновок: досліджувана література розширює світобачення дітей, дає можливість якнайпростіше дізнатися про певні події, явища, допомагає легко

зрозуміти та засвоїти інформацію, закладаючи при цьому якості, які впливають на самовиховання. Проблемою вважаємо законодавчі норми поліграфічного оформлення книги цього виду літератури, оскільки чіткої типології щодо дитячих видань немає, психологія дітей у такому віці є надзвичайно важкою, саме тому необхідно ці питання якнайшвидше вирішити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСТУ 29-62002. Видання для дітей. Поліграфічне виконання. Загальні технічні вимоги.
2. ДСТУ 3017-95 Видання. Основні види. Терміни та визначення. URL: https://ntb.pstu.edu/images/N-rabotniku/DSTU_3017_95.pdf (дата звернення 12.04.2021).
3. Кваліметричний аналіз поліграфічного виконання дитячих видань українського книжкового ринку. С. Гавенко, М. Мартинюк. Вісник Книжкової палати. 2011. № 2. 15-17 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2011_2_4 (дата звернення 12.04.2021).
4. Кизилова В. В. Дитяча література: стан, проблеми, перспективи. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2009. Вип. XX. с. 237-241 Літературознавчий словник-довідник. 2-ге вид., випр., допов. Київ : Академія, 2007. 751 с.
5. Огар Є. І. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки. навч. посіб. для студ. вузів. Львів : Аз-Арт, 2002. 158 с.
6. Чайдак Д. О. Дитяча література – невідемна складова всієї літератури. URL: <https://fs.naurok.com.ua/uploads/files/130998/113989.pdf> (дата звернення 12.04.2021).

ART

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ

Гриценко Олена Едуардівна

викладач кафедри
сучасної та балетної хореографії,
Харківська Державна Академія Культури
м. Харків, Україна

Введение./Introduction. Актуальність проблеми сьогодення в галузі сучасного хореографічного мистецтва полягає у створенні умов для формування та самореалізації цілісної особистості фахівця-хореографа: майстерного виконавця, творця і балетмейстера, людини з гарним технічним вишколом, музичною та загальною культурою. Викладача-новатора, художника, думка якого породжена вільною від знань фантазією.

Психологічно-емоційні умови пробудження фантазії в учнів, свободи вираження й пошуку різних рішень, «де думка їхня є скутою», що ведуть до розкриття виконавської й балетмейстерської та акторської індивідуальності, пропонував використовувати Б. Мягков – заслужений діяч мистецтв Комі АРСР, лауреат Державної премії РРФР, головний балетмейстер музичного театру Комі АРСР. У своїй науковій праці «Заботясь о будущем» він наголошував, що саме в таких умовах складається своєрідне мислення майбутнього діяча, де він вчиться бачити танцювальний твір у цілому, завдяки можливостям художніх виразних засобів та технічних прийомів. Такий процес осмислення і є шляхом розвитку потреби у творчих роздумах. При створенні цих умов Б. Мягков пропонував викладання сучасних хореографічних течій, що з'явилися у ХХ столітті, за допомогою методу поглибленого вивчення техніки та історії розвитку танцювальної культури в хореографічних училищах, ще в 1988 році.

«Адже ми не вивчаємо закономірності розвитку того або іншого напрямку, особливості, характер його виразних засобів. Наші знання, як правило випадкові, а робити спектакль треба. От і починаємо винаходити – буквально «зі світу по нитці». Але така творчість не дає плідних результатів, тому що, тільки відчувши дану лексику власним тілом, пропустивши неї через себе у всьому її обсязі і багатозначності, хореограф може освоїти нову для себе техніку танцю серйозно, по-справжньому професійно. І тільки після цього народжується воля образно-пластичного мислення. Іншими словами, у нашій професії рухові навички і знання сприяють плідності творчого процесу.

А якщо танцівник не готовий до цього, якщо його тіло, його інструмент, не сприймає нову лексику? Виходить, нові знання потрібні і танцівникові, виходить, і училища, усіляко поліпшуючи якість викладання основ класичної школи, зараз повинні розширювати виконавський діапазон своїх вихованців, розширюючи рамки навчального процесу, якщо можливості балетмейстера-педагога не будоражити, якщо не давати розкріпачитися фантазії, те творчий потенціал так і буде перебувати в сплячці. Консерватизм, на жаль, не сприяє розкриттю індивідуальності, у творчості».

Цель работы./Aim. Для ефективнішого викладання сучасного хореографічного мистецтва необхідно серйозне професійне вивчення техніки різних сучасних течій світової танцювальної культури. Але знаходяться проблеми і в знанні історії світової танцювальної культури, різних аспектах її розвитку, особливостях становлення всього комплексу виразних засобів, і це досить помітно позначається на хореографічній мові. Вивчаючи стилі та напрямки сучасного танцю, педагог повинен відчувати й розуміти процеси їх розвитку та впливу на ці процеси культур різних націй. Спробувати відшукати «місце народження», тобто проаналізувати історію розвитку того чи іншого напрямку раніше за «офіційну версію» та взаємозв'язок між ними. Виділити елементи єдності та відмінності, впливів стилів та течій на формування м'язового апарату, що характерно відображаються на музиці, лексиці, прийомі побудови танців, костюму та культурі мовлення та спілкування, як у танці, так і

в житті.

Звісно, що не всі напрямки сучасного хореографічного мистецтва мають свої витoki від побуту та традицій нації. У такому випадку звернемо увагу на перших діячів, які займалися розвитком цих стилів та течій. Необхідно розглянути творчі здобутки майстрів: танцювальну техніку, засоби, якими вони користувалися при створюванні своїх композицій, спосіб мислення, емоційне наповнення, культуру спілкування з глядачем.

Матеріали и методи./Materials and methods. Проаналізувавши новітні вимоги до сучасної освіти та стан існування, у якому перебуває сучасний танець, можна припустити, що в руслі хаотичного вивчення його методики складно створити систему викладання сучасного танцю, яка б максимально відповідала вимогам педагогічної стратегії сьогодення, де проходить ставлення професійних якостей учня, розвиток його таланту, індивідуальності, неповторності. Де логічне накопичення його знань та вмінь буде підґрунтям для подальшого вдосконалювання власної виконавської майстерності, педагогічній діяльності, діяльності дослідника-новатора та духовно-моральної, культурної людини.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Згідно з потребами суспільства пропонується скористатися на заняттях «Сучасний танець та методика його викладання» у вищій школі формувальною програмою та впровадити метод поглибленого вивчення танцювальної техніки й історії розвитку культури за допомогою творчого, конкретно-історичного підходу до проблеми. По-перше, така система викладання сучасного танцю у вищих навчальних закладах може сприяти формуванню системи розвинених, гнучких професійних умінь і мислення, що забезпечує успішне рішення нових професійних завдань. По-друге, з'являється здатність самостійно навчатися, набувати професійних знань, умінь, навичок, оволодівати новими «технологіями» та вдосконалювати кваліфікацію. По-третє, практика нового педагогічного мислення освіти передбачає визнання особистості – унікальної, неповторної індивідуальності кожної людини, а також створення умов для

розвитку системи професійно значущих рис особистості, що визначаються вимогами майбутньої професійної діяльності. Згідно з методом викладання учні можуть обрати найближче «середовище» для подальшої свободи творчості, критичного мислення, вольової наполегливості, емоційної чутливості тощо. На основі вивченого матеріалу в майбутнього фахівця з'являється можливість розширити свої задатки як балетмейстера-педагога, актора та виконавця завдяки тим знанням та вмінням, що формують студента, протягом усього навчально-виховного процесу як духовно-моральну та гуманну людину, й спонукає до особистісноорієнтованого виховання, до створення різноманітних соціокультурних середовищ, у яких особистість розвивається й набуває соціального досвіду, отримує допомогу в самореалізації природних задатків.

Выводи./Conclusions. Отже, виховання фахівця-хореографа повинне здійснюватися в основному через забезпечування найкращих умов для розвитку діяльності психологічних та професійних якостей студента. Викладання сучасного хореографічного мистецтва повинно бути спрямовано на розвиток думки, що породжена вільною від знань фантазією, духовно-моральної особистості, її культури, системи поглядів, переконань та ідеалів.

Теоретичні та практичні висновки й положення, що надаються в роботі, можуть вплинути на педагогічну свідомість, сформулювати нові професійно-педагогічні положення в керівників різного рівня.

ІЛЮЗІОНІЗМ У МОНУМЕНТАЛЬНОМУ ЖИВОПИСІ ЕПОХИ БАРОКО. ПРИЙОМИ ТА ТЕХНІКИ «TROMPE-L'ŒIL»

Лисун Ярина Ярославівна

здобувач

Львівська національна академія мистецтв

м. Львів, Україна

Вступ/Introduction. Живопис бароко, як і інші види мистецтва, мав слугувати засобом для поширення та стимулювання віри громадськості в Церкву та її вчення. Монументальний живопис став важливим інструментом Контрреформація активно використовувала ефекти ілюзійності в живописі для більшого переконання віруючих у відчутній реальності вічного спасіння. Основними його рисами були: показ руху, динамічна композиція, театральність, показ емоцій, різкі світлотіньові контрасти [1].

Історичний жанр живопису був найбільш відповідним для розписів храмів. В християнському мистецтві перевага надавалась тріумфальним сценам: Вознесіння, Успіння, Страшний суд, хор ангелів, Тлумфи святих. В епоху відбувся розквіт тенденції на використання в композиціях «відкритого» типу склепінь чи плафонів, які, ніби, знімають матеріальну перешкоду, розширюючи простір за допомогою перспективи, і навпаки, нівелюють існування меж справжньої архітектури тому найбільше уваги у композиції відводилось небу [2]. Розписи в куполах і на склепінні храмів і палаців повинні були стати місцями і моментами тих містичних видінь, які даються людині в момент Божественного осяяння [3].

Мета роботи/Aim. Особливу увагу вчених звертають на себе дослідження проблеми людського сприйняття мистецьких творів із застосуванням прийомів та технік ілюзійності. Численні збережені до сьогодні зразки ілюзійного мистецтва, відомі з історії мистецтва, і досі при спогляданні вражають втіленням ілюзії виходу зображення за визначені рамки. Одним з найбільш видовищних явищ у цій галузі є ілюзійний (trompe-

l'oeil) настінний живопис, зображення якого «виходять» зі стін і плафонів за межі архітектури в уявний, горизонтальний, але сприйманий простір. Він стосується дослідження тих особливих властивостей людських почуттів та психічних схильностей, які уможливають створення ілюзії, де межі між матеріальним і уявним світом нівелюються. Метою даної роботи є класифікація та систематизація прийомів та технік ілюзіонізму, які застосовувались художниками епохи Бароко в монументальному живописі.

Матеріали та методи/Materials and methods. У пропонованій роботі як базовий застосовано *міждисциплінарний науковий підхід*, основу якого становить ряд інтегративних методів дослідження, актуальних на стику суміжних дисциплін. Це зумовлено поглибленням взаємозв'язків наук, яке привело до застосування результатів, прийомів і методів мистецтвознавства, культурології, психології та філософії мистецтва для ефективного розкриття теми.

Мистецтвознавчий аналіз з методами іконографії в основі використовується в дослідженні монументального живопису епохи Бароко. *Іконографічний аналіз* полягає в ідентифікації сюжетних сцен храмових розписів, а *іконологічний* — аргументує доцільність втілення художником обраних тем на тлі даної культури.

Культурно-антропологічний метод дав змогу простежити алгоритм взаємодії Церкви та людини у контексті політики й тактики Контрреформації, завдяки чому зіставлено підходи барокового ілюзіоністичного живопису з історичним контекстом. *Синтез* застосованих методів суміжних наукових дисциплін уможливив комплексне дослідження феномена ілюзіонізму в монументальному живописі епохи Бароко.

Результати та обговорення/Results and discussion. У дещо вузчому розумінні під "ілюзіонізмом" розуміється використання ряду зображальних прийомів та живописних технік, які забезпечують ефект ілюзії у зображеннях.

Сам термін Trompe-l'oeil є французьким висловом і означає "обманює око". Його вперше його було використано в 17 столітті, в епоху мистецтва

бароко. При застосуванні методів ілюзіоністичного живопису (*trompe-l'oeil*) зображення, що відображається на двовимірній поверхні, є тривимірним; створюється живопис, що дає ілюзію дійсності [4]. Цей тип художньої оптичної ілюзії часто зустрічається у станковому та монументальному живописі, у скульптурі та архітектурі. При створенні ілюзіоністичних розписів стін або стель, як правило, використовуються намальовані архітектурні або скульптурні деталі, щоб надати ілюзію реальності. [5]

Більшість зразків живопису *trompe l'oeil* виконані в реалістичних образах і засновані на ілюзії, спричиненій застосуванням декількох видів перспектив (лінійної, повітряної). Розрізняють ***перспективічні та живописні*** прийоми ілюзіоністичного (*trompe-l'oeil*) живопису. При використанні живописних прийомів, художник орієнтується на інтуїтивний підхід до відтворення реальності, зберігаючи матеріальність персонажів чи предметів та вірність колориту. Натомість, використання перспективічних прийомів вимагає професійного знання законів перспективи.

До них належать: ***квадратура, анаморфоза, ракурс***. Є можливим використання декількох видів перспективи в одному творі. Мистецтво художників-ілюзіоністів XVI-XVIII ст. розвивалось на наукових розробках та досягненнях теоретиків і практиків у сфері перспективи XVI та XVII ст. Це трактати Альберті, Гіберті, Пьетро делла Франческа, Леонардо да Вінчі та ін., що опирались на засади геометрії, оптики, філософії та мистецтва і стали вступом, відправною точкою для думок про перспективу у XVII ст. Вони стали теоретичним і конструктивним підґрунтям для створення трактатів та мистецьких проектів А. Поццо, Шублера чи Хейнекена.

Трактат-збірник вірців останнього мистця-фресканта є одним з найбагатших джерел для фрескового малярства в Німеччині та Австрії в другій чверті XVIII ст. [6] Зростаючий інтерес до точних наук та механіки, вдосконалення методів друку, що дозволяло збільшувати тираж друкованих книг, щоразу частіше використання європейських мов замість латини, все це сприяло розвитку перспективи як науки в XVII ст. – поч. XVIII ст. У XVII ст.

«перспектива» була складним, багатовекторним явищем. Засади перспективи були актуальними у сферах рисунку, живопису, архітектури, точних наук, психології та філософії. З часом в теорії перспективи відбувається розходження шляхів перспективи наукової («naturalis»), наближеної до математики та так званої художньої перспективи («artificialis»), що використовувалась в монументальному, ілюзіоністичному та театральномдекораційному живописі. Художній перспективі присвячені численні трактати європейських авторів: de Vries, 1604-1605; Barca, 1620; Accolati, 1625; Viola-Zanini, 1629; Troili, 1672; Pozzo, 1693-1698; Galli-Bibiena, 1711. Також важливим питанням було поєднання теорії лінійної перспективи з законами світлотіні «чіароскуро», до яких ще в XVI ст. звертались Леонардо да Вінчі, Дюрер, Родлер. В XVII ст. до цього питання звертались: Мауроліко, 1611, де Каус, 1611; Кірхер, 1646; Ніцерон, 1646. Новаторськими є трактати нюрнберзького творця – Шублера, які подають огляд історії теорії перспективи Нового часу разом з її філософсько-естетичним аспектом, а також тут подається систематизація нетипових перспектив і визначаються їх типи (перспективи: латеральні, горизонтальні). Шублер розвиває в трактаті також особистий винахід – логометричну перспективу з її математично-конструктивною редакцією. Історично сформувались чотири основні європейські осередки, де в період Нового часу розвиток наукових галузей, зокрема, перспективи, досяг високого рівня: **Італія** (де художній та архітектонічний аспекти перспективи поєднувались в ілюзіоністичному та квадратурному монументальному живописі); **Франція** (художні реалізації наукових доробків перспективи та оптики мали характер наукового експерименту (розробка так-званих «хімерних» перспектив, в тому числі анаморфози, що стала надбанням монашого ордену Мінімів). **Німеччина** (де математичний підхід сильно переплітався з містичним, перспектива була трактована або як таємниче бачення чи магія, або ж, як геометрія бачення. Розвиток теорії перспективи тут відбувається також під впливом фізики, астрономії, та технічних винаходів в різних німецьких центрах) та **Нідерланди**

(де французькі та німецькі розробки поєдналися з живописом, створюючи результати, що стояли на межі мистецтва та трюку, відкриваючи, водночас, новий етап зацікавлення до камери-обскура і її застосування в малярстві. Тут одержала розвиток особлива течія перспективи, пов'язаної з живописним прийомом «trompe l'oeil» (тромплей) [7].

Найбільшим досягненням бароко було використання *квадратури*. На відміну від інших технік trompe-l'oeil, які часто поклалися на інтуїтивний художній підхід до отримання простору, квадратура безпосередньо пов'язана з теоріями перспективи XVII століття і стосується архітектурного простору.

Це моделювання архітектурних елементів з використанням ефектів оптичної ілюзії. Завдяки своїй залежності від теорії перспективи, створює більш повну форму Gesamtkunst (загальне мистецтво), об'єднуючи архітектуру, живопис та скульптуру. Особливо надихаюча форма християнського мистецтва - і ключова особливість пропагандистської кампанії католицького мистецтва контрреформації (близько 1560-1700). [8].

Квадратура може використовувати й інші ілюзіоністичні прийоми живопису. Квадратуристи у своїх композиціях активно застосовували, вже відомі з XVI-XVII ст., прийоми та техніки ілюзійного («Trompe-l'oeil») живопису: анаморфоз («Anamorfozy»), ракурс («Foreshortening») та одну з його форм - «Di sotto in su», що допомагали у створенні ілюзії додаткового внутрішнього простору.

Термін *«анаморфоза»* (похідний від грецького слова, що означає "перетворювати") вперше був застосований у 17 столітті, хоча ця техніка була одним із найцікавіших побічних продуктів відкриття перспективи в 14 і 15 століттях. У візуальному мистецтві цей технічний прийом перспективи базується на прочитанні зображення при оптичному зміщенні. Він є науковим надбанням французького монашого ордену Мінімів і належить до так званих «хімерних перспектив».

Механізм такої техніки полягає у деформації та «приховуванні» художником образу, віднайдення й прочитання якого можливе під певним

кутом споглядання або у прочитанні образу з відображення у дзеркалі (спотворення зникає і зображення на малюнку виглядає нормальним). Момент прочитання образу глядачем має катарсичний характер. Перші приклади з'являються в зошитах Леонардо да Вінчі. Ці розробки розглядалися як прояв технічної віртуозності і були включені до більшості посібників з малювання 16 і 17 століть. Два важливих приклади анаморфози - портрет Едварда VI (1546), який приписували Вільяму Скроту, та череп на передньому плані картини Ганса Гольбейна Молодшого Жана де Дінтвіля та Жоржа де Сельва у роботі «Посли» (1533). Активне використання анаморфози здійснювали художники епохи бароко в своїх ілюзійних настінних розписах з метою досягнення певного просторового ефекту (наприклад, розписи Андреа Поццо в коридорі та на склепінні церкви Сан-Ігнаціо в Римі).

Ракурс («Foreshortening») – це ще один з ілюзійних прийомів, що застосовується для імітації глибини зображення. Скорочення фігур, побудованих за однією або декількома архітектурними точками сходу, дозволяє художнику запропонувати тривимірність та об'ємність зображення і приводить до помітного зростання реалізму. [9]. Вибір перспективної конструкції залежить, головним чином, від архітекtonіки приміщення, особливо якщо склепінна фреска має давати ілюзію продовження внутрішнього простору. Одним з підтипів ракурсу – ілюзійний прийом «*Di sotto in su*» (чи *Sotto in su*), що в перекладі з італійської означає «видно знизу» чи «знизу вгору» - зазвичай, застосовувався при зображенні склепінних композицій з однією точкою сходу при вертикальній до площини підлоги композиційній вісі.

Цей прийом розроблений в пізньому кватроченто італійського живопису епохи Відродження Андреа Мантенья в *Camera degli Sposi* і в фресках Мелоццо да Форлі. Італійська термінологія для цієї техніки відображає вплив останнього художника і називається *prospettiva melozziana* (перспектива Мелоццо). Бароковому ілюзійному притаманний особливий смак до ракурсів. Живописці цього часу опустили лінію горизонту іще нижче, завдяки чому стало можливим досягти вражаючого ефекту падіння (у розписах в церкві сан Ігнаціо в Римі,

Андреа Поццо використав багато нових ракурсів у фігуративних партіях, які не повторюються).

Метою *живописних прийомів* «trompe-l'oeil» було створення оптичної ілюзії на двовимірній площині за допомогою світла та тіні, що дозволяло застосовувати в настінних розписах світлові ефекти та координувати їх зі справжніми джерелами світла (вікна, отвори, входи, ліхтарі куполів) з одночасним застосуванням експресії світла, пов'язаної з символічним змістом образів [5]. Найпоширенішим було застосування *чіароскуро* (світлотіні), *тенебризму* та *атмосферної перспективи*. Хоча чіароскуро та тенебризм частіше пов'язують із станковим живописом, в настінному живописі ці техніки також активно застосовувались.

Висновки/Conclusions. Зважаючи на нові наукові досягнення у сфері вивчення процесів сприйняття та творення художнього образу у людській свідомості при огляді твору мистецтва, виникає потреба класифікації та систематизації прийомів та технік ілюзійонізму, які застосовувались художниками епохи Бароко.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Barok 1580 – 1750. Retrieved October 22, 2021, from www.plastycznik.opole.pl/static/upload/dokumenty/sztuka-barokowa-w-europie.pdf
2. Плафоны и своды. Retrieved October 21, 2021, from <http://www.bibliotekar.ru/slovar-impr3/179.htm>
3. Монументальний живопис бароко. Retrieved October 21, 2021, from <http://bibliograph.com.ua/avanta/5.htm>
4. Malarstwo iluzjonistyczne. Retrieved October 23, 2021, from https://pl.wikipedia.org/wiki/Malarstwo_iluzjonistyczne
5. Trompe l'oeil in Fine Art. Retrieved October 21, 2021, from <http://www.visual-arts-cork.com/painting/trompe-loeil.htm>
6. Dorota Folga-Januszewska: FOLGA JANUSZEWSKA Dorota "Wprowadzenie do zagadnień przedpozzowiej perspektywy iluzjonistycznych

malowideł ściennych", „Biuletyn Historii Sztuki”, 2, 1981, s. 203-212

7. Dorota Folga-Januszewska: FOLGA JANUSZEWSKA Dorota, Perspektywiczny traktat J. J. Schüblera w Muzeum Narodowym w Warszawie. Przyczynek do historii teorii perspektywy XVI–XVIII w., „Rocznik Muzeum Narodowego w Warszawie”, 33–34, 1989–1990, s. 351–483

8. Quadratura. Retrieved October 22, 2021, from <http://www.visual-arts-cork.com/painting/quadratura.htm>

9. Иллюзионистская роспись потолка. Retrieved October 21, 2021, from https://ru.abcdef.wiki/wiki/Illusionistic_ceiling_painting

ГЕНЕЗА ГРАФІТІ СТИЛЮ, ЯК ПУБЛІЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПІВНІЧНІЙ ТА ПІВДЕННІЙ АМЕРИЦІ

Пандирєва Єлизавета Андріївна,
аспірантка кафедри «Теорії та історії мистецтв»
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна

Вступ. Північна Америка як місце народження сучасного графіті спричинила кардинальний і сталий вплив на незалежне публічне мистецтво. Вона й досі залишається важливим місцем паломництва для прихильників незаконного мистецтва і художників графіті. Є привабливим місцем, особливо Нью-Йорк, який необхідно відвідати і де треба, якщо вдасться помалювати. Це місто, де грубість і витонченість нерідко переплітаються між собою, а фізична суворість міста вторгається в його культурну вишуканість, залишається одним із найважливіших осередків незалежного публічного мистецтва.

Подібно до багатьох постколоніальних куточків світу, латиноамериканську культуру часто сприймали як просте відгалуження «заокеанських» взірців, як мутоване, вторинне відображення її західних родичів. Проте, як і у випадку з латиноамериканським класичним мистецтвом (від скарбів до колумбової епохи і до майстрів ХХ століття), незалежне публічне мистецтво Латинської Америки не копіювало, а навпаки — розвивало численні напрями жанру, що зробило її немало важливою на світовій сцені.

Мета: дослідити генезу графіті стилю, як публічного мистецтва в Північній та Південній Америці.

Матеріали та методи: тези побудовано на основі системно-аналітичного підходу. У дослідженні застосовано загальнонаукові (теоретичні та емпіричні) і спеціальні мистецтвознавчі методи наукового пізнання. Комплексне використання загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання дало змогу проаналізувати взірці графіті написів Північної та Південної Америки, а також дослідити генезу графіті, як публічного мистецтва.

Результати та обговорення. Північна Америка.

Від самого початку, з кінця 1960-х, Північна Америка постійно розширювала кордони графіті стилю. Як вважає дослідник Кейлеб Нілон: «...розвинулося на 15 років раніше, ніж деінде». Більшість естетичних новацій, як в незалежному публічному мистецтві визрілися саме в його межах. Північна Америка була також першою в дещо сумнівному заграванні графіті з арт-ринком, а саме, випередила бум початку 2000-х років приблизно на 20 років, і була в авангарді перевтілень класичного графіті у те, що відоме нині як «стріт-арт», чи вуличне мистецтво. Поза тим, регіон виплекав безліч митців, чії формальні й ідейні розробки багато хто засвоює і сьогодні.

Із трьох описаних окремо міст, про яких мова піде далі, Нью-Йорк вважають «балончиковим містом». Від самого зародження незалежного публічного мистецтва саме Нью-Йорк постійно вирощував і плекав провідних райтерів графіті. В той час, як такі представники: Блейд, Кост, Ревс, Донді та Реас мають міжнародне визнання, а їхні роботи шануються і вивчаються. Такі сучасні митці, як Еспо, «Фейл», Кацу і Свун, продовжують творити різноманітні й новаторські роботи, не втрачаючи рішучості, стильності й самобутності, якою так славляться нью-йоркці.

Сан-Франциско (точніше область Сан-Франциської затоки) пішло дещо відмінним шляхом від Нью-Йорка напрямом. Як більш спокійне, типове для Західного узбережжя США місце, воно створило власну характерну форму незалежного публічного мистецтва. Один з найвідоміших представників Баррі Мак-Гі (чи Твіст), один з найбільш досвідчений і шанованих райтерів в Північній Америці належить до тих, хто вийшов з андеграундного графіті. Він також був одним із перших митців в регіоні, хто перейшов від текстуальної практики до більш символічного чи зображального графіті. На нього сильно вплинула школа району Мішн (членом якої він є) — це мистецький рух із Сан-Франциско, оснований на класичній американській народній естетиці (включно з культурами бродяжництва і серфінгу), а Мак-Гі своєю чергою вплинув на наступне покоління митців, відкривши їм великий потенціал графіті.

Як і Нью-Йорк, Сан-Франциско і область затоки діяли як опорна точка, приваблюючи художників з усієї країни, особливо в 1990-х, коли місцева графіті-сцена процвітала в наслідок припливу і впливу нових мешканців. Втім, це місто завжди славалося своїм новаторським духом. Від патьоків KR до наклейок BNE, від образних символів Мак-Гі до фігурної літерності Джерні (мал. 1) — це місто розширило масштаби і горизонти урбаністичного мистецтва. Лос-Анжелес, останнє з трьох описаних міст, також розвинув власний, унікальний характер графіті. Хоча сьогодні на цій сцені панує колектив MSK/AWR з такими зірковими райтерами: Ревок, Райм, Ретна...

Ганстерський стиль *чоло* в райтерстві слід вважати вагомою частиною міської історії графіті. Цей латиноамериканський вплив, будучи питомою місцевою естетикою з її вже легендарним готичним шрифтом, подіяв на тутешніх художників. Місто не лише слугувало майданчиком для численних проривних моментів у вуличному мистецтві — скандально відома робота Сейбра на березі річки Лос-Анжелеса у 1997 році, можливо, є найбільш легендарною в цьому плані, — його статус розважальної столиці світу теж притягував у свою орбіту багатьох художників, тим утверджуючи значну ринкову привабливість, а також власне естетичну важливість міста.

Висновок. Коротко охарактеризовано зародження та розвиток стилю графіті в Північній Америці на прикладі трьох міст з їх розвинутими індивідуальними й контрастними стилями — рішучістю Нью-Йорка, глибокими кольорами Лос-Анжелеса, фольковою новаторською природою Сан-Франциської затоки.

Латинська Америка.

Не секрет, що багато художники з усього світу відвідували Латинську Америку в пошуках натхнення (наприклад, Андре Бретон у 1920-х та інші). Місцеві митці використовували автохтонні традиції континенту та поєднували їх із світовою практикою, формуючи синкретичну, виразно відмінну від Північної Америки палітру стилів. Естетичні стилі, які внаслідок цього з'явилися в регіоні: мексиканський примітивізм, сюрреалістичний муралізм,

пішасау і образні графіті Сан-Паулу, сальвахісмо і політичні шаблонні графіті Буенос-Айреса тощо. Представлені стилі переросли у знакові самостійні напрямки незалежного публічного мистецтва через яскраво виражену латиноамериканську природу і через не менш новаторський та самобутній характер.

Місто Мехіко має одну з найбагатших історій публічного мистецтва в Латинській Америці. Легендарна традиція мексиканського муралізму початку ХХ століття, яку очолював знаменитий тріумвірат Дієго Рівери, Хосе Клементе Ороско та Давида Альфаро Сікейроса, стала підґрунтям для майбутніх латиноамериканських художників через вплив її концептуальних принципів та чіткої настанови творити мистецтво для людей.

Наприклад, Деар Сего започаткував більш сюрреалістичний, природо-орієнтований стиль мистецтва, який начебто відмовляється від соціальної свідомості муралізму. Санер Незз і «Лос-Контратістас» з північномексиканського Нуево-Леона, сформували більш виражену фольклорну, духовну естетику, яка охоплює багато традиційних образів питомої мексиканської культури. Латиноамериканські райтери спонукають одне одного до постійних творчих пошуків у своїх роботах, незалежно від обраного стилю, розвиваючись без будь-яких обмежень.

У Сан-Паулу знаково-візуальною відправною точкою є традиція пішасау — це місцева форма стінопису, як з часу її повторної появи у місті в 1980-х роках стала відомою у всьому світі. Цей стиль є цілком відмінним від сучасного графіті, мається на увазі стиль, що з'явився на східному узбережжі Сполучених Штатів наприкінці 1960-1970-х. Характерний шрифтовий стиль пішасау та агресивний підхід, в контексті на вибір місць творчості і через соціальний підтекст творів, надали йому ауру автентичності, яку прагнуть зберегти активні прихильники цього напрямку, такі як Кріпта Джан (мал. 2).

Проте, перебуваючи під впливом пішасау, Сан-Паулу розвинув водночас і форму образного муралізму, що виражає більш духовний й екзистанційний підхід. У роботах таких художників, як Герберт Багліоне та Вітче, ця

високосимволічна, алегорична естетика винесла теми життя, смерті, магії та ритуалу на фасади міста. Переплітаючи ці два підходи, скандальний колектив «Влок», членами якого є Нунка та брати Ус-Жемеус, поєднали войовничу етику adeptів пішасау (і сам типографічний стиль) з більш трансцендентним стилем, який розвинули Багліоне та Вітче. Ус-Жемеус став світовим лідером у цьому стилі. Попри те, що художники досягли неабиякої майстерності у створенні своїх величезних драматичних муралів та складних інсталяцій, вони продовжують просувати своє графіті з дивовижним завзяттям, не припиняючи малювати на вулицях незалежно від їхніх успіхів.

Останнє з трьох ключових латиноамериканських міст Буенос-Айрес, має свій власний, цілком характерний стиль незалежного публічного мистецтва. Незважаючи на те, що його часто називають «латиноамериканським Парижем», найбільший вплив на естетичний розвиток на латиноамериканський регіон справила Барселона. Коли Тек відвідав її у 1992 році, це неабияк позначилося на розвитку публічного мистецтва Буенос-Айреса. Разом із Тековою командою «Фасе» та іншими художниками і друзями — ці митці відмовились від міської сірості і поклали початок більш барвистому, абсурдному стилю, який прагнув втекти від відчуття політичної безвиході.

Культовий, миттєво впізнаваний стиль роботи відомий як сальвахісмо, вивів місто на карту світового незалежного публічного мистецтва і перетворив Буенос-Айрес на місце, куди приїжджають художники з усього світу, щоб зустрітися і помалювати. Вулична мистецька сцена Буенос-Айреса остаточно сформувалась під час та після фінансової кризи кінця 1990-х і на початку 2000-х років, історія незаконного вуличного мистецтва почалась ще за панування військової хунти (1967-1983), коли використання трафаретів та гасел набули величезного значення. Такі представники, як Насса Стенсіл, продовжили цей політичний напрямок, розкриваючи через свою творчість соціальні та історичні теми. Багато райтерів Латинської Америки чітко заявляють про себе через свою новаторську та трансформаційну роботу, наприклад чилійці Баско Вазко та Інті Кастро.

Висновок. Вважається, що саме через більшу стурбованість соціальними проблемами, ніж у райтерів Північної Америки, в Латинській Америці спостерігаємо інтенсивніше використання кольору. Представлено різнобарвна, вражаюча та квітуха форма незалежного публічного мистецтва, візуальна самобутність яка продовжує розширяти межі мистецького світу в усій його повноті.

Мал. 1. Jurne. «Burn». вул. Мадлена 26, Окленд, Нова Зеландія. 2021.

**Мал. 2. Cripta Djan. «In the name of pixo».
вул. Кенуон 30, Бірмінгем, Великобританія**

ТЕХНОЛОГІЯ MOTION CAPTURE ЯК ЗАСІБ ВИРАЗНОСТІ У МУЛЬТИМЕДІЙНОМУ ДИЗАЙНІ

Шевченко Кирило Сергійович

Асистент кафедри дизайну та 3D - моделювання
Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова
м. Харків, Україна

Введення: у сучасному кінематографі, гейм – дизайні та інших сферах дизайнерської діяльності існує запит на створення реалістичних образів персонажів, зовнішній вигляд яких відрізняється від людського. Ключовою проблемою створення таких образів є необхідність одночасно втілювати задум автора та мати достатній рівень реалістичності для того, щоб не створювати у глядача відчуття фальшивості та не руйнувати цим ілюзорність твору. Запорукою реалістичності зображення на дисплеї можна вважати те, що людина не в змозі відрізнити реальні зйомки від кадрів, створених у тривимірних редакторах. Саме цей момент і створює феномен ілюзії реальності побаченого на екрані, навіть за умов усвідомлення людиною того, що така сцена чи такий персонаж не можуть існувати в реальності.

Метою роботи є аналіз можливостей технології motion capture при створенні художніх образів у мультимедійному дизайні.

Методологія дослідження полягає у теоретичному аналізі, який використовується з метою виявлення сфер застосування та особливостей використання у цих сферах технології захвату рухів. При розгляді специфіки цієї технології також було задіяно метод абстрагування, що дозволяє відволіктися від конкретного прикладу та проаналізувати ситуацію в цілому, не відволікаючись на її деталі.

В ході аналізу було виявлено, що на протязі довгого часу єдиними засобами досягнення ілюзії реальності при зображенні персонажу чи образу, відмінного від людського (або посиленню чи зміненню образу людського), був

грим та декорації костюму. Розвиток цих елементів спочатку в рамках театральних вистав, а потім і у сфері кінематографу поступово підвищував рівень складності образу, що міг бути реалізований з їх допомогою. Характерним моментом різниці між гримом у цих двох сферах є більша деталізація гриму для творів кінематографу на відміну від більш «узагальненого» гриму театального, покликаною до посилення враження від образу в умовах дистанціювання від акторів на сцені [1,с.7]. Цей аспект надалі тільки посилиться – специфіка кінематографу вимагатиме більш реалістичного зображення, ніж театральна постановка, де певна міра декоративності та умовності є фактично базовою складовою, а сама вистава як явище не передбачає повної ілюзорності подій. Так у певний момент грим вичерпав свої можливості у контексті створення реалістичних персонажів – важливу роль у цьому зіграв розвиток жанру фантастики, твори у сфері якої були сповнені образами позаземного походження, що відрізнялись зовнішньо від людей. Певною мірою успішна реалізація художніх образів у цьому жанрі також була можливою, як наприклад, були створені образи деяких рас інопланетян у оригінальному серіалі «Star Trek» або у оригінальній же трилогії «Star Wars». Однак такі образи були значною мірою обмежені прив'язкою до анатомічних факторів – основні риси обличчя мали зберегтись незмінними, щоб не заважати акторській грі, а елементи образності фактично являли собою накладні елементи, що прикріплювались на тіло та обличчя актора. Як результат – образ в цілому виходив вельми антропоморфним, а творчі можливості автора були значно обмежені.

На сьогоднішній день більший потенціал у сфері створення образів має використання спеціального програмного забезпечення, що дозволяє створювати тривимірні моделі із майже повною імітацією анатомії, фізикою руху та особливостями життєдіяльності. Таке забезпечення передбачає створення моделі «з нуля» - від анатомічного каркасу – скелету, до м'язів та шкіряних покривів. Однак існує ще один спосіб досягнення такого результату – технологія motion capture (від англ. – захват рухів). В загальному вигляді

принцип її роботи можна описати так – за допомогою спеціальних відміток на тілі (т.з. маркерів mocap, що розміщуються на реперних точках тіла людини [2,с.129]) програма зчитує інформацію про його положення у просторі і створює на основі цих даних тривимірну модель, що відповідає рухам актора. Технологія motion capture еволюціонувала із суто допоміжної технології, що лише допомагала створювати більш реалістичні образи за рахунок підкреслення міміки та рухів, до засобу повного перевтілення, за допомогою якого актор перетворюється на персонажа фільму або гри.

Фактично motion capture для створення образу використовує ті ж інструменти, що і живий актор – це міміка, емоції, рухи тощо. Однак за рахунок можливості «накладання» нової зовнішності образ актора набуває інших рис, сприймається як персонаж твору із власною зовнішністю, звичками та характером. Такий підхід дозволяє одночасно створити відповідний до авторського задуму образ та зберегти живі емоції людини, що виконувала роль. Також арсенал відображення емоцій при використанні такої технології має дещо інший та більш наближений до реальності вектор – адже у випадку створення повністю тривимірної моделі вона не матиме м'язів, а їх скорочення імітуватимуться іншими методами.

Ще однією особливістю даної технології є більш реалістична передача фізики рухів, особливо якщо персонаж, образ якого намагаються отримати за допомогою захвату рухів, має статуру, що наближена до людської або повністю відповідає їй. Дана проблема є актуальним аспектом реалізму у кінематографі та ігровій індустрії, адже нереалістичні рухи постаті, пов'язані із невірним розподіленням маси, неуважним відношенням до роботи опорно – рушного апарату сильно знижують або взагалі руйнують атмосферу реалістичності, знижуючи таким чином рівень глядацької довіри до того, що відбувається на екрані.

Незважаючи на те, що технологія motion capture найчастіше згадується у контексті перевтілення актора в кардинально інший образ, у деяких випадках схожість зовнішності персонажа та виконавця його ролі може бути навіть

прямою – так, актор Мадс Міккельсон у грі «Death Stranding» за допомогою захвату рухів зіграв персонажа із своєю зовнішністю. У такому випадку дана технологія компенсує неможливість поміщення актора в ігровий процес шляхом традиційної зйомки, надаючи можливість реалістично відобразити його зовнішність на екрані. Якщо ж говорити про кардинальні перевтілення, то захват рухів наряду із повним моделюванням у тривимірному середовищі є майже єдиним засобом створення таких образів.

Ще однією можливістю, що відкриває дана технологія, є те, що одна людина може виконувати одразу декілька ролей, створюючи таким чином різні художньо та емоційно образи. У якості прикладу можна навести фільм «Доктор Стрендж», де актор Бенедікт Кембербетч зіграв одразу і головного героя, і антагоніста, причому якщо у даному випадку технологія motion capture була використана для створення лише одного образу, то в цілому подібний підхід відкриває широкі можливості для задіяння одного актора у створенні різних образів.

На сьогоднішній день спірним питанням залишається місце актора у створенні художнього образу із використанням технології motion capture. Так, з одного боку образ, створений за допомогою цієї технології, вважається спецефектом, а не повноцінним результатом акторської гри, про що, зокрема, може свідчити характер відбору кандидатів на премію «Оскар» - у випадку, коли у фільмі актор зіграв персонажа за допомогою захвату рухів, його робота не підпадає у категорію акторської майстерності, хоча і може бути оцінена як спецефект. Однак незважаючи на те, що для використання motion capture у створенні образів, здавалося б, підійде будь – який актор із вельми умовними вимогами до його творчих здібностей та рівню гри – все одно на етапі обробки відзнятого матеріалу буде можливість виправити недоліки за допомогою відповідного програмного забезпечення - при створенні ключових персонажів, що матимуть значну частину екранного часу та до яких буде привернуто увагу глядача, студії намагаються взяти акторів, чиї образи та акторська гра якнайкраще відповідатимуть художньому задуму режисеру. У якості прикладу

можна знову згадати Б. Кембербетча, запрошеного для створення за допомогою захвату рухів образу дракона Смауга у трилогії «Хоббіт». Персонаж у цьому випадку навіть близько не схожий на людину за параметрами тіла, однак образ дракона, створений за допомогою гри живого актора, набув притаманних для акторської гри Кембербетча рис, отримавши при цьому власний характер та впізнаваний образ. Тож повністю відкидати роль актора у створенні образу навіть за умов подальшої обробки отриманого матеріалу, накладання на нього спецефектів та інш., все ж не слід, оскільки цей фактор все ще залишається важливим фактором виразності образу.

Підсумовуючи, можна констатувати, що технологія motion capture на сьогоднішній день є потужним засобом виразності у процесі створення образів та персонажів, головним чином завдяки своєму потенціалу зі збереження живої акторської гри для створених у тривимірному середовищі персонажів. Використання цієї технології при створенні продуктів мультимедійного дизайну відкриває широкі можливості у побудові реалістичного середовища, яке має мінімальні розбіжності із зображенням реального світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1) Гекалюк Л.Ю. Грим: навчально-методичний посібник для студентів мистецьких спеціальностей. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. – 120 с
- 2) Щегельська Ю.П. Системи захоплення руху в доданій реальності: різновиди та специфіка їх застосування у практиці промоційних комунікацій. Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації, 2020 р., № 1 (41), с. 128 – 133.

HISTORICAL SCIENCES

UDC 94 (450) + 94 (47) "1960"

INTERNATIONAL CONSEQUENCES OF THE SOVIET-ITALIAN OIL DEAL OF 1960

Samofatov Mykhailo

Ph.D. student

Odessa I. I. Mechnikov National University

Odesa, Ukraine

Annotation: The article is dedicated to the international consequences of the Soviet-Italian oil deal of 1960. It was a deal that opened the Soviet Union to the world market as an oil exporter. The consequences of this deal left a significant trace in the history of world oil market development.

Keywords: Italy, USSR, Cold War, ENI, Soyuznefteexport, N. Khrushchev, E. Mattei, oil market, OPEC, "Soviet Oil Offensive".

Introductions: The deal between the Soviet Union and Italy opened a new page in the history of bilateral relations between countries. If to be more precise, it was a deal between the Soviet Union and Italian state energy company ENI (Ente nazionale idrocarburi). The deal had two characteristic features: it included a large quantity of oil (by that time) – 12 million tons of oil for 4,5 years, and the price of oil was incredibly low. Firstly, ENI representatives proposed a very low price – 1,10 dollars per barrel, while the Soyuznefteeksport representatives proposed 1,45 dollars per barrel, which was still lower, than the usual price on the world market. In the end, the contract included a price of 1,26 dollars per barrel, which lowered to 1,25 dollars later. The final price looked like a compromise between Soviet and Italian proposals [1, p.368]. The total cost of the whole oil loading amounted to 100 million dollars.

ENI paid not by money, but by different products: 240 thousand tons of large diameter tubes on the sum of approximately 45 million dollars., 50 thousand tons of synthetic rubber on the sum of 21 million dollars and also machinery on the sum of 30 million dollars [1, p.368-369].

Negotiations were ended by the 3 October of 1960, after which the representatives of Soyuznefteexport asked the head of ENI to arrive in Moscow as soon as possible. Enrico Mattei arrived one week later, on the 10 of October, and on the 11 of October contract was signed. It is well known that on this date Nikita Khrushchev was absent from the country, but he was well informed about the course of negotiations. After returning to a country he met with Luigi Pietromarchi, the Italian ambassador in the Soviet Union, and told him that he is believing in the usefulness of the deal for his country. He only regretted that he didn't meet with the E. Mattei personally [2, p.434].

Aim: The scope of the present work is to research the international consequences of the Soviet-Italian oil deal of 1960. The main topic of research is the question of the existence of the "Soviet Oil Offensive" plan. The other topic is the influence of the deal on the creating of OPEC – a new powerful international organization.

Materials and methods: The present research is developing a problem, firstly posed by Bruna Bagnato in her study “Prove di Ostpolitik. Politica ed economia nella strategia italiana verso l’Unione Sovietica” [1]. The research on the theme was continued by Alessandro Salacone [3,4] and Roberto Cantoni [5].

A lot of general observations on the oil market were taken from the work of Daniele Yergin “The Prize” [6]. He also made some valuable notes on ENI, Soviet Union and E. Mattei personally.

As for the documentary base, the FRUS series [7] and the diaries of L. Pietromarchi, an Italian ambassador in the Soviet Union, were used [2].

The article is written in line with economic history and is based on a historical method. The methods of political history, history of international relations, and statistics were used to create a more general view on the topic. General scientific

methods, such as analysis and synthesis were used as well.

The time frame for the research is mainly 1960 and 1961 – a short period after the signing of a deal. However, it's possible to talk about long-lasting consequences up to the modern time. The object of research is the history of Italy and of the USSR for the period. The subject of research is an international reactions on the development of the Soviet-Italian bilateral relations.

Results and discussion: The international reaction to the signing of the contract was very harsh. First of all, this was expressed during the period of negotiations, when the oil-exporting countries of the Middle East decided to unite to protect their economic interests. The USA, the main buyer of Middle Eastern oil, decided to bring down oil prices due to the fact that the USSR was going to export oil at a price much lower than the market price. On September 14, a month before the signing of a contract between ENI and the USSR, representatives of Iraq, Iran, Saudi Arabia, Kuwait, as well as Venezuela agreed in Baghdad on the creation of OPEC, which would have to regulate the volume of oil production in the member countries of the organization to keep the market price [1, pp. 522-523].

The signing of the contract sparked outrage from the US and NATO. State Department officials believed that the contract was part of the Soviet Oil Offensive plan, according to which the USSR planned to economically tie the countries of Western Europe to itself, and then tear them away from NATO. There were suspicions for the existence of the plan. First, the oil price was below the market price. Secondly, in the same 1960, a similar agreement was signed with the FRG. In the documents on US foreign policy, one can find a mention of the fact that in 1960 Soyuznefteexport was negotiating with the Royal Dutch Shell, however, the parties could not agree. Despite the fact that the negotiations took place in secret, the staff of the State Department were well aware of them, which they reported to the Shell management [7, d.312]. Later, US Special Ambassador W. Harriman flew to Italy, where he talked with representatives of the Italian government, politicians, as well as with Mattei himself about the inadmissibility of trade with the USSR [5, p. 187].

A few weeks after the signing of the contract between ENI and the USSR, the

NATO Economic Committee set up a working group to study the degree of Soviet influence on Western European countries with the help of oil. The group studied the issue for half a year and issued a report in May 1961. It turned out that Western European countries began to buy Soviet oil not only because of its low price; in this way they also sold surplus industrial products that they could not sell on the European market. It also turned out that the export of Soviet oil to Western Europe has increased significantly over several years. The working group compiled a table calculating the dependence of each NATO country on Soviet oil. Italy had one of the highest indicators: 14% of all oil imports were Soviet oil, while domestic needs were covered by Soviet oil by 20%. Thanks to the new ENI contract, these indicators should have increased in the near future. The working group developed recommendations to reduce Soviet influence in Europe: to prohibit NATO countries from increasing the already existing ratio of Soviet oil in countries' imports, to prohibit the sale of large-diameter pipes to the USSR, and to redirect Soviet exports to other regions of the world. However, these recommendations were not followed [1, 2003, p.383].

The contract between ENI and Soyuznefteexport marked the beginning of a 30-year period of close economic cooperation between the USSR and Italy [4, pp. 130-131]. Soon a new contract was signed for an amount twice as much as the previous one. Not only ENI participated in these contracts, but also many other Italian companies that supplied their products to the USSR. Later, these companies began to enter the Soviet market with their own proposals for cooperation, linking more and more economies of the two countries. The USSR, in turn, changed the economic strategy of the state, gradually abandoning the idea of building socialism in a single state and including individual branches of its economy in the world one.

Conclusions: Until now, it remains unclear whether the Soviet leadership pursued serious political goals and whether it counted on increasing its influence in Europe through oil supplies. However, it is known that the Italian government understood such a risk, and therefore tried as much as possible to delimit the political and economic spheres of relations with the USSR. In foreign policy, Italy continued

to pursue a pro-American and Atlantic course. Therefore, the history of economic relations between the USSR and Italy shows that economic cooperation does not necessarily bring political dividends. Trade between the countries only showed that neither the government of the USSR, nor the government of Italy by the end of the 50s. no longer believed in the possibility of turning the Cold War into a real war, at least in Europe.

It's also was of the first incidents, connected with the US and NATO sanctions, imposed on the USSR for the trade with NATO members in Western Europe. However, sanctions were not quite effective to stop the trade that was advantageous for both parties.

REFERENCES

1. Bagnato B. Prove di Ostpolitik. Politica ed economia nella strategia italiana verso l'Unione Sovietica. 1958–1963. Firenze: Leo S. Olschki editore, 2003. 634 p (in Italian). URL: <http://www.byterfly.eu/islandora/object/librib%3A229185#mode/2up> (accessed 29 September 2020).
2. I diari di Luca Pietromarchi. Ambasciatore italiano a Mosca (1958–1961). / A cura di B. Bagnato. Firenze: 2002. 506 p. (in Italian). URL: <http://www.byterfly.eu/islandora/object/librib:228177#mode/2up> (accessed 17 September 2021).
3. Salakone A. *40 let vmeste. Istoriya sotrudnichestva Gazproma i ENI*. [40 years together. History of cooperation between Gazprom and ENI], in *Svyazannye energiei. 40 let sotrudnichestva Gazproma i ENI po puti sledovaniya prirodnogo gaza*. Pp. 12–22 (in Russian and Italian). URL: <https://www.gazprom.ru/f/posts/23/131435/eni-gazprom.pdf> (accessed 03 October 2020).
4. Salakone A. Energeticheskaya politika SSSR kak faktor vliyaniya na Italiyu v 60-kh godakh. [Energy Policy of the USSR as a Factor of the Influence on the Italy in 1960s], in *Sovremennaya Evropa*. 2018. № 6. Pp.123–131 (in Russian).

URL: <http://www.sov-europe.ru/2018/6-2018/13.pdf> (accessed 15 August 2021).

5. *Cantoni R.* Breach of faith? Italian-Soviet Cold War Trading and ENI's International "Oil Scandal". // *Quaestio Rossica*. 2015. C.180–198. URL: <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01264554/document> (accessed 25 September 2021).

6. *Yergin D.* *The Prize: The Epic Quest for Oil, Money and Power*. Simon&Schuster, 1991. 912 p.

7. *Foreign Relations of United States, 1958–1960, Foreign Economic Policy, Volume IV* / ed. Glenn W. LaFantasie. Washington: 1972. 350 d. URL: <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1958-60v04> (accessed 8 September 2021).

ТРУДНОЩІ ПОЧАТКУ ВІДБУДОВИ РОКИТНІВСЬКОГО СКЛЯНОГО ЗАВОДУ ПІСЛЯ ЗАВЕРШЕННЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Рудницька Людмила Валентинівна
PhD, старший викладач
ПВНЗ «Європейський університет»
м. Київ, Україна

Впродовж війни СРСР втратило 30 % свого промислового потенціалу, було знищено 32 тис. промислових об'єктів, серед них і Рокитнівський скляний завод. Він був єдиним промисловим підприємством Рівненської області республіканського підпорядкування. Тому відразу після звільнення радянською армією Рокитного, розпочалась відбудова скляного заводу: розбір бункерів, очистка генератора, вивіз сміття із території, чищення і ремонт каналів, будівництво приміщення аптеки, ремонт їдальні, заготівля твердого палива і т. д. Робітники, які займались різними видами робіт, за 8-годинний робочий день отримували 6,50 крб. Всі агрегати впродовж січня 1944 р. були відремонтовані, над піччю звели тимчасове накриття, запрацював силовий трансформатор потужністю 3540 кВт [4, с. 94-98].

Закон УРСР від 28.08.1946 р. ознаменував початок відбудовчих процесів промисловості в рамках четвертої п'ятирічки на українських землях після завершення Другої світової війни. Об'єм капіталовкладень становив 65,1 млрд. крб., загалом ставилось завдання до кінця п'ятирічки дійти до показника 103% в порівнянні з 1940 р. [3, с. 22–57]. Відновлення повноцінного функціонування Рокитнівського скляного заводу, яке йшло повним ходом, все ж таки зустріло на своєму шляху певні труднощі, пов'язані з незначними капіталовкладеннями в легку промисловість, порівняно з важкою та енергетикою.

1946 рік розпочинається масовим виїздом висококваліфікованих працівників до Польщі, що негативно відзначилось на відбудовчих процесах підприємства. Важкі умови праці, погіршення матеріального становища, відсутність найнеобхідніших товарів (взуття, одягу, продовольства) – все це

сприяло збільшенню кількості крадіжок на підприємстві, а також поза його межами. Тому для боротьби з цим негативним явищем було реорганізовано пожежно-вартову охорону заводу, в обов'язки якої входила не тільки охорона об'єкта, його матеріальних цінностей, але й будинків робітничого поселення [1, 40 арк.].

Також на заводі налагоджується й підпільне виробництво та реалізація різного роду виробів: лампового скла, мухоловок, стаканів, графинів, ножів та ін. Для подолання ситуації, що склалась, було створено спеціальну надзвичайну комісію з 3 осіб на чолі з начальником відділу кадрів М. Летугіним. З метою посилення контролю за вивозом із території заводу готової продукції, дров і та інших матеріалів, а також недопущення виносу продукції підпільного виробництва, запроваджується пропускна система, яка передбачала пред'явлення спеціальних перепусток та дозволів на в'їзд та виїзд з території заводу.

Поряд із крадіжками та підпільним виробництвом існувала ще одна проблема – порушення трудової дисципліни: запізнення, невихід на роботу, невиконання наказів та вказівок керівництва. Розслідуванням вищезазначених явищ на підприємстві займалися представники районної прокуратури, які робили відповідні висновки, зокрема, за їх рішеннями ряд справ передавались на розгляд до правоохоронних органів та суду.

Керівництвом підприємства, з метою покращення трудової дисципліни, було введено табелі робочого часу. Начальник охорони підприємства Й. Рудницький зобов'язувався не пропускати порушників трудової дисципліни на територію заводу, а начальник відділу кадрів М. Летугін та табельниця Л. Трошина на постійній основі проводили профілактичну роботу в трудовому колективі щодо боротьби із запізненнями, пропусками без поважних причин.

Карались дані порушення трьома способами, в залежності від виду порушень: доганою в особову справу, звільненням з роботи та передачею справи до суду. В період з 1944-го по 1947 роки переважна кількість справ була передана на розгляд до суду. Потрібно відмітити, що ця тенденція

продовжувалася і надалі. Лише за січень місяць 1947 року не вийшло на роботу без поважних причин – 100 осіб, 12 осіб звільнено на основі заяви, двоє – за професійною непридатністю [2, 28 арк.].

Український трест скляної промисловості, якому підпорядковувались підприємства, що займались виготовленням скла та виробів зі скла, контролював дотримання річних планів в межах п'ятирічки та надавав можливу фінансову та технологічну підтримку.

Згідно звіту тресту, план 1946 р. було виконано на 120,27% станом на 20.11.1946 р., випустивши понаднормової скляної продукції на суму в 2,45 млн. крб. Незважаючи на високі показники, значна частина підприємств зіштовхнулася із труднощами реальної відбудови: незадовільне постачання сировиною та паливом, перебої в електропостачанні, що призвели до зупинки заводів, зокрема і Рокитнівського, який не випускав продукцію більше 5 місяців. Коефіцієнт використання машин Лінча в 1946 р. становив 50%, що було однією з причин невиконання РСЗ плану по виготовленню склопляшки. В результаті чого впродовж року скловарні печі пропрацювали лише 3997 діб замість запланованих 4523 (88,4%). Відбулась реконструкція скловарної печі загальною площею в 22 м² – її було зменшено через втрату кваліфікованої робочої, яка виїхала до Польщі та Ерец-Ізраель та нестачу паливних ресурсів. На 5 підприємствах Укрсклотресту було встановлено 11 напівавтоматів «Шиллера» для видування пляшок, зокрема одна на РСЗ. Також було відновлено керамічні цехи на Биківському та Рокитнівському заводах, покращено умови праці: встановлено вентиляцію для обдування робочих місць, відновлено бані, здійснено постачання газованою водою.

Варто зазначити, що на заводах Укрсклотресту з 1946 р. було заборонено виготовлення скла продукції ручним способом, який вважався трудомістким та шкідливим для здоров'я. Зокрема, на Рокитнівському скляному заводі перестали випускати віконне скло та скло пляшку, що дало можливість збільшити показники виготовленої продукції. Відбулись геолого-розвідувальні роботи з метою пошуку та визначення запасів кварцового піску – родовище

Рокитнівське-2 було придатним для виготовлення скла пляшки РСЗ високої якості [5, арк. 8-66 зв.].

Отже, труднощі з якими зіштовхнувся Рокитнівський скляний завод, від падіння трудової дисципліни до браку палива і сировини, з початком IV п'ятирічки призвели до зупинки підприємства. Незважаючи на це, було запущено модернізацію шляхом впровадження напівавтоматів «Шиллера», розвідано нове родовище кварцового піску та покращено умови праці робітника на виробництві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Рокитнівського скляного заводу (далі – АРСЗ). Накази по Рокитнівському скляному заводу за 1946 рік, 40 арк.
2. АРСЗ. Накази по Рокитнівському скляному заводу за 1946-1947 рік, 28 арк.
3. Відомості Верховної Ради УРСР, 1947, № 9–10. Київ: 1946, с. 22–57.
4. Рудницька Л.В. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 «Історія та археологія». – Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, 2021, 245 с.
5. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 582. Оп. 3. Спр. 860. 143 арк.

CULTUROLOGY

ФЕСТИВАЛІ ІГРОВОЇ КУЛЬТУРИ ЯК СУЧАСНИЙ ВИД МАСОВОГО ВИДОВИЩА

Чеберко Гордій Володимирович

студент

Харківська державна академія культури

м. Харків, Україна

Введення: Основні художні прийоми що використовуються в організації фестивалів ігрової культури

Для повного розуміння данного розділу необхідно звернутися до поняття цього явища що більш чітко і лаконічно передає поняття цього явища.

«Фестиваль - широка суспільна, святкова зустріч, що супроводиться оглядом досягнень яких-небудь видів мистецтв». [словник російської мови С. І. Ожегова]

Цілі роботи: Як і будь який інший фестиваль наприклад Венеціанський карнавал – Італія або Фестиваль Burning Man - США фестивалі ігрової культури мають на меті продемонструвати досягнення в усіх сферах розвитку відеоігрової індустрії, аніме, косплей та інших підвидів гік культури.

Коли на початку 90-х ігрова індустрія розпухла настільки, що їй вже не вистачало місця у вигляді декількох наметів на виставці електроніки CES, ігрові компанії зрозуміли, що треба щось міняти і в 1995 році влаштували першу ігрову виставку E3.

І хоча популярний захід досі щорічно притягує увагу з усього світу, в індустрії не вона одна тримає руку на пульсі ігрового світу.

Матеріали та методи: Обрана тема магістерського дослідження – фестивалі ігрової культури як сучасний вид масового видовища – являє собою

збірне поняття автора що до розвитку організації, проведення та культурного значення данного підвиду фестивалів. Що дасть в повній мірі дослідити еволюцію, та трансформацію обраної теми.

В контексті магістерського дослідження, вважається важливим дослідження попередніх етапів становлення фестивалів в цілому та ігрових фестивалів зокрема. Що надасть цілісне уявлення стосовно розвитку ігрових фестивалів як феномену масової культури. Також дослідження як перших виставок і фестивалів гік культури в історичному контексті, так і сучасні приклади більш масштабних постанов, які робились із впровадженням нових ідей та технологій у контексті часу та простору. Присутня і необхідність аналізу долучення конкретних організаційних, технологічних та сценічних прийомів. Тільки зрозумівши цілі та засоби впливу на глядача буде можливим провести аналіз та дослідити причини становлення фестивалів ігрової культури повноцінним видом сучасного масового видовища.

Результати та обговорення: Саме тому нагальним є долучення до досліджень, праць науковців та митців, які досліджували як фестивалі в цілому, так і окремі праці(за наявності) стосовно теми магістерського дослідження.

Необхідно також повторно вказати той факт що при дослідженні теми ігрових фестивалів потрібно розуміти що спеціалізованої літератури стосовно теми існує мало так як тема являється відносно новою. В таких умовах автор розглядаючи тему повинен спиратися на загально відомі факти, витяги та аналізи з інтернет ресурсів та досвід постановників і організаторів подібних проектів що базується на особистому досвіді,

Також до джерел майбутнього наукового дослідження, можна віднести не на стільки масштабні дослідження, а окремі роботи, окремих дослідників, які можуть допомогти у розкритті теми дослідження. До них відноситься Рижкова З.П,[11] праці якої сприяють дослідженню самої суті фестивалів, у історичному контексті, розглядаючи окремі приклади.

Висновки: До теми дослідження абсолютно точно можна віднести роботу Зубенко Д.В.[9] в якій розкривається проблематика дослідження нових

фестивальних форм на території не тільки нашої держави а й в світі в цілому

Потрібно розуміти що в магістерському дослідженні за даною темою автор буде часто наводити приклади вже проведених або поки тільки запланованих фестивалів ігрової культури посилаючись на доступні інтернет джерела такі як МоеМисто.ua(Київ) [19] або WG Fest.ru(Москва) [20] так як статті та витяги з подібних сайтів дають змогу більш предметно розглянути тему магістерського дослідження.

LITERATURE

КАЗКА СТАРОГО МЛИНА СПИРИДОНА ЧЕРКАСЕНКА: ДО ЗАГОЛОВКА ТВОРУ ТА ЙОГО ДОМІНАНТНОГО КОМПОЗИЦІЙНО-СТИЛЬОВОГО ПРИЙОМУ

Мелешко Віра Анатоліївна,

к.філол.н., доцент,

Бурлака Оксана Віталіївна,

магістрантка

Полтавський національний педагогічний

університет імені В. Г. Короленка,

м. Полтава, Україна

Вступ/Introduction. Спиридон Феодосійович Черкасенко (1876 – 1940) – автор, який своєю творчістю репрезентує вітчизняний модернізм кінця ХІХ – перших десятиріч ХХ століття – залишив помітний слід в усіх родах мистецтва слова. Так, у його набутку збірки поезій, книжки художньої прози, низка драм тощо. Розпочав митець літературну діяльність у «материковій» Україні, а продовжив/завершив – за межами її (емігрував 1919 року). Цей факт – одна з причин замовчування творчості «вимушеного емігранта» (Марія Мошноріз).

Першим до повернення письменника із забуття долучився літературознавець Олекса Мишанич (1933 – 2004). Ще в 1991 році він оприлюднив статтю про С. Черкасенка, тоді ж видав двотомник творів письменника з ґрунтовною передмовою [5].

Мета роботи/Aim. За нашим переконанням, С. Черкасенко найяскравіше реалізував себе в драмі. Він – «автор понад двадцяти оригінальних драматичних творів і драматичних переробок чужих сюжетів. Значна частина із них свого часу ставилася на сцені, окремі – викликали жваву літературну і театральну полеміку, оцінювалися в пресі з протилежних позицій <...>» [5,

с. 20-21] (драматургічний набуток Черкасенка в оцінці його сучасників розглянула театрознавка Тетяна Жицька [2]).

Мета нашої студії – проаналізувати драму «Казка старого млина» С. Черкасенка в аспекті її заголовка та провідного композиційно-стильового прийому.

Матеріали і методи./Materials and methods. П'єси С. Черкасенка скрупульозно проаналізувала Валентина Школа в монографії «Драматургія Спиридона Черкасенка (еволюція індивідуального стилю)», яка складається з двох розділів «Стильові особливості драматургії Спиридона Черкасенка та «Романтична основа стильової манери зрілого Черкасенка-драматурга» [11].

Драми С. Черкасенка науковець Степан Хороб зараховує до неонатуралізму [9, с. 5], хоча в процесі розгортання свого дослідження зауважує і їхній неоромантизм [9, с. 32], і символізм [9, с. 145, с. 160]. Полістильове «прочитання» п'єс С. Черкасенка простежуємо і в Наталії Малютіної: «Вплив літературних джерел засвідчує переплетення натуралістських, експресіотських і символістських ознак у драматургічному ескізі С. Черкасенка “Жах”, драматургічному етюді “Повинен”, драмах “Хуртовина”, “Казка старого млина”, трагедії “Про що тирса шелестіла”» [3, с. 69]. Ще раніше про це заявила В. Школа, одночасно аргументувавши причини художньої багатомірності манери митця: «<...> С. Черкасенко писав свої твори в різних стильових манерах. На принципах його драматургії своєрідно позначились тенденції розвитку літератури кінця XIX – початку XX століття, коли у мистецтві відбувався <...> процес боротьби і синтезу різних ідейно-художніх напрямів, течій, стилів. То був час складної співвіднесеності реалістичних традицій із тими тенденціями, які попри всю їхню різномірність позначають терміном модернізм» [11, с. 62].

Результати і обговорення./Results and discussion. Щодо «Казки старого млина», то 1) О. Мишанич акцентує «уписаність» драми С. Черкасенка в український і світовий контекст [5, с. 24]; 2) В. Школа зауважує її «неоромантичні елементи» [реф., с. 9]; 3) В. Мелешко твердить про

символістське спрямування твору [4, с. 67]; 4) М. Мошноріз, розкриваючи своєрідність вияву міфологічної моделі світу в п'єсі, доходить висновку про те, що така модель у творі «побудована на бінарних опозиціях: “сакральне – профанне”, “лівий – правий”, “чужий – свій”, “день – ніч”. Модель світу представлена сакральним центром (млин), який є однією з трансформацій міфознака Дерева життя» [6, с. 88].

Мета нашої студії – розкрити змістові та художньо-виражальні особливості назви цього твору С. Черкасенка.

«Казка старого млина» прийшла до читача спочатку в журнальному варіанті: уривок із драми під заголовком «Умерла казка» у 1913 році оприлюднив часопис «Дзвін», редактором якого був С. Черкасенко; а в наступному році твір було видруковано повно. Публікацію супроводжувала посвята актрисі Л. Ліницькій (Любов Павлівна Ліницька, за чоловіком – Загорська; 1865 – 1924).

Своєрідною «перепусткою» у художньо-змістовий простір твору вважаємо його заголовок. С. Черкасенко на перше місце в назві драми помістив слово «казка». Цей сегмент імені п'єси дослідники не трактують як жанротворчий. «Незважаючи на те, що в назві твору наявне слово “казка”, за жанром – це драма (на противагу драмам-казкам Г. Гауптмана “Затоплений дзвін” (1896), Л. Риделя “Зачароване коло” (1900), Лесі Українки “Лісова пісня” (1913))» [11, с. 45]. Підтримуючи таку думку літературознавців, твердимо, що автор дібрав лаконічний заголовок, який 1) позначає час і простір, 2) містить код національної приналежності, 3) віддзеркалює мистецькі орієнтири доби модернізму.

Лексему «казка», переконані ми, можна сприймати в значенні «казати», «оповідати», «розповідати», але з додатковим смисловим навантаженням «вигадувати», «фантазувати». Закономірне запитання: хто каже казку – «старий» млин, Дід-мельник, автор? Певно, усі потроху, найбільше – млин, той, у якого білим «шумом / Розіслалась борода, / Очі – <...> повні сумом, / Ллються сльози, як вода» [10, с. 466].

Можна це слово із заголовку драми сприймати як персоніфікацію.

Пригадаймо текст: «<...> виходить Мар'яна.

Вагнер

(підводиться на лікоть і стежить за сценою).

Це ж хто? І з ким вона?

Крамаренко

Русалка

Крамаренко

Казка» [10, с.465-466]

Казка – природа, Мар'яна, онука Діда-мельника, теж Казка. У неї закохується водяний млин, і Вагнер, і Юрко, «чабан, німий» [, с. 458]. Казка гине, не витримуючи наступу новітньої доби, нещадного капіталу.

Словосполучення «старий млин» у назві твору С. Черкасенка асоціативно «спрямовує» до книжки «Казки старого млина» авторства Сергія Даушкова (1905 – 1991) [1]. «Млинарське казкарство Даушкова» розпочиналося в дитинстві: «Мій батько був робітником у млині, а там завжди людно, особливо в “хатині” – кімнатці, де завізники дожидали своєї черги. Люди тулилися до гурту і тепла. Тут постійно горів вогонь у печі. Сидять довкола діти, дядьки, молоді чоловіки. У кожного своя робота. Цей із лика плете постолі. Інший шие рукавиці, а той – оброть на коня. <...> Котрийсь із дядьків розповідає казку – веселу, смішну, цікаву. Між слухачами і я, малий хлопчина...» [1]. У цих словах – пряме прочитання частини заголовку драми С. Черкасенка.

Також «старий млин» як складник найменування п'єси акцентує вписаність твору в широкий контекст захоплення авторами межі ХІХ – ХХ століття фольклорно-фантастичними та міфологічними сюжетами (М. Коцюбинський, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Олександр Олесь тощо). Млин, як свідчать народні легенди, перекази, інші твори фольклорної словесності, символізував «циклічність часу: зміну сезонів року, дорослішання та старіння людини, піднесення і занепад цивілізацій, падіння і знов відродження... Крила млину – це трикутники, які жорстко тримають удар, але й

самі можуть розколоти перепону. <...> млин подібний до Дерева життя, що з'єднує весь всесвіт в єдине ціле» [8]. У дослідженні М. Мошноріз знаходимо твердження: Черкасенковий млин «постійно стоїть, що вказує на зупинку часу перед великими змінами» [6, с. 90]. За нашим розумінням, у С. Черкасенка млин – це алегоричний образ Водяника (Мар'яна розмовляє, нахилившись до млинового колеса, Вагнер запитує Подорожнього, з ким вона так жартує, у відповідь чує: «А з дідьком водяним» [10, с. 466]; «Мар'яна <...> погрожує кулаком Водяникові <...>» [10, с. 477] та ін.). Отже, заголовок «Казка старого млина» якнайтісніше пов'язаний із тяжінням нашого письменства до фольклору та міфології.

С. Черкасенко поділив «Казку старого млина» на чотири частини (кожна частина пронумерована римськими цифрами, без зазначення «дія», «акт» чи «розділ»). За словами В. Школи, перші дві частини «вводять нас у романтичний світ природи, <...> наступні – в повсякденний людський» [11, с. 47]. Таким чином, автор фундаментує свій твір на антитезі: степ / місто, природа / ера розвитку індустрії, матеріальне / духовне. Тож антитеза – домінуючий композиційно-стильовий прийом.

Перший світ у драмі С. Черкасенка – хронотоп старовини, розкіш давніх традицій, патріархальності, відкритості; він узвичаєний, розмірений. Це світ, де людина (Дід Мельник, Мар'яна, Юрко), млин-Водяник (єдиний міфологічний образ) і «все живе» (степ «диха», скелі «озвуться голосно луною», верби «зашепочуть», трава «зашумить») гармонійно співіснують; де мешканці степу персоніфікують довкілля: *Мар'яна*

Тут все живе –

І хвилі кучеряві, й тихі зорі.

Як тільки зійде місяць золотий, –

Мене чарує дідько водяний... (10, с. 471-471).

За автором, така гармонія – Казка/казка, «Земля обітована» [10, с. 460].

Центром першого світу, на нашу думку, є Мар'яна-Мельниківна та млин-Водяник. Їхня смерть (трансформація) у фіналі твору – «реквієм українській

традиції» [4, с. 66], з'ява іншого виміру, у якому пануватиме матеріальне. Про це йдеться у другій композиційно-ідейній частині драми.

Протилежний казці світ, що його змальовує письменник у своїй п'есі, залюднений густо. У ньому – молодий гірничий інженер Вагнер, землемір Крамаренко, лакей Вагнера Трохим, його ключниця Марта, дідич Таран з доньками Марією та Сусанною, кілька гостей Вагнера, Подорожній, робітники. Це світ матеріальний, прагматичний, базований на вигоді, потребі, запереченні традицій. Його осердям вважаємо Вагнера (певно, німецьким прізвиськом драматург послуговується не випадково), котрий творений автором двовимірно. Він – поет, але нової цивілізаційно-матеріальної культури; він бачить красу, проте прагне завоювати її; він кохає Мар'яну, та все ж «не забуває» про вигідне одруження.

Висновки./Conclusions. Протиставивши природу й цивілізацію у «Казці старого млина», автор акцентував моральні та психологічні аспекти наступу «шахт і заводів» на первісний степ. Патріархальна «натуральна» людина не спроможна існувати там, де все будується на розрахункові, на логіці, правилах. Заголовок твору С. Черкасенка тяжіє до фольклору та відбиває тенденції часу написання драми. Домінантним композиційно-стильовим прийомом, що його використав автор у п'есі, вважаємо антитезу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даушков С. Казки старого млина. Кременець – Тернопіль: ВАТ Папірус, 2008. 303 с.
2. Жицька Т. Знахідки на узбіччі пам'яті. *Київ*. 1998. № 7-8. С. 146-150.
3. Малютіна Н. П. Українська драматургія кінця ХІХ – початку ХХ століття : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2010. 256 с.
4. Мелешко В. Модерна драма Спиридона Черкасенка. *Альманах Полтавського національного педагогічного університету «Рідний край»*. 2000. № 2(3). С. 65-69.
5. Мишанич О. В безмежжі зим і чужини... (повернення Спиридона

Черкасенка). Черкасенко С. Твори: у 2 т. Т. 1. Київ, 1991. С. 5-42.

6. Мошноріз М. Міфологічні аспекти драми «Казка старого млина» С. Черкасенка. *Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 8-9 вересня 2017 р. Львів, 2017. С. 82-88.

7. Сторінками старого млина. URL: http://kogpi.edu.te.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1094:l-l-r-&catid=41:2012-08-13-10-43-01&Itemid=287

8. Український республіканський клуб. URL: <https://www.facebook.com/ukrrepublicanclub/>

9. Хороб С. Українська модерна драма кінця XIX – початку XX століття (Неоромантизм, символізм, експресіонізм) : монографія. Івано-Франківськ : Плай, 2002. 413 с.

10. Черкасенко С. Казка старого млина. Черкасенко С. Твори: у 2 т. Т. 1. Київ, 1991. С. 458-547.

11. Школа В. Драматургія Спиридона Черкасенка (еволюція індивідуального стилю). Київ : Знання України, 2001. 130 с.

12. Школа В. М. Особливості міфологічного образу в драмі С. Черкасенка «Казка старого млина». *Знак. Символ. Образ. Тезиси докладов и сообщений.* Черкасы, 1996. С. 29.

PHILOLOGICAL SCIENCES

DEDUCTIVE TEACHING – RULE DRIVEN LEARNING

Riabokin Nataliia Oleksandrivna

Ph.D., associate professor

Danyliuk Liudmyla Vsevolodivna

Ph.D., associate professor

Sichova Dina Yuriivna

elder wkladach

Torba Oksana Andriivna

wkladach Poltava Institute of Economics and Law University

"Ukraine" m. Poltava, Ukraine

Introductions. Hypothetical-deductive method – a method of scientific research, which consists in proposing hypotheses about the causes of the phenomena being studied and drawing conclusions from these hypotheses by deduction. If the results obtained are consistent with all the facts that the data in the hypothesis, then this hypothesis is considered reliable knowledge. The hypothetical-deductive method is an important component of the methodology of science. The method works well with other methods. Researchers warn against its absolutization. The hypothetical-deductive method belongs to a group of special methods that can be used not only to obtain new knowledge, but also to construct new theories [5, p.59].

Aim. To find out the content and features of the application of the hypothetical-deductive method in science.

Materials and methods. Methods: descriptive, analysis, synthesis.

Results and discussion. The hypothetical-deductive method is a kind of axiomatic method when fundamental laws of nature (as principles) or natural-scientific hypotheses act as axioms in science. But unlike the axioms of mathematics and logic, hypotheses from the arsenal of science need empirical confirmation. According to some historians of science, G. Galilei used the hypothetical-deductive

method in the study of free fall of bodies and formulation of the corresponding law.

The main features of the hypothetical-deductive method:

1. For explanation of phenomena statement A. is made. Generally it is a generalization of empirical data, ie the data is deduced from A, but A is not deduced from them - there may be other generalizations.

2. The consequences are derived from A. If A is directly tested, then no hypothetical deductive method is needed. The more consequences are derived from A, the more developed the hypothesis.

3. Let E be a consequence of A, and experiment has shown that E is false. Then A can be considered false based on the rule of modus tolens.

The falsification procedure is based on this. In science, of course, a false consequence does not lead to the immediate rejection of the hypothesis, but contributes to its improvement. In addition, the consequence is often inferred from many interdependent hypotheses, and one of them is more difficult to establish.

This method is to hypothesize the causes of the phenomena under study and to deduce from these hypotheses by deduction. If the results obtained correspond to all the facts given in the hypothesis, then this hypothesis is recognized as reliable knowledge. The hypothetical-deductive method makes it possible to test any scientific hypothesis in the composition of the hypothetical-deductive theory. To better understand the nature of the hypothetical-deductive method, let's consider its structure [4, p.53].Its first stage is acquaintance with empirical material, which must be explained with the help of laws and theories already existing in science.

In the absence of such laws and theories, the scientist proceeds to the second stage: making different explanatory assumptions about the causes and patterns of the phenomena being studied.The third stage is to determine the severity of the most likely assumptions and the selection from the set of assumptions. At this stage, the hypothesis is tested first and foremost for logical consistency, especially when it has a complex structure and is deployed into a system of assumptions, tested for compatibility with the fundamental interpretive principles of this science. However, there are periods in the development of science when the scientist tends to ignore

some fundamental principles of his science – the so-called revolutionary periods in the development of science, when a fundamental breakdown of fundamental concepts and principles occurs [3, p.51].

In such cases, in denying one or more principles, the scientist must reconcile the assumptions with other fundamental principles of science. This is a condition of the gravity and weight of the hypothesis advanced. In the fourth stage, there is a deployment of the hypothesis advanced and deductive deduction of the provisions from it, which are subject to empirical verification.

In the fifth stage, an experimental verification of the consequences derived from the hypothesis is carried out. The hypothesis is empirically validated or denied as a result of experimental validation. However, empirical confirmation of the results of the hypothesis does not yet guarantee its truth, and the denial of one of them does not yet testify to its falsity as a whole. Familiarity with the general structure of the hypothetical-deductive method makes it possible to define it as a complex complex method of cognition, which contains all the variety of methods and forms of scientific cognition and is aimed at discovering and formulating laws, principles, theories [7, p.67].

The use of the hypothetical-deductive method in the social sciences, which are predominantly descriptive, unlike the natural sciences, entails certain difficulties, since they do not separate the most important generalizations and facts from many other, minor, and basic hypotheses are not separated from derivatives. hypotheses; no logical relationships were found between the different groups of hypotheses. A kind of hypothetical-deductive method can be considered a mathematical hypothesis, which is used as an important heuristic tool for the discovery of patterns. As a rule, certain equations, which are modifications of relations, previously known and tested, are hypothesized here. Changing these ratios, they form a new equation that expresses a hypothesis that has not yet been studied phenomena. Thus, M. Born and V. Heisenberg used the canonical equations of classical mechanics as the basis, but instead of numbers increased the matrices in them, thus constructing a matrix variant of quantum mechanics. In the process of scientific research, the most difficult task is

to discover and formulate the principles and hypotheses that underlie all further conclusions.

The hypothetical-deductive method plays an ancillary role in this process, since it does not suggest new hypotheses, but only checks the consequences that follow from them. Based on these effects, you can control the process. In the history of methodology of science, the idea of a hypothetical-deductive method emerges as the antithesis, on the one hand, of the deductive-rationalist concept of science, and on the other, of the empirical-inductive conception of the formation of scientific knowledge. In this juxtaposition of rationalist a priori and empiricist inductivism, the formulation of the idea of a hypothetical-deductive method in the form of the concept of the so-called reverse deduction is already encountered in the English philosopher and historian of science W. Wewell in the mid-19th century.

This practice of scientific research, which can be traced back to antiquity, has been developing in the theoretical natural science of modern times, first of all in mechanics, and later in physics ("paradigmatic" example - the formation of a molecular-kinetic model of "ideal gas" used for real gas exploration). In this case, the promotion of scientific statements is quite high degree of generality as theoretical hypotheses in the context of holistic theory. Accordingly, the empirical justification and verification of these statements in the spirit of the hypothetical-deductive method is carried out not in isolation for each individual statement, but as an alignment of the system of theoretical statements with the empirical basis of theory. The implementation of the original idea of the hypothetical-deductive method within such a coherent theoretical system, which correlates with the empirical basis, allows us to speak of a hypothetically-deductive model of scientific knowledge [2, p.67].

The idea of a hypothetical-deductive method in unity with a hypothetically-deductive theory within the framework of a hypothetical-deductive model substantially modifies the very idea of a hypothetical-deductive method. Empirical data corresponds (or does not correspond) here not to a separate hypothesis, but to the whole set of assumptions and statements that capture a hypothetically accepted theoretical model.

And establishing this correspondence or inconsistency is not of empirical verification (as in the case of, say, "all people in this building understand Ukrainian language"), but of logical consistency, inconsistency of the system of theoretical assumptions, empirically verified consequences, provided the empirical interpretation is accepted. theory. However, the positive situation of agreement does not lead to unambiguous acceptance of this theoretical construction, as there may be other concepts that receive such "confirmation". This raises the problem of the criteria for choosing among the "confirmed" concepts, in particular the criteria for their simplicity, especially the so-called. dynamic simplicity in a sufficiently long historical period of their existence, the development of the idea of which is the criterion of the so-called. progressive and regressive shifting problems.

The negative situation of inconsistency of the system of theoretical assumptions, in turn, does not entail the rejection of the theoretical concept, since it can be overcome by reviewing any component of the system. This raises the methodological problem of performance criteria, the constructiveness of this type of review, and the elimination of unwanted "special" assumptions and "conventionalist trickery." Keeping the original setup on top of the movement from hypothetical construction to empirical data, the modern concept of the hypothetical-deductive method as it evolves away from the idea of a radical empirical possibility of verification in the spirit of primitive falsification, and overcomes at the same time unlawful unlawful opening inherent in the "standard concept of science" supporters of logical positivism.

For example, the topic "Indefinite Tenses" should be taught under the guidance of the teacher, as this grammar material is complex and requires explanation of the teacher. And such grammatical material as the verb after which the infinitive is used without a share of to (Bare Infinitive), can be given to students for independent processing (provided, of course, that they have the skills of independent work with the textbook and this allows for allotted time on the subject).

When learning new lexical material, it would be useful for it to be supported by clarity (cards, drawings, slides, reproductions, etc.), and then used in practical

exercises so that it does not lie with a passive load and be activated by practical use. But it often happens that the material and technical base of schools does not allow the use of visualization and practical exercises in the required volume, and teachers have to limit themselves only to verbal methods (story, conversation).

Question 1: What methods of stimulating student activity will be used in the lesson (cognitive games, educational discussions, etc.)?

The choice of teacher is determined by the content of the material, the age characteristics of the students and their attitude to learning. Cognitive games are useful at any stage of learning English, and educational discussions require a thorough knowledge of the language.

Question 2: What methods of control and self-control will be used to verify the degree of assimilation of new material at the time of its attachment.

Conclusions. The methods that best take into account the content of the content of the material being studied, the capabilities of the students, the availability of time for their application are selected.

REFERENCES

1. Мулярчук І. М. Жанрова специфіка вживання 'get-passive' на матеріалі British National Corpus // Матеріали VII Всеукраїнської науковопрактичної конференції студентів, аспірантів і молодих науковців (27 березня 2015 р.) / за заг. ред. В. В. Жуковської, О. А. Черниш. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 512 с.
2. Fleisher N. Passive get, Causative get, and the Phrasehood of Passive vP. Proceedings of CLS 41 / N. Fleisher. 2008. 85 p. 15
3. Hundt M. What corpora tell us about the grammaticalisation of voice in get-constructions. Studies in Language 25(1) / M. Hundt. 2001. 90 p.
4. McIntyre A. The Semantic and Syntactic Decomposition of get: An Interaction Between Verb Meaning and Particle placement. A. McIntyre. Journal of Semantics 22. 2005. 450 p.
5. Thompson D. Getting at the passive: Functions of Passive-Types in

English / D. Thompson. 2012. 168 p.

6. Xiao R. Passive Constructions in English and Chinese: A corpus-based contrastive study / R. Xiao, T. McEnery, Y. Qian. Languages in contrast, 2006. 180 p.

7. Knabe N. The Get-Passives as an Emotive Language Device / N. Knabe.

Режим

доступу:

<https://play.google.com/books/reader?id=Nvxrmezf2hkC&printsec=frontcover&output=reader&hl=uk&pg=GBS.PP1>

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ МЕТАФОР ХУДОЖНЬОГО СПРЯМУВАННЯ

Дячук Наталія Валеріївна

кандидат психологічних наук, доцент

Криворучко Тетяна Василівна

кандидат філологічних наук, доцент (б.в.з)

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Вступ. Перекладачу необхідно вміти передати різні виражальні засоби, які використовуються в оригіналі частіше, ніж може здатися на перший погляд. Практично будь-який текст включає ті чи інші строки фігуральних висловів або інакших засобів додання виразності висловленню, складаючи особливу функцію мовних одиниць – стилістичну. Переклад різного роду стилістичних функцій з мови на мову вимагає перетворень особливого роду, що допомагають зберегти або модифікувати вихідну емоційно-естетичну інформацію [4].

Найхарактернішою стилістичною одиницею є метафора. З найдавніших часів людина відтворювала у словах картину світу в її образному уявленні, використовуючи різні засоби. В багатьох мовах зберігаються стародавні антропоморфні форми уяви про навколишнє середовище, наприклад розподіл всіх предметів за ознакою чоловічої або жіночої статі. Це явище має різну культурну природу, по-різному проявляється в різних мовах і в сьогоденні воно виступає як метафорична одиниця [3].

Метою роботи є загальний аналіз способів вживання і перекладу метафори у сучасній художній літературі.

Методи дослідження. В процесі роботи ми використовували *метод суцільної вибірки*, що був застосований для відбору художніх творів з використанням метафори, що слугували матеріалом нашого дослідження. *Описовий метод* використовувався для виділення, систематизації та класифікації матеріалу, та для його подальшої інтерпретації. Також присутні елементи *контекстуального аналізу*, оскільки метафоричний характер деяких слів та виразів можна визначити тільки в контексті.

Результати та обговорення. В успадкованій від найдавніших станів англійської мови зоометафори закріпилися типологічно інші ознаки, ніж ті, що закріпилися в українській культурі. Значна частина назв тварин і птахів в англійській культурно-мовній свідомості пов'язані з поняттям-образом «*he*», хоча в сучасній граматичній системі відносяться до середнього роду «*it*», зокрема, досить часто вживається метафорична основа «*he*» у зв'язку з образами *Frog, Fish, Caterpillar, Tortoise*, тоді як в українській мові всі ці імена являються граматичними одиницями жіночого роду і відповідно асоціюються з жіночою статтю. У текстах, не зазначених стилістичними прийомами, зміна морфологічних ознак слова є прийнятною функціональною заміною і не впливає на зміст. Інша справа метафоричне вживання асоціації по роду разом з ним.

Наприклад:

When we were little, the Mock Turtle went at last, more calmly. We went to school in the sea. The master was an old Turtle - we used to call him Tortoise [1].

У цьому прикладі з «Аліси в Країні Чудес» черепаха пов'язана з чоловічим чином: «*він*», «*вчитель*». У перекладі перекладачеві доводиться додавати слово-носій чоловічого роду (старий), щоб вихідне уособлення було природним в українському контексті, де слово «черепаха» жіночого роду і не асоціюється безпосередньо з чоловічою статтю.

Нарешті Черепаха Квазі трохи заспокоївся і, важко зітхаючи, заговорив: «Коли ми були маленькі, ми ходили в школу на дні моря. Учителем у нас був старий - Черепаха» [1]. Навіть при доданих маркерах чоловічого роду саме слово «черепаха» залишає деяке відчуття суперечності в зв'язку з уособленням за чоловічим ознакою.

У багатьох випадках розгорнута метафора потребує структурного перетворення, яка полягає як в словесній, так і в граматичній трансформації тексту оригіналу, якщо цього вимагають відмінності в принципах комбінаторики між оригіналом та мовою переклад [5].

Наприклад:

... to see the kiss of the sunrise summoning a rosy flush to the westwrn cliffs,

which sight never fails to raise my spirits.

...бачила, як від сонячного поцілунку на сході спалахнули рум'янцем західні скелі - видовище, яке мене незмінно надихає.

Структурне перетворення вихідних стилістичних одиниць в даному прикладі викликано відмінністю в традиціях граматичного уособлення англійською та українською мовами. Якщо відтворити дослівну вихідну структуру, то пропозиція отримає штучні для української мови комбінації [2].

Структурні ускладнення виникають також при перекладі з англійської мови метафоричних епітетів, котрі можуть бути виражені як атрибутивною, так і субстантивним словосполученням або навіть їх комбінацією, в цілому не властивою українському синтаксису. У таких випадках часто застосовується або перестановка елементів вихідної метафори, або додавання/опущення.

Висновки. При вивченні проблем взаємодії функцій метафори можна йти від форм різноманітних сутностей мови, так від і самих функцій.

Механізм художньої метафори – сприймати одну сутність крізь призму іншої. Для вивчення художньої метафори потрібно знати що метафора здатна творити нову, саме свою реальність, нова метафора затемнює інші, старі. Вона може створювати подібність. Іноді вона може функціонувати у досвіді людини. Смысл, який метафора відкриває людині, пов'язаний з індивідуальним досвідом. В залежності від випадку, метафору можна перекласти таким способом: повним, додаванням, вилученням або заміною.

Художня метафора є мовним, когнітивним, і культурним феноменом, що характеризується образністю, експресивністю, оригінальністю. Це окремий варіант дійсності, який сформувався внаслідок взаємодіє індивідуальної й загальнонародного, емоційного чинників у свідомості письменника.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Carroll L. Alice in Wonderland. – London, 1995 – 293 с.
2. Антонова О. В. Лінгвокогнітивний механізм метафори. Нова філологія, 2007. № 2/22. С. 134–140.

3. Дейнан Э. Метафоры справочник по английскому языку. Москва, 2003. – 296 с.
4. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English–Russian. СПб. : Союз, 2002. – 320 с.
5. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живем. М. : Издательство ЛКИ, 2008. – 256 с.

ІДІОМАТИКА РОМАНУ
НІЛА ГЕЙМАНА ТА ТЕРРІ ПРАТЧЕТТА – «ДОБРІ ПЕРЕДВІСНИКИ»:
ТИПИ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

Загора Карина Сергіївна

магістрантка

Національний університет «Львівська політехніка»

м. Львів, Україна

Вступ. Вільно оперуємо одиницями рідної мови, перш за все, завдяки тому, що постійно асоціюємо їх з уявленнями або поняттями, які, виникаючи у свідомості, викликають в пам'яті відповідні вирази. Чималу роль відіграє тут і та обставина, що до цих асоціацій майже завжди додаються ті чи інші відчуття та емоції, які сприяють їх закріпленню. Третя причина полягає в тому, що носіям мови набагато легше запам'ятовувати слова в поєднаннях, ніж окремо. Ці словосполучення можуть бути тимчасовими, нестійкими, розпадатися на складові частини відразу після того, як вони були утворені. Проте, є й постійні, і чим частіше вони вживаються, тим вони стійкіші. Саме ці природні зв'язки та асоціації сприяють закріпленню словосполук/усталених виразів у пам'яті носіїв мови. З іншого боку, різноманітність асоціацій дає нам велику свободу у вживанні мовних одиниць, тому що ці асоціації створюють численні можливості для поєднання слів.

Мета дослідження. Розглянути можливість поєднання слів та постійність їх сполучень на прикладі усталених словосполук із роману Ніла Геймана та Террі Пратчетта – «Добрі передвісники».

Матеріали та методи. Дослідженням фразеології займалися Ш. Балі, О. О. Шахматова, В. В. Виноградов, М. М. Шанський, О. В. Кунін, Д. В. Ужченко, М. Ф. Алефіренко та В. П. Жуков тощо.

У дослідженні, представленому у статті, використано такі дослідницькі методи й прийоми: аналізу – мислене або практичне розчленування цілого на частини; синтезу – мислене або практичне з'єднання частин у ціле; описовий,

мета якого – дати точний і повний опис мовних одиниць; статистичний метод.

Результати та обговорення. Ш. Балі вважається родоначальником теорії фразеології, тому що вперше систематизував поєднання слів у своїй книзі «Французька стилістика» [3], в яку він включив розділ про фразеологію. У своїх працях він виділяв «чотири типи словосполучень»:

1. вільні словосполучення, тобто поєднання, позбавлені стійкості, розпадаються після їх утворення;

2. звичні поєднання – словосполучення з відносно вільним зв'язком компонентів, допускають деякі зміни;

3. фразеологічні ряди – групи слів, в яких два схожі поняття зливаються майже в один. Стійкість цих зворотів закріплюється первинним слововживанням. Ці поєднання допускають перегрупування компонентів;

4. фразеологічні єдності, тобто поєднання, в яких слова втратили своє значення і виражають єдине неподільне поняття. Подібні поєднання не допускають перегрупування компонентів.

Таким чином, концепція Ш. Балі будується на відмінності сполучень за ступенем стійкості: поєднання, в яких є свобода угруповання компонентів, і поєднання, позбавлені такої свободи.

Проте, згодом, Ш. Балі передивляється свою концепцію і класифікація набуває такого вигляду:

1) вільні сполучення – коли поєднання розпадається одразу ж після того, як воно було створено, і складові його слова знову знаходять повну свободу вступати в інші комбінації;

2) фразеологічні єдності, тобто словосполучення, компоненти яких в силу того, що вони постійно вживаються в цьому поєднанні для передачі однієї і тієї ж думки, повністю втрачають свою незалежність, виявляються нерозривно пов'язаними між собою і мають сенс тільки в цьому поєднанні.

В. В. Виноградов, запропонував одну з найбільш відомих і широко поширених в лінгвістиці класифікацій. Базуючись на ідеях Ш. Балі та О. О. Шахматова, він запропонував класифікацію, засновану на різному ступені

ідіоматичності (невмотивованість) компонентів у складі фразеологізму.

В. В. Виноградов висунув класифікацію фразеологічних одиниць, що включає [4]:

- фразеологічні зрощення (ідіоми) – фразеологічні одинці, повністю неподільні, значення яких абсолютно не залежить від їх лексичного складу та значення їх компонентів; їх значення повністю умовне та довільне;
- фразеологічні єдності – поєднання слів, в яких збереглись хоча б слабкі ознаки семантичної роздільності компонентів, де можна простежити мінімальну вмотивованість загального значення; мають помітне експресивне забарвлення;
- фразеологічні сполучення (колокації) – це сталі звороти, до складу яких входять слова і з вільним, і з фразеологічно пов'язаним значенням.

Як бачимо, критерієм визначення фразеологічності для В. В. Виноградова в одному випадку є структурна ознака, в іншому – семантична. Відсутність єдиного критерію виділення фразеологічних одиниць виключає чітке визначення їх сутності. Структурно-семантичні критерії, запропоновані ним прямо протилежні: семантична цілісність (для фразеологічних одиниць і зрощень) і семантична аналітичність (для фразеологічних словосполучень).

До цієї класифікації фразеологізмів часто додають ще один вид, за М. М. Шанським [10], – так звані фразеологічні вирази, які також стійкі, проте складаються зі слів з вільними значеннями, тобто відрізняються семантичною роздільністю. У цю групу фразеологізмів відносять крилаті вирази, прислів'я, приказки. До того ж багато фразеологічних виразів мають принципово важливу синтаксичну особливість: представляють собою не словосполучення, а цілі речення.

В. П Жуков, використовуючи метод фразеологічної аплікації, виділяє п'ять основних типів фразеологічних одиниць [6]:

- 1) історично аплікаційні фразеологізми, наділені цілісним невмотивованим значенням;
- 2) аплікаційні обороти, що володіють цілісним невмотивованим

значенням в сучасній мові;

3) аплікаційні фразеологізми з цілісним вмотивованим значенням;

4) не аплікаційні фразеологізми, мотивовані, з частково цілісним значенням; один з компонентів семантично співвідноситься з співзвучними словом вільного вживання;

5) не аплікаційні фразеологізми, мотивовані, з частково цілісним значенням; всі компоненти утворюють сенс і співвідносяться зі словами в їх вільному вживанні.

Для дослідження було створено вибірку з 50 фразеологічних виразів з роману Ніла Геймана та Террі Пратчетта – «Добрі передвісники». Взавши за основу класифікацію В. В. Виноградова, було здійснено аналіз та отримано такі кількісні показники: фразеологічні зрощення (ідіоми) – 18 одиниць; фразеологічні єдності – 21 одиниць; фразеологічні сполучення – 11 одиниць.

Приклади:

1) фразеологічні зрощення (ідіоми):

- *Everything had been going so well, he'd had it really **under his thumb** these few centuries. – Все ж було так добре! Останні кілька сторіч справи в нього йшли як по маслу.* [1, с. 17]

- *Neither of them left with quite the same **spring in their step** with which they'd arrived. – Вони обоє мали набагато менш сповнений ентузіазму вигляд, ніж коли вперше переступили цей поріг.* [1, с. 55]

- *You didn't want **to get in a rut**. – Не більше. Щоб не заіржавіти.* [1, с. 47]

2) фразеологічні єдності:

- *He'll have all his powers and Armageddon is just **around the corner**. – Тоді у нього буде вся ця сила і Армагеддон вже не за горами.* [1, с. 57]

- *Even Aziraphale does not possess a copy, but would **go weak at the knees** at the thought of actually getting his exquisitely manicured hands on one. – Навіть сам Азирафаїл не має примірника – хоча, повірте, у нього коліна дрижать від однієї думки про можливість потримати цю книгу у своїх*

ретельно доглянутих руках. [1, с. 41]

- *The nuns took Baby A and swapped it with Baby B under the noses of the Attachés wife and the Secret Service men, by the cunning expedient of wheeling one baby away ("to be weighed, love, got to do that, it's the law") and wheeling another baby back, a little later. – Черниці спромоглися замінити Немовля А Немовлям Б **просто перед носами** Аташе і Секретної служби, під хитромудрим приводом (а саме «маля потрібно зважити, дороженький, що поробиш, такий закон») викотивши за палати одне і прикотивши трохи пізніше інше. [1, с. 28]*

3) фразеологічні сполучення:

- *But clouds massing east of Eden suggested that the first thunderstorm was **on its way**, and it was going to be a big one. – Втім, на сході від Едему хмари вже купчилися та натякали, що **скоро почнеться** перша гроза – і що буде вона нічогенькою. [1, с. 4]*

- *You've **got it**. – **Точно**. [1, с. 37]*

- ***Wouldn't miss it for the worlds,"** said Crowley. – **Нізащо** не пропущу такого. [1, с. 57]*

Висновки. Мовні утворення рідної мови засвоюються головним чином в асоціаціях і поєднаннях, які об'єднують кілька слів. Ці словосполучення можуть бути дуже нестійкими, але в силу своєї повторюваності вони іноді набувають постійний характер і навіть утворюють нерозкладні єдності. Між нестійкими поєднаннями та нерозкладними єдностями розташовуються перехідні типи, так звані фразеологічні групи. Фразеологічні єдності характеризуються певними зовнішніми та внутрішніми ознаками: перші впливають з форми поєднань, а другі з того, як ці поєднання зображенні у мисленні мовця. Багато відомих мовознавців внесли вагомий внесок у дослідження фразеології, проте не всі аспекти наразі досліджені. Фразеологія, як розділ лесикології, і надалі залишається цікавою сферою дослідження, адже мова динамічна система, яка постійно розвивається, відтак перспективним є дослідження ідіоматики у творах саме сучасних авторів.

Наші дослідження, які ґрунтувались на класифікації В. В. Виноградова показали, що у вибірці з Ніла Геймана та Террі Пратчетта – «Добрі передвісники» наявні фразеологічні одиниці у такій кількості: фразеологічні зрощення (ідіоми) – 18 одиниць, фразеологічні єдності – 21 одиниця, фразеологічні сполучення – 11 одиниць.

Опираючись на отримані статистичні дані, а саме 50 фразеологічних словосполук на 70 сторінок, вважаємо, що мова обраного для дослідження сучасного роману «Добрі передвісники», свідчить про високу ідіоматичність та образність мови авторів Ніла Геймана та Террі Пратчетта, які майстерно використали фразеологічні одиниці різних типів. Таким чином, дослідження ідіоматики у творах цих сучасних авторів є перспективним об'єктом для подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Gaiman N., Pratchett T. Good Omens: The Nice and Accurate Prophecies of Agnes Nutter, Witch – Cordi, – London, UK, 1991. – 384 p.
2. Алефиренко Н.Ф. Фразеология в свете современных лингвистических парадигм. М.: ЭЛПИС, 2008. — 272 с.
3. Балли Ш.Французская стилистика. 2-е изд., стереотипное. — М.: Эдиториал УРСС, 2001. — 392 с.
4. Виноградов В.В. Лексикология и лексикография: Избранные труды. - М.: Наука, 1977. — 312 с.
5. Гейман, Н. Добрі передвісники: ґрунтовні й вичерпні пророцтва Агнеси Оглашеної, відьми / Ніл Гейман, Террі Пратчетт ; пер. З англ. Б. Терещенко та О. Петіка. – 2-ге вид., виправл. – К. : Вид. група КМ-БУКС, 2019. – 472 с.
6. Жуков В. П., Жуков А. В. Русская фразеология. Учеб. пособие. — М.: Высшая школа, 2006. — 310 с.
7. Кунин А.В. Английская фразеология (теорет. курс) / Кунин А.В. – М : Высш. школа, 1970. – 344 с.

8. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: Учеб. Для ин-тов и фак. Иностр. яз. – 2-е изд., перераб./ А.В.Кунин. – М.: Высшая школа, Дубна: Изд. Центр “Феникс”, 1996. – 381 с.

9. Ужченко, В. Д., Ужченко, Д. В. Фразеологія сучасної української мови : посібник; М-во освіти і науки України, Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ: Альма-матер, 2005. – 399 с.

10. Шанский Н.М. Фразеология современного русского языка. [3-е испр. и доп. изд.]. Москва : Высш. Шк., 1985. — 231 с.

11. Cambridge dictionary [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://dictionary.cambridge.org/ru/%D1%81%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%80%D1%8C/> .

ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА НЕКОТОРЫХ СОВРЕМЕННЫХ ЛЕКСИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА С ИСТОРИЧЕСКИМ ПРОИСХОЖДЕНИЕМ (НА МАТЕРИАЛЕ САЙТА DEUTSCHE WELLE)

Закриничная Наталья Ивановна

старший преподаватель

Шмакова Лиана Николаевна

преподаватель

Харьковский Гуманитарный Университет

Народная Украинская Академия

г. Харьков, Украина

Введение. При переводе с немецкого языка на русский лексических единиц, которые имели определенное историческое происхождение в конкретном географическом пространстве и с ходом времени поменяли полностью свое значение, возникают определенные трудности. И чтобы избежать искажения при передаче следует акцентировать внимание на произошедших изменениях. Основная задача состоит в сохранении и передаче именно того значения, которое актуально в данное время.

Цель работы – выявить лексические единицы с историческим компонентом в современном немецком языке, сопоставить их первоначальное значение со значением в современном немецком языке и найти наиболее адекватный вариант перевода. В поле исследования были включены материалы информационного сайта Deutsche Welle.

Результаты и обсуждение. В ходе анализа материала удалось выявить следующую лексику, которая может представлять интерес для данного исследования:

➤ **Gardinenpredigt** (f), (разг., шутл.) (букв.: «die Gardine» - «занавеска, гардина»; «die Predigt» - «проповедь»). Под проповедью понимают слова священника, произносимые в церкви Гардинами являются отрезки ткани, которые обычно висят на окнах, а раньше еще висели и перед кроватями. Отсюда и пошло понятие «гардинная проповедь» или «проповедь перед

гардиной». Так как, если муж вел себя неправильно, тогда жена высказывала своё мнение за задернутым занавесом кровати. Сегодня слова «eine Gardinenpredigt halten» могут иметь значение «устраивать семейную сцену» [3] или «обременять кого-либо чем-то неважным» [2].

Значение в современном языке: 1. «упрёк, сказанный в неодобрительном тоне» [1]; 2. головомойка, семейная сцена» [3].

➤ **Groschengrab** (n), (букв.: «der Groschen» - «грош»; «das Grab» - «могила, захоронение»).

Монета в 10 пфеннигов или грош была в обиходе, когда в Германии расплачивались марками. Слово «Groschengrab» (т.е. «могила для гроша, денег») употребляли в том случае, когда подразумевали, что какие-то мелкие расходы выливались в итоге круглую сумму. Чаще всего речь идёт об автоматах, в которые бросают мелочь, например, игровой автомат или автомат по продаже сладостей. Так постепенно монеты и находят в этом устройстве свою «могилу».

Значение в современном языке: 1. «монетный автомат, игровой автомат; что-то на что (постоянно) впустую тратят много денег» [1]; 2. «однорукий бандит» (об игровом автомате) [3].

➤ **Fettnapf** (m), (букв.: «das Fett» - «жир, сало, смазка»; «der Napf» - «миска, горшок»).

Выражение «ins Fettnäpfchen treten» (букв. «ступить в горшочек с жиром») существует с 19 века. В крестьянских домах в кухне всегда стоял горшок с жиром для сапог. И когда кто-то по ошибке ступал в него, то оставлял следы по всему дому. Это явно доставит огорчения человеку, которому снова придется взяться за уборку. Сегодня используют данное выражение, когда нечаянно кого-либо обидели.

Значение выражения в современном языке: 1. «Вызвать неудовольствие, негодование необдуманном, неумным высказыванием» [1]; 2. «Задеть кого-либо за живое» [3].

➤ **Feuerprobe** (f), (букв.: «das Feuer» - «пламя, огонь»; «die Probe» -

«проверка, испытание»).

Понятие уходит своими корнями в средневековое прошлое, когда испытанием огнём определяли участь обвиняемого – например, удерживая руку в огне. Если рука заживала быстро, то он считался невиноватым – и наоборот. В современном мире «испытание огнём» имеет переносное значение, сможет ли кто-то устоять перед вызовами реальности. То есть речь идёт об «испытании на прочность».

Значение в современном языке: 1. «ситуация, в которой определяется устойчивость к нагрузкам» [1]; 2. «боевое крещение, испытание огнём» [3].

Выводы. Из вышеизложенного следует, что фразеологизмы со временем могут терять свое первоначальное значение и приобретать новое, что не всегда способствует адекватному пониманию происходящего.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Duden K. Duden Online-Wörterbuch [Электронный ресурс] / Konrad Duden – Режим доступа до ресурсу: <https://www.duden.de/woerterbuch>.
2. Deutsche Welle [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <http://www.dw.com/de/wort-der-woche-archiv/a-1716657>.
3. Multitran [Электронный ресурс] – Режим доступа до ресурсу: <https://www.multitran.com>.

МОВЛЕННЄВІ ЗАСОБИ І СТРАТЕГІЇ ВВІЧЛИВОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Поліщук Людмила Петрівна,

к.п.н., доцент

Пушкар Тетяна Миколаївна,

к.п.н., доцент

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

м. Житомир, Україна

Введення. Міжнародна співпраця та прогрес економічних відносин між країнами сприяє зацікавленості людей щодо ситуації в країні. Комунікативний процес стає важливим у житті політиків і народу. Проблема ефективності мовної комунікації та мовного впливу є багатогранною і надзвичайно актуальною в сучасній науці: лінгвістиці, соціології, психології, риториці та філософії. Багато в чому це пов'язано з інтенсивним та екстенсивним розвитком політичних, економічних та міжкультурних відносин в сучасному світі, а також з прагненням сучасного суспільства до вдосконалення і розвитку ефективності людської діяльності у всіх галузях. Політичний дискурс відіграє значну роль у становленні та розвитку культури країни. Вчені намагаються проаналізувати форму, зміст, іллокуції та перлокуції політичного дискурсу, параметри його ефективності в контексті здійснення маніпулятивно персуазивного впливу на цільову аудиторію. Адже будь-який політичний дискурс актуалізує ті чи ті ідеологічні погляди, встановлює певні ідейні константи, які виступають маркерами конкретного ідеологічного простору.

У лінгвістичній теорії більш поширеним є визначення ввічливості яку ми можемо окреслити як стратегічно зумовлену форму взаємодії, що охоплює вербальні й невербальні засоби і має на меті підтримувати діалог, стримувати потенційну агресію та запобігати конфліктам.

Проблеми функціонування вербальних і невербальних одиниць англomовного дипломатичного дискурсу, їх прагматичного взаємозв'язку та

використання з метою продукування ввічливості ще не ставали предметом окремого дослідження. Однією з основоположних праць у цій галузі є монографія П. Браун і С. Левінсона, у якій вони виокремлюють позитивну ввічливість, спрямовану на зближення комунікантів, та засвідчує повагу адресату в процесі комунікації. Необхідно зауважити, що окремі теорії ввічливості в англomовному політичному дискурсі висвітлювали у своїх працях В. А. Лабунська, Н. Д. Арутюнова, Л. Л. Макарук, Б. Фрейзер, П. Грайс та ін.

Ціль роботи. Політичний дискурс відіграє значну роль у становленні та розвитку культури країни. Комунікативний процес стає важливим у житті політиків і народу. Також важливо навчитися правильно розуміти те, що політик хоче донести до людей, вивчаючи антитезу, метафору, анафору в своїх промовах. Особливо важливим є дослідження теорії ввічливості у контексті сучасного політичного дискурсу, адже саме комунікація на міжнародному рівні визначає відносини між людьми та країнами, а також нерідко вирішення соціально-політичних проблем залежить саме від правильної інтерпретації висловлювання. Отже, мета нашого дослідження – визначення сутності та специфіки ввічливості в англomовному політичному дискурсі.

Матеріали і методи. Політичний дискурс характеризується ідентифікуючою, інформативною, агональною, персуазивною функціями. Саме орієнтація на переконання, наявність адресата-спостерігача, а також соціальний контекст і ситуативні параметри визначають комунікативні наміри, комунікативну поведінку учасників і вибір мовних засобів. Таким чином, мету політичного дискурсу можна визначити як завоювання і утримання влади шляхом поширення певної системи ідеологічних поглядів, що може бути реалізовано завдяки комунікативному впливові (експліцитному та імпліцитному) на когнітивну сферу фокусної цільової аудиторії (електорату). Наразі сформувався два підходи до розуміння змістового наповнення терміна «політичний дискурс»: вузьке і широке. Згідно першого, політичний інституціональний дискурс охоплює промови політиків, урядові документи, партійні програми, тексти парламентських та передвиборчих дебатів, агітаційні

матеріали. Широке розуміння політичного дискурсу імплікує включення до корпусу вище зазначених текстів «дискурсу реагування»: аналітичних статей журналістів, політологів, громадських активістів, пересічних громадян у соцмережах на ту чи ту подію політичного життя суспільства в різних ракурсах – побутовому, художньому, публіцистичному. У рамках цієї розвідки ми звернімося до жанру «первинного спілкування», до аналізу того «політичного нарративу», «архітектором» якого виступає політик– головний диспетчер на шляхах ідейних змістів політичної комунікації, яка передбачає транслявання матеріально виражених та імпліцитно закладених інформаційних повідомлень, спрямованих на структурування політичної діяльності, надання тих чи тих смислів політичним подіям з метою формування суспільної думки та, відповідно, впливу на розподіл та використання влади у певній етносоціальній спільноті. Мовний вплив реалізується за допомогою комунікативних стратегій і тактик, що дозволяють апелювати до різних сфер адресата – знань, ціннісних уявлень, волі, емоцій адресата, оперувати ними. На думку П. Браун і С. Левінсона, ввічливість може реалізовуватися двома видами стратегій: стратегією негативної ввічливості (релевантні принципи пом'якшення – надання адресату вибору, виведення адресанта і адресата з дискурсу, вибачення) та стратегією позитивної ввічливості (релевантні принципи пом'якшення – прагнення до порозуміння, підтвердження загальної точки зору, емпатії, вказівка на взаємність, включення учасників комунікації в дію).

Однак, основою шанобливої поведінки (*heart of respective behaviour*) П. Браун і С. Левінсон називають саме негативну ввічливість. Вона являє собою набір стратегій, спрямованих на демонстрацію визнання незалежності співрозмовника, його особистісної автономії, переконання його у відсутності намірів зі сторони одного з мовців. Негативна ввічливість реалізується в таких стратегіях: 1) стратегія незгоди; 2) стратегія заперечення; 3) стратегія докору; 4) стратегія звинувачення; 5) стратегія негативної оцінки; 6) стратегія використання імпліцитних мовленнєвих актів; 7) стратегія погрози; 8) стратегія визнання своєї провини; 9) стратегія спонукання до виконання дії. Стратегія

«негативної ввічливості» володіє широким арсеналом тактик у політичному дискурсі. Це можна пояснити бажанням політиків відстоювати власну думку й інтереси, а також намаганням укріпити власні позиції на міжнародній арені. Найбільш ефективною тактикою цієї стратегії є тактика «навмисного песимізму» (“I am sure you will not be very much in favour of doing this”) та навмисне применшення важливості прохання (“It is a very small thing we would very much appreciate from your government”), інструментами яких є лексичні засоби та синтаксичні конструкції.

Результати і обговорення. Навмисна нечіткість одна з основних тактик стратегії «негативної ввічливості» використовується для того, щоб виграти час для обговорення небажаних питань. Нечіткість надає можливість зберігати гнучкість і знайти вихід у разі необхідності. Серед найбільш вживаних «нечітких виразів» політиків:

- висловлення небажання для позначення фактичного бажання: “I would hate to ask this but...”;
- використання пасивного стану з метою уникнення особистісного ставлення: “It is generally done according to the agenda”, “ It seems to us that this approach might be reasonable in this circumstances”;
- заміна займенників “I” і “you” на вирази із семантикою узагальнення (“people think that...”) або вживання цих займенників у формі множини (we, you).

Стратегія «позитивної ввічливості» передбачає тактику призиву до спільної дії. У рамках цієї тактики спонукування пом’якшується за допомогою інклюзивної форми (особистої або безособової) його пред’явлення. Тим самим, суб’єкт-каузатор відносить себе до групи адресата, розглядаючи останнього як свого прихильника і розділяючи з ним відповідальність. Приклад ідентифікації з адресатом сприяє скороченню дистанції між адресантом та адресатом, ініціації поділу цілей, мотивів як загальних, власних. Приклади позитивної ввічливості включають вирази на кшталт: «I really like the way you approach this matter here», «I really like the way you have done this», «It is always important

for me to do the best job I can, and I know the same is true for you» та ін.

Розглянемо стратегії позитивної ввічливості на прикладі фрагментів промов Президента Сполучених Штатів Дональда Трампа.

Під час своєї інавгураційної промови Дональд Трамп, звертаючись зі словами вдячності до американського народу і до всіх людей світу: «Chief Justice Roberts, President Carter, President Clinton, President Bush, President Obama, fellow Americans and people of the world, thank you».

У наступному прикладі Трамп застосовує позитивну ввічливість, підкреслюючи свою належність до загальної соціальної групи, що втілюється в стратегії дружнього ставлення до адресата та прагненні згоди. «By the way, you don't mind if I go off script a little bit? It is sort of boring. It is a little boring. Beautiful speech, everything is wonderful. But a little boring. We have to, you know — but we gave them their dignity back. And that's why our country is doing record business. We're doing record business. We're doing business and you have to look at the fundamentals».

Слід зазначити, що в політичному дискурсі Маргарет Тетчер було ідентифіковано епізоди, які ілюструють лише тактику визнання завданої шкоди: English Male Questioner: What do you see as the future role of the Centre for Policy Studies? Margaret Thatcher: Well you know, I'm sorry ... Same Questioner: ... to the Tory Central Office Research Department? Margaret Thatcher: No no. Sorry, not at all. It will of course continue to have a role, but it is doing mainly the economic things, on a fairly – er – in depth, using a number of people from academic circles, or involving a number of people from academic circles [13]; English Male Questioner: By the same platform, do you mean the same sort of platform ... Margaret Thatcher: I beg your pardon, the same what? Same Questioner: When you say you can ... [words inaudible] ... on the same platform as Mr Wilson; Margaret Thatcher: Excuse me, I just have to carry on working. Same Questioner: What about him? MT: Well, he'll have work to do too.

Отже, в політичному дискурсі Маргарет Тетчер спостерігається тенденція дотримання мовцем дистанції та невтручання в свободу дій слухача, що

пояснюється його інституційною спрямованістю. До мовних засобів, що використовуються для реалізації стратегії вибачення, відносяться дієслова to be sorry, to excuse, to pardon, to spare, to forgive, excuse me, apology (apologies, apologize), sorry, які вживаються як у повно складених так і еліптичних спонукальних, питальних й розповідних реченнях.

Висновки. Необхідно зазначити, що стратегії позитивної ввічливості сприяють зменшенню комунікативної дистанції, усунення міжособистісних меж, взаєморозуміння, співробітництва і досягнення позитивного результату в спілкуванні. При цьому, функцію ввічливості виконують специфічні стійкі одиниці спілкування, завдяки яким встановлюється характер відносин між оратором і слухачами.

ВЖИВАННЯ ТА ПЕРЕКЛАД ЕВФЕМІЗМІВ У НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Рахімова Ольга Кадирівна,

старший викладач,

Левицька Наталія Валентинівна,

старший викладач

Хмельницький національний університет

Вступ. Проблемі теоретичного обґрунтування евфемізації в мовознавстві приділяють велику увагу. Ті чи інші аспекти евфемізації певною мірою досліджено й описано в роботах багатьох мовознавців ХХ ст., зокрема в працях С. Відлак, Б. Ларіна, І.Р. Гальперіна, В.І. Жельвіса, А.М. Кацева, Л.П. Крисіна, К. Аллан, О.Й. Шейгал, В.І. Заботкіної, В.П. Москвіна, К. Беррідж тощо.

Мета роботи. Мета роботи – дослідити причини вживання, класифікацію та сфери використання евфемізмів. На сьогоднішній день у мовознавстві існують різні інтерпретації терміну «евфемізм». Явище евфемії в лінгвістиці традиційно пов'язують з явищем табу. Невипадково спочатку вивченням евфемізмів займалися етнографи, які досліджували проблематику табу в первісних спільнотах. Табу має безпосередній вплив і на німецьку мову, відображаючи різноманітні процеси у житті суспільства: політичні, соціальні, історичні. Табуванню і подальшій евфемізації підлягають слова різних тематичних груп з багатьох причин. Найближчим до уявлення про табу в сучасних європейських суспільствах є поняття соціальної норми. Звідси табу поширюється на все, що пов'язане із соромом, тактом чи пієтетом; натомість страх, який лежав в основі табуїзації у первісних суспільствах, втратив своє значення. Отож, табу (як і евфемізми) залежать від часу і віддзеркалюють соціокультурні норми конкретного суспільства.

Під мовним табу розуміють мовну норму, яка диктує соціально узгоджене невживання певних слів та виразів, на заміну яким і приходять евфемізми.

Матеріали і методи. Евфемізми – слова і звороти, які пом'якшують, завуальовують дійсність і її реалії, надаючи неприємним реаліям приємних

асоціацій і уможлиблюючи таким чином комунікацію на табуйовану тему.

Причинами вживання евфемізмів є:

– Забобонність, пов'язана із вірою в магічну дію слова;

– Дотримання усталених соціокультурних норм (з цієї причини ми вживаємо політкоректні позначення, уникаємо вживання лайливих слів та вульгаризмів або використовуємо їхні замітники)

Евфемізми можна поділити на дві групи:

– утворені на основі подібності значення;

– утворені на основі звукової подібності.

У першому випадку евфемізми виконують комунікативну роль, у другому – експресивну, не як носії інформації, а для виявлення афекту. До евфемізмів, утворених на основі подібності звучання належать замітники лайливих слів та інших пейоративних зворотів (агресивних вигуків, погроз, прокльонів чи агресивних наказів).

Евфемізми першої групи прикрашають і завуальовують неприємні аспекти нашої дійсності. Слід зазначити, що евфемізація тісно пов'язана із гумором, а яскраві евфемізми знаходимо в діалектах (урбанолектах), які загалом вирізняються барвистістю в порівнянні зі стандартною мовою. Ось невеличка вибірка образних гумористичних евфемізмів з віденського урбанолекту: Privatdozentin (репетиторка) – дівчина за викликом; Reitschule (школа верхової їзди) – бордель; Winterkirsch'n (зимові черешні) – геморой; Hoftrauer (двірська жалоба) – бруд під нігтями. Евфемізм Hundstrümmerl (псячі руїни) ошляхетнює продукти життєдіяльності собак, які часто-густо зустрічаємо у Відні, так що місто розпочало агітацію за допомогою плакатів із зображенням милого песика, який просить прибрати за ним «Nimm ein Sackerl für mein Gackerl». Використання слів дитячої мови (як у цій рекламі: Gackerl – какулька) – продуктивний шлях евфемізації. В інших образних евфемізмах відбувається іронічне «ошляхетнення» позначуваного продукту/істоти тощо завдяки порівнянню з більш вартісними: Bauernkaviar (дослівно «селянська ікра») – салера (на основі спільної для обидвох продуктів дії як афродизіак),

Beamtenforelle (форель для службовців) – сосиска, Kanäuförön/Kanalforelle (канална форель) – шур. За допомогою образних гумористичних евфемізмистичних слів та зворотів маскуємо також наші страхи, як-от страх перед смертю: Bratröhre (духовка) – крематорій; einen Holzpyjama anziehen (одягнути дерев'яну піжаму); die Erdäpfel/ von unten wachsen sehen (бачити зісподу, як росте картопля).

На хвилі політкоректності впливають нові евфемістичні позначення професій та людей певного етнічного походження, до яких в суспільстві існує негативне чи упереджене ставлення. Цікаві приклади політкоректних етноекфемізмів в німецькій мові, коли замість збірного позначення (Eskimo, Zigeuner), яке набуло негативних конотацій, почали вживати як нейтральне позначення частин цієї народності (Inuit, Roma). Старі позначення ще якийсь час можуть функціонувати у фразеологічних зворотах чи назвах продуктів (морозиво Eskimo, кукурудзяні палички Zigeunerräder, шницель Zigeunerschnitzel чи десерт Mohr im Hemd), проте з політкоректних міркувань з часом зникають і звідти, як це сталося із назвою зефіру в шоколаді Negerküsse (поцілунки негра), який переіменували на Schokoküsse(шоколадні поцілунки). Яскравим прикладом того, що в різних суспільствах слово на позначення однієї і тієї ж групи людей може мати різні конотації, є слово іноземець/іноземка в українській та німецькій мові: нейтральне в українській мові, німецьке Ausländer/Ausländerin сприймається негативно і пов'язується з економічною міграцією. Відтак і значення слова мігрант/мігрантка (Migrant/Migrantin), зазнало звуження і погіршення значення, асоціюється з економічними мігрантами, бідністю і (як і Ausländer) не використовується щодо вихідців із забезпечених суспільств, які змінили країну проживання. До останніх вживаються позначення із першим компонентом Wahl- (вибір), який підкреслює, що переселення відбулося не з економічної нужди, а із власної волі: Wahldeutscher/österreicher – німець/австрієць за вибором, Wahl-Berliner/Wahl-Wiener – берлінець/віденець за вибором.

Мова змушена постійно працювати над створенням нових слів, які б

допомагали уникати негативних асоціацій, пов'язаних з попередніми словами – так зване «евфемістичне бігове колесо»: так, замість «каліка» почали використовувати іншомовне «інвалід», яке невдовзі також отримало негативні конотації і отримало заміну у вигляді формулювання «люди з особливими потребами». В німецькій мові цей процес виглядає подібно: Krüppel – Invalide – der/die Behinderte. Останнє слово впродовж останніх років також почало сприйматися як негативне. Як наслідок – відкореговано оголошення у віденському громадському транспорті з «Wir bitten Sie, älteren oder behinderten Fahrgästen /.../ die Sitzplätze zu überlassen» («Просимо вас поступатися місцем старшим людям та інвалідам») на «Bitte seien Sie achtsam. Andere brauchen Ihren Sitzplatz vielleicht notwendiger» («Будьте уважними. Можливо, інші пасажери більше потребують місця для сидіння»), із завуальованим позначенням «пасажери, яким потрібніше місце для сидіння». Ефект евфемізації досягається і завдяки вживанню іншомовних слів. Тому дедалі частіше на позначення людей з особливими потребами в німецькій мові вживають запозичені з англійської disabled та differently.

Як бачимо, значення слова не є незмінною константою. Зміни в семантиці, а саме – отримання словом негативної конотації – процес, відомий в мовознавстві як «погіршення значення». Цей шлях пройшло багато слів і якщо в наведених вище прикладах ми були свідками цього процесу, то в інших словах, які зазнали видозмін кілька століть тому, бачимо лише негативне значення. Це стосується німецького Dirne, яке вживається на позначення повії і походить від старовірхньонімецького thiorna, що означало «(незаймана) дівчина, служниця». В середньовірхньонімецькій мові dierne почало вживатися евфемістично на позначення повії і з часом отримало додаткове негативне значення – «повія». З плином часу перше нейтральне значення відпало і в сучасній німецькій мові це слово належить до лайливих. Тому якщо ми візьмемо до рук старе видання казки Rotkäpchen (1837), перше речення викличе здивування: «Es war einmal eine kleine süße Dirne, die hatte jedermann lieb, der sie nur ansah, ...». Нейтральне значення («дівчина») слово та його похідні зберегли

лише в діалектах (Hamburger Deern), у назві національного одягу в Австрії та Баварії – Dirndl.

Результати і обговорення. Сфера застосування евфемізмів дійсно широка, починаючи з дипломатичного дискурсу і до приватних оголошень у газетах. Так, неперевершеним майстром завуальовувати дійсність був колишній австрійський канцлер Бруно Крайскі. Коли в 70-х роках внаслідок першої нафтової кризи економіка пішла на спад, він охарактеризував цей стан як «Nullwachstum», коли ж ситуація стала ще драматичнішою, Крайскі повів мову про «Minuswachstum».

Евфемізми ділового стилю найкраще представлені лексикою, вживаною торговцями нерухомістю. «Витончена», «дорогоцінна» квартира означає «надто маленька», а те, що ви можете зробити «будь-який ремонт на власний смак» та «підійде особі-ентузіасту» означає, що мова йде про занедбану квартиру. Чи не найблагодатніший ґрунт для евфемізмів в німецькомовному просторі – характеристики та рекомендаційні листи. У них ви не знайдете негативних формулювань, адже негативний зміст ховається за позитивною формою. Найчастіше згадуваний приклад – «Er/Sie war stets bemüht», який прочитується: «На стараннях все і закінчилося, успішною його/її праця не була». Вирішальну роль відіграє і порядок слів або їх упушення: так, у реченні «Sein Betragen gegenüber den Kollegen (und Vorgesetzten) war stets vorbildlich» керівництво згадується на другому місці, після колег, і це означає, що з керівництвом у працівника були проблеми. Er hat alle Aufgaben zu seinem und im Interesse der Firma gelöst. – За ним рахується крадіжка або інше серйозне порушення. Закодована інформація подається в характеристиці навіть у завершальних фразах-побажаннях: Wir wünschen ihm auf seinem künftigen Lebensweg viel Erfolg – Дотепер його діяльність не була успішною.

Як бачимо, щоб розкодувати інформацію попереднього працедавця, треба вміти читати «між рядками», керуватися принципом «від супротивного» і вибирати з позитивного негативні аспекти.

Евфемізми постійно присутні у нашому житті і мовленні. Інколи ми самі

не помічаємо, як користуємося ними, підсвідомо вибираючи той варіант, який звучить милозвучніше. Евфемізми можна вважати різновидом неправди, проте, деякі з них використовуються як неправда заради спасіння. Мовна культура, позбавлена евфемізмів, більш чесна, але, водночас, груба і прямолінійна. У суспільстві тактовність і правила ввічливості ніхто не відміняв.

Висновки. Підбиваючи підсумки, варто відмітити, що евфемізми або мовні табу існують у будь-якому суспільстві і мають історичне або релігійне підґрунтя. Можемо стверджувати, що навіть за теперішніх часів гарантованої свободи слова та думки у суспільстві продовжують функціонувати мовні табу. Таким чином, використання евфемізмів є необхідністю. Вони слугують для встановлення меж табуйованих зон і допомагають уникнути небажаного ефекту від прямолінійного висловлювання. Перспективи подальших пошуків у згаданому науковому напрямку полягають в ґрунтовному аналізі структурно-семантичних і прагматичних особливостей мовних табу з різних сфер життя.

ВИКОРИСТАННЯ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Чігарева Алла Антонівна
викладачка німецької мови
Коледж Подільського державного
аграрно-технічного університету
м. Кам'янець - Подільський, Україна

Вступ. Проблемне навчання розглядається як технологія розвиваючої освіти, спрямована на активне одержання учнями знань, формування прийомів дослідницької пізнавальної діяльності, залучення до наукового пошуку творчості, виховання соціально значимих рис особистості. Проблемне навчання застосоване на конструюванні творчих навчальних завдань, що стимулюють навчальний процес і підвищують загальну активність здобувачів освіти. Воно формує пізнавальну спрямованість особистості, сприяє виробленню психологічної установки на подолання труднощів.

Метою роботи є теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити ефективність використання проблемного навчання на заняттях іноземної мови, а також показати використання нетрадиційних методів навчання на заняттях іноземної мови.

Матеріал і методи. Організаційно – педагогічні умови використання проблемного навчання на заняттях іноземної мови в загальноосвітній школі та закладах фахової передвищої освіти.

Для досягнення мети використано комплекс сучасних загальнонаукових методів: аналіз, узагальнення та систематизація.

Результати і обговорення. Метод проблемного навчання в педагогіці не новий, але сьогодні цей метод набуває ще більшої актуальності. Реформування освіти в Україні потребує активізації впровадження новітніх педагогічних технологій. Створити комфортні умови навчання, за яких кожен здобувач освіти відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність, сформується

як творча особистість. Основною тенденцією в розвитку освіти сьогодні є перехід від традиційного (репродуктивного) навчання, як процесу запам'ятовування та відтворення, до продуктивного, творчого, як процесу розумового та особистого розвитку.

Дослідники стверджують, що в пам'яті залишається до 10 % того, що людина чує, 50% того що бачить і 90% того, що робить сама. Отже, найбільш ефективна форма навчання - активно включатися в процес навчання. Проблемне навчання вимагає широкого застосування проблемних методів навчання. Зустрічаючись з новою, незрозумілою проблемою, людське мислення відбувається за схемою: висунення гіпотез, обґрунтування та перевірка їх, що є необхідною складовою саме творчого мислення.

Фундаментальні роботи, присвячені теорії і практиці проблемного навчання, з'явилися в кінці 1960-х - початку 1970-х п. (Т. В. Кудрявцев, А. М. Матюшкін, М.І. Махмудов, В.Оконь і інші).

Проблемне завдання, що ставиться перед учнями, має відповідати їх інтелектуальним можливостям: бути досить складним, але водночас можливим до розв'язання завдяки тим навичкам мислення, які сформовано в учнів. Основною категорією проблемного навчання визначають «проблемну ситуацію». Часта постановка перед здобувачами освіти проблемних ситуацій призводить в майбутньому до того, що він не «пасує» перед проблемами, а прагне їх розв'язати, тим самим ми формуємо креативну особистість з критичним та логічним мисленням, завжди здатну до пошуку нових, нестандартних рішень.

Висновки. Проблемний метод сприяє не тільки розвитку творчого мислення на заняттях німецької мови, а й підвищує мотивацію його вивчення, привчає здобувачів освіти до уважного і вдумливого відношенню до текстів. З одного боку, він дозволяє удосконалювати граматичні та лексичні навички, з іншого, активізує мислення, задіює уяву, і ефект від такого роду завдань досить високий. Адже, отримуючи навчальний матеріал під час вирішення навчальних проблем, учні долають багато труднощів, їхня активність і самостійність

досягають високого рівня. Підвищена активність учнів сприяє розвитку позитивних мотивів навчальної діяльності, зменшує необхідність формальної перевірки результатів. Результати навчання є достатньо високими та стійкими. На наш погляд, дуже продуктивно використовувати проблемні завдання в якості домашніх, що виключає можливість списування і підвищує пізнавальну активність студентів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмітренко Н. Є., Доля І. В. Застосування проблемно-орієнтованого навчання на заняттях з іноземної мови у вищому навчальному закладі// Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: «Планер», 2016. С. 166–170.
2. Махмутов М. И. Проблемное обучение: основные вопросы теории. Москва: Педагогика, 1975. 368 с.
3. Оконь В. Введение в педагогику: учебное пособие. Москва, 1989. 220с.

PHILOSOPHICAL SCIENCES

НООСФЕРНО-НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЙНИЙ ФОРСАЙТ РОЗВИТКУ ФІЛОСОФІЇ НОО-ОСВІТИ В ГНОСЕОМЕТРИЦІ НООСФЕРНО-ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Капіца Володимир Федорович

д.філос.н., професор

Криворізький національний університет

м. Кривий Ріг, Україна

Вступ./Introduction. Модерновий характер ноосферно-наукових досліджень зобумовлений оновленням класичної, некласичної і постнекласичної філософії науки і створенням засад онтології і гносеології ноо-науки, методології та епістемології продукування ноосферного знання в процесі проведення ноо-досліджень. В їх основу покладаються погляди В.І. Вернадського про науку як певну ноосферно-наукову реальність, коли природна біосфера перетворюється на розумову сферу, де здійснюється «процес зросту науки, наукового розуміння», відбувається «налагодження планетарного обміну речовиною та енергією на Землі», що формує ноосферу [1, с.31]. На основі сучасних ноосферно-наукових досліджень відкривається можливість визначити ноосферу в якості вищевимірної реальності мислетворчих процесів, що самоорганізуються і впорядковуються в ноосферне буття «сфери розуму» на основі всезагального ноосферогенезису суцього [2, с.250]. Подібне онтогносеологічне розуміння ноосфери дозволило представити ноосферно-наукові дослідження і ноо-науку в якості «ноосфери інноваційного мислення і ноо-пізнання» [3], розробити інноваційну методологію та епістемологію ноосферного зросту знань [4], створити дослідні програми з ноосферних технологій та їх НТ-праксіси в проектних ноо-інноваціях [5]. Головна особливість ноосферних дослідних програм – це подолання

парадигмальної розривності в наукових знаннях в ході наукових революцій (Т.Кун) з можливістю досягти безперервно-недискретного зросту знань розвитку науки (І.Лакатос). В подібних дослідних програмах налагоджується баланс між «прогресивністю» і «регресивністю» наукових досліджень. Це утворює «евристичну біполярність» у з'єднанні філософії і науки, де представлена «діалектика позитивної і негативної евристики» в єдності і «конкуренції дослідних програм» [6, с.73-74,148].

Мета роботи./Aim. Виявлення основних гносеометричних параметрів ноосферної освіти, виходячи з проведених ноонаукових досліджень, котрі можна науково-практично застосувати для здійснення інноваційного форсайту як самої науки, так і модернізації сучасного освітнього процесу. Головна проблема – це створення і задіяння ноосферної методології в сучасній освіті на засадах ноо-науки, розвиток на цій основі ноосферного світорозуміння і ноосферного мислення з застосуванням методів ноосферно-світоглядних практик і ноо-технологій. Це представлено у 5-и ступіневому «освітньому виробництві» креативних здібностей, творчих діяльностей та інноваційних знань [7, с.123].

Матеріали і методи./ Materials and methods. Основна теза. Це можливість здійснення інноваційного форсайта в розвитку науки та втілення інноваційних знань в освітньому процесі на основі ноосферної методології, ноо-гносеометрики освітнього виробництва і передачі навчальних знань методами задіяння ноосферного фактора. Інноваційний форсайт досягається шляхом створення багаторівневої освітньої реальності на основі розроблених стандартів ноосферно-наукової раціональності, котрі дозволяють *сформувати інноваційне навчальне середовище*. Це особлива «освітня реальність», котра в гносеометриці першого рівня свого розвитку в якості ОГР (освітньо-гносеологічна реальність) дозволяє сформувати *комунікативне навчальне середовище*. Воно створюється за ноосферно-науковим стандартом раціональності інтеркомунікативності – ІКСР [8, с.499]. ОГР «2-го рівня» представлена «*когнітивним навчальним середовищем*», котре формується за

інформаційно-семантичним стандартом раціональності – ІССР [8, с.530]. ОГР «3-го рівня» предстає як «інноваційно-імагінальна реальність» в науковому прогнозі-локусі її представлення в якості *«інноваційно-інтегрованого навчального середовища»*. Це може бути *науково-освітній кластер «випереджаючого навчання» в системі аферентивної освіти*, що створюється за інноваційними методиками і ноосферною методологією. Гносеометрика освітнього кластера відповідає інформаційно-імагінальному стандарту раціональності (ІСР) і має конкретну освітню форму *«навчального композитрона»* [8, с.581, 613-614]. «Освітня реальність» в гносеометриці «4-го рівня» предстає в якості *«креативного навчального середовища»*, котре створюється за трансформативно-конструктивним стандартом раціональності (ТКСР). В ньому починає безпосередньо діяти ноосферний фактор освіти з впровадженням конкретних освітніх інновацій шляхом трансформації *«імагінальних конструктів»* навчання (експериментальних) в *«реальні конструкти»* предметних розробок [3, с.338]. ОГР «5-го рівня» дозволяє її представити в якості *«освітньо-ноосферної реальності»* за стандартом інформаційно-креативної раціональності (СІКР) і сформулювати *креативно-синергетичне навчальне середовище* на основі освітніх інновацій [3, с.675].

Методи ноосферно-наукових досліджень та розробки освітніх ноо-інновацій. Серед них: методи світоглядно-методологічної рефлексії, системно-номонологічного прогнозу інновацій, інформаційно-семантичний метод і метод креативно-синергетичного синтезу; методи ноосферно-семіотичного програмування, ноосферно-імпрінтінгового моделювання та конструювання ментало-когнітивних і ноо-ментальних паттернів розпізнавання знань в їх інноваційних конструктах. А саме – методи енактивного конструктивізму у створення нових знань в пізнавальних діях (enactio) інноваційного форсайта в методи аферентивного випередження в продукуванні інноваційних знань та їх передачі в освітньому процесі. При цьому *методологічно складні інноваційні поняття операційно-методичного конфігуруються в певній «структурній дескрипції» з кількох термінів та в форматі єдиного «понятійного*

конфігуратора» кодується у відповідному імпрінт-запису. Менталокогнітивний паттерн (МКП) – це системно-комплексне поняття, що предстає в матричній конфігурації кількох імпрінтів, котрі логістично компонується як певна «блок-схема» освітнього композитрона. Нооментальний паттерн (НМП) – включає енактивно-креативну дію ноо-фактора (як «креатрона»). Використання енактивних методів для продукування інновацій та енактивних технологій дозволяє досягти «самореферентності, саморефлексії, автономії та самодостатності» суб'єкта «пізнавальних дій» і розвинути ментальну здібність до «управління реальністю» через «аттрактор її майбутніх станів» [9, с.21,165].

Основний контент. Формування освітньо-ноосферної реальності повинно відбуватись за певною гносеометрикою створення «інноваційної реальності», що управляється за певною номологічною дією ноосферного фактора. Найбільш прогресивні способи і типи модернізації вищої освіти виходять з необхідності впровадження «інноваційної світоглядної парадигми» в освітній процес, «формотворення освітнього модерн-світогляду» на основі розвитку «інноваційних професійно-світоглядних уявлень» [7, с.543,555]. Сучасні наукові дослідження доводять, що модернізована система вищої освіти повинна предстати як «самонавчальна організація», а інтеркомунікативний діалог «студент – викладач» необхідно трансформувати в творчо-пізнавальний процес «студент–дослідник – експериментатор» [10,с.259-261]. В нашій концепції – це *ноосферно-освітнє виробництво людських ресурсів в їх вищому культурно-ціннісному значенні і духовно-творчій самореалізації в інноваційних моделях успішної професійної діяльності* (11, с.103). За авторською думкою, гносеометрика інноваційного форсайта в сучасному модер-освітньому процесі повинна базуватись на філософсько-світоглядних положеннях ноосферної освіти, в показниках ноо-науки і на результатах ноосферних досліджень в їх конкретних практиологічних побудовах.

1. Перша ступінь ОГР (освітньо-гносеологічної реальності) формується на *механізмах навчальної самоорганізації* в бінарній конекції та опозиції

внутрішньої ментальної інтроспекції (в освітніх інтенціях суб'єкта) та зовнішніх комунікативних інтеракціях суб'єктів навчання. Креативна здібність (КЗ) до *енактивної навчальної самоорганізації* (ЕНСО) формується через пізнавальні логономоси з розвитку навчально-світоглядної та їх світоглядно-ціннісного позиціювання (СЦП) у формі світоглядно-пізнавальних установок (СПУ). Імпрінтний запис: НСУ → СЦП(СПУ) → КЗ (ЕНСО), що відповідає ОГР -1.

2. Друга ступінь ОГР-2 формується на *механізмах навчальної самораціоналізації* в бінарній конекції та опозиції *світоглядно-ціннісної самодетермінації* (в оволодінні фахом) та вибору – детекції в різних локусах *смыслоціннісного самовизначення*. Креативна здібність до *енактивної навчальної самораціоналізації* КЗ (ЕНСР) виникає в разі дії програмуючого логономоса з розвитку вміння до навчально-світорозумового вибору (НСВ) за пріоритетами професійного самовизначення (ОППВ) та в домінуючому навчальному локусі (ДНЛ) освітньо-професійного цілепокладання (ОПЦП). Імпрінтний запис: НСВ(ОППС) → ДНЛ(ОПЦП) → КЗ(ЕНСР, що відповідає освітньо-гносеометричній реальності ОГР-2. Загальна номонологія при ступінево-реальнісному переході ОГР-1 → ОГР-2 представлена навчальним опредмеченням комунікативної інтерактивності суб'єктів в їх професійно-ціннісному виборі- самовизначенні і фаховому цілепокладанні. Ноосферна номонологія: почуттєвий світогляд → раціоналізоване понятійно-світорозумове мислення → ноосферна багатовимірна ментальність → ноосферне світорозуміння.

3. Третя ступінь ОГР-3 вже формується як суто освітня ноосферна реальність (ОНР) на *механізмах освітньо-професійного саморозвитку* в бінарності когнітивно-смыслової раціональності і ноосферно-світорозумового розвитку в спектрі та інваріантах когнітивно-професійної самоідентифікації. Креативна здібність до *освітньо-професійного саморозвитку* КЗ(ОПСР) виникає в разі дії програмуючого логономоса у напрямі розвитку смыслової навчальної рекурсії в різних поняттєвих значеннях СНР(ПЗ), вміння їх

семантично інтерпретувати в модальності суджень (СІМС) та в різних семіотичних дискурсах (СД) зі зведенням їх в єдиний локус фахової когнітивної ідентифікації (ФКІ). В імпрінтному запису: СНР(ПЗ) → СІМС(СД) → ФКІ → КЗ(ОПСР). Загальна номонологія ступінево-реальнісного перетворення ОГР-2 → ОГР-3(ОНР) представлена опредмеченням професійного самовизначення і фахового цілепокладання в праксіологічну когнітивну ідентифікацію за фіксованими параметрами професійного саморозвитку: смислова рекуренція → семантична інтерпретація → семіотичні дискурси → когнітивно-фахова ідентифікація. Ноосферна номонологія: ноосферно-багатовимірне мислення → когнітивно-смислова рекуренція → праксіологічна інтерпретація → ноосферно-когнітивне світорозуміння → ноосферно-технологічні практики.

4. Четверта ступінь ОГР-4 (ОНР) має в своїй основі *механізм автентичної професійно-творчої самореалізації (А-ПТСР)* в бінарності професійно-освітнього самоздійснення і критично-оцінювальної естимації в реалізованих норма-цінностях. Креативна здібність підіймається на онтологічну ступінь «креативної сили» безпосередньо діючого ноосферного фактора, а програмуючий логономос безпосередньо зобумовлює процеси креативного синтезу з яскраво вираженою синергетикою в предметних пізнавально-реалізаційних діях суб'єктів (ППРД). Креативна сила синергетичного синтезу в параметрах КССС/ППРД освітніх суб'єктів представлена в програмуючій дії логономоса, коли висхідна *творчо-проектуюча інтенція (ТПІ)* безпосередньо опредмечується в *локусі екстенційної реалізації (ЛЕР)* і через *нормоціннісну критичну оцінку (НЦКО-естимация)* досягається *реалізаційна автентичність професійно-освітнього самоздійснення* в модусі автентичної професійно-творчої самореалізації (А-ПТСР). В імпрінтному запису: ТПІ/ЛЕР → НЦКО → А-ПТСР → КССС/ППРД, що відповідає загальній номонології креативно-синергетичного перетворення ОГР-3 → ОГР-4(ОНР). Логістичний дискурс креативного синтезу: предметна екстенція → реалізована (опредмечена) інтенція → критична

оцінка(естимация)→нормоціннісна верифікація → вторинна ідентифікація (креативно-об'єктна)→реалізаційна автентичність. Ноосферна номонологія задіяння креативної сили синергетичного синтезу: творчо-проективна інтенція на реалізацію (ідеальна) → креативна екстенція конструктивного втілення (матеріальна) → креативно-ноосферне з'єднання в ноо-технології → креативно-синергетичний синтез → креативна дія ноосферного фактора.

5. На п'ятій ступені розвитку освітньо-гносеометричних реальностей формується ОГР-5 в якості самодостатньої освітньо-ноосферної реальності (ОНР). Вона системно (метасистемно) функціонує через синергетичну дію комунікативно-когнітивних і креативно-синтезуючих ноосферно-технологічних НТ-праксисів КК/КС(НТП). Це змінює сам реальнісний масштаб ОГР-5 (ОНР), котра у своєму охопті науково-освітніх процесів виходить у метасистемно-синергетичний вимір «понадсистем» і понадскладних структур, що мають глобальний і світорозумово-інноваційний характер. Тобто стають дійсними *«інноваційними реальностями»*, в котрих інноваційний форсайт дозволяє «висвічувати» і футуроскопічно визначати конкретні локуси майбутнього через детермінанти ноосферних інновацій в розвитку науки і суспільства [12].

Результати та обговорення./Results and discussion. До основних результатів можна віднести: (1) створення філософсько-наукових засад для проведення інноваційних наукових досліджень на основі ноосферного світорозуміння, ноо-методології та в конкретній гносеометриці ноосферного знання, ноо-науки і ноо-освіти; (2) розробка і застосування ноосферних методів гуманізації науки та вищої освіти на духовно-ціннісних засадах творчої самореалізації, розвитку креативних здібностей до створення інновацій; (3) репрезентація багатоступіневої інноваційної ноосферно-освітньої системи з фіксацією гносеологічних параметрів інноваційного форсайта науково-освітніх процесів; (4) створення механізмів багатоступіневої модернізації освітнього процесу на основі ноонаукових досліджень з розвитку креативних сил, задіяння ціннісних детермінантів в отриманні освіти та наповнення її ціннісним смислосзначенням через успішну професійно-творчу самореалізацію.

Обговорення виявило нагальність розробки теми наукового дослідження на промисловому виробництві та в дослідженнях процесів ноосферогенезису суспільства. Ноосферно-технологічні НТ-практиси потребують своєї розробки і запровадження як в гуманітарних, так і технічних науках, насамперед, при створенні ноосферних проектів і програм для модернізації основних сфер суспільної життєдіяльності, втілення інновацій у ноосферних соціополісах випереджаючого ноосферного розвитку.

Висновки./Conclusions. Розглянута проблема має важливе значення для подальшого прогресу науки, її зросту з існуючого рівня постнекласичної науки та підняття на рівень ноосферно-наукових досліджень і ноо-науки. Це забезпечить її реальний інноваційний розвиток у формах ноосферного знання і ноо-пізнання, для чого потрібна подальша розробка онтогносеологічних, методологічних та епістемологічних засад з системної модернізації всіх сфер людської життєдіяльності на основі активної дії ноосферного фактора.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вернадский В.И. Размышления натуралиста. Кн.2. Научная мысль как планетарное явление. – М.: Наука, 1978.
2. Капіца В.Ф. Ноосфера / Філософія: терміни і поняття. Навчальний енциклопедичний словник. – Львів: «Новий світ – 2020», 2020. – 492с. - С.251.
3. Капіца В.Ф. Філософія науки як ноосфера інноваційного мислення і ноо-пізнання. Кн.2. – Кривий Ріг: Видав. центр, 2018. – 797с.
4. Капіца В.Ф. Філософія науки: інноваційна методологія та епістемологія ноо-сферного зросту знань. Кн.3. – Кривий Ріг: Видав. центр, 2018. – 731с.
5. Капіца В.Ф. Філософія і методологія ноо-науки: дослідні програми з ноосферних технологій та їх НТ-практиси в проектних ноо-інноваціях. Кн.4. – Кривий Ріг: Видав. центр, 2019. – 939с.
6. Лакатос И. Методология исследовательских программ. – М.: АСТ, 3003. – 380с.
7. Капіца В.Ф. Творча самореалізація та успіх у професійній діяльності.

– Кривий Ріг: Видав. центр, 2015. – 745с.

8. Капіца В.Ф. Філософія науки та ноосферно-наукові інновації в мисленні та пізнанні. Кн.1. – Кривий Ріг: Видав. центр, 2016. – 623с.

9. Князева Е.Н. Энактивизм: новая форма конструктивизма в эпистемологии. – М.: Центр гуманит. инициатив, 2004. – 352с.

10. Сенге П. Пятая дисциплина. Искусство и практика самообучающейся организации. – М.: Олимп-Бизнес, 2003. – 408с.

11. Капіца В.Ф. Інноваційні моделі молодого фахівця та їх реалізація в успішній професійній діяльності. Кн.2. Кривий Ріг. : Видав. центр, 2014. – 523с.

12. Капіца В.Ф. Філософія науки та інновацій. Навчальний посібник. – Кривий Ріг: Видав. центр, 2020. – 429с.

ИСТОРИЯ ОСНОВАНИЯ ХРИСТИАНСКОЙ ЦЕРКВИ

Синий Сергей Павлович

преподаватель истории, пастор
церкви Христа Спасителя, автор ряда
статей в украинских и зарубежных
научных журналах,
г. Херсон, Украина

Шевелёва-Гаркуша Наталья

кандидат фил. наук, доцент кафедры АПМС
Херсонской государственной морской академии,
магистрант Кременчугской евангельской семинарии
г. Херсон, Украина

Аннотация. Статья посвящена истории создания Церкви Иисуса Христа на земле. Вначале статьи поданы факты, которые предшествовали возникновению Церкви, а именно: избрание Иисусом учеников, обучение Апостолов основам христианского учения о важности исполнения Божьего Закона, о любви и о милости Всевышнего ко всем любящим Его, о спасении человеческой души через покаяние для обретения вечной жизни. Основанием для зарождения Церкви стало обетование Иисуса в Кесарии Филипповой, в одной из римских колоний, в которой евреи и паломники чтили языческих божеств. На примере истории из Библии автор показывает, какой «камень» Бог закладывает в основание Своей Церкви. И таким «камнем» стала крепкая вера Симона-Петра, который получил за это символическое имя Кифа (Пётр). В конце автор делает вывод, что обетование Христа о нерушимости Его Церкви, остаётся актуальным и сегодня, потому что Бог, как и прежде, ищет Своих учеников и призывает людей к Себе на служение в Его единую вселенскую Церковь.

Ключевые слова. Апостолы, обетование Бога, Кесария Филиппова, оккультизм, Христос – Помазанник Божий, Церковь Иисуса Христа, «камень твёрдой веры».

Введение. Начало первоапостольской Церкви

Основой христианства является личность Иисуса Христа, Учителя, жившего в Палестине в первом веке. В возрасте 30-ти лет Иисус Христос избрал Себе в ученики 12 человек, которые названы в Писании Апостолами. Слово *апостол* (гр. ἀπόστολος) переводится с др.-греч. языка как «*посол, посланник*» (от гр. слова ἀποστέλλω – «*посылать*») и указывает на ближайших учеников и последователей Иисуса Христа, проповедовавших Евангелие и устрояющих Церковь на земле [3, с. 136; 6, с. 225].

Иисус учил и наставлял Своих учеников долгих три с половиной года, подготавливая их к очень важной и великой миссии. Из дня в день Иисус ходил с учениками по разным городам, проповедуя о Боге Отце и о Его Небесном Царствии [2, с. 40].

Господь Иисус говорил о важности исполнения Божьего Закона, о любви и о милости Всевышнего ко всем любящим Его, о спасении человеческой души через покаяние для обретения вечной жизни. Всё это время ученики внимательно слушали Христа, учились у Него и расспрашивали Своего Равви о том, каким на самом деле есть Небесное Царствие Отца [7, с. 162]. Когда время Иисуса, которое Он должен был прожить с учениками на земле, подходило к концу, Он начал приоткрывать им особую тайну Своей Божественной Миссии Спасителя и Первосвященника. Иисус знал, что близится время, и они должны были идти вскорости в Иерусалим, на юг Израиля, в место, где Христу надлежало пострадать и заплатить за грехи всех людей.

Но перед этим должно было произойти важное и знаменательное событие в северной части государства в городе, который назывался тогда Кесарией Филипповой. Об этом нам рассказывает евангелист Матфей в 16 главе. Информации по этому эпизоду из исторических источников сохранилось не очень много. Этого города сегодня нет на карте мира. И читателям может показаться, что это не особо яркое событие, и оно не имеет большого значения. Но на самом деле это не так [8].

Господь Иисус Христос должен был привести Своих учеников в Кесарию

Филиппову, чтобы оставить им очень важное обетование о Церкви. Это был поворотный момент в истории человечества.

Цель работы – дать определение церкви в библейско-христианском понимании и проследить историю от начала зарождения и существования церкви Иисуса Христа на земле. Само слово «*Церковь*» (с др.-греч. *ἐκκλησία* – «*эκклéсиа*»), производное от «*эκклéсис*», что значит «*зов, призыв*») переводится как собрание святых, которых Бог отделил от «*сынов тьмы*» для Себя как особое священное воинство, которое Он призывает к Себе на служение. Слово «*кадош*» (ивр. *קָדוֹשׁ*) переводится на русский язык как «*отделенный*», «*предназначенный*» для Бога (от слова «*леһакдиш*» - «*предназначить*») [6, с. 225].

Таким образом, *Церковь* предназначена была Богом для того, чтобы явить Божью славу на земле и призвать избранных на служение людей ради спасения других неспасённых душ [3, с. 436].

Материалы и методы. Опираясь на исторические данные, историко-системный метод, контекстуальный и сопоставительный методы анализа, становится очевидным, что Кесария Филиппова во времена Иисуса находилась в северной части Иудеи и была её административным и культурным центром. Тогда Иудея как и остальные части Израильского Царства являлась провинцией Римской Империи. Римская власть управляла и контролировала всё в Иудее, как и во многих других захваченных Римом колониях.

Действующим на то время царём, наместником Рима был Ирод Филипп II. Ирод всячески хотел угодить римской власти во главе с кесарем Тиберием Клавдием Нероном. Так, Ирод решил назвать город *Кесарией*, как производное от греческого слова «*кесарь*» или «*цезарь*» (греч. *Καίσαρας*, лат. *Caesar* – титул римских императоров). Вторая же часть названия города *Филиппова* носила имя самого римского царя Филиппа, что изрядно тешило самолюбие правителя [5, с. 85-92].

Подчиняясь власти Рима, который завоёвывал не только огромные земли соседних государств, но и заимствовал у них их представления о мифических

божествах, Кесария Филиппова стала настоящим *сосредоточием язычества, мистики и оккультизма*. Так, к примеру, одним из наиболее почитаемых божеств в той местности стал мифический бог дикой природы и плодородия Пан. Когда Христос и ученики пришли в этот город, они увидели, что он имел великолепную архитектуру, красивые здания, храмы, улицы и богатые дома римских граждан и еврейской знати. Но когда Иисус и Апостолы пришли в то место у скалы, они увидели там толпы людей, которые направлялись прямо к культовому храму. Это был жертвенник и капище бога Пана.

До этого Иисус не говорил Своим ученикам открыто о Себе как о Мессии. Но именно это место в Кесарии Филипповой Господь Иисус выбрал для того, чтобы открыть ученикам Своё тайное пророчество о Себе и Божьей Церкви на земле [7, с. 174].

Тогда Иисус спросил учеников: *«За кого люди почитают Меня, Сына Человеческого?»* (Мф. 16:13) [9]. Немного поразмыслив, ученики сказали: *«Одни за Иоанна Крестителя, другие за Илию, а иные за Иеремию, или за одного из пророков»* (Мф. 16:14) [9]. И действительно многие люди знали Иисуса как Сына плотника Иосифа и его жены Марии. Они не могли поверить в то, что Иисус из Галилеи был Сыном Божьим. Другие же полагали, что в теле Иисуса Христа воплотился ветхозаветный пророк Илия или Иеремия. Кто-то принимал Иисуса за Иоанна Крестителя.

Иисус знал, что многим иудеям было непонятно Его учение и слова. Для них Он был настоящим реформатором, Который часто говорил необычные и даже радикальные вещи. Но когда Иисус услышал этот ответ учеников, Он обратился к ним, сказав: *«А вы за кого почитаете Меня?»* (Мф. 16:15) [9].

Для учеников Христа этот вопрос был неким экзаменом и проверкой. В тот момент их Учитель стоял молча и ждал от Своих учеников правильного ответа. Он часто открывал им тайны Своего Небесного Отца, говоря о Себе и о Его единстве с Богом Отцом. Они часто слышали Его слова: *«Я и Отец – одно. Я – Сын Божий. Верьте делам Моим, чтобы узнать и поверить, что Отец во Мне и Я в Нём»* (Ин. 10:30, 36, 38) [9].

Тогда Пётр быстро и с полной уверенностью в правильности своих слов дал такой ответ: *«Ты – Христос, Сын Бога Живого»* (Мф. 16:16) [9]. Другими словами он сказал: *«Я знаю, кто Ты, Иисус! Ты – Мессия! Сын Бога Живого! Ты – Христос, Помазанник Божий, посланный нам на землю с небес Своим Небесным Отцом»*.

И Христос ответил Апостолу Петру, которого звали на то время Симоном: *«Блажен ты, Симон, сын Ионин, потому что не плоть и кровь открыли тебе это, но Отец Мой, Сущий на небесах»* (Мф. 16:17) [9]. Именно Дух Божий открыл Петру истину и побудил его произнести эти слова.

Это был момент истины. Тогда Христос произнёс важное обетование, которое Он оставил человечеству на все века [4, с. 12]. Иисус сказал Петру: *«Ты – Пётр, и на сём камне Я создам Церковь Мою, и врата ада не одолеют её; и дам тебе ключи Царства Небесного: и что свяжешь на земле, то будет связано на небесах, и что разрешишь на земле, то будет разрешено на небесах»* (Мф. 16:18-19) [9].

Именно там в Кесарии Филипповой за свою твёрдую веру и признание Христа Мессией Иисус дал Своему ученику Симону новое имя, которое по-арамейски звучало как **Ки́фа** или **Пётр** (*Petros*) по-гречески, что значит «камень, скала». Новое имя Апостола стало символом прочного основания и фундамента для Христовой церкви на все века. Другими словами, Иисус сказал ученикам: *«Видите эту скалу, эту твердыню и оплот язычества? Они стали поклоняться сатане через идолов и совершенно забыли о Господе Боге. Но зло не будет торжествовать на земле! Я создам МОЮ ЦЕРКОВЬ, и верный Божий народ станет служить Богу и бороться за тех, кто пошёл неверной дорогой на пути в ад. Но эти ВРАТА АДА никогда не одолеют Церковь Господа Бога! Никто не сможет разрушить её, потому что Церковь Христа нерушима и непоколебима»* [7, с. 163].

Результаты и обсуждение. Иисус ревновал о деле неба и о Своей Миссии. Видя бесчинства людей, небесный план просто «горел» внутри Него. Теперь это не было больше тайной. Это была истина, которую Христос открыл

Своим ученикам.

Когда Иисус произнёс эти слова, Он говорил не как Сын плотника, но как Мессия, как помазанник Бога-Отца, полноправный Господин и Владыка всего существующего в этом мире. Это обетование Христа звучит и сегодня с той же громогласной силой, как и две тысячи лет назад.

Так есть и так будет, потому что во всей вселенной нет больше силы, которая превозмогла бы Самого Господа Бога, Нашего Творца и Вседержителя. И это было пророчество от Самого Всевышнего. Это было сильное обещание, невероятное заявление и план Бога, частью которого являемся также и мы как христиане, последователи и ученики Христа.

Так, в Кесарии Филипповой Апостолы стали свидетелями обетования, которое Христос дал всем Своим ученикам на века. Таким было начало основания Христовой Церкви на земле.

Выводы.

1. Христианство сожиздётся на учении Иисуса Христа, Божьем Сыне, Который пришёл на землю с мессианской целью не только для того, чтобы спасти души людей и искупить их Своей жертвой из рабства греха и смерти. Одной из главных целей в Миссии Христа было основание Божьей Церкви на земле.

2. Для достижения Своей цели по созданию Церкви Господь Иисус Христос в возрасте 30-ти лет начал призывать к себе на служение учеников, которые были названы Апостолами Христа, в буквальном смысле «*посланниками*» Бога (от гр. слова ἀποστέλλω – «*посылать*»). Это означает, что целью Христа было обучить учеников Божьим истинам для того, чтобы послать их на служение проповеди Евангелия.

3. Господь Иисус говорил о важности исполнения Божьего Закона, о любви и о милости Всевышнего ко всем любящим Его, о спасении человеческой души через покаяние для обретения вечной жизни.

Иисус учил и наставлял Своих учеников долгих три с половиной года, подготавливая их к очень важной и великой миссии. Из дня в день Иисус

ходил с учениками по разным городам, проповедуя о Боге Отце и о Его Небесном Царствии.

4. В городе Кесария Филиппова, которая была в первом веке римской провинцией, еврейский местный народ, исповедуя языческих богов, поклонялся мифическому богу плодородия Пану. Когда же Христос с учениками прибыли в это место, Иисус, видевший всю картину происходящего, установил там Свой Закон о сотворении на земле Божьей Церкви.

5. В противовес «вратам ада», примером которого и было языческое капище в Кесарии Филипповой, Иисус Христос утвердил Свою Церковь на «камне твёрдой веры», которым и стал изначально Апостол Пётр. Пётр, который был некогда простым рыбаком, стал «камнем» в основании Церкви.

6. Обетование Христа о том, что никто и ничто не разрушит Его Церковь, звучит и сегодня с той же громогласной силой, как и две тысячи лет назад. Это было сильное обещание, невероятное заявление и план Бога, частью которого являемся также и мы как христиане, последователи и ученики Христа.

7. Бог призывает сегодня каждого человека прийти к Нему и стать частью Его Церкви, которая есть вечная и единая, потому что она принадлежит Его Небесному Царству и является его воплощением здесь на земле.

ЛИТЕРАТУРА

1. Беляев Л.А. Христианские древности: Введение в сравнительное изучение. – СПб: Алетейя, 2000. – 575 с.

2. Глассер А.Ф. Провозглашение Царства. История Божьей миссии в Библии / Пер. с англ. – Х.: ТХИ, 2017. – 448 с.

3. Коттрелл Дж. Вера, переданная святым. – Симферополь: Teaching Ministries International, 2006. – 640 с.

4. Нейбор Р.У. Пастырское призвание. – К.: Эмануил, 1997. – 248 с.

5. Санников С.В. Популярная история христианства. 20 веков в пути. – О.: Богомыслие, 2002. – 668 с.

6. Серль Дж.Т. Богослов'я у пост-християнському світі / Пер. з англ..

О.Панича. – К.: Дух і літера, 2020. – 272 с.

7. Синий С.П., Шевелёва-Гаркуша Н.В. Размышления о вечном. – 2 том. – Харьков: СП «Озёров», 2021. – 354 с.

8. Синий С.П. Проповедь о тайнах Царствия Небесного [Электронный ресурс] // Запись служения от 11.10.20. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cT6AlyciJpE&t=4848s> (дата обращения: 17.12.2020).

9. Библия. Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета. Канонические / Синодальный перевод. – К.: Украинское библейское общество, 2017. – 292 с.

ECONOMIC SCIENCES

УДК 339.137.2:639.3

COMMON FISHERIES POLICY OF THE EUROPEAN UNION AND WAYS OF ITS IMPLEMENTATION IN UKRAINE AND REALIZATION ACCORDING TO THE IDEAS OF THE STUDENT SELF-GOVERNMENT COUNCIL "NADIYA"

Dmytryshyn Roman

Full member of KPNZ «Kyivska Mala Academy
of Sciences of Student Youth», Department of
Philosophy and Social Sciences, President and
student of 11-A class of SZSh № 297, Kyiv

Vdovenko Nataliia

Doctor in Economics, Professor,
Head of the Department of Global
Economics National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

Summary. The article focuses on the European integration process in Ukraine is poorly studied and, accordingly, requires further research on the theory and methodology of integration in the sectoral aspect. It is established that such provisions are due to the specifics of fisheries as an industry, its strategic importance for the domestic economy. It is also important to further adapt the instruments of state regulation, means of ensuring the production of commercial fish and fish products, as well as the functions of sustainable rural development to the requirements of the reformed Common Fisheries Policy of the European Union in the context of food security. The scientific comprehension of the experience of formation of the European fishery model is offered, which will promote the implementation of structural reforms in the field of fisheries and increase the level of collection, analysis and generalization of statistical data. It is proved that it is now necessary to review

and improve the system of obtaining and summarizing sectoral data in Ukraine in accordance with Council Regulation (EC) № 199/2008 of 25.02.2008 on the establishment of a Community system for the collection, management and use of fisheries information. to support scientific advice provided by scientists in the framework of the Common Fisheries Policy.

Keywords: mechanism, Common Fisheries Policy, regulation, law, environment, international economics, Self-Government Council, methodology, domestic economy.

The European integration process in Ukraine is poorly studied and requires further research on the theory and methodology of integration in the sectoral aspect. This is due to the specifics of fisheries as an industry, its strategic importance for the domestic economy, as well as the need to further adapt instruments of state regulation, means of ensuring the production of marketable fish and fishery products and sustainable rural development functions to the requirements of the reformed EU Common Fisheries Policy. A number of domestic and foreign scientists are engaged in the development of scientific bases for the formation and functioning of the Common Fisheries Policy of the European Union and Ukraine in the context of global transformation processes.

Thus, the general provisions of the theory and methodology of economic integration, the study of specific areas of integration of the agricultural sector of the economy and fisheries in terms of its reform, restructuring and formation of priorities for European integration development are devoted to works as domestic agrarian economists: V. Andriychuk, O. Borodina, V. Vlasova, Y. Gubeni, S. Demyanenko, V. Zinovchuk, I. Kyrylenko, O. Mohylny, T. Ostashko, B. Paskhaver, P. Sabluk, Y. Sharylo, O. Shubravska, G. Cherevka, V. Yurchishin, and foreign: L. Varadi, S. Washington, S. Bridger, S. von Cramon-Taubadel, C. Lerman, W. Meers, S. Muyrik, I. Tsurkov, M. Tracy, M. Holwart, N Hishammund and other scientists.

The obtained results allow to form a system of knowledge on the European integration perspective of the domestic agricultural sector of the economy and

including its component fisheries. To strengthen the practical significance of the work, we grouped around a team of like-minded people of different ages of the initiative group of the Student Self-Government Council "Nadiya", school 297 of the city of Kyiv and members of KPNZ «Kyivska Mala Academy of Sciences of Student Youth», Department of Philosophy and Social Sciences.

Ukraine's fisheries have enough preconditions for successful European integration: rich water, fishery and export potential, professional human capital, gradually growing investment attractiveness of the industry, preserved rural life and centuries-old traditions of fishing and aquaculture. In this context, the study of scientific understanding of the experience of forming the European fisheries model will contribute to the implementation of structural reforms in the field of fisheries and increase the level of collection, analysis and synthesis of statistics. Statistics play a very important role in fisheries, management, forecasting the further development of the industry and provide reliable information to all users. At the same time, it is now necessary to review and improve the system for obtaining and summarizing sectoral data in Ukraine in accordance with Council Regulation (EC) № 199/2008 of 25.02.2008 on the establishment of a community system for collecting, managing, and using information on the fisheries sector [1-5]. Scientific advice provided by scientists in the framework of the Common Fisheries Policy. Without prejudice to current data collection obligations under Community law, Member States should collect primary biological, technical, environmental, and socio-economic data through multi-annual national programs. The national program should include, in particular, the following: a monitoring scheme for commercial and recreational fisheries at sea, where necessary; scheme of research surveys at sea; scheme of data management and use for the purposes of scientific analysis; aquaculture activities, including eels and salmon [6-10].

Thus, it is important in the context of deepening global transformation processes to be aware of the opportunities, as well as the likelihood of challenges posed by the processes of European integration for domestic fisheries. Ignoring the strategic guidelines and tasks that were characteristic of the initial period of European

integration is one of the reasons for the technological backwardness of domestic fisheries and aquaculture, destructive processes in the life-sustaining social sphere of the village, environmental degradation, non-market methods of state support for fish farmers and other farmers.

REFERENCES:

1. Kozlovskiy S., Mazur H., Vdovenko N., Shepel T., Kozlovskiy V. Modeling and Forecasting the Level of State Stimulation of Agricultural Production in Ukraine Based on the Theory of Fuzzy Logic. Montenegrin journal of economics. 2018. Vol. 14. № 3. P. 37–53. DOI: 10.14254/1800-5845/2018.14-3.3

2. Law of Ukraine "On Environmental Impact Assessment" dated 18.12.2017 № 2059-VIII.

3. Kurmaiev P., Vdovenko N., Pavlenko M., Kolisnichenko P. Competitiveness of the agrarian sector: a comparative analysis of Poland and Ukraine. 6th International Conference on Strategies, Models and Technologies of Economic Systems Management (SMTESM 2019). Advances in Economics, Business and Management Research. 2019. Vol. 95. P. 235–238.

4. Karpenko L., Zalizko V., Vdovenko N., Starynets O., Mienailova H. Entrepreneurship as a basis for promotion of the strategy of development of polish industrial enterprises. Journal of Entrepreneurship Education. 2019. Vol. 22. Issue 3.

5. Kozlovskiy S., Mazur H., Vdovenko N., Shepel T., Kozlovskiy V. Modeling and Forecasting the Level of State Stimulation of Agricultural Production in Ukraine Based on the Theory of Fuzzy Logic. Montenegrin journal of economics. 2018. Vol. 14. № 3. P. 37–53. DOI: 10.14254/1800-5845/2018.14-3.3

6. Pichura V., Potravka L., Skok S., Vdovenko N. Causal Regularities of Effect of Urban Systems on Condition of Hydro Ecosystem of Dnieper River. Indian Journal of Ecology. 2020. Vol. 47. Issue 2. P. 273–280.

7. Vdovenko N., Piven A., Radchenko O., Sinenok I., Voskobiinyk S. Institutional environment for financial provision of small agricultural business entities of Ukraine. Independent Journal of Management and Production. 2020. Vol.

11. № 9. P. 2379–2402.

8. Pichura V., Potravka L., Skok S., Vdovenko N. Causal Regularities of Effect of Urban Systems on Condition of Hydro Ecosystem of Dnieper River. *Indian Journal of Ecology*. 2020. Vol. 47. Issue 2. P. 273–280.

9. Pichura V., Dudiak N., Vdovenko N. Space-Time Modeling of Climate Change and Bioclimatic Potential of Steppe Soils. *Indian Journal of Ecology*. 2021. Vol. 48. № 3. P. 671–680.

10. Koval V., Olczak P., Vdovenko N., Boiko O., Matuszewska D., Mikhno I. Ecosystem of Environmentally Sustainable Municipal Infrastructure in Ukraine. *Sustainability*. 2021. № 13. <https://doi.org/10.3390/su131810223>

UDC: 658.5(7)

**PREREQUISITES AND FEATURES OF USING THE "JUST IN TIME"
OPERATING SYSTEM AT THE PRESENT STAGE
OF ECONOMIC DEVELOPMENT**

Hridin Oleksandr Volodymyrovych
Candidate of Economic Science, docent
State Biotechnological University
Kharkiv, Ukraine

Abstract. The article is devoted to identifying the main prerequisites and establishing the features of using the operating system "just in time" in modern conditions of economic development. It is proved that the use of a progressive system "just in time" requires the elimination of all costs that are excessive while ensuring a normal operational process. It is established that the normal functioning of the system "just in time" requires a clear coordination of actions between all divisions of the enterprise.

Key words: "just in time" system, operational process, production costs, inventory, production organization.

Introduction. Despite the fact that some elements and conceptual approaches of the operating system "just in time" were formed at the beginning of the twentieth century and were successfully applied mainly by powerful industrial enterprises of the world, in particular by enterprises of the United States, they were still systematized and generalized mainly in Japan only after the Second World War and eventually became one of the most important methods of modern operational management.

Purpose of the work. Identification of prerequisites and establishment of features of using the operating system "just in time" in modern conditions of economic development.

Materials and methods of research. The main advantages and possible

threats of using the operating system "just in time" are evaluated and the necessary prerequisites for its implementation are outlined.

Research results. So, it was after the Second World War that the Japanese leadership, in order to implement a large-scale comprehensive industrialization of the country, and in fact restore its economic potential, occupied almost the entire working-age population. At the same time, at the initial stage, Japan relied, through the acquisition of licenses, on the import of innovative advanced technologies as opposed to their development, which would require significant investment in the development and implementation of R & D, in which the country was experiencing a significant shortage at that time. The introduction of modern technologies should provide a significant boost to the economic recovery and contribute to increasing the competitiveness of products of national enterprises both in the domestic and, most importantly, in the world markets. At the same time, when creating new types of products, efforts were focused on the formation of progressive production organization systems that would ensure the achievement of the maximum possible level of labor productivity while reducing the cost of a unit of production. Such a system has become the "just in time" system. At the same time, Japanese enterprises focused on improving the quality parameters of products, which was the main competitive advantage, which could not be questioned and was not subject to revision. The slogan is "quality comes first!" it has been and remains the basis for the successful development of Japanese enterprises for many decades. Quality, in fact, is based on two complementary conceptual approaches, namely: prevention or, if it is impossible to do so, immediate elimination of any losses, technological disruptions or failures, prevention of the occurrence and manifestation of their negative impact in the future, as well as a particularly respectful attitude to both their own employees and consumers of their products as a determining factor in ensuring the successful development of the enterprise [1-2]. Image losses in comparison with financial losses have become absolutely unacceptable for Japanese enterprises, which has persisted to this day [4, p. 350].

Let's also pay attention to the fact that the Japanese not only believe that it is

possible to avoid losses, but also do everything possible for this, and, most importantly, most of them, thanks to the use of progressive production Organization Systems, successfully manage to achieve this. Losses in Japan are considered to be any costs, except for the costs associated with the use of a sufficient number of units of equipment, raw materials, materials, components and employees to ensure the normal production regime [6]. In accordance with this, scientists have identified seven main types of losses to be eliminated, in particular: unnecessary costs associated with overproduction of products, the need for which is not yet available on the market and will require additional costs not only for storage, but also for the search for New Sales markets; losses from downtime of equipment, but also, accordingly, The Lying of materials and inefficient use of working time by employees; transport losses caused mainly by the irrational use of vehicles and unbalanced cargo transportation through gaps in the creation of a cargo turnover system at the enterprise; warehouse losses due to damage, moral and physical obsolescence of raw materials, materials, equipment and costs associated with the maintenance of warehouses; technical and technological losses; losses caused by the duration of the production cycle; losses from product defects [1-2].

It should be noted that the "just in time" system is a single set of measures implemented to achieve the maximum possible level of production using minimal inventory of parts and components, semi-finished products and finished products. The "just in time" method is based on the logistics concept – "Nothing can and will not be done until it becomes so necessary." When working according to the "just in time" scheme, production cannot function normally without a clear coordination of actions between all divisions, but also, accordingly, all employees [4, p. 348]. That is, if there is a malfunction in any one area, it inevitably affects the work of all others, and first of all those that are at the next stages of the operational cycle.

So, the basic element of the "just in time" system is the Prevention of any surplus of raw materials, materials, equipment, etc. or the creation of any level of insurance reserves. In fact, in this system they are superfluous, and any system for its effective functioning must necessarily be complete and complete. In other words, if

inventory cannot be used at the moment in real time, there is no need for it, since it is superfluous in the production process. Hidden material and production stocks, either stored in warehouses, or located in the transportation system, on conveyor lines – all these are key areas of their reduction. In accordance with this, the following areas of prevention of such losses are applied in practice: creation of a network of specialized units; application of Group Technology; Quality Assurance at all stages of the life cycle, adhering to the "quality reflection" approach; application of the production system "just in time"; compliance with the uniformity of loading of production and equipment; application of the Kanban production management system; minimization of equipment changeover time, Prevention of time losses due to downtime or technological disruptions, etc. [4, p.350].

The need for production of products is created by the demand for it, which is formed directly at the current time. When products reach the consumer, the market, according to this concept, as it were, "pulls" it out of the last production stage, thus forming a kind of deficit that should be eliminated as soon as possible, and preferably immediately. This serves as a specific signal for the start of the production conveyor, where each employee involved in the production process, instantly responding to a request from the next stage, makes a corresponding request to the previous section of material flow movement in relation to himself, as if "pulling" a part out of it. The area from which the part was removed, in turn, "pulls" the now missing part from the previous site, and so on, up to "pulling" raw materials from the supplier. To ensure the continuity of such a process, this system requires high quality products at each stage of the process, clear Fulfillment by suppliers of their contractual obligations and correct forecasting of demand for finished products [4, p. 348-349].

To ensure a uniform labor process and a minimum amount of intermediate material reserves (reserves), the production system "just in time" requires the correct placement of technological equipment. Each workplace is part of a production line, regardless of whether such a line exists physically or has an abstract appearance. Assembly lines are implemented using the basic logical concept of "just in time", that is, suppliers are connected to them through a "pull-out" System [3].

The "just in time" system provides for the production of what is necessary, when necessary and no more than what is necessary. Anything greater than the minimum required amount is considered a loss, since effort and materials are spent on something that is not necessary and cannot be used at a given time. The "just in time" system is usually used in mass and mass production, but its use does not always require large production volumes and is not limited to technological processes designed for mass production. It can be used in any work that is characterized by frequency. Usually, with such a system, the ideal size of the transfer batch at each workplace is one unit. At the same time, work centers can be geographically remote from each other, so in order to minimize transmission time and efficient use of transport, it is more appropriate to use transport batches, which are still desirable to minimize [5].

Conclusions. So, the main goal of the "just in time" operating system is to provide flexible and fastest possible restructuring of production in conditions of fluctuating demand. This system provides prompt regulation of the quantity of products produced at each stage of production and is a powerful tool for reducing inventory to a minimum and improving production and service operations.

LITERATURE.

1. Заїка С.О., Грідін О.В. Система управління якістю інноваційного проекту. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Харків: ХНТУСГ. 2016. Вип. 171. С. 113-123.

2 Заїка С.О., Грідін О.В. Теоретичні аспекти сутності та змісту якості як філософської, соціальної та економічної категорії. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки*. Харків: ХНТУСГ. 2016. Вип. 172. С. 202-214.

3. Мазнев Г.Є., Корнієцький О.В., Грідін О.В. Визначення передумов та оцінка перспектив впровадження прогресивних систем оперативного управління на підприємствах України. *Вісник Харківського національного*

технічного університету сільського господарства: Економічні науки. Харків: ХНТУСГ. 2016. Вип. 177. С. 11-21.

4. Чейз Ричард Б., Эквилайн Николас Дж., Якобс Роберт Ф. Производственный и операционный менеджмент. Пер. с англ., 8-е издание. М.: Издательский дом «Вильямс», 2001. 704 с.

5. Chan K. Hahn, Peter A. Pinto and Daniel J. Bragg, «Just-in-Time 'Production and Purchasing», *Journal of Purchasing and Materials Management*, Fall 1983.

6. Kiyoshi Suzaki, *The New Manufacturing Challenge: Techniques for Continues Improvement*. New York: Free Press, 1987.

"SOFT SKILLS" THAT ARE NECESSARY FOR EMPLOYEES IN THE HOTEL AND RESTAURANT INDUSTRY

Kovalenko Hanna Vyacheslavivna

PhD, senior teacher

Potochylova Iryna Sergeivna

PhD student

Department of business economics
Mykolayiv National Agrarian University
Mykolayiv, Ukraine

Introductions. Every year the role of “soft skills” in the employment process is increasing, which is confirmed by the requirements when announcing a vacancy for a particular position. For a successful career, not only professional knowledge and skills are important, but also additional psychological aspects of the personality. Although “soft skills” are not directly related to a person's labor function, they allow him to be more successful in both professional and personal spheres, to have an advantage in employment.

According to the third edition of the World Economic Forum's Future of Jobs Report, which maps the jobs and skills of the future, respondents estimate that 50% of all employees will need reskilling by 2025, as adoption of technology increases, around 40% of workers will require reskilling of six months or less, critical thinking and problem-solving top the list of skills employers believe will grow in prominence in the next five years, as the "double-disruption" of the economic impacts of the pandemic and increasing automation transforming jobs takes hold. [1]

Aim. The main purpose of the study is to conduct a short analytical review of the necessary “soft skills” for the hotel and restaurant industry.

Materials and methods. Analyzing the work of foreign scientists, the study of "soft skills" of staff for various enterprises and, in particular, hospitality workers is becoming increasingly important. Ukrainian scientists have presented research of "soft skills" for various parts of the organizational structure, but their role for employees of hotel and restaurant enterprises of Ukraine remains insufficiently

studied.

Results and discussion. With the business world being in constant change, it is expected, that some trends and industry norms will shift and change with time. Dress codes have evolved; most employees bounce around jobs multiple times within their careers; the younger generations are finding more creative outlets for income. But no matter how progressive business becomes, having soft skills will always be crucial to a team's success. Soft skills are a set of qualities and skills that relate directly to a person's personality and behavior. For example, scrupulousness, accuracy, effective communication and time management skills, competent speech, leadership qualities, and the ability to quickly solve problems

Developed “soft skills” help to easily cope with a stressful work environment and wisely manage the team to achieve the desired result. The employer must be confident that the applicant has the qualities that will enable him to learn and grow up the career ladder. In 2019, LinkedIn's Global Talent Trends reported that 92% of talent acquisition professionals indicated that soft skills are as important to hire for as hard skills. And 89% said that when a new hire doesn't work out, it's because they lacked critical soft skills. [2]

While management “hard skills” like accounting, financial analysis and marketing are essential for hospitality & tourism managers, “soft skills” are of paramount importance for succeeding in what is first and foremost a ‘people business’. These hospitality “soft skills” involve not only direct interaction with clients, but also the management of teams whose goal is to satisfy customers in what is most decidedly a labour-intensive industry [3].

Based on the analysis of the requirements for candidates in the tourism sector we have highlighted the basic “soft skills” that will be necessary for employees (Table 1.).

Table 1.**Essential “soft skills” for future tourism employees.**

Skills	
Customer service	Excellent customer service skills, understanding the customer’s needs and being able to deliver a positive customer service experience.
Networking	Building a loyal clientele who are interested in returning to the hotel/restaurant, in the long run, also enhance one’s career. Learning to use language that employers like to hear, such as ‘client relationship management’ and ‘guest relations’ during job interviews, can enhance one’s chances of being hired.
Communication	In the hospitality and tourism business, each day can involve contacts with people of a variety of backgrounds, ages, nationalities and temperaments. Thus, it is important to be able to communicate in a way that represents the business while at the same time speaking to customers in a way that they can understand and relate to.
Flexibility	Compared to other professions, hospitality and tourism jobs often demand that employees work odd hours like nights and weekends. It is also necessary to be able to switch rapidly from one task to another as the situation may arise.
Organizational	Given the need to multi-task and respond to spur-of -the-moment requests, it is necessary to maintain an organizational structure so as to be able to accomplish daily tasks in an efficient manner.
Language	Speaking clients’ language enables one to establish a more intimate relationship with them which promotes customer satisfaction and loyalty.
Can-do attitude	It is essential that hospitality professionals be prepared to accept challenges in the workplace no matter how difficult the task may appear. Resolving a difficult situation for an employer boosts one’s chances of getting a pay rise and /or a promotion.
Cultural awareness	Typically customers will not always share the same values, belief systems and perceptions, so it’s important to break free from cultural barriers.

As a result, accurately assessing candidates' ”soft skills” is essential. The difficulty is that while you can put an objective test in front of a candidate to quickly evaluate their “hard skills”, judging traits like creativity, adaptability, and leadership can be complicated.

The following sequence of steps can be used to aid in the effective determination of skill levels:

1. Determine the list of “soft skills” your company values the most.
2. Clearly define which skills the role requires.
3. Consider using online tools to prescreen a candidate's skills.
4. Be mindful of unconscious bias and take steps to avoid it.
5. Standardize your questions across every interview.
6. Use problem-solving questions to see a candidate’s “soft skills” in action.

In the end, hiring managers are in the business of finding incredible talent to drive a company’s mission and add value to existing teams. Soft skills are an important component to ensure the greatest candidates are sourced and hired on, and contribute to a company’s ultimate success.

Conclusions. So, summarizing the above, it should be noted that the list of "soft skills" is basic and can be supplemented depending on the position of the employee and the specifics of the hotel and restaurant business. At the same time, it is becoming clear that the success of the hospitality industry depends to a large extent on the set of "soft skills" that employees have and is closely linked to their immediate success.

REFERENCES

1. World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/10/top-10-work-skills-of-tomorrow-how-long-it-takes-to-learn-them/>
2. Global Talent Trends. URL: <https://business.linkedin.com/talent-solutions/recruiting-tips/global-talent-trends-2020>
3. Top 10 hospitality and tourism soft skills. URL: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/top-10-soft-skills-hospitality-tourism>

PRACTICAL ASPECTS OF MANAGERIAL STAFF MOTIVATION AT METALLURGICAL ENTERPRISES

Mazhynska Valeria Ruslanivna

Student, course 2, group 9a

Faculty of International Trade and Law

National University of Trade and Economics

Kyiv, Ukraine

Introduction. In modern business conditions, staff is the most important resource of business. The solution to many problems of the enterprise is to provide qualified managerial staff. Therefore, an adequate system of motivation is a strategic prerequisite for the successful operation of any organization.

Aim. The article discusses the methods of motivating management staff at enterprises: Metinvest Holding, Arcelor Mittal Kryvyi Rih, Interpipe, Dnieper Metallurgical Plant.

Materials and methods. In classical management it is accepted to allocate material and intangible motivation of the personnel. Material motivation includes: wages; awards; excerpt from the results of the company; fines and penalties; indirect material motivation (medical insurance, tuition fees; gym fees; payment for tourist vouchers, etc.). Intangible motivation includes: career growth; recognition of employee achievements; opportunity to participate in the development and adoption of important issues for the company; creating a positive atmosphere and corporate culture; various competitions and ratings; corporate events, etc.

The mining and metallurgical industry is a very important part of the Ukrainian economy, which provides about 15% of gross domestic product. Therefore, it is extremely important that metallurgical enterprises build effective business processes and in particular motivation systems of staff.

The number of industrial enterprises (Metinvest Holding, Arcelor Mittal Kriviy Rih, Interpipe) corresponded to the systems and motivations in accordance with the recommendations proposed by the American businessman and outstanding scientist

Jack Welch.

J. Welch believed that working with staff is a key competence of any company. On the one hand, he believed that the staff should be treated very carefully, on the other - demanded the removal of employees who do not meet the requirements of the company. All employees of the company, depending on the results of work are divided into three groups. Group A (not more than 20% of staff) includes the most efficient employees. Their maximum motivation is provided (salary increase, career advancement). Group B (70% of staff) are less efficient workers. They need to be developed (learning, horizontal movement). Finally, group C (10% of staff) are employees who do not want or do not know how to work effectively. They must be disposed of immediately.

Motivation system in Metinvest Holding, Arcelor Mittal Kryvyi Rih, Interpipe consists of a fixed salary (monthly salary) and a partial salary (annual bonus).

For each manager on the principle of SMART (S – Specific; M – Measurable; A – Achievable; R – Realistic; T - Timely) are formed annual KPIs (Key Performance Indicators). At the end of the year, an assessment is made of the degree of achievement of goals, as well as an assessment of the employee's competencies. Thus, Metinvest Holding's key competencies are: professionalism; leadership; team work; life, health and ecology; customer orientation.

Then a comprehensive assessment of the work of each employee for the year is calculated, the rating of employees is formed according to the ABC principle, decisions are made on the amount of annual salary for the next year, the future fate of the employee is determined. It should be mentioned that these companies are actively using such methods of motivation as health insurance, promotion of a healthy lifestyle (sports competitions and Olympiads). Employees are continuously trained in corporate universities or in Western business schools.

Despite all the advantages of the approach proposed by J. Welch, it should be noted that this technique is used by these companies almost without any deviations and does not always consider domestic specifics and mentality.

Archaic Soviet initial stage to motivate management staff is used at the

Dnieper Metallurgical Plant. The salary consists of wages and monthly bonus. The mechanism for calculating the monthly bonus is very opaque and incomprehensible to employees. In addition, it is not based on economic results, and production indicators. That is, there are categories of employees (e.g. sales, marketing, accounting) who have no influence on production and do not understand for which they receive a bonus (and why not). At the Dnieper Metallurgical Plant there are also annual motivation in the form of 13 salaries (a bonus in the amount of a monthly salary). But it is based on the same principles as the monthly bonus and does not motivate employees to work effectively. Awarding honorary diplomas and publishing articles in factory newspapers is not a compensation for full-fledged material motivation.

Conclusions:

- The practice proves that in modern conditions it is necessary to use advanced Western methods to motivate staff
- It is necessary to adapt these methods to domestic realities
- Every company must be in constant search of new innovative approaches to managerial staff motivation

REFERENCES

1. Jack Welch, John Byrne. My years at GE. - M.: Hayka, 2013. - 480 c.
2. Donna Diprous. Motivation. - M.: Эксмо, 2007 - 512 c.
3. Susan Fowler. Why don't they work? - Alpina Publisher, 2016 - 202 p.

MANAGEMENT OF THE MECHANISM OF NORMATIVE AND LEGAL REGULATION OF SOCIO-ECONOMIC RELATIONS IN CONSTRUCTION

Novykova Innola Viktorivna,
Doctor of Economics, Professor,
head's assistant on educational
and pedagogical work, international relations
and distance learning
Kulikov Oleksiy Petrovich,
Ph.D., Associate Professor of economics,
management and administration of territories
VSP «Institute of Innovative Education
Kyiv National University
construction and architecture»
Kyiv, Ukraine

Introductions. The development of the construction industry is one of the highest priorities of the economy in modern Ukraine. That is why the current issues of regulation of construction activities in the regulatory area are relevant and insufficiently studied. The construction industry plays an important role in the economy, as it forms the necessary foundations for the reproduction of labor and the functioning of economic entities. A significant number of the population is involved in the construction industry, and numerous enterprises of related industries take part in the construction process.

Aim. Definition of theoretical and methodological bases of management of the mechanism of normative-legal regulation of social and economic relations in construction in Ukraine.

Materials and methods. The information and normative base of the research is official materials and publications of international organizations, scientific publications of domestic and foreign scientists, the results of the author's own research. The following research methods were used to achieve the set scientific task: generalization and systematization; system analysis and synthesis; process and program-targeted approaches.

Results and discussion. The construction industry is not a monolithic phenomenon, but a complex, a system that represents the unity of industries, enterprises and organizations, which are interconnected by various economic, organizational and technological aspects, the primary purpose of which is to ensure efficient production of key economic assets. countries. The effectiveness of regulatory mechanisms in the field of construction is to create fixed assets of productive and non-productive nature for the functioning of all sectors of the economy, providing household, socio-cultural needs of the population, promoting new jobs and sales of other industries national economy, which is consumed in the process of carrying out the main activity - construction. The indicator of efficiency of functioning of the construction branch is directly proportional to the indicator of efficiency of the state policy directed on its support and the corresponding mechanisms of regulation directed on information support; the state of the regulatory framework for the regulation of socio-economic relations.

Legal regulation is not just a legal impact on violations, or their prevention in a particular area of socio-economic relations, but also one of the aspects of civic education, which is carried out through information or value-oriented aspects. Therefore, this type of regulation of socio-economic relations has an educational aspect, which provides to some extent legal awareness of the participants in these relations.

Conclusions. Thus, we can conclude that the legal regulation of socio-economic relations in construction - is the purposeful impact of administrative law on public relations in the field of construction in order to provide administrative means (principles, forms and methods of public administration) and administrative liability) the rights of individuals and legal entities to carry out construction, as well as to live in accessible and safe, high-quality and comfortable buildings, in accordance with the norms of the current legislation.

REFERENCES

1.Kvasnitska, O. O.(2011), "The essence of construction activity: theoretical view", Naukovi pratsi Natsionalnoho universytetu "Odeska yurydychna akademiia", vol. 10, pp. 413-423, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2011_10_43

2.Rohozhyn, P.S. and Hoiko, A.F. (2001), Ekonomika budivelnykh orhanizatsii [Economics of construction organizations], Vydavnychiy dim "Skarby", Kyiv, Ukraine, P.23.

FEATURES OF JAPAN'S FOREIGN TRADE POLICY

Venger Vitalii

Doctor of Economics, Senior Researcher,
Leading researcher
State Institution «Institute for economics
and forecasting of the NAS of Ukraine»
Kyiv, Ukraine

Introductions. Export promotion policy, as part of Japan's trade policy, is considered one of the main components of the economic miracle, due to which the country's economy quickly recovered after World War II, and Japan became one of the richest countries in the world. In this context, the experience of Japan is useful for Ukraine.

Aim. Determining the features of Japan's foreign trade policy in the context of multipolar globalization.

Materials and methods. The research is based on international trade statistics. In the process of research general scientific and special methods were used: comparative analysis, logical-historical approach, and system analysis, graphical and tabular methods.

Results and discussion. Analysis of foreign trade policy showed that Japan has implemented various export support programs:

– taxes that stimulate exports: special deductions from export earnings, return of import duties to exporters;

– incentive financing: measures to reduce the cost of exports before departure, the establishment of a Japanese bank of export-import operations. The Bank was established in 1951 to provide medium- and long-term loans to support export, import and foreign investment operations;

– favorable exchange rate. In 1949, the yen to dollar exchange rate was set at 360 yen to one US dollar. This exchange rate persisted until 1971, when the world monetary system underwent serious shocks. Significantly undervalued Japanese yen

contributed to the expansion of exports [1, p. 14–15].

Japan paid special attention to the export of industrial goods, such as cars. The technologies used in the manufacturing sector were characterized by economies of scale in such sectors. Japanese producers were interested in increasing production for both the domestic market and exports.

Japan is one of the largest and most important trading partners for many WTO members now. This country ranks fourth in the world in terms of imports and exports of goods and services, is a leader in manufacturing and innovation, is actively involved in global value chains. In general, foreign trade in 2019 accounted for 34.9% of the country's GDP (Table 1).

Table 1

The main indicators of Japan's foreign trade during 2016–2020

Foreign Trade Indicators	Years				
	2016	2017	2018	2019	2020
Foreign trade, <i>in % of GDP</i>	31,5	34,6	36,8	34,9	n/a
Balance of Trade, <i>million USA</i>	51163,0	43836,0	10587,0	1361,0	28806,0
Balance of Trade (Including Service), <i>million USA</i>	40444,0	37636,0	1405,0	−8615,0	−6200,0
Imports of Goods and Services, <i>in % of GDP</i>	15,3	16,8	18,3	17,4	n/a
Exports of Goods and Services, <i>in % of GDP</i>	16,3	19,7	19,1	18,5	n/a

Source: [2].

As of the end of 2019, the volume of exports and imports of Japanese goods amounted to 14,265 21 million US dollars, which is 12.0% more than in 2015. At the same time, in 2019, imports of goods to Japan decreased by almost 3.7% compared to 2018, and exports of Japanese goods decreased by 4.4%. At the same time, if the import of services to Japan in 2019 increased compared to 2018 by 1.4%, the export of services from Japan increased by 6.2%.

The main goods exported by Japan include: motor vehicles – 13.9%; auto parts and accessories – 4.6%; electronic integrated circuits and microassemblies – 3.9%; petroleum oils – 1.6%. Among the main goods imported by Japan are: petroleum oils – 10.1%; petroleum gas and other gaseous hydrocarbons – 6.2%; transmitting apparatus for radio–telephony – 3.4%; coal and similar solid fuels – 3.2%; electronic

integrated circuits and microassemblies – 2.6%.

The country's main partners are China, the United States, South Korea, Australia, Hong Kong, Saudi Arabia, and Thailand.

In order to accelerate GDP growth, increase exports and imports of goods and services, Japan is in constant negotiations on a number of free trade agreements. In particular, in March 2018, Japan and ten other countries signed a Comprehensive and Progressive Trans–Pacific Partnership Agreement (CPTPP – Comprehensive and Progressive Trans Pacific Partnership). These countries account for about 13.5% of the world economy or 10 trillion dollars USA, and the domestic market has about 480 million people [3].

On February 1, 2019, the Economic Partnership Agreement between the EU and Japan entered into force, which is the largest in the history of the European Union and creates the world's largest free trade area. For the participating countries, this agreement opens a new market, where 635 million people live and where almost a third of world GDP is concentrated. Japan is the EU's second largest trading partner in Asia after China, and together they account for about a quarter of world GDP [4].

In November 2020, Japan signed a Regional Comprehensive Economic Partnership with 14 Asia-Pacific countries. According to experts, the Agreement will promote economic integration in the Asia-Pacific region and counteract protectionist tendencies. Although foreign trade is an integral part of the Japanese economy, the country is not fully open and has significant tariff and non-tariff barriers. This is especially true of agricultural products. In particular, Japan continues to use many measures in the agricultural sector, such as high tariffs, price and import controls, and high levels of domestic support, which can disrupt free trade and create significant barriers to market access.

WTO members therefore call on Japan to increase the transparency of its agricultural policy, including through the timely submission of notifications, and to implement reforms in this sector with a view to trade liberalization. In addition, due to the established requirements for sanitary and phytosanitary measures, as well as technical regulation measures that are more stringent than international standards,

WTO members that export their goods to Japan incur additional costs associated with ensuring compliance.

LIST OF REFERENCE

1. Політика сприяння експорту. Серія статей «Розуміємо ключові питання торговельної політики». Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Вип. 2. 2014. 24 с. С. 14–15. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/2.Export_promotion_policy.pdf

2. Japanese foreign trade in figures. Trade Portal. 2021. URL: <https://santandertrade.com/en/portal/analyse-markets/japan/foreign-trade-in-figures>

3. Країни Транстихоокеанського партнерства підписали угоду без США. *DW*. URL: <https://www.dw.com/uk>

4. Набула чинності найбільша в історії ЄС торговельна угода з Японією. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2631905-nabula-cinnosti-najbilsa-v-istorii-es-torgovelna-ugoda-z-aponieiu.html>

**THE ESSENCE AND SIGNIFICANCE OF STATE FINANCIAL CONTROL
IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF UKRAINE'S ECONOMY**

Vodolazska Oleksandra Ihorivna

A student

Kremenchug National University

named Mykhailo Ostrogradsky

Kremenchuk, Ukraine

Ukraine, which is actively pursuing a policy of European integration, is undergoing changes in budgetary, tax, customs and administrative policies, and the country needs an effective system of public financial control as an instrument of financial policy. After all, the result of public financial control should be the basis of decisions in the field of state regulation of public financial relations. Therefore, in order to prevent budget losses, it is necessary to improve the system of public financial control.

Analyzing the theoretical approaches to determining the essence of public financial control, we can conclude that public financial control is:

- 1) a component system of public administration;
- 2) the system of relationships that arise between business entities (all forms of ownership) and regulatory authorities, which aim to assess the compliance of the process of formation, distribution and redistribution of financial resources with the objectives of financial policy;
- 3) financial policy instrument.

Ensuring the sustainable development of the country's economy is the main goal of the state's financial policy. Therefore, in determining the types of control, the relationship between the purpose of financial policy and public financial control should be traced. A prerequisite for the creation of certain types of public financial control is the division of financial policy into components. That is, each component

of financial policy must have a separate type of public financial control. In order to create an effective management structure with certain limits of their influence, it is necessary to coordinate the components of financial policy and types of control.

If we consider that the components of financial policy are fiscal, budgetary, monetary, customs and monetary policy, we can distinguish the following types of public financial control:

- 1) state financial control in the budget process;
- 2) tax control;
- 3) customs control;
- 4) currency control;
- 5) banking supervision (in the context of determination in accordance with

Article 1 of the Law of Ukraine "On the National Bank of Ukraine" of 20.05.1999 № 679-XIV [1]).

In fig. 1 shows how the components of the state financial policy of the state and the types of state financial control are agreed.

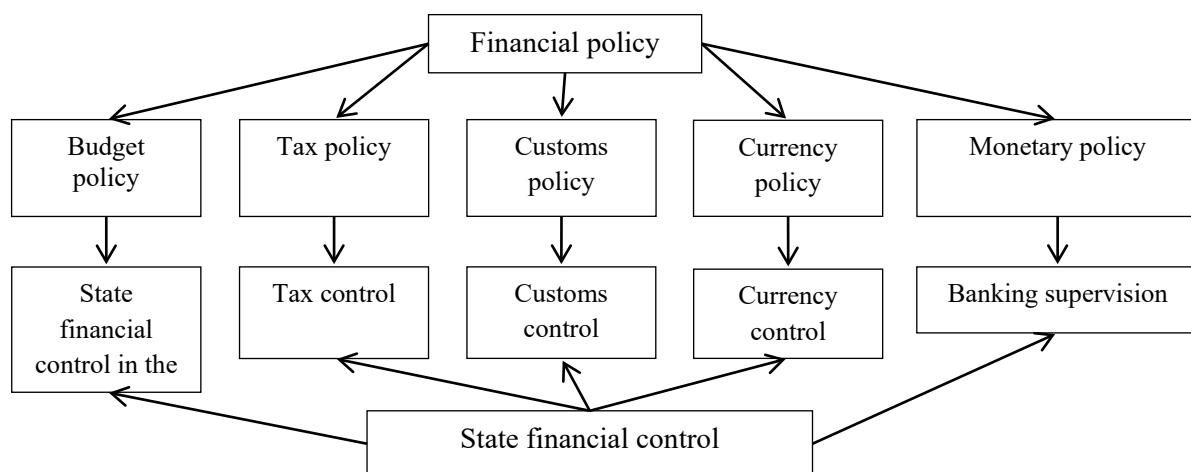

Fig. 1 The ratio of components of public financial policy and types of public financial control

Thus, the financial policy of the state is formed by budgetary, fiscal, currency, monetary and customs policies [1]. Thus, in order to achieve an effective financial policy and ensure its effectiveness in general, it is necessary to agree on tasks and implementation areas. In Ukraine, the regulation of financial relations and the above types of public financial control is carried out:

1) the Ministry of Finance of Ukraine (in terms of development and implementation of the principles of budget, tax and customs policy, and hence public financial control in the budget process, tax and customs control);

2) the National Bank of Ukraine (in terms of developing and implementing the principles of monetary and exchange rate policy, and hence banking supervision and currency control);

3) the Accounting Chamber as the highest body of state financial control in Ukraine.

It is known that the main types of current legislation on public financial control in Ukraine are: monitoring of procurement, financial audit, inspection of public procurement, inspection (carried out in the form of audit) [2].

Thus, we present the structure of public internal financial control in Ukraine in fig. 2.

Fig. 2. The system of public internal financial control

Fig. 2 represents the system of state internal financial control bodies in Ukraine. Note that it is their membership in the executive branch that determines their activities as public internal financial control. In other words, all the results of these institutions must eventually be summarized and submitted to the Cabinet of Ministers of Ukraine.

At the same time, it should be emphasized that in accordance with Art. 1 Regulation “On the State Financial Monitoring Service of Ukraine” dated 13.04.2011 № 466/2011 [5] one of its main tasks is the implementation of state policy in the field of prevention and counteraction to legalization (laundering) of proceeds from crime or terrorist financing. This type of policy as a component of public administration in general, in our opinion, does not apply to the types of financial policy. Therefore, the expediency of directing and coordinating the activities of this institution by the Minister of Finance of Ukraine needs additional research.

Also, the issue of simultaneous operation of tax police units, which in accordance with Art. 348 of the Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755-VI [4] operate within the SFSU and the said department in the context of the need to reduce budget expenditures on public administration.

Also fig. 2 illustrates the system of internal financial control bodies, but does not take into account the internal control departments that operate in each individual state institution. In accordance with paragraph 26.3 of Art. 26 of the BCU [3]: "Managers of budget funds in the person of their heads organize internal control and internal audit and ensure their implementation in their institutions and in subordinate budget institutions." In our opinion, the definition of the terms “internal control” and “internal audit” by the current legislation deserves special attention.

Yes, according to Art. 26 BCU internal control is [3]: "a set of measures applied by the head to ensure compliance with the law and efficiency of budget funds, achieving results in accordance with the established purpose, objectives, plans and requirements for the budgetary institution and its subordinate institutions."

In my opinion, this definition of internal control is not entirely successful. The set of measures described in this piece of legislation is a process of achieving the goal. At the same time, control is an assessment of such a process in terms of its ability to achieve such a goal. At the same time, in accordance with Art. 26 BCU [3] internal audit is - "the activities of the internal audit unit in the budget institution, aimed at improving the management system, preventing illegal, inefficient and ineffective use of budget funds, errors or other deficiencies in the activities of budget

institutions and subordinate budget institutions, improving internal control "

Thus, the issue of public financial control in modern conditions requires a unified approach to determining its essence. This is a necessary condition for achieving sustainable economic development of the state. After all, in the complex modern economic conditions observed in recent years in Ukraine, there is no single legal act that would determine the basic principles of implementation, types and elements of public financial control.

REFERENCES

1. On the National Bank of Ukraine: Law of Ukraine of 20.05.1999 № 679-XIV. Database "Legislation of Ukraine". Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/679-14> (access date: 05.10.2021)

2. Symonenko V.K. Fundamentals of a single system of public financial control in Ukraine (macroeconomic aspect): monograph. V.K. Symonenko, O.I. Baranovsky, P.S. Petrenko. K.: Knowledge of Ukraine. 2006. 280 p.

3. Budget Code of Ukraine dated 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran527#n527>

4. Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/paran7847#n7847>

5. Gutsalenko L.V. State financial control: textbook. Manual. L.V. Gutsalenko, M.M. Kotsupatriy, V.A. Deriy. K.: Center for Educational Literature. 2009. 424 p.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF ENTERPRISE MANAGEMENT

Zhuntsze Chzhao

Tszyphen Chen

students 2nd year, gr. MgBA-20

Goncharenko Iryna

Ph.D., scientific adviser

Kyiv National University of Technologies and Design

Kyiv, Ukraine

Introductions. The article identifies the urgent need for the introduction of innovative technologies of personnel management in the activities of enterprises. The principles of realization of innovative technologies of the personnel management system at the enterprises are shown. Personnel management subsystems and corresponding innovative personnel management technologies are characterized. Practical recommendations for the use of innovative technologies of personnel management at the enterprise are established.

Key words: personnel, personnel management, innovative technologies of personnel management, personnel-technologies, controlling of personnel.

Aim. The aim of the article is to develop theoretical provisions and practical recommendations for the application of innovative technologies of personnel management in domestic industrial enterprises. Presentation of the main research material.

Formulation of the problem. Social development is inextricably linked with the dynamic renewal of the system of managerial relations, which is manifested in the emergence of new forms of production.

Personnel management is carried out within the organizational structures, through which a systematic and systematic impact on the behavior of members of the collective organization and the relationship between them. The choice of management style and methods of management determines certain organizational structures and forms, and the organizational form, in turn, affects the formation of

organizational behavior of team members.

The absence of the organization makes it impossible to purposefully manage the production process and personnel. However, the organization is not an end in itself, but a means to help manage staff in the division of labor.

Analysis of recent research and publications. Such domestic and foreign economists as Bandurka OM, Blake RR, Grachev MV, Kolpakov VM, Odegov made a significant contribution to the formation of theoretical principles and applied recommendations to ensure the effectiveness of personnel management of enterprises. Yu.G., Primak TO, Tatarnikov AA, Bandurki OM, Goddess, A. Kolota, J. Zavadsky, A. Shegda, G. Shchekin, O. Vikhansky, V. Vesnin, B. Genkin.

Results and discussion. The system of innovative technology of enterprise management in the conditions of enterprise development includes a set of developed functional strategies of enterprise subsystems and their interaction, the implementation of which will achieve the goal with the direction of the enterprise on a sustainable basis. In an enterprise that carries out innovative activities, a necessary condition is a constant evaluation of the management system of these activities in order to avoid unplanned costs.

It is important to evaluate this system in conjunction with other management systems. It is necessary to assess the costs and their feasibility for the operation of each system. In the process of functioning of systems and their interaction, it is important to monitor this interaction to prevent undesirable consequences. [2]

Carrying out comprehensive monitoring of existing management systems provides opportunities for timely management decisions to ensure the effective functioning and strengthening of competitive positions. Monitoring is possible in the presence of complete and reliable information on the functioning of management systems in the enterprise. Information is one of the main elements of the functioning and development of the system.

Creating management information technology is an important task that requires a clear understanding of the role of information, which is a valuable resource needed to improve management in the enterprise and the effective interaction of subsystems

of the organization. [7]

During the interaction of different control subsystems in the organization, employees of these systems also interact with each other. To some extent, the outcome of their cooperation depends on the qualifications and competence of managers. Staffing of the innovation management system - the required quantitative and qualitative composition of management staff, which is determined by different methods of calculating the number of employees in the management system.

Qualitative composition of employees, ie their composition by categories, professions, specialties, level of qualification is calculated based on the professional qualification distribution of work recorded in the production and technological documentation of the work process.

The policy of forming a unique human potential by selecting capable specialists allows the innovation management system to prepare non-standard pre-crisis measures to gain an advantage over competitors. The intellectual leadership of the enterprise in these conditions to an even greater extent encourages talented people, which allows you to create competitive products. [8]

The task of each management system at the enterprise is the selection of qualified personnel who are ready and striving for change, development, and effective interaction with each other to ensure the economic result of the enterprise as a whole. Thus, the main objectives of the management system of innovation activities of the enterprise are: effective organization of the innovation process and ensuring its continuous operation; bringing competitive innovation to market; production of existing products by a new efficient method.

Following the sources used, it can be assumed that innovative management technologies in enterprises can be developed by three alternative methods. The first involves the creation of a subsystem for innovation management, the second - the formation of a temporary working group to make creative decisions and implement innovative projects, the third - a combination of the first and second alternatives. In any case of development, innovation should be controlled, because the completeness and quality of current information depends on the ability of managers to adjust the

development process. [2]

The management system of innovative activity of the enterprise is a component of the general management system of the enterprise and is formed under the influence of factors of external and internal environments. This system includes elements (input resources - information, raw materials, materials, energy, licenses, etc. ; management staff - the subjects of the control subsystem of innovation management; (innovation), environmental factors, raw materials - creative ideas, innovative products and technologies), which in their interaction provide the accumulation of creative ideas, development and commercialization of innovations, including their transfer and diffusion. The nature of the innovation management system of such properties as integrity, reliability, synergy, adaptability and development, reactivity, feedback, etc., ensure its effective operation despite possible adverse conditions in the internal and external environments of the organization. [4]

In the process of developing solutions in the management system of innovative activity of the enterprise the most problematic is the stage of collegial selection of the best solution from a number of alternatives. The offered methodical approach to decision-making on a choice of a method of development of innovative activity at the enterprise, and also its further regulation has cumulative character. That is, when choosing the best solution, it takes into account the position of each management entity involved in its development, which eliminates the shortcomings of traditional approaches used in the formation of collegial decisions.

One of the conditions for ensuring the effectiveness of the management system of innovative activity of the enterprise is the permanent monitoring of the parameters that characterize the efficiency of this system. Monitoring of these parameters involves their evaluation and interpretation on the basis of features that most adequately reflect the evaluated parameters. The effectiveness of monitoring is characterized by its informativeness, which depends on taking into account the numerical relationships between factor and performance indicators that reflect the effectiveness of the innovation management system of the enterprise. The proposed analytical-process model will allow managers of machine-building enterprises to

quickly assess the current state of the management system of innovation activities of the enterprise and make informed decisions on its improvement. [1]

Conclusions. Today - during the transition from a traditional society to an information society - the importance of innovation, innovative social technologies in the management of enterprises are significantly increasing. For managers of the managerial level and heads of enterprises we can offer an analytical-process model of monitoring the parameters that characterize the effectiveness of the management system of innovation activities of the enterprise. This model provides:

- calculation of coefficients that characterize the management system of innovative activity of the enterprise;
- synthesis of the obtained results, their evaluation and interpretation;
- identification of topological space and performance of decomposition of factor and performance indicators which provided the received results;
- identification of metric space and application of factor analysis of the obtained results of evaluation of the management system of innovation activity of the enterprise;
- identification of the possibility of neutralization of factors that negatively affected the values of the calculated coefficients;
- preparation and implementation of management decisions on the use of opportunities identified at the previous stage.

REFERENCES:

1. Alekseev I. V. Innovative development of enterprises of the region and its financial support / I. V. Alekseev, S. V. Paranchuk, O. S. Chervinska // *Regionalna ekonomika*, 2012. - № 2 (64). - P. 99–108.
2. Blyzniuk T. P. Innovative activity of enterprise in terms of cyclical development of the economy [Text]: author. dis. for science. degree of Cand. ek. Science: special. 08.00.04 "Economics and management of enterprises" / TP Blyzniuk - Kharkiv, 2008. - 18 p.
3. Burennikov Yu. Yu. Management of innovation activity in industry: essence,

features of development, ways of improvement: monograph / Yu. Yu. Burennikov, N.V. Polishchuk, V. O. Yarmolenko. - Vinnytsia: VNTU, 2011. - 184 p.

4. Vikarchuk O. I. Innovative management in Ukraine as a component of the general management system of the enterprise "Electronic resource" / O. I. Vikarchuk // Bulletin of ZhSTU / Economic Sciences. - 2010. - № 1 (51). - P.156-158.

5. Izhevsky V. V. Estimation of efficiency of innovative activity of the enterprise / VV Izhevsky // Scientific herald of NLTU of Ukraine. - № 20.4 - 2010.– P. 160–166.

6. Komarnytska N. M. Methods of adopting regulatory decisions by the subjects of management of innovation activity of the enterprise / SV Knyaz, NM Komarnytska // Economy and State. - №4. April. - 2016. - P. 15-20.

7. Komarnytska N. M. Principles of management of innovative activity of the enterprise / S. V. Knyaz, N. M. Komarnytska // Information technologies: science, engineering, technology, education, health: XXII International scientific-practical conference, May 21-23 2014. - P. 167.

8. Koyuda V. O., Lysenkova L. A. Innovative activity of the enterprise and evaluation of its efficiency: Monograph / V. O. Koyuda, L. A. Lysenkova. - H. : FOP Pavlenko OG; VD "INZHEK", 2010. - 224 p. Ukr. Language.

РОЛЬ ДЕРЖГЕОКАДАСТРУ В ЕФЕКТИВНОМУ ВИКОРИСТАННІ РЕСУРСІВ

Безкорвайний Зіновій Григорович

аспірант

Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Вступ. В умовах земельної та адміністративно-територіальної реформ, органи місцевого самоврядування та новостворені об'єднані територіальні громади потребують не лише різнобічної підтримки державних інституцій, а і науково обґрунтованих рекомендацій та консультацій в ефективному розвитку, особливо у сфері ефективного використання ресурсів. Необхідно сказати, що в цій справі не повною мірою використовуються широкі можливості структурних підрозділів Держгеокадастру.

Ця тема досліджувалась багатьма вітчизняними і зарубіжними вченими та науковцями пострадянського простору. Тим часом системного дослідження можливостей використання можливостей Держгеокадастру у використанні наявних в Україні природних ресурсів і, зокрема, в умовах триваючих адміністративно-територіальної та земельної реформ, залишилися за їх полем зору.

Як відомо, прийняття добровільними об'єднаннями територіальних громад ґрунтовних рішень, перед усього, передбачає розгляд теоретичних основ розвитку того чи іншого виду діяльності. Наприклад, на даний час виникли сприятливі умови для розвитку соціального туризму загалом та туристично-рекреаційної індустрії зокрема. Знову ж таки, у цьому зв'язку вимагає уточнення місця та ролі у цьому процесі, зокрема Держгеокадастру.

Відтак **метою роботи** є дослідження ролі Держгеокадастру з метою забезпечення ефективного використання ресурсів.

Результати і обговорення. Відповідно до Вікіпедії Держгеокадастр (фр.

Cadastre; англ. cadastre; нім. Kataster, Grundbuch, Flurbuch) – це упорядкована геоінформаційна система про правове, природне, господарське, економічне та просторове положення об'єктів, що підлягають обліку в системі відповідного рівня управління. Кадастри є різновидом інформаційних систем, які повинні використовуватися в процесі здійснення державного управління. Кадастровому обліку може підлягати інформація про стан різних об'єктів, а не лише землі, як нині прийнято регіональними органами влади. Наприклад, державний земельний кадастр як єдина державна система, встановлює процедуру визнання факту виникнення чи припинення права власності на земельні ділянки і права користування ними та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, ін.

В умовах земельної, адміністративно-територіальної та інших реформ зростає актуальність проблем, які може вирішувати ця система.

Для надання науковості цим процесам, нами пропонується наступний алгоритм:

Перше, виходячи з наукових положень потребують уточнення понять про туризм: історичний базис, сутність та основні форми. Необхідно здійснити класифікацію туризму відповідно до регіональних можливостей та його місце як в господарській системі, так і в системі суспільних наук.

В умовах територіальної громади (і не тільки) глибоко вивчити характеристику природних туристично-рекреаційних ресурсів: бальнеологічні, фітолікувальні, ландшафтні ресурси, кліматичні, пляжні ресурси, печери та ін. Виявити сприятливі моменти і можливості організації рекреаційної діяльності лікувально-оздоровчих закладів того чи іншого регіону України.

Як показує досвід, вивчивши особливості організації туристично-рекреаційної індустрії, за участі структур Держгеокадастру, доцільно виявити вплив туризму та туристично-рекреаційної інфраструктури до речі не лише на природне, екологічне довкілля, а і на можливість зміцнення місцевого бюджету за рахунок цієї компоненти, ін. На даний час, не дивлячись на складну економічну та соціально-політичну ситуацію в Україні, сформувалися свої

закономірності та принципи формування туристично-рекреаційної сфери, задля реалізації яких необхідно врахувати передумови формування та принципи правового регулювання розвитку рекреаційних зон, ознаки та можливі пріоритети за рекомендацією відповідальних структур Держгеокадастру.

При реалізації будь-якого проекту у цій сфері доцільно врахувати особливості формування функціональної структури логістики та логістичних систем у сфері туризму: транспортне обслуговування, готельна індустрія, система громадського харчування, страхування, інформаційні послуги, система розваг, банківські та фінансові послуги. Ну і на сам кінець успішність його значною мірою обумовлена окупністю для ініціатора його розробки та реалізації. У цьому зв'язку доцільно розрахувати економічну ефективність ринкової компоненти розвитку туристично-рекреаційної діяльності господарських та спеціальних складових інфраструктури тієї чи іншої територіальної громади відповідно до наявних можливостей.

Методика вивчення туристичного попиту та пропозиції в умовах сталого, чи як тепер кажуть гермінативного, розвитку туристично-рекреаційного бізнесу, за наявної інфраструктури ринку загально відома. Власне ці та інші моменти зумовлюють формування напрямів та пріоритетів регулювання ринку туристично-рекреаційних послуг як з урахуванням регіональних вимог, так і Європейських стандартів. Таким чином, як бачимо, на даний час, розкривається широкий спектр інструментів для організації теоретико-прикладних досліджень у цій сфері суспільного життя, у чому повинні взяти участь вітчизняні науковці.

Загалом реалізація механізмів державного регулювання земельних відносин в Україні повинні здійснюватися на основі ефективної взаємодії фінансової, правової та організаційної систем з врегулювання земельних відносин, у якій Держгеокадастр повинен стати сервісним відомством, головна функція якого – наповнення і ведення якісної бази даних Державного земельного кадастру та надання консалтингових послуг. Крім того, саме на нього доцільно покласти функції координатора Національної інфраструктури просторових даних – платформи, яка об'єднуватиме всі геокадастрові та

просторові дані, що створюють органи влади.

За нашим переконанням, такі дані повинні створюватися в електронній формі за єдиними правилами та бути обов'язковими до оприлюднення, а доступ до них мусить здійснюватися за принципом єдиного вікна, в тому числі – через єдиний геопортал. Водночас Державний земельний кадастр повинен забезпечити якісну картографічну основу, яка буде єдиною для інших кадастрів та реєстрів. Одне слово, кожна людина, при організації підприємницької діяльності, заходячи на один сайт, повинна мати змогу, не виходячи з дому, отримати всю інформацію не лише про земельну ділянку: від меж до «червоних ліній» та геології, а і про наявні у ній ресурси та можливості їх використання.

Беручи участь у таких потужних реформаціях керівництву всіх рівнів треба пам'ятати дві речі:

1) частковими змінами зруйнувати корупційну піраміду в цій сфері неможливо. Якщо у відомства після нинішньої реформи залишиться хоч одна функція, не пов'язана з кадастровою діяльністю, все повернеться «на круги своя»;

2) кадрові зміни без зміни системи результату не дадуть. Головне в перезавантаженні системи управління ресурсами – ліквідувати 30-літню корупційну вертикаль і зробити неможливим її відновлення.

Висновки. Підсумовуючи, варто виокремити основні напрями вдосконалення механізмів державного управління ресурсами та розвитком земельних відносин в Україні, зокрема: стимулювання цільового й високоефективного використання сільськогосподарських угідь, упровадження нових технологій, залучення інвестицій в аграрний сектор; захист інтересів учасників земельних відносин на рівноправній основі; більш досвідчений облік якості землі, кон'юнктури ринку під час встановлення земельних відносин; удосконалення забезпечення інформацією щодо якісного та кількісного стану земельних ділянок, землекористувачів та власників землі; забезпечення раціонального та збалансованого землекористування; підвищення дієвості механізмів з захисту прав власників під час оренди та продажу земель;

встановлення матеріальної відповідальності за стан і збереження використовуваних земель і досягнення консолідації інтересів власників землі, землекористувачів та землевласників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрушків Б.М., Кирич Н.Б., Мельник Г.Х. та ін. Стратегія розвитку адміністративного району. Тернопіль ФОП Паляниця В.А., 2017. 456 с.
2. Данилишин Б.М., Микитенко В.В. Феноменологічні альтернативи економічного зростання України. У 2-х т. Т.1. К.: ЗАТ «Нічлава». 2008. 336 с.
3. Інноваційна політика: навчальний посібник / Б.М. Андрушків, Ф.В. Бортняк, Ю.Я. Вовк та ін.; за заг. ред. Б.М. Андрушківа. Тернопіль: ТзОВ «Терно-Граф», 2012. 484 с.
4. Кирич Н.Б. Особливості управління техніко-економічними факторами стабілізації виробництва на сучасному етапі // Галицький економічний вісник. 2006. № 2 (9). С. 33-38.
5. Кирич Н.Б. Теоретичні та прикладні механізми управління стратегією підвищення господарсько-фінансової стабільності підприємства // Економіка: проблеми теорії та практики. 2008. № 3. С. 136-142.
6. Осадція Ю.В. Розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури: геокадастрові можливості і перспективи. Тернопіль, 2021. 518 с.
7. Стокгольмська конференція URL: <https://necu.org.ua/stokgolmska-konferencziya/>
8. Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку / Андрушків Б.М. Слободян П.М., Ткаченко Т.І. ін. Тернопіль: Терно-граф, 2009. 975с.
9. Український зелений курс: декарбонізація або смерть. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ekopromyslovist/2020/12/16/668493/>.

**ПОШУК ЕФЕКТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ
МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ БАНКУ
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19**

Вядрова Надія Григорівна,
кандидат економічних наук
Писаренко Анастасія Сергіївна
студентка

ННІ «Каразінський банківський інститут»
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
м. Харків, Україна

Вступ. У реаліях сьогодення, коли поширення пандемії коронавірусу Covid-19 й досі набирає обертів, відбувається поступове зменшення розмірів так званої "традиційної економіки", місце якої по всьому світу активно займає "цифрова економіка". З цих причин особливо актуальними стають дослідження тенденцій впливу цифрової економіки на діяльність банків, зумовлених такими специфічними особливостями, як швидкий прогрес і рівень упровадження цифрових технологій [3], які знаходять своє відображення у процесах формування та реалізації маркетингової стратегії банківської установи.

Мета роботи. Необхідність створення адекватної маркетингової стратегії зумовлена змінами у економічному та соціальному середовищі, в якому нині перебувають суб'єкти господарювання. Саме тому метою роботи є аналіз сучасних інструментів з реалізації маркетингової стратегії в умовах поширення пандемії Covid-19.

Матеріали та методи. Особливості використання новітніх інструментів маркетингової стратегії розглянуто у роботах Замроза М.В. [1], Даниленка Ю.М. [1], Крухмалю О.В.[2], Сухоносу В.В. [2], Македона В.В. [3], Машкіної К.О. [3], Устіка М.Є. [5], Фролова С.М. [6], Лозинської О.І. [6] та інших.

В дослідженні застосовано методи статистичного та порівняльного аналізу медіаактивності банків.

Результаті і обговорення. Покращення або уникнення негативних економічних наслідків, пов'язаних з поширенням пандемії, для банків можливо за рахунок впровадження обліково–аналітичних даних (прогнозування, планування, бюджетування) у будь-якій сфері діяльності банку, у тому числі й маркетинговій, на регулярній основі [5].

В Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року [4] одним із напрямів визначено розвиток фінансової інклюзії, яка передбачає підвищення доступності та рівня користування фінансовими послугами; посилення захисту прав споживачів фінансових послуг, а також підвищення рівня фінансової грамотності населення [6]. Це у свою чергу надасть змогу банкам використовувати у своїй маркетинговій стратегії більш сучасні інструменти задля залучення та утримання клієнтської бази.

Однією із форм сучасної цифровізації у банківському секторі є створення фінансової екосистеми, яка виступає у якості логічного продовження основної діяльності установи, а також є методом вирішення існуючих проблем, пов'язаних з ефективністю основної діяльності установи у традиційній формі, через її перенесення у Інтернет-простір. В тому числі, це реалізується за допомогою мобільних додатків, чат-ботів, онлайн-асистентів тощо [2].

В сучасних умовах нестабільного функціонування банківської сфери України, для ефективного розвитку комерційних банків високої актуальності в маркетинговій комунікаційній політиці набуває проблема підтримання на належному рівні медіактивності, при цьому не залучаючи великих фінансових ресурсів.

Медіактивність провідних українських банків за 2020 рік зображена у таблиці 1.

Таблиця 1

**Медіаактивність провідних українських банків за 2020 рік,
кількість повідомлень**

Банк	Категорія засобів масової інформації						Разом
	Друковані ЗМІ	Інтернет ЗМІ	Телебачення	Facebook	Радіо	Сайти державних органів	
Приватбанк	780	89664	864	17796	145	10366	119015
Ощадбанк	432	30480	144	3302	101	8502	42961
Монобанк	196	44280	15	1250	55	250	41046
Райффайзен банк Аваль	264	12372	60	899	74	802	14471
ПУМБ	192	9516	25	256	25	745	10759
АльфаБанк	60	5124	36	145	0	69	5434
Таскомбанк	46	2448	1	102	12	36	2645

Джерело: [1]

Одним з найбільш поширених інструментів маркетингової стратегії через інтернет є банерна реклама – графічні зображення, які містять гіперпосилання на сайт банку і розміщуються в мережі на різних спеціалізованих сайтах та інформаційних порталах. Текстова реклама в інтернеті – це рекламне повідомлення, включене в загальний текст на сторінці спеціального сайту і має вигляд її складової частини [1]. На сьогодні, активно розвивається такий напрям маркетингових стратегій як соціальний медіа маркетинг, дослідження його особливостей та переваг уже знайшло свій розвиток у науковій літературі. Соціальний медіа маркетинг – специфічний інструмент маркетингових бізнес-комунікацій комерційних банків, що передбачає просування банківських послуг, а також брэнда завдяки використанню соціальних медіа, контент яких формується та оновлюється зусиллями їх користувачів [1].

Соціальні медіа – це Інтернет-платформа з технологією на принципах Web 2.0, що дозволяє користувачам створювати контент та обмінюватися ним, спілкуватися, співпрацювати та брати участь у різноманітних напрямках соціальної активності. Основними платформами соціальних медіа є:

- соціальні медіа, основна мета яких є налагодження спілкування (Facebook, Instagram);

- соціальні медіа, основна мета яких є обмін мультимедійним матеріалом: відео (YouTube, Vimeo, тощо); зображення (Pinterest, тощо); музика та аудіофайли (Last.fm, SoundCloud, тощо);

- соціальні медіа для публікації авторських блогів (Blogger, Twitter, тощо);

- інтернет-платформи соціальних закладок (Pinterest, Google Reader, links.i.ua, тощо);

- інтернет-платформи соціальних новин (Reddit, Newsvine, тощо);

- соціальні медіа, пов'язані з розвагами (ігри (Zynga), медіа платформи (YouTube, MySpace), віртуальні світи (Second Life, World of Warcraft) [1].

Висновки. Отже, з метою формування ефективної маркетингової стратегії банку, необхідно дотримуватись підходів з реалізації комплексу заходів, пов'язаних із розвитком цифровізації, підвищенням якості медіаактивності та використанні соціального медіа маркетингу, які в умовах поширення пандемії COVID-19 набули першочергового значення, адже більша кількість людей перейшли на онлайніві майданчики отримання послуг.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Замроз М.В., Даниленко Ю.М. Зовнішні бізнес-комунікації банку як інструмент підтримки репутації в умовах кризи. *Електронне наукове видання «Ефективна економіка»*. № 10. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/10_2020/71.pdf

2. Крухмаль О.В., Сухонос В.В. Розвиток банківського бізнесу в умовах цифрової економіки. *Електронне наукове видання «Ефективна економіка»*. № 11. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2020/100.pdf

3. Македон В.В., Машкіна К.О. Розвиток глобального банківського сектору в умовах цифрової економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. № 4. 2021. С. 20-27

4. Офіційний сайт Національного банку України. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <https://bank.gov.ua/en/about/develop-strategy>

5. Устік М.Є. COVID–19 та його вплив на цілі сталого розвитку. Вісник УБС НБУ. № 3. 2021. С. 30-33

6. Фролов С.М., Лозинська О.І. Стратегічні і тактичні орієнтири реструктуризації фінансової системи України. *Economics of Development*. № 20. 2021. С. 11-19.
URL:https://www.businessperspectives.org/images/pdf/applications/publishing/templates/article/assets/15209/ED_2021_01_Frolov.pdf

ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ВИДАТКІВ

Грузький Юрій Олександрович

аспірант

Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки

м. Київ, Україна

Вступ. Пріоритетними напрямками державної політики є, зокрема, економічна і соціальна діяльність, котрі визначають рівень розвитку держави та добробуту її громадян, які очікують широкого спектру державних послуг. Для досягнення вищезазначених цілей держава має збалансувати свою бюджетну політику, оскільки в умовах дефіциту бюджету гостро стоїть проблема оптимізації державних видатків та необхідність підтримки стабілізаційного курсу держави. Публічні закупівлі є дієвим інструментом впливу на обсяги та напрями державних видатків.

Мета роботи полягає в окресленні місця публічних закупівель у системі державних видатків як одного з факторів збалансування бюджету.

Матеріали та методи. Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти, звітні дані Міністерства економіки України та Міністерства фінансів України, наукові праці вчених. В цій роботі використано емпіричний, статистичний, порівняльний методи дослідження, метод аналізу та синтезу.

Результати та обговорення. Бюджетне регулювання є важливою складовою економічної політики держави, від якої залежить соціально-економічний розвиток територіальних громад і держави в цілому. Саме через видатки бюджету проявляється роль держави у регулюванні економічних процесів та в соціальній сфері. Видатки бюджету за своєю суттю - це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. У складі видатків бюджетів виділяють видатки розвитку та видатки споживання. Якщо видатки розвитку - це видатки бюджетів на фінансове забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, то видатки

споживання - це частина видатків бюджетів, які забезпечують поточне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, бюджетних установ. Видатки споживання відповідно до економічної класифікації видатків формуються за рахунок, зокрема, поточних видатків [1].

Державні видатки - це витрати, пов'язані із діяльністю органів публічної адміністрації, за допомогою яких забезпечується споживання суспільних благ. Державні видатки мають бути ефективними і обґрунтованими та стимулювати економічне зростання. Значна частина дослідників звертає увагу на необхідність зміни структури видатків держави, стримування їх рівня, оскільки необґрунтовані видатки збільшують розмір державного боргу та витрат на його обслуговування. Закладення у бюджет обґрунтованих видатків, ефективне управління ними та належний контроль за використанням бюджетних коштів є запорукою збалансованого бюджету. Аналіз Законів України про Державний бюджет України за період 2016 - 2022 р. р. свідчить про те, що частка видатків споживання загального фонду Державного бюджету України значно перевищує видатки розвитку та простежується поступове збільшення видатків розвитку спеціального фонду Державного бюджету України над видатками споживання, що видно із табл. 1:

Таблиця 1

Структура видатків Держбюджету України за характером використання бюджетних коштів, млрд грн

Рік	Загальний фонд		Спеціальний фонд	
	Видатки споживання	Видатки розвитку	Видатки споживання	Видатки розвитку
2016	606,640	39,351	19,636	14,601
2017	720,828	46,655	33,245	40,174
2018	821,218	83,316	32,413	53,482
2019	894,814	86,958	53,162	56,085
2020	958,364	92,814	48,080	83,250

Джерело: складено за [2]

Варто констатувати недосконалість бюджетної політики держави в частині виділення коштів на видатки розвитку в Державному бюджеті України. У довгостроковій перспективі видатки розвитку можуть мати наслідком

зниження видатків споживання у зв'язку із автоматизацією виробництва на основі сучасних стандартів і технологій, запровадження інноваційних способів виробництва товарів тощо, тобто необхідно встановити нормативну пропорційність залежності між видатками розвитку та видатками споживання, що дозволить легко контролювати це співвідношення, керувати його змінами, розробляти оперативні заходи щодо його коригування.

На думку Міняйла О. І. від політики державних видатків в певній мірі залежить не тільки забезпечення платоспроможності держави, її бюджетної безпеки, але й економічне зростання, соціальна справедливість тощо [3, с. 82]. Україна, як і більшість країн світу, є країною з дефіцитом бюджету, тобто державні видатки перевищують доходи бюджету. Динаміку граничного обсягу дефіциту Державного бюджету України представлено в табл. 2:

Таблиця 2

Динаміка граничного обсягу дефіциту Держбюджету України, млрд грн

Рік	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього
2016	68,893	14,800	83,694
2017	62,328	15,318	77,647
2018	58,036	22,613	80,649
2019	69,617	21,517	91,134
2020	274,494	23,910	298,404

Джерело: складено за [2]

З наведеної табл. вбачається, що протягом 2016 - 2017 р. р. поступово зменшувався граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України, тоді як починаючи з 2018 р. граничний обсяг Державного бюджету України почав стрімко зростати, внаслідок чого збільшувався і державний борг, а відтак і зростали витрати на його обслуговування, необхідність залучення додаткових фінансових інструментів та позик. У 2020 р. дефіцит Державного бюджету України досяг свого історичного максимуму, що пов'язано із збільшенням видатків на ліквідацію наслідків, спричинених пандемією COVID-19. Слід погодитись з думкою Міняйла О. І., стосовно того, що оптимізація видатків держави є ключовим завданням уряду, зниження державних видатків може бути досягнуто, в тому числі й за допомогою ефективно проведених публічних

закупівель, чим опосередковано врегульовуватимуться обсяги споживання та платіжний баланс нашої держави.

Гелбрейт Дж. К. пропонує збільшувати державні видатки на необхідні цивільні заходи уряду [4, с. 362]. Думку Гелбрейта Дж. К. також підтримує Штань М. В., яка вважає, що на основі застосування інструментарію макроекономічного аналізу можна стверджувати, що збільшення державних видатків збільшує обсяг ВВП та є обов'язковою складовою сукупного попиту на товари і послуги. Більше того, зростання державних видатків приводить до масштабнішого зростання доходу в порівнянні з попереднім рівнем [5, с. 62]. Кохан І. В. зауважує, що бюджетні видатки позитивно впливають на темпи зростання економіки, при цьому має значення не тільки їх обсяг, а й оптимальна структура, яка визначає їх напрями використання. Забезпечення шляхом державного регулювання оптимального розподілу ВВП між секторами економіки, соціальними групами населення, адміністративно-територіальними одиницями є безпосереднім завданням державної політики у сфері видатків бюджету [6]. Як бачимо, автор також погоджується з думкою Міняйла О. І. щодо необхідності оптимізації структури державних видатків, що може бути досягнуто лише за активного втручання держави. Уманців Ю. М. та Кравчук О. О. стверджують, що використовуючи бюджетні видатки, держава може маніпулювати сукупним попитом, рівнем цін і зайнятості, а також обсягом національного виробництва, доходу й іншими макроекономічними показниками [7, с. 97 - 99]. Одним з напрямів такого маніпулювання і є публічні закупівлі. Обсяг публічних закупівель в Україні щороку складає близько 13 % ВВП [8]. Динаміку завершених закупівель та економію бюджетних коштів протягом 2016 - 2020 р. р. представлено в табл. 3:

Динаміка завершених закупівель та економія бюджетних коштів

Рік	Кількість завершених закупівель	Загальна сума, млрд грн	Економія коштів, млрд грн
2016	366 533	274,9	Більше 8
2017	869 344	500,3	Більше 27
2018	1 084 243	657,7	Майже 30
2019	1 238 000	581,3	Більше 28
2020	3 545 097	747,9	Більше 47,3

Джерело: складено за [9]

Дані з табл. 4 у співставленні з даними, наведеними у табл. 1 та табл. 2, засвідчують, що держава щороку на закупівлю необхідних товарів, робіт і послуг витрачає значну частину бюджетних коштів. Водночас, зменшення видатків на публічні закупівлі є одним із факторів збалансування бюджету та зниження граничного обсягу дефіциту бюджету.

Висновки. Публічні закупівлі є однією із найважливіших складових державних видатків. За рахунок публічних закупівель держава щороку може економити мільярдні суми коштів, що сприятиме оптимізації державних видатків та забезпечуватиме економічне зростання нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 50-51, ст. 572. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Державний бюджет: офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/state-budget>.
3. Міняйло О.І. Фіскальна політика у системі важелів стимулювання національної економіки / О.І. Міняйло // Банківська справа. - 2008. - № 4 - С. 81-94.
4. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество / Дж. К. Гэлбрейт. - Избранное. - М.: Эксмо, 2008. - 1200 с.
5. Штань М. В. Державні закупівлі в системі заходів стимулювання

розвитку національної економіки / М. В. Штань // Економічна теорія та право. - 2018. - № 1. - С. 60-71.

6. Кохан І. В. Формування видатків у системі бюджетного регулювання економічної стабілізації / І. В. Кохан // Ефективна економіка. - 2014. - № 2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua>.

7. Уманців Ю. М. Інституційна обумовленість економічних функцій держави / Ю. М. Уманців, О. О. Кравчук // Економічна теорія та право. - 2017. - № 4. - С. 93-105.

8. Реформа державних закупівель: офіційний сайт Міністерства економіки України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua>.

9. Звіти сфери публічних закупівель. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Zviti>.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «СІЛЬСЬКЕ СПІВТОВАРИСТВО»

Іванова Любов Степанівна,

к.е.н, доцент

Білоцерківський національний аграрний університет

м. Біла Церква, Україна

Введення. Нині в Україні тривають аграрні перетворення, під час яких докорінно змінюється соціальна структура сільських поселень, кількісні та якісні характеристики стану сільських громад. Вплив ринкових відносин на українське село носить неоднозначний характер, внаслідок чого на просторах України реалізується практично весь можливий спектр змін соціально-економічної поведінки сільського соціуму. З огляду на існуюче різноманіття і різновекторність тенденцій, органи влади повинні проводити активну соціально-економічну політику, з урахуванням місцевих особливостей і специфіки розвитку сільського соціуму. Таким чином, реалізація сучасної стратегії і тактики розвитку аграрної сфери обумовлює необхідність уточнення та оновлення теоретичних і емпіричних знань про особливості змін сільського соціуму на регіональному і локальному рівнях.

Мета роботи. Дослідження тенденцій розвитку сільського соціуму з точки зору парадигми, що враховує неоднорідність сільського соціального простору і різноспрямованість змін, має брати до уваги локальний рівень соціальної реальності, т. е. рівень взаємодії людей і їх найпростіших об'єднань, що утворюють локальні спільноти. Слід погодитися з думкою засновника Бухарестської школи Д. Густі (1880-1955 рр.) Про те, що інструментарій соціологічного пізнання повинен зберігати зв'язок з конкретною соціальною реальністю. «Конкретну соціальну реальність складають людські об'єднання, групи, громади інститути - одним словом, соціальні одиниці. Ми ніде не знайдемо «суспільство» - товариства завжди конкретні: село, місто, нація, держава. Соціології, як науки, що вивчає соціальну реальність, залишається

лише поважати таку структуру і вивчати її в тому вигляді, в якому вона показується»[1].

Таким чином, найбільш адекватним об'єктом нашого дослідження виступає сільське локальне співтовариство. Як об'єкт дослідження сільське локальне співтовариство являє собою високоінтегровану спільність індивідуумів і груп населення, соціальних зв'язків і життєвого середовища. Поняття сільського локального співтовариства включає всі типи поселень, незалежно від їх адміністративного статусу і кількості домогосподарств. Сільське співтовариство виступає в якості низової ланки соціально-територіальної структури сільській місцевості, особливість цього об'єкта дослідження полягає у відсутності всередині нього більш дрібних, самостійних територіальних спільнот. Сільське співтовариство - єдиний вид сільської територіальної спільності, яка формує цілісну мікросередовище проживання. Поняття сільського локального співтовариства виникає на перетині методології сільській соціології, досліджень регіонально-територіальної структури сільського соціального простору і соціології спільноти, об'єднуючи в собі методологічні та методичні установки зазначених напрямків соціальних наук. Тому дослідження сільських локальних спільнот, обмежується методологією одного з трьох перерахованих напрямків, буде неповним. Так, аналіз соціальних зв'язків і процесів, властивих даному, сільській локальній спільноті, заснований на загальних методологічних схемах вивчення регіонально-територіальної структури соціального простору, буде неповним без залучення теоретичних і методологічних напрацювань соціології спільнот, що досліджує різноманітні фактори, що конструюють сільське локальне співтовариство і визначають динаміку соціальних процесів в ньому. Дослідження, зосереджене в основному на описі локальних факторів життя спільноти і якісному аналізі, не до кінця відповідає вимогам репрезентативності і зіткнеться з певними труднощами в аналізі явищ і тенденцій, характерних для інших соціальних об'єктів. І, нарешті, сільські локальні спільноти як об'єкт дослідження містять всі ознаки сільській соціального середовища, і їх вивчення, відповідно, має на

увазі використання специфічних методологічних підходів даної галузі публічного і державного управління. Сільський соціальний простір являє собою «органічну єдність окультуреній природи з дисперсно розміщеними штучно створеними матеріально-речовими комплексами, які є матеріальною основою особливого типу існування людей, в якому домінують постійний безпосередній зв'язок з природним середовищем, аграрне виробництво і рекреаційна діяльність або систематичне зіткнення з ними» [2].

Матеріали і методи. Формуючи робоче визначення сільського локального співтовариства, ми виходимо з того, що даний тип співтовариств, які виступають в якості підсистеми суспільства, є одним з об'єктних підстав загальної соціологічної теорії і складовим елементом об'єкта соціології локальної сільській середовища. Сільське локальне співтовариство є складним системним явищем, що не тотожним поняттю «село», який визначається саме як сукупність сільських сільськогосподарських районів. Найбільш змістовні визначення села дані в соціально-економічній літературі. Відповідно до одного з них, село - це «елемент соціально-поселенської структури суспільства, історично сформований в процесі суспільного розподілу праці і характеризується переважною зайнятістю населення в сільському господарстві і пов'язаних з ним галузях, меншим рівнем технічної озброєності та продуктивності праці, а отже, більш низьким рівнем доходів і споживання населення. У зв'язку з малою заселеністю поселень, значно менш розвиненим соціальним обслуговуванням і переважанням безпосередніх контактів між людьми, село характеризується специфічною системою ціннісних орієнтацій і норм поведінки, а також особливим способом життя населення, що концентрує в собі всі названі вище особливості»[3].

Наведене визначення, зводячи основні ознаки сільської спільноти до сільськогосподарської спеціалізації в плані суспільного розподілу праці, до більш низького рівня економічного базису життя спільноти і малу чисельність населення (що породжує, в свою чергу, особливий тип соціальних зв'язків і специфічний спосіб життя жителів села), не в повній мірі відображає риси

сільського локального співтовариства, тому в наявних дослідженнях, де об'єктом вивчення є село, немає відображення соціально-просторових характеристик сільських локальних спільнот, відсутня методика вивчення соціальної структури, не розроблені методи вивчення зовнішніх зв'язків села [4]. Намагаючись уявити комплексний опис сільських локальних спільнот, розглянемо їх як окремі, що історично склалися, щодо автономні по відношенню до решти світу соціальні системи, базові елементи територіальної організації суспільства (сільського) середовища, що мають власні соціальні механізми підтримки самоідентичності. Основними елементами цієї спільноти є територіальна група населення, соціальні зв'язки і життєве середовище сільської спільноти. Остання, в свою чергу, поділяється на природне середовище (природно-кліматичні умови, земля, вода та інші природні ресурси) і штучне, створене працею людини (матеріально-речові умови життя спільноти). Таким чином, методологія дослідження процесів соціального розвитку сільської локального середовища повинна включати в себе положення про локальному співтоваристві і територіальній спільноті, що склалися в системі соціальних і соціально-економічних наук.

Результати та обговорення. По-перше, спільнота об'єднує людей, що проживають у певній географічній зоні. З точки зору території або місця, в співтоваристві люди мають щось спільне, і цей об'єднуючий їх елемент слід розуміти як географічне розташування спільноти - локальність («locality»). Такий підхід до товариства породив численні дослідження - спочатку в рамках «community studies», пізніше в локалістичне (часто зосереджуються на просторовому розподілі праці). Соціальна ідентифікація, яка визначається місцем проживання респондентів, полягає в тому, що загальний рівень місцевої ідентифікації виражається, перш за все, двома типами показників: 1) рівнем локальної соціальної участі та місцевого відчуження; 2) тривалістю проживання в даній місцевості. По-друге, існування спільноти вимагає певної якості відносин всередині певної соціальної групи, члени якої об'єднані певною культурою, цінностями. Людей в співтоваристві об'єднують такі фактори, як

загальні інтереси, професія або етнічне походження. Розвиток на пряму, яке можна було б охарактеризувати як соціологію ідентичності, зіграло важливу роль у відкритті концептуального простору, в межах якого можуть бути зрозумілі форми спільноти, об'єднаної не за принципом місця [5]. Групи переваг і спільноти, ранжируються, від кіберспівтовариствдо ентузіастів марок автомобілів - ключова особливість сучасного життя.

Місцеве локальне співтовариство, що розглядається в теоретичному плані за допомогою понять загального і особливого, має ознаки, специфічних характеристик, що надають йому необхідну стійкість і в той же час динаміку, рухливість і гнучкість з урахуванням постійного розвитку сільського локального співтовариства, адаптацію до змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі. Динаміка соціальних процесів в локальному співтоваристві під впливом зовнішніх змін (локальна варіативність соціальних процесів) складається з трьох основних компонентів: характер впливу з боку глобалізованого суспільства; конкретний зміст традиційності, відтвореним даним локальним співтовариством тобто сукупністю стійких практик життєдіяльності, яке репродукується ним. Наприклад, етнічна специфіка визначає «вихідний» тип традиційного природокористування, соціокультурна і демографічна динаміка локальних спільнот; існування співтовариств, що визначають його «межі можливого», що лімітують доступні можливі реакції на зміни соціальних умов. Так, географічний фактор проявляється як в природних відмінностях, що безпосередньо впливають на наявні спільнотою ресурси, що визначають профілюючий вид економічної діяльності, так і в рівні урбанізації території і віддаленості населеного пункту від міських центрів, які виступають джерелами збуту і додатки надлишкових трудових ресурсів. Саме вплив другого і третього умов забезпечує дисперсію моделей соціального розвитку, що виробляються різними спільнотами. Застосування запропонованої методологічної схеми дозволяє в якості «виклику» інтерпретувати політику, що проводиться державою. Дослідження сільських локальних спільнот крім якісного опису специфічних для даного соціуму характеристик направлено на

аналіз загальних тенденцій розвитку суспільства, які базуються на місцевій специфіці і спирається як на якісні, так і кількісні методи наукових досліджень. Комплексне дослідження соціального розвитку локального сільської спільноти вимагає виділення, принаймні, трьох блоків: соціально-економічного, що охоплює проблеми, пов'язані з рівнем доходів сільського населення, відносинами власності, станом ринку праці та формами зайнятості населення, переважаючими видами економічної діяльності і т. п; соціально-демографічного; соціально-структурного блоку, що включає в себе питання соціальної організації і соціальних взаємин сільської спільноти. Ці показники, що фіксуються в ході дослідження локальної специфіки розвитку сільських спільнот, дозволяють оцінити сільські спільноти за такими параметрами: ступінь залученості в модернізаційні процеси; рівень адаптованості до змін; соціальні ресурси, доступні спільноті. Необхідно враховувати також зовнішній контекст життя локального співтовариства, що є джерелом викликів його ідентичності та ресурсної забезпеченості.

Висновки. Таким чином, моделі соціального розвитку сільських локальних співтовариств залежать від ряду факторів економічного, соціального, демографічного, природно-кліматичного і географічного характеру. Вивчення всього комплексу чинників, що впливають на динаміку соціально-економічного розвитку сільських локальних співтовариств, дозволяє розглянути механізм формування і реалізації адаптаційних стратегій сільських громад та побудувати аналітичні моделі адаптації сільських спільнот, засновані на типології спільнот (поселень) в залежності від поєднання стратегії розвитку і чинників середовища.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Gusti D. LamonographieetfactionmonographiqueenRoumanie. P.: LesEditionsDomat-Monchrestien, 1937. P. 42
2. Радаев В.В. Домашнее хозяйство неформальная экономика. Социологические исследования. 1997. № 4. С.64–72.

3. Зухба О.М. Інститут домогосподарства: еволюція поглядів. Економічний вісник Національного гірничого університету . 2011. № 2. С. 6–11.

4. Шпичак О.М., Свиноус І.В. Реалізація продукції особистими селянськими господарствами – витрати, ціни, ефективність. К. : ІАЕ, 2008. 320 с.

5. Hoggett P. ContestedCommunities // ContestedCommunities. Experiences, Struggles, Policies. Bristol: PolicyPress, 1997. P. 42-46.

УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ТУРИСТИЧНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ

Корнієнко Ольга Миколаївна

к.е.н., доцент

Хижняк Анастасія Романівна

магістрант

Національний Університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Гостинність є показником соціального, культурного та економічного розвитку України. Розвиток індустрії гостинності є важливим елементом інтеграції українського туристичного ринку в європейський бізнес і культурне середовище. Однак карантин та пандемія коронавірусу серйозно вплинули на туристичну індустрію, як національний, так і світовий туристичний ринки. Глобальна криза COVID-19 зупинила розвиток та внесла корективи у роботу підприємств національної туристичної галузі [1]. Сьогодні туристичний бізнес є одним з найбільш постраждалих у світі через появу COVID-19.

Мета роботи. Дослідження сучасних аспектів управління персоналом туристичного підприємства як фактор підвищення його конкурентоспроможності в умовах пандемії.

Матеріали і методи. Провідними методами дослідження було вивчення результатів наукових досліджень з проблеми, їх аналіз та узагальнення.

Результати і обговорення. Пандемія коронавірусу спричинила глибоку кризу в туристичному бізнесі з кількох очевидних причин. Серед них – введення локдаунів, технічне закриття туристичних фірм, готелів та ресторанів, майже повне припинення міжнародного авіасполучення, скорочення кількості рейсів у країні та відсутність іноземного та внутрішнього туризму. Наслідком усіх цих заходів є різке зниження попиту на туристичні послуги до критичного рівня. Пандемія стала стресс-тестом, який має великий вплив на ринок праці в цілому та на управлінські рішення в підприємствах туристичної галузі [2].

Створення туристичного продукту завжди пов'язане з людьми, які працюють на підприємстві. Основним завданням менеджменту має бути пошук таких принципів та механізмів, які створюють ефективну систему управління персоналом. Важливу роль відіграють належні принципи організації роботи, оптимальні системи та процедури. Однак не слід забувати, що успіх залежить від конкретних людей, їх знань, компетентності, кваліфікації, дисципліни, мотивацій, вміння вирішувати проблеми, сприйнятливості до навчання.

В Україні все більше значення надається питанням ефективності управління персоналом, пристосованості керівників туристичних підприємств до нових умов господарювання, зростає потреба в удосконаленні системи управління.

Ефективність діяльності туристичного підприємства залежить від якості управління персоналом і результаті появи нових підходів, методів і технологій, які гарантують цю ефективність. Методи управління персоналом, можуть бути об'єднані у блоки, які керують наступними функціями [3]:

1) підсистема планування персоналу (попередня робота над побудовою інноваційної системи шляхом розробки стратегії управління та стратегії управління персоналом, аналіз людських ресурсів та прогнозування потреби в персоналі);

2) підсистема розвитку персоналу (внутрішня та зовнішня навчальна діяльність, спрямована на підвищення кваліфікації працівників, особистих знань кожного працівника та того, що їм потрібно зробити, щоб застосувати це нововведення на практиці);

3) підсистема мотивації (спрямована виконувати функції мотиваційної діяльності персоналу підприємства, нормує і тарифікує робочий процес, формує систему винагород, розвиває моральне стимулювання працівників підприємства, організовує нормативно-методичне забезпечення управління персоналу);

4) інноваційна підсистема в сфері управління персоналом (створює взаємозв'язки та розподіл завдань між працівниками, які займаються

інноваційною діяльності на підприємстві).

Туристична діяльність – це безперервна робота з людьми. З одного боку, це спілкування з клієнтами – споживачами туристичних послуг, а з іншого – це управління людськими ресурсами туристичної підприємства. Ці аспекти взаємопов'язані, оскільки від якості персоналу безпосередньо залежить задоволеність туристів, які купують туристичні послуги.

Ефективне управління персоналом, крім прямого зростання прибутку, має ряд інших, не менш важливих позитивних наслідків для організації:

- розкриття потенціалу працівників, покращення соціально-психологічного клімату в колективі;
- підвищення мотивації;
- посилення відданості працівників туристичному підприємству;
- забезпечення спадковості в управлінні;
- залучення нових працівників;
- формування бажаних норм поведінки та відповідної організаційної культури.

Що стосується України, то за останні десять років обсяги професійного навчання кадрів туристичного підприємства зменшилися в 4 рази. Якість робочої сили знижується через: демографічні зміни (старіння та поступове вибуття висококваліфікованих працівників); плинність кадрів, в результаті чого здійснюється прийом на роботу значної чисельності нових працівників без попереднього професійного навчання; пандемія коронавірусу (організації дистанційної роботи).

Отже, провівши дослідження сучасних аспектів управління персоналом туристичного підприємства, можемо зазначити, що постійні та швидкі зміни у світі, пов'язані з пандемією COVID-19, підвищують важливість функції управління людськими ресурсами у туристичній організації для оперативної взаємодії з бізнесом, зменшення наслідків пандемії та успіху бізнесу в адаптації до нових глобальних умов, через грамотне управління персоналом [4]. Питання

захисту людей при забезпеченні стійкості бізнесу сьогодні є одним із пріоритетів кожного туристичного підприємства. Тактику управління персоналом в умовах пандемії повинна формуватися комплексно і спиратися на чітке розуміння наслідків кожного прийнятого рішення, а також на оновлену стратегію подолання кризи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кулиняк І. Я., Жигало І. І., Ярмола К. М. Туристична галузь в умовах пандемії COVID-19: тенденції та заходи підтримання. Бізнес Інформ. 2021. №1. С. 177–184.
2. Вплив пандемії коронавірусу COVID-19 на права, свободи і безпеку людини в інформаційній сфері: Матеріали другої наук.-практ. студ. конф., м. Київ, 18 листоп. 2020 р. / Упоряд. : В. М. Фурашев, С. Ю. Петряєв, О. А. Самчинська. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського», Вид-во «Політехніка», 2020. – 96 с.
3. Туроперейтинг: підруч. / за заг. ред. д.е.н., проф. В. Я. Брича. – Тернопіль : Екон. думка ТНЕУ, 2017. – 440 с.
4. Наслідки епідемії COVID-19 та карантинних заходів для провідних секторів економіки України. Дослідження за результатами глибинних інтерв'ю з власниками та топ-менеджерами українських компаній. — Київ– Харків: Видавець О. А. Мірошніченко, 2020. — 188 с.

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕРСОНАЛУ НА РЕСТОРАННОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Кукліна Тетяна Сергіївна

к.е.н., доцент

Гурова Дар'я Дмитрівна,

к.геогр.н., доцент

Мамотенко Дар'я Юріївна

к.е.н., доцент

Цвілий Сергій Миколайович,

к.е.н., доцент

Журавльова Світлана Миколаївна

к.е.н., доцент

Національний університет «Запорізька політехніка»
Запоріжжя, Україна

Вступ. В багатьох ресторанних закладах існує традиційне відношення до стратегії управління персоналом як штабній службі. Керівництво ресторанів виконує тільки технічні функції кадрового діловодства. Основні кадрові процедури реалізуються керівниками функціональних відділів і служб, які самостійно розшукують необхідних фахівців, піклуються про підвищення кваліфікації і готують резерв на заміщення, виконуючи тим самим функції служби персоналу.

Мета роботи: проаналізувати кадрову ситуацію на підприємствах ресторанного господарства (м. Запоріжжя), а саме ефективність в управлінні, задоволеність працівників та надати пропозиції щодо вдосконалення.

Матеріали та методи: Матеріалами тез є власні дослідження авторів, які були проведені в літній період в ресторанних підприємствах м. Запоріжжя, Україна.

Результати та обговорення. Згідно аналізу кадрової ситуації в Запорізькому регіоні – підприємства ресторанного господарства працюють в умовах дефіциту кваліфікованої робочої сили. Істотну частку регіонального

ринку професій галузі туризму і ресторанного господарства займає ринок (сегмент) випускників вищих, фахових та передфахових закладів освіти. Проте при оцінці потенціалу цього сегменту можна відмітити відсутність у кадрів практичного досвіду роботи.

У таких умовах пріоритетними стають наступні напрями в роботі з персоналом: підвищення кваліфікації персоналу; планування кар'єри працівників; проблеми мотивації (задоволення потреби в стабільності, безпеці, соціальному прийнятті); ініціація процесу розробки інновації [1].

Таким чином, на цьому етапі потрібно виробити структуру цілей управління персоналом. На наступному етапі проектування розвитку кадрової стратегії підприємств ресторанного господарства потрібно визначити склад функцій управління, що дозволяють реалізувати ці цілі.

а) система планування: аналіз складу і використання робочої сили; контроль і оцінка діяльності; розробка програм розвитку трудових ресурсів.

б) система набору і оцінки персоналу: відбір і розставляння персоналу, засновані на аналізі його кваліфікації і перспективі просування (зростання) в організації; встановлення зв'язків з організаціями, що працюють на ринку праці і освітніми установами.

в) система адаптації персоналу: організація стійких комунікаційних систем, що охоплюють усіх працівників; створення процедур управління конфліктами; організація і координування системи наставництва.

г) мотиваційна система: створення системи обліку індивідуальних і групових результатів; створення системи винагороди працівників, з використанням об'єктивних методів оцінки праці і обліком інноваційних рішень в діяльності працівника; створення системи заохочення виконання нових і значно змінених функцій і робіт; створення програми формування мотиваційного потенціалу працівника на продуктивну працю; створення програми підтримки корпоративної культури.

д) система розвитку персоналу: організація і координація розширення компетентності працівника і його кар'єрного зростання в організації;

організація і координація системи оцінки роботи персоналу лінійними керівниками і системи обучения на робочих місцях; складання індивідуальних кар'єрних планів (особового і службового просування) усіх працівників; організація навчання і професійного розвитку працівників. Для реалізації вказаних функцій можна запропонувати ввести в структуру 1 штатну одиницю для розвитку кадрової стратегії підприємства, що буде займатися трьома напрямками: планування набору та заробітної плати, розвиток та адаптація, мотивування та стимулювання [2]. Враховуючи загальний кадровий склад ресторанних підприємств складемо можливу схему функціональних взаємозв'язків працівників, що буде відображати горизонтальні зв'язки функціональних підрозділів апарату управління з підрозділами системи управління персоналом (СУП), у тому числі функціональних взаємозв'язків між підрозділами СУП (табл. 1).

Таблиця 1

Схема функціональних взаємозв'язків відділу управління персоналом з іншими підрозділами організації

№ п/п	Найменування функцій відділу управління персоналом	Функціональні підрозділи і посадовці				
		Адміністратор залу	Адміністратор ресторану	Бухгалтер	Керуючий	Директор
1	Підбір і розстановка кадрів		О		С	Р
2	Складання плану потреби в персоналі	П	О	П	Р	
3	Оформлення прийому, переведення, звільнення працівників		О	С	С	Р
4	Вивчення причин плинності кадрів	П	О		Р	
5	Контроль за правильним використанням персоналу	П	О		Р	
6	Створення резерву кадрів і його навчання		О		Р	
7	Ведення обліку особистих справ		О	С	Р	
8	Оформлення документації для нагороджень	У	О		С	Р
9	Робота з професійного просування кадрів	П	О	П	с	Р

Примітка: О - відповідає за виконання цієї функції, організовує її виконання, готує і оформляє необхідні документи; П - представляє початкові

дані, інформацію, необхідні для виконання цієї функції; У - бере участь у виконанні цієї функції; С - погоджує підготовлений документ по функції; Р - приймає рішення, стверджує, підписує документ.

На основі власних досліджень системи стимулювання персоналу ресторанних підприємств можна сказати, що вся ця система потребує вдосконалення з урахуванням нових підходів і тенденцій кадрового менеджменту. Можна запропонувати наступні основні напрямки розвитку системи стимулювання персоналу:

- розвиток системи управління діловою кар'єрою;
- застосування нових стимулюючих форм оплати праці;
- розширення використання соціально-психологічних факторів в стимулювання персоналу, формування сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі.

Для більш глибокого вивчення факторів, які визначають мотиви до праці персоналу, було проведено опитування персоналу декількох ресторанів м. Запоріжжя. Метою опитування було визначити, яке значення мають особисто винайдені працівниками в своїй роботі цінності. Цінністю знаходять в своїй роботі: можливість професійного росту – 15,2 % від усього персоналу, рівень заробітної плати – 37,4 %, розвиток індивідуальних здібностей – 3,2 %, взаємозв'язок оплати праці з її якістю – 13 %, творчий характер праці – 9,6 %, можливість самостійного прийняття рішень – 6,9 %, необхідність високої кваліфікації – 11,5 %, наявність пільг – 3,2 %. Результати опитування вказують на те, що найбільш вагомим в роботі працівників ресторанів є рівень заробітної плати, за ним йдуть можливість професійного росту, взаємозв'язок оплати праці з її якістю, необхідність високої кваліфікації та інші.

Відсоткові співвідношення варіантів ролі мотивів до праці персоналу представимо в таблиці 2:

Оцінка мотивів до праці персоналу ресторанів, %

Мотиви праці	Персонал	Адміністрація	Службовці	Робітники
1. Бажання заробити більше грошей	66,8	49	64	71
2. Прагнення добитись поваги в колективі	14,6	41	19	6
3. Зміст і характер роботи	10,8	5	8	9
4. Добрий мікроклімат в колективі	7,8	5	8	12
Всього	100	100	100	100

Шляхи розвитку кадрової стратегії на підприємствах ресторанного господарства полягають у розумінні та виконанні наступного [3-4]:

а) інколи мінімальні вкладення в персонал і максимальне використання «людських ресурсів» дають підприємству змогу виграти в конкурентній боротьбі;

б) центри керування персоналом необхідні на кожному більш-менш великому підприємстві, а роль керівника цієї служби зростає. Він стає одним із основних керівників сучасного підприємства чи фірми;

в) кадрове планування як інструмент цілеспрямованої й ефективної роботи з персоналом є складовою частиною стратегії і тактики виживання та розвитку підприємства при ринкових відносинах;

г) із розвитком особистості працівника доводиться дедалі частіше погоджувати ринкові умови та інтереси співробітників підприємства. розвиток виробництва постійно потребує планування його кадрового забезпечення. ефективному використанню «людських ресурсів» передує добір персоналу підприємства.

Висновки. Запропоновані заходи підвищать продуктивність праці на 14,3%, створять нормальний соціально-психологічний клімат в колективі, що сприятиме досягненню більших цілей в роботі ресторанів та постійному їх розвитку. Запропоновані заходи дозволять:

а) зменшити плинність кадрів через нефаховість, і відповідно додаткових адміністративних витрат на підбір персоналу (зменшення собівартості) – на

9,4%;

б) зменшити витрати на перекваліфікацію (зменшення собівартості) – 10,8%;

в) підвищивши мотивацію праці, зменшити час обслуговування одного клієнта, і як наслідок збільшити пропускну здатність залу на 19%.

Особливо важливий ресурс в організаціях сфери обслуговування – її співробітники, поведінка і відношення до праці яких роблять безпосередній вплив на якість послуги. При цьому на стимулювання персоналу, його професійне зростання, взаємодію і відношення до праці, слід розглядати такі основні чинники: підбір співробітників за принципом їх можливості задовольняти вимогам, точно визначеним для даного виду роботи; умови роботи, що сприяють сприятливим і спокійним діловим відносинам; усвідомленість всім персоналом причетності і впливу на якість послуг, що надаються споживачам; зусилля, направлені на підвищення якості, через належне їх визнання і винагороди; планові заходи щодо приведення умінь персоналу у відповідність з сучасними вимогами.

До важливих елементів професійного зростання персоналу відносять підготовку виконавців в області загального керівництва якістю, включаючи фахівців з витрат, пов'язаних з якістю, і оцінку ефективності системи якості.

Відмінно керовані заклади ресторанного бізнесу вважають, що взаємини із працівниками відбиваються на їх відношенні до клієнтів. Керівництво цих закладів проводить внутрішній маркетинг і регулярний аудит задоволеності робітників своєю роботою, створює середовище підтримки і винагороди за хороші результати в праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Фальченко О.О., Юр'їєва І.А., Мардус Н.Ю. Методи управління персоналом у закладах готельно-ресторанного господарства. Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 25. С. 493–497.
2. Пащенко О.П. Сучасні методи управління змінами на підприємстві.

Вісник ЖДТУ. 2014. С. 170, 173–176.

3. Коцалап С.О. Аналіз проблеми плинності кадрів на підприємствах різних сфер діяльності. *Управління персоналом підприємства*. 2013. № 8(114). С. 67–71.

4. Ніфіатова О. Шляхи підвищення ефективності управління персоналом готельно-ресторанного бізнесу. *Вісник КНУТД*. 2018. № 1(119). С. 45–54.

ФІНАНСОВЕ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНСЬКИХ БАНКІВ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ

Махотка Тетяна Вікторівна
Башеванжи Надія Валеріївна
викладачі фінансових дисциплін
Відокремлений структурний підрозділ
Ногайський фаховий коледж Таврійського державного
агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного
Кабісов Давид
студент
Відокремлений структурний підрозділ
Ногайський фаховий коледж Таврійського державного
агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного
м. Приморськ, Україна

Вступ./Introduction. Економіка України в 2021 році потроху відновлюється після кризи, викликаної пандемією коронавірусу. Ці обмеження боляче вдарили по бізнесу, і, ймовірно, ще довго цілі сектори вітчизняної економіки будуть відчувати на собі їх наслідки. Однак зростання ВВП в першому півріччі поточного року, за даними Мінекономіки, становило лише 1,7% в порівнянні з аналогічним періодом 2020 року, що може свідчити про досить мляве відновлення і збереження негативних тенденцій. Банківський сектор країни, який є "кровоносною системою" економіки, також погіршив свої позиції через коронавірус, однак, як свідчить дослідження фінансового "здоров'я" банків, яке провів Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), за підтримки експертів Незалежної асоціації банків України, в цій сфері ситуація в цілому краще, ніж в інших сегментах.

Мета роботи./Aim. Головною метою дослідження є розгляд рейтингу фінансового здоров'я банків України, узагальнення тенденцій та окреслення подальших перспектив розвитку вітчизняного банківського сектору. Саме

визначення рейтингу дає можливість оцінити показники ефективності та надійності банку. Як наслідок, банк оцінюється з точки зору привабливості як для власних акціонерів, так і для його клієнтів, що в свою чергу, допоможе зробити національну банківську систему конкурентоспроможною та підвищити рівень довіри серед юридичних та фізичних осіб.

Матеріали та методи./Materials and methods. Показник фінансового здоров'я банків експерти розраховують на підставі даних економічних нормативів НБУ і згрупованих даних про фінансові результати, активи і капітал. Рейтинг банків України розраховувався як сума субіндексів надійності та ефективності. Перший субіндекс узагальнює групу критеріїв, які оцінюють ступінь виконання банком ключових економічних нормативів, таким чином відображаючи його здатність протистояти внутрішнім і зовнішнім ризикам для його діяльності. Другий субіндекс відображає критерії, які оцінюють здатність банку генерувати прибуток і ефективність використання його активів.

Оцінювалися банки з активами понад 2 мільярди гривень, а також окремо великі банки з активами понад 50 мільярдів гривень. До рейтингу не увійшли фінансові установи з російським державним капіталом ("Сбербанк", "Промінвестбанк").

Результати та обговорення./Results and discussion. Минулий рік став справжнім випробуванням для світової економіки, і Україна в цьому не стала винятком. ВВП нашої країни за "ковідний" 2020 рік скоротився на 4,2%, що, насправді, непогано загалом. Краще багатьох секторів вітчизняної економіки відчувала себе банківська система, про що свідчать результати дослідження. Рейтинг відображає фінансове "здоров'я" українських банків станом на початок 2021 року. До рейтингу, на відміну від попереднього, увійшли АТ "АЙБОКС БАНК", АТ "БАНК СІЧ", АТ "КІБ", АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК", АТ "РВС БАНК" (серед банків з активами понад 2 мільярди гривень). Це пов'язано із збільшенням активів цих банків. Всього до рейтингу потрапило 45 банків. Так виглядає перша "двадцятка" банків за показником фінансового "здоров'я".

Таблиця 1

**Рейтинг фінансового "здоров'я" українських банків з активами понад
2 мільярди гривень станом на початок 2021 року**

Назва	Активи, тис. грн	Індекс нормативів	Індекс нормативів, місце	Індекс ефективності	Індекс ефективності, місце	Загальний індекс	Місце
АТ "Ідея Банк"	7 914 040	1,76645577	8	4,041825934	1	5,80828	1
АТ "СІПБАНК"	28 008 563	1,928568054	4	2,593244434	3	4,52181	2
АТ "А - БАНК"	10 878 787	1,476788351	20	2,806565705	2	4,28335	3
АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	568 244 263	1,854194183	6	2,416040455	4	4,27023	4
АТ "АЙБОКС БАНК"	2 125 741	1,894468192	5	2,082955737	5	3,97742	5
АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	36 881 607	1,373467505	31	1,958850426	6	3,33232	6
АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	16 454 588	1,393248386	27	1,883587433	7	3,27684	7
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	113 628 317	1,548595802	17	1,644622049	8	3,19322	8
АТ "ПУМБ"	80 871 344	1,471083714	21	1,614668122	9	3,08575	9
АТ "ОТП БАНК"	62 824 339	1,647981673	12	1,211978872	14	2,85996	10
АТ "АЛЬФА-БАНК"	112 392 533	1,320385213	34	1,470442861	10	2,79083	11
АТ "АКБ "КОНКОРД"	2 826 118	1,439649175	25	1,34292701	13	2,78258	12
АТ "КБ "ГЛОБУС"	5 580 969	1,351011023	32	1,394241653	12	2,74525	13
АТ "АБ "РАДАБАНК"	3 205 981	1,633190037	14	0,999034543	18	2,63222	14
АТ "МІБ"	3 996 947	1,551142645	16	1,079642061	17	2,63078	15
АТ "БАНК АЛЬЯНС"	7 664 343	1,024382999	44	1,455997531	11	2,48038	16
ПуАТ "КБ "АКОРДБАНК"	6 668 074	1,319184711	35	1,155203585	15	2,47439	17
АТ "ІНГ Банк Україна"	12 174 522	1,970590764	2	0,476768896	32	2,44736	18
АТ "УКРСИББАНК"	74 843 861	1,506532856	19	0,92455267	20	2,43109	19
АТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	52 053 779	1,425757575	26	0,960559766	19	2,38632	20

Нижче - "п'ятірка" найбільш "здорових" банків з активами понад 50 мільярдів гривень.

Таблиця 2

**Рейтинг фінансового "здоров'я" українських банків з активами понад 50
мільярдів гривень станом на початок 2021 року**

Назва	Активи, тис. грн	Індекс нормативів	Індекс нормативів, місце	Індекс ефективності	Індекс ефективності, місце	Загальний індекс	Місце
АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	568 244 263	1,854194183	1	2,416040455	1	4,27023	1
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	113 628 317	1,548595802	4	1,644622049	2	3,19322	2
АТ "ПУМБ"	80 871 344	1,471083714	7	1,614668122	3	3,08575	3
АТ "ОТП БАНК"	62 824 339	1,647981673	3	1,211978872	5	2,85996	4
АТ "АЛЬФА-БАНК"	112 392 533	1,320385213	9	1,470442861	4	2,79083	5

Отже, розрив між найбільш та найменш фінансово "здоровими" банками знову почав збільшуватися, в основному через те, що, загалом, лідери даного рейтингу краще адаптувалися до ситуації та демонструють покращення ефективності використання своїх активів попри коронакризу. З іншого боку, банки, які знаходились у кінці рейтингу, не перетворилися у проблемні та не

погіршили своє фінансове "здоров'я".

У порівнянні з результатами за 2 квартал 2020 року найбільш позитивну динаміку покращення показника фінансового "здоров'я" станом на початок 2021 року продемонстрували наступні банки: АТ "БАНК АЛЬЯНС" (+ 24 позиції), АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО" (+ 20 позицій), БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ (+ 10 позицій), АТ "АБ "РАДАБАНК" (+ 9 позицій). Зворотню динаміку показали такі банки: АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК" (-16 позицій), АТ "ПРЕУС БАНК МКБ" (-16 позицій), АТ "Дойче Банк ДБУ" (-19 позицій), АТ "ПРАВЕКС БАНК" (-22 позиції).

Всі інші банки (серед досліджуваних) під час коронакризи "почували" себе стабільно. Середній показник фінансового "здоров'я" банків погіршився у другому кварталі 2020 року, але на початку 2021 року ключові показники демонструють тенденцію до відновлення.

Проаналізуємо матеріал, які надав МЦПД, оцінюючі фінансове "здоров'я" вітчизняних банків. Розглянемо рейтинг, який відображає дані станом на середину 2021 року. Також наголошується, що розрив між найбільш і найменш фінансово здоровими фінустановами почав скорочуватися (на початок року тенденція була протилежна). Однак сталося це, через загальне погіршення ефективності використання банками своїх активів в першому півріччі 2021 року.

Максимальне значення показника фінансового здоров'я українських банків, згідно з дослідженням МЦПД, станом на початок 2021 року склало 5,8 бала, а в середині року - 3,69 бала. У свою чергу, мінімальне значення показника фінансового здоров'я на початку поточного року було 1,06 бала, в середині року - 0,83 бала. Ці дані свідчать про погіршення загальної ситуації. З іншого боку, позитивним є те, що ті банки, які перебували в кінці рейтингу на початку року, не перетворилися на проблемні, відзначають експерти МЦПД.

У порівнянні з результатами на початок року найбільш позитивну динаміку поліпшення показника фінансового здоров'я на середину року продемонстрували такі банки: АТ "Укресімбанк" (+34 позиції), АТ "КІБ" (+13

позицій), АТ "Дойче Банк ДБУ" (+12 позицій) і АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК" (+10 позицій).

Таблиця 3

Рейтинг фінансового "здоров'я" українських банків з активами понад 2 мільярди гривень станом на середину 2021 року

Назва	Активи, тис. грн	Індекс нормативів	Індекс нормативів, місце	Індекс ефективності	Індекс ефективності, місце	Загальний індекс	Місце
АТ "Ідея Банк"	8 583 315	1,474497224	24	2,216374819	1	3,690872044	1
АТ "СПІБАНК"	26 976 931	1,907953438	4	1,763926164	4	3,671879602	2
АТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	18 103 598	1,515154416	20	2,047508231	2	3,562662647	3
АТ "УНІВЕРСАЛ БАНК"	44 734 356	1,345322217	34	1,851510376	3	3,196832593	4
АТ "АЙБОКС БАНК"	6 270 556	1,873669103	7	1,155417159	8	3,029086262	5
АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	548 750 291	1,846090845	9	1,08190055	9	2,927991396	6
АТ "А - БАНК"	12 381 112	1,446516481	28	1,334796803	5	2,781313284	7
ПвАТ "КБ "АКОРДБАНК"	11 058 166	1,248262906	43	1,242236274	7	2,49049918	8
АТ "Укресімбанк"	246 810 243	1,663691015	14	0,733257226	15	2,396948241	9
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	122 471 901	1,520272395	19	0,854534138	12	2,374806532	10
АТ "ГУМБ"	95 833 419	1,317194525	39	1,017428294	10	2,334622819	11
АТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	2 361 615	2,145355086	1	0,185997954	39	2,331353041	12
АТ "АКБ "КОНКОРД"	4 456 692	1,738431471	12	0,53793038	25	2,276361851	13
АТ "БАНК АВАНГАРД"	2 589 449	1,873252854	8	0,360529661	32	2,233782515	14
АТ "ІНГ Банк Україна"	12 699 393	2,031075725	2	0,180782938	40	2,211858663	15
АТ "ОТП БАНК"	63 899 718	1,457986095	26	0,750814005	14	2,2088001	16
АТ "КІБ"	5 809 222	1,442928603	29	0,757779159	13	2,200707762	17
АТ "АЛЬФА-БАНК"	115 596 672	1,331847938	36	0,859958363	11	2,191806301	18
АТ "Полтава-банк"	3 133 459	1,812981825	10	0,340849622	34	2,153831447	19
АТ "БАНК "ГРАНТ"	2 126 077	1,884820004	5	0,264133532	37	2,148953536	20
АТ "АБ "РАДАБАНК"	4 038 615	1,589436009	16	0,557969551	23	2,14740556	21
АТ "КРИСТАЛБАНК"	4 649 488	1,53727478	17	0,607976048	20	2,145250827	22
АТ "КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК"	51 766 149	1,513880824	21	0,61081553	19	2,124696355	23
АТ "БАНК АЛ'ЯНС"	11 155 512	0,825290003	48	1,289550543	6	2,114840545	24
АТ "УКРСИББАНК"	72 622 090	1,68546986	13	0,387923893	31	2,073393753	25
АТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	2 072 518	1,92144476	3	0,129901909	42	2,05134667	26
АТ "Дойче Банк ДБУ"	4 655 800	1,88394245	6	0,135114323	41	2,019056773	27
АБ "КЛИРИНГОВИЙ ДІМ"	4 101 547	1,451736992	27	0,560485112	22	2,012222104	28
АБ "УКРГАЗБАНК"	134 720 202	1,293745861	42	0,700393566	16	1,994139427	29
Акціонерний банк "Південний"	38 011 847	1,342473967	35	0,634657132	17	1,977131098	30
АТ "РВС БАНК"	3 629 521	1,498377659	22	0,457352684	29	1,955730343	31
АТ "БАНК ФОРВАРД"	2 656 365	1,346701018	33	0,532298514	26	1,878999532	32
АТ "УКРБУДІНВЕСТБАНК"	2 349 667	1,526175183	18	0,332730564	35	1,858905747	33
ПАТ "МТБ БАНК"	10 193 512	1,312166689	40	0,523375291	27	1,835541981	34
АТ "КБ "ГЛОБУС"	6 339 813	1,24074681	44	0,585878932	21	1,826625742	35
АТ "БАНК СІЧ"	5 534 657	1,46504579	25	0,34500085	33	1,810046639	36
АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК"	28 611 531	1,331360895	37	0,475692388	28	1,807053283	37
АТ "КРЕДОБАНК"	28 253 806	1,134938976	46	0,628874653	18	1,763813629	38
АТ "ПРАВЕС БАНК"	8 091 342	1,762591923	11	-0,044552394	49	1,718039529	39
АТ "ТАСКОМБАНК"	25 226 368	1,141909514	45	0,556379335	24	1,69828885	40
АТ "МІБ"	4 577 707	1,433127183	31	0,237847687	38	1,67097487	41
АТ АКБ "Львів"	5 578 325	1,29900414	41	0,320883804	36	1,619887945	42
"ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК"	3 400 248	1,482398199	23	0,109197705	44	1,591595904	43
АКБ "ІНДУСТРІАЛБАНК"	5 049 113	1,605291503	15	-0,020455581	48	1,584835922	44
БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	4 568 436	1,439460448	30	0,126770949	43	1,566231398	45
ПАТ "БАНК ВОСТОК"	16 415 271	1,093327265	47	0,429659028	30	1,522986293	46
АТ "ОЩАДБАНК"	276 441 937	1,425836153	32	0,050223113	46	1,476059267	47
АТ "ПРЕУС БАНК МКБ"	4 391 083	1,322174329	38	0,071743067	45	1,393917396	48
АТ "МЕГАБАНК", Харків	10 208 590	0,788604872	49	0,045514141	47	0,834119013	49

Погіршили показники фінансового здоров'я наступні банки: АТ АКБ "Львів" (-10 позицій), АТ "ТАСкомбанк" (-11 позицій), ПАТ "БАНК ВОСТОК"

(-11 позицій), АТ "ПРОКРЕДИТ БАНК" (-13 позицій), АТ "КРЕДОБАНК" (-17 позицій), БАНК ІНВЕСТ. ТА заощадження (-17 позицій), АТ "ОЩАДБАНК" (-21 позиція), АТ "КБ" ГЛОБУС "(-22 позицій) і АТ" МІБ "(-26 позицій). Інші банки "відчували" себе стабільно.

На сьогодні в Україні 73 діючих банків. У рейтингу МЦПД присутні 49 з них - ті, що мають активи більше 2 мільярдів гривень.

У рейтинг потрапили "ПЕРШИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК", АТ "БАНК" ГРАНТ ", АТ" БАНК АВАНГАРД ", АТ" УКРБУДІНВЕСТБАНК ", що пов'язано зі збільшенням активів цих фінансових установ до зазначеного розміру.

Також в дослідженні окремо оцінювалися великі банки з активами понад 50 мільярдів гривень.

Таблиця 4

Рейтинг фінансового "здоров'я" українських банків з активами понад 50 мільярдів гривень станом на середину 2021 року

Назва	Активи, тис. грн	Індекс нормативів	Індекс нормативів, місце	Індекс ефективності	Індекс ефективності, місце	Загальний індекс	Місце
АТ КБ "ПРИВАТБАНК"	548 750 291	1,846090845	1	1,08190055	1	2,927991396	1
АТ "Укрексімбанк"	246 810 243	1,663691015	3	0,733257226	6	2,396948241	2
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	122 471 901	1,520272395	4	0,854534138	4	2,374806532	3
АТ "ПУМБ"	95 833 419	1,317194525	9	1,017428294	2	2,334622819	4
АТ "ОТП БАНК"	63 899 718	1,457986095	6	0,750814005	5	2,2088001	5
АТ "АЛЬФА-БАНК"	115 596 672	1,331847938	8	0,859958363	3	2,191806301	6
АТ "КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК"	51 766 149	1,513880824	5	0,61081553	8	2,124696355	7
АТ "УКРСИББАНК"	72 622 090	1,68546986	2	0,387923893	9	2,073393753	8
АБ "УКРГАЗБАНК"	134 720 202	1,293745861	10	0,700393566	7	1,994139427	9
АТ "ОЩАДБАНК"	276 441 937	1,425836153	7	0,050223113	10	1,476059267	10

Отже, погіршення фінансового здоров'я банків в першому півріччі 2021 року відбувалося за рахунок зниження їх ефективності (нагадаємо, цей індекс оцінює здатність банків генерувати прибуток і відображає ефективність використання ними своїх активів).

При цьому індекс нормативів (ступінь виконання банками ключових економічних нормативів в порівнянні з попередніми результатами) залишився незмінним. "Причиною цього стала зважена політика НБУ і відсутність

жорстких карантинних обмежень", - вважають експерти МЦПД. В цілому, відзначають вони, українські банки змогли протистояти внутрішнім і зовнішнім ризикам для їхньої діяльності.

Висновки./Conclusions. Пандемія COVID-19 і викликана нею світова економічна криза продовжують створювати негативний вплив на українську економіку, зокрема, на банківський сектор країни. Про це свідчать результати дослідження, проведеного МЦПД. З іншого боку, банки змогли протистояти внутрішнім і зовнішнім ризикам для їх діяльності, а це означає, що на даний момент ситуація у банківському секторі є відносно стабільною. І ще про деякі тенденції: малі банки продовжують успішно конкурувати за дотриманням нормативів; великі банки продовжують демонструвати значну ефективність використання своїх активів; загалом, великі банки продемонстрували кращі показники фінансового "здоров'я", хоча розрив по цьому показнику між великими і малими банками скорочується.

Отже, слід зазначити, що вплив проблемних факторів світової пандемії, зокрема уповільнення світової економіки та падіння виробництва, а також карантинні обмеження в країні відобразилися на банківському секторі України. Відповідно, даний рейтинг банків є показовим щодо стану банківської системи загалом і щодо ситуації по окремих банках під час коронакризи в Україні. *"Загалом можна сказати, що криза зачепила український банківський сектор, але критичною ситуація не стала, зокрема, проблемних банків серед досліджуваних учасників рейтингу не з'явилося"*, - йдеться в матеріалах МЦПД. Більше того, саме банки мають стати драйвером відновлення економіки, а тому від їх фінансового "здоров'я" залежатиме спроможність та перспективи стимулювання українського бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. МЦПД оприлюднив Рейтинг фінансового здоров'я банків України [Електронний ресурс]. - Режим доступа: URL: <http://icps.com.ua/mtspd-oprylyudnyv-reytynh-finansovoho-zdorovyua-bankiv-ukrayiny/>

2. Віктор Авдєєнко, Єгор Киян «Фінансове здоров'я українських банків: не безсимптомно, але без реанімації» [Електронний ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/economy/banks/2021-08-17/finansovoe-zdorove-ukrainskih-bankov-ne-bessimptomno-no-bez-reanimatsii/41272>(17.08.2021)

СУЧАСНИЙ КОНТЕНТ КОНТРОЛІНГОВОГО УПРАВЛІННЯ

Мищенко Володимир Акимович,
доктор економічних наук, професор,
Другова Олена Сергіївна,
кандидат економічних наук, доцент,
Національний Технічний Університет
Харківський політехнічний інститут
м. Харків, Україна

Вступ. Дослідження сучасних тенденцій перспективного розвитку господарської діяльності передових вітчизняних промислових підприємств свідчить про істотне посилення ролі контролінгу в управлінській діяльності. Контролінг виступає як система підтримки менеджменту, забезпечує точність, оперативність вимірів і достовірність даних, що циркулюють у системі управління сучасним підприємством. Не зважаючи на цілком очевидний взаємозв'язок процесів менеджменту та контролінгу, методи їх інтеграції у вітчизняній і зарубіжній літературі досі залишаються недостатньо вивченими.

Мета роботи. Мета дослідження – узагальнити еволюцію наукових підходів і запропонувати сучасний контент контролінгового менеджменту.

Матеріали й методи. Дослідження базується на матеріалах виконаних дисертацій, написаних статей й доповідей на конференціях. При цьому застосовуються методи узагальнення й логічного факторного аналізу.

Результати й обговорення. В економічних явищах немає стійких термінів. З часом вони змінюються під впливом різних наукових, технічних, економічних, соціальних, організаційних та управлінських факторів. В найбільшій мірі необхідність актуалізації змісту економічних термінів обумовлюється турбулентністю зовнішнього середовища та функціонуванням економічних систем в умовах невизначеності та ризиків. Відносно астрономічного часу акцент повсюди в управлінській діяльності змістився на прогнозування розвитку тієї чи іншої підвладної системи. Нам представляється необхідним уточнити контент контролінгу як функції менеджменту та його

масштаби застосування. Нагадаємо, що еволюційно контролінг носив і продовжує мати фрагментарний характер з перманентним нарощуванням методичного забезпечення і функціонального розширення.

Звернемося до одного з визначень контролінгу: «Контролінг – управління управлінням»[1]. Саме слово «контролінг» переводиться з англійської мови як «управляти» в процесному сенсі. Цей процес носить постійний часовий характер. Оскільки під управлінням (друге слово у визначенні контролінгу) розуміється класичний підхід до управління, можна говорити, що цей термін ототожнюється з поняттям «Контролінгове управління» або «Контролінгове управління класичним управлінням». Сьогодні класичне управління включає або повинно включати таку складову періодичного характеру як антикризове управління. Оскільки, на нашу думку, антикризове управління повинно мати перманентний характер в умовах невизначеності й різноманітних ризиків, то можемо додати до нашого визначення «контролінгове управління» й таку його ознаку як «антикризове управління». Таким чином, маємо уже термін «Контролінгове антикризове управління». Сучасний етап економічного розвитку характеризується підвищенням конкуренції на національному й міжнародному рівнях а також зростанням процесів глобалізації й кластеризації, які впливають в різних напрямках на конкурентоспроможність економічних агентів. Вживання й розвиток підприємств у цих умовах залежать від багатьох факторів, серед яких можна виділити інноваційність і розміри цих підприємств. Сьогодні більшість зарубіжних компаній переходять до застосування вартісно-орієнтованого управління, як одного з інноваційних і актуальних сучасних управлінських методів з метою збільшення вартості підприємства. Такий тренд набирає оберти в різних країнах і компаніях. З урахуванням цього можна включити й таку ознаку в сучасний термін менеджменту, оскільки процеси інтернаціоналізації економічного розвитку мають безповоротний характер і потребують постійного збільшення розмірів компаній з метою вистояти в конкурентній боротьбі.

Оскільки контролінг не має свого сегменту для вивчення й характеристики, а черпає все сучасне й новітнє з інших дисциплін й практичної діяльності підприємств, тому на сьогодні він повинен включати безперервність застосування саме цих основних ознак економічного розвитку суспільства.

Управлінська спеціальна функція контролінгу «досягнення заданих цілей компанії» має також загальний характер і потребує приведення в дію усіх ресурсів і застосування сучасних управлінських методів їх ефективного використання в будь-який часовий термін, тому необхідно привести в таку відповідність усі управлінські функції без виділення окремих часткових видів контролінгового управління (збут, постачання, виробництво...) або ресурсного забезпечення, наприклад, антикризової складової класичного управління. З урахуванням таких тлумачень й уточнень можна стверджувати, що контролінг має всеохоплюючий і безперервний часовий характер.

Ринкові умови функціонування підприємств обумовлюють актуалізацію проблеми раціонального використання наявних ресурсів, значного вдосконалення методів управління витратами з метою забезпечення конкурентоспроможності продукції. Це може бути здійснено за допомогою інноваційного підходу до управлінської діяльності через впровадження системи контролінгу на підприємстві. Оскільки контролінг пронизує всі сегменти життєдіяльності підприємства, то для досягнення максимального результату усі ці підрозділи й центри відповідальності мають працювати інтегровано. Для одержання бажаного результату система контролінгу повинна одночасно застосовуватися в маркетинговій діяльності, виробничому процесі й постачанні. Вона може бути також фінансовою, інвестиційною, проектною або логістичною. При досягненні кінцевих фінансових показників можна стверджувати, що контролінг на підприємстві працює. З урахуванням того, що контролінг має всеохоплюючий характер в управлінській діяльності, він може бути визнаний або існувати в якості окремої функції всередині компанії. При цьому, управління, як в цілому, так і кінцевим фінансовим результатом на сучасних підприємствах з використанням вище описаного алгоритму може бути

названо як «контролінгове управління» або «управління по концепції контролінгу».

Відомо, що в умовах значної конкуренції західний бізнес уже давно живе за цими правилами. В українському бізнесовому середовищі ці модні інноваційні управлінські підходи з'явилися лише близько десяти років тому. Їхня поява була викликана високою динамікою розвитку ринку і гострою конкуренцією на ньому. Основу системи контролінгу складає регулярний і своєчасний збір інформації, її аналіз і планування на цій основі подальшої діяльності. При такому підході є можливість менеджерам на різних рівнях адекватно й оперативно реагувати на внутрішні й зовнішні ринкові зміни й швидко приймати ефективні управлінські рішення. Такий інноваційний і ефективний управлінський підхід був підхоплений, в першу чергу, тими національними компаніями, перед якими стояла проблема розширення своєї присутності на національному або міжнародному ринку, одержання приросту прибутку і підвищення конкурентоспроможності продукції. Фактори звернення до такого підходу зрозумілі й очевидні для сучасного менеджменту компаній. При загостренні конкуренції більше шансів має те підприємство, яке досягає мети при менших або найменших витратах. Необхідне лише ефективне управління цими витратами. Саме контролінг, завдяки його більш гнучкої у порівнянні з традиційним бухгалтерським і управлінським обліком системи, дає можливість вирішувати такі задачі. Фахівці відмічають, що облік лише підбиває підсумок виконаній роботі, в той час як система контролінгу визначає всі проблемні місця в роботі підприємства й надає відповідний інструментарій для своєчасного їх усунення.

На практиці часто однією з причин фінансової кризи компаній є відсутність у топ-менеджменту своєчасної, повної і точної інформації як про майбутнє, так і про поточний реальний фінансовий стан фірми. Причиною тому слугує та обставина, що бюджетування або внутрішнє фінансове планування в національних компаніях носить суто поверхневий характер або зовсім відсутнє.

Підприємства, які функціонують на засадах концепції контролінгу,

здійснюють планування й контроль своїх витрат, й одночасно відзначають підвищення ефективності використання усіх задіяних видів ресурсів. Вони, наприклад, мають можливість мінімізувати втрати на кожному з етапів застосування контролінгу (товарні потоки, виробництво, маркетинг, логістика..), знаходити своєчасно пріоритетні напрямки використання обмежених фінансових ресурсів, а також можливість економії окремо по всіх статтях витрат. Результатом використання менеджерами таких можливостей є зменшення собівартості виготовленої продукції і, в кінцевому рахунку, збільшення прибутку підприємства. Найбільш актуальним є впровадження контролінгу на підприємствах і фірмах, що займаються не тільки виробництвом, але й оптово-роздрібною торгівлею. Тому впровадження концепції контролінгу на підприємствах харчової промисловості (наприклад, хлібобулочних виробів) й кондитерської галузі можна трактувати як побудову могутнього фундаменту для стабільного розвитку бізнесу й досягнення лідерства в конкурентній боротьбі на національному й міжнародному ринках[2].

Контролінг можна розглядати як оволодіння й управління економічною ситуацією на підприємстві. Кожен менеджер свідомо повинен нести відповідальність за здійснення контролінгу. Одночасно сам же контроллер повинен бути менеджером у галузі контролінгу. Контроллер організовує контролінг на основі використання визначених методичних підходів і техніки документування, виконуючи при цьому роль модератора, здійснюючи тайм-менеджмент, створюючи форми документів і анкети для заповнення, а також говорячи на звичній понятній для менеджерів і фахівців мові термінів. Витрати на виробництво продукції є основним індикатором діяльності підприємства. Збільшення їх може бути обумовлене як змінами ситуації на ринку, так і недоліками у процесі виробництва. Проте, в будь-якому випадку, фактична собівартість готової продукції залишається одним з ключових показників діяльності підприємства, яка використовується для: 1) визначення потреби в обігових коштах; 2) планування прибутку; 3) визначення економічної

ефективності окремих організаційно-технічних заходів і виробництва в цілому; 4) внутрішньо-фірмового планування; 5) формування цін. В свою чергу, це дає можливість створити противитратний господарський механізм, який орієнтує підприємство на найбільш повне задоволення суспільних потреб при мінімальних витратах усіх видів праці, одержання максимальних кінцевих результатів за рахунок раціонального використання усіх виробничих ресурсів.

Контроллер, відповідно до цього, не контролює, а піклується про те, щоб кожен працівник міг контролювати сам себе в процесі досягнення поставлених керівництвом компанії цілей, насамперед, мети по розміру прибутку. При цьому, мається на увазі, що завдання поставлені й доведені до виконавців. Слід відзначити, що самоконтроль функціонує лише тоді, коли має місце планування, завдяки якому задаються критерії для самоконтролю. В такому випадку саме контроллер є "продавцем" цілей і планів. При цьому контролінг з'являється у вигляді порівнянь планових і фактичних індикаторів. Контроллер пропонує сигнальну систему відхилень, які повинні направляти менеджерів на здійснення коригувальних заходів для того, щоб плановий курс досягнення мети фактично був витриманий, наскільки це можливо в конкретних умовах.

Для виконання різних задач контроллеру необхідно мати відповідний набір інструментів, оскільки мета підприємства і критерії планування формулюються переважно в формі чисел. Якщо говорити про практичне втілення контролінгу, потрібно мати на увазі не звичайні цифри зі звітності за минулий період, а підтримку удосконалень, тобто управлінський облік (management accounting). Основне питання контроллера відносно будь-якої кількісної інформації відрізняється від питання, яке задає сам собі бухгалтер, що піклується про ту обставину, щоб усе було правильно й зійшлося. Для контроллера ключове питання звучить таким чином: «кого інформує цей звіт», маючи на увазі, що це перший крок до розробки програми заходів для поліпшення ситуації? Контроллер працює з орієнтацією на одержувача і він в такому випадку є постачальником інформації. Практично він виконує сервісну функцію відносно менеджерів, які здійснюють орієнтоване на поставлені цілі

планування і регулювання.

Висновки. На основі розгляду існуючих наукових визначень терміну *«антикризове управління» для підприємств з відсутністю контролінгу й вартісно-орієнтованого управління* пропонується трактувати це поняття як «перманентне стеження за ознаками можливої появи тенденції наближення до кризової ситуації та формування й реалізація відповідних управлінських рішень в умовах підвищеного ризику й невизначеності, ресурсних та часових обмежень в окремі періоди, інтелектуальних та фінансових витрат на відновлення життєздатності підприємства й недопущення його ліквідації як суб'єкта господарювання» [3]. Якщо компанія в своїй діяльності застосовує вартісний підхід і контролінг, але має ще ознаки класичного менеджменту, тоді це визначення антикризового управління має включати елементи антикризових заходів. Лише при наявності тотального безперервного антикризового менеджменту можна запропонувати авторське бачення цього терміну таким чином: «Контролінгове антикризове вартісно-орієнтоване управління – це сучасне перманентне всеохоплююче управління в умовах невизначеності й ризиків з використанням вартісних показників для динамічного оцінювання приросту вартості підприємства, конкурентоспроможності його продукції й ефективності менеджменту».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Хан Д. Планирование и контроль: концепция контроллинга / пер. с нем. – М.: Финансы и статистика, 1997. - 800с.
2. Ільїна С. Б. Контролінг процесів господарської діяльності в харчовій промисловості: навч. посіб. / С. Б. Ільїна, Т. С. Журба. — К.: Професіонал, 2008.
3. Міщенко В.А., Концепція антикризового контролінгового вартісно-орієнтованого менеджменту на підприємстві /Домніна І.І./ Збірник матеріалів ІV Міжнародної науково-практичної конференції (м.Запоріжжя, 26 грудня 2020 року). Східноукраїнський інститут економіки та управління. Запоріжжя: ГО "СІЕУ", 2020. С.175-179.

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ НА МІЖНАРОДНУ ТОРГІВЛЮ

Слободяник Ірина Миколаївна,
викладач кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів та економіки природних ресурсів
Запорізький національний університет
Ткачук Олександр Олександрович,
Студент
Запорізький національний університет

Вступ. Розвиток світової економіки відбувається у напрямі глобалізації, що обумовлює інтернаціоналізацію торговельної діяльності. Наразі орієнтація на активізацію інноваційного розвитку є основною умовою формування конкурентної моделі національної економіки, адже економіка знаходиться на стадії діджиталізації, тобто на стадії цифрової трансформації.

Мета роботи. Проаналізувати розвиток міжнародної торгівлі в умовах стрімкої еволюції інформаційно-комунікаційних технологій. Означити основні компоненти цифрової економіки. Розглянути інформаційно-комунікаційні технології, які визначають напрями діджиталізації економіки.

Матеріали і методи. Вважається, що цифрова економіка має своє ядро, яке слугує базою для функціонування інших технологій, систем і сервісів. Ядро цифрової економіки базується на результатах фундаментальних досліджень і містить такі основоположні компоненти, як виробництво новітнього обладнання, програмне забезпечення, ІТ консалтинг, певні телекомунікаційні системи й систему Інтернет. Вищезазначені технології й сервіси є основоположними для цифрової економіки, адже функціонування інформаційно-комунікаційних технологій малого й великого масштабів залежить від ядра. Інтернет-економіку малого масштабу формують певні цифрові послуги, мобільні додатки та платіжні системи.

Зазначимо, що саме цифрові послуги малого масштабу роблять вагомий внесок в економіку щодо створення матеріальних благ і прибутку, адже будь-які цифрові дані перетворені у додаток чи програму можуть бути монетизовані.

Інформаційно-комунікаційні технології великого масштабу охоплюють певні сектори економіки, які вже пройшли етап діджиталізації, а саме: e – Бізнес й e – Комерцію. Зазначимо, що дані технології базуються на додатках, програмному забезпеченні й сервісах цифрової економіки малого масштабу, тобто поняття цифрової економіки може бути асоційоване з вищевказаними технологіями її малого і великого масштабів.

Результати і обговорення. Імплементация та функціонування інформаційно-комунікаційних технологій були б неможливими без такої технології цифрової інфраструктури як 5G завдяки її високій швидкості передачі даних до 10 Гбіт/с, можливості підключити до мережі до 1 млн. пристроїв на квадратний кілометр й ультра низькій затримці передачі даних до 1мс. На основі аналізу мережевого покриття стільниковим зв'язком зроблено прогноз щодо імплементации різних поколінь мереж стільникового зв'язку по регіонам на 2025 рік наведено у табл. 1.

Таблиця 1

**Покриття мережею стільникового зв'язку
за поколінням і регіоном (у відсотках)**

	2025			
	2G	3G	4G	5G
Азійсько-Тихоокеанський регіон	5	13	67	15
Південна Америка	5	21	65	8
Близький Схід і Північна Африка	10	32	52	6
Африка на південь від Сахари	14	59	24	3
Європа	1	7	63	29
Північна Америка	2	7	44	47
Світ	5	20	59	15

Складено автором на основі джерела [1]

За даними таблиці, ми можемо зробити висновок, що Північна Америка, Європа та Азійсько-Тихоокеанський регіон будуть займати провідні позиції у впровадженні 5G. До 2025 року частка 5G у загальних мережах стільникового

зв'язку сягне 47 відсотків у Північній Америці порівняно з лише 8 відсотками у Латинській Америці, 6 відсотками на Близькому Сході та 3 відсотками в Африці на південь від Сахари (табл. 1). Отже, можна зробити висновок, що країнам, які розвиваються, необхідно створити сприятливі умови для залучення інвестицій у технологію цифрової інфраструктури 5G з метою залучення машинно-орієнтованих технологій до бізнес-процесів, адже світовий ринок торгівлі товарами і послугами, пов'язаними з інформаційно-комунікаційними технологіями, є одним з найбільш динамічних і стабільно зростаючих ринків. Проаналізуємо внесок вищевказаних технологій у створення матеріальних благ і прибутку на прикладі цифрових платформ, які використовуються підприємствами для організації міжнародної торговельно-економічної діяльності.

Зауважимо, що концепція цифрових платформ не є інноваційною. Дані платформи можна охарактеризувати як сукупність механізмів для створення простору комунікації різних суб'єктів економічної діяльності. Діджиталізовані платформи надають користувачам безкоштовний доступ до певних сервісів, проте для власників даних платформ цінність представляють персональні дані користувачів, які збираються під час їх взаємодії з вищезазначеними сервісами. Підприємства-власники таких платформ мають доступ до місцезнаходження користувача, його вподобань, інформації про відносини користувача з іншими індивідами тощо [1]. Цифрові платформи класифікують залежно від способу використання і монетизації даних, які збираються. Виділяють платформи електронної комерції, рекламні платформи, хмарні платформи й платформи певної продукції [1].

Рекламні платформи належать таким компаніям, як Google, Facebook тощо. Дані платформи збирають інформацію про користувачів, яка використовується для визначення цільової аудиторії рекламних заходів компаній. Зауважимо, що дана концепція цифрової платформи характеризується великою кількістю суперечок щодо конфіденційності персональних даних користувачів.

Концепція платформ певної продукції полягає у перетворенні товарів на сервіси, які можна орендувати. Представником вищезазначеної концепції є компанія Mobike, яка перетворила стандартний процес купівлі велосипеда на модель спільного використання [2]. Платформи хмарних обчислень надають користувачам певне програмне забезпечення, сервіси й інструменти розробки, проте дані цифрові платформи потребують подальшого вдосконалення.

Платформи електронної комерції надають доступ користувачам до онлайн магазинів, найвідомішими з яких є маркетплейси eBay, Alibaba, Amazon тощо. Особливістю даного виду цифрових платформ полягає у тому, що цінність для їх власників становлять не тільки дані користувачів, які можуть бути монетизовані, а й комісія, яка стягується з покупця чи продавця за кожну торговельну операцію. Зауважимо, що пандемія коронавірусу прискорила розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що сприяє стрімкому зростанню світового ринку електронної торгівлі. Тільки у 2020 році обсяг світової роздрібно-Інтернет-торгівлі збільшився на 27,6 % у порівнянні з показниками за 2019 рік [3].

Загальний обсяг світової електронної торгівлі наведений на рис. 1.

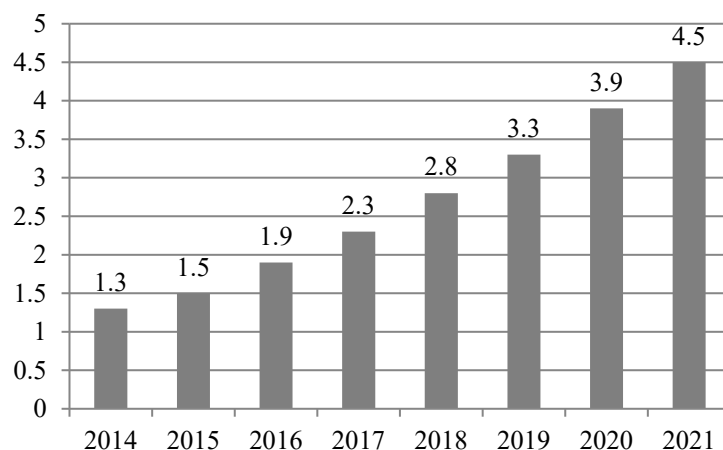

Рис. 1. Загальний обсяг світової електронної торгівлі (трлн. дол.)

У період з 2014 по 2020 рік обсяг електронної торгівлі стабільно зростає, чому сприяв розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. За оцінками спеціалістів у 2021 році загальний обсяг світової е-комерції зросте до позначки у 4,5 трлн. дол.

Висновки. У результаті проведеного дослідження було розглянуто інформаційно-комунікаційні технології, які визначають напрями цифровізації економіки, новітні цифрові платформи, які сприяють стрімкому розвитку ринку електронної торгівлі й динаміку загального обсягу світової електронної торгівлі. Встановлено, що у сучасних ринкових умовах інтенсифікація інноваційного розвитку з метою імплементації досліджуваних інформаційно-комунікаційних технологій є основоположним важелем у формуванні конкурентної моделі національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. UNCTAD (2019). Digital Economy report 2019. Value Creation and Capture: Implications for developing countries. Geneva. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/der2019_en.pdf (дата звернення 12.10.2021)

2. UNCTAD (2019). Trade and development report 2019. Financing a global green new deal. Geneva. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2019_en.pdf (дата звернення: 12.10.2021)

3. Global Ecommerce Update 2021. URL: <https://www.emarketer.com/content/global-ecommerce-update-2021> (дата звернення: 12.10.2021)

4. Міжнародна торговельна діяльність: підручник / В. В. Рокоча та ін. Київ: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2018. 698 с.

5. Міжнародна торгівля: підручник / за ред.: Ю. Г. Козак та ін. Київ: Центр учбової літератури. 2010. 441 с.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ УКРАЇНИ

Ситницький Максим Васильович,

д.е.н., доцент

Київський національний університет

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Вступ. Сучасні умови розвитку економік країн світу значно ускладнили професійну комунікацію підприємців, що продукують інновації і тим самим вирішують технологічним шляхом актуальні проблеми людства. Розробка та впровадження нових форм комунікації набуває особливої актуальності. Треба створити таке середовище, що буде максимально сприяти обміну науково-технічною інформацією та інтенсифікувати процеси розвитку креативного підприємництва серед потенційно спроможних верств людей з інноваційним типом мислення. Формування системи мислення та світогляду здійснюють університети на основі інноваційних механізмів здійснення освітньої та наукової діяльності.

Ціль роботи. Актуалізувати розвиток креативного підприємництва в університетському середовищі України з метою активізації інноваційних механізмів поступу вітчизняної економіки.

Матеріали та методи. У процесі проведення дослідження використовувались дані отримані у процесі розробки і реалізації проекту ‘Creative Spark: Higher Education Enterprise Programme’ та імперічного вивчення британського досвіду розвитку креативного підприємництва в університетах Великобританії, що представлені у ТОП-25 міжнародного рейтингу QS World University Rankings 2021 [1]. Разом з цим, досліджувались і університети, що мають не велику історію існування, але вже досягли вагомих результатів у розвитку креативного підприємництва побудувавши цілу еко-систему, що складається із бізнес-клінк, стартап-акселераторів, стартап-шкіл, хабів для

залучення інвесторів, тощо. Створена ними екосистема креативного підприємництва мережево допомагає розвивати інноваційну діяльність та дієво популяризувати креативне підприємництво серед стейкхолдерів.

У дослідженні також було використано наступні наукові методи: аналізу та синтезу – у процесі висвітлення сучасної наукової думки та ідентифікації домінуючих трендів просування креативного підприємництва в університетах; логічного узагальнення – при побудові інституційної мережі учасників британської моделі мережевого просування креативного підприємництва; системного підходу – при здійсненні систематизації викликів для мережевого просування підприємництва в університетах; комплексного підходу – у процесі здійснення комплексної характеристики сучасних каналів мережевого просування креативного підприємництва в дослідницьких університетах та інших організаціях інноваційного профілю.

Результати та обговорення. Прогресивний досвід просування креативного підприємництва, що реалізовується в дослідницьких університетах світового класу є цікавим з наукової точки зору. Вивчення багатогранності інструментарію та методів побудови мережевих структур дослідницьких університетів, забезпечення ефективної комунікації між ними і посилення домінуючої позиції через їх інституційний вплив на партнерську мережу є завданнями, реалізація яких значно збагатить управлінську науку та призведе до розвитку освітніх інновацій.

Для України пріоритетним завданням є підготовка в університетах нової генерації професіоналів з інноваційним типом мислення, що спроможні забезпечувати підприємницьку модель її розвитку, а також своєю діяльністю сприяти проривному поступу економіки держави.

Експертами Київського національного університету імені Тараса Шевченка, що є провідним дослідницьким університетом України, в процесі реалізації проекту ‘Creative Spark: Higher Education Enterprise Programme’ було вивчено сучасний британський досвід щодо впровадження креативного підприємництва в освітню та наукову діяльність університетів цієї країни.

Перш за все, це стосується впровадження в освітній процес академічних курсів, що сприяють розвитку креативних особистостей та дозволяють їм в подальшому генерувати та комерціалізовувати інноваційні продукти.

З метою цього, спираючись на Братинському досвіді експертами Національного центру розвитку креативного підприємництва Університету (NCCE) [2] було розроблено та впроваджено серію корисних курсів з опублікуванням профільних навчальних посібників, що допоможуть Університету стати сучасним підприємницьким центром [8].

Креативне мислення [4] – у посібнику наведено концептуальні засади креативного мислення; визначено особливості креативного мислення як творчого процесу, узагальнено методи, інструменти, засоби, техніки й технології такого мислення для розвитку креативних компетентностей і вмінь у різних сферах підприємницької діяльності.

М'які навички для підприємців [5] – у роботі конспективно викладено теоретичний матеріал, запропоновано широкий набір творчих завдань і кейсів для напрацювання та активізації відповідних навичок, подано перелік літератури для самостійного дослідження висвітлених тем. Отримані під час тренінгів результати можуть бути застосовані, зокрема, у подальшій підприємницькій діяльності в економіці. Структуру та зміст посібника визначено з урахуванням досвіду викладання і практики ведення тренінгів із розвитку soft skills у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, а також міжнародного досвіду.

Креативне лідерство [6] – у навчальному посібнику висвітлено концептуальні засади креативного лідерства; узагальнено вітчизняний і міжнародний досвід розвитку лідерства підприємців в управлінні креативними проектами.

Оцінювання [7] – робота наводить концептуальні засади оцінювання проектів і знань студентів. Детально висвітлено методики, що застосовуються для визначення результативності міжнародних проектів. Окрему увагу приділено оцінюванню досягнень студентів із креативним типом мислення.

Разом з цим для апробації зазначених академічних курсів в навчальному процесі Університету призвело комплексне дослідження [3] стосовно переосмислення архітектоники університетів світового класу та встановлених трендах розвитку глобального порядку. У дослідженні [9] було розкрито ключову роль університетських наукових бібліотек в забезпеченні творчого простору та інформаційних ресурсів для розвитку креативних ідей інноваторів.

Висновки. Дане дослідження дає змогу отримати методичну базу для розробки ефективних механізмів реалізації імперативів цілей сталого розвитку на рівні національних урядів країн світу, і на рівні університетів що прагнуть розширити сучасний інструментарій забезпечення активізації інноваційних механізмів поступу вітчизняної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. QS World University Rankings 2021.
<https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2021>
2. Національний центр розвитку креативного підприємництва.
<https://ncse.knu.ua/>
3. Ситницький М. В. Стратегічне управління розвитком дослідницьких університетів : монографія. Київ, Видавництво Ліра-К, 2018. 302 с.
4. Креативне мислення [Creative Thinking] : навч. посіб. / М. В. Ситницький, О. І. Жилінська, С. В. Руденко, І. М. Горбась, В. І. Вялкова ; за ред. М. В. Ситницького. Київ : Національний центр розвитку креативного підприємництва КНУ ім. Т. Шевченка, Видавництво Ліра-К, 2020. 100 с.
5. М'які навички для підприємців [Soft Skills for Entrepreneurs] : навч. посіб. / Г. О. Харламова, Т. В. Карамушка, В. П. Зубченко, А. В. Кунцевська ; за ред. М. В. Ситницького. Київ : Національний центр розвитку креативного підприємництва КНУ ім. Т. Шевченка, Видавництво Ліра-К, 2020. 100 с.
6. Креативне лідерство [Creative Leadership] : навч. посіб. / С. Ю. Пащенко, О. О. Сербін, С. П. Стоян, А. Ю. Трофімов, Д. В. Лукін ; за ред. М. В. Ситницького. Київ : Національний центр розвитку креативного підприємництва

КНУ ім. Т. Шевченка, Видавництво Ліра-К, 2020. 100 с.

7. Оцінювання [Evaluation] : навч. посіб. / О. І. Черняк, О. В. Баженова, Є. О. Черняк ; за ред. М. В. Ситницького. Київ : Національний центр розвитку креативного підприємництва КНУ ім. Т. Шевченка, Видавництво Ліра-К, 2020. 100 с.

8. Бугров В.А., Старостина А.О., Ситницький М.В., Кравченко В.А. Підприємницький університет в інноваційній екосистемі: рейтингова оцінка основних характеристик / Європейські цінності в Українській освіті: виклики та перспективи : збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (28-29 травня 2021 р., м. Запоріжжя, Україна). Запоріжжя: ЗНУ, 2021. С. 25–27.

9. Bugrov, V., Sitnicki, M., Serbin, O. (2021). Strategic management of creative industries: A case study of university information institutions. *Problems and Perspectives in Management*. 19(2), pp. 453–467. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19\(2\).2021.36](http://dx.doi.org/10.21511/ppm.19(2).2021.36)

LEGAL SCIENCES

PROBLEMS OF STRATEGIC DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC RESEARCH INSTITUTIONS OF THE MINISTRY OF JUSTICE OF UKRAINE

Khosha Vadym,

candidate of juridical sciences, senior researcher,
head of the postgraduate and doctoral department,

Sabadash Inna,

candidate of juridical sciences, senior researcher,
head of the laboratory,

Davydenko Daria,

candidate of economic sciences, senior research officer,
National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius
Forensic Science Institute» of the Ministry of Justice of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Introductions. In today's economic environment, the issues of efficient use of resources, quality management of the organization, minimizing the risks of any institution are becoming increasingly important. These processes become especially important during the all-encompassing economic crisis, constant changes in legislative regulations, and conducting activities in the context of the COVID-19 pandemic. That is why the presence of balanced actions according to a clearly defined plan characterizes the stability of the institution regardless of the field of activity and allows to achieve the goal set by the company. Research institutions of the Ministry of Justice of Ukraine, in contrast to scientific organizations of other departments, currently do not have a legally established algorithm of development, which indicates a certain decentralization and risks in their activities. Most often, the role of such a plan is played by a development strategy for a certain period of time, which aims to regulate the process of organizing the activities of research institutions

of the Ministry of Justice of Ukraine, so its implementation is an important stage of progress in forensics.

Aim. The purpose of the study is to summarize the theoretical provisions on the problems of strategic directions of development of research institutions of the Ministry of Justice of Ukraine and provide practical results for their solution.

Materials and methods. The theoretical basis of the study are the fundamental works of modern legal theory and the legal framework of Ukraine. To achieve this goal, a system of general scientific and special research methods was used: theoretical generalization, comparison, system analysis, formalization.

Results and discussion. There are a large number of definitions of the definition of «development strategy», which has stylistic differences in presentation, but the structure does not differ. In a general sense, a development strategy is a non-detailed document that embodies the overall action plan of a particular institution for the long term to achieve the desired goals [1]. Each individual institution independently determines the term of long-term development strategy, guided by bylaws that regulate only their activities, departmental documents and their tasks, which are promising to achieve the goal. Thus, the Ministry of Justice of Ukraine sets such a period as two years in its Medium-Term Action Plan [2], and the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in approving the Development Strategy of the Expert Service [3] marked the term 3 years. Thus, the term is a subjective and individual measurement for each individual entity implementing the strategy. In today's dynamically changing conditions, it is not logical to extend the term too much, because it can lead to the loss of relevance of the provisions set out in it. Therefore, the optimal option, in our opinion, is a period of 2 years, during which you can monitor the implementation of the measures set out in the development strategy and respond in a timely manner to changes in the industry in general, and the field of activity in particular.

As for the research institutions of the Ministry of Justice of Ukraine, at present, there is a problem of lack of any strategic directions of development established by the regulator. Moreover, the Ministry of Justice of Ukraine's own long-term plans do

not specify any measures that would directly or indirectly affect the activities of subordinate research institutions, which indicates the problem of organizing the planning process in the forensic system. The main tasks of the Ministry of Justice of Ukraine for 2022-2021 include the protection of human rights and access to justice; protection of property rights, effective legal regulation; creation of a humanistic system of execution of criminalistic punishments. The presented goals characterize the state policy of the country and are superficial given the activities of the ministry itself, although they undoubtedly reflect the main goal of the agency to create conditions for transparent, fast and efficient services to each person, ease of doing business and increase public trust and confidence.

It should be noted that the lack of promising measures to achieve the goals of research institutions of the Ministry of Justice of Ukraine reduces their competitiveness in the system, introduces uncertainty into the personnel and social policy of the enterprise, negatively affects the mechanisms of forensic activities. Therefore, the most important task is to create a strategy for the development of research institutions of the Ministry of Justice of Ukraine, which would take into account the needs of all participants in forensic quality as research, expertise, applied technologies and experience to address strategic challenges in new socio-political and economic conditions [4].

Given the strategic directions of development of the Ministry of Justice of Ukraine as the sole regulator of subordinate research institutions, it is proposed to include in the structure of the future document such components that meet its direct mission to meet the needs of pre-trial investigation bodies, courts, other state bodies and legal entities and individuals. providing them with independent, qualified and objective expertise focused on the maximum use of scientific and technical achievements: problems that need to be solved, strategic priorities for the development of research institutions of the Ministry of Justice of Ukraine, the mechanism for implementing strategic directions. In addition, the document must comply with the Decree of the President of Ukraine of September 30, 2019 № 722/2019 «Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030», the National

Strategy for Human Rights, approved by the Decree of the President of Ukraine of August 25, 2015 № 501/2015 , Strategy for reforming the judiciary, judiciary and related legal institutions for 2015-2020, approved by the Decree of the President of Ukraine of May 20, 2015 № 276/2015, Strategy for reforming public administration of Ukraine until 2021, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine dated June 24, 2016 № 474-r (as amended by the order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of December 18, 2018 № 1102-r), the National Strategy for Civil Society Development in Ukraine for 2016-2020, approved by the Decree of the President of Ukraine of February 26, 2016 № 68 and others regulations relating to the activities of scientific institutions in terms of strategic development. Note that all submitted acts are valid and have not yet been updated by regulators.

In the section «Problems that need to be solved» it is necessary to indicate urgent controversial issues regarding the legal regulation of forensic activities, insufficient level of logistics and resources, lack or insufficiency of qualified personnel, low pay, low level of integration of scientific institutions into the system of international joint expert research, etc. The formation of a complete list of problems that need to be addressed will contribute to the implementation of a systematic approach to the further development of research institutions.

The section «Strategic priorities for the development of research institutions of the Ministry of Justice of Ukraine» should be logically filled with information on the areas of development identified by the Ministry of Justice of Ukraine, but in the context of specific needs of institutions that will contribute to justice priorities. For example, the development of electronic document management in research institutions for the implementation of state policy of digitalization or the introduction of modern methods of motivating employees of research institutions and more. When formulating such tasks, it is necessary to take into account not only the desired goals and results that need to be achieved, but also the challenges of the industry that need to be overcome. In this case, the strategic directions of development will correspond to the real state of development of forensic activity.

The last section «Mechanism for the implementation of strategic directions of

development" should contain a plan of measures to implement the tasks defined in the previous section of the strategy, the desired timing of certain tasks, responsible body, institution or agency that will coordinate, monitor and evaluate the results of development priorities. It is also necessary to determine indicators for evaluation, ie quantitative and qualitative indicators that should act as standards for the implementation of development strategy objectives. In addition, it is necessary to indicate the sources of funding for each individual priority. In our opinion, it is desirable to identify other organizational issues in this section, which will include the procedure for reporting to responsible bodies and institutions in due time. Taking into account the experience of expert institutions of other agencies and the existing practice of the Ministry of Justice of Ukraine, an important aspect of this section is to indicate the level of risk of implementing the strategy in certain areas. This approach is primarily due to the current economic and political situation, social distrust of the judiciary and the negative and unstable epidemiological environment, which is reflected in all spheres of society.

Conclusions. Thus, the implementation of the presented development strategy initiates the creation of a safe environment for all participants in the justice system, especially focuses on solving urgent problems of research institutions, ensures high efficiency of their activities taking into account the needs of the industry, strengthens public confidence in expert institutions. proportionality and integrity. Having clearly defined action plans for the implementation of the development strategy for a period of two to three years will allow research institutions not only to strengthen the organization of the process of providing services to all forensic experts, but also to increase their overall competitiveness in the industry.

REFERENCES:

1. Strategy - what it is, why it is needed and how it differs from tactics [Stratehiia – shcho tse take, navishcho potribna ta chym vidrizniaietsia vid taktyky] URL: <https://termin.in.ua/stratehiia/> (date of application: 21.10.2021).
2. The official website of the Ministry of Justice of Ukraine. Medium-term

activity plan [Ofitsiinyi sait Ministerstva yustytzii Ukrainy. Plan diialnosti na serednostrokovyi period]. URL: https://minjust.gov.ua/objectives_of_public_policy (date of application: 21.10.2021).

3. On approval of the Strategy for the development of the system of the Ministry of Internal Affairs for the period up to 2020: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine of March 15, 2017 № 1023-r [Pro skhvalennia Stratehii rozvytku orhaniv systemy Ministerstva vnutrishnikh sprav na period do 2020 roku : Rozporiadzhennia Kabinetu ministriv Ukrainy vid 15 bereznia 2017 roku № 1023-r]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text> (date of application: 21.10.2021).

4. The official website of the National Scientific Center «Hon. Prof. M. S. Bokarius Forensic Science Institute». Regulations. [Ofitsiinyi sait Natsionalnoho naukovooho tsentru «Instytut sudovykh ekspertyz im. Zasl. prof. M. S. Bokariususa». Statut]. URL: <https://www.hniise.gov.ua/14136-statut.html> (date of application: 21.10.2021).

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ КРІЗЬ ПРИЗМУ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Конєв Іван Євгенійович

Студент IV курсу юридичного факультету
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

Вступ. Український парламентаризм поки що знаходиться на своєму етапі формування, перед ним стоїть ще чимало невирішених питань. Для розбудови демократичної та правової держави на загальноприйнятих європейських стандартах актуальною проблемою залишається перейняття успішного багатовікового досвіду країн Європи. Дослідження послідовного досвіду становлення парламентаризму в країнах ЄС дозволить виокремити головні тенденції та ідеї для розвитку українського парламентаризму, який буде побудований на найліпших демократичних засадах, утверджених всім європейським співтовариством. Значення досвіду країн Європи для становлення власного парламентаризму вкрай важливе для розвитку громадянського суспільства та вдосконалення політичної системи в Україні, адже, проведений аналіз, дозволить сформувати уявлення про дієвий та ефективний парламентаризм, який буде відповідати сучасним політичним потребам держави.

Мета роботи. Проаналізувати досвід становлення парламентаризму в країнах ЄС та можливості застосування європейських підходів для його застосування в українських реаліях.

Матеріали та методи. Дана тематика виступала предметом дослідження таких вчених як: А. Георгіца, В. Гошовської, М. Восленського, П. Кислого, А. Дацького, В. Литвин, Л. Пашко, К. Задоя. Методологічну основу роботи складають методи: логічний, соціологічний, історичний, порівняльно-правовий,

а також методи всебічності та об'єктивності.

Результати і обговорення. Коріння парламентаризму бере свій початок ще з давньої Греції V ст. до н.е., де був зароджений перший законодавчий орган у його первісному вигляді на той час. Перший представницький орган мав назву «BOULE», якому підпорядковувалися народні збори «Ecclesia» і до якого щорічно обиралися 500 представників громадянами Афін. Представництво встановлювалося від кожного племені, на яке поділялось афінське суспільство [1]. З цього вбачається, що парламентаризм як система політичної організації влади зароджувався багато століть і має велику історію його становлення [2]. Слід зауважити, що його не слід пов'язувати з якими-небудь конкретними формами державного правління. У кожній країні світу конкретні форми парламентаризму визначаються історично. Тож, можна стверджувати про те, що становлення національного парламентаризму в той чи іншій країні залежить від різноманітних факторів, які здійснюють свій вплив на нього. Це залежить від тієї форми правління та політичної системи, котрі склалися в певних державах; історичних умов розвитку; політичних традицій; рівня правової культури населення; ролі парламенту та обсягу його повноважень.

Не дивлячись на специфічні історичні передумови, в яких зароджується певна окрема форма парламентаризму в державі, можна виокремити загальні риси та головні засади сучасного парламентаризму, які є спільними для всіх країн ЄС. Саме в цьому і полягає основне завдання в нашій роботі, щоб встановити найбільш прийнятні ознаки парламентаризму та пріоритетні вектори розвитку для розбудови його в Україні на загальноприйнятих європейських стандартах.

Наразі, із значною демократизацією суспільних відносин дедалі частіше простежується підвищення ролі парламентів в державах Європейського Союзу. Парламент є тим органом, який уособлює в собі стабільність, законність та суспільний розвиток. Тож, перш ніж розкрити підходи щодо вирішення проблематики в цій роботі, потрібно звернути увагу на визначенні головних

ознак і вихідних ідей парламентаризму, на базисі яких він і формується. Під час встановлення дефініції поняття «парламент» науковці часто зустрічаються з проблемою визначення його базових рис, які слугували б класифікуючим критерієм. Більшість вважають, що таким класифікатором виступає його представницький характер. Однак щодо встановлення цієї концепції існують і деякі протиріччя стосовно визначення характерної риси парламенту як єдиного представницького органу влади. Поміж цього, висуваються підходи про те, що говорити про парламент як єдиний представницький орган можна лише за умов відсутності інших органів загальнонаціонального рівня, які формуються безпосередньо народом, але це є неможливим за умов існування інституції Президента, який обирається прямим голосуванням і містить представницькі риси [3]. Однак постає питання, чи дійсно одна особа одночасно може представляти інтереси різних соціальних груп? Звичайно ж ні, оскільки зрозуміло, що Президент обирається більшістю голосів громадян, але її чисельність ніколи не буде сто відсотковою, тому ця інституція не може представляти інтереси всіх груп населення на відміну від парламенту, котрий є консолідованим представницьким органом всього населення. Таким чином, погляди меншості, які не збігаються з більшістю, також будуть представлені у парламенті, в тому числі в особі опозиції. Виходячи з вищенаведеного, можна визначити головні ознаки парламентаризму, а саме: його представницький характер; виборність органу; колегіальність; законотворчість; наявність специфічних повноважень (затвердження бюджету, встановлення податків, функції парламентського контролю і формування зовнішньої політики).

Цінність досвіду країн ЄС у розбудові парламентаризму представляє значний теоретичний і практичний інтерес, адже його функціональна модель парламентської системи була випробувана часом і є доволі ефективною. Широкий перелік повноважень парламенту вимагає від нього не тільки здійснення законотворчої діяльності, а і його функціонування на основі предметного діалогу між державою і суспільством, владою й опозицією, тісною співпрацею з різними органами влади, діяльності, сформованої на взаємоповазі,

толерантності та відповідальності – це є головними засадами, на яких ґрунтується європейська концепція розвитку парламентаризму. Також, важливим для України є перейняття практики парламентських процедур, досвід ведення публічних дебатів і дискусій, приклади етичної поведінки парламентаріїв як під час парламентських засідань, так і поза його межами.

Посилення становища парламенту в державі та впровадження головних європейських засад в його діяльність сприятимуть розбудові українського парламентаризму, однак, поміж сильної ролі законодавчого органу, необхідною умовою є розвиток громадянського суспільства, інститутів суспільної демократії, такий взаємозв'язок сприятиме формуванню правової держави та стабілізації політичних процесів в Україні.

Значний інтерес для становлення українського парламентаризму представляє практика країн ЄС, яка заснована на конституційному принципі відповідального правління. Сутність такої концепції полягає в тому, що уряд є відповідальним перед парламентом. Зазвичай, така практика простежується у державах з парламентською формою правління – це Австрія, Німеччина, Італія, Португалія. В таких країнах здійснюється парламентський контроль за діяльністю уряду, який відбувається у відповідності до доктрини міністерської відповідальності [4, с. 35]. Він полягає у тому, що міністр бере на себе відповідальність за роботу підпорядкованого йому міністерства та у разі незадовільних результатів, такий міністр повинен піти у відставку. При цьому, парламентський контроль здійснюється на засадах публічності, поєднується з громадським контролем та відповідальністю правлячої партії.

Не дивлячись на давнє історичне минуле зародження українського парламентаризму, він все ще перебуває на етапі свого формування, адже Україна є доволі молодою у сенсі її державної незалежності, а тому є необхідність у пізнанні досвіду демократичних країн Європи з цих питань. Окрім впровадження головних європейських рис та принципів функціонування парламенту, постає нагальна потреба в правильному підході щодо розуміння філософії управління, яка повинна будуватися на всебічному розумінні

сьогоденних потреб та національних цінностей українського народу, орієнтуючись на специфіку формування суспільних правовідносин та багате історичне минуле нашої держави, адже не всі імplementовані європейські концепції розбудови парламентаризму зможуть ефективно функціонувати в Україні. Таким чином, його розуміння не повинно зводитися тільки до наявності вищого представницього і законодавчого органу в державі [5].

Розбудова парламентаризму пов'язане з такими факторами:

- Демократичний спосіб формування парламенту як загальнонаціонального органу представництва;
- Активна або, навіть, домінуюча роль парламенту в системі органів державної влади;
- Налагодження співпраці та взаємодії з усіма інститутами громадянського суспільства.

Висновки. Підсумовуючи все вищенаведене, можна зробити висновок, що європейські країни довго йшли до парламентаризму, а тому їх досвід є дуже важливим для України, яка притримується демократичного шляху розвитку. Але, поміж перейняття досвіду країн ЄС, важливим є розуміння розбудови власного українського парламентаризму, який би відображав інтереси українського народу, сформованого з урахуванням специфічних факторів, які притаманні лише нашій державі. Наразі, можемо констатувати, що сьогоденний парламентаризм в Україні містить загальні риси та принципи, на яких функціонують європейські парламенти. Однак, проблематика його розбудови полягає у відсутності правильного підходу стосовно філософії менеджменту зі сторони парламентаріїв, що проявляється у постійних суперечок і неузгоджених рішень. Відсутність сталих парламентських традицій, недостатній рівень професійності кадрів негативно впливає на розбудову українського парламентаризму. У майбутньому Україні слід запозичити для себе практику країн ЄС, яка полягає у політичній консолідації та злагоджених діях парламенту, налагодження тісної співпраці та постійного діалогу з інститутами громадянського суспільства. Лише так може бути побудований

український парламентаризм, головною метою якого буде утвердження верховенства права в державі, зміцнення демократії та захист національних інтересів українського народу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Каменская Г.В. Генезис идей демократии // Социс. 1994. № 4. С. 29-40.
2. Парламентаризм та парламентська діяльність: словник-довідник / за заг. ред. В.А. Гошовської. Київ: НАДУ. 2010. 352 с.
3. Журавський В.С. Становлення і розвиток українського парламентаризму. Київ. 2000. С. 299-230.
4. Урядова звітність (ФРН, Великобританія, США, Канада, Польща, ЄС) // Часопис «Парламент»: наук.-попул. журн. Київ. 2016. № 1/2016. С. 27-48.
5. Основи вітчизняного парламентаризму: підруч. для студ. вищих навч. закл. у 2 т. / за заг. ред. В.А. Гошовської. Київ: Нац. академ. держ. упр. при Президентіві України. 2011. 408 с.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Лець Ольга Вадимівна,
аспірант кафедри
трудового права та права соціального забезпечення
Інституту права КНУ
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Вступ. Спочатку юридична література приділяла увагу змісту правового регулювання розподілу трудових ресурсів, яке згідно з наявними в науці позиціям включало в себе: (1) законодавче закріплення і реальне забезпечення права на працю і обов'язку працювати, що становлять основу і зміст принципу загальності праці; (2) встановлення планових передумов для раціонального використання трудових ресурсів відповідно до потреб суспільства; (3) диференційоване надання пільг та встановлення умов праці, матеріально-бутового та культурного обслуговування населення на основі широкого використання матеріальних і моральних стимулів до праці; (4) регламентацію організаційно-правових форм залучення до праці та розподілу робочої сили; (5) заходи щодо професійно орієнтації населення та безпосередня діяльність державних органів у галузі розподілу [1, с. 45]. У радянські часи предметом досліджень стали виступати також і ознаки - основні напрямки правового регулювання працевлаштування [2, с. 37], в числі яких називалися наступні: 1) розробка програм сприяння зайнятості та працевлаштування на підставі даних прогнозування; 2) закріплення системи працевлаштування на законодавчому рівні; 3) диференціація надання послуг з працевлаштування; 4) стимулювання стабільності трудових правовідносин; 5) встановлення правових засобів боротьби з незаконними звільненнями (при цьому раніше дане положення розглядалося у зв'язку з плинністю кадрів). Видається, що ряд вищенаведених положень певною мірою застарів. Так, сьогодні неправомірно говорити про

закріплення обов'язку працювати. Встановлення планових передумов для раціонального використання трудових ресурсів відповідно до потреб суспільства також позбавлено актуальності. Деякі положення наведених характеристик вимагають уточнення. Так, наприклад, сьогодні розробка програм зайнятості стосується окремих категорій громадян.

Мета роботи. Виділити основні напрямки правового регулювання працевлаштування.

Матеріали і методи. Використовувалися сучасні загальні та спеціальні теоретико-методологічні засоби наукового пізнання явищ і процесів.

Результати та обговорення. На підставі узагальнення існуючих в науці позицій, а також чинного законодавства можуть бути сформульовані наступні основні напрямки правового регулювання працевлаштування:

(1) Пріоритет громадян України у працевлаштуванні, тобто створення більш сприятливого режиму для українських громадян у зазначеній сфері. Особливості працевлаштування іноземних громадян в Україні полягають в тому, що роботодавці, які залучають іноземну робочу силу, повинні отримати на те дозвіл компетентних органів держави. Процедура ж працевлаштування за межами України відрізняється більшою складністю.

(2) Закріплення ролі працевлаштування як гарантії реалізації прав громадян у сфері праці та зайнятості (таких як право на захист від безробіття, право на вибір нового місця роботи тощо).

(3) Встановлення компетенції органів, що здійснюють посередництво у працевлаштуванні. При цьому особливе місце в системі норм про працевлаштування повинна займати регламентація саме такого напрямку діяльності цих органів як надання посередництва в працевлаштуванні. Облік і співвідношення інтересів громадян, держави і роботодавців як учасників правовідносин з працевлаштування.

(4) Диференціація в правовому регулюванні видів працевлаштування. Даний напрямок відображає особливість українського законодавства про працю: існування спеціальних норм, що закріплюють підвищені гарантії

реалізації права на працю для інвалідів, жінок, молоді, працівників, які поєднують роботу з навчанням, поряд з нормами загального характеру. Відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» (ст. 5), держава забезпечує додаткові гарантії громадянам, особливо потребують соціального захисту й зазнають труднощів у пошуку роботи [3]. У більшості випадків диференціація в правовому регулюванні працевлаштування проводиться за суб'єктивною ознакою, тобто в залежності від категорії працевлаштованих громадян.

(5) Встановлення особливостей у правовому регулюванні працевлаштування окремих груп населення (певних професій, інвалідів, жінок тощо) характерне і для міжнародно-правового регулювання працевлаштування (наприклад, з положень Конвенції № 159 «Про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів» від 20.06.1983 р., прийнятої МОП слідує підвищений захист даної категорії громадян на ринку праці).

(6) Закріплення системи заохочення роботодавців у працевлаштуванні та їх зацікавленості у стабільності трудових правовідносин. У зв'язку з цим важливе значення мають передбачені законодавством способи захисту від незаконних звільнень, а також деякі законодавчі обмеження для роботодавця при укладанні строкових трудових договорів (ст. 23 КЗпП); встановлення підстав звільнення працівників в централізованому порядку і неприпустимість розширення переліку підстав звільнення з ініціативи роботодавця й за угодою сторін (ст. 40 КЗпП) [4].

Висновки. Видається, що особливо актуальними у сфері сприяння (забезпечення) зайнятості є заходи щодо здійснення пільгової фінансово-кредитної політики щодо спеціалізованих підприємств, які застосовують працю інвалідів, а також організацій громадських об'єднань інвалідів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Уржинский К. П. Трудоустройство граждан в СССР. М. : Юрид. лит., 1967. 144 с.

2. Магницкая Е. В., Пашков А. С. Распределение трудовых ресурсов (правовые вопросы). М.: Юридическая литература, 1980. 176 с.
3. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 р. № 5067-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 24. Ст. 243.
4. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971 р., 1971 р., Додаток до № 50.

ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДУ ВІД ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

Оніщик Юрій Віталійович,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри приватного та публічного права
Київський національний університет
технологій та дизайну
Жук Лариса Борисівна,
аспірантка кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
академія праці, соціальних відносин і туризму
м. Київ, Україна

Вступ. Особливим видом доходів, що оподатковуються в Україні, є доходи від прийняття спадщини. Сформувані принципове уявлення щодо сутності та правової природи податку на доходи від прийняття спадщини дає можливість характеристика основних елементів правового механізму такого платежу.

Мета роботи - з'ясувати специфіку елементів механізму правового регулювання оподаткування доходу від прийняття спадщини.

Матеріали та методи. Методологічною основою дослідження є загально-наукові методи, а саме: метод системно-структурного аналізу, логіко-семантичний метод, діалектичний метод, метод узагальнення. Для з'ясування основних елементів правового механізму оподаткування доходу від прийняття спадщини використано наукові підходи та податкове законодавство щодо розуміння елементів правового механізму податку.

Результати обговорення. У юридичній податковій літературі, як правило, елементи правового механізму податку поділяють на основні та додаткові. До основних відносяться ті, що включають фундаментальні характеристики податку, формують основне уявлення про зміст податкового механізму (платник, об'єкт, ставка). Додаткові елементи деталізують специфіку

конкретного платежу, створюють завершену й повну систему податкового механізму. До них відносять елементи, що деталізують основні й пов'язані з основними (предмет податку, податкова база й одиниця оподаткування), та елементи, що мають самостійне значення (податкові пільги, методи, строки і способи сплати податку) [1, с. 125].

Згідно ст. 7 Податкового кодексу України (далі – ПК України) під час встановлення податку обов'язково визначаються такі елементи: платники податку; об'єкт оподаткування; база оподаткування; ставка податку; порядок обчислення податку; податковий період; строк та порядок сплати податку; строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку. Під час встановлення податку можуть передбачатися податкові пільги та порядок їх застосування. Елементи податку, підстави для надання податкових пільг та порядок їх застосування визначаються виключно ПК України [2].

Одним з найбільш важливих елементів правового механізму податку на доходи від прийняття спадщини є платник податку. У випадку оподаткування доходу від прийняття спадщини платниками виступають виключно фізичні особи, адже це є компонентом податку на доходи фізичних осіб. ПК України не містить визначення поняття «фізична особа». Для цілей оподаткування фізичною особою – платником податків є людина, на яку покладено обов'язок зі сплати податків, який реалізується шляхом виконанням фізичною особою дій з податкового обліку і звітності та виникненням, зміною й скасуванням обов'язків, пов'язаних зі сплатою податків [3, с. 159].

Платники податку на доходи від прийняття спадщини визначені у ст. 162 ПК України як загальні платники податку на доходи фізичних осіб без будь-яких особливостей правового статусу. У п. 162.1 ст. 162 ПК України встановлено, що платниками податку на доходи фізичних осіб є: фізична особа – резидент, яка отримує доходи як з джерела їх походження в Україні, так і іноземні доходи; фізична особа – нерезидент, яка отримує доходи з джерела їх походження в Україні; податковий агент [2]. Враховуючи положення цієї статті платниками податку на доходи від прийняття спадщини є фізичні особи –

резиденти та нерезиденти, що прийняли спадщину, а саме: 1) фізичні особи-резиденти України, що прийняли спадщину на території України та в інших країнах; 2) фізичні особи-нерезиденти України, що прийняли спадщину на території України.

Зауважимо, що не є платниками податку на доходи від прийняття спадщини нерезиденти, які отримують доходи з джерела їх походження в Україні і мають дипломатичні привілеї та імунітет, встановлені чинним міжнародним договором України, щодо доходів, які вони отримують безпосередньо від провадження дипломатичної чи прирівняної до неї таким міжнародним договором діяльності [2]. У разі переходу спадщини у власність малолітніх, неповнолітніх чи недієздатних осіб, то згідно п. 99.2, п. 99.3 ст. 99 ПК України сплата податку на дохід від прийняття спадщини за малолітніх/неповнолітніх осіб здійснюється їх батьками (усиновителями), опікунами (піклувальниками), а за недієздатну особу – її опікуном за рахунок майна такої фізичної особи [2].

Однією з необхідних умов виникнення обов'язку щодо сплати податку на доходи від спадщини є наявність об'єкта оподаткування. Необхідно відмітити, що визначення об'єкта податку на доходи від прийняття спадщини ускладнюється відсутністю законодавчого формулювання цього поняття у ПК України. На наш погляд, під об'єктом оподаткування слід розуміти реалізацію товарів (робіт, послуг), майно, прибуток, дохід, витрати або іншу обставину, з наявністю якої податкове законодавство пов'язує виникнення у платника податку обов'язку зі сплати податку [4, с. 11–12].

Встановивши дохід у вигляді вартості успадкованого майна у складі податку на доходи фізичних осіб законодавець самоусунувся від закріплення загального поняття об'єкта податку на доходи фізичних осіб та правового розуміння сутності доходу, отриманого платником податку в результаті прийняття ним у спадщину. З цього приводу О. Стрельніков зазначає, що відсутність законодавчого закріплення загального поняття об'єкта податку на доходи фізичних осіб дозволяє включити оподаткування доходу від прийняття

спадщини до складу податку на доходи фізичних осіб, хоча перехід права власності на кошти, майно, майнові та немайнові права не є доходом в економічному розумінні цієї категорії, оскільки внаслідок такого переходу спадкоємець може набути обов'язків, які пов'язані з об'єктами спадщини [5, с. 5]. У свою чергу А.С. Зарецька наголошує, що об'єкт податку на доходи фізичних осіб від прийняття спадщини неможливо визначити в складі об'єкту податку на доходи фізичних осіб, адже фактично це два різних платежі – податок на доходи фізичних осіб та податок на спадщину [6, с. 38].

Аналіз такого елемента правового механізму податку на доходи від прийняття спадщини як об'єкт дозволяє стверджувати, що об'єкт податку на доходи від прийняття спадщини відрізняється від об'єкта податку на доходи фізичних осіб. Проблема визначення об'єкта податку на доходи від прийняття спадщини обумовлена невизначеністю загального поняття «об'єкт оподаткування», сутності об'єкта податку на доходи фізичних осіб, специфіки об'єкта податку на доходи від прийняття спадщини та юридичної коректності закріплення об'єктів (предметів) податку на доходи від прийняття спадщини в податковому законодавстві [7, с. 85].

Ми цілком погоджуємося з тим, що дохід, отриманий у спадщину, не можна розглядати у складі податку на доходи фізичних осіб. Виключення зі складу податку на доходи фізичних осіб доходу, отриманого платником податку в результаті прийняття ним у спадщину, дасть змогу чітко визначити об'єкт та інші елементи правового механізму податку на доходи від прийняття спадщини [7, с. 83].

Ставка як елемент правового механізму податку розглядається через призму вираження кількості необхідних розмірів об'єкта оподаткування. Відповідно до п. 25.1 ст. 25 ПК України ставкою податку визнається розмір податкових нарахувань на (від) одиницю (одиниці) виміру бази оподаткування [2].

Ставки при оподаткуванні доходу від прийняття спадщини встановлюються залежно від ступеня спорідненості зі спадкодавцем. У п. 174.2

ст. 174 ПК України встановлено такі розміри ставок: 0%, 5%, 18% [2]. Нульова ставка передбачена для спадкоємців – членів сім'ї спадкодавця першого та другого ступенів споріднення при успадкуванні будь-якого об'єкта спадщини та інших об'єктів спадщини, визначених у п.п. 142.2.1 п. 174.2 ст. 174 ПК України. Ставка у 5% передбачена для спадкоємців, які не членами сім'ї спадкодавця першого та другого ступенів споріднення при успадкуванні будь-якого об'єкта спадщини. За ставкою у 18% оподатковується будь-який об'єкт спадщини, що успадковується спадкоємцем від спадкодавця-нерезидента, та будь-який об'єкт спадщини, що успадковується спадкоємцем-нерезидентом від спадкодавця-резидента.

Висновки. Аналіз основних елементів правового механізму оподаткування доходу від прийняття спадщини дозволяє стверджувати, що правовий механізм оподаткування доходу, отриманого у спадщину, відрізняється від правового механізму податку на доходи фізичних осіб. Відповідно, це не унеможливило включення оподаткування доходу від прийняття спадщини до складу податку на доходи фізичних осіб. Виключення зі складу податку на доходи фізичних осіб доходу, отриманого платником податку в результаті прийняття ним у спадщину, дасть змогу чітко визначити елементи правового механізму оподаткування доходу від прийняття спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кучерявенко Н.П. Основы налогового права: учебное пособие. Х.: Легас, 2003. 304 с.
2. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 05.10.2021).
3. Кучерявенко Н.П. Курс налогового права: в 6 т. Т. III: Учение о налоге. Х.: Легас; Право, 2005. 600 с.
4. Николаева Е.С. Доход, обусловленный сделками с движимым имуществом, как объект налогообложения (финансово-правовые аспекты):

автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. Саратов, 2011. 30 с.

5. Стрельников А. Налоги и наследство. *Капитал*. 2004. № 9. С. 3-8.

6. Зарецкая А.С. Некоторые финансово-правовые аспекты налогообложения физических лиц в Российской Федерации: на примере налога на имущество физических лиц и налога с имущества, переходящего в порядке наследования или дарения: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.14. М., 2004. 206 с.

7. Жук Л.Б. Правові проблеми визначення об'єкта оподаткування податку на доходи від прийняття спадщини. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2018. № 3. Частина 2. С. 82–86.

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Павловська Анна Олександрівна

Курсант ФПФПКП,
навчальної групи КП-038, рядовий поліції
місце навчання:

Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ.

Науковий керівник:

Шевяков Максим Олександрович

Старший викладач кафедри
адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
факультету фахівців для підрозділів превентивної діяльності
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, капітан поліції
м. Дніпро Україна

Постановка проблеми. Майже всі сфери нашого життя, діяльність установ, підприємств, організацій і, насамперед, держава охоплюють адміністративні провадження, які сьогодні є одними із найпоширеніших [2, с. 241].

Завдяки заходам щодо забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення, можна припинити адміністративне правопорушення, а також притягнути правопорушника до відповідальності. Звідси ми розуміємо, що ефективність механізму застосування заходів щодо забезпечення провадження безпосередньо впливає на стан запобігання правопорушенням і є важливою для забезпечення правопорядку. Однак, з огляду на це поширення, адміністративні провадження, так само як і адміністративний процес, ще недостатньо охоплені дослідженням науковців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження процесуального порядку провадження у справах про адміністративні

правопорушення можна знайти у науковій та спеціальній літературі українських та зарубіжних вчених, загалом В. Б. Авер'янова, С. С. Алексєєва, А. П. Альохіна, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, І. Л. Бородіна, І. П. Голосніченка, С. Т. Гончарука, Є. В. Додіна, Л. В. Коваля, В. К. Колпакова, А. Т. Комзюка, О. І. Остапенка, О. М. Якуби та інших.

Формування мети тезису. Метою є обґрунтування правових аспектів процесуального порядку провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Виклад основного матеріалу. До юрисдикційних проваджень С. Т. Гончарук відносить провадження у справах про адміністративні проступки і вважає їх «сукупністю здійснюваних компетентними суб'єктами на основі закону процесуальних дій щодо вирішення справ про адміністративні правопорушення» [1, с. 59].

Порядок провадження у справах про адміністративні правопорушення – особливий різновид адміністративного процесу, який значною мірою врегульований нормами, що сконцентровані у розділах IV та V Кодексу про адміністративні правопорушення (далі–КУпАП)[3].

Сукупність процесуальних дій у справах про адміністративні правопорушення, які об'єднані певною метою: порушенням справи; адміністративне розслідування; розгляд і вирішення справи; перегляд рішення; виконання рішення–всеце відноситься до основних стадій провадження[5, с. 88].

Ключовими завданнями провадження у справах про адміністративні правопорушення, згідно Кодексу України про адміністративні порушення, є: своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне з'ясування обставин кожної справи; вирішення його в суворій відповідності до законодавства, забезпечення виконання виданого наказу; виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень; запобігання правопорушенням; виховання громадян у дусі дотримання закону; зміцнення верховенства права[3].

Високий ступінь формалізації процесу можемо простежити під час застосування в ході провадження у справах про адміністративні правопорушення заходів державного примусу. В даному випадку детально окреслено завдання провадження (ст. 245), обставини, що виключають провадження (ст. 247) принципи, як рівність перед законом (ст. 249); законність, змагальність тощо; види доказів (ст. 251); вимоги до найважливіших процесуальних документів, зокрема до протоколу (статті 254–257), постанови по справі (статті 283–286) та ін; заход забезпечення провадження (ст. 260: адміністративне затримання, особистий огляд, вилучення речей та документів); права учасників провадження (ст.ст. 268–275); строки і порядок розгляду справ (ст.ст. 277–279); оскарження і опротестування постанов у справі (ст.ст. 287–297); виконання постанови (гл. 25–33, ст.ст. 298–330). До певної міри вказане вище зближує провадження у справах про адміністративні правопорушення з кримінальним процесом [4].

В силу цього, адміністративному провадженню не властива складна процедура розслідування справ, спрощено порядок порушення, а нерідко і розгляду справи. Можливі випадки, коли не складається протокол про адміністративне правопорушення (наприклад, ст. 258 – порушення правил користування річковими і маломірними судами).

Строки розгляду справ про адміністративні правопорушення є короткими: 15, 7, 5, 3, 1 добу (ст. 277). Таке становище пояснюється тим, що адміністративні правопорушення здебільшого легко встановлюються і, як правило, не потребують багаточасудля розслідування і розгляду порівняно з кримінальними справами [3].

У чинному законодавстві України виділено два головні види провадження у справах про адміністративні правопорушення, а саме: звичайне та спрощене.

Зазначимо також, що у більшості справ здійснюється звичайне провадження, яке детально регламентовано чинним законодавством. Передбачено складання протоколу, який визначає: зміст, запобіжні заходи і порядок їх застосування; права і обов'язки учасників провадження; порядок розгляду справ; факти, обставини, що є доказами.

Щодо невеликої кількості правопорушень, прямо передбачених ст. 258 КУпАП застосовується спрощене провадження. В даному випадку використовують мінімальну кількість процесуальних дій. Не складається протокол про правопорушення, посадова особа, що виявила правопорушення, приймає і виконує рішення про накладання і стягнення (штрафу або ж попередження) [3].

Квитанція про сплату видається порушникові у випадку стягнення штрафу. Оформлення попередження здійснюється або шляхом вручення письмового попередження за встановленою формою, або усного попередження.

Треба зазначити, що у разі коли порушник перелічених норм заперечує накладене на нього стягнення, то складається протокол про адміністративне правопорушення і провадження здійснюється у звичайному порядку.

Висновки. Отже, провадження у справах про адміністративні правопорушення є своєрідним правовим інститутом, у відповідності до якого здійснюється регулювання процесуальних адміністративно-деліктних відносин і забезпечується вирішення адміністративних справ, і разом із тим попередження адміністративних правопорушень.

Резюмуючи вищевикладене можна стверджувати, що провадження у справах про адміністративні правопорушення це певна низка послідовних дій органів державного управління (посадових осіб), юрисдикційних органів, а в окремих випадках й інших суб'єктів, що відповідно до норм адміністративного

законодавства здійснюють заходи, спрямовані на притягнення правопорушників до відповідальності та на забезпечення виконання винесеної постанови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончарук С. Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. К.: Українська академія внутрішніх справ, 1995. 78 с.
2. Ковалів М. В. Проведення у справах про адміністративні правопорушення. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. *Серія юридична*. 2013. Вип. 3. С. 240-248.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Рада УРСР. URL: <http://zakon.nau.ua> (дата звернення: 03.10.2021).
4. Проведення в справах про адміністративні правопорушення. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/adm-vidpov/pages/rozdil_4.html (дата звернення: 02.10.2021).
5. Тацишин І. Б. Адміністративне право України: навч. посібник. Львів: Новий світ, 2011. 308 с.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ДЕРЖАВИ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА

Пильгун Наталія Василівна

Доцент кафедри теорії та історії держави і права,
к.ю.н., доцент

Ципан Анжела Сергіївна

студент

Національний авіаційний університет,
юридичний факультет
м. Київ, Україна

Вступ. Держава займає центральне місце в суспільно-політичній системі, концентруючи різноманітність усіх політичних інтересів. Розвиток суспільно-політичної системи безпосередньо пов'язаний з державою, правом і практикою. Актуальність взаємодії між політичною владою та державною владою підвищується через низку причин: розвиток української державності; процес державно-правового будівництва; потреба в наукових дослідженнях; переосмислення природи, значення, та співвідношення держави в політичній системі суспільства. Метою роботи є визначення місця та ролі держави в політичній системі суспільства [3, с.104].

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети дослідження були використані загальні та конкретно-наукові методи, такі як історичний, системний та порівняльно-правовий. Важливою джерельною базою для опрацювання цієї теми стали публікації таких науковців, як: А.В. Панчишин, М.І.Козюбира, В.М. Корельський, В.Д. Перевалов, Васильєв А.С, Лазарєв В.В. та інші.

Результати й обговорення. Держава має в своєму змісті всі ознаки публічної влади, яка поширює свої дії на суспільство, і тісно взаємодіє з ним. Держава в політичній системі суспільства займає провідне місце, і тісно пов'язана з її суб'єктами. Вона має монопольну владу над населенням на певній території, має право здійснювати внутрішню та зовнішню політику від імені

суспільства, має право оприлюднювати закони та нормативні акти, які є обов'язковими для всіх громадян, і має право збирати податки, тарифи та інше. У суспільному житті держава надає, гарантує, охороняє та захищає багато унікальних та ексклюзивних прав, які закріплені на конституційному рівні. Тільки вона має право оприлюднювати загальнообов'язкові закони, які регулюють суспільне життя. Основною складовою політичної системи є держава, яка займає особливе місце в суспільному та політичному житті. Держава є головним носієм політичної влади, основним інструментом реалізації класових інтересів, основним суб'єктом суспільно-політичної діяльності та політичних відносин. Як певна політична структура, держава має надзвичайно складну структуру. Традиційно уряд має три гілки: виконавчу, законодавчу та судову, з різними конструкціями та назвами в різних країнах. Держава представляє все суспільство, регулює політичну діяльність усіх його організацій та встановлює основні норми, методи та умови формування та діяльності неурядових організацій для цієї діяльності. Характер взаємодії держави та політичної системи є важливим показником, що відображає загальне становище суспільства, а також реалізацію сучасних соціальних завдань та довгострокових планів розвитку суспільства. Протилежні політичні погляди призводять до суспільних суперечностей, що проявляються у таких негативних виявах, як громадянські війни, революції, обмеження правового статусу людей та узурпація влади певними політичними силами. Для уникнення цих ситуацій потрібен точний координаційний механізм взаємодії діяльності соціальних суб'єктів. Таким механізмом, який здатен поєднати інтереси різних соціальних груп є держава з усіма характерними їй ознаками. З методологічної точки зору визначення положення держави в системі політичних відносин має ґрунтуватися на властивостях її основних атрибутів, що дозволяють відрізнити її від інших соціальних суб'єктів із особливим статусом, а саме:

- державний уряд має ознаки суверенітету. Національний суверенітет, як політична та правова ознака влади, характеризує її з позицій

цілісності, єдності, верховенства та панівного становища щодо інших типів суспільної влади;

- влада держави обмежена кордонами на певній території, тобто має територіальний характер;

- держава є суверенною та політично-територіальною організацією влади, яка застосовує методи примусу та заохочення;

- на відміну від інших соціальних суб'єктів, країна є єдиним представником усіх жителів країни, представляє народ країни у міжнародних відносинах та здійснює дії від імені країни [2, с.117].

Існування держави невіддільне від реалізації набору необхідних функцій, завдяки яким вона виконує свої завдання, які носять загальнодержавний характер. Ці функції полягають у тому, щоб охороняти суспільний лад, запобігати та усувати суспільно небезпечні конфлікти, регулювати економічні та інші суспільні відносини та реалізовувати єдину внутрішню політику як її конкретний прояв-соціальну, економічну, фінансову, наукову, культурну, освітню та іншу політику. Характер методів виконання функцій держави, суспільних відносин, що встановлюються в державі, та інших відносин дає можливість класифікувати різні типи держав. Існує концепція громадянського миру, побудови незалежної країни на основі верховенства права, захисту прав людини, захисту навколишнього середовища та інших демократичних цілей, які можуть і повинні стати основою примирення, досягти розумного компромісу соціального партнерства [1, с.133].

Лише держава, як суб'єкт політичної системи, використовує такі методи, як примус та переконання, для здійснення повноважень щодо керівництва діяльності інших суб'єктів політичної системи в межах реалізації важливих суспільних справ. Це досягається шляхом обумовлення прав та обов'язків інших суб'єктів суспільно-політичної системи у законах, прийнятих державою, сприяння держави у формуванні та розвитку ідеальних суспільних відносин та забезпечення обов'язкового дотримання іншими громадянами. Розглядаючи статус і роль держави в суспільно-політичній системі, насамперед необхідно

проаналізувати відносини між державою та громадянським суспільством. Громадянське суспільство - це суспільство з розвиненими економічними, культурними, правовими та політичними відносинами між його членами, воно не залежить від країни, але взаємодіє з країною. Це суспільство, що складається з громадян з високим соціальним, економічним та політичним статусом. Дане суспільство формується на принципах, які є вирішальними для побудови відносин між державою та громадянським суспільством, тобто: держава сприяє формуванню громадянського суспільства, держава забезпечує рівні можливості для всіх учасників у всіх сферах суспільного життя, обмежує втручання держави у справи громадян і суспільства [4].

Щодо політичної державної влади, то вона відіграє вирішальну роль у суспільно-політичній системі. В цілому, влада - це здатність суб'єкта суспільного життя виявляти свою волю щодо інших суб'єктів певним чином - авторитетом, законом, насильством - впливаючи на діяльність та поведінку людей. Політична влада - це справжня здатність суспільних груп чи окремих осіб висловлювати свою волю в політиці, виходячи з їх розуміння політичних інтересів. Характеристиками політичної влади є: здатність і готовність суб'єкта влади демонструвати політичну волю, взаємодія різних політичних суб'єктів охоплює весь політичний простір. Тобто, влада - це засіб, за допомогою якого суб'єкти влади здійснюють політичний вплив на все суспільство. Він може бути прямим або непрямим, явним або прихованим; наявність політичної організації, за допомогою якої суб'єкт політичних відносин веде політичну діяльність; осмислення політичних потреб та інтересів суб'єктом політичної системи суспільства; забезпечення домінуючого положення основного органу влади в суспільстві.

Політична влада має багато проявів, включаючи державну владу, владу політичних партій, владу громадської організації та інформаційну владу. Їх основною формою є державна влада. Основним елементом соціальної політичної системи є держава як особлива організація політичної влади. Однак у певні періоди суспільного розвитку чомусь відносини між державою та усім

суспільством деформувалися. Причиною деформації могла стати повна націоналізація різноманітного суспільного життя. Наприклад, у колишньому Радянському Союзі це сталося, коли держава вимушено реквізувала більшість засобів виробництва. Розвиток суспільних відносин повністю підпорядковується політичній владі. Необхідною умовою модернізації суспільства є денационалізація, основою якої є реорганізація централізованого державного управління в напрямку демократизації та раціоналізації, розширення державного управління та автономії, розвиток державних форм правління в державних інститутах [5].

Статус держави як визначального елемента суспільно-політичних організацій визначається її призначенням у суспільстві. Роль держави у політичній системі суспільства полягає у тому, що саме держава є основним політичним суб'єктом організації громадянського суспільства; носієм суспільної влади; представником всього населення в географічній зоні та у міжнародних зв'язках; формою політичного панування, що проявляється у прийнятті урядових рішень, які зачіпають все суспільство та несуть відповідальність за усіх людей; головним стабілізатором життя, який на законному рівні регулює відносини у суспільстві; інструментом реалізації спільної волі суспільства; творцем спільної мети суспільства та виконання завдань.

Висновки. Отже, на відміну від інших інститутів та організацій у політичній системі, держава має такі характеристики: спеціальні групи, які займаються соціальним управлінням та захистом її економічної та соціальної структури; обов'язкова монопольна влада поширюється на все населення; чітко визначені конституційні права та нормативна база; національні організації, що охороняються та захищаються владою, особливо військові, які мають право здійснювати зовнішню політику у всіх сферах міжнародних відносин; визначені податки, які повинні сплачувати всі, та монополію національного бюджету.

Отже, держава є ключовим елементом політичної системи суспільства, оскільки держава є організацією політичної влади, що існує на певному

суспільному фундаменті, є офіційним представником суспільства і гарантує реалізацію його політики через спеціальні інститути. Щодо функцій державної влади, то вони впливають на державні інституції, реалізують суспільні та публічні інтереси, що виражається в управлінні органами державної влади. Основними її стандартами є: легітимність, правова основа та забезпечення публічних інтересів. Поняття "суспільно-політична система" можна охарактеризувати як цілісну державну і недержавну систему. Визначено, що політична система суспільства містить в собі такі компоненти: організація суспільства, політична свідомість, політичні відносини та політична практика. На сучасному етапі розвитку державних інститутів та суспільства, країна повинна зменшити власний вплив на суспільство і забезпечити більше свободи недержавним організаціям. Оскільки, без забезпечення захисту прав та безпеки, свобода окремих громадян та існування будь-якої демократичної системи неможливі, то втрачається класовий характер існування держави. Хоча значення та цінність держави не слід ігнорувати, адже, вона повинна виконувати роль німого охоронця, тобто використовувати важелі впливу, коли це доречно, і вирішувати будь-який соціальний конфлікт. Таким чином, можна зазначити такі пріоритети щодо розвитку сучасного громадянського суспільства: удосконалення нормативної бази для взаємодії між владою і суспільством; підвищення рівня політичної свідомості і політичної культури у громадян держави та співпраця між громадськими організаціями і суспільством, суб'єктами політичної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Общая теория права и государства: учебник / ред. В.В. Лазарева: М.: Юристъ, 2001. 520с.
2. Теорія держави і права: Підручник для юрид. вузів / ред. В.М. Корельського і В.Д. Перевалова: М.: Инфра-М. 202. 616с.
3. Загальна теорія права / ред. М.І.Козюбири: Ваіте, 2015.392с.
4. Лазарєв В. Загальна теорія права і держави: підручник: М.:

Юристъ,2001.520с.URL:https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/lazar/index.php

5. Васильєв А.С., ТЕОРИЯ ПРАВА І ДЕРЖАВИ: Підручник/ ред. доктора юридичних наук А.С. Васильєва. Київ, КНТ.2010. 275с. URL:<https://lawbook.online/ukraine-gosudarstva-prava-teoriya/mistse-rol-derjavi-politichniy-sistemi-72138.html>

ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНОЛОГІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ДОСТУПУ ГРОМАДЯН ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Шинкар Тетяна Ігорівна

кандидат юридичних наук

Львівська філія Приватного вищого навчального закладу
«Європейський університет»,
кафедра менеджменту та соціально-гуманітарних дисциплін
м. Львів, вул., Кушевича 5
Україна

Вступ. Доступ до публічної інформації є однією із заporук безпеки суспільства. Особливо гострим це питання стає в ситуаціях надзвичайних подій, епідемій, тощо. Право на отримання публічної інформації є конституційним правом будь-якої особи. Основним нормативно-правовим актом, який регулює порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, яка вважається публічною, є Закон України “Про доступ до публічної інформації” (далі – Закон), а також Конституція України та Закон України “Про інформацію”. Забезпечення доступу громадян до публічної інформації є основним індикатором відкритості публічної влади. У забезпеченні доступу до публічної інформації, як і у будь-якому іншому процесі, є свої здобутки і недоліки. До позитивних сторін можна зарахувати те, що активізувалася діяльність української влади щодо забезпечення права кожного на доступ до публічної інформації, якою володіють суб’єкти владних повноважень. Встановлені Законом строки опрацювання та підготовки відповіді на запит мотивують розпорядників інформації на підготовку і надання відповіді запитувачам у визначений термін. Ефективним стимулом до виконання вищезгаданого Закону стало визначення відповідальності за порушення законодавства про доступ до публічної інформації. Проте, говорячи про реалізацію права на доступ до інформації, доцільно зазначити, що чинне законодавство не врегулювало всі питання в цій сфері.

Метою даного дослідження є висвітлення проблем правової термінології

у законодавстві України щодо доступу до публічної інформації.

Дослідженням проблеми доступу до публічної інформації займалися такі науковці, як: О. Бабінова, Е. Афонін, І. Василенко, Ю. Габермас, Н. Гудима, І. Жаровська, Д. Гунін, В. Комаровський, Є. Тихомирова та інші. Усі ці дослідники зосереджували увагу на різних аспектах забезпечення відкритості діяльності владних органів, але слід визнати відсутність комплексних розробок цієї проблематики.

Результати і обговорення. Прозорість влади - є однією із необхідних умов забезпечення передбачених Конституцією України прав громадян на інформацію та участь в управлінні державними справами. Конституція України закріплює у ст. 34 право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [1].

Дана норма відповідає положенням Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Загальної декларації прав людини та багатьох інших міжнародно-правових актів. Однак, виникають труднощі у сфері доступу громадян до публічної інформації, якою володіють органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Однією із причин такої ситуації являється недосконалість законодавства України про інформацію, яке не відповідає сучасному рівню розвитку інформаційних відносин. Дана недосконалість проявляється в неоднозначності та хаотичності застосування термінології у нормативно-правових актах, що в свою чергу створює проблеми тлумачення та практичного застосування правових норм.

Відомо, що будь-яка діяльність спирається на використання професійної термінології. Досліджуючи відносини в інформаційній сфері, насамперед доцільно з'ясувати сутність поняття “інформація”, яке закріплене в чинному законодавстві України. Так, у Законі України “Про інформацію” [2] та у Цивільному кодексі України [3] законодавець визначає інформацію як “будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді”. Водночас в Законі України “Про захист економічної конкуренції” [4] подано розгорнуте визначення цього поняття,

зокрема, інформація розглядається як “відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп’ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості”. Як бачимо, аналіз базового поняття “інформація” на підставі розгляду лише трьох законодавчих актів України вже доводить неоднозначне тлумачення, що створює певні перешкоди для застосування правових норм у практичній діяльності. Також варто звернути увагу на неоднакове тлумачення в законодавстві таких понять, як “конфіденційна інформація” та “таємна інформація”. Дивує, що в основному нормативно-правовому акті України, який регулює відносини в інформаційній сфері, – Законі України “Про інформацію” – не згадується поняття “публічна інформація”. На нашу думку, зважаючи на вищезазначене, доцільно було б переглянути всі чинні нормативно-правові акти в сфері інформаційних відносин, щоб досягти категоріальної чіткості.

Також варто зауважити, ще один недолік інформаційного законодавства, який полягає у відсутності визначення поняття «суспільно необхідна інформація», яке вживається в Законі України «Про доступ до публічної інформації» [5]. Проте і цей Закон не містить його визначення. Однозначність даного поняття допомогла б коректно застосовувати трискладовий тест, зараховуючи ту чи іншу інформацію до інформації з обмеженим доступом. Також визнання певної інформації суспільно необхідною гарантує звільнення від відповідальності за розголошення інформації з обмеженим доступом та є безперечним юридичним фактом, який дозволяє поставити питання про поширення такої інформації без згоди її власника.

Відповідно до ст. 29 Закону України “Про інформацію” під суспільно необхідною інформацією розуміють інформацію, що є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення [2]. Проте необхідно з’ясувати, що саме означає

“предмет суспільного інтересу”, оскільки це також є оціночним поняттям. Щодо даного вирішення питання слід звернути увагу на напрацювання та практичні рекомендації науковців.

Так, Р. Карвер у своїй книзі “Свобода інформації: теорія та практика”, вирішуючи питання, чи є інформація суспільно необхідною, пропонує розуміти суспільний інтерес як вигоду громадськості від того, що певна інформація стане доступною. Він також звертає увагу на те, що важко визначити, якою ця вигода могла б бути, оскільки природно, за його словами, що вона змінюватиметься від справи до справи [6].

В. Речицький пропонує до суспільно необхідної інформації зараховувати інформацію, яка: свідчить про загрозу державному суверенітету та територіальній цілісності України; порушення інтересів територіальних громад і права власності народу України; дає змогу здійснити обґрунтований політичний вибір; гарантує обізнаність із подіями та фактами, що безпосередньо впливають на стан і характер життя людини; забезпечує реалізацію конституційних прав, основоположних свобод і обов’язків; запобігає правопорушенням, введенню громадськості в оману, а також шкідливим екологічним та іншим наслідкам від діяльності (бездіяльності) суб’єктів господарювання тощо.

Н. Петрова пропонує, вирішуючи питання, чи становить інформація суспільний інтерес, брати до уваги: 1) чи суперечить чиясь поведінка посадовому обов’язку; 2) чи йдеться про наявність правопорушення; 3) чи є ознаки зловживання владою; 4) чи йдеться про недбале виконання обов’язків або неналежне управління публічним (державним) органом; 5) чи наявна корупція або шахрайство; 6) чи йдеться про загрозу здоров’ю, безпеці особи, групі осіб, довкіллю; 7) чи посадова особа вводила в оману громадськість публічними заявами; 8) судову помилку; 9) чи йдеться про інтереси національної безпеки; 10) якщо йдеться про економічний добробут; 11) чи йдеться про права людини [7, с. 64].

У контексті досліджуваної проблематики потрібно зазначити, що на

практиці часто виникають проблеми, пов'язані із застосуванням положень Закону України “Про доступ до публічної інформації” адміністративними судами. Аналіз судової практики дав змогу виокремити низку проблемних питань у цій сфері, найпоширеніші з яких: відмова в задоволенні запиту на інформацію; ненадання відповіді на інформаційний запит; надання недостовірної, неповної та неточної інформації та несвоєчасне надання інформації. Основною причиною, яка спричиняє виникнення вказаної категорії спорів, є те, що запитувачі та розпорядники інформації неоднаково тлумачать її статус та можливості її отримання.

Висновки. Розвиток чинного законодавства у сфері забезпечення доступу громадян до публічної інформації значно розширив можливості для реалізації конституційних прав громадян на інформацію та свободу інформаційної діяльності, створив умови для реалізації потреб активної частини суспільства в інформаційній взаємодії з органами публічної влади. Водночас поряд із позитивами залишається невирішеною низка проблем, які пов'язані з доступом громадян до публічної інформації, і відповідно перешкоджають забезпеченню прозорості діяльності публічної адміністрації.

Вирішивши всі проблеми, можна буде забезпечити реальне здійснення передбаченого Конституцією України права людини на доступ до інформації, що є необхідною умовою забезпечення прозорості діяльності публічної адміністрації, а також сприятиме розбудові в Україні інформаційного простору на засадах європейських цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. ст. 141. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 05.10.2021).

2. Закон України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення

06.10.2021)

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 06.10.2021)

4. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 12. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата звернення 06.10.2021)

5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення 06.10.2021)

6. Карвер Р. Свобода інформації : теорія та практика: навч. посіб. для державних службовців. Р. Карвер, Л. Гамерер, С. Бучанан, Е. Мугедіні, Є. Захаров. К. : Тютюкін, 2010. Ст. 128.

7. Петрова Н. Медіа право: для студентів факультетів/відділень журналістики Н. Петрова, В. Якубенко. К.: ТОВ “Київська типографія”. 2007. Ст. 280.

ДОТРИМАННЯ УКРАЇНОЮ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ЩОДО ВИКОНАННЯ КОНВЕНЦІЇ ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД ТА ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Юрчак Владислав Сергійович

Студент

Факультету права та міжнародних відносин
Київського університету імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

Вступ: Україна взяла на себе обов'язки слідувати нормам Конвенції із захисту прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини з метою зближення, проте дотримання цих зобов'язань виявилось складним та комплексним процесом, який включає в себе не лише законодавче закріплення положень, що відносять рішення ЄСПЛ до практики України, а й налагодження механізмів втілення цих норм. Україна за ці роки в певних питаннях змогла зменшити кількість порушень, що допускаються державою, проте й залишились певні сфери права, що потребують врегулювання через складність процесу імплементації новий правил та стандартів у систему.

Мета роботи: метою роботи є проведення аналізу виконання Україною своїх зобов'язань по дотриманню положень Конвенції, виділення найбільш проблемних сфер, де Україна допускає найбільше число порушень.

Матеріали і методика: між Україною та Євросоюзом було заключено декілька договорів, які є основою відносин Україна-ЄС, окрім того Україна прийняла спеціальні закони, які врегульовують порядок використання рішень ЄСПЛ українськими юристами, а також ратифікувала Конвенцію із захисту прав та основоположних свобод людини, які створюють головне правове підґрунтя для здійснення ЄСПЛ своєї діяльності і відповідно для українських структур. Протягом багатьох років проти України було порушено цілий список справ, які ЄСПЛ вирішив на користь заявника і відповідно надавав свої

висновки щодо неправомірної діяльності в Україні, яку потрібно було ліквідувати, такі справи є в реєстрі справ ЄСПЛ та частина з них є перекладеними на державному сайті Верховної ради України. Щорічно ЄСПЛ видає звіт щодо пройдешого року, де зазначає загальну кількість справ, що були порушені проти кожної з країн та наводить загальні статистичні дані щодо їх вирішення.

Політичне направлення України до ЄС існувало з перших днів незалежності України, головною метою якого була відповідність України до критеріїв та стандартів, що повинні дотримуватися держави-кандидати для вступу в Європейський Союз. У процесі наближення України до ЄС ключову роль відіграє процес гармонізації законодавства України до правової системи ЄС, включаючи певні аспекти адміністративного, кримінального, господарського та цивільного права. Україна повинна згідно із взятих на себе обов'язків виконувати щорічний план по гармонізації свого законодавства до права ЄС та слідувати нормам Конвенції та всій практиці Європейського суду з прав людини, оскільки одним із кроків на шляху до цього була ратифікація Україною Конвенції із захисту прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) ще у 1996 році, чим Україна і взяла на себе зобов'язання дотримуватися її положень та визнала обов'язкову юрисдикцію Європейського суду з прав людини на території України, проте чи вдається Україні виконувати всі взяті на себе обов'язки [1]?

Результати обговорення: Україна входить до лідерів по кількості скарг проти неї щодо порушення прав, передбачених Конвенцією, більш того 95 відсотків справ, що були проти України, вирішувались ЄСПЛ на користь заявника, що означає, що практично у всіх справах Україну було визнано порушницею [2]. Відповідно до даних щорічного звіту Європейського суду з прав людини за 2020 рік, проти України було порушено 86 справ з яких у 82 справах судом ЄСПЛ було визначено, що Україна порушила щонайменше 1 статтю Конвенції [3]. Справи проти України на розгляді у ЄСПЛ стосувалися різних статей Конвенції, проте найбільше з них, а саме 49 із 86 були щодо

порушення Україною статті 5 Конвенції, що гарантує особам право на свободу та особисту недоторканість. Сюди входять будь-які порушення здійсненні внаслідок неправильного порядку арешту, незаконного та необґрунтованого тримання під вартою, що в основному стосується кримінального судочинства. Окрім того 29 справ стосуються статті 3 Конвенції, що передбачає заборону катувань, що також відноситься до справ з ознаками кримінального правопорушення. З вищенаведеного можна зробити висновок, що в сфері кримінального судочинства Україна не дотримується повною мірою взятих на себе обов'язків та здійснює постійні порушення норм Конвенції. Як приклад, можна розглянути справу «Ігнатов проти України» від 15 грудня 2016 року, що стосувалась саме порушення державою порядку застосування такого запобіжного заходу як тримання особи під вартою [4]. Відповідно до висновків ЄСПЛ, коли немає необхідності застосовувати жорсткі запобіжні заходи, то суди зобов'язанні використовувати більш м'які, якими, відповідно до законодавства України, є: особисте зобов'язання, особиста порука, домашній арешт, підписка про невиїзд та інші. Також порядок розгляду клопотань про застосування запобіжних заходів до особи повинен бути чітким та повною мірою регламентованим для того, аби процес їх розгляду був коротким та наслідки до яких таке клопотання може призвести, були повною мірою обґрунтовані.

Решта справ, що були порушені проти України, стосуються безпосередньо прав щодо ефективного засобу юридичного захисту, порушення норм щодо тривалості провадження, права на справедливий суд, захисту власності та неефективного розслідування. Дані справи здебільшого відносяться до адміністративного, цивільного та господарського судочинства. У даних сферах права Україні вдається певною мірою слідувати положенням Конвенції, що підтверджується меншою кількістю справ, у порівнянні з кримінальним правом. Найбільш часто порушуваною статтею у даних справах є стаття 13 Конвенції, що встановлює право особи на ефективний юридичних захист. Часто в Україні нехтують правом особи на оскарження справи, просто

залишаючи заяви без розгляду чи без руху, правом на відновлення порушених прав та відшкодування збитків, завданих порушенням прав особи. Українське законодавство в тій чи іншій мірі всі ці права передбачає, але основною вимогою ЄСПЛ є не лише закріплення вищезазначених прав на законодавчому рівні, а саме дотримання їх державою.

Висновки: Україна робить кроки до ефективного застосування практики ЄСПЛ та зменшення порушень норм Конвенції, проте проблемною сферою залишається кримінальне право. Порушення статті 3 та 5 Конвенції здійснюються Україною на систематичній основі, тому законодавцям слід звернути увагу саме на вирішення висвітлених проблем шляхом внесення змін до чинних нормативно-правових актів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 21.10.2021)
2. Практика ЄСПЛ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]}) (дата звернення 21.10.2021)
3. Європейський суд з прав людини// Щорічний звіт Європейського суду з прав людини за 2020 рік - 2021 – С. 150-164. (дата звернення 21.10.2021)
4. Справа «Ігнатов проти України» від 15.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=003-5579759-7042112&filename=Judgment%20Ignatov%20v.%20Ukraine%20-%20pre-trial%20detention%20procedure%20still%20not%20compliant%20with%20the%20Convention.pdf> (дата звернення 22.10.2021)